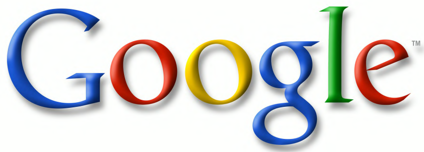


This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

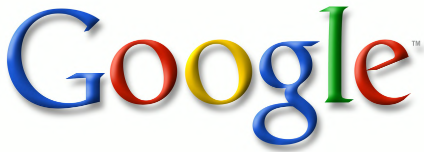
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`



PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
STELLFELD PURCHASE 1954

14 B 13

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

FL. VAN DUYSE

DERDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1907

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

F. VAN DUYSE

DERDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1907

MUSIC - X
M
1752
.D98
v. 3

STELLFELD

INHOUD VAN HET DERDE DEEL.

II. Het geestelijk lied.

ALPHABETISCH REGISTER DER LIEDEREN.

Nrs. 475—714 (Deel III).

A.

B.

C.

D.

H.

J.

P.

R.

U.

V.

W.

Z.

475. Hets een dach van vrolicheden.

A.

1. Hets een dach van vrolicheden,
Kersdach indes coninx hove,
want daer heeft ghewonnen heden
eene maget van groten love
een kint te mael so wonderlijck
ende daertoe genoechtelijck
na sire menscelichede,
wies wesen is ondenckelic
ende daer toe ombegripelic,
na sire godlijchede.

2. De moeder is dochter wonderlijck
haers soens, ende hi haer vader;
hoorde yeman das saghen des gelijc?
Hi es God ende mensce te gader,
hi is knecht ende daer toe heer,
hi es over al, dats meer,
ombegripelijc te winnen,
. . . .
. . . .
noch kan gheen man besinnen.

3. Inden donckeren wan die maghet
der sonnen verlichter;
die prence wert in den stal geleghet
alder werelt stichter;
men bant ziin hendeken mit sletten,
die die sterre ane setten
doe hi den hemel wrachte.
Hi weende oec als een kindekin mede,
die donren in den wolken dede
doe hi op voer mit crachten.

4. Dies quam die Gods sone goet
van der maghet pure,
ghelijc der lileyen bloeme soet;
het wonderde der naturen,
doet ghewonnen had die maghet
ende inder crebben was gelaghet,
mit doekelkine bewonden,
die was alder werelt heer
ende van ghedaente scone vil meer
dan nye creature ghevonden.

5. Ghelijc dat niet en quetst dat glas
daer die sonne scinet dore,
gheloven wi dat die maghet was
na reyn als te voren.
Die moeder is gebenedijt
dor wes besloten lichaem lijd
Gods soen mensce geboren;
die borsten oec wel salich waren,
die God in sinen jongen jaren
te sughene had vercoren.
Ghenade heere God, amen.

1, 5. t.: *wonderlijch.* — 1, 6. t.: *genoechtelijch.* — 1, 8. t.: *ondenchlic.* — 1, 9. t.: *unde.* — 3, 5. = men bond zijn hemdje met flarden. Vgl. B, 5, 5. — 3, 7. *wrachte* = schiep. — 3, 9. *donren* = donderen. — 5, 1. t.: *quets.*

Het is een dach van vrolicheden.

B.

1. Het is een dach van vrolicheden
in des conincs hove,
want daer heeft gewonnen heden
een maecht van grooten love
een kynt gemaect al wonderlijc
ende altemael genuechtelijc
nae zijnre menschelicheden,
dat daer is onwtsprekelijc
ende daer toe onbegripelijc
na zijnre godlicheden.

2. Die moeder is dochter wonderlijc
dies zoons, hij is hoor vader;
waer hoord yeman des ghelijcs?
Hy is God ende mensch to gader,
hy is knecht ende daer toe heer,
hy is over al, dats meer,
onbegripelic te vynden;
hy is teghenwoordich ende veer,
tis groot wonder ende meer,
ten can gheen mensch verzinnen.

3. Doe voortquam die Godes zoen
vander maget pure,
ghelijc der lelyen bloeme schoon,
verwondert der natuere,
dat die ionghe maghet wan,
was, eer ye dinc began,
mensch na zijn behagen,
dat die borsten der reynicheit
gaven melck der kyntschlijcheit
den ouden van den daghen.

4. Ghelijc dat niet en quetst dat glas
daer die sonne schiint dore,
ghelovet dat sy maghet was
na der dracht als vore.
Die moeder is gebenedijt
door wiens besloten lichaem lijt
die Gods zone geboren;
die borsten oec wel heylich waren,
dio God in sine jonghe iaren
te zuken hadde vercoren.

5. In den duuster nacht wan die maecht
der zonnen verlichter;
die prins wert inden stal gelaecht
alder werelt stichter;
men bant hem mit een wieghe bant,
die de sterren maecte mitter hant
doe hy den hemel wrachte;
hy weende als een kyndekijn mede,
die donren inden wolken dede
doe hy opvoer mit crachte.

6. God den harderkiin ontboot
des nachts al by hooren beesten,
by den engel blyscap groot
al vandes conincx feesten,
dat gewonnen had een maecht.
in eenre kribbe was hy gelaecht
in doekelkijn gewonden;
hy is alder werelt heer,
van gedaente scoenre meer
dan ye mensche was gevonden.

7. Doe men al die werelt bescreef,
doe ghinc die maecht mit kynde;
te Bethleem dair sy doe bleef
ende wan dat kynt dair ynne,
die ons moet scriven in dat hof
dair die enghelen singhen lof
van zijnre waerdicheden.
Heer God van hemelrijc,
gheeft ons allen op aertrijc
van goeden willen, vrede!

3, 4. *verwondert* = verwonderde 't. — 3, 6. *was* = die was. — 3, 10. *den* bijgev.: vgl. D, 4, 10. — 4, 10. *zuken* = zuigen; vgl. A, 5, 10, C[1], 4, 10, en C[2], 5, 10. — 5, 9. t.: *dónré*.

C[1].

Het is een dach der vrolicheit.

Het is een dach der vro-lic-heit in des co-ninx ho-ve, want daer heeft een maech-de-lic-heit ont-fan-gen van gro-ter lo-ve een kynt dat is seer won-der-lic end al-te-mael ghe-nue-che-lic nae syn-re men-sche-lic-he-den, dat dair leyt on-dach-te-lic end daer toe on-be-gri-pe-lic nae syn-re god-lic-he-den.

1. Het is een dach der vrolicheit
in des coninx hove,
want daer heeft een maechdelicheit
ontfangen van groter love
een kynt dat is seer wonderlic
end altemael ghenuechelic
nae synre menschelicheden,
dat dair leyt ondachtelic
end daer toe onbegripelic
nae synre godlicheden.

2. Die moeder is dochter wonderlic
haers soens, want tis haer vader;
waer hoerde yemant des gheliic?
Hi is God ende mensch te gader,
hi is knecht end dartoe heer,
hi is over al, dat is meer
onbegripelic, te vinden,
tegenwoordig ende veer;
waer hoerde yemant wonder meer?
Ten can gheen man bescriven.

3. Doe voert quam Ihesus Gods soen
van der maget pure,
gheliic die lelien bloyen scoen,
wonder der naturen,
dat hi in die ionc maecht quam,
eer hi enich dinck began,
doen maecte hi hem behagen,
dat die borsten der reynicheit
gaven melc der kuslicheit
den ouden kynt van dagen.

4. Gheliic dat niet en quetst dat glas
daer die son schynt doere,
geloeff ic, dat si maget was
nae end ooc reyn voire.
Die moeder is gebenediit,
in wyens liiff besloten leyt
die Goeds soen geboren,
end die borsgis heilich waren,
die God in sinen ionge iaren
te suken hat vercoren.

5. Die heer den herdekyn ontboet
des snachts bi haren beesten,
mitten engelen bliiscap groet
van des coninx feesten,
die gewonnen had die meecht,
end inder cribben wel gelecht
in doekelkyn gewonden;
hi is al der werrelt heer,
van gedaenten scoenre meer
dan yemant was ghevonden.

6. In den doncker van der nacht
so wast daer alsoe lichte;
die prins wert inden stal gebracht,
die al die werelt stichte;
men vant hem in den wandelbant,
die sterren maecte mitter kant,
doe hi die hemel wrachte;
hi weende als een kynde mede,
die die wolken donre dede,
als hy voer op mit crachte.

7. Doe men die werrelt al bescreeff,
doe ginc die maecht mit kynde;
te Bethleem al dair sie bleeff,
Herodes en const niet vinden;
men openbaerdet inden hove,
die glorie singen mit groten love
van der weerdichede:
God, hiir boven in hemmelriic,
verleen ons menschen op eertriic
van gueden willen, vrede. Amen.

3, 4. *der* bijgev. — 3, 8. t.: *dat hi die*, enz. — 6, 10. t.: *ay hy*, enz. — 7, 1. t.: *bescreff*. — 7, 10. t.: *wil eñ vrede*.

C[2].

1. Het is een dach der vrolijcheyt
in des conincx hove,
het heeft ghebaert een maecht een kint,
een kint van groeten love,
een kint dat is zeer wonderlijck
inde all zoemael ghenuechtelijck
nae zynder menschelijcheden;
zyn weesen is onbegrijffelijch
ind alzomael onspreechelijch
nae zynder godlijcheyden.

2. Moeder inde dochter is ouch zy
iers soens, inde hij ir vader;
hoerten seytman dess gelijcks?
hij is God ende mensche te gader,
hij is knecht inde daer tzo heere,
hij is over al, datz meer,
onbegrijffelijck, zo vinden,
und tsegenwoordich inde weere
alsullighen wonder des groessen heere
en can gheen man versinnen.

3. Doen God inde mensche geboren waert
al vander maghet puere,
als vander lilien een rosen art,
verwondert die natuere,
dat die maghet eenen soon gewan,
dye was eer eenich dinck began;
sij was in zynen behaghen,
dat die borsten der reynicheyt
melch gaff zijnder kintlicheyt
deme was zeer alt van daghen.

4. Der engel dedet den herden cont,
des nachtz, bij yren beesten;
inder middernachten stont
eyn coninck waer geboren met feesten,
dem ghewonnen hadt eene maecht,
und hatten in eyn cribbe gelacht
in doechelgheyn ghewonnen;
dat kint dat is der enghelen heere;
God die doet den menscen meer
dan hy canne versinnen.

5. Eyn ghelass heel ongheschent
und schijnt daer duerch die sonne,
alzoe hevet die maget, na ind vuere
jouffrouwe, een kint gewonnen;
selich is die moder dan,
dye Goeds soen ter werelt gewan
in yren mechdelijcheeden;
dye borsten die auch wayl zelich waren,
dye God in zyne ionghen jaren
tzo suyghen hadde vercoren.

6. In den donckeren wan een maecht
der sonnen verlichtere,
dat kint waert inden stal gelacht,
allen der werelt stichtere;
dye moeder ym in dye doechelkens want,
dye sternen ym stonden zo der rechterhant
doen hij den hemel wrachte;
hij schreiden als een kindeken doet,
dye wolcken dronghen hem onder zijn voet,
doen hij op voer mit crachten.

7. Doe men alle die werelt bescreeff,
die maget swaer met kinde was;
tzoe Betleem, alldaer zij bleef,
joncfrou aldae yers kints genass,
dat ons moet bringhen inden hoff
daer die engelen singhen Godes loff
van neuwer werdicheyden;
God hier boven in hemel rijck,
nu geeft den menschen, up ertrijck
van goeden wille, vreden. Amen.

2, 8. Vgl. C^1 2, 8: *tegenwoerdig ende veer.* — 3, 5. t.: *son.* Na dit woord is er eene opening in 't papier; er heeft waarschijnlijk gestaan: *gewan.*

D.

1. Tis een dach van vrolicheden
in des conincs hove,
want daer heeft ghewonnen heden
een maecht tonser vrome
een kint volmaect al wonderlic
ende altemael ghenoechelic
nae sijnre menschelicheden,
die daer is onsprekelic,
ooc daer toe ondachtelic
nae sijnre godlicheden.

2. Die moeder is dochter wonderlijc
haers soons ende hi haer vader;
waer hoorde iemant des ghelijc?
Hi is God ende mensch te gader,
hi is cnecht ende daer toe heer,
hi is over al, dat is meer,
onbegripelic, te vinden,
tegenwoordich ende veer;
tis groot wonder ende meer,
ten can geen mensch ghegronden.

3. Hi was gheboren in der nacht,
der sonnen verlichter;
die prince wert in den stal ghelacht,
alre werelt stichter;
men banten metten windebant,
die sterren maecti mitter hant
doe hi den hemel wrachte;
hi weende als een jonc kint mede,
den donder die hi in den wolken dede,
doe hi opvoer mit crachte.

4. Doe voortquam die Godssoon
al van der maghet pure,
als een leliebloeme schoon,
wonder der nature,
dat een jonghe maghet wan,
die was eer enich dinc began;
hi maecte nae behaghen,
dat die borsten der reinicheden
gaven melc der kinslicheden
den ouden van den daghen.

5. Ghelijc dat niet en quetst dat glas
daer die sonne schijnt dore,
gheloof ic dat si maghet was,
daer nae rein ende vore.
Die moeder is ghebenedijt,
si is besloten lichamelijc,
die Godssoon wert mensch gheboren;
die borsten die wel heilich waren,
die God in sinen jonghen jaren
te sughen hadde vercoren.

6. God den herdekens ontboot
des nachts bi haren beesten,
mit den enghelen blischap groot
van des conincs feesten,
dat ghewonnen had een maecht
ende in der cribben ghelaecht
in doekerkijns ghewonden,
hi was alre werelt heer;
van ghedaente schoonre wel eer
en was nie mensch ghevonden.

7. Doe men al die werelt beschreef,
ghinc die maghet mit kinde
te Bethlehem daer si mede bleef,
ende voortbracht daer dat kinde
dat ons moet schriven in den hove,
daer men sijn glorie sinct mit love,
van sijnre waerdicheden.
God hier boven van hemelrijc
verleen ons menschen op aertrijc
van goeden willen, vrede!

E.

1. Tis een dach der vrolicheit
al in des coninghes hove,
het heeft ghewonnen ene meit
een kint tot onsen love,
een kint volmaket wonderlic
ende altemael genoechelic
nae sijnre menschelicheden;
sijn wesen is onbegripelic
ende altemael onsprekelic
nae sijnre godelicheden.

2. Die moeder is dochter wonderlic,
die soon die is haer vader;
hoorde iemant segghen desghelic?
Hi is God ende mensche tegader,
hi is cnecht ende daer toe heer,
hi is over alle, dat is meer
onbegripelic te vinden,
teghenwoordich ende veer;
al sulkes wonder des groten heer
ten can gheen man besinnen.

3. Doe voortquam die Godes soon
al van der maghet pure,
als van der lelien rosen schoon,
verwondert haer nature,
mer dat een maghet enen soon ghewan;
hi was eer enighes dinghes began;
si was in sinen behaghen,
dat die borsten der reinicheit
gaven melc der kintschelicheit
dat was seer out van daghen.

4. Den wakenden herden God ontboot
des nachtes bi haren beesten,
mit sinen enghelen blischap groot,
een coninc gheboren mit feesten,
die ghewonnen had een meit
ende hadde hem in die cribbe gheleit,
in doekerkijn ghewonden.
Dat kint dat is der enghelen heer,
van ghedaenten schoon vele meer
dan ie kint wert ghewonnen.

5. Een glas al heel dat schijnt daer door,
ten breket niet van der sonnen:
so heeft ene maghet, nae ende voor
joncfrouwe, een kint ghewonnen.
Salich is die moeder dan
die Godes soon ter werelt ghewan,
God ende mensche te gader.
Die borsten ooc wel salich waren,
die God in sinen jonghen jaren
te sughen hadde vercoren.

6. In den donkere so wan een meit
een soon der sonnen verlichter;
dat kint wert in den stal gheleit
alre werelde stichter. want,
Die moeder hem selven in den doekeren
die sternen makede hi ter rechter hant,
doe hi den hemel wrachte;
hi schreide als een kindekijn doet,
die wolken dienden hem onder sine voet,
doe hi opvoer mit crachten.

7. Doe men alle die werelt beschreef,
doe ghinc die maghet sware;
te Bethlehem dat si doe bleef,
si ghenas haers kindes al dare,
als men schrivet, in den hof
daer singhen die enghelen godes lof
van niewer eerweerdicheden.
God hierboven in sijn hemelrijc
die gheve ons menschen op eertrijc
ende goeden wille ende vrede!

Tekst. A. Haagsch Hs. nr. 721, uit de XIV^{de} eeuw, afkomstig uit de verzameling van Joncher JOHAN, Grave zo Nassou zo Vyanden, aldaar, nr. 54, „vander moeder Gods", uitgegeven door Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, *N. werken van de Maatsch. der Nederl. lett.*, Dordrecht 1841, dl. V, stuk 2, bl. 112—4. Aan den uitgever medegedeeld door D. BUDDINGH, die naderhand zelf het stuk ten deele herdrukte in *Verhandelingen over het Westland*, Leyden 1844, bl. 364, en steunende op de onderteekening No, het lied toeschreef aan NOYDEKIN. — Dit vermoeden, zegt L. D. PETIT, *Bibliographie der Middelnederl. taal- en letterk.*, Leiden 1888, bl. 184, nr. 787, berust op eene dwaling: „de letters NO onder dit lied beteekenen toch niet *Noydekijn*, maar *Notabel*". Zie over het Hs. zelf: J. A. NIJLAND, *Gedichten uit het Haagsche Liederhandschrift*, enz., Leiden, 1896, bl. 125 vlg. — **B.** Haagsch Hs. uit de XV^{de} eeuw; meegedeeld door Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, t. a. p., bl. 105. Bij dezen tekst sluiten zich aan de varianten C en D, die volgen.

C^{1}. W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.* (Vierteljahrsschrift, 1888), nr. 10, bl. 184, met de melodie, naar het 15de-eeuwsch Hs. van Weenen, nr. 7970.

C^{2}. Bl. 31 van het Hs. van ANTONIUS GHYSELERS, vervaardigd van 1505 tot 1518, beschreven door C. P. SERRURE, *Vaderlandsch museum*, IV (1861), bl. 181, vlg., met wijsaanduiding: „Cleve, Horn, Batenborch" (zie hiervoren II, bl. 1544, een lied dat nochtans anderen strophenbouw heeft) en het opschrift: „Deese selve leysene" (de Latijnsche tekst „Dies est leticie" gaat in het Hs. onmiddellijk vooraf) „in Duytschen". Deze met eene Duitsche tint overgoten tekst sluit zich aan bij den onmiddellijk voorgaanden.

D. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 21, bl. 50, met wijsaanduiding: „Dies est leticie", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8. 190; — **E.** ID. t. a. p., nr. 22, bl. 52, zelfde wijsaanduiding, naar het Berlijnsch Hs. 8. 155. Verder wordt de tekst gevonden: *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 239, uitg.

D. F. Scheurleer, bl. 277, aant. bl. 317 en 324; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 6 r°, aanvang: „Het is heden den dach van vroolijckheyt" — op de wijse: „Doe Jesus ghebooren wert" (voor deze wijs zie hierna het lied: „Wildi horen singhen // enen soeten sanc"); — *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl. 33, zonder wijsaanduiding; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw. z. j., geest. goedk. 1557, sign. A 6 v°, „op de wijse: „Doen Jesus", enz.; — S. Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sangen* (1621), 1627, bl. 46, met de melodie en het opschrift: „Van oudts in't Latijn ghesteld ende nu versch in 't Duytsch over-geset, op de wijse als zy begint". Daarnaar J. A. en L. J. Alberdingk Thijm, *O. en n. Kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 9, bl. 18: „'t Is een dag van vrolijkheid", gemoderniseerd. — Twee Latijnsche kerstliederen hebben tot aanvang, het eerste: „Dies est lætitiæ // nam processit hodie", het tweede: „Dies est lætitiæ // in ortu regali".; zie Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1864), bl. 206 vlg. Beide worden vermeld door J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln*, in *Zeitschr. für deutsche Philologie*, XXXI (1888), bl. 129 vlg.—Van het laatstgenoemde stamt onze tekst af. De Latijnsche 14de-eeuwsche tekst, bij Wackernagel, nr. 322, 10 str., is ook te vinden in *Een dev. eñ prof. b.*, voormeld, nr. 238, bl. 276, 6 str.; verder bij Mr. van den Bergh, t. a. p., bl. 104; — W. Bäumker, *Ein deutsches geistl. Lb.*, Leipzig 1895, Hs. daarvan; zie de Inleiding, bl. X; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 33; — Theodotus, t. a. p.; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken*, voormeld, sign. A 2 r°; — *Dit is een suyverlijck boecxken*, Amst. Corn. Dircksz. Kool, 1648, bl. 2; — *Messis copiosa*, Amst. 1761, nr. 18, bl. 24, en nog in *Oude ende nieuwe lof-zangen*, door J. S[tichter] (Amst. We. C. Stichter, 1740), latere uitg. Amst. H. C. Boekman, z. j., bl. 106. — Aang. door Dr. J. te Winkel, *Gesch. der Nederl. letterk.*, I (1887), bl. 428, t. p. waar door den schrijver wordt besproken het *geestelijk lierdicht*, „dat niet zoozeer om de zangwijze, als wel om den inhoud en de gemoedsstemming moet onderscheiden worden", en waar wordt gewezen op de vertalingen van Latijnsche kerkgezangen, als in de eerste plaats tot het geestelijk lierdicht behoorende.
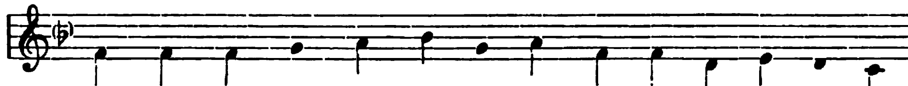
In de Inleiding tot de *Niederl. geistl. Ldr.*, t. a. p., bl. 156, is Bäumker van gevoelen, dat ons lied en tal van andere, die men in katholieke zangbundels gedurig terugvindt, tot bewijs verstrekken, dat in de Nederlanden, zoowel als in Duitschland, in de kerk, liederen in de volksspraak werden gezongen. Dr. Kalff, in eene recensie van Bäumker's werk, verschenen in *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, XIV (1888), bl. 158 vlg., is integendeel van meening, dat die vertalingen van Oudlatijnsche liederen, welke ook in *latere* katholieke gezangboeken voorkomen, toch moeielijk kunnen bewijzen, dat zij *vroeger* werkelijk door de gemeente in de kerk gezongen zijn. „Zoolang", zegt Dr. Kalff, „geene sterk sprekende bewijzen zijn aangevoerd, moeten wij ons, meen ik, houden bij de oude zienswijze, dat de katholieke geestelijkheid het monopolie van het gezang in de kerk had en hield; dat eerst door de Hervorming het gemeentegezang in gebruik werd gebracht". In het decreet „Motu proprio", op 22 November 1903 uitgevaardigd door Paus Pius X, wordt uitdrukkelijk gezegd: het Latijn is de taal der Kerk, het is verboden van de volkstaal gebruik
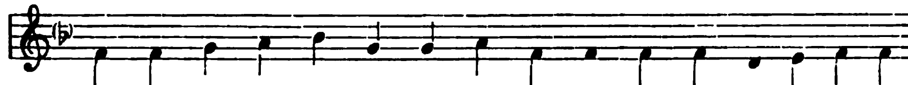
te maken bij den eeredienst. — Doch dat deze regel vroeger niet altijd werd nageleefd, kan men o. a. leeren uit de „Épitres farsies" (zie het onmiddellijk volgende lied).
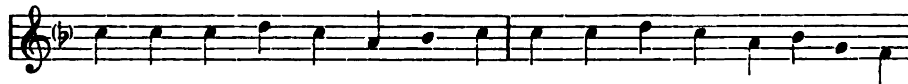
Voor de Duitsche lezingen: „Der Tag der ist so freudenreich", zie HOFFMANN v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, nr. 161, bl. 299, en BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, I, nr. 43, bl. 286 en vlg. — H. v. F. ziet echter de tweede strophe, met aanvang: „Ein Kindelein so löbelich", aan als tot een zelfstandig lied behoorend. J. BOLTE, t. a. p., vermeldt eene Nederduitsche vertaling: „De dach de is so fröwdenrich" en een daarvan afwijkenden tekst: „It is ein dach der vroelicheit // want god mynsch geboren is". — Voor Engelsche lezingen zie J. JULIAN, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 294.

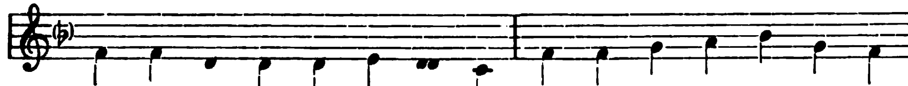
Melodie. Even talrijk als de Latijnsche lezingen en de vertalingen van dit lied, zijn de lezingen der melodie. BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, t. a. p., deelt acht varianten van deze zangwijs mede, terwijl J. ZAHN, *Die Melodie der deutschen evang. Kirchenldr.*, IV, nrs. 7869—7872, bl. 589, er ons doet kennen in gebruik bij de Lutheranen. Wij laten enkele lezingen uit Nederlandsche liederverzamelingen volgen:

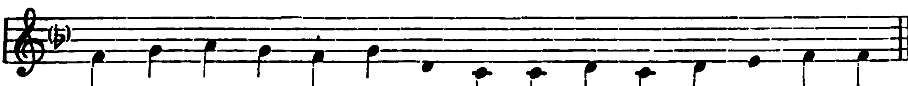
W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, t. a. p., bl. 184:
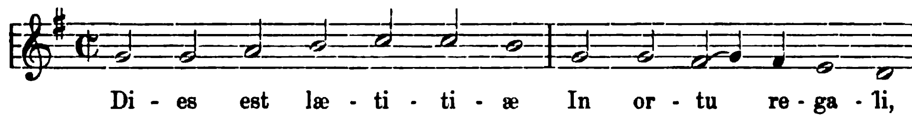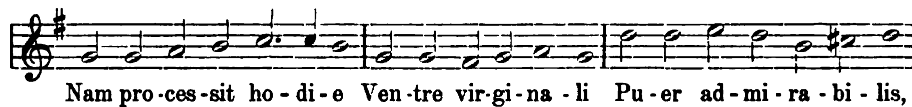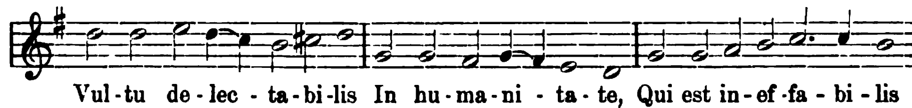










De 15[de]-eeuwsche lezing naar het Hs. van Trier, medegedeeld door Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenl.*, bl. 289, en die van het *Graduale* van Leuven, 1633, bl. 173, herdrukt door Scheurleer, t. a. p., bl. 317, die ook de Triersche lezing geeft, bewijzen, zoowel als de lezing uit de *Souterliedekens*, Antw. 1540, Ps. 118 R, te vinden hiervoren, II, nr. 292, bl. 1042, voor het lied: „Het was een proper knechtken reyn", dat deze melodie wel tot den iastischen modus behoort.
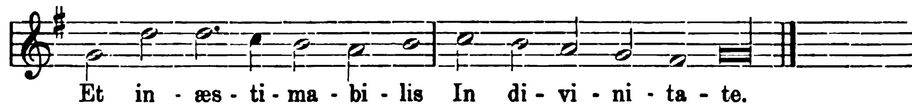
Dezelfde lezing als in de *Sout.*: „op de wijse: Dies est lætitiæ oft, Tis heden een dach, etc.", ditmaal in *g*, doet zich voor in Fruytiers' *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 98, bl. 184, voor het lied: „Enoch behaechde Godt seer wel".

Met de XVII[de] eeuw gaat de melodie naar den modernen durtoonaard over, immers zooals wij ze vinden in *Het prieel der gheest. mel.*, 1609, bl. 33, oorspronkelijk in *f* met ♭, en zooals ze onveranderd voorkomt bij Theodotus, t. a. p.:



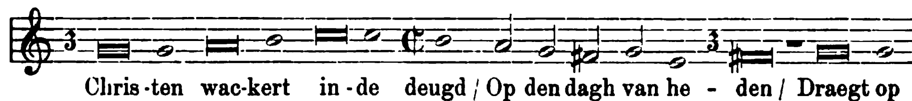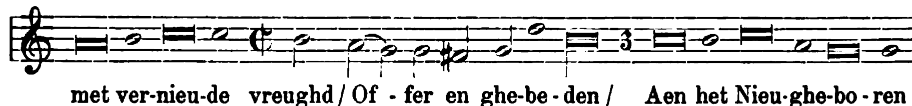




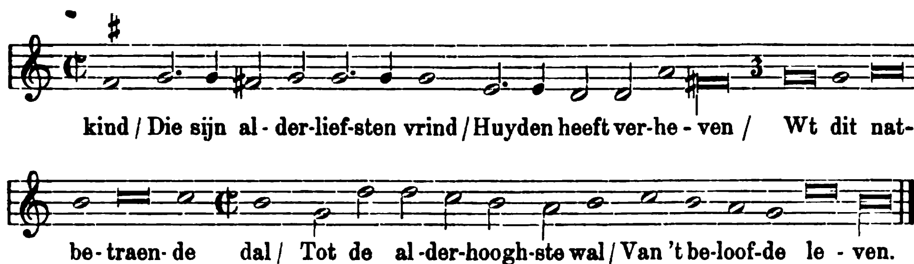


De gebroeders Alberdingk Thijm, t. a. p., namen laatstgenoemde lezing over.
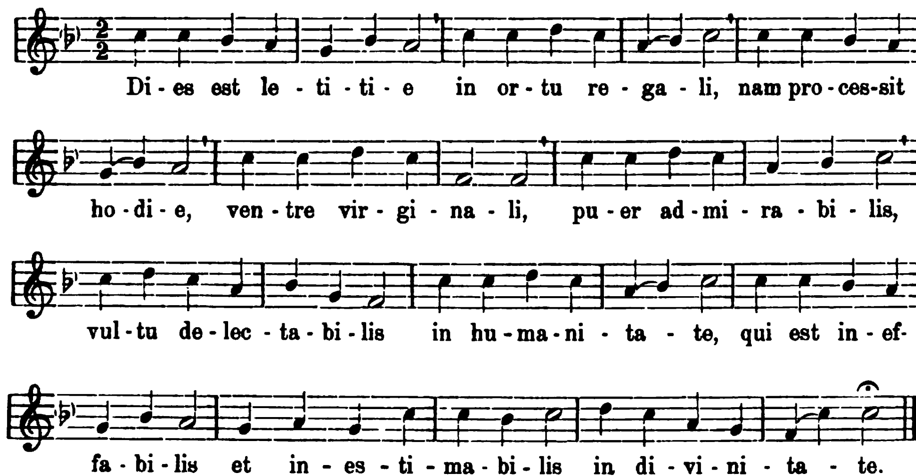
In modernen durtoonaard vinden wij insgelijks onze zangwijs met stemaanduiding: „Dies est lætitiæ in ortu regali", in Stalpert's *Gulden-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 1252:







Eene andere zangwijs, die dan toch met de voorgaande eenige gemeenzame trekken heeft, is te vinden onder nr. 288, bl. 276, van *Een dev. eñ pr. boecxken*, 1539. Met bijvoeging van den aan den sleutel ontbrekenden ♭ en verandering der laatste twee noten, *bes*, *bes* (als eene drukfout aan te zien) in *c*, *c*, klinkt de melodie onvolledig iastisch en sluit zij zich aan bij de lezing voorkomende in *Graduale*, Leuven 1633, bl. 173, mede herdrukt door D. F. SCHEURLEER, t. a. p., bl. 317:



J. BOLTE, t. a, p., vermeldt insgelijks twee met elkander verschillende melodieën.

„Dies est letitiæ" wordt aangehaald als wijs, o. a. door THEODOTUS, t. a. p., bl. 60, voor: „Alle die peysdorstich seyt", en bl. 109, voor: „Jerusalem wilt opstaen". Dit laatste lied komt voor bij N. JANSSENS, *Een nieuw. dev. geest. lb.* (kerk. goedk. 1594), uitg. Antw. z. j., bl. 29, waar dezelfde wijs nog wordt vermeld, bl. 13, voor het lied: „Gy dochter van Syon reyn".

In *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, II, 26, vindt men een lied: „Tis heden een dagh van vroyelijckheyt // ontfangt hemel en aerde", enz. („Onse L. Vrouwenpresentatie"), met anderen strophenbouw en andere melodie.

---

476. In dulci iubilo.

In dul - ci iu - bi - lo sin - ghet en - de we - set vro; al

on - se her-ten - won - ne leit *in pre - se - pi - o,* dat lich - tet als die

(1)

son - ne *in ma - tris gre - mi - o.* *Er - go me - ri - to,*

er - go me - ri - to, des sul - len al - le her - ten swe - ven *in gau - di - o.*

(1) Tekst: *d*; zie het vervolg der melodie.

1. *In dulci iubilo*
singhet ende weset vro;
al onse hertenwonne
leit *in presepio,*
dat lichtet als die sonne
in matris gremio.
Ergo merito,
ergo merito,
des sullen alle herten
sweven *in gaudio.*

2. *O Jesus parvule,*
nae di is mi so wee.
Nu troost al mijn ghemoede,
tu puer inclyte,
dat staet in dijnre hoede,
tu puer optime.
Trahe me post te,
trahe me post te,
al in dijns vader rike,
o princeps glorie!

3. *Ubi sunt gaudia?*
nerghent anders waer
dan daer die enghelen singhen
nova tripudia,
daer hoort men snaren clinghen
in regis curia.
Eia qualia
so sijn die weelden daer;
men leefter boven wesen
Christi presentia.

4. *Maria nostra spes,*
helpt ons joncfrouwe des;
verghevet onse sonden
noch meer dan *septies,*
op dat wi salich worden
in u *progenies.*
Vitam nobis des
vitam nobis des,
dat ons te dele worde
eterna requies.

1, 10. De overwegende iambische dreun der melodie brengt de misselijke scansie *swevén* voor. — 2, 5. t.: *dijnre goede.*

Tekst. Hoffmann v. F., *In dulci iubilo, nun singet und seit froh,* 2de uitg., Hannover 1861, nr. 45, bl. 49, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8.190; hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., „een schoon ende geneuchlijck sanck vant Kindeken Jesu", bl. 48 r°, zelfde tekst met enkele varianten.

De tekst van Hoffmann's werk is ontleend aan eene Duitsche lezing van ons lied, en het werk zelf is te vinden achter 's mans *Geschichte des deutschen Kirchenliedes,* 3de uitg., Hannover 1861, die niets anders is dan de tweede uitgave van 1854 met vernieuwden titel; — Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 63, bl. 301, eerste strophe naar hetzelfde Hs.; — Dr. Acquoy, *Het geestel. lied in de Nederl. vóór de Hervorming,* bl. 65, naar H. v. F. — Voortgekomen, zegt Dr. Acquoy, uit het streven voor Latijnsche kerkzangen en gebeden nu eens vertalender-, dan eens omschrijvenderwijze algemeen verstaanbaar te maken — daarom noemt men ze „glossenliederen" — vonden zij (die liederen) in de middeleeuwen grooten bijval.... Wijl het hier eene dichtsoort betreft, zegt Dr. Acquoy voorts, die ons niet anders dan als wansmaak kan voorkomen, kies ik als voorbeeld de kleinste (bovenstaande) mij bekende proeve, zijnde een kerstlied, dat reeds in de 14de eeuw moet hebben bestaan."

Over de glossenliederen (bij de Duitschers, *Mischlieder,* bij de Franschen *Chansons farcies*), zie Mone, *Uebersicht,* 1838, bl. 166—171; — Hoffmann v. F., Inleiding op het eerstgenoemde werk; — J. Bolte, *In dulci jubilo* in *Festgabe an Karl Weinhold,* Leipzig 1896, bl. 91 vlg., waar men leest: „Eine eigentümliche und auf den ersten blick befremdende erscheinung in der geschichte der poetischen form ist die einmischung lateinischer worte und sätze, die uns in der geistlichen und weltlichen lyrik Deutschlands seit dem 10. jahrhundert häufig entgegentritt, und deren bekantestes beispiel in dem schönen weihnachtsliede „In dulci iubilo, nun singet und seid froh' vorliegt." Verder wijst de schrijver met W. Wackernagel en met Hoffmann v. F. op de verschillende oorzaken der glossenliederen. De geestelijke middeleeuwsche dichter dacht zijne rede door het inlasschen van vreemde woorden te versieren; waar hij kerkelijke teksten in de volkstaal overbracht, voegde hij gaarne de woorden van het origineel bij zijne paraphrase of glosse. Meermalen ook gebeurde het in de 15de eeuw, dat tusschen den priester en het volk gedurende den dienst het voordragen van Latijnsche sequenties en Duitsche regelen afwisselden.

De Franschen aan hunnen kant kenden de *Épitre farsie* of *farcie, farsa, farcia, epistola farsita,* woorden door Du Cange afgeleid van *farcire,* vullen, mengelen, „on

appelait autrefois ainsi", zegt d'ORTIGUE, *Dictionnaire liturgique*, Paris 1853, op het woord *Épitre farsie*, l'Epitre de certaines messes solennelles, tirée soit de la Bible, soit de la légende latine du saint de qui on célébrait la fête, et dont les versets, reproduits dans une paraphrase ordinairement rimée en langue vulgaire, étaient chantés alternativement avec des couplets français par plusieurs personnes, qui se répondaient ainsi dans un idiome différent . . . Le catalogue des livres liturgiques conservés dans l'église de Saint-Paul, à Londres, en 1295, atteste également cette singulière innovation introduite dans le rite catholique de l'Europe occidentale." En verder leert de schrijver, hoe de „Epitre farcie" nog in sommige parochieën van Frankrijk („dans les paroisses du Poitou et du Berri") sporen heeft nagelaten, en wordt door hem aangehaald een „*Magnificat farci*", dat hij zelf heeft hooren zingen in de kerk van Médan, in het bisdom van Versailles. Het volk vangt aan in de Fransche taal, de priester antwoordt in de Latijnsche taal. Ziehier de eerste strophe:

Un Ange ayant dit à Marie
Que le monde aurait un Sauveur,
Et que le Ciel l'avait choisie
Pour Mère du Dieu Rédempteur,
Toute ravie
Elle chante ainsi son bonheur:
— *Magnificat anima mea Dominum.*
(KOOR) Et exultavit spiritus meus
In Deo salutari meo.

In *Een nieuw dev. geest. lb.* van NIC. JANSSENS (kerk. goedk. Antw. 1594), uitg. P. J. Rymers, Antw. z. j., bl. 9, vindt men als wijsaanduiding: „In dulci jubilo, singen en wesen vrolyck", voor het lied: „Gy die in droefheyt zyt", terwijl, bl. 56, de wijs „In dulci jubilo" wordt aangehaald voor: „Ave moeder vruchtbaer".

Over de Latijnsch-Duitsche lezingen, zie H. v. F., t. a. p., nr. 14; — Dr. B. HÖLSCHER, *Niederd. Ldr. und Sprüche*, Berlin 1854, bl. VI (3 strophen); — BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 528*a* en 528*b*, bl. 633—4; — BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I, 1888, nr. 50, bl. 308—312; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederh.*, III, nr. 1929, bl. 636. — LUDWIG VOLTZ, in *Monatshefte für Musikgesch.*, XXX (1898), bl. 135, deelt eene lezing mede naar „die Hs. 2276 der Grossherzoglichen Hofbibliothek zu Darmstadt, sicher dem 15. Jh. angehörig, aus der Karthause zu Köln stammend", die zich bij de bovenstaande Nederlandsche lezing aansluit en bij degene die men aantreft in HÖLSCHER's uitgave.

Over Engelsche lezingen zie JOHN JULIAN, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 564.

Eerst in den aanvang der XVII^de^ eeuw werd het lied toegeschreven aan Petrus Dresdensis (Peter Faulfisch), die naar het schijnt in 1440 te Praag als leeraar stierf; doch H. v. F., t. a. p., bl. 8, bewijst, dat het reeds in de XIV^de^ eeuw bekend was. In een 14de-eeuwsch Hs., waarin verhaald wordt het leven van Heinrich Suso

(Amandus), gest. 1365, leert men, hoe op zekeren dag aan Suso hemelsche jongelingen verschenen en hem, om zijn lijden in vreugd te veranderen, bij de hand namen, terwijl een hunner het vroolijke kerstlied: „In dulci iubilo" aanhief.

J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln*, in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXXI (1888), bl. 141, vlg., deelt, naar dit Hs., van het einde der XV^de^ en het begin der XVI^de^ eeuw, een volledigen Latijnschen tekst mede. Erk u. Böhme, bl. 638, in tegenoverstelling met Bolte, kunnen niet aannemen — men ziet niet waarom — dat deze lezing de oorspronkelijke zou zijn.

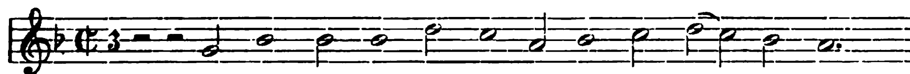
In *De(n) navorscher*, III (1853), Bijblad, bl. 89, vermeldt J. M.: *Psalmen Davids sammst den Kirchengesängen und Christlichen Liedern* (Amst., Wetstein, 1701), „die hier en daar naar 't macaronische zwemen", en haalt aan een lied van vier strophen waarvan de eerste luidt:

In dulci jubilo, nun singet und seyd fro;
unsers Herzen Wonne liegt in presepio,
und leuchtet als die Sonne matris in gremio.
Alpha es et O, Alpha es et O.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, t. a. p., bovenstem der aldaar voorkomende tweestemmige bewerking.

De vroeger zeer verspreide melodie van dit jubellied geven wij in de bij uitstek populaire $\frac{6}{4}$-maat terug. Ook de 16de-eeuwsche lezingen bij Böhme, t. a. p., Bäumker, I, bl. 308—9, zoowel als bij Erk u. Böhme, t. a. p., duiden deze maat aan.

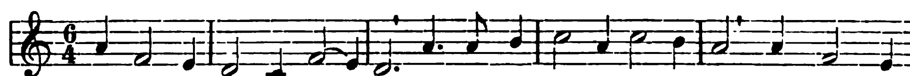
Voltz, t. a. p., deelt insgelijks eene Duitsche lezing mede, terwijl de melodieën uitgegeven door Hölscher, t. a. p., *Musikbeilage* I, naar een 16de-eeuwsch Hs., copie van een vroeger Hs., en door P. Bohn, *Monatshefte für Musikgeschichte* IX (1877), bl. 26, tweestemmige bewerking, naar een Hs. van 1472, eigendom der Stadsbibl. te Trier, zich bij de Nederlandsche lezing aansluiten. Bohn's uitgave werd herdrukt door Bäumker, *Das kath.* enz., I, bl. 310. — Gansch anders is de melodie: „In dulci iubilo", bl. 72 van *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631 (vgl. hierna de melodie: „Waer toe doch maeckt u mondeken reyn"):
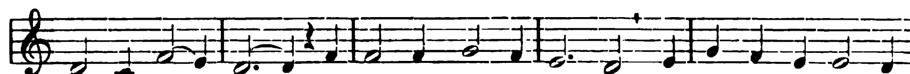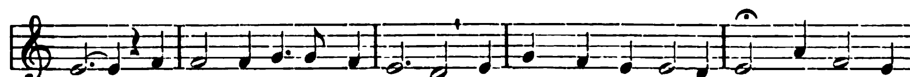




477. Laet ons mit hartzen reyne.

A.









Laet ons mit hartzen reyne
loven dat suete kindekyn;
het brinct ons wten weyne.

1. Ons is een kint gheboren,
een sone ghepresenteert,
hi wil die helle gaen storen,
als mensche ghefigureert;
hi wil ons allen ghemeyne
verlossen wter pine
met sinen bloede alleyne.

Laet ons, enz.

2. Nu moghen wi wel dancken
der maghet, dien droech
in hare sueter lancken;
die vrucht hair niet en verwoech;
weest vrolic, groot ende cleyne,
om dat suete kindekyn,
het behoet ons voer alle weyne.

Laet ons, enz.

3. Die vader van hier boven
sprac sinen enghel an:
„ic wil die helle gaen verstoren
en verlossen wyf ende man;
gaet totter schone fonteyne,
Maria claer aenschine,
en segt hair wat ick meyne.

Laet ons, enz.

4. „Gruet si my vriendelike,
die suete, suver iuecht,
ende segt hair blidelike
si mach wel syn verhuecht;
want si, en el nye gheyne,
Gods moeder moet si syn;
ic bin met haer ghemeyne."
Laet ons, enz.

5. Al binnen Nazarette
quam denghel Gabriel
ende sprack totter fioletten
mit sueten woerden snel:
„God gruet u, maghet reyne,
vol gracien is u aenschine,
God is met u alleyne.
Laet ons, enz.

6. „By u sal noch becliven
dat Adam heeft ontvryt,
want boven alle wiven
sidi ghebenedyt;
ghi salt ontfaen een greyne
in uwer herten scryn,
des vaders soen alleyne."
Laet ons, enz.

7. Si sprac oetmoedelicke:
„hoe soude dat comen by?
ick en kende sekerlike
noyt man; het wondert my,
dat ic, en el nye gheyne,
Gods moeder soude syn;
myn herte wert cout als steyne."
Laet ons, enz.

8. Die enghel sprac tot hare:
„o waerde suver maecht,
en weest in ghenen vare;
tis wonder dat ghi claecht,
want ghi sult sonder pyne
baren een kindekyn
ende bliven een maghet reyne.
Laet ons, enz.

9. „Die heilige gheest sal comen
in u, wel suete wyf,
ontfaet doer onse vrome
in u al smenschen lyf;
hi wil ons alle ghemeyne
verlossen wter pyne
met sinen bloede alleyne."
Laet ons, enz.

10. Die maghet hair conforteerde
in dat haer denghel seit,
Gode si respondeerde:
„oec sie, ic bin bereit;
in uwen woerden alleyne
set ick den wille myn,
siet hier Gods dierne cleyne."
Laet ons, enz.

11. Die enghel schiet van hare;
Maria bleef bevrucht;
al sonder pyne oft vare,
oft sonder herten sucht
baerde si, die suver reyne,
den hemelschen drochtyne,
des vaders soen gemeyne.
Laet ons, enz.

12. Gheloeft so moet si wesen
nu ende in alder tyt;
bi hair wi syn ghenesen,
si bracht ons groot yolyt;
o waerde maghet reyne,
des sondaers medicyne,
bidt voer ons allen ghemeyne.
Laet ons, enz.

1, 4 = in de menschelijke gedaante. — 2. Met deze strophe sluit de lezing te vinden in het Hs. van Meerman. — 2, 2. t.: *den maghet*, d. i. *die* + het pronomen

en, dien. — 2, 3. *lancken*, waaruit Fr. *flanc*, zijde. — 4, 1. *si* is accusatief. — 4, 4. t.: *si moch wel syn verblyt.* — 4, 5. *si en el nye gheyne*, zij en geene andere. — 5, 3. *totter fioletten*, tot de violette. — 6, 1 en 2: Door u wordt nog goedgemaakt wat Adam heeft verdorven. — 6, 5. *greyne*, korrel, kern, de keur van iets, het liefste, het voortreffelijkste. — 6, 6. t.: *hertzen scryn; scryn*, kast. De zin is: in 't binnenste van uw hart. — 6, 7. *soen*, zoon. — 7, 5. Zie 4, 5 en vgl. met deze strophe *Een dev. eñ prof. boecxken*, nr. 110, bl. 137, str. 3 van het lied: „Een maechdeken wtvercoren". — 9, 3. *doer onse vrome*, tot onze baat. — 9, 4. t.: *in u als menschen.* — 10, 1. Hs. van Meerman: „Die maecht doen consente[e]rde. — 10, 4. t.: *oec si.* — 10, 7. *dierne*, deerne, maagd, dienstmaagd. — 11, 6. *drochtyne*, Heer. — 12, 6. t.: *medicyn.*

B.

Laet ons met herten reyne
loven dat suete kindekijn;
het brinct ons uter weyne.

1. Die vader van hierboven
sprac sinen ingel an:
„ic wille die helle scoren,
verlossen wijf ende man;
gaet wech toter fonteynen,
Mariën claer aenschijn,
ende segt haer wat ic meyne.
Laet ons, enz.

2. „Gruet my wel vriendelike,
die suete, suver juecht,
ende segt haer blidelike,
si mach wel sijn verhuecht;
want si, ende el negeene,
Gods moeder moet si sijn."
. . . .
Laet ons, enz.

3. Al binnen Nazarette
quam dingel Gabriël,
hi gruete die violette
met suete woerden snel:
„God gruete u, suver reyne;
vol gracien es u schijn;
God es met u gemeyne.
Laet ons, enz.

4. „Bi u soe sal becliven
dat Adam heeft ontvrijdt;
want boven alle wiven
sidi gebenedijt;
ghi selt ontfaen een greyne
in uwer herten scrine,
ende bliven een maget reyne."
Laet ons, enz.

5. Si sprac oetmoedelike:
„hoe soude dat gescien?
en kinde sekerlike
noyt man; des wondert mie,
dat ic, ende el negeyne,
Gods moeder soude sijn,
mijn herte es cout als steyne."
Laet ons, enz.

6. Die ingel sprac tot hare:
„o weerde, suver maecht,
en sijt in genen vare;
hets wonder dat ghi claecht,
want ghi selt sonder peyne
baren een kindekijn,
ende bliven maget alleyne.
Laet ons, enz.

7. „Die Heilege Geest sal comen
in u, wel suver wijf,
ontfaen, tot onser vromen,
aen u menschelijc lijf;

hi wilt afdwaen die bleyne,
verlossen uter pine
alle sine vrienden gemeyne."
Laet ons, enz.

8. Die maecht haer conforteerde
in dat haer dingel seide,
ende si respondeerde:
„tot Gode benic bereit;
na uwen woerden reyne,
stellic den willen mine,
siet hier Gods deerne cleyne."
Laet ons, enz.

9. Die yngel sciet van daer;
Maria bleef bevrucht;
sonder wee oft vaer,
oft sonder herte versucht,
baerde die edel, suver greyne
den hemelschen drochtijn,
des Vaders Sone alleyne.
Laet ons, enz.

10. Ons es een kint geboren,
een sonę gepresenteert,
hi comt die helle scoren,
als mensche gefigureert.
Hi wilt ons alle gemeyne
verlossen uter pine,
met sinen bloede alleyne.
Laet ons, enz.

11. Dies mogen wi wel dancken
der maget, diene droech
in haer wel suver lancken;
die dracht haer niet en verwoech.
Nu laet ons, groot ende cleene,
loven die maget fine;
si brenct ons uter weyne.
Laet ons, enz.

12. Gelooft soe moet si wesen,
nu ende in alder tijt;
bi haer sijn wi genesen,
ende bracht in dit jolijt;
o weerde, suver reyne,
des sondeers medecine,
bidt vor ons gemeyne.
Laet ons, enz.

1, 3. *scoren;* in de andere lezingen: *storen.* — 5, 3. *ick* bijgev. — 7, 5. *Bleyne,* met de figuurlijke beteekenis van *schande, smet* (C. Lecoutere).

Tekst. A. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift 1888, nr. 48, bl. 249, naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8° 190, hierboven weergegeven.
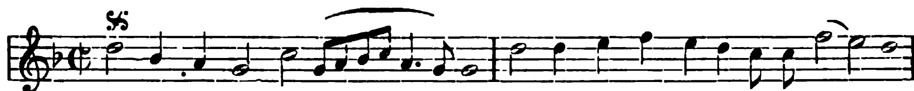
B. C. Lecoutere, *Middelnederl. geest. ldr.*, in *Leuvensche bijdragen*, Antw. III (1899), bl. 58 vlg., nr. 8, naar een Hs. van het einde der XVde of het begin der XVIde eeuw, ter „Bibliothèque nationale" te Parijs, zonder wijsaanduiding. De uitgever doet opmerken, dat de strophen, die in de meeste overige lezingen aan het begin komen, werkelijk beter passen aan het slot. De hierna vermelde lezing van het Hs. 1042 van Meerman, die aanvangt met str. 1 van A, sluit met de strophe: „Des moeghen wi wel dancken // die moeder", enz.; al de overige ons bekende lezingen hebben denzelfden aanvang en hetzelfde slot als A.

Verder wordt de tekst gevonden in: *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, nr. 2, [bl. 12], 9 strophen, met enkele varianten, str. 1—8, 10 en 12 van A; herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Academie van Wetensch. Afd. Letterk., 3de reeks, dl. IV, 1887, bl. 368, die het lied aanhaalt als voorbeeld van *leis* (beurtzang met solo en koor). — Hs. nr. 1042 van

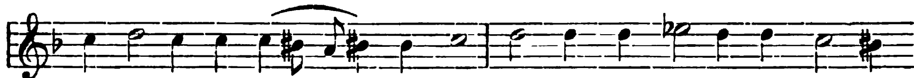
Meerman (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Biblioth., lied nr. 61, 10 strophen, met betrekking tot A in deze volgorde: 1, 3—8, 11, 10, 2; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 226, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 258 en aant. bl. 333, met eenigszins jongere spelling, in den grond geheel en al dezelfde tekst als A; herdrukt door Dr. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 214, bl. 48, aant. bl. 56; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst., Corn. Claesz., z. j., bl. 6 v°, nog jongere spelling, zonder str. 9; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 8, sluit zich aan bij *Een dev. eñ pr. b.*, echter zonder str. 9 en 11 van A; — *Veelderh. Schrift. leysenen*, Antw., kerk. goedk. 1587, sign. A 7 v°, 11 str.; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 83, „op de wyse alsoot beghint", 10 str.; — *Parnassus, dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623, bl. 135; — Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1621), Antw. 1648, bl. 62, 4 str.; — *Den geest. nachtegael*, Antw. 1634, I, 180, 12 str.; — *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 6; — *Den gheestelycken speelwagen*, Antw. 1671, bl. 5; — *Oude en nieuwe lofzangen*, Amst. 1740, bl. 37, „stemme als 't begint", 11 str.

Aangeh. als stem: *Catholijck sancboeck* (later verschenen als: *Gheest. harmonie*), Embrick (1620), uitg. zonder titelblad (1633?), bl. 24, voor: „Met eenen soeten schal // nu frolick singet al"; — Bolognino, *Den gheest. leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 82, voor het lied: „Laet ons met vreught beghinnen // 'tkinneken te loven en te minnen".
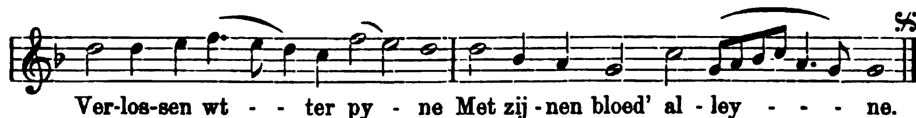
Melodie. Bäumker, t. a. p., hierboven weergegeven. — Naar dezelfde bron herdrukt door Dr. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, t. a. p.; — *Een dev. eñ pr. boecxken*, t. a. p., zelfde melodie doch onduidelijk tengevolge van den druk; — *Het prieel*, t. a. p.:
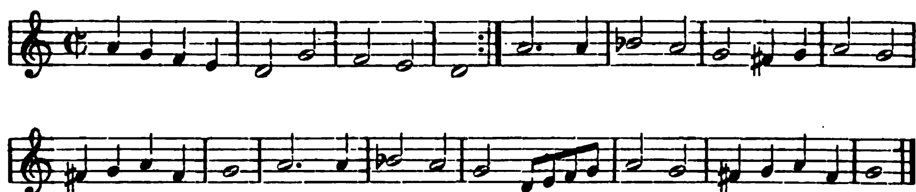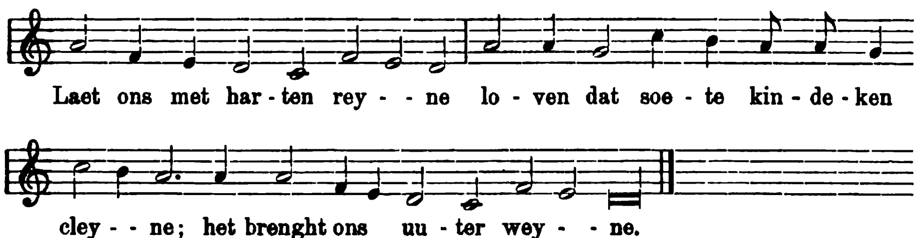










Zoowel als deze laatste zangwijs, hebben de lezingen voorkomende bij THEODOTUS en in *Den geest. nachtegael*, versieringen die men in de 15de-eeuwsche lezing niet aantreft. — In het Brusselsche beiaardboek van 1648 vindt men, „voor Kersmisse", onder de benaming: „Laet ons met herten reyne", de bijna niet meer te herkennen melodie medegedeeld door EDM. VANDER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas*, V (1880), bl. 25:



Eene variante van het refrein doet zich voor in de onderstem van eene tweestemmige bewerking medegedeeld door W. P. H. JANSEN, in *Tijdschr. der Vereenig. voor N.-N. mzgsch.*, IV (1894), bl. 145, naar een Hs. gevoegd bij een zangboek van 1609, van het Amsterdamsche Begijnhof:



Een „Præludium voor Laet uns met herten reyne, van Jan Bull Dr.", en een „Orgelsatz anonym. Laet uns", enz., komen voor in het Hs. 23623 van het Britsch Museum te Londen, een „Virginal resp. Orgelbuch in 4°, 1628 geschrieben und zwar in den Niederlanden". Zie HENRY DAVEY, in *Monatshefte für Musikgeschichte*, XXXIV (1902), bl. 93 vlg.

478. Kinder swijcht, so moochdi horen.

Kin - der swijcht, so mooch - di ho - ren, *ec - ce mun - di gau - di-*

a! hoe heer Je - sus is ghe - bo - ren. *In te sunt so - lem - ni-*

a, o vir - go Ma - ri - a, De - i ple - na gra - ci - a!

1. **Kinder swijcht, so moochdi horen,**
   ecce mundi gaudia!
   hoe heer Jesus is gheboren.
   In te sunt solemnia,
   o virgo Maria,
   Dei plena gracia!

2. **Denghel die die bootschap brachte, enz.**
   quam ter maghet in der nachte, enz.

3. **Hi groetese also vriendelike**
   mitten Heer van hemelrike.

4. **Hi seide datse soude ontfaen**
   Jesum Cristum sonder waen.

5. **Dat was een wonderlic dinc:**
   die maghet mit een woort ontfinc.

6. **Si droech hem maenden neghen,**
   als vrouwen bi naturen pleghen.

7. Gheboren wert die edel dracht
snachts in couder middernacht.

8. Men leiden in een cribbekijn,
Jesum dat soete kindekijn.

9. Dat kint moet sijn ghebenedijt
ende sijn moeder in alre tijt!

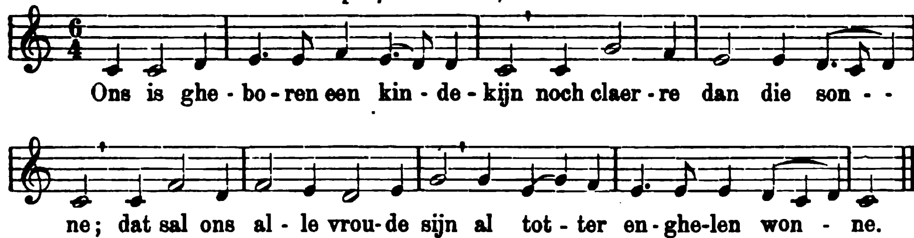
Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 13, bl. 38, zonder wijsaanduiding.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 69, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 306, naar het Weener Hs. Vgl. hierna: „Heer Jesus uwen brunen cop". — Deze zangwijs behoort tot de „verdwaalde melodieën" (VII[den] en I[sten] kerktoon); zie hiervoren I, bl. XX, en onze verhandeling: *De melodie van het Nederlandsche lied*, 's-Grav. 1902, bl. 53.

---

479. Ons is gheboren een kindekijn.

Melodie naar *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539.



1. Ons is gheboren een kindekijn
noch claerre dan die sonne;
dat sal ons alle vroude sijn
al totter enghelen wonne.

2. Die sterren gheven ons lichten schijn
al door den hemel ghedronghen.
Maria die heeft haer lieve kint
mit ganser minnen ghewonnen.

3. Si lechden in een cribbekijn
mit haren sneewitten handen,
si cusseden voor sijn mondelijn:
des had haer seer verlanghen.

4. Dat kindekijn speelde der moeder toe
mit sinen cleinen armkens;
het lachede haer also soetelike toe
mit bliden blenkenden oochkens.

5. Wel di, wel di, joncfrouwelijn,
der soeter weerder stonden,
dattu dat soete kindekijn
mit ganser minnen heefst ghewonnen!

6. „Nu swighet, nu swighet, mijn kindekijn,
mijn God, mijn troost, mijn here;
van di so sal ic moeder sijn,
behouden mijnre eren." Amen.

7. Een kint is ons gheboorn,
een soon is ons ghegheven;
hi heeft versoont sijns vaders toorn,
hi brenghet ons int ewighe leven.

8. Doe Jesus Cristus gheboren was,
ghewonden in armen doeken,
daer en was bont noch daer en was grau,
hi lach mit bloten voeten.

9. Die osse ende ooc dat eselkijn
en conden niet ghespreken;
doe Jesus in der cribben lach,
doe lieten si haer eten.

10. Die osse ende ooc dat eselkijn
die dreven daer grote feeste,
doe Jesus in der cribben lach
tusschen tween stommen beesten.

11. Die osse ende ooc dat eselkijn
die dreven daer groten wonder,
doe Jesus in der cribben lach
in cranken doeken ghewonden.

12. *O et o et gloria!*
dat soetste van der minnen,
dat is Jesus, Marien soon;
God laten ons ghewinnen!

1, 2. t.: *clare*, voor *claerre*, klaarder. — Stellig vangt met str. 7 een tweede lied aan. — 7, 3. *versoont* = versoent. — 9, 1. „Bekend", zegt Dr. J. G. R. Acquoy, ter hierna a. p., bl. 380, „is de eeuwenoude voorstelling van den os en den ezel in den stal te Bethlehem. Zij is in verband met Jes. I : 3 ontstaan uit de profetie van Habakuk III : 2, niet volgens den Hebreeuwschen tekst, ook niet volgens de Vulgata, maar volgens de Septuaginta. Reeds voor Hiëronymus bestond zij; De Rossi vond haar reeds in een gedeelte eener inscriptie van 343. Hoe veelvuldig zij op oudchristelijke sarcophagen voorkomt, kan men met de afbeeldingen zien bij Von Lehner, *Die Marienverehrung in den ersten Jahrhunderten*, Stuttg. 1881, S. 314—320 en Taf. VI en VII. In sermoenen, kerstliederen en mysteriespelen, in de „Biblia pauperum", schilderijen en beeldhouwwerken, overal vindt men in den stal van Bethlehem ook den os en den ezel." Zie verder de door Dr. Acquoy aangehaalde bronnen.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 15, bl. 40, „dit is die wise: Puer nobis nascitur". De Latijnsche tekst, waarvan de bovenstaande Nederlandsche eene verre navolging is, komt voor bij: MONE, *Lat. Hymnen des Mittelalters*, I, bl. 64; — bij DANIEL, *Thesaurus hymnologicus*, IV, bl. 258, en wordt door WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, I, nr. 327, bl. 206, volg., gebracht onder de 14de-eeuwsche liederen. Verder vindt men Latijnsche lezingen in: *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 13 v°; — Hs. 901[1] der Gentsche Bibl., bl. 36 v°, met het jaartal 1517 (zie over dit Hs. C. P. SERRURE, *Vaderlandsch museum*, Gent, IV (1861), bl. 181 vlg.), „aliud carmen de puero"; — Hs. (na 1525), van Meerman, thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Biblioth., bl. 64; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 216, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 247, en aant. bl. 341, onder de „leysenen", zonder wijsaanduiding; — *Dit is een schoon suyverlyck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst., Cornelis Claesz., z. j., sign. A 3 v°; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1597, bl. 80; — *Het prieel der geest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 36, „op de wyse, alsoot beghint"; — THEODOTUS, *Paradys der geest. en kerck. lofsanghen*, 1627, 2de druk, bl. 54; — *Oude en nieuwe lof-zangen*, Amst. Erfg. Wᵉ. C. Stichter, z. j., bl. 103 (waar: „Puer nobis nascitur", wordt aangeh., bl. 64, voor een lied: „Laat ons verheugt zyn in den geest"); — *Messis copiosa*, Amst. 1761, bl. 50; — Dr. J. P. N. LAND, *Luitb. van Thysius*, nr. 155, naar het luitboek zelf.

Anderen versbouw heeft de tekst, zonder wijsaanduiding: „Ons is gheboren een kindekijn // daer om so willen wi vrolic sijn", voorkomende o. a. in *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 10 v°, en herdrukt door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen*, Amst. 1887 (Verslagen en mededeelingen der K. Akad. van Wetenschappen, Afd. Letterk., 3de reeks, Dl. IV, bl. 385).

Eene vertaling van den Latijnschen als wijs opgegeven tekst: „Puer nobis nascitur // rector angelorum", komt voor in *Dit is een schoon suyverlijck boecxken*, „op de selve wijse", bl. 47 v°:

1. Ons is gheboren een kindeken soet,
aller enghelen coninc;
inder werelt wert hy gevoert,
een heer der heeren van alle dinck.

2. In der cribben lag hy neer
op dat hoy der ezelen,
die hebben allen bekent den heer
voor den coninc der hemelen.

3. d'Engel vanden hemel fijn
heeft den herderen vercondicht,
in Bethlehem geboren te zijn
een kint dat al de werelt verlicht.

4. Hierom Herodes beanxtet was
met grooter nijdicheden,
d'onnoselen liet hy dooden ras,
en kinderen met droefheden.

5. Die daer huyden gheboren is
vander maghet reyne,
leide ons door zijn genade fris
al in de vreuchde ghemeyne.

6. Laet ons van sulcken blyschap snel
te samen gaen verblijen,
met sanghen en met orghel-spel
den heere ghebenedijen.

6, 1. *snel* bijgev. — 6, 2. t.: *gaen verblyden snel.* — 6, 3. *met* bijgev.

J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln,* (XV[de]—XVI[de] eeuw), in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXI (1888), bl. 129 vlg. vermeldt eene lezing: „Ons ist geboren eyn kyndelyn // noch clåre dan de sonne"; 5 str.

Melodie. Wij vinden voor het Latijnsche als wijs aangeduide lied, vier melodieën, die nochtans met elkander zijn verwant:

I. *a. Een dev. eñ prof. boecxken,* t. a. p.:

Pu - er no - bis nas - ci - tur Rec - tor an - ge - lo - -
rum, In hoc mun - do pas - ci - tur Do - mi - nus Do - mi - no - - rum.

b. Het prieel, enz. t. a. p., en zelfde lezing bij Theodotus, t. a. p.:

Pu - er no - bis nas - ci - tur Rec - tor an - ge - lo - rum, In hoc
mun - do pas - ci - tur Do - mi - nus Do - mi - no - rum.

c. STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen,* Antw. 1635, bl. 47:

Nu wil op Je - ru - sa - lem / 't Licht is u ge - re - sen / Chris - tus

blinckt in Beth - le - ëm / Ge - se - gent moet hy we - sen.

II. *Het prieel,* 1609, bl. 37, met opschrift: „Noch een ander wyse":

Pu - er no - bis nas - ci - tur Rec - tor An - ge - lo - rum,

In hoc mun - do pas - ci - tur Do - mi - nus Do - mi - no - rum.

III. THEODOTUS, *Paradys,* 5de druk, Antw. 1648, bl. 42:

Pu - er no - bis nas - ci - tur Rec - tor An - ge - lo - - -

rum, In hoc mun - do pas - ci - tur Do - mi - nus Do - mi - no - rum.
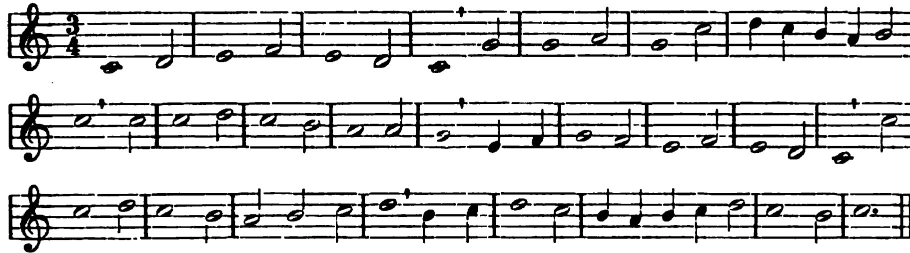
Hierbij sluiten zich aan, ondanks transpositie door verwarring in de sleutels, de lezingen te vinden, t. a. p., in het Hs. 901[1] en in *Messis copiosa,* t. a. p.

IV. *a. Les rossignols spirituels,* Valencienne, 1616, bl. 110:

Pu - er no - bis nas - ci - tur Rec - tor - que An - ge - lo - rum, In hoc

mun - do pas - ci - tur Do - mi - nus Do - mi - no - rum.

b. Een arrangement voor de fluit, medegedeeld door Dr. Land, t. a. p., naar *Der fluiten lusthof,* 1646, II, bl. 45 v°:



De laatste acht maten zijn te aanschouwen als een bijvoegsel van den arrangeur. Bij dezen vorm der melodie sluiten zich op hare beurt aan de lezingen voorkomende bij Bäumker, *Das Kath. deutsche Kirchenlied,* I, nr. 95, bl. 351.

Deze vier melodieën vindt men terug in eene tweestemmige zetting, voorkomende in een Hs. van 1482, berustend te Trier, medegedeeld door Bohn, *Monatshefte für Musikgeschichte,* IX (1877), bl. 26:

1 2

Pu - er no - bis, enz.

5 6

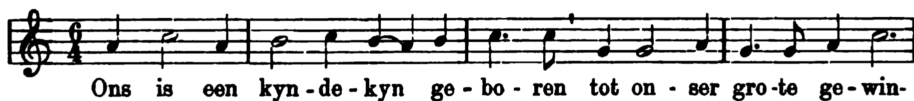
3 4
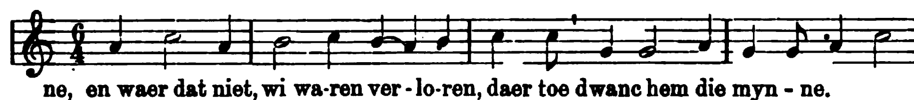
7 8

De lezingen I staan in verband met de gedeelten 5, 2, 3, 8 van bovenstaande tweestemmige bewerking; — II is ontleend aan de gedeelten 1, 6, 7, 8; — III aan de gedeelten 1, 6, 7, 4 of 6; — IV aan de gedeelten 5, 6, 7, 8. — Eene andere 15de-eeuwsche met de voorgaande nauw verwante tweestemmige zetting, uit het Vigiliënboek van het Lopsen-klooster, in het Sted. Museum te Leiden, komt voor bij Dr. Land, t. a. p., die daarbij nog twee andere tweestemmige bewerkingen uit het *Luitboek van Thysius* mededeelt.

De door Scheurleer, bl. 341, naar *Graduale Romanum,* Loven 1633, bl. 176, herdrukte niet ongedeerde redactie sluit zich aan bij I.

480. Ons is een kyndekyn geboren.





1. Ons is een kyndekyn geboren
   tot onser grote gewinne,
   en waer dat niet, wi waren verloren,
   daer toe dwanc hem die mynne.

2. Adam bracht ons in groter noet,
   bi hem waren wi verloren,
   dat kynt clam wt des vaders scoet
   end soende den ouderen toeren.

3. Te Bethleem een woestich huys,
   aldaer gelach die moeder
   van eenre kinde, hiet Ihesus,
   een bliiscap alder goeder.

4. Hi was geboren ter midder nacht
   van eenre maget pure,
   die Heer, die over al heeft macht,
   een scepper der creature.

5. Dat Ysaias te voren screeff,
   is nu vervult te tiiden,
   die moeder suet, die maget bleeff,
   des willen wi ons verbliden.

6. In eenre cribben was hi geleyt
twischen twien stommen dieren,
in hoy, als die scriftuer ons seit,
ende si bekendent schieren.

7. Die al die werrelt heeft gemaect
end dat claer sonne schyne,
lach in die cribbe bloet, al naect;
hem vrosen die ledekyns syne.

8. Noch bont noch graw was daer geleit,
noch oic duyrbair ghesmide;
in Ioseph cousen was hi geleyt,
om ons woude hi dit liden.

9. Groet licht scheen inder selver tiit
doe Ihesus wert geboren,
die herdekyns worden seer verbliit
al uter enghelen scaren.

10. Die engelen songen allen loff
mit luder stemmen clare
daer boven in dat hemelsche hoff,
dat God geboren ware.

11. Nu dancken wy ghemeenentlic
den Heer God van hiir boven;
dat hi ons is worden gheliic,
des willen wi hem nu loven.
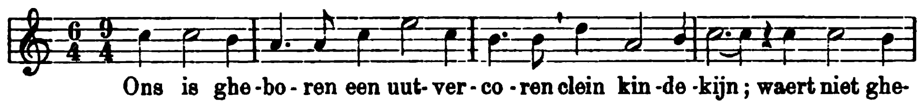
12. Bidden wy, cleyn ende groet,
desen sueten kynde,
dat hi ons brenct in Abrahams scoet
ewelic mit hem te sine. Amen.
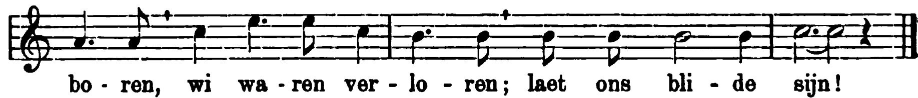
2, 4. t.: *toeren* = toorn.

Tekst en melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 12, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 187, naar het 15de-eeuwsch Hs. van Weenen. — De melodie sluit zich aan bij de onmiddellijk voorgaande, nr. III.

---

481. Ons is gheboren een uutvercoren.





1. Ons is gheboren   een uutvercoren
clein kindekijn;
waert niet gheboren,   wi waren verloren;
laet ons blide sijn!

2. Maket hem een bat   van tranen nat,
badet hem daer in.
Hi wert gheslaghen,   in bloede ghedwaghen
om onse wil.
Ons is gheboren, enz.

3. Nu wieghet hem sachte   mit reinen ghedachten
ende singhet hem claer.
Het spreket sijn mont,   hy mint een suver gront,
ende dat is waer.
Ons is gheboren, enz.

4. Nu leert hem gaen   in enen volstaen
in doochden voort.
U afkeren   vergrammet hem sere
ende hi wort verstoort.
Ons is gheboren, enz.

5. Ellic si mit sinnen een voetster der minnen
ende nemes hem aen.
Hi sals hem lonen mit hem selven,
dat weet ic wael.
Ons is gheboren, enz.

3, 1. Over de „wiegeliederen", zie hierna nr. 485, bl. 1882: „Een alre lieffelicken een".

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 16, bl. 42. „Dit is die wise: Tis al ghedaen mijn oostwert gaen // al teghen den wint". Een zesde strophe liet H. v. F. achterwege als heel bedorven. — Dezelfde wereldlijke wijs: „Tis al ghedaen", enz., waarvan de verdere tekst onbekend is, wordt aangegeven bij H. v. F. t. a. p., nr. 116, bl. 233, voor het lied: „Een cort jolijt in deser tijt"; zie hierna.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 78, Vierteljahrsschrift 1888, bl. *315*, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs.

---

482. O suver maecht van Israel.

O su - ver maecht van Is - ra - el, wilt seer ver - bli - den
u om der scho - ner boot-schap wil, die (1) ic u bren - ghe
nu. *Be - ne - dic - ta tu in mu - li - e - ri - bus, va - la-*
sus, va - la - sus, a - ve ple - na gra - ci - a, te - cum do - mi-
nus, be - ne - dic - ta tu in mu - li - e - ri - bus.

(1) *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539: *d f g a a bes.*

1. O suver maecht van Israel,
wilt seer verbliden u
om der schoner bootschap wil,
die ic u brenghe nu.
Benedicta tu in mulieribus,
valasus, valasus,
ave plena gracia,
tecum dominus,
benedicta tu in mulieribus.

2. Al mitter bootschap schone
die denghel heeft ghedaen,
hebdi van shemels trone
den heilighen gheest ontfaen.
Benedicta tu, enz.

3. Als Joseph dat verstonde,
dat Maria was bevrucht,
hi peinsde in sinen ghemoede,
hem waer beter ghevlucht.
Benedicta tu, enz.

4. Des hem die enghel schone
toesprac ende riet:
„Joseph, Davids sone,
en wiltse begheven niet.
Benedicta tu, enz.

5. „Noch en ontsiet te nemen
die moeder Gods, Marien;
dat van haer wort gheboren,
sal ons van sonden vrien."
Benedicta tu, enz.

6. Maria ende Joseph mede
voeren beide tsamen
tot Bethlehem der stede,
daer si haer herberghe namen.
Benedicta tu, enz.

7. In een arme huseken
al sonder wech of doren,
om dat si waren van haven bloot,
moest hem also gheboren.
Benedicta tu, enz.

8. Alst quam te rechter middernacht,
so heeft die maecht ghebaert
een kindeken van groter macht,
als denghel ons verclaert.
Benedicta tu, enz.

9. Daer baerde die suverlike
den here ghebenedijt
van hemel ende aertrike:
lof si haer talre tijt.
Benedicta tu, enz.

10. Nu laet ons loven desen heer,
die ons ghenoemt Jesus;
stillen wi hem, hi weent so seer,
ende singhen hem aldus:
Te Deum laudamus,
valasus, *valasus*,
swighet soete Jesus,
du bist ons *dominus*,
te Deum laudamus.

1, 3. *wil* bijgev. — 1, 6. In Zuster Hadewijch's *Gedichten*, Gent 1875, I, 1ste st., bl. 3, heeft het lied: „Ay, al es nu die winter comt", een refrein: „ey, vale, vale millies". — 7, 2. wech = *weeg* (?), *doren* = deuren. — 7, 4. *gheboren* = gebeuren.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 19, bl. 47, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven.

Dit is een suverlijc boecxken, Antw. 1508, nr. 4, bl. 7 r°, bevat met eenige varianten denzelfden tekst, daarenboven tusschen voorgaande str. 9 en 10 het volgende:

Doen sanc met bliden gheschalle
Joseph: alleluya!
ende die enghelen [alle]:
in excelsis gloria
et in terra pax hominibus!
vala sus, *vala sus*,
swighet soete Ihesus,
ghi sijt ons *dominus*,
et in terra pax hominibus!

Die herdekens opten velde
bi haren scapen laghen,
met eender claerheyt snelle
dien enghel dat si saghen.
Et in terra pax, enz.

Met groter anxticheyde
werden si bevaen;
die enghel tot hem seyde:
„laet u ghedachten staen.
Et in terra pax, enz.

„Ende gaet tot Bethleem binnen,
daer suldi nu ter stonden
Jhesus Cristus gheboren vinden
in doekelkens ghewonden."
Et in terra pax, enz.

Doen vonden si dat kindeken,
gheleyt in eender cribben;
van hoey [so] was sijn beddeken,
hi .en wou niet anders hebben.
Et in terra pax, enz.

Tkindeken wert, na Moyses wet,
ten achtsten daghe besneden,
overmits sijn grote oetmoedicheyt,
in sinen ionghen leden.
Et in terra pax, enz.

Den naem die hem denghel gaf
eert kint gheboren was,
die wert hem daer ghegeven;
Jhesus men seker las.
Et in terra pax, enz.

Volgt, tot slot, de tekst van str. 10 hierboven.

Met de lezing van 1508 stemmen overeen, buiten enkele varianten in taal en spelling: *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 228, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 262, aant. bl. 339; — *Dit is een schoon en suverlijc boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 8 v°; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 37; -- *Veelderhande schrift. leysenen*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. B 1 r°.

Aangehaald door Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen*. Verslagen en mededeelingen der K. Acad. van Wetensch. afd. Letterk., 3de reeks, dl. IV, bl. 364.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 66, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 304, hierboven weergegeven; — Zelfde mel. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p.

Naar een Hs. gevoegd bij een zangboek van 1609, ter boekerij van het Amsterdamsche Begijnhof, deelt W. P. H. Jansen, *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.*, IV (1894), bl. 147, het volgende lied mede, waarvan de eerste strophe eene variante uitmaakt van de voorgaande lezing. De spelling van den hier voorkomenden Nederlandschen tekst dagteekent zeker wel van de XVIIde eeuw; maar de tweestemmige bewerking bij de woorden gevoegd, is waarschijnlijk wel vroeger thuis te brengen. Wij geven de notatie naar Jansen, de noten met de helft van hunne waarde verminderd:

A - ve Ma - ri - a. O suy-ver maecht van Is - ra - el, wilt seer ver-blij-den

u van de - sen boot-schap scho - ne, die ick hier breng tot u. *Be - ne-*

dic - ta tu in mu - li - e - ri - bus, o *Ma - ri - a, Ma-*

1873

ri - a, a - ve gra - ti - a ple - na, te - cum do - mi - nus,

be - ne - dic - ta tu in mu - li - e - ri - bus.

1. *Ave Maria.*
O suyver maecht van Israel,
wilt seer verblijden u
van desen bootschap schone,
die ic hier breng tot u.
Benedicta tu in mulieribus,
o Maria, Maria,
ave gratia plena,
tecum dominus,
benedicta tu in mulieribus.

2. *Ave Maria.*
O Moeder Godts van hemelrijck,
Jesum u kinde cleijn
altijt voor ons hem biddet,
dat hij ons algemeijn
van onse sonden reijn maecken wil, groot ende cleijn.
O Maria, enz.

3. *Ave Maria.*
U loven wij met harten blij
per nova cantica,
want wt u is geboren
daer Daniel verlangde na.
Benedicta tu in mulieribus,
O Maria, enz.

---

483. Het viel een hemelsdouwe.

A.

1. Het viel een hemelsdouwe
op een jonc maechdelijn;
men sach nie mere vrouwe;
dat dede dat kindekijn,
dat van haer wert ontfanghen
door een ootmoedich woort.
Adam, wilt niet verlanghen,
ghi wort daer bi verhoort.

2. Die maghet wert mit kinde,
nie reinre wert ghesien.
Als Joseph dat versinde,
hi dochte, ic mach wel vlien,
ic wil Marien laten,
ic en bin die vader niet,
ende gaen heen mijnre straten,
eer mi meer schande gheschiet.

3. Mit troosteliken worden
sprac hem die enghel an:
„och Joseph, en wilt niet sorghen,
keert weder, salich man,
ende blivet beide te gader;
tis boven naturen cracht,
dat God, die hemelsche vader,
in Marien heeft ghewracht."

4. Hier nae so is ghecomen
een keiserlic ghebot,
dat, niemant uutghenomen,
hi soude comen sonder spot
die van Adam is gheboren,
ende bringhen sijn tribuut
al bi des keisers toren;
dat riep men overluut.

5. Te Bethlehem dat si quamen,
bewijst ons die scriftuur,
een herberghe si vernamen,
men wijsde haer die duur.
Si en mochten nerghens inne,
men wijsde haer altijt voort;
die hemelsche coninghinne
en was daer niet ghehoort.

6. Een huusken dat si vonden
dat was seer dunne ghedect,
daer Maria ter selver stonden
haer stedekijn in heeft gheset.
Daer wert die maghet moeder,
si ghebaerde een kindekijn,
des menschen vader ende broeder;
hoe mocht hi ons nare sijn?

7. Doe tkindekijn was gheboren,
doe weendet al ter stont.
O maghet uutvercoren
stillet uwen sone jonc,
ende voeden moederlike,
hi heeft den hongher groot;
al is die vader rike,
dat kint is van haven bloot.

8. Si namt in haren armen,
si custe hem voor sine[n] mont
noch meer dan dusent werven
in also corter stont.
Daer omme is hi gheboren,
die lieveste here mijn,
dat hi ons soude verlossen;
ghelovet so moet hi sijn.

9. Maria, maghet reine,
daer God sijn rust in nam,
bid voor ons ghemeine,
paist ons dat godlic lam,
opdat wi moghen raken
al boven in hemelrijc,
daer vroocht is boven maten;
men vint hier gheen ghelijc.

4, 1. *sonder spot*, zonder fout. — 9, 4. t.: *paits*.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 23, bl. 54, „dit is die wise: „Heer God wie sal ic claghen // alle mijn verloren tijt". Dit lied, vergeestelijking, voor de eerste strophe ten minste, van nr. 72 of van nr. 74 *Antw. lb.*: „Het viel een coelen douwe // tot eender veynster in", of „Het viel eens hemels douwe // voor mijns liefs vensterkijn" (zie hiervoren I, nrs. 64 en 65, bl. 321 vlg.), is tevens eene navolging van het Latijnsch gedicht te vinden bij Daniel, *Thesaurus hymnologicus*, II (1844), bl. 337:

Est virgo coeli rore
repleta desuper,
cui par in decore
non datur mulier;
hanc veneremur ore
et sanctis moribus,
et sauciis amore
divino cordibus.

De bovenstaande tekst komt voor in Hoffmann's Hs. A, thans ter Berlijnsche Biblioth. Ms. germ. 8vo 185; in het Hs. B, thans Ms. germ. 8vo 190, luiden str. 7 en 8 aldus:

7. Doe tkindekijn was gheboren,
het weende ter selver stont:
o vrou van Nasarenen,
haelt uut u borsten ront,
die vader van den trone
doch is der minnen vul.
Nu sooch sinen waerden sone,
van den hemelschen dou vervult.
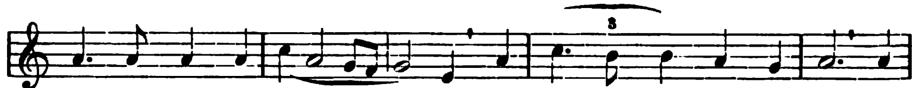
8. Si nam hem in haer armen,
si setten op haer schoot,
si custen wel dusent werven,
si dancten menichfout,
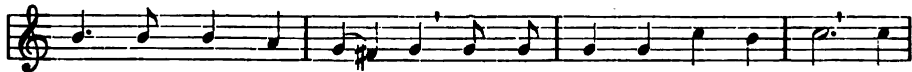
dat wi, die waren verloren,
verlost sijn jonc ende out,
waer om hi is gheboren,
om te quiten onsen schout.
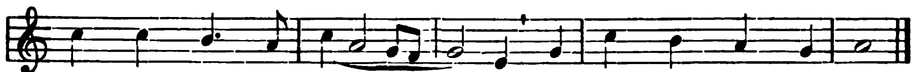
Melodie. De aangegeven wijs: „Heer God", enz. is de aanvang van een lied te vinden bij H. v. F., t. a. p., nr. 66, bl. 143 (zie hierna), dat op zijne beurt tot wijsaanduiding voert: „Help God, wien sal ic claghen // dat ic dus droevich bin? // ic en creech . . .", wellicht de aanvang van eene variante of van eene vergeestelijking van nr. 141, *Antw. lb.*: „Rijck God hoe mach dat wesen", (zie hiervoren I, nr. 52, bl. 287). Misschien werd de bovenstaande geestelijke tekst ook voorgedragen op de melodie van Ps. 148 *Souterl.*, de wijs van nr. 141, *Antw. lb.*

B.









1. Het viel een hemels dauwe
al in een maechdekijn;
ten was noeyt beter vrouwe;
dat dede haer kindekijn
dat van haer wert gheboren,
ende si bleef maghet fijn.
O maghet wtvercoren,
lof moet u altijt sijn.

2. Die maghet ghinc met kinde,
gheen swaerheyt en ginc haer an;
als Ioseph dat versinde,
die goede rechtvaerdighe man,
hi dacht: ic wilse laten,
ic en ben die vader niet,
ende trecken mijnder straten,
eer mi meer schanden gheschiet.

3. Al van des hemels throne
sprac hem die enghel an:
„o Ioseph, Davids sone,
o goede rechtvaerdighe man,
blijft alle beyde te gader;
het is boven natueren cracht,
dat God almechtich vader
in haer dus heeft gewracht."

4. Corts daer na is ghecomen
een keyserlic ghebot:
dat, niemand wtghenomen,
hi en quame al sonder spot
van daer hi waer gheboren
ende brachte sijn tribuyt;
dat dede men daer hooren
ende roepen overluyt.

5. Maria ende Ioseph mede
quamen te Bethleem waert,
want dat was Iosephs stede,
als ons die scriftuere verclaert;
si en mochten niewers inne,
men wysdese altoos voort;
die hemelsche coninghinne
en was daer noeyt ghehoort.

6. Int velt so hebben si vonden
een huys seer dinne ghedaect;
binnen so corten stonden
hebben si daer logijs ghemaect;
daer wert die maghet moeder
al sonder wee oft pijn,
van smenschen sone een broeder;
hoe mocht hi ons nader sijn.

7. Wt moederliker minnen
leyde si hem op haren schoot;
haer herte verblide van binnen,
dat dede sijn mondekijn root;
si custen aen sijn wanghen,
si suchte menichfout,
dat hi quam sijn ghevanghen
verlossen, ionck ende out.

8. Maria, suver fonteyne,
daer God sijn rust aen nam,
bidt voor ons al ghemeyne,
versoent dat godlijc lam,
so dat wi moghen gheraken
hier boven int soete dal
daer vruecht is boven maten,
die eewelic duren sal.

Str. 2—3. Aangeh. door M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche primitieven*, 1903, bl. 71: „Op de vertwijfeling bij Jozef en dezes geruststelling door den engel, wijst ook een onzer oude liederen". — 4, 1. t.: *na een comen.* — 4, 6. *sic, Een dev. eñ pr. b.*, t.: ende brenghen. — 5, 8. *Een dev. eñ pr. b.*: en was daer niet ghehoort. — 6, 1—2. M. Verkest, t. a. p., bl. 75, zegt: In de oude schriften wordt het stalleken juist niet voorgesteld als eene schuilplaats of toevluchtsoord voor dieren: het is meer eene soort van bouwvallig huis, afdak of loods". — 6, 5—6. Dezelfde, t. a. p., bl. 88: „Merken wij op, dat de prozaschriften eensluidend zijn om Jozef van de geboorte geen ooggetuige te maken: of wel hij keert zich om, of wel hij verlaat den stal. Onze oude geestelijke liederen zijn niet uitvoerig omtrent de geboorte en bepalen zich bij de beschrijving van hetgeen voorafging (het ronddwalen in Bethlehem, het voorbereiden der kribbe, enz.) of van hetgeen na de geboorte voorviel; dezelve wordt zeer beknopt vermeld". — 7, 5. *si custen,* voor: *si custe en* (en = Hgd. *ihn*), zooals men leest in *Een dev. eñ pr. b.* — Str. 7. Aangeh. door M. Verkest, bl. 92: „Het verblijf in den stal, van af de Geboorte (25 Dec.) tot de opdracht in den Tempel (2 Febr. O. L. V. Lichtmis), werd slechts door twee incidenten gekenmerkt:

het bezoek der Herders en dat der Drie Koningen. Het is begrijpelijk, dat de rest van den tijd besteed werd aan bakerwerk en huishoudelijke beslommeringen. Hierover zijn de oude liederen en prozaschriften onuitputtelijk en schilderen de heerlijkste tafereeltjes."

B. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 32, „op de wijse: Het was een lodderlick pape", hierboven weergegeven; — zelfde tekst mits enkele varianten: *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 14, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 34 en aant. bl. 325, „dit is de wise: Het viel eenen coelen dauwe (aanvang van het voornoemde nr. 72 *Antw. lb.*) ende gaet oock op die wise van Paep heer aert. oft op die wise vanden lodderliken pape"; — herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Midd. geest. ldr. en leisen*, 1888, nr. 7, bl. 14, aant. bl. 53. — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst., Corn. Claesz., z. j., bl. 13 v., „op de wijse soo 't begint"; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 17, „die wyse: Het was een lodderlyc pape"; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. B 5 v°., „op de wijse alsoo't beghint". — Verder komt het lied voor in: *Catholijck sanckboeck*, Embrick (1620), uitg. zonder titelblad, 1633 (?) bl. 46, zonder wijsaanduiding; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugge 1609, bl. 64, „op de wijse alsoot beghint"; — *'t Kleyn Paradijsken*, Antw. 1619, II, 17, overgenomen door Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 186, bl. 415, en door H. v. F., t. a. p., bl. 57; — *Parnassus, dat is den blijen-bergh*, Antw. 1623, bl. 142; — Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen*, Antw., 2de druk, 1627, bl. 55, „op de wijse: O eeuwig God almachtig". De tekst van dit laatste lied vindt men in dezelfde verzameling, bl. 4, „op de wijse: Het viel een hemels douwe"; — *Dit is een suyverlyck boecxken*, Amst. 1648, bl. 55: „op de wijse: Het was een lodderlijcke Pape"; — *Den geest. nachtegael*, Antw. 1634, bl. 192; — *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 4; — *Den gheestelycken speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 4; — *Oude ende nieuwe lof-zangen*, Amst. 1740, bl. 10, „op de wijse: Het was een lodderlyke [pape]".
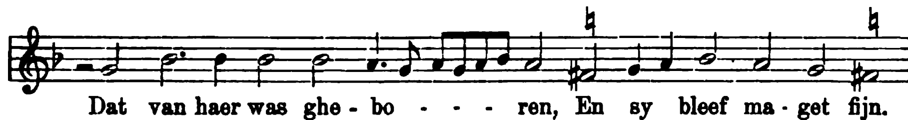
Aang. Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, bl. 41, die aan lezing B de voorkeur geeft boven A. Eene bijna letterlijke overzetting is de Nederduitsche tekst voorkomende in Hölscher's *Niederd. geistl. Ldr.*, nr. 2, bl. 3. Hoogduitsche aanverwante teksten worden naar 17de-eeuwsche liederboeken vermeld door Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, I, nr. 100, bl. 358.
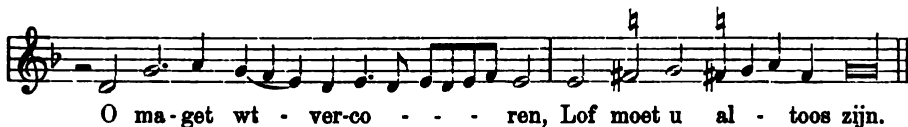
Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p. (zie hiervoren I, nr. 64, bl. 321); daarnaar Dr. Acquoy, *Midd. geest. ldr. en leisenen*, t. a. p. Dezelfde zangwijs is ook te vinden onder Ps. 54 *Souterl.*, 1540, voor het lied: „Die winter is verganghen (zie hiervoren I, nr. 73, bl. 341).

Anders luidt de melodie te vinden in: *Het prieel*, t. a. p.:



Het viel eens he - mels dau - - we In een cleen maech - de - ken;
Ten was noyt be - ter vrau - - we; Dat ded' een kin - de - ken
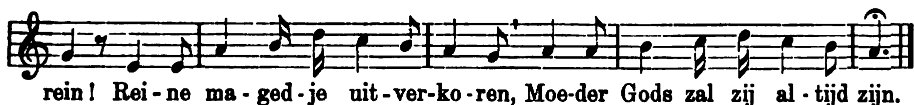




Dezelfde zangwijs doet zich voor bij STALPAERT, *Extractum cath.*, Loven 1631, bl. 89, en ID. *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 79, telkens met wijsaanduiding: „Het viel", enz. In de tafel van S. THEODOTUS' verzameling: *Het Paradys der geest. en kerck. lofsanghen*, uitg. 1638, wordt zij aangeduid onder den naam: „Wilhelmus van Nassouwen" (zie hiervoren, II, bl. 1637). In *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1582, II, bl. 61, wordt zij aangegeven als: „Het viel", enz. en „Wilielmus van Nassouwe"; terwijl men in hetzelfde werk, t. a. p., bl. 183, met opschrift: „Wilielmus — Het viel, etc.", de echte Wilhelmusmelodie aantreft (zie hiervoren t. a. p., en bl. 1644).

Oorspronkelijk zal deze zangwijs wel zuiver aeolisch (in den eersten kerktoonaard, plagalen vorm) geklonken hebben, zooals ze overigens voorkomt bij F. W. ARNOLD, *Deutsche Volksldr.*, Elberfeld, z. j. (c. 1864), Heft 4, bl. 22: „Es fiel ein Himmelsthauwe", naar „Münstersches Gesangbuch v. 1677, S. 33". De melodie bij Theodotus, uitg. 1627 (?), is bedorven. — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II (1893), nr. 393*c*, bl. 205, geven, met eenige aanmerkingen over de Duitsche bronnen, die allen jonger zijn, de zangwijs naar *Het prieel*, uitg. 1614.
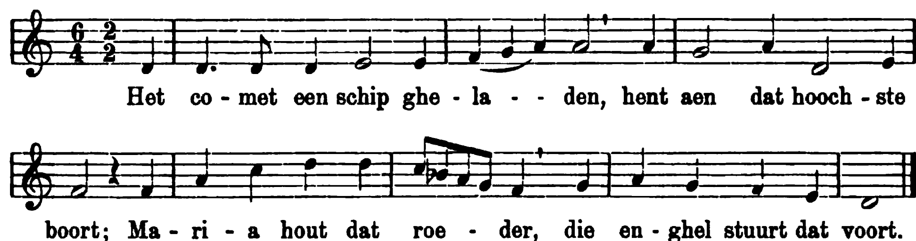
„Fast zwei Jahrhunderte lang erhielt sich unser Lied", zegt H. v. F., t. a. p., bl. 57; doch het blijkt uit de *Honderd Vlaamsche liederen* uitgegeven door J. BOLS, 1897, nr. 16, bl. 23, dat ons lied gedurende vijf eeuwen is blijven voortwortelen. Wij laten de eerste strophe van het door Bols in Brabant opgevangen stuk met zijne fraaie melodie in zuiveren aeolischen modus volgen:





---

484. Het comet een schip gheladen.



1. Het comet een schip gheladen,
hent aen dat hoochste boort;
Maria hout dat roeder,
die enghel stuurt dat voort.

2. Maria, godes moeder,
ghelovet moetstu sijn,
wi waren al verloren
en dedet u lieve kindekijn.

3. Maria, godes moeder,
ghelovet moetstu sijn,
verweende coninghinne,
der enghelen aneschijn.

4. Maria, godes moeder,
hoe is u lof so breit,
ten can gheen man beschriven
u grote eerwaerdicheit.

5. In eenre stilre waghen
comet ons dat schip aen lant,
het brenghet ons rike gaven,
een soen is ons ghesant.

6. Het leghet in eenre cribben
dat lieve cleine kint,
met sinen verweenden ribben
in snoden doekerkijn.

7. Het leghet in eenre wieghen
dat lieve kindekijn,
het lichtet als een spieghel,
ghelovet moet het sijn.

8. Mocht ic dat kindekijn cussen
voor sinen roder mont,
des mochte mi wael ghelusten,
van sonden werdic ghesont.

1, 2. *hent aen* = tot aen. — 2, 4. *en* bijgev. — 3, 3. *verweende*, Lat. *gloriosa*, roemrijke, gelukzalige. — 5, 1. *waghen* = vloed, Hgd. *woge*; zie hiervoren II, bl. 1546.

Tekst. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 4, bl. 19, 7 str.; — Id., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 26, bl. 67, 8 str., deze laatste lezing hierboven

weergegeven. Die tekst is ontleend aan het 15de-eeuwsch thans te Berlijn berustend Hs., Ms. germ. 8.185. Volgens H. v. F. is het lied waarschijnlijk in Duitschland ontstaan, daar str. 7 van den Nederlandschen tekst slechts met behulp van een lateren Duitschen tekst kan hersteld worden. In het Hs. luidt deze strophe:

Het leghet in eenre waghen
dat lieve cleine kint,
het luchtet woe een spiegel
als die kersten alle gader sijn.

Deze Duitsche tekst is te vinden in H. v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes*, nr. 36, bl. 107—9; — WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, II (1867), nr. 460, bl. 303; — BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 517, bl. 622, eerste str.; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederh.*, III (1894), nr. 1921, bl. 628. Bij Wackernagel heeft de vijfde str.:

Es ligt hie in der Wiegen
das liebe Kindelein,
sein Gsicht leucht wie ein Spiegel,
gelobet mustu sein.

Buiten deze lezing zijn er nog twee andere Duitsche bekend, de eerste in een XVde-eeuwsch Hs. ter K. Bibl. te Berlijn (4 str.), de tweede voorkomende in een geestelijk liederboek, Straatsburg 1626 (6 str.). Zie de aangehaalde Duitsche schrijvers. Dit lied „ein uraltes Gesang" genoemd, wordt toegeschreven aan JOH. TAULER, den vermaarden mysticus en prediker, „doctor illuminatus", Dominicaner-monnik, in 1290 te Straatsburg geboren, aldaar in 1361 overleden. Doch volgens E. u. B., bestaat er meer dan een reden om het lied aan te zien als ontstaan aan den Neder-Rijn. — In geen van beide lezingen doet zich de strophe: „Es liegt in der Wiegen" voor. Zooals E. u. B. het overigens doen opmerken, wijken de drie Duitsche teksten tamelijk af van den Nederlandschen.

Melodie. Voor de melodie, naar het vermelde *Andernacher Gesangb.*, 1608, welke nochtans oud schijnt, en die wij onder den tekst brengen, zie BÖHME, t. a. p.; — ERK u. BÖHME, t. a. p.; — BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, I, nr. 85, bl. 346, en JOH. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evang. Kirchenldr.*, I, nr. 131, bl. 37.

485. Een alre lieffelicken een.

Een al - re lief - fe - li - cken een, dat heb ic wt - ver - co- ren; dat is Ihe - sus van Na - za - reen, is van der ma - get ge - bo- ren. Su - yo, su - yo, su - yo su, su - yo, su - yo, su - yo su, su - yo, su - yo, su - yo su, lie - ve sus - ters, is dat niet nu?

1. Een alre lieffelicken een,
dat heb ic wtvercoren;
dat is Ihesus van Nazareen,
is van der maget geboren.

Repetitio.

Suyo, suyo, suyo su, *(driemaal)*
lieve susters, is dat niet nu?

2. Des willen wy nu blide wesen
end hebben vroechde grote,
want hi is nu ons ghegeven
wt des vaders scote.

3. Het was een grote tiit van screyen,
och lange tiit hier te voren,
ende den moet God gheleyen,
want Ihesus is geboren.

4. Wi souden hebben bliiscap groet,
const wy ons wel besinnen,
hoe dat vaderlike woert
is worden mensch van mynnen.

5. Myn is wel die meeste scat,
die nu is hier in deser tiit,
want wt mynnen quam ons dat,
dat wy syn dus seer verbliit.

6. Ons is een kyndekyn geboren
end een soen wel ghegeven,
wy syn daer toe wtvercoren,
dat wy des mynnentlic plegen.

7. God die vader heeft gesent
van mynnen opter eerden
sinen soen tot een present,
die scat van riiker weerden.

8. Van desen sueten gherechten
sow wy dicwiil crigen,
waer wy getrouwe knechten,
dat ons nu moet ontbliven.

9. Mer onse vader die is riic,
al si wy arm van haven;
mynden wy getrouwelic,
hi soude ons wel begaven.

10. Hi heeftes nu so seer begonnen,
const wy dat wel begheren,
want die myn heeft hem verwonnen,
hi en can hem niet geweren.

11. Och mocht ic bi der cribben
sitten mit gedachte,
end sien hem daer in liggen
arm end ongheachte.

12. Als ic hem dan aldus vonde,
wat mocht ic dan beghinnen,
dan wt reynen gronde
een liedekyn te singen,

13. Als die engelen songen
mit enen bliden geeste
wt des hertschen wonnen
tot des coninx feeste.

14. Dat deden si mit rechte,
want si wisten ymmer wel,
dat hi was heer, al scheen hi knechte;
dat bewisede haer spel.

15. Sie kondichten ons vrede,
die lieve engelen syn;
al woen wy noch beneden,
wy willens ymmer vennoet syn.

16. Mit recht sal hi verbliden,
soe wie dit overdencket,
dat ons in desen tiiden
dees graci is gescencket.

17. Men machs mit ghenen sinnen
nummermeer volprisen
die overgrote mynne,
die hi ons woude bewisen.

18. Want dat zuete vaders hert
heeft die myn ontsloten,
end al dat ons gebrac,
is daer wt gevloten.

19. Die langhe was verloren
heeft hem laten vynden;
God is mensch geboren,
geworden tot enen kynde.

20. Want des vaders toeren
was op ons hier alsoe groet,
dat God is mensch geboren
end sterff so seer der mynnen doet.

21. Des wi te loven
hem hier nu beghinnen,
op dat wy hier boven
in mynnen al volbringen.

22. Want wi synt so rechte cranc
nu in desen tiiden,
mer waer wy in ons vaders lant,
soe mochten wy verbliden.

23. Daer sel een yegelic syn lief
nae sinen wil gebruken,
end hebben van hem alt gerieff
alle anderheyt wtsluten.

24. Daer is dat suete vaderlant
vol van allen vruchten,
mer dat my is soe onbecant,
dat doet my dic versuchten.

25. Daer werden vrolic in geleyt
die mynnentlike gasten,
die hier nae corten arrebeit
ontfaen die ewige rasten.

26. Daer is dat wesen sonder gront,
wy konnens niet besinnen,
het soude ons wel worden kondt,
konst wi hem leren mynnen.

27. God die vader, die is weert
in des hemels throne,
end al dat mach werden verteert,
dat heeft betaelt die sone.

28. Daer sal wesen ons eten
dat oversuete lammekyn
van den wolven gebeten,
end woud ant cruys gebraden syn.

29. Die heilige geest sal schencker wesen
van deser sueter mynnen wyn,
die siecten can genesen,
daer is altoes guet blide te syn.

30. Die lieve seraphinne
syn te dienst daer al bereyt,
si loven, dat ic mynne
mit also groter vrolicheit.

31. Deus, wat is daer feesten
in des alre oversten hof,
daer die hemelsche gheesten
hem altoes singen groten loff.

32. Och, waer ic daer boven,
soe waer my alte wel gheschiet,
soe mocht ic helpen loven
myn alre overste suete lieff.

33. Daer soud ic onbevangen
dat myn hertkyn ommer meent,
soe waer ooc myn verlangen
seer salichlic gheeynt.

34. Mer ic moet my liden,
tis alsoe mit my gestelt,
end niet te recht verbliden,
ic en bin al claer mit hem verselt.

35. Hiir om mach ic wel screyen
end wesen droevich van synnen,
daer ic dus langh moet beyen,
eer ic myn lieff gewinne.

36. Mer al is hi daer boven,
end ic hier beneden,
hy moet sonwyl comen
end setten my te vreden.

37. Want sonder hem te leven
dunct my syn te sterven,
ic en waers ooc niet te vreden,
soud ic hem lange derven.

38. Hi is soe rechte mynnentlic,
ic en mach syns niet onberen
hi is myns zielkyns himmelriic,
wat mach ic meer begheren.

39. In mynre zielken binnen
soe moet hi altoes bliven
ende mit synre mynnen
alle anderheit wtdriven.

40. Hy quam van hiir boven
wt mynnen hiir beneder,
end al dat wy vermogen,
syn wi hem sculdich weder.

41. Hi heeft gearbeit sere
voer ons snachts oec ende dach,
const wy ons tot hem kere,
hi en gheert dair niet meer af.

42. Dat morch van mynre sielen
dat moet hi al verteren;.
in hem om te verwilen,
is altoes myn begheren.

43. Laet ons gheven hert ende syn
Ihesu, onser alre vrient,
hi heeft des veel myt synre myn
op ons altoes seer wel verdient.

44. Die mynnentlike here
is van groter weerden,
ic gheef hem priis end ere
voer al dat leeft op eerden.

45. Och, mocht ic hem mynnen,
hier nae is alle myn begheert;
al coste my dat myn sinnen,
hi waert my alte mael wel wert.

46. Hi heeft ons alsulke myn bewiist
in leven end in sterven;
wat niet en staet in synen priis,
dat mogen wy gheern derven.

47. Hi heeftes nu soe seer begonnen
met synre groter mynnen fyn,
dat ic my gheef nu al verwonnen
end wil altoes syn eyghen syn.

48. Want coem wy vroe of spade
end hebben lang ghemerret,
nochtans is syn genade
den sonderen niet ontverret.

49. Ic wil nu myn betrouwen
setten altoes vast op hem,
ic hope hem noch te scouwen
in dat hemels Iherusalem.

50. Daer is alsoe groet ioliit,
si leven in eenre mynnen,
si syn alre sorgen quyt
end sweven boven synnen.

51. Die ons die vader heeft gesant
wt herteliker mynnen,
die moet ons brengen in dat lant
al daer die engelen singen.

52. So soude ic wel mogen cussen
mit mynre zielen monde,
mit also hertliker lusten
myns gemynden wonde.

53. In hem is nu hier al myn hopen;
och, dat doet die riike scat,
die hi nu my heeft ontsloten,
doe hem syn suete herte brac.

54. Doe vloeyde die fonteyne
der vaderliker mynnen,
diet al can maken reyne
van buten ende van binnen.

55. Mitter menichvoudicheit
myns gemynden wonden,
soe wart nae synre behaechlicheit
gedeylicht al myn sonden.

56. Want dat syn die rosen
roet van groter mynnen,
sy connen wel doen blosen
die ziele dic van binnen.

57. Hi heeft den doet verwonnen
end den hemel opgedaen,
syn hertkyn wort ontgonnen,
om ons daer in te ontfaen.

58. Ic ben te cleyn te loven
den Heer van synre mynnen,
mer ic beveelt hier boven
den lieven seraphinnen.

59. Si synt, diet hem seer wel verstaen,
want siis altoes plegen,
doer hem soe moeten si ontfaen,
loff van mynre wegen. Amen.

1, 6. *nu* = nieuw. — 3, 3. den = dien. — 8, 2. *sow* = souden. — 8, 3. *waer* = waren. — 10, 2. *const* = consten = konden. — 15, 3. *woen* = wonen. — 15, 4. *vennoet* = vennoot, deelgenoot. — 25, 3. t.: *arbeit.* — 26, 4. *const*, vgl. 10, 2. —

33, 1. *onbevangen* = ombevangen, omsluiten, vgl. hiervoren I, nr. 64, bl. 320, str. 1, v. 5. — 33, 2. meent = mint. — 34, 4. *verselt* = vereenigd, verbonden. — 37, 2. *te* bijgev. — 42, 1. *morch* = merg. — 45, 2. *is* bijgev. — 49, 3. t.: *ic hop, scowen.* — 50, 4. t.: *sŭeuen.* — 55, 4. *gedeylicht,* Duitsch: getilget = gedelgd. — 56, 4. t.: *den ziele.*

Tekst. W. Bäumker, *Niederl. geist. Ldr.*, nr. 17, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 197.
Melodie. Bäumker, t. a. p.; — J. C. M. van Riemsdijk, *Vier en twintig liederen uit de 15de en 16de eeuw,* 1890, nr. 9, bl. 15.

Het refrein „suyo, suyo", enz. heeft aan de hymnologen veel werk geleverd. Elders heet het: „susa ninna susa noe" (zie het lied „Ons ghenaket die avontstar", te vinden bij Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 14, bl. 39) of „suja, suja", ook „suze nanje" (Dr. van Vloten, *Nederl. baker- en kinderrijmen,* 2de uitg., I, bl. 11, 12), en bij de Duitschers: „sausa minne" (Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes,* 3de uitg., 1861, nr. 248, bl. 420, het lied: „Do Gabriel der engel klar").

Volgens laatstgenoemden schrijver, t. a. p., is „susa" eene vermaning tot stilte, en „ninne" of „minne", zooveel als lieveken. Het woord „minneken" voor „lieveken", is in Vlaanderen nog bekend. Een nog niet gansch vergeten wiegeliedje (zie hiervoren II, bl. 1309), vangt aan: „Do, do, kinne (d. i. kindeken) van de minne".

Het stuk behoort tot de „wiegeliederen" van den Kerstnacht. In Duitschland waren deze gedurende de XVIde eeuw algemeen in zwang. In Frankrijk werd, volgens denzelfden schrijver, de geboorte van Christus, door middel van eene kribbe en zangers in herdersgewaad, reeds vroegtijdig voorgesteld. (H. v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes,* 3de uitg. 1861, bl. 416 vlg.). Hetzelfde gebruik bestond in de Nederlanden. Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akad. van wetensch. Afdeel. Letterkunde, 3de reeks, dl. IV, 1887, bl. 377—85; separaatdruk, bl. 26—37), haalt de getuigenis aan van een Amsterdammer uit de XVIde eeuw, zelf uit de R. Katholieke Kerk voortgekomen, den bekenden Walich Syvaerts. In de „Voor-reden" van zijn „Roomsche mysterien", Amst. 1604, schrijft deze, zich beroepende op de herinnering van zijne vroegere geloofsgenooten: „Sy weten hoemen op Kersdach een wieghsken met een beeldeken daer inne, nae een cleyn kindeken ligghende in de luyers gefatsoneert, opt hooch Autaer plachten te setten: ende dat d'Ouders hare kinderen met een wieghsken ende schelle in de kercke leyden: ende als de Priester onder de Misse het kindeken opt Autaer staende begoste te wieghen ende te singhen Eia, Eia, Eia, etc. zoo vinghen de kinderen voort mede aen elck zijne kindeken te wieghen ende Eia te singhen, maeckende daer benevens een groot gheluyt ende gheclanck met haere schellen, dat de gheheele kercke daer van vervult was: waer onder de Orghel op eene sonderlinghe wyse was spelende, die het spel hielp vercieren."

De Coussemaker, *Chants pop. des Flam. de France,* Inleiding, bl. VIII, leert hoe voorstellingen van dezen aard nog in de verleden eeuw in de kerken, op Kerstdag, werden gegeven. D. Carnel doet er ons een staaltje van kennen in

't Kribbetje ou le Mystère de la nativité du Christ chez les Flamands de France, eene „pastorale dramatique", verschenen in Annales du Comité Flamand de France, Duinkerke 1854. Deze „pastorale" door Carnel gedeeltelijk uit den mond eener oude blinde vrouw opgeteekend, bestaat uit eene aaneenschakeling van Kerstliederen, tekst en muziek, waarvan sommige van elders bekend zijn, en die de verschillende tooneelen van het spel uitmaken. Zoo worden achtereenvolgens de hiernagenoemde liederen voorgedragen: EERSTE TOONEEL. *Den Engel komende tot Maria singt:* „Ik groet u, weirde Maeght", enz.; TWEEDE TOONEEL. *Maria en Joseph te saemen:* „Wy komen uyt Galileën", enz.; — *Joseph aen Maria:* „Verslaet u niet Maget en weest niet bedroeft"; — DERDE TOONEEL. *Den Engel, verschynende aen de herders:* „Ontwaekt, loopt herders desen nacht" (zie dit lied); — VIERDE TOONEEL. *Maria in het stalleken met haer kind, singt:* „Wellekomme Jesse bloeme"; — VYFDE TOONEEL. *De herders komen binnen in 't stal, eenen herder singt:* „Komt herders en herderinnen" (zie: „Laet ons gaen om te besoeken"): — *De herders aenbidden het kindt en singen:* „Gy, fellen winter, wilt soet weder geven" (zie dit lied); — SESDE TOONEEL. *De drie Koningen:* „Wy komen alle drie uyt vremde landen". Tot slot offeren de Koningen hunne giften „singende de volgende „sarabande", waarvan de muziek ongelukkiglijk niet werd bewaard:

Wy vallen alle dry voor uwe voeten
wy vallen voor uw kribbeken neer;
wy komen u als koning groeten
en kennen u voor onsen Heer.

Over de Kribbetjes (Kerstdagspelen) zie mede PRUDENS VAN DUYSE, *De Rederijkkamers in Nederland*, I (1900), bl. 216 vlg.

Tot voorbeeld van *wiegelied* vermeldt Dr. Acquoy het lied: „Het quamen drij Coninghen wt verre landen" (zie hierna), met het refrein: „Nu wiegen, nu wiegen wij". Ook het lied: „O herderkens, al soetjes en sonder getier", met zijn refrein: „nu, nu, nu, kintje klein" (vgl. bij J. BOLS, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 4, bl. 7: „Hoe leit dit kindeken", met refrein: „na, na", enz.). duidt een wiegelied aan. — E. u. B., *Deutscher Liederhort*, III (1894), nr. 1951, bl. 656, brengen onder de „Krippenlieder" eene 17de-eeuwsche Duitsche variante van het 15de-eeuwsche: „Met desen niewen jare"; zie hierna.

---

486. Waer is die dochter van Syon.

EERSTE MELODIE.

Waer is die doch-ter van Sy-on, ick sou-de-se bli-de ma - - - ken; ick sou-de haer een boodt-scap doen van al - so ho-ghen sa - - - ken.

TWEEDE MELODIE.

Waer is die doch-ter van Sy-on, ick sou-de-se bli-de ma - ken; ick sou - de haer een boodt-scap doen van al - - so ho-ghen sa - - - ken.

1. Waer is die dochter van Syon,
   ick soudese blide maken;
   ick soude haer een boodtscap doen
   van also hoghen saken.

2. Doe men die werelt al bescreef,
   doen ghinc die maghet sware;
   te Bethleem, dat si doen bleef
   ende ghenas haers kints al dare.

3. Een ghelas, al schijnter doer,
   ten breect niet vander sonnen;
   dus heeft die maghet, na en voer
   ioncfrou, een kint ghewonnen.

4. Een duysternis is ons verclaert,
een licht is ons verresen;
een maecht die heeft een kint ghebaert,
dat dunct mi wonder wesen.

5. Nu is hi teerder ende cranck,
een maghet die sal hem voeden;
wi moghen hem wel weten danc
van sijnder groter armoeden.

6. Hi toont sijn goedertierenheyt,
wilen was hi verbolghen;
hi drift so grote oetmoedicheyt,
wien connen hem niet ghevolghen.

7. Maria nam hem op haren scoot,
si custen aen sinen monde;
die minne had si alsoo groot
tot hem, in allen stonden.

8. O Heer, lof moet u altoos sijn,
wilt ons dan gheleyden,
met die waerde moeder dijn,
als wi van hier al scheyden.

3, 1. Vgl. hiervoren nr. 475, bl. 1837: „Hets een dach van vrolicheden", str. 5, en de varianten.

Tekst. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 6, met wijsaanduiding: „Puer nobis nascitur"; tekst hierboven; — *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, no. 218, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 249, aant. bl. 343, onder de „leysenen" en „op de selve wise" als het lied „Puer nobis"; zelfde lezing; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuw. geest. ldr. en leisen.* 1888, no. 20, bl. 40, aant. bl. 55. — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1570, bl. 11, „dit gaet op Puer nobis nascitur", 8 str.; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw. geest. goedk. 1587, sign. A 8 v°; — *Dit is een schoon suyverlijcx boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 8 r°; — *Het prieel der gheest. mel.*, Brugge 1609, bl. 60, „op de wijs alsoot beghint"; — S. Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen*, (1621) 's-Hertogenbosch 1627, bl. 73, zonder wijsaanduiding; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, I, bl. 186, met de melodie; zie de vlg. blz. — Zooals Dr. Acquoy, t. a. p., het reeds deed opmerken, vindt men de eerste strophe van bovenstaanden tekst terug als derde strophe van het lied: „Had ick vloghelen als een arent grijs" (volgens *Een dev. eñ pr. b.* no. 221, bl. 251, zie hierna nr. 489, bl. 1896), gezongen op de wijs: „Puer nobis nascitur".
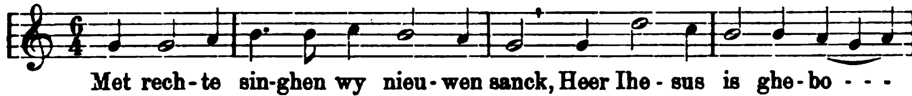
Melodie I. Zie hierboven III, nr. 479, bl. 1860, het lied: „Ons is gheboren een kindekijn"; — **II.** De zangwijs voorkomende in *Het prieel*, bij Theodotus en in *Den gheest. nachtegael*, diende insgelijks voor het lied: „Maria die soude naer Bethlehem gaen" (zie dit laatste). Beide melodieën behooren tot den iastischen modus (zie hiervoren Inleiding, bl. XIX); de tweede staat in verband met de melodie der hymne „Veni Creator". De lezing van *Den gheest. nachtegael* is echter zoo bedorven, dat ze nauwelijks te herkennen is; de oude iastische modus is overgeloopen tot den modernen durtoonaard:
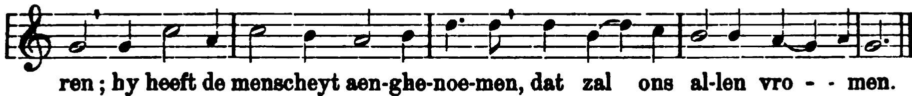
Waer is de doch-ter van Si - on / Ick soud' haer blij - de ma - - - ken /

Ick sou - de haer een boodt-schap doen / van al - soo groo - ten sa - - - ke.

Vgl. hierna de melodie van: „Herders brengt melk en soetigheyd".

487. Met rechte singhen wy nieuwen sanck.





1. Met rechte singhen wy nieuwen sanck,
Heer Ihesus is gheboren;
hy heeft de menscheyt aenghenoemen,
dat zal ons allen vromen.

2. All dat is in wesen sal,
heeft God in zynre machte;
all sonder wee was God gheboren
ter couder middernachte.

3. Segt my, lieve her Joseph,
was daer eynighe feeste,
daer dat kint geboren was
tusschen .II. stomme beesten.

4. Daer en was bont noch grouwe,
noch pelsen noch ghesmyde,
oreten was zyn wyeghe stroe;
dats ons een groete iolijde.

5. Dye osse ende dye ezell
bedreven daer grote wonder,
daer dat kint gheboren wass
in doeckelkeyn ghewonden.

6. Doen ons lieve vrou inden tempel quam,
Symeon quam haar teghen:
„nu heb ic al dat ic begeere,
ic en wil nyet langher leven."

7. O, o, o, o, gloriam,
datz tzuetste vander minnen,
dat is heer Ihesus Marien soen,
God dye laten ons ghewinnen,

1, 1. t.: *neuwen.* — 1, 3. t.: *hie heeft,* enz. — 2, 1. *in* = *en.* — 2, 2. t.: *macht.* — 2, 4. t.: *middernacht.* — 3, 2. t.: *feest.* — 4, 2. t.: *pellen noch smyde. Een dev.*: noch pelsen noch samnijt. Duitsch, *sammet,* fluweel. — 4, 3. *oreten* = overgebleven veevoeder. — 5, 1. t.: *os.* — 7, 4. t.: *God dy.*

Tekst. Hs. 901[I] der Gentsche Bibl., bl. 37, met het jaartal [15]17, en onderteekend: „dat is wyt gescreven by my A. G.", hierboven weergegeven. Die voorletters zijn nog geen bewys, dat Anthonius Gyseleers de dichter van dit lied zou zijn, zooals C. P. SERRURE, *Vaderlandsch museum,* Gent IV (1861), bl. 181 vlg., het meent in zijne beschrijving van dit Hs. Wel integendeel; wyt gescreven = uitgeschreven, beteekent in de eerste plaats „gecopieerd"; — *Een dev. eñ prof. boecxken,* Antw. 1539, nr. 219, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 249, „op die selve wise" („Puer nobis nascitur, rector", enz.), zelfde tekst zonder str. 6.

Melodie. Zie hiervoren III, nr. 479, bl. 1860: „Ons is gheboren een kindekijn" en het onmiddellijk volgende lied; — Hs. 901[I], waar de reeds hiervoren aangeduide verwarring in de sleutels zich insgelijks voordoet.

488. Ghegroet so si die maghet soet.

Ghe-groet so si die ma-ghet soet, daer God wt nam vleis en-de
bloet al op den dach van he - - - den; si heeft ghebaert een kin-de-
kijn, si heeft ghe-baert een kin-de-kijn al son-der we of son-der
pijn, dat te-der was van le - - - - den.

1. Ghegroet so si die maghet soet,
daer God wt nam vleis ende bloet
al op den dach van heden;
si heeft ghebaert een kindekijn
al sonder we of sonder pijn,
dat teder was van leden.

2. Si leid hem in een cribbekijn,
men sach sijn naecte ribbekijn,
dat dexel was seer dynne;
van coude so weende dat kindekijn;
doe sprac die lieve moeder sijn:
„nu sus, wel lieve mynne."

3. Een os ende oec een eselkijn
verwermden den kinde die leden sijn,
die aen der cribben stonden;
het was daer cout int huysekijn,
daer was noch roc noch hemdekijn;
in doexkens wert gewonden.

4. Die hardekens op die velden laghen;
een grote claerheit dat si saghen,
des waren si in vare;
die engel Gods die quam tot hem
ende seide, dat in Bethleem
een soen gheboren ware.

5. „Ghi, hardekens, weest doch niet vervaert,
gaet haestelic te Bethleem waert
daer is een kint gheboren,
ia, sonder we of sonder pijn,
dat onser alder Heer sal sijn,
daertoe is hi vercoren."

6. Die hardekens ghinghen al te samen
so lang dat si te Bethleem quamen,
daer si dat kindeken vonden;
si songen, si sprongen, si waren blij,
si wiechden dat kint mit melodij,
si custent voer sine monde.

7. Nu laet ons allen mit herten reyn
gaen loven dat soete kindekijn
ende bidden hem nersteliken,
dat hi ons onderstant wil sijn
ende hoeden ons voer die helsche pijn
ende brenghen ons in sijn rike.

Tekst. W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 149, naar een Hs. van 1527; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 12, bl. 24. — Het bedoelde Hs. schijnt thans verloren; zie Dr. Acquoy, t. a. p., bl. 53, en *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 12.

Melodie. Naar de tenorstem van de in het voornoemde Hs. voorkomende tweestemmige bewerking, hier in partituur gebracht. — Die bewerking is ons bewaard

door een facsimile te vinden onder de platen gevoegd bij *Algemeene ophelderende verklaring van het oud letterschrift* (plaat II, nr. 12), door Jac. Koning, uitgegeven door de maatschappij „Tot nut van 't Algemeen", 1818:
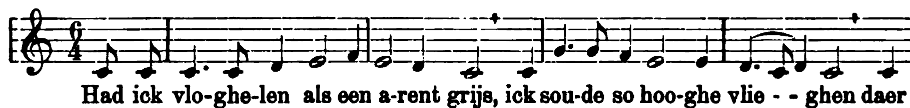
Contra tenor.
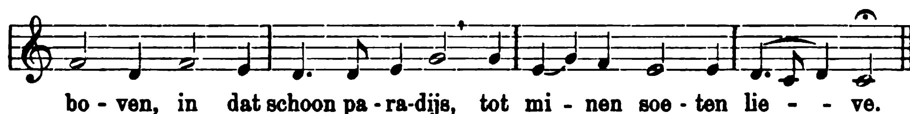
Tenor.

Naar dezelfde bron Dr. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, t. a. p., die, bl. 53—54, mede de twee stemmen ondereen brengt. — De tusschen haakjes gebrachte maat is door ons bijgevoegd.

Vgl. met bovenstaande zangwijs de melodie van: „Die werelt hielt mi in haer gewout", tekst A hierna.

489. Had ick vloghelen als een arent grijs.





1. Had ick vloghelen als een arent grijs,
   ick soude so hooghe vlieghen
   daer boven, in dat schoon paradijs,
   tot minen soeten lieve.

2. Dan soude ick segghen: vader mijn,
   wanneer suldi mi halen
   wt dese allende op aertrijck
   in uwer hoochster salen?

3. Waer is die dochter van Syon?
   ick wilse vrolijck maken,
   ick wil haer eene boetscap doen
   van also hooghen saken.

4. Die hoochste inder minnen
   dat is Iesus, Marien soon,
   God laet ons hem ghewinnen
   daer boven inden throon.

5. Dat hemelrijc ende aertrijck
   noyt man en conde ghebruyken,
   dat sal een suyver maget reyn
   in haren lichaem besluyten.

6. Die duysternisse is ons verclaert,
dat licht is op gheresen;
een maghet heeft een kint ghebaert,
dat mach wel wonder wesen.

7. Dat kint was teeder ende cranc,
een maghet moestet voeden;
tis recht, dat wi hem weten danc
van sijnder groter armoeden.

8. Heer Iesu Crist, wat hebt ghi ghemeent,
wij soudent u gaerne vragen,
dat ghi hier dus ligt en weent?
Ghi sijt so ionck van daghen.

9. Dat dus viel ende was ongereet,
dat moghen wi nu gebruyken;
dat Adam inden appel beet,
dat dede den hemel sluyten.

10. O moeder Gods van hemelrijc,
coninginne in shemels throne,
bidt voer ons allen innichlijc
uwen alder liefsten sone.

11. Dat wij daer boven moeten,
daer die engelen vrolijc singen,
u ende u lief kint groeten,
dat wil ons God ghehinghen.

3, 3. t.: *een.* — 5, 2. *Hofken*, 1577: *Noyt en conste ontluycken.* Moll stelt de vraag: „moet er misschien *omluycken* (= omsluiten, omvatten) gelezen worden? — 7, 4. *Hofken*: *grooten ootmoeden.* — 9, 1. is volgens de Nederduitsche lezing die volgt, wellicht zóó te lezen: Dat ons wilen was ongereet. — 11, 1. *moeten* = mogen.

Tekst. *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 221, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 251, en aant. bl. 322. De tekst doet zich nog voor in: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk., Antw. 1570), Amst., Cornelis Claesz., z. j., fol. 12 r°; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 14; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, geest. goedk., Antw. 1587, sign. B 5 r°; — W. Moll, *Joannes Brugman*, II (1854), bl. 151, naar *Het hofken.* — Aangehaald door Dr. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, 1886, bl. 46, die tevens de „vrij wat minder poëtische nabootsing" vermeldt, te vinden in *Een dev. eñ pr. b.*, onder nr. 217, bl. 248, met aanvang: „Had ic vlogel als Seraphin // ic soude so hooghe vlieghen".

1898

J. BOLTE, *Das Lb. der Anna von Köln* (XV^de en XVI^de eeuw) in Zeitschr. fur deutsche Philologie, bl. 129 vlg. deelt, onder nr. 10, dezen Nederduitschen tekst mede:

1. Hed ic die vlogelen eyns aren grijs,
ich suld so hoge vleigen
dar boven int dat paradijs
tzo myme suessen lieven.

2. Dan sulde ich sagen: Vader myn,
wanneir sulde ir mych halen
wss desem ellenden ertrych up
in uren hoesten salen?

3. Wair is die dochter van Syon?
Ich wil sy vroelich machen,
ich wil ir eyn boetschaff doen
van also hoegen sachen.

4. Der hoechste in der mynnen
dat is Jhesus Marien son,
got laess den ons gewynnen
hie boven in den throene.

5. Dat hemelrich int ertrich
neman en coenst gebruchen,
dat sal eyn suver maget reyne
in eren licham sluyssen.

6. Die donckernisse is ons verclairt,
dat licht is ons gebleven,
eyn maget hait eyn kynt gebeirt,
dat mach wail wonder wesen.

7. Dat kynt was teder int kranck,
eyn maget moist it voeden;
it is recht, dat wir eme wyssen danck
van synre groissen oitmoeden.

8. Her Jhesus Kerst, wat hait ir gemynt,
wir sulden uch gern vragen,
dat ir hie sus licht ind weynt?
Ir syt so ionck van dagen.

9. Dat ons wilen was ongereit,
dat moegen wir nu gebruchen;
dat Adam in den apel beiss,
dat [dede] den hemel sluyssen.

10. Maria moder van hemelrich,
conynck in den throene,
bid vur ons allen ynnenclich
Marien eren soene.

11. Dat wir dar boven moessen,
dair de engelen vroelich syngen,
uch ind ur kynt gruessen,
dat wil ons got gehengen. Amen.

2, 3. *sic* J. Bolte; t.: *up ertryck.*

Melodie. Volgens *Een dev. eñ pr. boecxken* werden het hier besproken lied, en de liederen „Had ic vlogel als Seraphin", enz., en „Waer is die dochter van Syon" (zie hiervoren, nr. 486, bl. 1888 en vgl. str. 3 hierboven), voorgedragen „op de selve wise", d. i. de wijs: „Puer nobis nascitur", zie hiervoren nr. 479, bl. 1860: „Ons is gheboren een kindekijn".

490. Een seraphinsche tonghe.

Een se-ra-phin-sche ton-ghe my nu wel dient voor-waer, een ke-le die wel

son-ghe met soe-te stem-me claer, om t'kin-de-ken soo clee-ne, ghe-

bo-ren, soo-men siet, van een-der ma-get ree-ne, te lo-ven met een liedt.

1. Een seraphinsche tonghe
my nu wel dient voorwaer,
een kele die wel songhe
met soete stemme claer,
om t' kindeken soo cleene,
gheboren, soomen siet,
van eender maget reene,
te loven met een liedt.

2. Sijn twee bruyn oochskens schoone
en zijn mondeken root,
sijn ledekens idoone,
sijn handekens minioot,
die tooghen ons de weghen
die wy moeten ingaen,
op dat wy al den zegen
van hem mogen ontfaen.

3. Sijn lief aenschijn geprezen,
sijn graci' aldermeest
in syn kinderlick wesen
verheucht my in den gheest;

en, soo ick wel aenschauwe,
hy is geheel gelijck
zyn moeder, onse Vrauwe,
in goe manieren rijck.

4. Gheeert sy dan de moeder,
nu en t' allen termijn,
die t' kint, onsen behoeder,
gebaert heeft sonder pijn;
glori' sy Godt gegeven,
den menschen peys al hier,
die op der eerden leven,
van wille goedertier.

5. O Jesu, soete naeme,
ons troost, ons toeverlaet,
ons verlosser bequaeme,
aenmerckt ons simpel daet;
wilt duer u liefd' aanveerden
ons hert voor een present,
al zijn wy cleen van weerden,
o Heer, 't is u bekent.

Tekst. *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 67, „op de wijse alsoot beghint". De laatste vier regelen der strophe werden onder het zingen herhaald. — De spreuk: „Leght Tolle naer recht", onderaan dit lied en een volgend: „Godt die neemt zijn behagen", bl. 211, is die van Jan de Tollenaer, in 1582 te Brugge geboren, in 1602 in de Jezuïetenorde getreden.

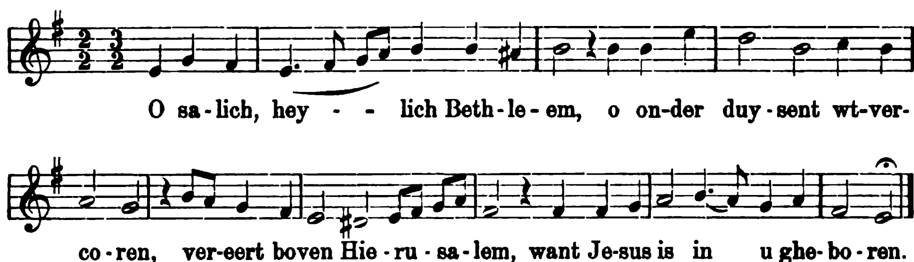
Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 827, voor: „Hoe'n hebdy geen meedoghen", zelfde zangwijs; — BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, II (1883), nr. 62, bl. 128, naar liederboeken van 1623 en later:

Ma - ri - a ist ge - boh - ren auss Kö - nig - li - chem Blut,

ihr Stamm ist auss - er - koh - ren auss Pa - tri - ar - chen gut.

---

491. O salich, heylich Bethleem.



1. O salich, heylich Bethleem,
   o onder duysent wtvercoren,
   vereert boven Hierusalem,
   want Jesus is in u gheboren.

2. O Bethleem cleyn groote stat,
   cleyn van begrijp, maer groot van weerden,
   ghy zijt dat aldereelste vat
   end' alderrijckste stadt der eerden.

3. Verheucht u dan o Israel,
   hoe mocht m'u blijder bootschap bringhen?
   Tot u soo comt Emmanuel,
   wilt wt der sonden slaep ontspringhen.

4. O Coninck Christe, prince groot,
   hoe wort ghy hier aldus ghevonden?
   In hoy, in stroo, in sulcken noot,
   in aerme doecxkens teer ghewonden.

5. Ghy hebt het firmament ghemaect,
   al waer u loven s' hemels gheesten;
   maer nu gheheel blood ende naect
   light ghy int middel van de beesten.

6. Ghy wort gheboren in een stal,
niemant bekent in den nacht stille,
maer d' inghels singhen over al:
peys met den mensch van goeden wille.

7. O machtich Godt, o Jesu soet,
wat liefd' heeft u daer toe ghetrocken,
dat ghy aenneemt ons vleesch en bloet,
om ons tot u alsoo te locken.
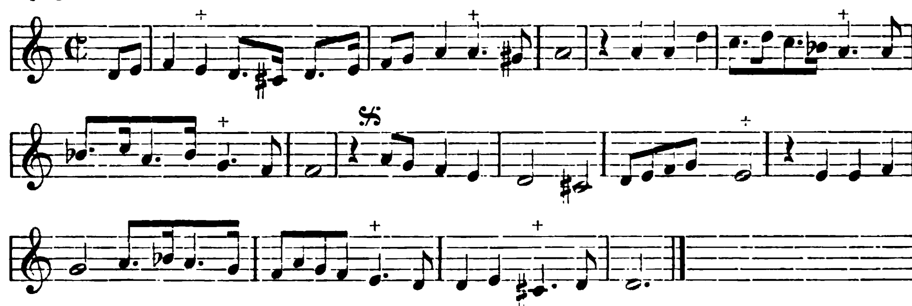
8. Comt tot dit kint, ghy Adams kint,
hoe cont ghy noch de werelt minnen?
Siet hoe Jesus hem met u bint,
offert hem heel u hert en sinnen.

1, 3. *verèert bovén,* misselijke scansie.

Tekst. *Het prieel der gheest. melodie,* Brugghe 1609, bl. 58, „van de gheboorte Christi. Op de wijse: Hierusalem die schoone stadt" (zie hierna), tekst hierboven weergegeven. Dezelfde tekst met dezelfde wijsaanduiding doet zich reeds voor in *Veelderhande Schriftuerlijcke leisenen,* Antw., geest. goedk. 1587, sign. D v°., en wordt verder gevonden in *Geesteliick Paradiisken* door G. P. D. (GUILLAUME DE PRETERE), Antw. 1619, II, bl. 28; — *Catholijck sanckboeck,* Embrick, 1620, exempl. zonder titelblad, 1633 (?), bl. 30; — *Het klein prieel,* Luyck, z. j. (na 1621), bl. 10; — THEODOTUS, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sangen* (1621), 1627 (?), bl. 26; — *Den gheest. nachtegael,* Antw. 1634, I, bl. 196; — *Den blijden-wegh tot Bethleem,* Antw. 1645, bl. 7; — *Dit is een suyverlijck boeckxken.* Amst., Corn. Dircksz. Kool, 1648, bl. 22; — *Den geestelycken speel-waghen,* Antw. 1671, bl. 7; — *Oude en nieuwe lof-zangen,* Amst. 1740, bl. 5. — In *Verzameling van oude en nieuwe gezangen,* Amst. 1799, bl. 18, vindt men eene navolging met zelfden aanvang: „O zalig", enz. — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. Kerstliederen,* 1852, nr. 10, bl. 20, gemoderniseerde tekst. Volgens deze schrijvers, bl. 299, bestaat er „mogelijkheid, dat dit lied van Stalpaert van der Wiele zij, althans een bewerker, die van Stalpaert als van zijne eenige bron spreekt, deelt het mede. — *Ronde-jaers liede-boek,* enz." — In de voorrede van *'t Ronde jaer of den schat der geestelijcke lofsangen,* door den Eerw. Hier. C. V. M. P. V. Sw., Antw. 1644, bl. 4, zegt de schrijver, sprekende van Stalpaert, dat hij getracht heeft „dese ghesanghen soo uyt te Drucken / ende haer sulcke stemmen te accomoderen / die Jan en alle Man bekendt zijn / niet als willende", voegt hij er bij, „de konst van mijn Heer / en Patroon J. Stalpert verbeteren . . . maar als trachtende hier door syn Eer te meer aen de Man te brengen / ende mijn onwetentheydt met syn Konst en wetenschap te suppleren". — Aan zijn kant getuigt H. ROES, in zijne voorloopige lijst van *katholieke geestelijke liederboekjes,* dat in gemelden bundel de meeste liederen van Stalpaert

„zijn op de jammerlijkste manier verwrongen". — Daar onze tekst reeds in 1587 was gedrukt, en Stalpaert eerst in 1579 werd geboren, hebben de vermoedens van de gebroeders A. Th. niet den minsten grond. Voor het overige geeft *'t Ronde jaer*, enz. II, bl. 73, de bovenstaande lezing van „O salig, heylich Bethleem", buiten de meer moderne spelling, getrouw terug. In laatstgenoemden bundel II, bl. 45, vindt men ook van ons lied eene navolging: „O zalich hemels Jerusalem".

Melodie. Het als wijs vermelde lied: „Hierusalem die" (of *ghy*) enz. (zie hierna) komt insgelijks voor in *Het prieel*, bl. 191, „op de wijse alsoot beghint". Alhoewel onze melodie aldus in de eerste plaats bij dit laatste lied schijnt te behooren, wordt ze dikwijls aangeduid als: „O salich", enz. — Onder dezen naam of met onzen tekst, wordt zij nog gevonden in: THEODOTUS' *Paradys*, t. a. p.; — *Parnassus, dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1633, bl. 60, voor: „Hoe salich zijn Godts vrienden claer"; — STALPAERT, *Extractum cath.*, 1631, bl. 208, voor: „Romeynen laet d' autaren staan"; — PERS' *Bellerophon*, 1633, bl. 213, voor: „O geestelijcke hemelstad"; — *Den gheest. nachtegael*, 1634, t. a. p.; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 148, voor: „Chrysostome van Gods verbond"; — *Den boeck van den voorslagh*, Gentsch beiaardboek, „18 Januari 1661", bl. 2; — *Evangelische leeuwerck*, 1682, I, 136, voor: „Wilt ghy, o mensch, ootmoedigheyt"; — *Den singende zwaan*, Leyden 1728, bl. 372, voor: „Laet ons met Bethlemijtsche toon"; — *Verzameling van o. en n. gezangen*, 1799, t. a. p.; — *Oude en nieuwe Hollantsche boeren-lieties*, 2[de] uitg., Amst. (begin der XVIII[de] eeuw), nr. 711, met de aanduiding; „O Heijlig, heijlig Bethlehem", waar het luidt:

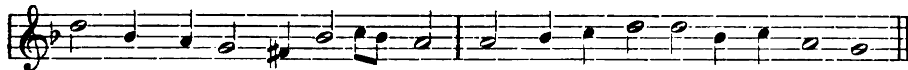


Eene lezing van denzelfden aard doet zich reeds voor bij HIER. SWEERTS, *Innerlykke ziel-tochten* (2[de] uitg., Amst. 1683), uitg. Amst. 1702, bl. 209, voor het lied: „Mijn ziel, als gy ter tempel treed".

Bij J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, t. a. p., is de melodie gemoderniseerd.

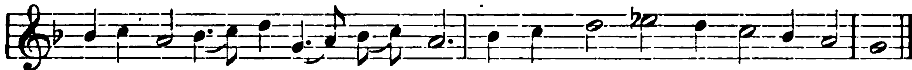
De zangwijs medegedeeld door J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenldr.*, I (1889), nr. 725, bl. 195, ook bewerkt door H. ALBERT, *Arien*, VII, 1648, nr. 5, is niets anders dan eene minder goede lezing van onze melodie:





Onze zangwijs wordt nog gevonden in *La pieuse alouette*, Valencienne, I (1619), 1638, bl. 205. „La me'me (chanson) 6", voor het lied: „Ignace soldat genereux", terwijl men t. z. p., bl. 203, eene variante met opschrift: „Ayant aimé fidèlement", aanvang van een wereldlijk lied ontmoet. Dit laatste, met de melodie, is te vinden in *Airs nouveaux*, enz., Caen, chez Iacques Mangeant, 1608, II, bl. 36. Naar laatstgenoemde verzameling, deelen wij de eerste strophe en den zang mede:





Deze zang is ook te vinden in GABRIEL BATAILLE's luitboek *Airs de differents autheurs*, Paris, I (1612), bl. 15. Van dit eerste deel verscheen reeds eene uitgave in 1608. Dienvolgens moet deze melodie aangezien worden als zijnde van Franschen oorsprong en afstammend van een „air de cour" of „air de ballet".

Gedurende de gansche XVII^de eeuw en later nog was de melodie populair; men vindt ze o. a. aangehaald: *Het paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 24 en 229, voor: „Laet ons den Heere danckbaer zijn", en „Jerusalem ghy schoone stadt"; — *Geesteliick Paradiisken*, 1619, bl. 2, voor: „Komt ionghe hertekens"; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, bl. 225, 976, 1235, voor: „Tot Brussel d' hoffelijcke stad"; — „Neemt, Musa! neemt hier nieuwe stof", en: „Singt, Kersten, singt een nieuwen sang"; — KRUL, *Pampiere wereld*, 1644, IV, bl. 85, voor: „O mensch! vernieuwt in 't nieuwe iaer"; — *Medenblicker scharre-zoodtje*, 1650, bl. 15, voor: „o Medenblick! voormaels gebouwt"; — *Het Brabandts nachtegaelken*, Brussel, 1656, bl. 75, voor: „De suster van de toovery"; — FR. FORET, *Refereynboeck*, Ghendt, z. j., kerk. goedk., Ieperen 1667, Sign. E, 3 v°, voor: „Laet ons den Heere dankbaer zijn"; — J. C. MAY-VOGEL, *Vermakelycke bruylofs-kroon*, Amst. [1699], bl. 162, voor: „O heyligh Godt! ghy die den echt", enz., enz. ook voor het hierboven I, nr. 170, bl. 632, gemelde lied: „Als ik myn Anna", enz.

492. O herders, laet u bocxkens en schaepen.

(1) Deze maat door den tekst aangeduid, ontbreekt in het Hs.; men vindt ze echter in de variante medegedeeld door Willems, bl. 347—8.

(2) Zelfde opmerking.

1. O herders, laet u bocxkens en schaepen;
den Godt en heer, diet al heeft geschapen,
is voor u geboren,
die waert verloren,
in cribbe geleijt in eene stal.
Godt mensche door Adams val,
in doecxkens gewonden,
sal worden gevonden;
de moeder en maget is een;
Godt vaeder is vaeder alleen.
Sa, ras, herderkens, op de been!
Herderkens loopt, loopt, herderkens loopt, enz,
(Wy loopen, wy loopen, wy loopen).
Herderkens loopt, loopt, *(tweemaal)*
herderkens, noch eenen keer;
morgen comen wy weer!

2. Comt, laet ons gaen besoecken, in doecken,
dat kindeken teere, des werelts heere,
die van onse kudden
den wolf sal schudden,
die voor ons in een cribbe leijt,
soo heeft ons den Engel geseijt.
Die herders songen,
die lammerkens sprongen,
die aerde was vol van vreucht;
sij songen Godts glori en deucht,
voor de menschen, peys ende jeught.
Kindeken slaept, slaept, kindeken, enz.
(Wy wiegen, wy wiegen, wy wiegen).
Kindeken, slaept, slaept, *(tweemaal)*
na, na, na, kindeken teer,
sus, sus, sus, en crijt niet meer.

3. Maer eer wy gaen al dander opwecken,
eer wy van hier naer Bethleem trecken,
wat sullen wy geven,
om niet te beven
in desen seer langen couden nacht?
Soo dient hem een velleken sacht.
Soo tcrijten sal willen,
wy sullen het stillen

met spelen en met gesanck,
en singen, den geheelen nacht lanck,
onder ons, al mit soet geclanck:
singen na, na, na, singen, enz.
(Spelen na, na, na, na, na).
Singen na, na, na, *(tweemaal)*
na, na, na, kindeken teer,
sus, sus, sus, en crijt niet meer.
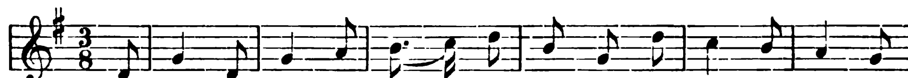
Tekst. Hs. 4858, van c. 1621, ter K. Brusselsche Biblioth., bl. 24, hierboven weergegeven; — *Den blijden-weg tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 32; — *Liefde-sier in den Kers-nacht*, Loven, z. j., geest. goedk. 1669; — *Den gheestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 30, telkens zonder wijsaanduiding; *Oude en nieuwe lof-zangen*, Amst. 1740, bl. 23, „stemme: als 't begint"; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 195, bl. 428, naar laatstgenoemde bron.

Str. 3 wordt aangeh. door M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 103: „overal brengen de herders (vgl. „Herders hij is geboren", str. 3—4) allerlei geschenken zelfs kleederen en beddegoed mede om het „Boorlingske" tegen kou te vrijwaren."
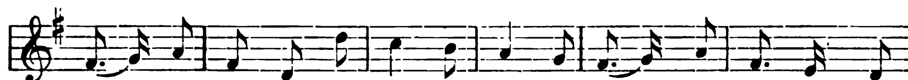
Melodie. Hs. voornoemd, met C-3 maat, tweestemmige bewerking. Bij het dertiende vers van elke strophe, leest men het woord: „Bassus"; zoodat die regel door eene afzonderlijke stem werd voorgedragen. — Snellaert op Willems, bl. 547, deelt de melodie mede naar het Hs. van Leiden, nr. 1, met tusschenspelen voor orgel. Drie bewerkingen van onze zangwijs zijn te vinden in het 17de-eeuwsch Gentsche Beiaardboek, bl. 10, 42 en 88, als „ghestelt", 1661, 1663 en 1688.

In *Haarlemsche mei-bloempjes*, 1649, vindt men bl. 5, onder den titel *Vulcanus-dans*, een lied, met kenspreuk: „Loon nae werck", onderteekend G. A. Ooyevaer, waarvan de eerste strophe volgt. Met wijsaanduiding: „Nova", treft men denzelfden tekst aan in *Haerlems oudt lb.*, Amst. 1716, bl. 82.

Oorspronkelijk in *c* en met $\frac{3}{1}$-maat.



Als Mars en Ve - nus t'saem - boe - leer - de / En 't lie - ve Min - ne-
Maar als Vul - ca - nus dees' on - trou - we Be - vont aen Ve - nus



spel hand-teer - de / en 't lie - ve Min - ne - spel hand-teer - de / Doen
sijn Huys-vrou - we / be - vont aen Ve - nus sijn Huys-vrou - we / Be-

(1)

wa - ren sy ver - heught:
lett' hy haest de vreught; Vul - ca - nus, Vul - ca - nus, Vul - ca - nus, Vul-

ca - nus, Vul - ca - nus hier o - ver ont - steldt: Vul - ca - nus, Vul - ca - nus ont-

steldt / Die sey: 'k sal met ge-weldt soo gaen smee - den, smee - den, smee-

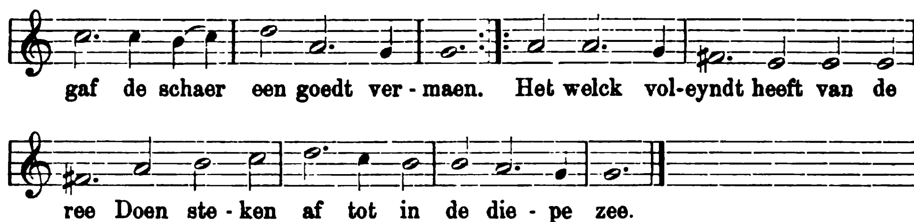
den, smee - den, smee - den, smee - den, smee - den, smee - den, smee - den,

(2)

'k wed ick 'et haer ver - geldt. Vul - ca - nus, enz.
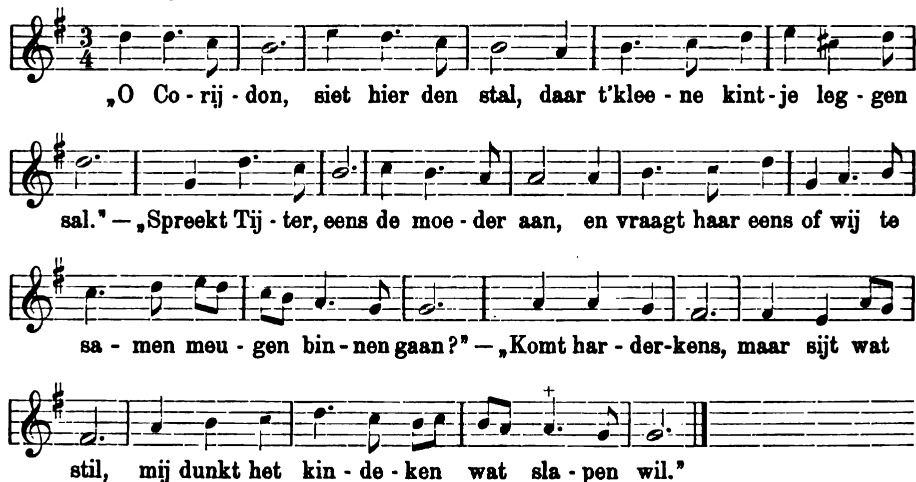
(1) Hs.: *g*. (2) Id. — Willems: *a*.

Ook in H. Sweerts' *Innerlykke ziel-tochten*, Amst. 1702, bl. 5, treft men dezelfde melodie aan, „toon: Vulkanus dans", voor: „De werelt heeft 'er veel bedrogen". Het tweede deel vangt aan zoals bij Willems, met de bovenseconde.
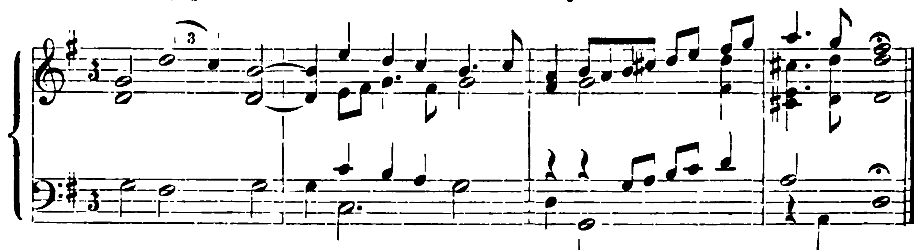


Hs. van Dokkum, bl. 120, nagenoeg dezelfde lezing voor: „Komt heilgen Geest daelt in ons hert"; verder, bl. 148, eene verkorte lezing der melodie voor: „k'Wens, dat mijn tong gelijk het sant".

II. Laatstgenoemde Hs., bl. 26:



III. *Den boeck vanden voorslagh*, beiaardboek berustend op het stedelijk archief te Gent, bl. 91, „Quart voor d'half ure" voor het jaar 1638.



Alb. Thijm, t. a. p., en aant. bl. 300, melodie zich bij de voornoemde zangwijzen aansluitend doch met $\frac{2}{4}$-maat, „uit een Hs. der vorige eeuw, toebehoorende aan den heer A. Smabers te Alkmaar", een vóór vijftig jaar tenorzanger-dilettant.

494. O herderkens, al soetjens en sonder getier.

A.

O her-der-kens, al soet-jens en son-der ge-tier, Mes-si-as rust al-hier. Na, na, na, kin-tje clein, na, na, Em-ma-nu-el, slaept, blom van Jes-se stam, nu slaept, on-noo-sel lam; slaept cley-nen co-ninck, slaept Em-ma-nu-el, slaept cley-nen co-ninck, slaept Em-ma-nu-el.

1. O herderkens, al soetjens en sonder getier,
   Messias rust alhier.
   Na, na, na, kintje clein,
   na, na, Emmanuel,
   slaept, blom van Jesse stam,
   nu slaept, onnoosel lam;
   slaept cleynen coninck, slaept Emmanuel,
   slaept cleynen coninck, slaept Emmanuel.

2. Goe liedekens van buyten, nu stillekens al
   die komt in desen stal.
   Na, na, na, enz.

3. Hout op van u stormen gy Noorden wint:
   t'is uwen Heer dit kint.
   Na, na, na, enz.

4. Sus, lammerkens laet al u bleiten staen
oft van hier moet gy gaen.
Na, na, na, enz.

5. Swyght haentiens en wacht van te doen vermaen
hoe dat ons ueren gaen.
Na, na, na, enz.

6. Nu Jesu, nu slaept, nu is het al gestilt,
nu slaept gelyk gij wilt.
Na, na, na, enz.

7. Noch weent gy, noch schreyt gy, uit bittere rouw
in deze felle couw.
Het strooy is al te hert,
tdoet u teer leden smert;
comt liever in ons hert
op dat gy warme wert.
Comt, comt dan liever rusten in ons hert.
Comt, comt dan liever rusten in ons hert.

B.

1. O herderkens al soetjens en sonder ghetier,
Messias rust alhier,
Na, na, na kindtje kleyn,
na, na, na kindtje reyn,
slaept, bloem van Iesse stam,
nu slaept onnoosel lam;
slaept nieuw-gheboren vorst van Israël,
slaept cleynen koningh, slaept Emanuel.

2. Goe liekens van buyten al stillekens al
die komt in desen stal.
Na, enz.

3. Houdt op van u stormen ghy Noorden windt,
't is uwen heer dit kindt.
Na, enz.
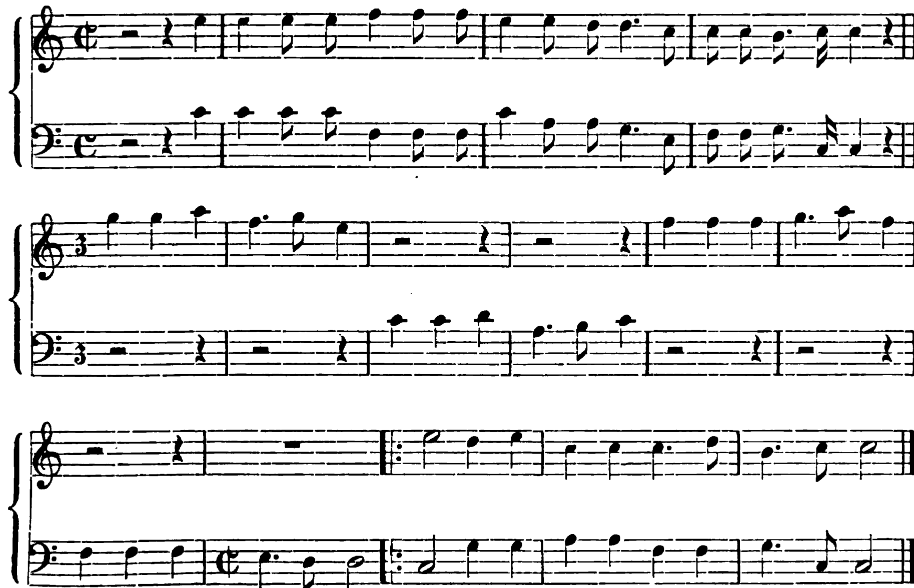
4. Nu Jesu, nu slaept, nu isset al ghestilt,
nu slaept alsoo ghy wilt.
Na, enz.

Tekst. A. Hs. nr. 4858 van c. 1621, ter K. Brusselsche bibliotheek, bl. 20; — **B.** P. ADR. POIRTERS, *Ydelheit des werelts*, 1645 (eerste uitg.), bl. 165, en *Het masker van de werelt afgetrokken*, omwerking van het voorgaande werk, 1646 (eerste uitg.). Ongetwijfeld behoort Poirters' lezing tot de door hem omgewerkte liederen; zie hierna het lied: „Lestmael op eenen somerschen dagh". — Naar de uitgave van *Het masker*, enz. Antw. 1688, bl. 369, herdrukte Dr. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akademie van Wetenschappen, 3de reeks, D. IV, bl. 399), Poirters' tekst en voegde daarbij eene vijfde strophe ontleend aan *De alder-nieuwste leyssem-liedekens*, Antw. 1701, bl. 17, met verandering van de woorden „o Jesu", van de laatste twee regels, in de woorden „dan liever", immers zooals Dr. ACQUOY deze vijfde strophe vond in het *Geestelijk leysen-boecxken*, Dordr. bij Hendrik Walpot, z. j. Deze zelfde vijfde strophe, is geen andere dan de zevende van tekst A hiervoren.

Ook in de verzameling *Liefde-vier in den Kers-nacht*, enz., Loven, z. j., geest. goedk. 1669, bl. 40, vindt men met wijsaanduiding: „Sa vriendekens", den door Dr. Acquoy uitgegeven tekst met vijf strophen. — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *Oude en nieuwe Kerstliederen*, 1852, nr. 38, bl. 76, vier strophen, omwerking in moderne taal.

Het refrein: „na, na, na, kintje clein", terug te vinden als: „na, na, na, na, na, kindeken teer", bij J. BOLS, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 4, bl. 7, waar het deel uitmaakt van het Kerstlied: „Hoe leit dit kindeken hier in de kou?", is in verband te brengen met de „wiegeliederen" of „kribbekens". Zie hiervoren, III, nr. 485, bl. 1882: „Een alre lieffelicken een".

Melodie. I. Hs. nr. 4858 voormeld:



II. Bolognino, *Den geestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 337:

O Ag-nes, o teer on-be-vleck-te Maeght/ Seer heb-dy Godt be-haegt

(1)
Die met een suy-ver hert Van u ghe-dient hier werdt/ Met u die

heel ghe-meyn Dat hiel van smer-ten reyn. Lof zy en eer// u/ al-der-

soet-sten Heer/ Lof zy en eer// u/ al-der-soet-sten Heer.

(1) Tekst:

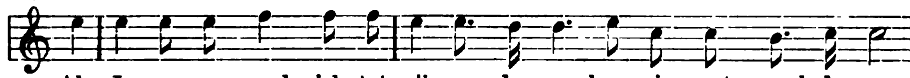
III. H. Ph. Iennyn, *Gheestelycken waeckenden staf der Iodsche schaep-herders*, Brugghe 1653, bl. 38, „op de stemme: „O herders al soetjens", het tweede gedeelte der tweestemmige zangwijs zooals in melodie I:

Al soet-jens komt bin-nen gy her-ders ge-slacht, In

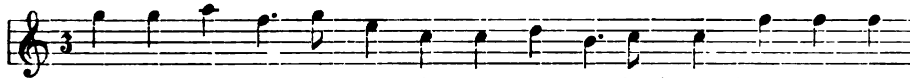
de-se mid-der-nacht: Want'dat on-noo-sel schaep, enz.

IV. *Evangelische leeuwerck*, door C. D. P. (Christianus de Placker), Antw. 1682, I, 83, „wyse: Nu heb ick het leven adieu geseyt. — ô Herders al soetjes en sonder getier", hierboven weergegeven in moderne notatie:
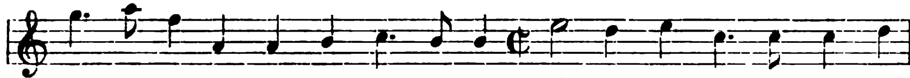
1917



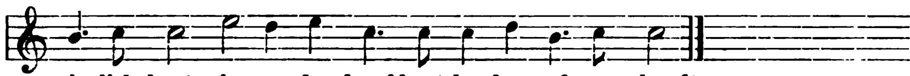
Als Je - sus voor-seyd : ick tot mijn va - der gae, hem nie-mant vraegh-de na.



Maer dit gaf groo - te smert d'A - pos - te - len in 't hert, Want sy hem



min - den al om men - sche - lick ge - val. Die op wat we - relts stelt sijn
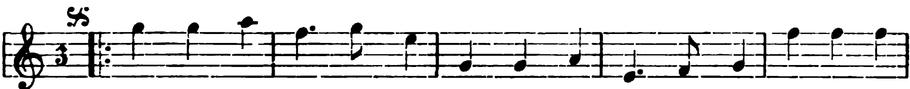


sin -lick - heyt, niet son-der droef-heyt hy daer af en scheydt.

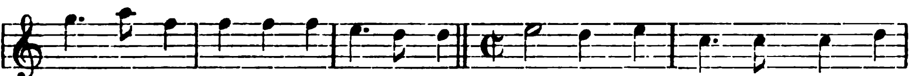
V. *Den singende zwaan*, Leyden 1728, bl. 418:



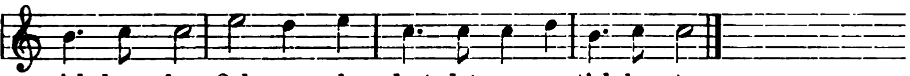
O men-schen, ge - waer-digt uw oo - gen te slaen Op die u roe-pen aen.



Aen-hoort het droef ge-schrei, Siet aen het droef ge - ween, Van die in



groo - te pijn In 't Va - ge-vier nu zijn. Och men-schen, men-schen! staet de



ziel - kens by; Och men-schen, doet dat nu en t'al -len ty.

In het tweede gedeelte der eenstemmige lezingen II, IV en V, straalt de tweestemmige zang door. Bij Alberdingk Thijm, t. a. p., treft men insgelijks eene eenstemmige melodie aan; doch hier wordt geen der bl. 304 opgegeven (de zooeven genoemde) bronnen, trouw gevolgd.

Het lied „Nu heb ik", enz., is mede te vinden bij Poirters, t. a. p.: het vangt aan:

Nu heb ick het leven adieu, adieu gheseyt,
en tré in d' eeuwigheydt;
d' lichaem is nu een lijck,
iae morghen stof en slijck,
en in dat edel bloet
leet nu den worm en vroet.
Och menschen, 't leven loopt ghelijck een stroom!
Och menschen, 't leven vlucht ghelijck een droom!

In de uitgave van *Ydelheid des werelds*, P. Robyns, Antw. 1714, bl. 103, wordt terecht het woord *adieu* niet herhaald. In de 13[de] uitgave van *Het masker*, bl. 373, vindt men het lied: „Nu heb ick het leven", met wijsaanduiding: „Herderkens al soetjens". Hetzelfde lied: „Nu heb ick", enz., „op de wyse: O herders al soetjens, etc.", is ook te vinden, bl. 113, van *Liefde-vier in den Kers-nacht*, Loven, geest. goedk. 1669.
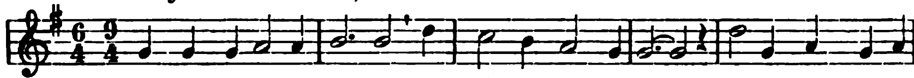
De hierboven aangehaalde wijs „Sa vriendekens", schijnt de aanvang te zijn van een „nieuw drinck-liedeken", voorkomende in *Het Brabandts nachtegaelken*, Brussel, 1656, bl. 188: „Stem: van Musica etc.", met aanvangsstrophe:

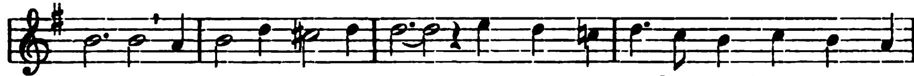
Sa vrindekens / weest altesaem verblijt /
terwijl wij hebben tijdt: *(bis)*
dire lin din, dire lin / Bore lom / bom bo lo bon /
fa la fa: la fa: Bore lom / bom / bo lo bom /
ick heet u met een dronexken willekom.

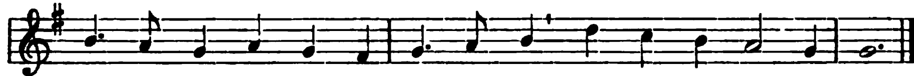
---

495. Herders hy is geboren.

Naar *Evangelische leeuwerck*, 1682.







A.

1. Herders hy is geboren
in 't midden vanden nacht,
die soo lanck van te voren
de wereldt heeft verwacht.
„Vrolijck, o herderkens!"
songhen ons d' engelkens,
songhen met blijde stem,
„haest u naer Bethleem!"

2. Wy aerme slechte liekens
ghelijck de boeren zijn,
ontwekten ons gebuerkens,
en, in den maeneschijn,
liepen met blij geschal
naer desen armen stal,
daer ons den enghel sanck
altemael toe bedwanck.

3. Als wy daer zijn gekomen,
siet, een clijn kindeken
leyt op't stroy, nieuw geboren,
soet als een lammeken;
d'ooghskens van stonden aen
sachmen vol traenen staen,
'tweenden uyt druck en rouw
in dese straffe kouw.

4. Ick nam mijn fluytjen, een ander
die nam sijn moeseltjen,
en dus fluyten en songhen
voor 't soete kindeken:
„na, na, na, kintjen teer,
sus, sus, en kryt niet meer;
doet u clijn ooghskens toe,
sy zijn van kryten moe.

5. „Siet, wy schencken u t'saemen
een teer clijn lammeken,
boter, melck, en saene,
voor u lief mondeken:
na, na, na, kintjen teer,
sus, sus, en kryt niet meer;
doet u clijn ooghskens toe,
sy zijn van 't kryten moe."

6. 't Kintjen begonst te slaepen,
de moeder sprack ons aen:
„lieve herderkens t' saemen
wilt soetjens buyten gaen;
ulie zij peys en vree,
dat brengt mijn kint u me,
want 't is Godt uwen Heer;
kompt morghen noch eens weer."

4, 1. *nam* bijgev. — 5, 3. t.: *saen*.

B.

1. Herders hy is geboren
in eenen kouden nagt,
die zoo lang van te vooren
de werelt had verwagt.
„Vrolijk, o herderkens!"
zongen de engeltjens,
zongen met blyde stem,
„haast u naar Bethlehem!"

2. Wy arme slegte lieden,
gelijk de boertjens zijn,
ontwaakten ons gebueren,
al in den maneschijn,
liepen met bly geschal
naar desen armen stal,
al door des Engels stem:
„spoeyt u naar Bethlehem!"

3. Wat hebben wy daar gevonden?
Een kleyne kindeken,
in doekjens teer gewonden,
by de liefste moeder sijn;
d' oogjens van stonden aan
zagmen vol traantjes staan,
weenen van bitter rouw
in dese felle kouw.

4. Wy offerden te zamen
een kleyn jong lammeken,
ook koekjens, melk en zanen
voor 't zoete kindeken:
„na, na, na, kintje teer,
sus, sus, en krijt niet meer;
doet uw kleyn oogjes toe,
zy zijn van weenen moe."

5. Het kint begost te slapen,
de moeder sprak ons aan:
„wel lieve herders knapen,
wilt zoetjes buyten gaan;
u lied' zy peys en vree,
dat brengt u 't kintjen mee,
want hy is God en Heer;
komt morgen nog al weer."

Str. 3—4. Aangehaald door M. VERKEST, *Tentoonstelling van onze Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 102—3, ten bewijze hoe de herders met het lot der H. Familie zijn begaan en hare ontberingen schilderen.

Tekst. A. *Liefde-vier in den Kers-nacht*, enz., Loven, z. j., kerk. goedk. 1669, bl. 37, Herders-liedt, „op de wyse: Huc ad regem pastorum etc.", tekst hierboven weergegeven; — Hs. nr. 4858 van c. 1621, der Kon. Brusselsche Biblioth., bl. 36—7; — Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, bl. 72, naar *Een geestelijk leysen-boecxken*, Dordrecht, tweede kwartaal

der achttiende eeuw, op het einde „alwaar de tekst blijkbaar ouder en beter is dan in *De alder-nieuwste leyssem-liedekens*, Antw. 1701 (1735 ?), Kon. Bibl. te 's-Gravenhage, bl. 21 v°"; — *Kersnacht en de naervolgende dagen*, Antw. P. J. Rymers, z. j., bl. 16, „op de wyse: Huc ad regem", enz. (zelfde werk als het onmiddellijk voorgaande, zie H. Roes, voorloopige lijst, bl. 31); — J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, bl. 56, naar laatstgenoemde bron; — B. J. S. [Joannes Stichter], *O. en n. lof-zangen*, Amst., 1740, I, bl. 24, „op de wijse: Wonderlyk zyn de(r) werken". Verder vindt men varianten in: *Geestelijke liedekens*, Hs. geschreven te Dokkum in 1757, vermeld bij Bols, t. a. p.; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 194, bl. 427, naar *O. en n. lof-zangen*, uitg. 1757; — J. A. en L. J. Alberdingk Thijm, *O. en n. Kerst-liederen*, 1852, nr. 12, bl. 24, gemoderniseerde tekst: „Op, Herders, Hij 's geboren; — *Rond den heerd*, Brugge, I (1866), bl. 32, drie strophen, met aanvang: „Een kindeken is ons geboren // in het midden", enz.; — Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 6, bl. 10, vijf strophen, met aanvang: „Messias is geboren // in 't duister van den nacht"; — J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, bl. 56, vgl. aldaar, nr. 23, bl. 34; — *Het daghet*, Hasselt, dl. III (1890), bl. 158, fragment.

De tekst van het vrij onbeduidend „minnaers lied": „Wonderlijk zijn de wercken", stemaanduiding: „alst begint", is te vinden in *Delfschen Helicon*, Amst. 1729, bl. 91, en in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, II, Amst. 1731, bl. 129, „stem: Herders ons is geboren".

Het hierboven als stem aangehaalde Latijnsche lied komt voor in het voormelde Hs. nr. 4858, bl. 55, met wijsaanduiding: „Herders hy is geboren":

1. Huc ad regem pastorum,
pastores, currite,
huc, ad regem amorum,
amantes, pergite;
leta arundine canamus, socii,
festoque carmine pastorum principi.

2. En ut deus eternus
ceu puer nascitur,
en ut pastor supernus
ceu agnus pascitur;
agnum tenellulum, pastores, canite;
deum puellulum, angeli, psallite.

3. Verbo cuncta qui creat,
elinguis canticet,
motu cuncta qui beat,
immobilis iacet;
quem non hæc capiant nova spectacula?
quem non hæc capiant nova miracula?

4. Agnum novo pastori,
pastores, pascite;
novo flores amori,
amantes, carpite;
si desint lilia, forte quod superest;
non spernet vilia, qui ruri natus est.

5. Agnum parvo ne ferte
nam ipse agnus est;
neque flores offerte,
flos ipse florum est;
sed corda tradite raptori cordium,
mentesque reddite pastori mentium.

6. Jesum corde queramus,
Mariam pariter,
Josephumque visamus;
dicamus jugiter:
o puer rosee, o mater mellea,
o senex lactee, trinitas aurea.

6, 5. t.: *roseæ; melleæ.* — 6, 6. t.: *lacteæ.*

Melodie. I. *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 93, daarna Alberdingk Thijm, t. a. p.:

Comt / Her - der - kens / comt pae - yen Mijn al - der - lief - ste kindt /

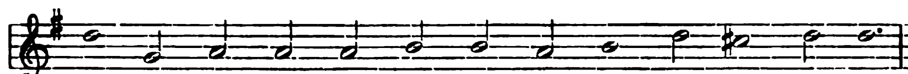
Siet dat sijn oogh - skens bae - yen / Soo seer dat u be - mint.

Sus / sus / lief soon - tjen / sus / Den dorst staegh ick u blus / Na / na /

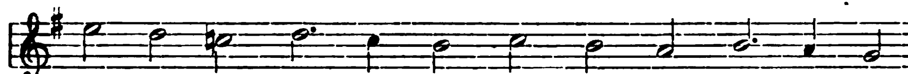
mijn vreught / na / na / In als ick by u sta.

II. *Evangelische leeuwerck*, door C. D. P. (Christianus de Placker), Antw. 1682, bl. 36, hierboven weergegeven:

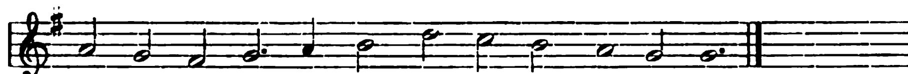
't Wa - re Ge - loof met wer - cken / Is als het Schip in zee:



Waer in Godts Woor - den mer - cken Als Je - sus sliep in vree /
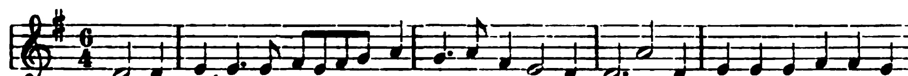


Dat op - stondt een tem - peest / En maek - te 's al be - vreest.
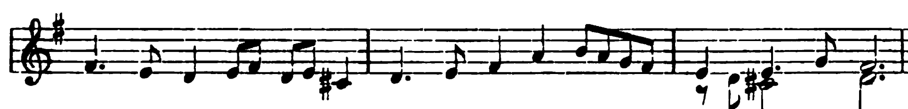


Sy rie - pen Je - sum aen: Be - hoedt ons / wy ver- gaen.

Zelfde melodie in het voormelde Hs. nr. 4858, bl. 36, en J. Bols, t. a. p., naar een handschrift van het doksaal van Opwijk.

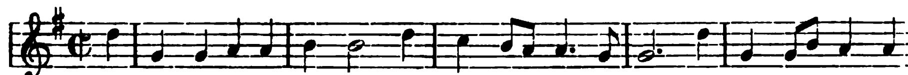
III. *Den boeck vanden voorslag van Ghendt*, beiaardboek, bl. 30, „Herders", enz. ghestelt anno 1662, thema:
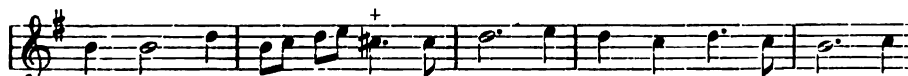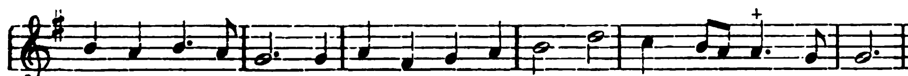






Hs. van Dokkum, 1757, bl. 22:



Herders, hij is ge - boo - ren in t' mid - den van - de nagt, Die soo lang van te



voo - ren de We - relt hadt ver - wagt: Vro - lijck, ô Her - der - kens, son-



gen de En - gel - tjens, songen met bly - de stem, haast U naer Beth - le - ëm.

Lootens et Feys, t. a. p., zie ook aldaar bl. 298:

Mes - si - as is ge - bo - ren in 't duis - ter van den nacht,
die zoo lang van te vo - ren op de we-reld was ver - wacht.

Vroo-lijk dan, her - der-tjes, zon - gen de en - - gel - tjes, zon - gen met

blij - de stem: Haast u naar Beth - le - em!

Anders is de melodie: „Wonderlyk syn de werken", te vinden onder nr. 268. der *O. en n. Hollantse boeren-lities*, 2de druk, Amst. z. j., c. 1700:

Won-der - lijk zijn de wercken / Groot is de liefdekracht / Ik ginck lestmael te

kerc-ken / Het was op een Kers-nagt / Ik vont een Ca - va - lier / Die

aen sijn juf-frouw fier / Om - trent de mid - der - nagt Dee sulcken droe - ven klagt.

Het hier besproken geestelijk lied wordt aangehaald als stem, o. a. in *Het eerste deel der gheestelijcke sanghen* (Den blyden requiem), Gent, 1674, bl. 67, voor „Ghenuchelijke dinghen", en in *Het tweede deel* derzelfde verzameling (Den droeven alleluia), bl. 91, voor: „Soo die ziel comt t'aenmercken"; — door Elisabeth van Wouwe, *Het gheestelyck maeghdentuyltjen*, Antw. 1708, bl. 171 voor: „O doodt soo vol victorie", en bl. 193 voor: „Het Heyligh Sacrament hooghwaerdigh".

496. Maene, sterren, nachtplaneten.

1. Maene, sterren, nachtplaneten,
noyt en was u glans so claer,
o wat hemelsche secreten
brengt gy in het openbaer!
In het midden van uw smaelen,
met een aengenaeme stem
siet men eenen enghel daelen,
die ons noodt tot Bethleëm.

2. s' Hemels alderhoogsten coningh,
die het al te boven gaet,
die met d' enghels hebt uw woningh,
hoe licht ghy hier soo versmaet!
Hoe is uw' ghesicht gheswollen!
Hoe is 't dat ghy sucht en beeft!
Hoe siet men uw traenen rollen,
vreucht van wat op d' aerde leeft!

3. Vorsten van de jodsche landen,
borghers van het Bethleëm,
herders der Jordaensche stranden,
hoort ghy niet die droeve stem?
Hoort ghy niet Messias suchten?
't Is Messias die hier leyt;
hoort ghy niet vol onghenuchten,
hoe dat hy om hulpe schreyt?

4. Isser niemand van hier boven?
Isser niemand op het land?
Enghels die Godt stadigh loven,
die altijdt in liefde brandt,
daelt hier neder, allegader,
siet des hemels vreugt bedroeft,
siet het woordt van Godt den vader,
siet hoe dat hy troost behoeft.

5. Mensch, aenschouwt hier dat groot wonder,
Godt light machteloos en cranck,
die den blixem en den donder
stadigh heeft in sijn bedwanck;
die, met gheen ghewelt van wercken,
maer met sachte woorden cracht,
aerd en hemel kan verstercken,
weent om bijstandt in de nacht.

6. In de nacht, als selfs de beesten
rusten by een stille wey,
light den schepper van de geesten
waeckende met droef gheschrey;
als den mensch light in de sonden
gansch verslonden tot de doot,
wordt den heer der heer' gevonden
in benaudtheyt overgroot.

7. Soete kindt, siet ons hier knielen
met een verootmoedight hert:
wilt ontfermen onze zielen
door uw lyden, door uw smert;
wilt ons hier beneden geven,
o bedruckte majesteyt,
dat wy met u namaels leven
boven in der eeuwicheyt.

1, 5. *smaelen*, smalen = o. a. uit de hoogte neerzien op.

Sterren, zonnelicht, planeten.

B.

1. Sterren, zonnelicht, planeten,
   nooit en was uw glans zoo klaar,
o! wat hemelsche secreten
   brengt men hier in 't openbaar!

2. Hoort gij niet Messias zuchten?
   Hoort gij niet een droeve stem?
Ongenuchten, zware zuchten,
   in den stal van Bethlehem!

3. Als de zonne was verschoven
   als men geen gewoel meer zag,
noch in velden, weiden, hoven
   en alles in ruste lag;

4. Als men niet meer vond de dieren,
   als het was te middernacht,
als elk ophield van te zwieren,
   wierd Messias voortgebracht.

5. Nu komen d' herders verkonden
   dat den Heere van 't heelal
tot uitboeting onzer zonden,
   ligt in eenen armen stal,
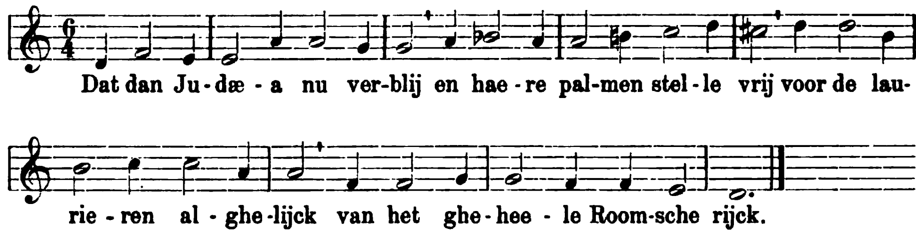
6. Waar hij reeds om ons te laven
   bitter droeve tranen schreidt,
en hem aanstelt tot een slave,
   tot ons heil en zaligheid.

Tekst en melodie. A. WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 193, bl. 425, met deze aanteekening van Snellaert: „Woorden en muzyk komen voor op een geschreven los blaedje uit het midden der zeventiende eeuw". — Voor de door Willems in den vierden regel niet aangeduide modulatie naar de bovenquint, vgl. de melodie: „Int soetste van den meye", hiervoren I, bl. 151.

Tekst. B. *Rond den heerd*, Brugge, IX (1874), bl. 27, zonder bron- noch wijsaanduiding.

---

497. Dat dan Judæa nu verblij.



1. Dat dan Judæa nu verblij
en haere palmen stelle vrij
voor de laurieren alghelijck
van het gheheele Roomsche rijck.

2. Want sy ghewonnen heeft meer goet
dan Roome met haer vechten doet;
door een cleyn kint heeft zy be-erft
den hemel, menigh eeuw' ghederft.

3. Dat z' haer in vreughden dan ontbindt
en sing' dit nieuw-gheboren kindt,
die zaeligh' uer soo langh' ghewacht,
die dit groot wonder heeft aenbracht.

4. Maer siet, hoe cleyn, hoe swack, hoe teer,
hoe ist verworpen uyt zijn eer?
Die Cherubin heeft overdeckt,
light nu, helaes, in hooy ghestreckt.

5. Diens lof en eer den hemel vuldt,
light nu in armoe met gheduldt;
en die hem over al verspreydt,
word nu in eene cribb' gheleydt.

6. Willecom kindt, dat in de locht
vercondight heeft den inghel-tocht,
dat Salomon soo schoone noemt,
dat Amos soon soo hooghe roemt.

7. Willecom, Cananeetschen heldt,
ghecommen uyt dat zaeligh veldt
van daer den honigh altijt vloeydt,
van daer den wijngaert altijt bloeydt.

8. Maer hoe! hoe zijt ghy soo ghedwaelt,
hoe hebt ghy uwen wegh ghefaelt?
Wie heeft u aenghedaen dit leedt,
u uyt te jaeghen sonder cleedt?

9. Ter wijl' de coude nu soo snijt,
ter wijl' den wind soo spijtigh bijt,
die met den regen werre-balt
en in glat ijssel neder-valt.

10. Ke! comt dogh en wilt decken hem,
ghy meyskens van Ierusalem;
die van de coude schudt en beeft,
een weynigh van u cleerkens gheeft.

11. Dat de blom-rijcke lente soet
u, haeren God, gae te ghemoet;
en dat den hemel omme keer
en stae ten dienst van zijnen Heer.

12. Dat Zephyrus u soo behijgh,
ghelijck hy voert den soeten crijgh,
en reuselt tusschen menigh blad
op Libanus en Galaad.

13. Dat alderhande cruyt en blom
tot boven op u cribbe com,
en u becroon, om dat ghij zijt
heer ende meester van den tijt.

14. Want, al lighdy nu naeckt en bloot,
u moghentheydt is even groot;
de sonn', de maen', den dagh, den nacht,
staen even-wel in uwe macht.

15. Al lighdy schoon hier onder 't stof
den hemel is altijt u hof,
zoo oock de locht u gaeldery,
de sterren u tapitsery.

16. Ghy zijt in 't uw' waer dat ghy gaet,
waer dat ghy light, sit ofte staet;
wy-lien zijn allegaer u werck,
en onse herten zijn u kerck.

17. Lof sy u, Vader, Soon en Gheest,
die dit voor ons al hebt aenreest;
dijn hooghen naeme sy verbreydt
van nu tot inder eeuwigheydt.

Tekst en **melodie.** JUSTUS DE HARDUYN, *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt, 1620, bl. 12, hierboven weergegeven. Op het exemplaar in ons bezit wordt schriftelijk aangegeven als wijs: „Cupido lest gaen jagen sou". — J. A. ALBERDINGK THIJM, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, Amst. II, 1852, bl. 190, str. 1, 2, 6—13, niet zonder veranderingen aan den tekst; — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. Kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 58, bl. 116, „O dat Judæa zich verblij", de tekst gemoderniseerd en op achtregelige strophe gebracht, de melodie insgelijks gemoderniseerd en daarbij uitgetrokken om ze op de nieuwe strophe te kunnen brengen. — Harduyn's lied wordt aangehaald door PRUDENS VAN DUYSE, *Over de Kerstliederen*, in De Eendragt, Gent, nr. van 12 Jan. 1851, bl. 65.

498. O Kersnacht, schooner dan de daegen.

O Kers - - nacht, schoo - ner dan de dae - - gen, hoe

kan He - ro - des 't licht ver-drae - - gen, dat in uw duis -ter - nis- se

blinckt, en word ge-viert en aen - ge - be -den? Zijn hoogh-moed luis - tert na geen

re - - - - den, hoe schel die in zijn oo - - - ren klinckt.

1. O Kersnacht, schooner dan de daegen,
hoe kan Herodes 't licht verdraegen,
dat in uw duisternisse blinckt,
en word geviert en aengebeden?
Zijn hooghmoed luistert na geen reden,
hoe schel die in zijn ooren klinckt.

2. Hy pooght d'onnoosle te vernielen,
door 't moorden van onnoosle zielen,
en weckt een stad en landgeschrey,
in Bethlehem en op den acker,
en maeckt den geest van Rachel wacker,
die waeren gaet door beemd en wey;

3. Dan na het westen, dan na'et oosten.
Wie zal die droeve moeder troosten,
nu zy haer lieve kinders derft?
Nu zy die ziet in 't bloed versmooren,
aleerze naulix zijn geboren,
en zoo veel zwaerden rood geverft?

4. Zy ziet de melleck op de tippen
van die bestorve en bleecke lippen,
geruckt noch versch van moeders borst.
Zy ziet de teere traentjes hangen,
als dauw, aen druppels op de wangen:
zy zietze vuil van bloed bemorst.

5. De winckbraeuw deckt nu met zijn booghjes
geloken en geen lachende ooghjes,
die straelden tot in 't moeders hart,
als starren, die met haer gewemel
het aenschijn schiepen tot een' hemel,
eer 't met een' mist betrocken werd.

6. Wie kan d'ellende en 't jammer noemen,
en tellen zoo veel jonge bloemen,
die doen verwelckten, eerze noch
haer frissche bladeren ontloken,
en liefelijck voor yder roken,
en 's morgens droncken 't eerste zogh?

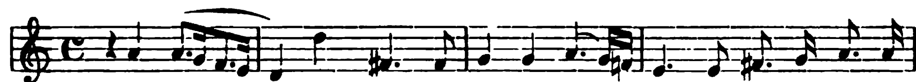
7. Zoo velt de zein de korenairen.
Zoo schud een buy de groene blaeren,
wanneer het stormt in 't wilde woud.
Wat kan de blinde staetzucht brouwen,
wanneerze raest uit misvertrouwen!
Wat luid zoo schendigh dat haer rouwt!

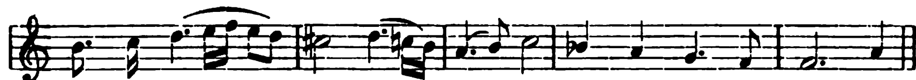
8. Bedruckte Rachel, schort dit waeren:
uw kinders sterven martelaeren,
en eerstelingen van het zaed,
dat uit uw bloed begint te groeien,
en heerlijck tot Gods eer zal bloeien,
en door geen wreedheid en vergaet.

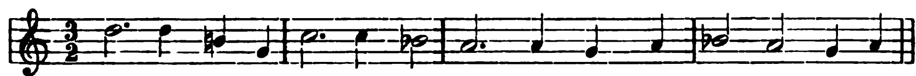
2, 1. *d'onnoosle*, het kind Jesus; cf. Matth. II, 16—18. — 4, 1. *melleck*, melk. — 7, 1. *zein*, zeis. — 8, 4. Sanguis martyrum, semen Christianorum. Tertullianus.
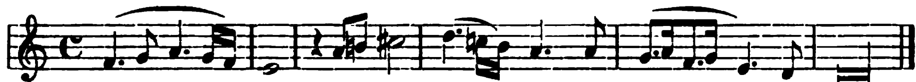
Tekst. Vondel, *Gysbreght van Aemstel* (Rey van Klaerissen), 1637, naar van Lennep's uitgave, herzien en bijgewerkt door J. H. W. Unger, bl. 81. — J. A. Alberdingk Thijm, in zijn bundel *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, Amst. II (1852), bl. 343, waar deze een vijfregelig versje van P. G. Hooft: „op een Kersnachjen gezongen (in 1632) door Ioffrou Tesselscha", mededeelt, teekent aan: „'t Zal waarschijnlijk Vondel's *Kersnacht* zijn, met muziek van den organist Dirck Zwelinck († 1652); maar dan bestond het lied vóor het treurspel". Dit laatste werd eerst in Januari 1638 opgevoerd. Dr. J. G. R. Acquoy, in zijne keurige bijdrage: *De zangwijze van het* „O Kersnacht" enz. (*Tijdschr. der Vereenig. voor N.-N. mzgesch.*, IV (1894), bl. 177—200, stelt vast, dat alhoewel zich niemand met deze gissing vereenigde, Alberdingk Thijm haar niet liet vallen, doch er integendeel herhaaldelijk op terugkwam. Volgens Dr. Acquoy, laat het zich niet denken, dat Vondel een zoo heerlijk gedicht jaren lang in portefeuille zou gehouden hebben, of in eene der grootste scheppingen van zijn geest een lied zou ingevlochten hebben, dat hij nog van vroeger had liggen, vooral daar deze „Rey van Klaerissen" met het geheele stuk zoo innig te zamen hangt, dat zij wel te gelijk met dat stuk moet zijn ontstaan.

Melodie. I. *Amsteldams minne-beeckie*, Amst. 1645, bl. 234—237, met Vondel's tekst; — herdrukt door Dr. Acquoy, t. a. p., bl. 184:
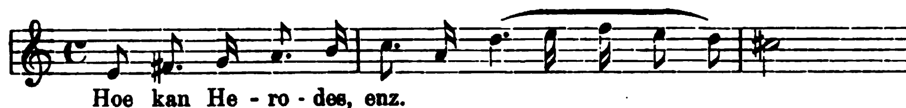








Zelfde lezing bij D. P. Pers, *De laetste vernieuwde Urania*, Amst. (1648) 1656, bl. 53, stemme „O Kersnacht", enz., voor: „Al heeft een vrome ziel te lijden"; — *Den singenden zwaen*, Antw. 1655, „Toegift", bl. 112 vlg.; deze lezing die overeenstemt met I, buiten de maataanduiding ₵ in plaats van C, en zich in de latere uitgaven (Antw. 1664, Leyden 1728) niet voordoet, werd ons welwillend medegedeeld door den heer W. P. H. Jansen te Voorhout.

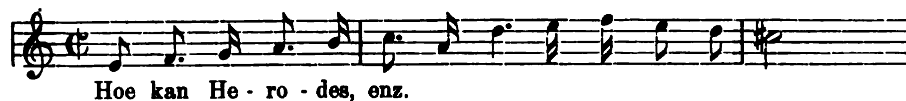
II. Anthony Janssens, *Christelijck vermaeck*, Haerl. 1645, bl. 25, „op 't gheluydt:

O Kersnacht! schoonder dan de daghen"; — herdrukt door J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, 1885, bl. 23, en door Dr. ACQUOY, t. a. p., bl. 185, zelfde lezing als I, buiten deze variante:

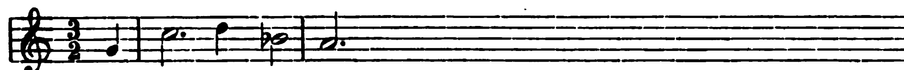


hierboven, vooraan den tekst gebracht, in nader verband met de metriek.

CORNELIS DE LEEUW, *Christelyke plicht-rymen*, Amst. 1649, bl. 16, ook aangehaald door J. W. ENSCHEDÉ, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, VII (2de st.), 1902, bl. 108, „zangh: ô! Kersnacht", zelfde lezing als I, buiten deze varianten:

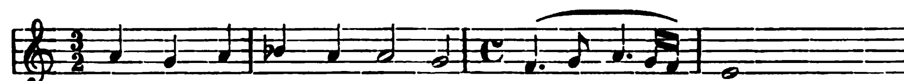


en verder:



HIER. SWEERTS, *Innerlykke ziel-tochten*, Amst. (1673), uitg. 1702, bl. 107 en 142, zelfde lezing als I, buiten aanduiding van ₵-maat in plaats van C-maat, en *b* in de elfde maat in plaats van *bes*. Bl. 251 komt de melodie wederom voor, doch gansch door fiorituren ontsteld.
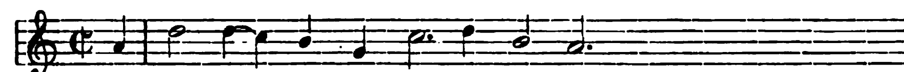
III. *Haerlemsche somer-bloempjes*, 1646, bl. 207, „Voys: O Karsnacht", voor het wereldlijk lied: „Wat rampspoet moet hy al verdragen?"; — melodie met dezen laatsten tekst herdrukt door SCHELTEMA, t. a. p., bl. 137, zelfde lezing als II, met deze variante:



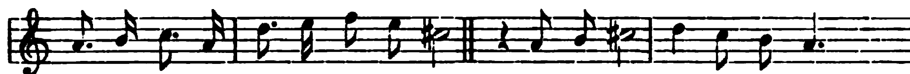
IV. J. VAN LODENSTEYN, *Uytspanningen*, Amst. 1695, bl. 68 (Dr. Acquoy vermeldt de uitgave van Utrecht 1676, bl. 68), voor het lied: „Doe Israel sijn nare suchten"; zelfde lezing als I, buiten deze varianten:



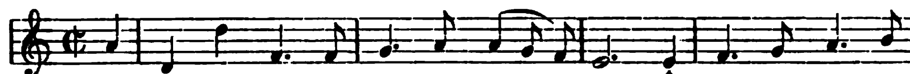
ID. uitg. Amst. 1727, bl. 68:
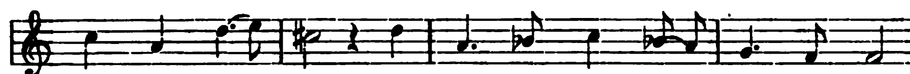


V. *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, 178, herhaling van II 1645, buiten afwijkingen in de maatstrepen en deze varianten:



VI. Carolus Tuinman, *Mengel-stoffe van velerlei stichtelijke gezangen*, Utrecht 1725, bl. 47, „Toon: ô Kersnacht":



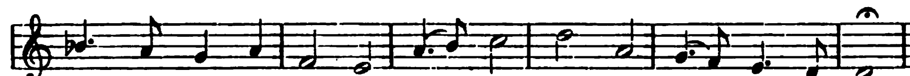
Ont-fang mijn groet en her - te - wen - schen / Ô lie - ve Je - su /



Heil der men - schen / Zo als Gy aan uw vloek - hout hangt:
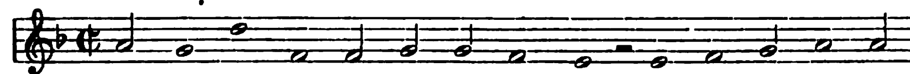


'k Be - geer my na uw kruis te voe - gen / Geef U my

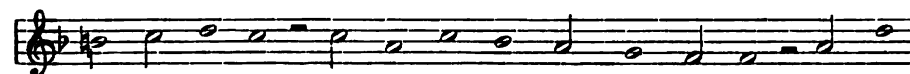


zo / 't zal my ver - noe - gen / Gy weet waar - om myn ziel ver-langt.

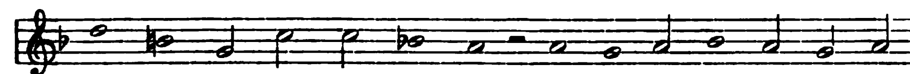
VII. *Achter-hofje* „in zich bevattende uytgesogte stigtelyke en zielroerende gesangen", Groningen 1736, *Byvoegsel*, bl. 202, stem: O Kersnacht, schooner", enz. Of aldus:



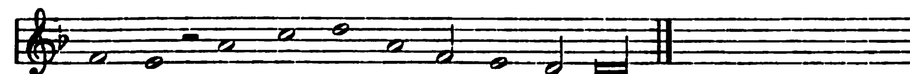
Hoe komt ons 't God - lijk licht be - straa - len! Nu van den he - mel



af komt daa - len Em - ma - nu - ël / de schoon - ste zon! Die met



zijn' glans ons op komt wek - ken / Om 't dof - fe hert tot zich te



trek - ken: O / die vol - maak - te le - vens-bron.

VIII. *Nut- en dienstig zangboekje,* enz., Amst. z. j., verschenen (zie bl. 1) na 1773, bl. 182:

O God! wilt u - we Bond-ge - noo - ten, Om ha - re zon-den

niet ver - stoo - - - ten, Maar toont uw va-der-lij - ke zorg; Be-

lieft het u haar te ka - stij - den, Laat zijn met maat het me - de-

lij - - - den, Aan-schouwt voor haar uw Zoon als borg.

IX. *Verzameling van oude en nieuwe gezangen voor alle de hoogtyden des jaars,* enz., Amst. 1799, nr. 6, p. 13, voor het lied: „O Kersnacht een der langste nachten", navolging van Vondel's gedicht; de oudere notatie met quadraatnoot, hier in moderne notatie overgebracht. Vondel's tekst komt voor in denzelfden bundel, nr. 26, bl. 52, met de aanduiding: „zangwijze, nr. 6, bl. 13":

ô Kers - nagt! een der lang - ste nag - ten, Des He - mels
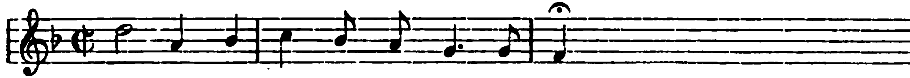
licht breekt door met krag - ten, Regt mid - den in de duis - ter -heid; De

glans der star - ren in het duis - ter Ver - baast de Her - ders
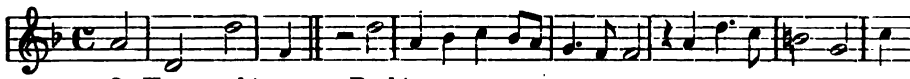
door zyn' luis - - - - ter, Als 's wae-relds vreê hun wordt ver - breid.

X. Lezing van het Nederlandsch tooneel, zooals zij dient in den Stadsschouwburg te Amsterdam voor den Rei van Klarissen, medegedeeld aan Dr. Acquoy, t. a. p.,

bl. 195, door J. F. WIEDEMEIJER, voormalig orkest-directeur. Deze lezing stemt overeen met de voorgaande van 1799, buiten de variante:
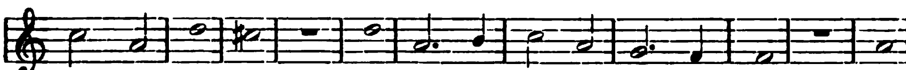


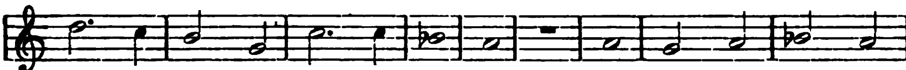
XI. J. A. en L. J. ALBERDINGK THYM, *O. en n. Kerstliederen*, 1852, bl. 40, en aant. p. 301, „bij vergelijking met vele handschriften" gebracht op voormelden tekst: „O Kersnacht, een der langste nachten, Kerstlied gemaakt naar het lied van Vondel". De melodie bij Alb. Th. geeft, buiten de aangeduide varianten, de lezing IX terug, en niet, zooals door hen, bl. 301, wordt beweerd, de melodie van Pers' URANIA, 1656 (zie hierboven melodie I):

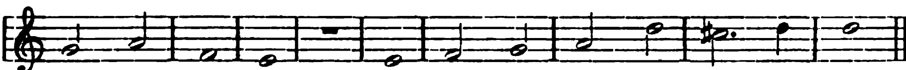


XII. P. LEENDERTZ Wz., *Bouwsteenen*, II (1872—74), bl. 215, had reeds doen opmerken, dat „O Kersnacht" eenigszins veranderd voorkomt als zangwijs in den zoogenaamden grooten bundel nog bij vele gemeenten der Doopsgezinden in gebruik, nl. voor de gezangen 37, 41, 139. De tot een koraal geworden melodie, zooals Dr. Acquoy zich uitdrukt, wordt dan ook door dezen laatste, t. a. p., bl. 190, naar *Christelijke gezangen voor de openbaare godsdienstoefeningen*, uitgegeven ten jare 1797 door de Doopsgezinde Gemeente vergaderende in de kerk De Zon te Amsterdam, aldus medegedeeld:









L. SIMONS Mz., *Gysbrechtiana*, Nederlandsche Spectator van 21 April 1894, drukt de meening uit, dat de verandering van de zangwijze: „O Kersnacht" in de XVIIIde

eeuw, een gevolg was van de gelijktijdige verandering van den tekst. Schrijver wijst op een losliggend vel in een der tooneeluitgaven der Amsterdamsche stadsbibliotheek, waaruit blijkt, dat de „Rey van Klaerissen" door een anderen werd vervangen. Ziehier de eerste strophe:

O Kersnacht, die door heldre straalen
De middagzon, bij 't heerlijkst praalen,
In schoonheid, glans en luister tart!
Wij kerkgenooten, eensgezinden,
Die hier èn heil èn toevlucht vinden,
Wij zingen u met mond en hart.

Doch met deze strophe onderging de versmaat geen verandering; dezelfde melodie kon blijven dienst doen. Wellicht wordt de reden, waarom de melodie voor een meer eenvoudige, meer tonale moest zwichten, door L. Simons nader bepaald ter plaatse waar door hem wordt gesproken van de „te groote uitgebreidheid van den zang en de onmogelijkheid om haar te bekorten". Hierdoor wordt zeker gewezen op de moeilijkheid, welke de melodie volgens de oudste lezingen voor den zang opleverde. Aldus laat het zich begrijpen, dat zij tijdens hare invoering in de kerk en ten gevolge daarvan den meerstemmigen vorm van het koraal aannam.

Aan een anderen kant doen zich de tonaliteitstorende accidentalen, die men in de oudste lezingen op de woorden *schooner* en *kan* (1ste strophe, 1ste en 2de vers) aantreft, zich niet voor in de *Christelyke gezangen* 1797, noch in de *Verzameling van oude en nieuwe gezangen* 1799, ook niet in de met de oudste lezingen meest overeenstemmende melodie, te vinden in *Nut- en dienstig zangboekje*, na 1773. Wel is waar vindt men in den aanvang der XVIIde eeuw, bij het opdagen der moderne tonaliteit, melodieën met gansch nuttelooze verhoogingsteekenen (zie onze verhandeling *Het eenstemmig Fransch en Nederl. lied*, Gent 1896, bl. 251 vlg.), doch sommige dier zangwijzen zijn ons zonder die verhoogingsteekenen door vroegere beter bezorgde uitgaven bekend. Derhalve hebben wij in de door ons voorgestelde notatie van „O Kersnacht" deze aan de toonladder vreemde accidentalen weggelaten; tevens hebben wij getracht zooveel mogelijk rekening te houden met den versbouw.

Zooals wij zagen zou, volgens J. A. Alberdingk Thijm, — ook in de *O. en n. Kerstliederen*, bl. 301 en 309 wordt daarop aangedrongen — de melodie van Vondel's „O Kersnacht" op muziek gesteld zijn door Dirck Sweelinck, den begaafden zoon van den beroemden Jan Pietersz. Sweelinck (1552—1621). In zijne levensschets van dezen laatsten meester, geplaatst vooraan de *Acht zes-stemmige Psalmen* van J. P. Sw., bewerkt door R. Eitner, uitgave van de *Maatsch. tot bevordering der toonkunst*, Amst. 1876, bl. 36, onderzoekt F. H. L. Tiedeman, of deze veronderstelling gegrond is. Men leest aldaar: „Ook gist (gissen) de heer(en) J. A. (en L. J.) Alberdingk Thijm, in zijne (hunne) *O. en n. Kerstliederen*, dat Dirk Sweelinck de componist kan geweest zijn van het bekende „O zalig, heilig Bethlehem" uit Vondels Gysbrecht van Amstel". — Tiedeman wil spreken van het lied „O Kersnacht"; want het door hem genoemde „O zalig, heilig Bethlehem" (zie hiervoren, nr. 491, bl. 1902), is van

vroeger tijd. De schrijver vaart voort: „Of deze gissing gegrond is, weet ik niet te beslissen. Onmogelijk is zij in geenen deele, daar Vondel zeer goed met Dirk en diens vader bekend schijnt te zijn geweest."

Volgen twee gedichten van Vondel, vervaardigd, het eene bij een portret van Dirk, het ander bij dezes overlijden. Tiedeman is echter van oordeel, dat men uit geen van beide stukken kan opmaken, dat Dirk ooit verzen van den Prins der dichteren op muziek gebracht heeft. — Indien de zangwijs, zooals de gebr. Alb. Thijm vermoeden, opzettelijk voor ons lied geschreven is, dan toch zal men aannemen, dat de componist daartoe de eerste strophe bewerkte. Terwijl nu de dichterlijke volzin in die strophe, met den vierden versregel sluit, eindigt de eerste muzikale periode met den derden regel. In de reeds genoemde *Verzameling van oude en nieuwe gezangen*, Amst. 1799, bl. 52, waar Vondel's tekst mede te vinden is, heeft men daarin willen verhelpen door in het vierde vers der eerste str., te stellen: „Hy wordt gevierd en aangebeden". Zulke misselijke muzikale opvatting, die men wel eens meer in onze liederen ontmoet, is tegenstrijdig met de grondbeginselen reeds bij het aanbreken der XVII^{de} eeuw door de Florentijnsche school gehuldigd. Immers te dien tijde verlieten de Italiaansche componisten, die ook in de Nederlanden weerklank vonden, zooals de compositiën van een Huyghens het bewijzen, het sedert eeuwen door de contrapuntisten gedrukte spoor, om den meerstemmigen zang aan de monodie op te offeren en tusschen poëzie en muziek, tusschen metriek en muzikale voordracht een tot daartoe onbekend verband tot stand te brengen. Vondel's lied, dat eigenlijk geen strophisch gedicht kan genoemd worden, — men bemerke slechts hoe de tweede strophe inbreuk maakt op de derde -- zou dus veeleer op bestaande muziek gedicht zijn. Onder den naam van D. J. Zweeling of Sweelinck (1591—1652), vindt men wel is waar, in *Le livre VII des chansons vulgaires* (1), een vierstemmig lied: „O Kersnacht schoonder dan de dagen", doch hiermede is het hoegenaamd niet bewezen, dat de melodie van Dirck Jansz. Sweelinck uitgaat.

Naar onze meening heeft Vondel zijn heerlijk lied geschreven op eene bestaande 17de-eeuwsche Italiaansche melodie.

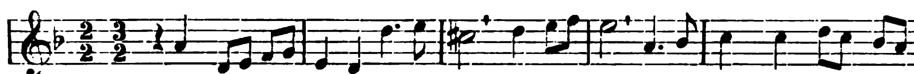
„O Kersnacht" wordt aangehaald als stem, o. a.: *Sparens vreughden-bron*, Haarlem, 1643, I, 177, tekst herdrukt door J. H. Scheltema, t. a. p., met de melodie volgens Alberdingk Thijm; bl. 141; — *Geuzenliedboek* (uitg. Van Lummel, bl. 534), voor: „Juycht nu vereende Nederlanden" (Verovering van het Sas van Gent, 1644); — *'t Groot achter-hofken*, Alckmaer, 1664, bl. 82, „O God die door u groote goedheyd"; bl. 85, „Hoe daeldt en steygert vaeck den eenen"; bl. 97, „Als ick denck aan den tijdt voorleden"; bl. 112, „Heylige rust begeerde haven"; bl. 115, „Ick roep / o God! met groot verlangen"; bl. 135, „Eensaam vertreck van 't oogh der menschen"; bl. 148, „Als ick aen 't eeuwich saligh leven"; — J. C. May-Vogel,
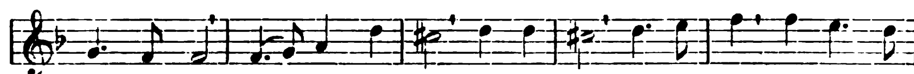
(1) *Le livre VII des chansons vulgaires, dat is het VII boek van de gemeene zang-stukken met 4 stemmen verbetert en vermeerdert door D. J. Zweeling en anderen en nu op 't nieuw met de vertaling van de latijnsche, italiaansche, spaansche, fransche en duitsche woorden verrijkt.* Amst., z. j., bij P. Matthysz. — Slechts bekend door den Bassus bestaande ter K. Brusselsche Bibl. — De uitgaven van Matthys loopen van 1642 tot 1680.
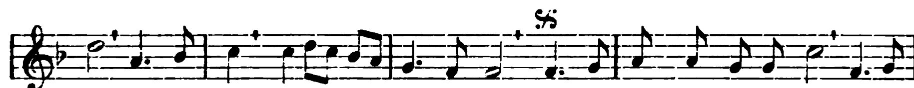
Vermakelycke bruylofs-kroon, Amst. c. 1699, bl. 164, voor: „O soone Gods, o heyligst weesen"; — *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst., z. j., III, bl. 66 en 105, voor: „Ag Marfus (Morpheus) wil dog neder daalen", en „Waar zal haar Lauwera verschuilen"; — *Ib.*, 1731, IV, bl. 45 en 64, voor: „Ach Laura, die door u gefloncker", door M. TENGNAGEL (opgenomen bij J. H. SCHELTEMA, t. a. p., bl. 152, naar *Utrechts zang-prieeltjen*, 1649), en: „De liefde die u heeft gesloten"; — *Lusthof des gemoets*, Groningen, 1735, bl. 9, voor het lied: „A[e]n Godt alleen haer trouwe geven"; — *'t Groot Hoorns lb.*, Amst., z. j., bl. 109, voor: „Dien Heer die 't aardrijk en de wereld" en *Ib.*, vervolg, bl. 5, 15, 67 voor: „Hoe praalrijk sit de bruyd verheven"; „O hoog-beroemde maagd verheven"; en „Eerwaarde vrienden aan weersijden"; — *Oude en nieuwe lof-zangen*, Amst., Erfg. W[e] C. Stichter, z. j., bl. 58, voor het reeds, onder XI, gemelde: „O kers-nagt, een der langste nachten"; terwijl Vondel's tekst zelf ook in deze volksuitgave te vinden is zoowel als in *Thirsis minnewit*, III Amst., z. j., c. 1752, bl. 78, „stem: als het begint".
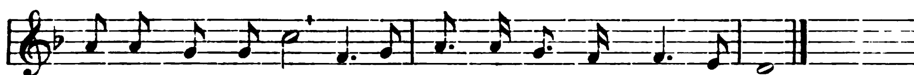
---

499. Och, daer en is in desen stal.









1. Och, daer en is in desen stal
niet-met-al;
onder dit kleyn dack
is gheen ghemack.
Iesus light hier
sonder vier,
inden windt,
ghelijck een kindt
vol van druck,
en vol van ongheluck.
Siet, hy light daer op het stroy,
en hy is ghedeckt met hoy.
Is dit voor een koninghs kindt niet moy?

2. Een-ieghelijck die gaet ter sy
oft voor-by,
daer is gheen besoeck
in desen hoeck;
noch aen de deur
staet Monsieur,
noch Me-vrouw,
sy vreest de kouw;
daer is hier
noch maert, noch kamenier.
Ioseph die gaet op en neer,
Ioseph die gaet wegh en weer,
Ioseph dient den nieuw-gheboren Heer.

3. Ick sagh daer maer wat herders by,
twee oft dry,
en besyden stondt
den herders hondt;
d' een die brocht aen
melck en saen,
d'ander quam
met een wit lam,
't derde schonck
het kindt een duyve-jonck.
En doen namen sy hun fluyt,
maeckten t'samen soet gheluyt;
daer mé ginghen sy den stal weer uyt.

Tekst. Adrianus Poirters, S. J., *Ydelheyt des werelts,* Antw. 1645, bl. 166, „op de wyse: O debonnaire Iesv!"

Melodie. *Evangelische leeuwerck,* door C. D. P. (Christianus de Placker), Antw. 1682, I, bl. 49, met wijsaanduiding: „Och daer en is in desen stal, niet met al"; — „Och Olijf-hofken", voor het lied: „Als eertydts Jesus bij de stadt", de maataanduiding en maatstrepen bijgevoegd. — Aangeh. Id., bl. 238: „Och daer en is", voor: „Geen meerder troost / dan als 't gewis", en bl. 260 voor: „Och! Olijf-hofken / laet voort-aen".

500. Comt verwondert u hier, menschen.

A.

Comt ver-won-dert u hier, men-schen, siet, hoe dat u Godt be-
mindt; siet ver-vult der zie-len wen-schen, siet dit nieuw ghe-bo-ren
kindt; siet, die 't woordt is, son-der spre-ken; siet, die vorst is, son-der
pracht; siet, die 't al is, in ghe-bre-ken; siet, die 't licht is, in-der
nacht; siet, die 't goet is, dat soo soet is, wordt ver-stoo-ten, wordt ver-acht.

B.

Comt ver-won-dert u hier, men-schen, siet, hoe dat u Godt be-mindt; siet ver-
vult der zie-len wen-schen, siet dit nieuw ghe-bo-ren kindt; siet, die

't woordt is, son - der spre-ken; siet, die vorst is, son - der pracht; siet, die

't al is, in ghe - bre - ken; siet, die 't licht is, in - der nacht; siet, die

't goet is, dat soo soet is, wordt ver - stoo - ten, wordt ver - acht.

1. Comt verwondert u hier, menschen,
siet, hoe dat u Godt bemindt;
siet vervult der zielen wenschen,
siet dit nieuw gheboren kindt;
siet, die 't woordt is, sonder spreken;
siet, die vorst is, sonder pracht;
siet, die 't al is, in ghebreken;
siet, die 't licht is, inder nacht;
siet, die 't goet is, dat soo soet is,
wordt verstooten, wordt veracht.

2. Siet, hoe datmen met hem handelt,
hoemen hem in doecxkens bindt,
die met sijne godtheyt wandelt
op de vleughels vande windt;
siet, hoe light hy hier in lijden,
sonder teecken van verstant,
die den hemel moet verblijden,
die de croon der wijsheyt spant.
Siet, hoe teere is den Heere,
die 't al draeght in sijne hant.

3. Die den hemel heeft gheschapen,
en verciert het firmament,
moet hier in eene cribbe slapen
wordt in hoy en stroy ghement;
die de schoone seraphienen
altijdt heeft tot sijn ghebodt,
laet hem hier van beesten dienen,
laet hem steken in dit kot,
in dees' hoecxkens, in dees' doecxkens,
in dit huysken sonder slot.

4. O Heer Iesu, Godt en mensche,
die aenveert hebt desen staet,
gheeft my dat ick door u wensche,
gheeft my door u kindtsheyt raet;
sterckt my door u teere handen,
maeckt my door u kleynheyt groot,
maeckt my vry door uwe banden,
maeckt my rijck door uwen noot,
maeckt my blijde door u lijden,
maeckt my levend' door u doot.
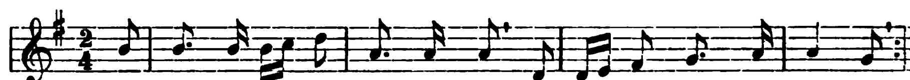
1, 7. *Rond den heerd*: „Maar wiens roem men niet kan spreken!"
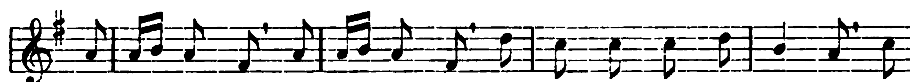
Tekst. *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 34, „op de wijse: Ecce tandem sempiternus, sempiterni filius, etc.", hierboven weergegeven; — *Den geestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 31, zelfde tekst en wijsaanduiding; — *Liefde-vier in den Kers-nacht*, Loven, geest. goedk. 1669, bl. 47, zonder wijsaanduiding; — DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. I, bl. 3, zelfde tekst, met enkele wijzigingen in de spelling, aan den uitgever medegedeeld door Edm. Ronse van Veurne; — *Rond den heerd*, Brugge, XIV (1879), bl. 334, zonder eenige aanduiding.

Melodie. A. J. VAN LODENSTEIJN, *Uyt-spanningen*, Amst. 1695, bl. 24, met wijsaanduiding: „Komt verwondert u, etc.", voor het lied „Looft den Heer, gy Cherubijnen!", met zelfden tienregeligen strophenbouw; — **B.** DE COUSSEMAKER, t. a. p.

De Latijnsche tekst: „Ecce tandem sempiternus, sempiterni *genitus*" (negen strophen) met twee melodieën, die beide heel en al met de twee bovenstaande verschillen, doch op denzelfden strophenbouw berustend en op bovenstaanden Nederlandschen tekst passend, is te vinden in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 52. Nog eene andere melodie: „Ecce tandem", enz., werd herdrukt door BÄUMKER, *Das Kath. deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 118, bl. 380, naar eene Duitsche verzameling van 1619.

501. In 't stalleken van Bethlehem.







1. In 't stalleken van Bethlehem
is dese nagt geboren
den koning van Jerusalem,
Messias uytverkoren;
hy leyt in hooy, hy leyt in strooy,
in doekjes kleyn gewonden,
o mensch, om uwe sonden.

2. De engels singen met jolijt:
den grooten Heer der Heeren
sy glory nu en t'aller tyt,
wilt zynen lof vermeeren;
komt lieven mensch, want uwen wensch
die is geheel volkomen,
u zond' word weg genomen.

3. Gaet met de herders vlytelijk
dit kleyne kint aanbidden,
en zoek geen uytvlugt, arm of rijk,

siet, God leyd in een kribbe
seer armelijk, om 't hemelrijk
u eeuwiglijk te geven,
daer gy altijt zult leven.

2, 3. *en* bijgev.

Tekst. *Oude en nieuwe lof-zangen*, door J. S. (JOANNES STICHTER), Amst., bij d'erfg. van de Wed. C. Stichter, z. j., I, bl. 51, „stemme: Als 't begint"; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 186, bl. 327, naar de uitg. van 1718, bl. 52.

Melodie. Naar een 17de-eeuwsch Hs. in ons bezit, insgelijks den bovenstaanden tekst bevattende.

---

502. Comt met vreugt naert stalleken.

A.

Comt met vreugt naert stal-le-ken om tkien-tjen te ver-mae-ken door u soet ge-
klanck met spel en blij-den sanck; hy sal u hert en siel door lief - de heel doen
blaeken. Komt, valt uwen Heer te voet, want sijn we-sen is soo soet; siet, wat hy voor
u al doet. Ey, schenckt hem, ey, schenckt hem, schenckt hem toch u hert; want
hy dat wel ver - dient voor al - le, voor al - le sij - ne groo - te smert.
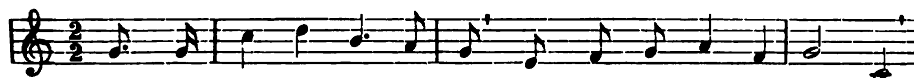
1. Comt met vreugt naert stalleken
om tkientjen te vermaeken
door u soet geklanck
met spel en blijden sanck;
hy sal u hert en siel door liefde heel doen blaeken.
Komt, valt uwen Heer te voet,
want sijn wesen is soo soet;
siet, wat hy voor u al doet.
Ey, schenckt hem toch u hert;
want hy dat wel verdient voor alle sijne groote smert.
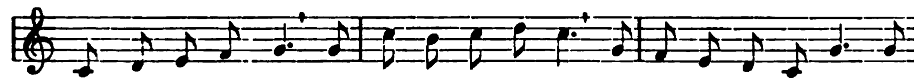
2. Hy verlaet sijns vaders schoot
en hemelsche wellusten,
en is naeckt en bloodt
hier in de koude groot
int midden van twee plompe beesten comen rusten.
Comt, enz.
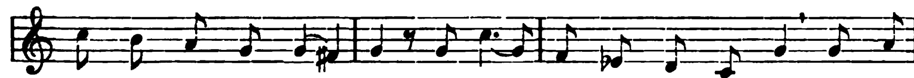
3. Wat een soete melodij
is hier ontrent te hooren;
d'engels heel verblijdt
die maken groot jolijdt:
sij singen den gloria, en dat met volle kooren.
Comt, enz.
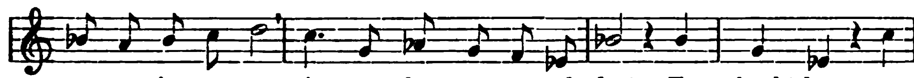
Komt met vreugd na 't stalleken.

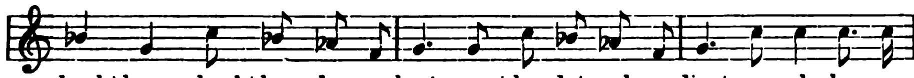
B.

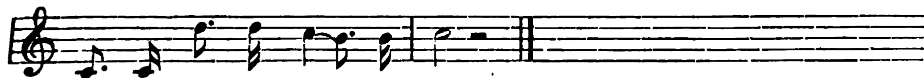












Tekst en **melodie.** **A.** Hs. van Boone, van het jaar 1695, ter Gentsche Bibliotheek, eerste lied; — **B.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France,* 1856, nr. 3, bl. 7, zelfde tekst, met eenige veranderingen in de spelling, opgeteekend te Caestre (Fransch-Vlaanderen), uit den mond eener bijna tachtigjarige vrouw. Vóor de Omwenteling van 1789, zegt D. C., werd dit liedje jaarlijks onder de Kerstmis gezongen, en werd het refrein door het volk herhaald. — Wij brengen de notatie in nauwer verband met de metriek; het valt moeilijk om te begrijpen, hoe deze melodie ooit heeft kunnen populair worden.

503. Wat zang, wat klang van d'engelsche schaeren.

Wat zang, wat klang van d' en - gel - sche schae - ren ko - men de

her-der-kens he - den ver-klae-ren, van de - zen nacht zoo lang verwacht, dat van een

ma-get nu is voort-ge-bragt een tee -der kind uyt duyzend ver-koo-ren; dat van Ma-

ri - a nu is ge-boo-ren in ee - nen stal, den God van al, die ons komt

zoe -ken in ar - me doe- ken, tot boe-ten A-dams el - len - di - gen val.

1. Wat zang, wat klang van d'engelsche schaeren
komen de herderkens heden verklaeren,
van dezen nacht
zoo lang verwacht,
dat van een maget nu is voortgebragt
een teeder kind uyt duyzend verkooren;
dat van Maria nu is gebooren
in eenen stal,
den God van al,
die ons komt zoeken in arme doeken,
tot boeten Adams ellendigen val.

2. Pierken en Klaeyken, Hansken en Thoontjen,
Maeyken en Anneke, Lynk en haer zoontjen,
en Anthonet,
met Lizabeth
kwamen naer 't stalleken kuysch ende net.
Theunen sprak eerst met zyn botte kaeken:
„zoo m'ons bedriegt wat zullen wy maeken?"
Lynken zey gouw:
„o gy rabouw,
al zyn de vroukens wat licht van gelove,
wilt gy niet komen, blyft op uw getouw."

3. G'heel het gezelschap vol vreugd en vrede,
d'een had een trommel of moeselken mede,
d'een had een luyth,
d'ander een fluyt,
kwamen ten lesten op 't stalleken uyt,
en hebben daer, naer 's engels verkonden,
Jesus, Maria en Joseph gevonden;
een kind op hooy
en weynig strooy,
den aldermeesten, beademt door beesten,
lag in een kribb' in die schaepwachterkooy.

4. Door 't liefde vier hun hertje dat brande,
want elk kwaem offeren zyn offerhande;
met boter, zaen,
kaes, melk en graen,
honing en eyers, was elk op de baen;
Pierken liep voor met Hansken, zyn broerken,
en hy riep: „kom ras, vaerken en moerken;"
zy sprongen wat;
wat vreugd is dat!
G'heel het gezelschap was over van vreugden,
terwyl de liefd' al hun hertjens omvat.

5. Elk lag zyn giftjens neder ter aerden
voor den oodmoedigen Jesus vol waerden,
op hun fatsoen,
en even koen,
zoo als ons boertjens nu nog zouden doen.
Met eenen hoorden zy 't kindeken kermen,
Maria nam 't uyt de kribb' in haer ermen;

elk riep met een,
zoo groot als kleen:
„mogten wy geven dat kindeken een zoentje,
wat groote blydschap voor ons in 't gemeen."

6. Men hoord' op velden en op de straeten
al d'herders tegen malkanderen praeten:
„tot een present
laet ons zeer jent
spelen hier elk op zyn instrument
ter eeren van het kindeken teere;
laet ons met vreugden dan huysewaert keeren."
't Moeselken gonk,
't fluytjen dat klonk:
„wy hebben onzen Messias gevonden."
Lisabeth danste, t'wyl Pierken opspronk.

5, 1. *lag*, l.: lei = legde.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, Gent 1856, nr. 9, bl. 23: „De aenbidding der herders", als gezongen in de zondagsscholen van het arrondissement van Hazebroek, en gedrukt in *Christelyke liedekens*, enz. — Bl. 19 van zijn werk, haalt de Coussemaker aan: *Nieuwe christelyke liedekens*, een bundeltje te Duinkerke gedrukt, waarin liedjes voorkomen die deel uitmaken van „'t Kribbetje". — D. Carnel, *'t Kribbetje ou le mystère de la nativité du Christ*, in Annales du Comité flamand de France, I (1853), bl. 120, Dunkerque, 1854, vermeldt aan zijn kant een liederboekje getiteld: *Nieuwe geestelycke liedekens*, te Loven gedrukt. — Over de *Kribbetjes*, zie hiervoren III, nr. 485, bl. 1882, het lied: „Een alre lieffelicken een". — Edm. Vander Straeten, *Le théâtre villageois en Flandre*, 1881, I, bl. 188, deelt naar een 17de-eeuwsch, niet verder aangeduid Hs., drie strophen van het lied mede, varianten van str. 1, 2 en 4 van bovenstaanden tekst.

De aanvang van de coupletten: „Suson sortait de son village", voorkomende in de opera *Marianne* van Marsollier en Dalayrac, Parijs 1796 (zie *La clef du caveau*, 4de uitg., Brussel, z. j., nr. 550), herinnert aan bovenstaande melodie.

Na te hebben vastgesteld, dat de middeleeuwsche prozaschriften die over Jesus' geboorte handelen, alleen vertellen van de boodschap aan de herders („soe hem die ynghelen gheseet hebben"), en zwijgen over het feit der offergiften, zegt M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 101, met het oog op het bovenstaande lied: „De Vlaamsche volksliederen, integendeel, schilderen in levendige kleuren den gang der herders naar het stalleken: hij wordt er voorgesteld als een jolig partijtje, waar muziek en dans aan 't woord zijn, net eene kermis van Teniers, luidruchtig en opgewekt. Heel de buurt is verheugd over de geboorte van het Godskind: iedereen gaat zien en offert geschenken waarmede de Kleine echter nog niets kan aanvangen."

504. Den engel komt van boven uyt de logt.

Den en - gel komt van bo - ven uyt de logt en heeft de her-ders ee - ne maer ge - brogt. Sa, sa, sa, her-ders, laet uw schaepkens al, een kind gy vin - den zult in ee - nen stal, die u ver-los - sen zal.
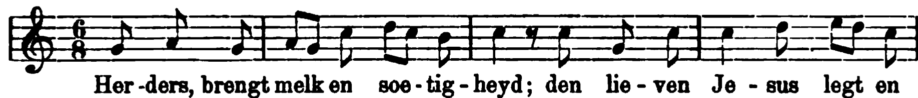
1. Den engel komt van boven uyt de logt
en heeft de herders eene maer gebrogt.
Sa, sa, sa, herders, laet uw schaepkens al,
een kind gy vinden zult in eenen stal,
die u verlossen zal.
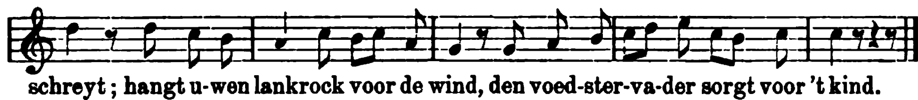
2. Zy komen t'saemen naer den stal gegaen;
zy bringen boter, melk en een haen;
zy groeten 't kindjen en zyn moeder rein,
zy wiegen hem en zingen in 't gemeen:
na, na, na, kindjen kleen.

2, 2. *een haen*; zeker wel vervormd uit *zaan*, vgl. bl. 1952, 4, 3.

Tekst en melodie. DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 10, bl. 27: „Den slaep van 't kindeken Jesu", aangeteekend, tekst en melodie, te Belle, bij kantwerksters.

505. Herders, brengt melk en soetigheyd.





1. Herders, brengt melk en soetigheyd;
den lieve Jesus legt en schreyt;
hangt uwen lankrock voor de wind,
den voedstervader sorgt voor 't kind.

2. Maria geeft hem suykerpap,
en Joseph brengt den windelap;
den lieven Jesus kryt van dorst,
zyn moeder geeft hem haere borst.

3. De logt vol schoone engels vliegt,
een engel met Maria wiegt,
daer Joseph werckt den heele nacht
en wascht de luyers in den gracht.

4. Nu maekt hy vier, dan raept hy hout,
want met den winter is het kout;
maer Joseph die was heel verblyd,
om dat het kind niet meer en kryt.

5. Slaept Jesus, slaept Emmanuel,
slaept grooten prins van Israël;
duyst en duyst zielen zyn verblyd
om dat gy nu gebooren zyt.

6. Den goeden God in d'hemelpoort
en is op ons niet meer gestoort,
want Jesus brengt den olyf meê,
het kind dat brengt ons peys en vreê.

7. Zoo Maria haer heylig kind
voor 't vier in versche doeken wind,
zyn handen speelen hier en daer
van haere borst tot in haer hayr.

8. Uyt Jesus wesen vloeyt een soet,
een soet dat myn ziel leven doet;
segge ik nog Bethleem, ik mis,
want nu den stal een hemel is.

Str. 1—4. „Zijnerzijds", zegt M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 95, „druk in de weer, en ook met hem is de liederdichter begaan". 7, 2. t.: *in diversche doeken.* — 7, 4. t.: *van haeren.*

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 13, bl. 32. De melodie stamt af van de hymne: „Veni creator" (vgl. hiervoren I, nr. 14, bl. 89: „Het wasser een coninc seer rijc van goet"); echter is de iastische modus met slotnoot *g*, hier overgeloopen tot den modernen durtoonaard. Een voorbeeld van deze moderniseering zagen wij reeds voor de melodie II, van „Waer is de dochter van Sion"; zie III, bl. 1890.
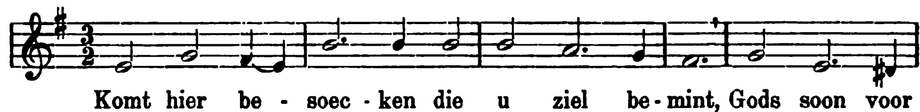
In Pieter de Cauwe's lb.: *Het geestelyk opeelken* (Duinkerke 1696), Brugge, z. j., c. 1820, bl. 46, komt, met enkele wijzigingen in de spelling, hetzelfde lied voor, dragende tot stemaanduiding: „op de voorgaende wyse". Hierdoor worden beduid de zangwijzen waarop, volgens de Cauwe's verzameling, werd voorgedragen het lied: „Ik voele dat myn herte beeft"; zie hierna.
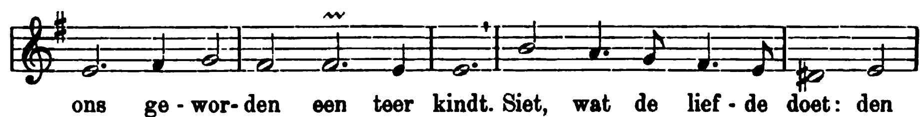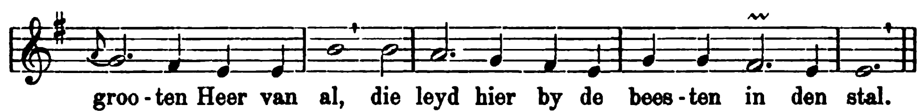
---

506. Aldersoetsten nacht.
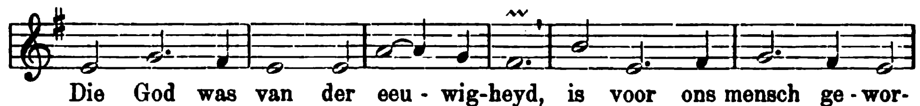
A.
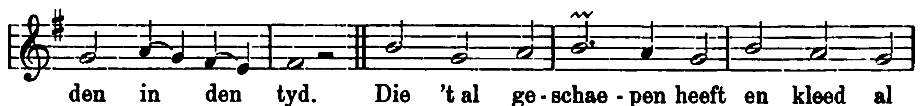
B.
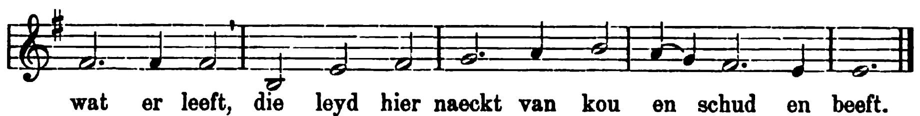

Komt hier be - soec - ken die u ziel be - mint, Gods soon voor


ons ge - wor- den een teer kindt. Siet, wat de lief - de doet: den

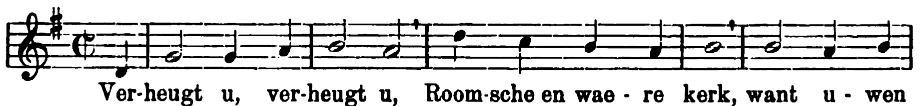

groo - ten Heer van al, die leyd hier by de bees - ten in den stal.
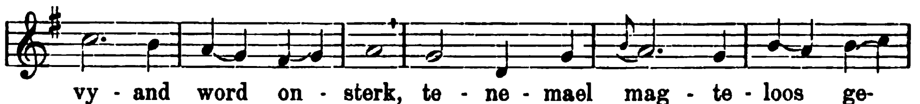

Die God was van der eeu - wig-heyd, is voor ons mensch ge - wor-
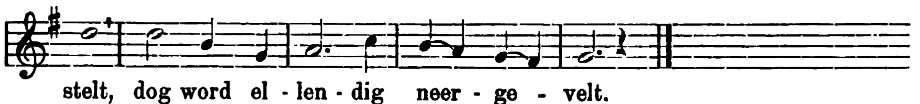

den in den tyd. Die 't al ge - schae - pen heeft en kleed al


wat er leeft, die leyd hier naeckt van kou en schud en beeft.

C.


Ver-heugt u, ver-heugt u, Room-sche en wae - re kerk, want u - wen


vy - and word on - sterk, te - ne - mael mag - te - loos ge-


stelt, dog word el - len - dig neer - ge - velt.

1959

A.

1. Aldersoetsten nacht wanneer dat is gebooren
allen ons geluk, ons vreugt en onsen wensch.
Dat kind was lang verwacht, Messias uytverkooren;
wy gingen al verlooren,
waer hy niet geworden mensch.
Want om onzen 't wil laet hy zyn paradys,
en heeft voor zyn paleys den armen stal verkooren.
Hy leyt hier op hoey,
hy leyt hier op stroey,
hy beeft van kou en weent van rouw;
den haeghel en wynd bestormen het kynd;
ten zyn maer slechte doekskens daer men hem in wind.

2. Ach! hoe leydt dat kind, in 't midden van twee beesten,
in een koude kribb', in eenen vuylen stal,
die boven wordt gedient van al des hemels geesten;
siet hoe den aldermeesten
hier den minsten word van al.
Want om onzen 't wil, enz.

3. Sondaer, schept nu moed; komt met een vast betrouwen
bij dat hemels kind, die naer uw komst verlangt,
en valt hem eens te voet; ten zal uw niet berouwen,
wilt met hem vriendschap houwen,
die uw in genade ontfangt.
Want om onzen 't wil, enz.

B.

1. Komt hier besoecken die u ziel bemint,
Gods soon voor ons geworden een teer kindt.
Siet, wat de liefde doet: den grooten Heer van al,
die leyd hier by de beesten in den stal.
Die God was van der eeuwigheyd,
is voor ons mensch geworden in den tyd.
Die 't al geschaepen heeft en kleed al wat er leeft,
die leyd hier naeckt van kou en schud en beeft.

2. Syn liefde tot den mensch die is so groot,
dat hy gedaelt is uyt zyn vaders schoot
en leyd hier op het hoey, doorvlogen van de kou,
dat een versteent gemoet bewegen zou.
Och, wat en doet de liefde niet,
God-Mensch die lyd gebrek en groot verdriet.
Die 't al geschaepen heeft, enz.

3. Ach, wie en smilt hier niet in soet getraen?
Het liefste kind spreekt ons inwendig aen,
hy vraegt, tot recompens voor al zyn bitter smert,
ook wederliefde met een dankbaer hert.
Heeft onzen God dat niet verdient,
die ons zoo ongemeten heeft bemint?
Die 't al geschaepen heeft, enz.

C.

1. Verheugt u, verheugt u,
Roomsche en waere kerk,
want uwen vyand word onsterk,
tenemael magteloos gestelt,
dog word ellendig neergevelt.

2. Verheugt u, verheugt u
nu, gy Christe bruyd,
strydende kerk in goed besluyt;
ziet, uw vervolger zwemt in 't bloed,
waer door gy triompheren moet.

3. Verheugt u, verheugt u
staeg, o kerke Gods,
want Jovianus, keyzer trots,
als waeren bystand in beleyd,
sweert u zyne getrouwigheydt.

4. Verheugt u, verheugt u,
Christen zielen t' saem,
in dezen zegen wel bekwaem,
over de kerk, dat aldermeest,
door Vader, Soon en Heylig Geest.

1, 2. t.: *Romsch.* — 3, 3. Flavius Claudius Jovianus, een Romeinsch keizer
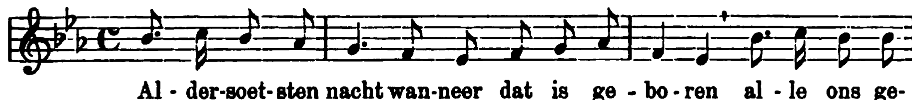
(363—364 na Chr.), hief de dwangbevelen op van Julianus tegen het Christendom. — 3, 5. t.: *sweer u.*
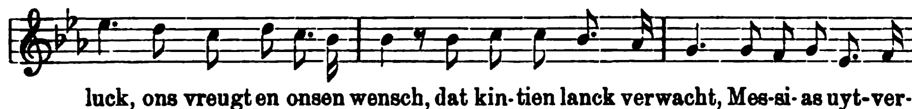
Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 17, bl. 40. Volgens den uitgever bestaat dit Kerstlied, naar zijne meening een der fraaiste door hem gevonden Kerstliederen, uit drie deelen. De zang nam hij over van een vliegend blaadje, hem ter hand gesteld door den heer Dedrye, pastoor van Craywyck, geboortig van Meteren. Doch d. C. moet bekennen, dat het eerste deel ook voorkomt in: *Christelycke liedekens gemaekt voor de sondagschole van de prochie van Meteren* (Ieper, z. j.), waar het tot opschrift voert: „Liedeken op den Kersnacht; stemme: soo 't begint".
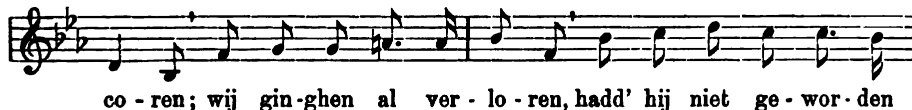
Dat het eerste deel afzonderlijk gezongen werd, bewijzen nog de lezingen voorkomende in het Hs. nr. 4858 (c. 1621) der K. Brusselsche Bibl., bl. 137, in het Hs. van Boonen, van het jaar 1695, der Gentsche Bibl. en in drie verschillende 18de-eeuwsche Hss. in ons bezit.
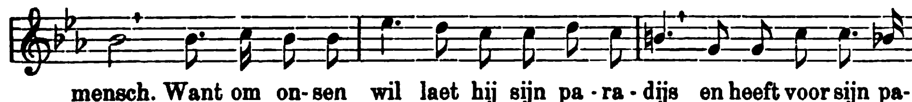
De aanduiding: „stemme: soo 't begint", zou, volgens d. C., bewijzen, dat de zangwijs opzettelijk voor de bovenstaande drie deelen werd geschreven. Zulke aanduiding slaat gewoonlijk op den eersten versregel van één enkel lied, en kan ook wel de melodie aanduiden van een vroeger lied met zelfden aanvang. De door d. C. hier gebruikte spelling wijkt af van de gewone door hem gevolgde spelling, en bewijst, dat de tekst niet uit den volksmond werd opgevangen, maar werd afgekeken van een Hs. of van een boek.

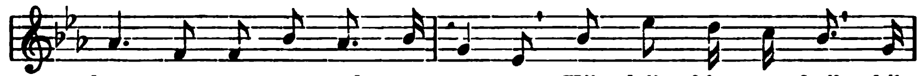
Wij laten de eerste strophe met den zang volgen, naar het Hs. van 1695. De aanvang herinnert aan de melodie: „O nacht, jalourse nacht"; zie hiervoren I, nr. 165, bl. 615, en hierna: „O nacht, o blijde nacht".

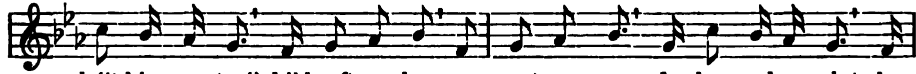


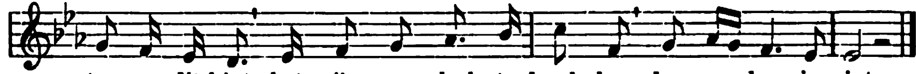







leys een ar - men stal ver - co - ren. Hij leijt hier op hoij, hij


leijt hier op stroij, hij beeft van kou, en weent van rouw; den hae -gel en wint be-


stor-men dit kint; het sijn maer slech - te doeckxkens daer men hem in wint.

507. Gy fellen winter, wilt soet weder geven.

Gy fel - len win - ter, wilt soet we - der ge - ven; gy noordt-schen
windt, en brieschtsoo rouw niet meer; het kindt dat gy door kou-de soo doet
be - ven, kent gy het niet? 't Is u - wen Godt en . Heer. Soe - te
len - te, komt ver - schy-nen, doet den win - ter - tydt ver - dwy-nen; soe-te
da-gen, komt weer-om en biedt Godt wel - le -kom, en biedt Godt wel - le -kom.

1. Gy fellen winter, wilt soet weder geven;
gy noordtschen windt, en brieschtsoo rouw niet meer;
het kindt dat gy door koude soo doet beven,
kent gy het niet? 't Is uwen Godt en Heer.
Soete lente, komt verschynen,
doet den winter-tydt verdwynen;
soete dagen, komt weerom
en biedt Godt wellekom.

2. Het kindtjen wenscht door strenge wet te stryden,
den vader selve scherpt dees felle kouw;
het is geboren om veel smert te lyden,
maer 't hertjen wederstaet dees bitter rouw.

Hoort het suchten, hoort het kermen.
Vader, wilt uw' soon ontfermen;
wordt sijn pyne niet versoet,
met hem ick lyden moet.

3. Houdt op, soet kindt, en wilt soo lanck niet kryten,
of geeft, dat ick by u voeg myn geween;
uw' wee, en smert, uw' traenen my verwyten,
dat ick, ondanckbaer, heb een hert van steen.
Hoort! terwyl sijn traenen leken,
ons het kindt begint te spreken:
„jae, ick ween, ick ben in druck,
maer 't is voor u geluck.
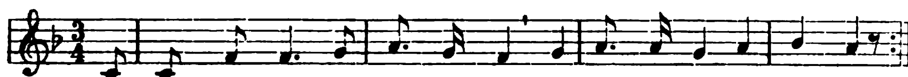
4. „De liefde daer ick mede ben verslonden,
heeft my gedwongen hier te daelen neer;
met uw' natuere, mensch, ben ick gebonden
om u te brengen naer den hemel weer."
Hy wilt alles voor u derven,
voor u leven, voor u sterven;
waer is liefde voor dit lot?
Leeft oock, en sterft voor Godt.

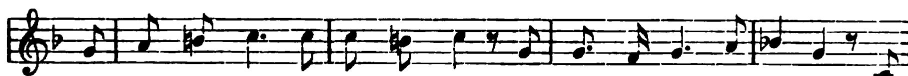
Tekst. *Nieuwe geestelycke liedekens*, Brugghe, by de W[e] van Ph. J. Vincent, geest. goedk. 1740, nr. 21, bl. 32, „stemme: van de Folies d'Espagne"; tekst hierboven; — D. CARNEL, *'t Kribbetje*, enz., Annales du Comité flamand de France, I (1853), bl. 144, Dunkerque 1854; de vierde strophe ontbreekt.

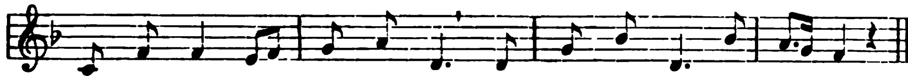
Melodie. D. CARNEL, t. a. p. — Deze zangwijs stamt af van de „Folies d'Espagne"; zie hierna het lied: „Christenen, wie gij zijt" (Van den wandelenden Jode), tekst D.

508. Ontwaeckt, loopt, herders, desen nacht.

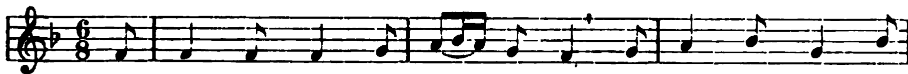
EERSTE MELODIE.
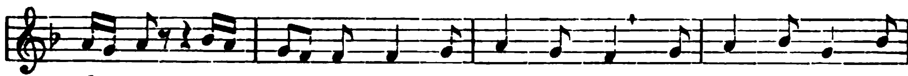


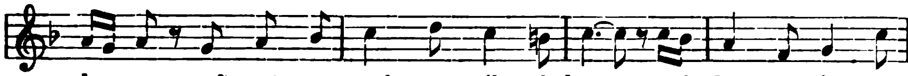




VARIANTE.

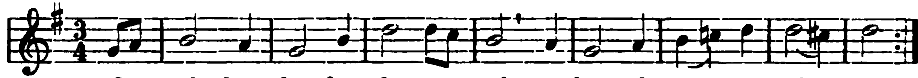








TWEEDE MELODIE.







1. „Ontwaeckt, loopt, herders, desen nacht,
verlaet all' uwe schaepen;
uw' nieuwen koninck lof verwacht,
en blyft niet langer slaepen;
geeft soet gesanck, en wilt schalmey
noch fluyte niet vergeten,
waer mé gy in de groene wey
soo dickwils zijt geseten."

2. — „Wat een ontydigh stem voel ick
soo vroegh myn ooren raecken,
en my op eenen oogenblick
uyt mynen slaep ontwaecken?
Den nacht versoeckt noch lange rust,
den haen gaet noch niet schreyen;
laet ieder slaepen naer syn lust,
eer gy roept naer de weyen."

3. — „Te lanck, ô herder, duert uw' rust,
heft uw' vermoeyde leden;
het hemels licht schynt op dees kust;
verstaet gy wel myn reden?
Geboren is den Heer, Godt mensch,
om breeder te verklaeren;
ick dael van boven om uw' wensch,
en vreught te openbaeren."

4. — „Wat klaerheyt sien ick onverwacht
voor myn gesicht verschynen?
Siet seffens op den midder-nacht
de duysterheydt verdwynen.
't Is seker dat den Heer van al
op d'aerde wordt geboren;
myn hert en ziele branden sal
door 't licht soo lanck verloren."

5. — „'t En is dan, herder, niet te vroegh;
gaet, geeft hem hart en sinnen;
men kan niet haestigh zijn genoegh
om Godt te gaen beminnen.
Spoeyt u, roept uw' gebueren al,
en gaet met vol betrouwen
dien Godt vol teerheydt, in een stal,
met teere liefd' aenschouwen."

6. — „Kloeck, herders al, staet op met my,
den Heer komt ons ontmoeten;
leydt, engels geesten, ons daer by,
om 't hemels kindt te groeten.
Thoont ons de plaets, wy gaen tot hem,
den oorspronck van ons leven:
wy volgen t'saemen op uw' stem,
om danckbaerheydt te geven."

Tekst. *Nieuwe geestelycke liedekens*, Brugghe, by de W[e] van Ph. J. Vincent, geest. goedk. 1740, nr. 26, bl. 39, „Saemen-spraecke tusschen den enghel en eenen herder, van de geboorte van den Salighmaecker. Stemme: „Mon Dieu, vous avez bien voulu me donner une femme, etc."; hierboven weergegeven; — De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 7, bl. 16; — D. Carnel, *'t Kribbetje*, enz., Annales du Comité flamands de France, I (1853), Dunkerque 1854, bl. 135; — Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 9, bl. 14; — J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 14, bl. 19, naar een Hs. van 't einde der XVIII[de] eeuw, berustend te Aarschot.

De tekst is eene navolging van een Kerstlied te vinden onder de *Noëls nouveaux* van den abbé Pellegrin (1663—1745), 4[de] uitg., 2[den] bundel, Parijs 1708, bl. 104: „Dialogue entre un ange et un pasteur, sur le mystere de la nativité de Jesus-Christ. Sur l'air: de Joconde". Dit lied, dat mede uit zes strophen bestaat, vangt aan:

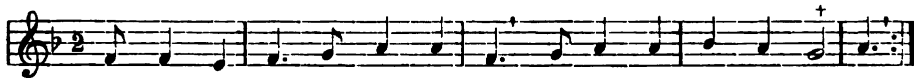
L'Ange.
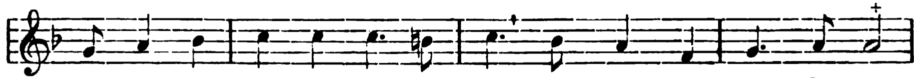
1. Venez, bergers, accourez tous,
laissez vos pâturages :
un nouveau Roi naît parmi vous,
portez-lui vos hommages.
N'oubliez point vos chalumeaux,
ni vos douces musettes ;
et faites de vos airs nouveaux
retentir ces retraites.

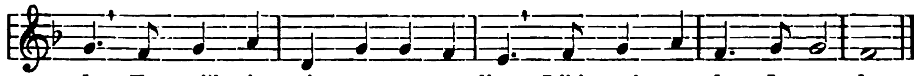
Le Pasteur.

2. Quelle est cette importune voix
qui frappe mon oreille?
Ne puis-je dormir une fois
sans que l'on me réveille ;
tantôt les coqs trop diligens,
tantôt l'enfant qui crie :
on doit laisser dormir les gens
quand ils en ont envie, enz.

Melodie. I. De Coussemaker, t. a. p.; — *Variante*, Carnel, t. a. p., waar de melodie aanvangt op den slag. De wijs „Mon Dieu", enz., door Pellegrin aangegeven als „air de Joconde *ou* Seigneur vous avez bien voulu // me donner une femme", is, in de vooraan het boek geplaatste „Table des airs", onder de vaudeville's gerangschikt. Het „air de Joconde" is te vinden onder nr. 30, bl. 35, van de „Airs notez" der *Cantiques spirituels* van denzelfden Pellegrin, Paris 1706, en in *La clef des chansonniers* van Ballard, Paris, I (1717), bl. 70. Naar dezen laatste :







Deze strophe, zooals zeker ook wel het voorschreven lied: „Mon Dieu", enz., is eene herinnering aan den held van ARIOSTO's *Orlando furioso*, canto XXVII, naar dezen ook bezongen door LA FONTAINE, *Contes*, Livre I, conte I.

Dezelfde melodie werd herdrukt door WECKERLIN, *La chanson populaire*, 1886, bl. 47, voor een spotlied: „Richelieu, Mazarin, Fleury // médecins empiriques" (1648—49), waarschijnlijk ontleend aan het *Recueil de Maurepas*, en tot wijsaanduiding voerend „l'air de Joconde". Deze zangwijs behoort dus ten minste in de eerste helft der XVII^de^ eeuw thuis. Gedurende de XVII^de^ en de XVIII^de^ eeuw wordt zij voor tal van Fransche liederen aangehaald. Zij bleef populair tot in de XIX^de^ eeuw, daar ze nog voorkomt in *La clef du caveau*, 4de édit., Bruxelles, nr. 659, als „Air de Joconde *ou* Monsieur le curé n'espérez plus". In deze verzameling wordt zij met $\frac{3}{4}$-maat genoteerd, zooals men ze overigens ook aantreft in *Recueil de romances*, z. p. noch n. van drukker, II, 1774, bl. 89, voor het lied van J. A. P. de Moncrif (1687—1770): „Catulle a tant imaginé // d'attraits dans sa Lesbie".

II. LOOTENS et FEYS, t. a. p. — Eene gansch andere, meer moderne zangwijs, die aan het Fransche vaudeville van den aanvang der XIX^de^ eeuw ontleend schijnt, treft men aan bij J. BOLS, t. a. p. De zang van den Engel is heel en al verschillend met dien van den Herder.

---

509. Maria die soude naer Bethlehem gaen.

A.

Ma-ri-a die sou-de naer Beth-le-hem gaen, Kers-a-vond voor den noe-

ne; Sint Jo - seph soud al met haer gaen om haer ge-zel-schap te hou - den.

1. Maria die soude naer Bethlehem gaen,
   Kersavond voor den noene;
   Sint Joseph soud al met haer gaen
   om haer gezelschap te houden.

2. Het hageld', het sneeuwde, het maekte kwaed weêr,
   de rijm lag op de daken;
   Sint Joseph tegen Maria sprak:
   „Maria wat zullen wij maken?"

3. Maria die zei: „ik bender zoo moê,
   laet ons een weinig rusten."
   — „Laet ons een weinig verder gaen,
   aen een huizeken zullen wij rusten."

4. Zij kwamen een weinig verder gegaen
   tot aen een boereschure,
   waer heere Jesus geboren werd,
   en zij sloten noch vensters noch deuren.

5. Sint Joseph die moeste om waterken gaen,
   en de Leije was toe vervrozen,
   . . . .
   . . . .

6. Caecilia kwam daer gegaen
   al met haer handekens reine;
zij sloeg haer oogen ten hemelwaert,
   als zij hoorde dat kleen kindje weenen.

7. Dat kleen kindje weende op Marias schoot.
   Komt Engels van hierboven,
komt, kroont dees maagd, 't is meer als tijd,
   want zij heeft er den Heere ontvangen.

1, 4. *Houden.* Willems teekent aan: „By de Westvlamingen, wanneer men op den *ou*-klank blyft staen, wordt deze volkomen gelyk aen dien van *oe.*" — Die meening is verre van juist te zijn; er bestaat zeer veel verschil, ook in het West-Vlaemsch, tusschen *oe* en *ou*, en moeilijk kan men hier die klanken aanzien als met elkander rijmende. Hoogstens kan hier van een soort van assonantie spraak zijn. — 4, 2. Het woord *schuere* wordt, in West-Vlaanderen, als *scheure* uitgesproken; daarmede wordt het rijm tusschen het 2[de] en het 4[de] vers onderhouden. — M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven,* 1903, bl. 75, doet opmerken dat het stalleken hier eene „boerenschure" is. De gansche strophe strekt tot bewijs, dat het stalleken van Bethlehem in vroeger tijd minder als een eigenlijken stal werd aangezien, dan wel als een bouwvallig huis, een afdak of loods. — 5, 3—4. „Niet zelden", zegt A. de Cock, *Volkskunde,* XIV (1901—02), bl. 89, „is de oorspronkelijke vorm van een rijmpje, van een volkslied, enz. verloren gegaan en kwam er iets in de plaats, dat wel een zin heeft, maar bepaald gek mag heeten, zooals [in] dit oude Driekoningenliedje door Guido Gezelle in den *Biekorf,* VIII, 58, vermeld:

Sint Josef die moest er om watertje gaen,
   en de Leye was toegevroze;
Sint Josef die sloeg er een lommetjen in
   al met zijn toebakdooze.

6, 2. Lees: *reene,* de afwisseling van scherplange *ê* en *ei* bestaat in het West-Vlaamsch niet.

B.

Ma-ri-a die zou-de naer Beth-le-em gaen, Kers-a-vond voor den

noe-nen; Sint Jo-seph die zou-de met haer gaen om haer den weg te toenen.

1. Maria die zoude naer Bethleem gaen,
   Kersavond voor den noenen:
   Sint Joseph die zoude met haer gaen
   om haer den weg te toenen.
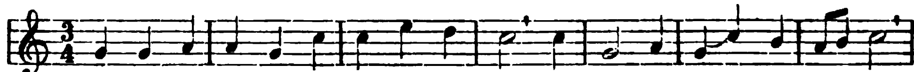
2. Het hageld, het sneeuwde, het mieker zoo koud,
   den rym lag op de daeken;
   Sint Joseph die tegen Maria sprak:
   „och Heere, wat zullen wy maeken?"

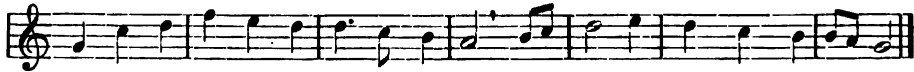
3. Maria, die zei: „ik zyn' er zoo moe,
   laet ons een weinig rusten."
   — „Laet ons nog een weinig verder gaen,
   aen een huysken zullen wy rusten."

4. Zij kwaemen een weinig verder gegaen,
   tot aen een boere schuere;
   't is daer waer Heer Jesus gebooren was,
   en daer sloten noch vensters, noch deuren.

3, 1. *die zeg.*

C.





1. Maria zoude naar Bethlehem gaan,
   Kerstavond voor den noene;
   Sint Joseph zoude met Maria gaan,
   om hare boodschap te doene.

2. 't Hageld' en 't sneeuwde, en 't was er zoo koud,
   en de rijm lag op de daken;
   Sint Joseph tegen Maria sprak:
   „Mariatje, wat zullen wij maken?"

3. „Gaat er nog een kleen weinigje voort,
   ja tot aan een ijdel schure."
   Waar Jesus wilde geboren zijn,
   daar en sloot er noch venster noch deure.

4. 't Was er wel zoo een koude nacht,
   als Jesutje wierd geboren;
   Sint Joseph zoude om watertje gaan,
   en het putje was toegevrozen.

5. Ceciliatje kwam daar gegaan,
   met beide haar eemertjes kleene;
   zij sloeg haar oogen ten hemelwaart op,
   en zij hoorde dat kleene kind weenen.

6. 't Kleene kind weende, Maria zong.
   Gods engels uit de tronen,
   zij kwamen samen nedergedaald,
   zij kwamen Maria kronen.

7. Kroont er dees maged, 't is meer als tijd,
   den zone Gods heeft zij ontvangen;
   en die er den armen niet en vergeet,
   Gods rijk, dat duurt er zoo lange.

Tekst. A. Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 189, bl. 420, met deze aant. van Snellaert: „Dit Kerslied wordt nog telken jare te Kortryk langs de straten gezongen. Het is opmerkelyk om de natuertooneelen, welke op ons land zyn overgebragt." De schrijver verzendt nu naar zijne *Verhandeling over de Ndl. dichtkunst in Belgie*, 1838, bl. 277, waar men leest: „De geestelyke liederen, welke men thans in Vlaenderen zingt, zyn grootendeels van den tyd van Albert en Isabella, en worden in de bundels van dien tyd gevonden. Ook onze kerstliedjes zyn in den styl van die eeuw. De gedachten evenwel zyn nog omtrent dezelfde als in de middeleeuwen. Het volk gevoelt slechts wat onmiddelyk met hem in betrekking staet. In de kerstliederen laet men dan ook alles, rondom de krib, van koude bibberen. . . In Braband zingt men:

Sint Joseph die moest om water gaen,
maer de Senne was toegevrozen;

langs de Schelde:

maer de Schelde was toegevrozen;

en in de omstreken van Kortryk en Meenen,

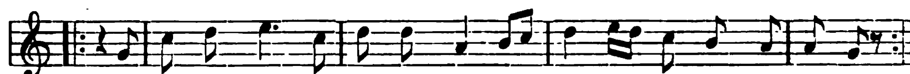
maer de Leie was toegevrozen.

Later, in Egypten gevlucht, spon Maria garen; Joseph, te oud geworden om te timmeren, haspelde, en Jesus bracht het garen thuis. Zeker had men by ons geene

meer gekende broodwinning kunnen uitdenken. In een woord, het geheele leven der Heilige Familie is dat van een vlaemsch huisgezin;" — M. VERKEST, t. hierboven a. p., aan zijnen kant dringt er op aan, hoe nergens meer dan hier de voorstelling Westersch gekleurd is. — HOFFMANN v. F.. *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 187, bl. 328, naar Willems; — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *Oude en nieuwe Kerstldr.*, Amst. 1852, nr. 31, bl. 60, aant. bl. 303, naar Willems, tekst en melodie gemoderniseerd; — **B.** DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 5, bl. 12; — **C.** LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 3, bl. 6.

Melodie. A. Bij WILLEMS, t. a. p., vindt men de zangwijs aldus:

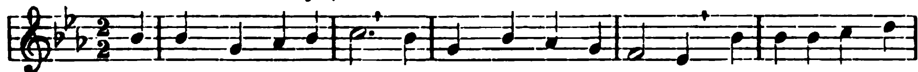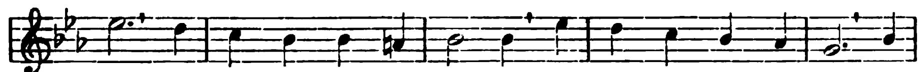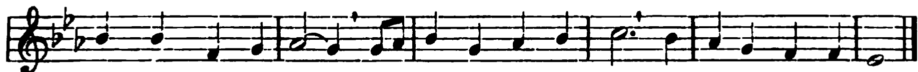




In plaats van deze, ten minste voor het tweede deel, vreemd gesyncopeerde zangwijs, geven wij de melodie zooals men ze reeds in 1609 aantreft voor: „Waer is die dochter van Syon"; zie hiervoren III, nr. 486, bl. 1888, tweede melodie; — **B.** DE COUSSEMAKER, t. a. p.; — **C.** LOOTENS et FEYS, t. a. p., die daarbij aanteekenen, dat de zeer verspreide zangwijs, met lichte afwijkingen ook in de Vogezen bekend is, en dat ze, nog in 1830 diende voor een Passielied, door de koorknapen („enfants de choeur") aan de deuren der huizen gezongen.

510. O nacht, o blyde nacht.

Melodie naar J. Harduyn, 1620.







1. O nacht, o blyde nacht,
o nacht vol wonderheden!
Messias lang verwacht
komt nu tot ons getreden;
hy omkleedt zijnen troon,
hy komt uit 's hemels woon
hier op het aerdsche dal,
voor onze zonden al.

2. Maria, zuivre maegd,
in weenen en in zuchten
heeft naer logiest gevraegd
(ze en wiste niet waer vlugten);
te Bethleëm in den stal,
voor ons verlossing al,
gebaerd heeft een klein kind,
in grooten kouden wind.

3. Joseph heeft dan met vlijt
voor onzen grooten koning
een krebbeken bereid
al in een beesten woning;
op een weinig hooi en strooi,
tusschen ezel en koei
lag 't kindje Emmanuël,
de vorst van Israël.
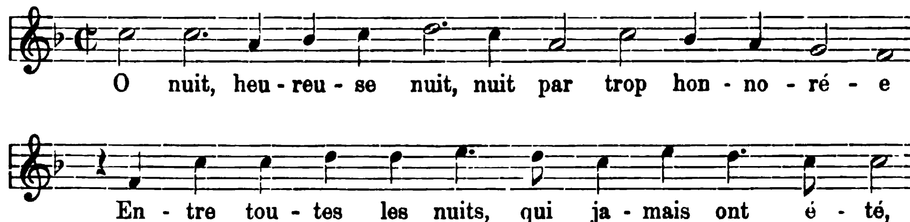
4. De herderkens verheugd
van vreugde zy opsprongen,
zy hebben daer met vreugd
den gloria gezongen;
drie koningen van ver
gekomen door een ster,
zy hebben met ootmoed
het kindeken gegroet.
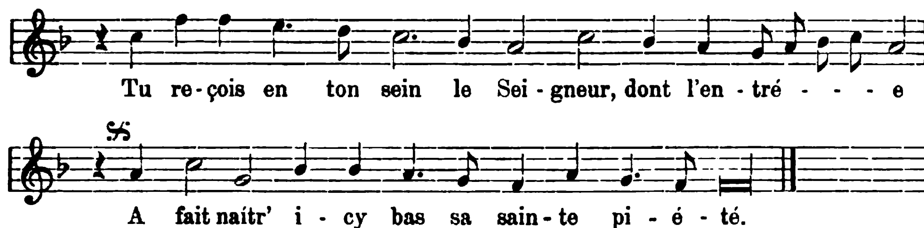
2, 7—8. Aangeh. door M. Verkest, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 89; zie bl. 1877 hiervoren, aant. op str. 6, v. 5.

Tekst. Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1846, nr. 191, bl. 422, met deze aanteekening van Snellaert: „Dit lied wordt thans in de omstreken van Gent onder de kersmis gezongen", hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederländische Volksldr.*, 1856, nr. 185, bl. 326, naar Willems; — Fr. de Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, VIII, bl. 158.

De tekst is eene geestelijke omwerking van het lied van Ph. Desportes: „O nuict ialouse nuict, qui contre moy iurée", in het Nederlandsch nagevolgd door Iacques Immeloot; zie hiervoren I, nr. 165, bl. 615.

Melodie. Justus de Harduyn, *Goddelicke lof-sanghen*, Gent 1620, zie hiervoren I, bl. 618. — In *La pieuse alouette*, Valencienne, 1619, I, bl. 117 vlg., komen twee kerstliederen voor, met aanvang: „O nuit, heureuse nuit, nuit par trop honnorée", en „O nuit, heureuse nuit, ja long tans desirée", met aanduiding van een dertigtal wijzen ontleend aan wereldlijke liederen, waarvan de eerste: „O nuit, jalouse nuit contre moy conjurée", slaat op Desportes' tekst; daarbij deze variante van de melodie:

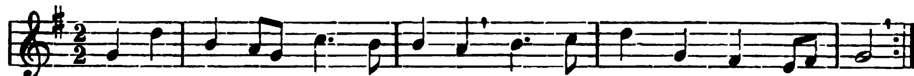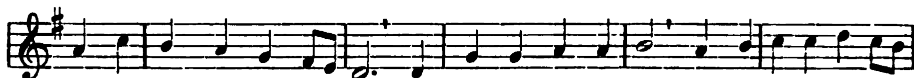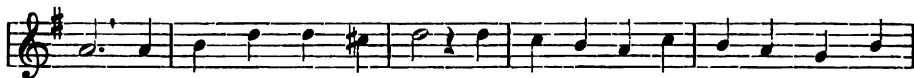




De hiervoren I, bl. 622, vermelde lezing uitgegeven door F. A. Gevaert, *Collection de choeurs sans accompagnement*, is, voor den tekst, ontleend aan beide voornoemde Fransche kerstliederen, voor de melodie, aan J. de Harduyn. — In onze Verhandeling: *Het eenstemmig . . . lied*, Gent 1896, bl. 278, hebben wij de overeenkomst doen uitschijnen van de melodie: „O nuict", enz. met den zang: „Adoro te devote, latens Deitas", door de hymnologen aan den H. Thomas van Aquinen oegeschreven.
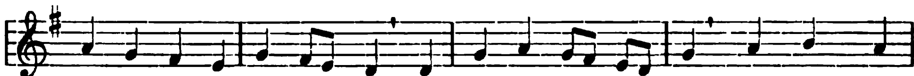
Ook in Hier. Sweerts, *Innerlykke ziel-tochten* (Amst. 1673), Amst. 1702, bl. 113 en 156, vindt men lezingen van deze melodie.

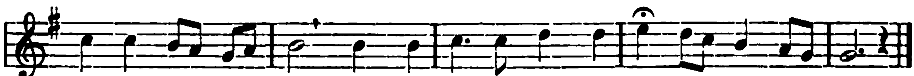
511. Vroolyk, herders, komt vry binnen.











1. Vroolyk, herders, komt vry binnen,
komt bezoekt met herte en wensch;
laet ons het zoet kind beminnen,
want 't is God, den waren mensch.
Wat een blydschap en geluk
voor 't menschelyk geslagt,
dat gy nu gebooren zyt
op dezen kouden nagt.
Weest wellekom,
o kindtjen teêr,
weest wellekom,
o grooten Heer;

uw komste doet ons deugd
met vreugd,
want gy, ô kindtje zoet,
bringt ons mede alle goed.

2. Wellekom, kindtje uytverkooren,
kleenen koning, grooten al,
die voor ons nu zyt gebooren
en geleyd in eenen stal.
Wat een blydschap, enz.

Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 12, bl. 30, uit Belle.

---

512. Laat ons gaan om te besoeken.

A.

1. Laat ons gaan om te besoeken
   dat kleyn kintjen zoet van aart,
   dat Maria heeft gebaart.
   Voor wie dat des hemels geesten
   staan en beven met ootmoet,
   leyt hier in 't midden van do beesten ;
   siet wat [dat] de liefde doet.

2. Die het alles heeft geschapen,
   en gekleet al wat 'er leeft,
   leyt hier naakt van kou en beeft.
   Voor wie, enz.

3. Soete kind voor ons geboren,
   voor u lyden, voor u smert,
   siet wy schenken u ons hert.
   Voor wie, enz.

1981

Komt, herders en herderinnen.

B.

Komt, her - ders en her - de - rin - nen, gaet naer 't stal - le - ken

met - ter spoedt groe - ten het kin - de - ken Je - sus soet. Voor wie dat

all' de he - mel - sche gee - sten staen en be - ven met oot-moedt,

hy ligt hier naekt in 't mid-den van de bee - sten, siet wat dat de

Koor.

lief - de doet. Voor wie dat all' de he - mel-sche geesten staen en

be - ven met oot - moedt, hy ligt hier naekt in 't mid-den van de

bee - sten, siet wat dat de lief - de doet.

1. Komt, herders en herderinnen,
gaet naer 't stalleken metter spoedt
groeten het kindeken Jesus soet.
Voor wie dat all' de hemelsche geesten
staen en beven met ootmoedt,
hy ligt hier naekt in 't midden van de beesten,
siet wat dat de liefde doet.

2. Laet ons gaen om te bezoeken
dit kleyn kindeken zoet van aerdt,
dat Maria heeft gebaerdt.
Voor wie, enz.

3. Zoet kindeken, voor ons gebooren,
voor uwe pyn en bitter smert,
siet, ik geven u myn hert.
Voor wie, enz.

4. Zoet kindeken, voor ons besneden
en gestort uw dierbaer bloed,
die voor ons schuld voldoed.
Voor wie, enz.

5. De drie wyze uyt den Oosten,
koomen hier uyt verre land
om te doen hun offerand.
Voor wie, enz.

6. Jesus, zoeten naem verheven,
onzen troost en opperal,
nieuw gebooren in den stal.
Voor wie, enz.

1, 6. t.: *hy legt.*
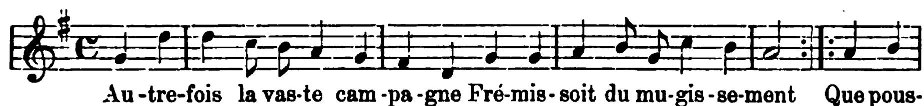
Tekst. A. *Oude en nieuwe lof-zangen,* Erfg. W^{e} C. Stichter, Amst. z. j., bl. 53: „stemme als 't begint"; — J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 3, bl. 5, zelfde tekst, naar „een te Aarschot gevonden handschrift"; — Vgl. denzelfde, nr. 13, bl. 18, variante. — J. A. en L. J. Alberdingk Thijm, 1852, *O. en n. Kerstliederen,* nr. 24, bl. 46, aant. bl. 302, gemoderniseerd, naar *O. en n. lof-zangen.*
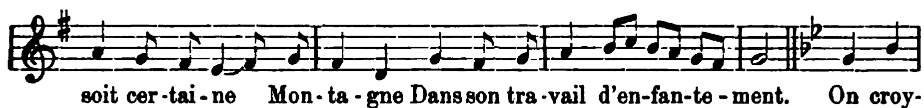
B. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France,* 1856, nr. 6, bl. 14, gezongen te Belle en elders in Fransch-Vlaanderen; — D. Carnel, *'t Kribbetje ou le mystère de la nativité du Christ,* Annales du comité flamand de France, I (1853), bl. 141, Dunkerque 1854, de eerste drie strophen.
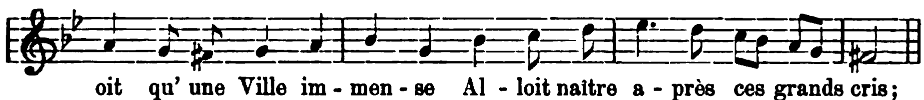
Aangehaald als stem: Elisabeth van Wouwe, *Het gheestelyck maeghden-tuyltjen,* Antw. 1708, bl. 17, voor: „Wanneer den tydt van baeren nu gonck naecken"; — bl. 22, voor: „Heden is ons een kindeken geboren"; — *Apollo's nieuwe jaers-gift,* 's-Grav. 1742, bl. 98, voor: „'s Avonds als ik zal gaen ruste".
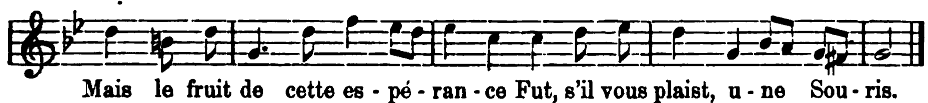
Melodie. A. J. Bols, t. a. p., naar het voormelde Hs.; — J. A. en L. J. Alb. Th., t. a. p., variante, naar de „Hss. van de Heeren Van Veen en Smabers"; — **B.** Carnel, t. a. p., gezongen te Belle en in andere gemeenten van Fransch-Vlaanderen, zelfde lezing als de onmiddellijk voorgaande.

De aanvang van A en B wordt teruggevonden in *Trois cent fables* „en musique dans le goût de M. de La Fontaine", Liége, F. J. Desoer, z. j., c. 1785, I, bl. 51, „Table XXII. La montagne en travail. Grand bruit, peu d'effet":









513. t' Wyl in den nacht.

t' Wyl in den nacht
de herders hielden wacht,
met hunne schaepkens al
die weyden in het dal,
in 't groene veld,
een engel uyt des hemels zael,
kwaem by hun staen,
met grooten glans om aen,
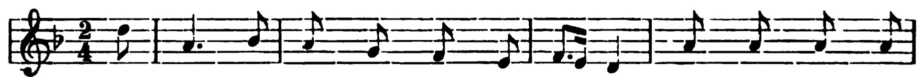
waerdoor de vrees
stracks in hun rees,
en zey: „weest,
herders, niet bevreest;
een goede maer
die wordt u openbaer,
die door de propheten
voorzeyd is menig jaer."

1. t.: *'t Wyl*, voor *t' Wyl* = tewijl, terwijl. — 2. t.: *d' herdérs warén op wagt.* — 4. t.: *weydén op berg en dal.* — 6. *zal* = zaal. — 7. t.: *by hem.* — 11—12. t.: *en zéy: herdérs, weest || niet bevréest.* — 14. t.: *kom ik u openbaer.*
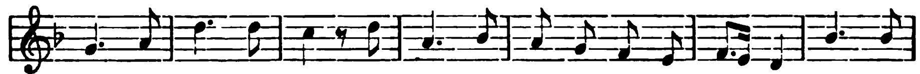
Tekst en **melodie.** DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 15, bl. 37, opgeteekend te Duinkerke. — Vierstemmige bewerking in onze *6 Oude Nedl. ldr.*, Gent 1891.

---

514. Wat vreugd hoor ik uyt s'hemels zaelen.



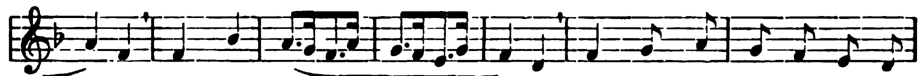
Wat vreugd hoor ik uyt s'he - mels zae-len, 't schynt het aer - de-



ryk is vol ge - schal; ik hoor de en-g'len ne- der - dae-len en hier
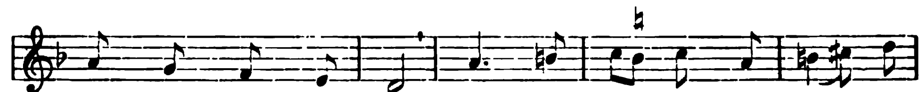


lo - ven den Heer voor al; want Mes - si - as, want Mes - si - - - - -



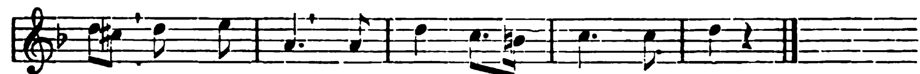
as, want Mes - si - - - - - - - as, want Mes - si - as is de - zen



nacht, want Mes - si - as is de - zen nacht voort - ge - bragt, tot



troost van s'mensch ge - slacht; want Mes - si - as is de - zen



nacht voort - ge - bragt, tot troost van s'mensch ge - slacht.
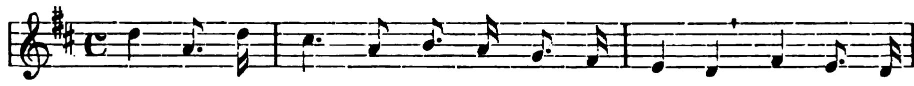
Wat vreugd hoor ik uyt s'hemels zaelen,
't schynt het aerderyk is vol geschal;
ik hoor de eng'len nederdaelen
en hier loven den Heer voor al;
Want Messias is dezen nacht
voortgebragt,
tot troost van s'mensch geslacht.
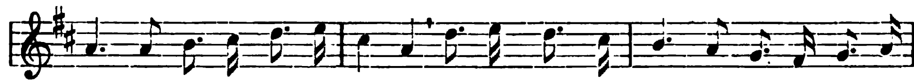
5. De volkszanger scandeert hier beurtelings in de melodie, Messías en Méssias.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 16, bl. 39, opgeteekend te Duinkerke. D. C. doet opmerken, dat de leidtoon op het slot niet wordt aangewend.
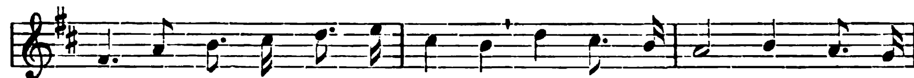
515. O blijden nacht, Messias is geboren!
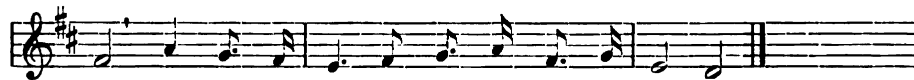
A.











1. O blijden nacht, Messias is geboren!
   Niet lang gewacht, laet ons den uytvercoren
   met een danckbaer hert besoecken in den armen stal;
   hy is 't die ons verlossen sal.
   O wondre saeck, hier ligt den aldermeesten
   in grooten noodt, schier naeckt en bloot,
   op hoij en stroij, te midden van de beesten.

2. O liefde groot, wie can dit achterhaelen;
het hemelsch broodt is commen nederdaelen;
comt, devote ziel, hier is de goddelijcke spijs,
den stal wordt als een paradijs.
O wonder saeck, enz.

3. Ondanckbaer mensch, comt laet u hier oock vinden,
dit hemelsch kint is uwen welbeminden;
blijft gij nog zoo flauw en zoo ondanckbaer van gemoet,
daer Godt zoo veel uyt liefde doet.
O wonder saeck, enz.

B.

(1)

O bly - den nacht, Mes - si - as is ge - boo-ren; o won-der-

heyd, hier ligt den uyt - ver - koo - ren, op hooy en strooy,

schier naekt en bloot, in 't mid-den van de bees - ten.

(1) Tekst:

Mes - sias is ge-

1. O blyden nacht, Messias is gebooren;
o wonderheyd, hier ligt den uytverkooren,
op hooy en strooy,
schier naekt en bloot,
in 't midden van de beesten.

2. O liefde groot, wie kan dat agterhaelen;
het hemelsch brood is komen nederdaelen,
op hooy, enz.

3. Komt, zondaer blind, komt ook om hier te vinden
het hemelsch kind, die is uw wel beminden,
op hooy, enz.

Tekst. A. 18de-eeuwsch Hs. in ons bezit, hierboven weergegeven; — J. BOLS, *Honderd oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 5, bl. 8, zelfde tekst. — **B.** DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 2, bl. 5.

Melodie. A. J. BOLS, t. a. p. — **B.** DE COUSSEMAKER, t. a. p.

516. Ach, wat hoor ik voor een' aangename stem.

Ach, wat hoor ik voor een' aan - ge - na - me stem, die ons

roept en leidt naar den stal van Beth - le - em? Ach, wat hoor ik voor een'

aan - ge - na - me stem, die ons roept naar Beth - le - em? In het

mid - den van den nacht, de Mes - si - as on - ver-wacht, die van

een zoo zui - ver maagd is voort - ge-bracht. Ach, het is de wensch en be- (1)

geert' al - te - maal, door de zon - de en A - dams val.
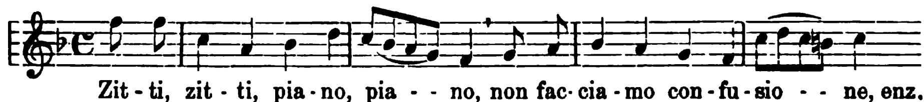
(1) Tekst:

en be - geer - te al - te - maal
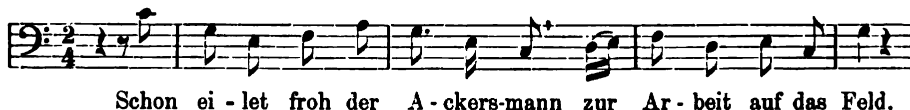
Ach, wat hoor ik voor een' aangename stem,
die ons roept en leidt naar den stal van Bethleem?
Ach, wat hoor ik voor een' aangename stem,
die ons roept naar Bethleem?

In het midden van den nacht,
de Messias onverwacht,
die van een zoo zuiver maagd is voortgebracht.
Ach, het is de wensch en begeert' altemaal,
door de zonde en Adams val.

Tekst en melodie. LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 12, bl. 20. De melodie herinnert aan het terzet uit het vierde bedrijf van ROSSINI's *Il barbiere di Seviglia* (Rome, 1816), waar Almaviva zingt:



Aanvang die, zooals W. TAPPERT, *Wandernde Melodien*, 2de uitg. 1890, bl. 34, doet opmerken, op zijne beurt herinnert aan het lied van Simon uit HAYDN's *Jahreszeiten* (1801):



517. Er is een kindetje geboren op d'aard.

A.

(1)

Er is een kin - de - tje ge - bo - ren op d'aard, er is een

kin - de - tje ge - bo - ren op d'aard; 't kwam op de aar - de voor ons al - le-

gaar, 't kwam op de aar - de voor ons al - le - gaar.

(1) Tekst, tweede vers:

er is een kin - de - tje

1. Er is een kindetje geboren op d'aard;
   't kwam op de aarde voor ons allegaar.

2. 't Kwam op de aarde en 't en had geen huis,
   't kwam op de aarde en 't droeg al zijn kruis.

3. Er is een kindetje geboren in 't strooi,
   't lag in een krebbetje gedekt met hooi.

4. 't Had twee schoon oogjes zoo zwart als laget,
   twee bleuzende kaakjes, dat stond hem zoo net.

5. 't At pap uit een pannetje, 't en maakt' hem niet vuil,
   en 't viel op de aarde en 't en had er geen buil.

6. 't Keek naar zijn moeder, en 't lachte zoo snel,
   't kende de liefde zijns moeders zoo wel,

7. 't Keek naar zijn vader, en 't lachte zoo snel,
   't kende de liefde zijns vaders zoo wel.

8. 't Leerde timmeren bij Joseph, den man,
   en 't maakted' een bankje en 't steld' er hem aan.

9. 't Leerde timmeren bij Joseph, den man,
   en 't maakted' een tafeltje en 't zett' er hem aan.

10. 't Leerde timmeren bij Joseph, den man,
    en 't maakted' een beddetje en 't lei er hem in.

11. 't Kwam op de aarde voor ons allegaar,
    en 't wenscht ons een zalig nieuwejaar.

4, 1. zoo zwart als laget = gitzwart.

Wat is er te doen zoo vroeg in 't seizoen.

B.

Wat is er te doen zoo vroeg in 't sei-zoen, zoo vroeg in 't sei-zoen, dat al - le die bloempjes zoo schoon staan in 't groen, dat al - le die bloem-pjes zoo schoon staan in 't groen.

1. Wat is er te doen zoo vroeg in 't seizoen,
   zoo vroeg in 't seizoen,
   dat alle die bloempjes zoo schoon staan in 't groen. *(2 maal)*

2. Daar is van den nacht geboren een kind,
   geboren een kind,
   en slaapt bij zijn moeder op hooi en op strooi. *(2 maal)*

3. Daar zijn alle nachten drie engelkens bij,
drie engelkens bij;
zij wiegen het kintje en 't slaapt er zoo blij. *(2 maal)*

4. 't Eet pap uit een panneke, en 't maakt hem niet vuil,
en 't maakt hem niet vuil;
het valt op de steenen, en 't heeft nog geen buil. *(2 maal)*

5. 't Vergiet al zijn bloed voor ons altegâar,
voor ons altegâar,
en 't wenscht ons een goed en een zalig nieuwjaar. *(2 maal)*

Tekst en **melodie. A.** Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 13, bl. 21, waar het lied in de maat met $\frac{3}{4}$ voorkomt; — **B.** *Volkskunde*, Gent XI (1898—99), bl. 123, opgeteekend te Deinze door Arm. Pauwels.

---

518. Mit desen niewen jare.

A.

Mit de - sen nie - wen ja - re so wort ons o - pen - ba - - - re, hoe

dat een maecht vrucht-ba - re die we - relt al ver - blijt. Ghe-loeft moet

sijn dat kin - de - kijn, ghe - eert moet sijn dat maech-de - kijn, nu en - de

e - we - lijc tot al - - - re tijt.

1. Mit desen niewen jare
so wort ons openbare,
hoe dat een maecht vruchtbare
die werelt al verblijt.
  Gheloeft moet sijn dat kindekijn,
  gheeert moet sijn dat maechdekijn,
  nu ende ewelijc tot alre tijt.

2. Hoe wel was haer te moede,
doe si in vleisch ende bloede
aensach haers herten hoede,
den heer der werelt wijt.
  Gheloeft moet sijn, enz.

3. Si baerden sonder pine
ende si bleef maghet fine,
des sondaers medecine;
des hebben die Joden spijt.
Gheloeft moet sijn, enz.

4. Die enghelen songhen scone:
glorie in den trone,
ter eren ende ten love
den kinde, seker sijt.
Gheloeft moet sijn, enz.

5. Drie coninghen onbecande
quamen doen offerhande
uut Orienten lande
den heer ghebenedijt.
Gheloeft moet sijn, enz.

6. Elc vrolic singhe voertane
ende bid hem ende vermane,
om ons bi hem tontfane,
als ons die doet verwint.
Gheloeft moet sijn, enz.

4, 2. *in den trone*, in den hemel, cf. Math. V, 34.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 3, bl. 17, naar het hem destijds toebehoorende, thans te Berlijn berustend, 15de-eeuwsch Hs. 8,190, hierboven weergegeven; — daarnaar Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 196, bl. 430, str. 1—4, en de str. (zie de vlg. blz.): „Doen achte daghen", enz.; — Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 1, bl. 17. — Na str. 4 vindt men (volgens *Holländische Volksldr.*) van eene andere hand:

Dat kint van doechden rike
bracht ons al in aertrike
vrede ghewaerlike,
die harderen haens jolijt.
Gheloeft moet sijn, enz.

Drie andere strophen, nogmaals van eene andere hand, kunnen, zegt Hoffmann, na de zesde strophe ingeschoven worden, indien het geheel daarbij wint:

Doen dat Herodes wiste,
sijn herte sere twiste,
hi vraechde daer na met liste,
nochtan so had hijs nijt.

Doen achte daghen waren leden,
so wert Jesus besneden
al nae der joetscer seden,
dwelc ons van sonden vrijt.

Als Simeon die oude
sach tkint, sijn hart vervroude;
hi sprac: dat ons noch soude
van sonden maken quijt.

Het Weener Hs., nr. 7970, zie W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 47, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 245, geeft, met het refrein, str. 1, 2, 4 van A weder, daarbij nog deze twee strophen:

Doe acht dage waren geleden,
doe wert dat kynt besneden
al nae der ioedscher zeden,
des hadden si groet leyt.

Nu laet ons gode loven
ende ihesum synen soen,
dat hi ons wil verlienen
sijn hemelriick scoen.

Vgl. het 14de-eeuwsche lied: „In hoc anni circulo // vita datur sæculo", te vinden o. a. bij PH. WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1864), nr. 264, bl. 163, en variante, nr. 265, bl. 164, alsmede de Duitsche navolgingen bij HOFFMANN v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 1861, nr. 169—70, bl. 314—7: „In des jares zirlickeit", en „Zu diesem neuen jare zart".

B.

1. Mit desen niewen jare
so wort ons openbare,
hoe dat een maecht vruchtbare
die werelt al verblijt.
Ghelovet moet sijn dat soete kindekijn,
gheeert moet sijn dat maechdelijn
nu ende ewelic tot alre tijt.

2. Die enghelen singhen schone
hier boven in den trone
Marien der maghet te loven,
daer driven si jolijt.
Ghelovet, enz.

3. Doe achte daghen waren gheleden,
so wert dat kint besneden
al nae der jootscher seden,
des sullen wi sijn verblijt.
Ghelovet, enz.

4. Drie coninghe uut veren lande
die quamen mit offerhande
tot alre werelde heilande
in eenre corter tijt.
Ghelovet, enz.

5. Si gaven hare gaven,
een ieghelic van hare haven
den kindekijn te laven
ende ooc der moeder sijn.
Ghelovet, enz.

6. Daer Jesus in der cribben lach
te Bethlehem dat dat geschach:
gout, wirooc, merre nae hare maneren,
dat gaven si den kinde te eren.
Ghelovet, enz.

B. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 2, bl. 19, naar het destijds hem toebehoord hebbende, thans ter Berlijnsche Bibl. berustend, 15[de]-eeuwsch Hs. 8,185, dat geen melodieën bevat.

C.

1. Met desen nieuwen iare
so wort ons openbare,
hoe dat een maghet vruchtbare
die werelt al verblijt.
Ghelovet moet sijn dat kindekijn,
gheeert moet sijn dat maechdekijn
nu ende eewelijc tot alder tijt.

2. Hoe wel was haer te moede,
doen si in vleysche en bloede
aensach haers herten hoede,
den here der werelt wijt.
Ghelovet, enz.

3. Si baerden sonder pijne
ende bleef een maghet fijne,
des sondaers medicijne:
des hebben die Ioden nijt.
Ghelovet, enz.

4. Die engelen songhen schoone:
glorie in den throone,
ter eeren ende te loone
den kinde, des seker sijt.
Ghelovet, enz.

5. Als acht daghen waren leden,
so wert Ihesus besneden
al na der Ioden seden;
dwelc ons van sonden vrijt.
Ghelovet, enz.

6. Wt orienten lande
quamen ter offerhande
drie coninghen onbekande,
Gode ghebenedijt.
Ghelovet, enz.

7. Des dertien daghes, sijt vroeder,
vonden si hem bi sijnder moeder;
Ioseph was sijn behoeder,
so ons die scriftuere belijt.
Ghelovet, enz.

8. Als die ses weken omme quamen,
so ghinc si na betamen,
onbevlect van alder blamen,
dwelc was om ons profijt.
Ghelovet, enz.

9. Aldus ginc die maghet sempel
ende droech haer kint ten tempel,
alle vrouwen tot een exempel,
dies si haer niet en vermijt.
Ghelovet, enz.

9, 4. *si* bijgev. Vgl. D, 10, 4 en F, 10, 4. De beteekenis is: *wat zij zich niet ontziet*, nl. te volkomen aan de Wet: zie Ex. XIII, 2.

C. *Dit is eē suverlijc boecxken*, Antw. Adr. van Berghen, 1508, bl. 1, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 4, zelfde tekst, de tweede strophe

is echter achterwege gebleven; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 20; — *Veelderh. Schrift. leysen*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. A 5 r°, 9 str., telkens zonder wijsaanduiding; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 78, „alsoot beghint"; str. 1—5; — *Gheest. paradiisken der wel-lusticheden*, door P. G. D. P. (Pater GUILL. DE PRETERE), S. I., Antw. 1619, II, bl. 41, zonder wijsaanduiding; — *Kersnachtse nachtegael*, eerste onderverdeeling van *Catholijck sanckboeck* (Embrick 1620), uitg. 1633 (?) zonder titelblad, nr. 40, bl. 52, aangeh. door H. v. F., *Holländische Volksldr.*, bl. 18—19, en *Niederl. geistl. Ldr.*, bl. 18, str. 1—6, zonder wijsaanduiding; — S. THEODOTUS, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1620), 's-Hertog. 1627, bl. 91, str. 1—5, zonder wijsaanduiding; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, I, bl. 16, en nogmaals bl. 188, telkens 9 str.; — *Dit is een suyverlijck boecxken*, Amst. Corn. Dirckz. Kool, 1648, bl. 40, zonder wijsaanduiding, 9 str.; — *Den blyden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 15, en *Den gheest. speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 14, beide zonder wijsaanduiding, telkens str. 1—6.

W. P. H. JANSEN, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, IV (1894), bl. 154, naar een Hs. gevoegd bij een zangboek van 1609, berustend ter boekerij van het Amsterdamsche Begijnhof, met varianten, str. 1, 3, 4, 5 en 6 van bovenstaanden tekst, daarbij deze slotstrophe:

Nu bidden wij dees kinde,
dat het grati wil senden,
van sonden ons oock ontbinden
en geeven dat heemelrijck.

J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en. n. Kerstliederen*, nr. 73, bl. 144, „Met dezen nieuwen jare // verblijdt een wondre mare", gemoderniseerd naar Theodotus.

D.

1. Mit desen nyewen jaren
soe wort ons openbaren,
hoe dat een maghet vruchtbaro
die werelt heeft verblijt.
Gheloeft moet sijn dat soete kijndekijn,
gheeert moet sijn die liefste moeder sijn,
nu ende eweliken in alre tijt.
Benedicta tu in mulieribus
suo, suo, vari larij suy,
ave plena gracia, tecum dominus;
benedicta tu in mulieribus.

2. Hoe wel was haer te moede,
doe si in vleysch ende in bloede
aensach haer haerten behoeder,
den heer der werelt wijt.
Gheloeft, enz.

3. Si baerden sonder pijne
ende si bleef maghet fijne,
al sonder medicijne:
des hadden die joden spijt.
Gheloeft, enz.

4. Die enghelen songhen schoone:
Gloria al inden throone,
ter eeren ende te love
den kinde ghebenedijt.
Gheloeft, enz.

5. Dat kijnt van doechden rijke,
broecht ons al in aertrike
sinen vrede waerelike,
die herden haddens jolijt.
Gheloeft, enz.

6. Als achte dagen waren leden,
soe wort dat kint besneden
als nader joodscher seden;
welc ons van sonden vrijt.
Gheloeft, enz.

7. Drie coninghen onbecande
quamen uut Orienten landen
om te doen haer offerhande
den kinde ghebenedijt.
Gheloeft, enz.

8. Des dertien daghes, sijt vroede,
vonden si tkijnt bi sijnre moeder;
Joseph was haer behoeder,
als ons die scrifture bewijst.
Gheloeft, enz.

9. Als ses weken volquamen,
stont si op na betamen,
ghevrijt van allen blamen
om die wet te zijn verwijt.
Gheloeft, enz.

10. Doen ghinc die maghet sympel,
ende droech haer kijnt ten tempel,
allen vrouwen tot eenen exempel,
des si haer niet en vermijdt.
Gheloeft, enz.

11. Elc singhe vrolic ane,
bidt haer ende vermane,
om ons bi haer tontfane,
als ons die doot verbijt.
Gheloeft, enz.

1, 8 en 11. t.: *tui mulieribus.* — 2, 3. t.: *aen sach.* — 2, 4. t.: *heer daer.* — 4, 1. t.: *schonne.* — 4, 2. t.: *throonne.* — 5, 3. t.: *waerlike.* — 7, 2. t.: *landen.* — 8, 1. t.: *vroet.* — 9, 3. t.: *allen vlamen.* — 9, 4. *verwijt*, verleden deelw. van *verwiten*; misschien te lezen: *om die wet niet*, enz. — 10, 4. zie C, 9, 4. — 11, 1. t.: *vrolic ave.*

D. Hs. nr. 1042 van Meerman, na 1525, thans nr. 2631, 2[de] serie, der K. Brusselsche Biblioth., bl. 76, zonder wijsaanduiding. Hier vinden wij terug, buiten de verandering in het refrein (vgl. hiervoren III, nr. 482, bl. 1870: „O suver maecht van Israel), een samenvoegsel van strophen ontleend aan C en aan A.

E.

(1)

Met de - sen nieu - wen ia - - - re so wort ons o - pen-

ba - - - re, hoe dat een maecht vrucht-ba - re die we - relt heeft ver-

blijt. Ghe-loeft moet sijn dat soe - te kin - de - kijn, ghe-eert moet

sijn dat soe - te mech - de - kijn nu en - de ee - we - lijck in al - der tijt.

(1) Gelezen met *f*-sleutel op de 2[de] lijn, terwijl de tekst, met *c*-sleutel op de 1[ste] lijn, luidt:

2004

1. Met desen nieuwen iare
so wort ons openbare,
hoe dat een maecht vruchtbare
die werelt heeft verblijt.
Gheloeft moet sijn dat soete kindekijn,
gheeert moet sijn dat soete mechdekijn
nu ende eewelijck in alder tijt.

2. Hoe wel was haer te moede
doen si in vleesch ende bloede
aensach haers herten hoede,
den heere der werelt wijt.
Gheloeft, enz.

3. Sy baerde hem sonder pine
ende bleef een maghet fine,
des sondaers medecine;
dies hebben die Ioden spijt.
Gheloeft, enz.

4. Die engelen songen schone:
glorie inden throone,
ter eeren ende te lone
den kinde ghebenedijt.
Gheloeft, enz.

5. Dat kint van duechden rijcke
bracht ons hier in aertrijcke
den vrede ghewaerlijcke;
die herden hadden iolijt.
Gheloeft, enz.

6. Doen acht dagen waren leden
so wert Iesus besneden
al na die ioetsche seden,
dwelc ons van sonden vrijt.
Gheloeft, enz.

7. Als Symeon die oude
sach tkint, sijn herte vervroude;
hi sprac, dat ons noch soude
van sonden maken quijt.
Gheloeft, enz.

8. Drie coninghen onbecande
wt Orienten lande
quamen doen offerhande
den kinde, dyes seker sijt.
Gheloeft, enz.

9. Sij seyden, het waer gheboren
een coninck wtvercoren
der Ioden, welc ons voren
verwinnen soude den strijt.
Gheloeft, enz.

10. Een sterre claer met lichte
beweechde dese bedichte,
bi sijnder ghenaden ghifte,
altoos sonder respijt.
Gheloeft, enz.

11. Doen dat Herodes wiste,
sijn herte seere twiste,
hi vraechde daer na met liste;
nochtans so hadde hijs nijt.
Gheloeft, enz.

12. Hi badt hen, als sijt vonden,
dat sijt hem oorconden;
hi woudet in corten stonden
aenbeden sonder verwijt.
Gheloeft, enz.

13. Sij maecten een ghesceyde;
sij reden met arbeyde,
so hen die sterre leyde,
tot in des kints berijt.
Gheloeft, enz.

14. Den veerthiensten dach, sijt vroeder,
sij vondent bider moeder;
Ioseph was sijn behoeder,
so ons scrifture belijt.
Gheloeft, enz.

15. Myhrre offerde Iaspar,
wieroock die coninc Melchior,
daer na gout Balthazar;
dies niet en ghelooft, vertijt.
Gheloeft, enz.

16. Als ses weken vol quamen,
si stont op na tbetamen,
bevrijdt van alder blamen,
om na te volghen die wet.
Gheloeft, enz.

17. Dus ghinc Maria simpel
ende droech haer kint ten tempel,
allen vrouwen tot een exempel,
dies haer niet en vermijt.
Gheloeft, enz.

18. Elck vrolijck si hier ane,
bidt hem nu ende vermane
om ons bi hem te ontfane
eer ons die doot verbijt.
Gheloeft moet sijn dat soete kindekijn,
gheeert moet sijn die lieve moeder sijn,
nu ende eewelijck in alder tijt.

15, 4. *vertijt* = ga voorbij. — 17, 4. *vermijt* = ontsiet; vgl. C, 9, 4; D, 10, 4.

Tekst en **melodie. E.** *Een devoot eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 225, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 256 en aant. bl. 335. De lezingen bij Hoffmann komen Scheurleer zeer verminkt voor; terwijl hem integendeel vollediger schijnt de uit een grooter aantal strophen bestaande tekst C. Of een grooter aantal strophen voor meer volledigheid pleit, is eene vraag, die, zooals wij zooeven zagen, voor het hier besproken lied door Hoffmann zelf gesteld wordt. „Juist doordien zulke liederen veelvuldig gezongen werden", meent Dr. Acquoy, *Kerstliederen en leisen*, 1887, bl. 11, ter plaatse waar door hem ons lied wordt aangehaald, „kon ieder er van maken wat hem of zijn geheugen goeddacht". In den regel, mag men dus de oudste bronnen voor de vertrouwbaarste aanzien.

F.

1. Myt dessen nyen yare
so wert uns openbare
wu dat eyne maget vruchbare
de werlt hefft verblydt.
Gelovet moit syn
dat kyndelyn,
geëert moit syn
dat megdelyn
nu und ewich in aller tyd.

2. Wu wal was er to mode,
do se ansach vleisch und blode,
eres herten hode,
den heren der werlt wyth.
Gelovet, enz.

3. Se berde em sunder pyne
moder und maget fyne
der sunder medecyne,
des hebben de Joden spyth.
Gelovet, enz.

4. De engele sungen schone:
gloria sy in den throne,
to eren und to love
gode gebenediet.
Gelovet, enz.

5. Dat kynt van dogeden ryke
brachte uns up ertryke
vrede gewarlike,
de herdekens dreven vroude.
Gelovet, enz.

6. Als achte dagen weren geleden,
so wort Jhesus besneden
al na den Jodeschen zeden,
welck uns van sunden vryet.
Gelovet, enz.

7. De konynge unbekanden
quemen uth veren lande
und brachten offerhande
den kynde gebenediet.
Gelovet, enz.

8. Al an den drutteynden dage voer
vunden se eth by syner moder,
Joseph was er hoder,
als uns de schrift verclart.
Gelovet, enz.

9. Als ses wecke weren geleden,
wolde se na der Jodesschen zede
er offer brengen tom tempel,
dat se gereiniget worde.
Gelovet, enz.

10. Do genck de maget sympel
und droch er kynt tom tempel
allen vrouwen tom exempel,
des se syck nicht versein.
Gelovet, enz.

F. Hölscher, *Niederl. geistl. Ldr. und Sprüche*, Berlin 1854, nr. 12, bl. 27, naar een Hs. van o. 1588, zonder melodie.

Melodie. A. W. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 248—9, naar het voornoemd Berlijnsch Hs. — De door denzelfden schrijver, t. a. p., nr. 47, bl. 245, naar het Weener Hs., medegedeelde lezing, levert geen noemenswaard verschil. — **E.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, t. a. p.

De bovenstem eener tweestemmige bewerking uit het 15de-eeuwsch Hs. van Trier, uitgegeven door E. Bohn, in *Cäcilia*, 1877, en in *Monatshefte für Musikgeschichte*, IX (1877), bl. 28, overgenomen door Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenl.*, I, nr. 99, bl. 356 (vgl. aldaar I, nr. 98, bl. 354, en II, nr. 99, bl. 153), is nauw verwant met A:

Mit die - sem neu - en Jai - re, so wirt uns of - fen - bai - - re,

(sic)

we dat eyn ma - ghet frucht - bai - - re de we - relt hait ver - blijt.

Ge - lo - vet mois syn dat kyn - de - lyn, ge - e - ret mois syn dat meg - de - lijn,

nu ind e - we - lich in al - re zijt.

Variante. *Het prieel*, 1609, t. a. p. (zelfde lezing bij Theodotus, t. a. p.):

Met de - sen nieu-wen ia - - - re Soo wort ons o - pen - ba - - - re

Hoe dat een maecht vrucht-ba - - - re Die we - relt heeft ver - blijt:

Ge - lo - vet moet zijn Dat soe - te kin - de- kijn / Ge - eert moet oock zijn

Dat soe - te maech -de - kijn / Nu en eeu - we-lijck tot al - der tijt.

Aanverwante lezingen: *Den gheest. nachtegael*, 1634, t. a. p.; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-daghen*, 1635, bl. 1256, voor: „Herodes wreed van moede".

ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nrs. 1951—2, bl. 656 vlg., deelen 17de-eeuwsche lezingen der melodie mede.

Zeer afwijkend is de lezing medegedeeld door W. P. H. JANSEN, t. a. p., bl. 154, naar het vermelde Hs.:

Met de - se niu - we ia - - re, soo wort ons o - pen - ba - - re,
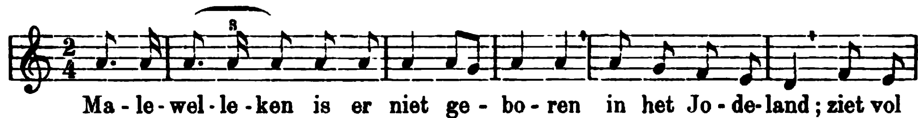
hoe dat een ma - get vrucht - ba - - re die wee - relt heeft ver - blijt.
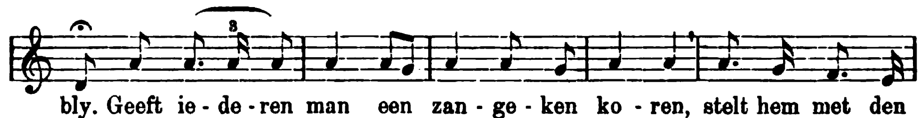
Ge - lo - vet moet sijn dat soe - te kin - de - kijn, ge - ee - ret moet zijn
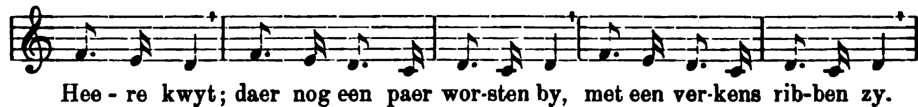
dat suij - ver maeg-de - lijn, nu en ee - we - lijck tot al - ler tijt.
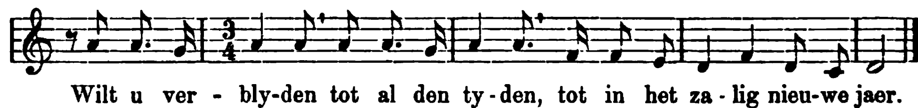
Voor den tweeden en den derden versregel geeft deze lezing der melodie de bovenstaande terug, het overige is zonder twijfel aan eene meerstemmige, waarschijnlijk tweestemmige, bewerking ontleend.

519. Malewelleken is er niet geboren.









Malewelleken is er niet geboren
in het Jodeland; ziet vol bly.
Geeft iederen man een zangeken koren,
stelt hem met den Heere kwyt;
daer nog een paer worsten by,
met een verkens ribben zy.
Wilt u verblyden tot al den tyden,
tot in het zalig nieuwe jaer.

1. *Malewelleken* = Emmanuelken. — 2. *is er niet geboren* = is er nie(uw) geboren (?); *ziet vol blij* = zingt al blij (?). — 3. *zangeken, sangh, sanghe, fasciculus spicarum* (KILIAAN). *Zang*, v., samengeraapt bundelken, bosje korenaren of handvol graanaren, die men achter de pikkers (maaiers) of liever achter de schoovenbinders of, wanneer 't graan reeds van het veld is, opraapt (SCHUERMANS, *Idioticon*). — 4. *Stelt hem*, enz. = geef hem het Godsdeel, geef hem acquit op den Heer: zeg hem dat hij tegen u kwijt is, daar gij het niet aan hem gegeven, maar den Heer geleend hebt. Zie hiervoren II, bl. 1324.
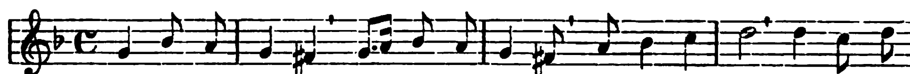
Tekst en melodie. Opgeteekend in de Brabantsche Kempen door J. N. LEMMENS (1823—1881); ons medegedeeld door zijn leerling priester Jozef Duclos. De melodie is oud en kan in de XV[de] eeuw thuis behooren. — Omstreeks Nieuwjaar wordt het vette varken geslacht; zie de Nieuwjaarsliederen medegedeeld door F. E. DELAFAILLE, *Gesch. van Mechelen*, Mechelen, z. j. [1903], II, bl. 42 vlg., waar men o. a. vindt, zonder de melodie, een lied „gezongen op de gebuchten" (voorgeborgten der stad):
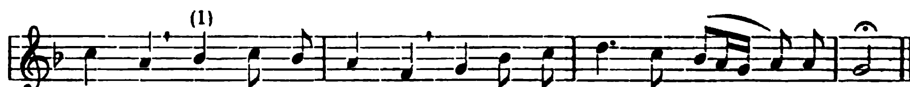
Met dezen nieuwejaar
wij komen ons vereeren;
want het is ons laatste jaar,
dat wij zijn kaal van kleêren,
honger en grooten dorst.
Geeft ons een verkensworst
gezoden of gebraden;
want wij zijn zwart van dorst,
wij staan hier in de koû,
wij schudden en wij beven,
ons hert dat breekt van rouw,
wie wilt er ons wat geven?
Goed bier of brandewijn;
maar geld zou beter zijn,
want met die heilige dagen
ons beurzeken is zoo klein.

---

520. In Jesus name.

A.





(1) BÄUMKER: *bes g bes a d.*

1. In Jesus name,
broeders eersame,
stelt u eenpaer
nu te beghinnen
hem te beminnen,
al in dit soete nieuwe jaer.

2. Hy heeft gheleden
en is besneden,
dats openbaer;
wilt u besnijden,
sonder vermijden,
al in dit soete nieuwe jaer.

3. Een herte reene
en anders gheene,
dat sal, voorwaer,
winnen alleene
t' kindeken cleene,
al in dit soete nieuwe jaer.

4. Breect s' vyants tanden,
der sonden banden,
al ist u zwaer,
wildy gheraken
Godt eens te smaken,
al in dit soete nieuwe jaer.

5. Sinnelijck sterven,
ghenoechte derven,
al valt het zwaer,
het doet verwerven
d' hemelsche erven,
al in dit soete nieuwe jaer.

B.

1. In Jesu naeme,
broeders eersaeme,
stelt u eenpaer
om te beginnen
hem te beminnen
al in dit soete nieuwe-jaer.

2. Een herte reyne,
ook anders geyne,
dits al voorwaer
minnen alleene
't kindeken kleene
al in dit soete nieuwe-jaer.

3. Hy heeft gheleden,
hy is besneden,
dits openbaer;
wilt u besnyden,
sonder vermyden,
al in dit soete nieuwe-jaer.

4. Sijn heylig sterven,
ghenoechte derven,
dits openbaer,
dit doet verwerven
des hemels erven
al in dit soete nieuwe-jaer.

5. Och, Maria schoone,
bidt uwen soone;
o maghet klaer,
den Godt hier boven
wy eeuwig loven
al in dit soete nieuwe-jaer.

6. Vader almagtig,
Sone eendrachtigh,
Heyligh Geest klaer,
een Godt dryvuldig
verheft ons schuldig
al in dit soete nieuwe-jaer.

Tekst. A. *Veelderhande Schrift. liedekens*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. D. 4 v°, str. 1—3 en 5 van bovenstaanden tekst; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugge 1609, bl. 76, hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 197, bl. 431, naar *Het prieel*, enz., Antw. 1630 (1620?), met weglating van str. 4; — P. G. d[e] P[etere], *Gheesteliick Paradiisken der wellusticheden*, Antw. 1619, II, bl. 45.

B. François Foret, *Refereyn boeck ofte nieuwe wandel-dreve voor de jonckheyt*, Ghendt, z. j., aanvang der XVIII[de] eeuw, geest. goedk. 1667, sign. [D 7 v°]. Willems, *Belgisch museum*, IV (1840), bl. 148, vermeldt eene uitgave van 1696, en leert, dat de schrijver den 27[sten] April 1640 te Ieperen werd geboren. Foret of Forret, zooals Willems schrijft, zou dus slechts de laatste twee strophen van het onder zijn naam gedrukte lied hebben geschreven.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — daarnaar Willems, t. a. p.; — Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 842, voor: „O Heer genade // helpt mijn beraden"; — *Gheesteliick paradiisken*, de eerste maten; — Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, II, nr. 98, bl. 153, naar liederboeken waarvan het oudste dagteekent van 1623, voor het lied: „Tröst die Betrangten".

521. Aensiet hoe Iesus schreyt.

Aen - siet hoe Ie - sus schreyt, in hoy en stroy ghe - leyt, in doeckxkens teer ghe - won - den; waer is u ma - jes - teyt, Godt van - der eeu - wig - heyt, dat ghy soo naeckt hier wordt ghe - von - den.

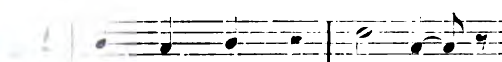
1. Aensiet hoe Iesus schreyt,
in hoy en stroy gheleyt,
in doeckskens teer ghewonden;
waer is u majesteyt,
Godt vander eeuwigheyt,
dat ghy soo naeckt hier wordt ghevonden?

2. Al schudt hy heel van kouw,
sijn traentjens zijn noch louw,
sijn ooghen zijn sijn monden;
o mensch, in liefden flouw,
komt, toont eens bitteren rouw,
en weent hier over uwe sonden.

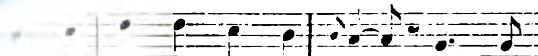
3. En vreest niet sondaer groot,
het kindt is naeckt en bloot,
sijn handen zijn bewonden;
hy jaeght van u de doodt,
hy helpt u uyt den noodt,
hy heeft u handen al ontbonden.

Jesus voeder.

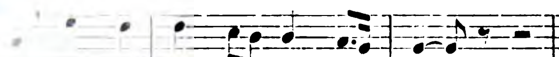
A.



ging met Je - sus moe - der



weer - din - ne zeer on - stelt, zegt: myn



voor de hee - ren met veel geld.

...ph, Jesus voeder,
... met Jesus moeder
...ken een herberg;
... weerdinne zeer onstelt,
...gt: „myn kamer is bekwamer
...oor de heeren met veel geld."

Joseph riep met klachten:
„laet ons hier vernachten,
want myn vrouwe zucht;
bergt Maria om haer kind
by ulieden, kant geschieden;
ik zal slaepen in den wind."

Joseph bleef noch kermen:
„ach, wilt ons ontfermen,
verbergt deze vrouw."
Men wees haer daer naer een schuer,
daer de vlaegen den wind jaegen
door 't huys zonder muer of deur.

waer Jesus leyt", navolging, „stemme: Lof sy u moeder Maeght (oft) als volght"; waarop volgt eene andere melodie dan de bovenstaande.

Melodie. Hs. 4858, t. a. p. en Ed. Gregoir, *Bibliothèque musicale*, Brux., II (1878), dl. 2, bl. 35:

Aen - siet hoe Je - sus schreijt, in hoy en stroy ge - leijt, in

doec -xkens teer ge- won- den; waer is u ma - ies - teyt, Godt van-

der eeu - wi - cheyt, wordt mensch voor on - se son - den.

In *Evangelische leeuwerck*, door C. d. P. (Christianus de Placker), Antw. 1682, I, bl. 108, voor het lied: „Lof Jesu pelicaen", vindt men de wijsaanduiding: „Aensiet hoe Iesus schreyt", met verzending naar bl. 253, waar men, met wijsaanduiding: „Ten lesten 't is gedaen", voor het lied: „De waerheyt Christus leert", dezelfde melodie aantreft als de bovenstaande.

Volgens het voornoemde Hs. werd het lied: „Ten lesten 't is gedaen", te vinden bl. 278, voorgedragen op de wijs: „Ghy herders u verheucht". Voor dit laatste lied vindt men mede daar, bl. 62 en 367, telkens eene andere melodie dan de bovenstaande.

In het Hs. van Doccum, 1757, treft men nogmaals de melodie aan, doch met enkele varianten, bl. 90, voor: „Wie hert heeft en verstant", en bl. 186:

c (?)

O Pe - tre gij al - leen ge - weest sijt de - sen Steen, daar

Godt sijn Kerk op bouw - de: En wien ook te ge - lijk de Sleu-

tels van sijn Rijck hij vas - te - lijk be - - trouw - de.

Zijn de lezingen van onze melodie, die allen uit eene zelfde bron geput schijnen, in driedeelige maat genoteerd, feitelijk zal ons lied wel in tweedeelige maat geklonken hebben, zooals wij hierboven schrijven.

522. Joseph, Jesus voeder.

A.

Jo - seph, Je - sus voe - der, ging met Je - sus moe - der

zoe - ken een her - berg; de weer - din - ne zeer on - stelt, zegt: myn

ka - mer is be - kwa - mer voor de hee - ren met veel geld.

1. Joseph, Jesus voeder,
ging met Jesus moeder
zoeken een herberg;
de weerdinne zeer onstelt,
zegt: „myn kamer is bekwamer
voor de heeren met veel geld."

2. Joseph riep met klachten:
„laet ons hier vernachten,
want myn vrouwe zucht;
bergt Maria om haer kind
by ulieden, kant geschieden;
ik zal slaepen in den wind."

3. Joseph bleef noch kermen:
„ach, wilt ons ontfermen,
verbergt deze vrouw."
Men wees haer daer naer een schuer,
daer de vlaegen den wind jaegen
door 't huys zonder muer of deur.

4. 'T huys was zonder zetel,
zonder pan en ketel;
Joseph was benauwd,
want daer en was geen gemak;
Jesus huysken, met een kruysken,
was met een vervallen dak.

5. Joseph stilt uw lyden,
gy zult haest verblyden,
d' herders komen af,
en zy brengen goede waer;
by dees vrienden zult gy vinden
voor het kind een nieuwe-jaer.

6. Wy en zyn maer boeren,
derven ons niet roeren,
om het kind te zien,
nogtans brand ons herte zeer;
lieve moeder, Joseph, broeder,
toont ons den volmaekten Heer.
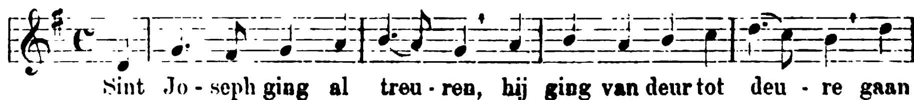
7. Herders wilt hem loven,
Jesus komt van boven,
niet naer ryke liên,
maer naer herders slegt en recht;
die kan sterken al ons werken,
wilt hier heden wezen knecht.
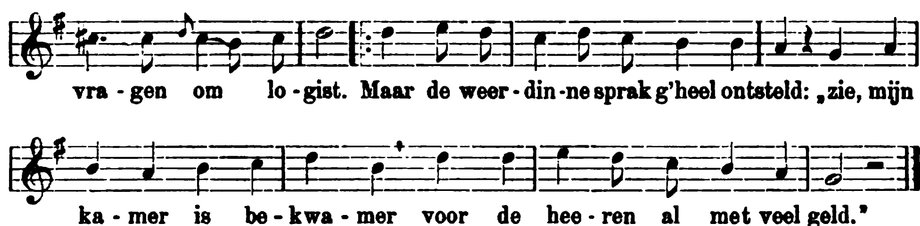
8. Wy zullen ons leven
het kind eere geven,
want 't is onzen God;
en wy bidden altegaer:
Heer, hoort heden ons gebeden,
en jont ons een nieuwe-jaer.

1, 6. t.: *wel geld.*

Sint Joseph ging al treuren.

B.





1. Sint Joseph ging al treuren,
hij ging van deur tot deure
gaan vragen om logist.
Maar de weerdinne sprak g'heel ontsteld:
„zie, mijn kamer is bekwamer
voor de heeren al met veel geld."

2. Sint Joseph sprak met klachten:
„laat ons toch hier vernachten,
aanveerd hier Maria!"
En zij wezen hem daar een schuur,
door de hage, wind en vlage,
het huis was zonder muur of deur.

3. Het huis was zonder gevel,
't was zonder pan of techel,
Sint Joseph wierd benauwd.
En daar ligt de God van al.
Jesus huisje draagt zijn kruisje,
hij ligt in een verworpen stal.

4. Wij en zijn maar boeren,
wij en durven ons niet roeren.
. . . .

Tekst. A. P. Cauwe, *Het geestelyk opeelken* (Brugge 1696), uitg. Brugge, z. j. (c. 1840), bl. 41, „Zorge van den voedster-vader, den H. Joseph . . . Stemme: C'est mon Isabelle (ofte) Liefste verheven", tekst hierboven weergegeven; — De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 8, bl. 20, zelfde tekst naar een Hs. uit het klooster der Zwarte zusters te Belle; — **B.** Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 4, bl. 7, onvolledig.

Vgl. *La grande Bible des Noëls*, 2de uitg., Orléans 1877, bl. 42: „Nous voici dans la ville", het lied voorgedragen op de wijs: „Chantons, je vous en prie, par exaltation" (zie hiervoren II, bl. 1290), en bl. 61: „Je suis le maître de la grange".

Melodie. A. D. C., t. a. p., uit den mond eener Zuster van het voornoemde klooster; — **B.** L. et F., t. a. p., variante van de voorgaande zangwijs.

523. Geluck te saem.

Ge - luck te saem, met Godt den Heer be-quaem! Is u mijn gif - te aen - ge - naem, wilt sin - gen al - le - gaer de o - ver - blij - de maer; ick wen-sche u hier med' een sa - ligh nieu - we - jaer.

1. Geluck te saem, met Godt den Heer bequaem!
Is u mijn gifte aengenaem,
wilt singen allegaer de overblijde maer;
ick wensche u hier med' een saligh nieuwe-jaer.

2. Op den Kers-nacht is Jesus voort gebracht,
heeft ons verlost van 's vyandts macht,
al van een suyver maeght, die Godt in 't herte draeght;
voor al de sondaers groot dat zy genade vraeght.

3. Dien Godt van al is nu op s'werels dal
geboren in een armen stal,
in een krib geleyt; sa mensch, maekt u bereydt,
en wilt hier uwen God dienen met neerstigheyt.

4. De herders goet vallen hier Godt te voet,
en singen: Coninck wees gegroet!
De engels vol gena, die singen vroegh en spa:
„och Jesus wees gegroet met uw moeder Maria."

5. Uyt verre lant dry vorsten vol verstant,
doen hier het kintjen offerhandt;
goud, wieroock, myrrhe me, het is hier vollen vre,
elcke in 't besonder hier zyn offerhande de.

6. Ras op de baen, en wilt besoecken gaen
dit kindtjen, wilt het bidden aen;
laet ons gaen na den stal, menschen veel in 't getal,
en laet ons bidden aen den grooten Godt van al.

7. Nu, tot besluyt: looft Joseph met zijn bruyt;
singht hem den lof met soet geluyt;
wilt singen vroegh en spa, tot lof van Maria,
dien lieffelijcken sanck van Alleluia.

3, 3. t.: *menschen.* — 3, 4. *hier* bijgev.

Tekst. Jacobus de Ruyter, *Nieuw liedt-boeck ghenaemt den vrolijcken speelwaghen*, Antw., Petrus Scheffers, z. j., onvolledig exemplaar in mijn bezit, bl. 44, „Kerstliedeken, op de wyse: alsoo't begint", hierboven weergegeven. In Snellaert's lijst, *Oude en nieuwe liedjes*, bl. XXVII, wordt eene uitgave Antw. 1657 vermeld. — *Nieuw liedt-boeck genaemt den Vogel Phenix bestaende in geest. liedekens*, „in 't licht gebracht door eenen Eerw. Pater Capucyn . . . den lesten ende vernieuwsten druck, vermeerdert ende van veel grouve (*sic*) druck-fauten verbetert door Jac. de Ruyter," Duynkercke, E. Laurenz, z. j. (kerk. goedkeuring 1717), bl. 57, zelfde tekst, met eenige veranderingen aan de spelling, en bijvoeging na de zevende strophe van deze regelen:

Menschen siet den Heer der Heeren,
komt aen ons den oodtmoedt leeren,
mits dat hy, den Godt van al,
rust in een verworpen stal.

De Coussemaker, *Chants populaires des flamands de France*, 1856, nr. 14, bl. 34, als opgenomen te Duinkerke uit den volksmond en met melding van den in den *Vogel Phenix* te vinden tekst. De tekst kan uit den volksmond zijn opgenomen, doch de spelling, die met de door de C. voor de meeste liederen van zijnen bundel gebruikte spelling verschilt, zal wel naar de eene of andere uitgave van den *Vogel Phenix* zijn weergegeven. D. C. leert, dat dit liederboekje verschillende uitgaven beleefde; de catalogus van zijn eigen bibliotheek, Brussel, Olivier, 1877, bl. 103, vermeldt eene uitgave verschenen te Duinkerke bij Pieter Labus, z. j., en een „derden druck" die het licht zag bij E. Laurenz, insgelijks z. j.
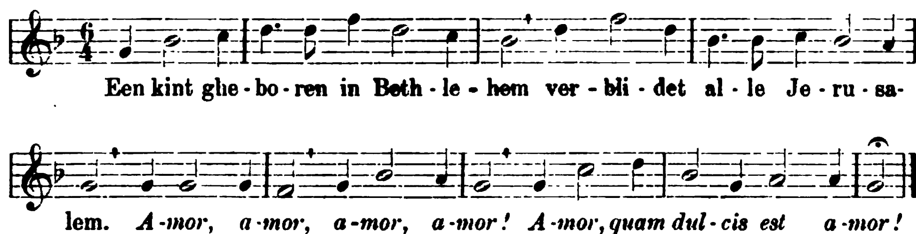
Aan het slot van *Den Vlaemschen Papegaey* door H. van Vyfderlye, Brugghe, by Andreas Wydts, z. j., vindt men aangekondigd als „nieuw gedruckt": *Het aengenaem*

lysterken, het *Brabans nachtegaelken* en *Den Voghel Phenix*, „zijnde alle drye liede-boeckjens van Jacobus de Ruyter ghemaeckt".

Op den titel van een *Nieuw lb. genaemt den Maegdekrans*, Duynkercke, J. O. Laurenz, z. j., geest. goedk. 1712, en van *De wandelinghe ofte reyse* naer de voornaemste steden van Vlaenderen en Brabant, Antw. 1710 (geest. goedk. 1698), beide werken van J. de Ruyter, leest men dat deze was „Clerck van de Weeserije der Stede en Casselrije van Veurne". Volgens eene welwillende mededeeling van den heer Leopold Plettinck, Griffier te Veurne, blijkt het uit de parochieregisters, dat de Ruyter in laatstgenoemde stad den 16den Januari 1716 is overleden.

Melodie. D. C.. t. a. p., waar de melodie op den slag aanvangt.

524. Een kint gheboren in Bethlehem.



1. Een kint gheboren in Bethlehem
   verblidet alle Jerusalem.
   Amor, amor!
   quam dulcis est amor!

2. Die sone die nam die menscheit aen,
   die bi den vader comen can.
   Amor, enz.

3. Doe Gabriel die enghel quam,
   die jonefrouwe doe den sone ghewan.
   Amor, enz.

4. Een brudegom uut sijnre cameren
   ghecomen sonder jameren.
   Amor, enz.

5. Si leiden in een cribbekijn,
   des ewighen vaders sonekijn.
   Amor, enz.

6. Die os ende die esel die hebbent gheweten
   mer dat dat kint is Jesus ghehheten.
   Amor, enz.

7. Drie coninghen quamen uut Oostenlande
ende brachten mit hem haer offerhande.
Amor, enz.

8. Si ghingen daer te samen in
ende groeten dat niewe kindekijn.
Amor, enz.

9. Die enghelen songhen doe ter tijt,
die herdekens waren mede verblijt.
Amor, enz.

10. Die menschen in der eerden mede
ende die ghelovighen creghen den vrede.
Amor, enz.

11. Al mit den enghelen wille wi singhen
ende laten onse herten in vrouden springhen.
Amor, amor!
quam dulcis est amor!

7, 2. *hem*, datief meervoud.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 6, bl. 25, zonder wijsaanduiding; navolging van het Latijnsche lied: „Puer natus in Bethleem", dat te vinden is in: *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 12 r°; — daarnaar Dr. J. G. R. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akad. van Wetensch., Afd. *Letterk.*, 3de reeks, IV, bl. 383); — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 1 v°; — DANIEL, *Thesaurus hymnologicus*, Halle I (1841), bl. 334, zie ook IV (1855), bl. 258. — WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1864), nrs. 309—318, bl. 198 vlg., deelt tien verschillende Latijnsche teksten mede uit de XVIde eeuw, met aanvang: „Puer natus", enz., die ook allen met den tekst van 1508 verschillen; — J. JULIAN, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 940, Engelsche navolgingen.

De Latijnsche tekst doet zich nog voor in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugge 1609, bl. 38, en aan het slot van *Oude en nieuwe Kerstgezangen*, door J. S[TICHTER], uitg. Amst. Erfg. Wed. C. Stichter, z. j., bl. 102.

„Puer natus in Bethlehem" wordt o. a. aangehaald als wijs: N. JANSSENS VAN ROOSENDAAL, *Een nieuw dev. geest. lb.* (geest. goedk. 1594), Antw. Rymers, z. j., bl. 16 en 82, voor: „Verblijdt u nu gij Abrahams saedt" en „Alleluya den blijden thoon"; — *Paradijs der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 91, en 235 voor: „Alleluia den blijden toon", en „Is 't lief, is 't leedt, is 't soet of suer"; — *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 167 voor: „Ons is gheboren 't hemelsch kindt".

„Amor, amor, amor, amor, quam dulcis est amor, // amor, amor, amor, amor, amor, quam fortis est amor", komt voor in *Het prieel der gheest. mel.*, 1609, bl. 56, als refrein voor het lied: „Noyt sulcken liefde op eertrijck was gevonden".

Melodie. W. Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I, nr. 60. bl. 322, ontleend aan eene Duitsche verzameling van 1599, hierboven weergegeven. — In een Hs. van 1482 der Stadsbibliotheek te Trier vindt men een tweestemmig lied: „Jesu dulcis memoria", waarvan de onderstem eene variante van onze melodie uitmaakt; zie hierna het lied: „O Jesu soete aandachticheit"; — zie mede de Duitsche zangwijzen bij Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1930, bl. 639.

Het prieel, t. a. p., „op de wijse alsoot beghint";

Pu - er na - tus in Bet - le - hem, Un - de gau - det Hie - ru - sa - lem,

A - mor, a - mor, a - mor, a - mor; a - mor, quam dul - cis est a - mor.

Den gheestelijcken nachtegael, Antw. 1634, I, bl. 80, tweestemmige bewerking, voor het voormelde lied van N. Janssens:

Al - le - luy - a den blij - den thoon / Wert nu ge - son - ghen soet en schoon /

Waer dat ick ben / off waer ick gae / Mijn sie - le singht al - le - luy - a.

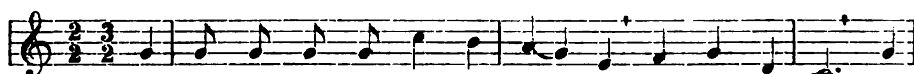
Verzameling van oude en nieuwe gezangen, Amst. 1799, bl. 85:
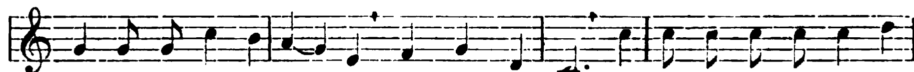
Gods Kerk op de aar - de is thans ver - heugd, Zij wekt haar kin - dren op tot
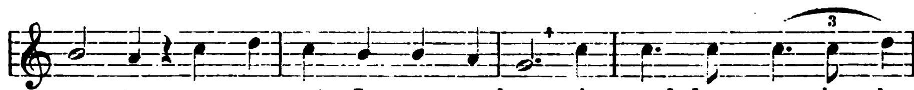
vreugd; Zy looft den Hei - land vroeg en spaé, Met haa - ren zang Al - le - lu - ja.

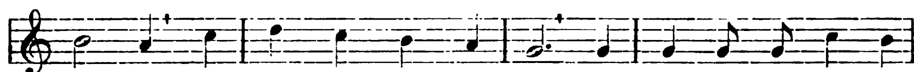
525. Een kindekijn is ons gheboren.

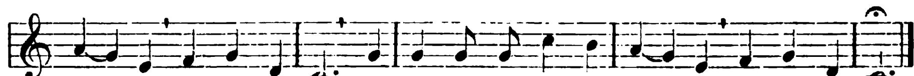
A.











Een kindekijn is ons gheboren
in Bethlehem;
des hadde Herodes toren,
dat scheen aen hem.

Wi saghen in Orienten
die sterre sijn,
wi comen om aentebeden
dat kindekijn."
Een kindekijn, *enz.*

1. Drie coninghen uut Orienten
quamen uut Jerusalem;
si vraechden: „waer is gheboren
die coninc der Joden?

2. Doe Herodes dat vernam,
dattet kint gheboren was,
hi wert toornich ende gram
ende hi ontsach hem das,

dat hi verliesen soude
sijn rike groot,
hi pensde hoe hi brenghen woude
dat kint ter doot.
Een kindekijn, *enz.*

3. Herodes vraechde die coninghen,
waer dat kint gheboren was.
Si seiden: „te Bethlehem binnen,
als ons die propheet las:
dat daer comen soude
een heer also groot,
die al die werelt verlossen soude
mit sinen doot."
Een kindekijn, *enz.*

4. Herodes sprac den coninghen toe:
„reist uut ende soeket dat kint
mit also groter waerdicheit;
men seit, hi is coninc;
coninc boven alle coninghen
so wil hi sijn;
men seit, hi sal besitten
dat rike mijn.
Een kindekijn, *enz.*

5. „Als ghi dat kint hebt vonden
keert weder ende secht mi,
dat ic in corter stonden
mach weten waer dattet si;
ic souden also gheern aenbeden,
hi is so fijn,
hi heeft so seer doorsneden
dat herte mijn."
Een kindekijn, *enz.*

6. Doe die coninghen quamen
recht buten Jerusalem,
mit vroochden dat si vernamen
die sterre staen voor hem,
ter tijt doe dat si vonden
dat kindekijn
in doekerkijn ghewonden
bi der moeder sijn.
Een kindekijn, *enz.*

7. Doe si dat kindekijn vonden,
doe wast dertien daghen out;
si offerden hem daer ter steden
merre, wierooc ende gout
mit also groter weerden,
het was daer noot:
si vonden daer den oversten coninc
van haven bloot.
Een kindekijn, *enz.*

8. Snachts als die coninghen sliepen,
die enghel quam tot hem,
dat si niet en souden keren
weder tot Jerusalem.
Op enen anderen weghe
sijn si ghekeert
al in haers vaders rike,
als men ons leert.
Een kindekijn *enz.*

9. Nu bidden wi den kinde
dat Jesus is ghenant,
dattet ons allen wil brenghen
hier boven int soete lant,
daer hem die enghelen singhen
tot alre tijt:
des gonne ons die hemelsche vader
ghebenedijt!
Een kindekijn, *enz.*

2, 4. *hi ontsach hem das*, hij was bevreesd; *das*, vorm die dikwijls voorkomt nevens *des*. — 3, 2. t.: *waer tkint*. — 6, 4. *hem*, datief meervoud. — 9. 2. *ghenant*, genoemd.

B.

Een kyndekyn is ons geboren
in Bethleem;
des had Herodes toerne,
dat scheen aen hem.

1. Drie coningen wt oesten lande
quamen te Iherusalem;
sie vraechden waer geboren was
die coninc der Ioden:
„wy sagen in oesten landen
die sterre syn,
wy comen om te aenbeden
den Here fyn"
Een kyndekyn, enz.

2. Herodes vraechde den vroede syn,
waert kynt geboren was?
Sie seiden: „in Bethleem,
als die prophete las:
in Bethleem sal comen
een here groet,
hi sal syn volc verlossen
wt alre noet."
Een kyndekyn, enz.

3. Mer als Herodes dat vernam,
dat kynt geboren was,
soe wert hi toernich ende gram
end vermat hem des,
dat hi verliesen soude
syn riicke groet;
hi dochte: hoe hi mocht brengen
dat kynt ter doet.
Een kyndekyn, enz.

4. Herodes sprac den coningen toe:
„vaert wech end soect dat kynt,
ende al mit groter weerdicheit:
men seyt, hi is coninc;
boven allen coningen
soe is dat kyndekyn;
men seit, hi sal regieren
dat rike myn."
Een kyndekyn, enz.

5. Mer als die coningen quamen
buten Iherusalem,
mit vroechden dat si sagen
die sterre gaen voer hem;
thent dat si daer vonden
een kyndekyn
in doekelkyn gewonden,
mitter moeder syn.
Een kyndekyn, enz.

6. Si vonden daer een kyndekyn
dat was dertien dach out,
sie brochtem hem in offerhanden
mirre, wieroec ende gout,
mit groter weerdicheden,
den here groet;
si vondent daer te male
van haven bloet.
Een kyndekyn, enz.

7. Des snachts, als die coningen sliepen,
soe sprac die engel tot hem,
dat si niet keren en souden
doer Iherusalem.
Al doer een ander wege
syn si gekeert
in haer conincs riike,
als men ons leert.
Een kyndekyn, enz.

8. Nu laet ons allen loven
dit suete kyndekyn,
dat hi ons moet brengen
in dat riike syn,
daer hem die enghelen loven
in alre tiit;
des moet ons gonnen die vader
ewelic ghebenediit! Amen.
Een kyndekyn, enz.

C.

Een kindeken es ons geboren
in Bethleëm;
dies hadde Herodes toren,
dat scheen aen hem.

1. Als Herodes dat vernam,
dat dat kindeken geboren was,
dies was hi tornich ende gram.
Want hi ontsach hem das,
dat hi verliesen soude
sijn rike was groot.
Hi peinsde, hoe hi mocht bringen
dat cleyne kint ter doot.
Een kindeken, enz.

2. Drie coningen uut Orienten
quamen te Jherusalem.
Si vraechden waer hi was geboren,
die coninc der Joden.
Si sagen in Orienten
die sterre fijn;
si wilden hem aenbeden:
hi es soe fijn.
Een kindeken, enz.

3. Herodes sprac den coningen toe:
„nu gaet ende soeket tkint
mit alsoe grooter weerdicheit.
Men seit, hi es coninc;
coninc boven alle coningen,
soe es hi fijn.
Men seit, hi sal besitten
dat rike mijn.
Een kindeken, enz.

4. „Als ghi dat kint hebt vonden,
keert weder tote my,
dat ic, in corten stonden,
mach weten waer het si;
dat ic mach aenbeden
dat suete kindekijn.
Het heeft soo seer doorsneden
dat herte mijn!"
Een kindeken, enz.

5. Alse die coningen quamen
buten Jherusalem,
met vrouden dat si sagen
die sterre gaen vor hem,
toter tijt dat si vonden
dat suete kindekijn
in doekelkine gewonden,
al bider moeder sijn.
Een kindeken, enz.

6. Die coningen aenbeden tkint
van . xiij . dagen out;
si offerden hem met onsten
mirre, wieroec ende gout,
ende al met grooter vrouden.
Het scheen wel sijn noet:
si vondent daer ter stede
van haven bloet.
Een kindeken, enz.

7. Tsnachts, alsi slapen souden,
quam dingel tote hem,
dat si niet keeren en wouden
al dore Jherusalem.
By eenen anderen wege
soe sijn si gekeert
al in haer coninckrike,
soe men ons leert.
Een kindeken, enz.

8. Nu bidden wi den kinde,
dat Jhesus is genamt,
dat hi ons wille bringen
al in dat soete lant,
daer die ingelen loven
Gode in alder tijt.
Des onne ons die Vader, die Sone,
die Heilege Geest gebenedijt.
Een kindeken es ons geboren
in Bethleëm;
dies heeft Herodes toren,
dat scheen aen hem.

D.

Een kindekijn is ons gheboren
in Bethleëm;
des hadde Herodes toren,
dat scheen aen hem.

1. Drie coninghen wtvercoren
quamen in Iherusalem,
si vraechden: „waer hi was gheboren
die coninc der Ioden?
Wi saghen in Orienten
die sterre sijn,
wi comen hem aenbeden
dat kindekijn."
Een kindekijn, enz.

2. Doen Herodes dat vernam,
dattet kint gheboren was,
werd hi toornich ende gram
ende ontsach hem das,
dat hi verliesen soude
sijn rijcke groot.
Hi dacht hoe hi mocht brenghen
dat kindeken ter doot.
Een kindekijn, enz.

3. Hi vraechde met haestichede
waer tkint gheboren was?
„Te Bethleëm in die stede,"
so was dat men daer las,
„daer is gheboren
die here groot,
die ons sal verlossen
vander eewigher doot."
Een kindekijn, enz.

4. Herodes sprac ten vroeden:
„gaet henen en suect dat kint
met also groter hoeden;
men seit, hi is coninck,
boven alle coninghen
soe is hi fijn,
men seyt, hi sal besitten
dat rijcke mijn.
Een kindekijn, enz.

5. „Als ghi dat kint hebt vonden
so keert dan weder tot mi
in also corter stonden,
en segt mi waer dat si;
ic sou so gaerne aenbeden
dat cleyne kindekijn,
het heeft so seer doersneden
dat herte mijn."
Een kindekijn, enz.

6. Mer als die coninghen quamen
buyten Iherusalem,
met vruechden si vernamen
die sterre staen voer hem,
al tot si [hadden] vonden
dat kindekijn
in doeckelkijns ghewonden,
bider moeder sijn.
Een kindekijn, enz.

7. Drie coninghen aenbaden
tkint van dertien daech out:
si offerden met waerdicheden
myrre, wieroock ende gout;
dat deden si daer omme
dat haer scheen groten noot,
si saghen al omme en[de] omme
van haven bloot.
Een kindekijn, enz.

8. Des nachts, als si slapen wouden,
quam die enghel Gods tot hem,
dat si niet keeren en souden
al doer Iherusalem;

met eenen anderen weeghe
so sijn si ghekeert
al in haer conincrijcke,
als men ons leert.
Een kindekijn, enz.

9. Nu bidden wi desen kinde,
dat Ihesus is becant,
dat hi ons wil bringhen
hier boven int soete lant,
daer hem die enghelen eeren
tot alder tijt;
dat ionne ons die heere
der heeren ghebenedijt.
Een kindekijn, enz.

3, 5—6. tekst: één regel. — 6, 5—6. t.: één regel. — 6, 7. *sic. Een dev. en pr. b.,* 1539; t.: *in doecken.*

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 7, bl. 27, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8.190, hierboven weergegeven; — Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 190, zelfde bron, 1ste str.; — **B.** Id., t. a. p., nr. 13, bl. 188, naar het 15de-eeuwsch Weener Hs. 7970; — **C.** *Middelnederl. geest. ldr.*, naar een Hs. van het einde der XVde of het begin der XVIde eeuw, van de „Bibliothèque nationale" te Parijs, uitgegeven door C. Lecoutere, *Leuvensche bijdragen*, Antw., IV (1899), nr. 9, bl. 62 vlg.; — **D.** *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, nr. 2, bl. 2 r°, jongere lezing, waar zich bij aansluiten, telkens zonder wijsaanduiding: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 5 r°; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 3; — *Oude ende nieuwe lofzangen*, door J. S[tichter], Amst. 1740, bl. 3, stemme: „Een kindeken".

Verdere lezingen doen zich voor in *Een dev. eñ pr. boecxken*, Antw. 1539, nr. 235, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 271, en aant. bl. 319; — *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 80, „op de wyse alsoo 't beghint; — P. G. d[e] P[retere], *Gheest. Paradiisken der wellusticheden*, Antw. 1619, II, bl. 46; — *Parnassus dat is den blijen-bergh*, Antw. 1623, den tweeden druk, bl. 133, zonder wijsaanduiding; — S. Theodotus, *Het Paradys der gheest. en kerck. lof-sangen*, (1621), uitg., 1648, bl. 23; — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck, z. j. (na 1620), bl. 24; — *Den gheestelijcken nachtegael*, Antw. 1634, I, bl. 164; — *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 18; — *Den gheestelycken speel-wagen*, enz., Antw. 1671, bl. 16.

J. A. en L. J. Alberdingk Thijm, *O. en n. Kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 84, bl. 166, gemoderniseerd.

In Theodotus' voornoemde verzameling, uitg. 1665, vindt men den reeds verjongden tekst uit *Het prieel der gheest. mel.* met de vermelding: „Dit liedeken staet in 't appendix op de oude manier". Op bl. 817 komt inderdaad eene andere lezing voor.

Spieghel's „Jaar Lied 1585", na de wijs: zoo 't begint:

Een kindeken is ons geboren
een Middelaar;
hy dwingt des vyands toren
volght ghy hem naar, enz.

te vinden in *H. L. Spieghel's Hertspieghel*, uitg. door P. VLAMING, Amst. 1730, bl. 215, komt ook voor, als slotlied, bl. 109 van: *Dit is een suyverlijck boecxken*, Amst. Corn. Dirckz. Kool, 1648.

In het Hs. (c. 1621), nr. 4858, der K. Brusselsche Bibl., vindt men, bl. 4 v°, op eene, met de lezingen van THEODOTUS en van *Den gheest. nachteg.* overeenstemmende melodie, het lied:

Een kindeken is ons geboren
  in Bethleem,
op dat syne uytvercoren
  soun volgen hem, enz.

Liefde-vier in den Kers-nacht, Loven z. j., geest. goedk. 1669, bevat, bl. 12, een „Kers-liedeken op de wyse: Een kindeken is ons geboren, etc.":

Een kindeken is ons geboren
  in eenen stal,
dat ons, door Adam verloren,
  behouden sal, enz.

reeds te vinden in G. BOLOGNINO's verzameling: *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 81.

IOANNES VAN SAMBEECK, P. D. S. I., *Het gheest. iubilee*, Antw. 1663, bl. 168, heeft een lied, „stemme: alst begint":

Een kindeken is ons geboren
  in Bethlehem,
en wilt u niet verstooren,
  Jerusalem, enz.

J. C. MAY-VOGEL's *Vermakelycke bruylofts-kroon*, Amst. bij Casparus Lootsman, z. j. (c. 1699), bl. 134, „stemme: Een kindeken is ons geboren", bevat een lied met aanvang: „De liefde seer hoogh gepresen // duurt in der eeuwigheydt".

In de vermelde *Oude en nieuwe lofzangen*, bl. 69, vindt men het lied:

Een kindeken is ons geboren
  in dees Kers-nagt,
van een maegt uytverkoren
  door des Geest kragt, enz.
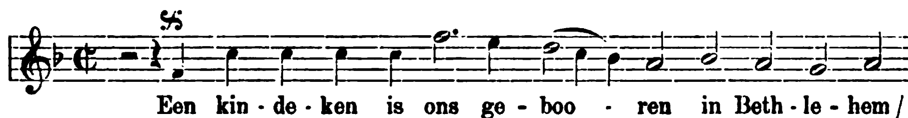
ELIZABETH VAN WOUWE, *Het geest. maeghden-tuyltjen*, Antw. 1708, bl. 71, „stemme: Een kindeken is ons geboren // in 't midden van den nacht", voor: „Den Saboth-dagh die was voor handen"; — *Kers-nacht en de naervolgende dagen*,
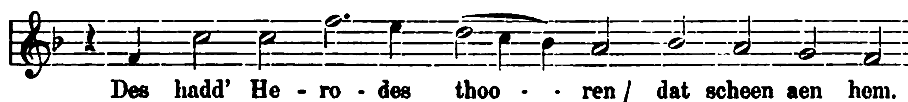
Antw., P. J. Rymers, z. j. (c. 1740), bl. 15, „stemme: Een kindeken dat is geboren *oft* Ik hoorde, etc.", voor het zeer bekende Kerstlied: „Snachts als een igelijk was in rusten"; — NICL. JANSSENS, *Een nieuw devoot geest. lb.* (kerk. goedk. 1594), uitg. Antw. J. Rymers, z. j., bl. 10, „wyse: Dry koningen uyt Orienten, quamen te Jerusalem" (vgl. tekst A, 1, 1 en B, 1, 1): voor: „Weest gegroet coninginne, Maria suyver Maegt"; — *Den nieuwen bergh Parnassus*, Brugge 1732, bl. 61, „stemme: Een kindt is ons geboren", voor: „Coridon laet ons vertellen".
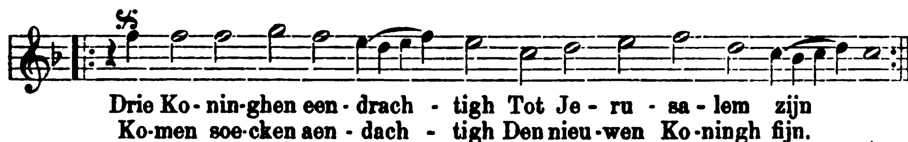
Zoo zien wij dit Kerstlied of ten minste de melodie van hetzelve, gedurende vier eeuwen voortleven.
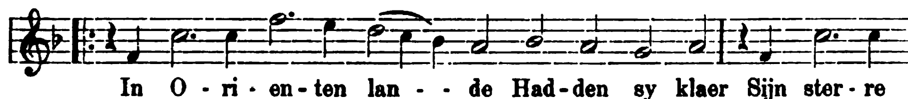
Dr. J. G. R. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen*, Verslagen en mededeel. der K. Akad. van Wetensch., afd. Letterkunde, 3[de] reeks, IV, Amst. 1887, bl. 363, brengt het hier besproken lied onder de Kerstleisen, d. i. Kerstliederen met refrein gezongen door allen, dus met een „tutti".

Melodie. W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 190, naar het Berlijnsch Hs. 8,190, hierboven weergegeven. De zangwijs medegedeeld door Bäumker, bl. 188, naar het Weener Hs. 7970, is bedorven, zoowel als de melodie voorkomende in *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p. — De volgende lezing ontleend aan S. THEODOTUS, t. a. p., stemt overeen met degene die men aantreft bij BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 110, bl. 370 en die, zooals daar wordt gezegd, ook voorkomt in *Het prieel der gh. mel.*, uitg. 1614 (de uitg. van 1609 heeft geen melodie):











Met deze notatie stemmen nagenoeg overeen *Den gheestelijcken nachtegael*, t. a. p.; — *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1582, II, bl. 56, voor: „O Jesu Heer, wilt ons bevryen". — Bij STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 39, voor: „Wy vieren in de kercke", komt eene variante voor met het refrein aan het slot der zangwijs. — Nog komen 17de-eeuwsche lezingen voor: twee, bij Dr. J. P. N. LAND, *Luitb. van Thysius*, nr. 156; één, in het Brusselsch beiaardboek beschreven door EDM. VANDER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas*, V (1880), bl. 19, vlg.; drie, in *Den boeck van den voorslagh*, Gentsch beiaardboek, berustend op het stedelijk archief, bl. 62, 91, 101. — Het „Register der klokkendeunen van den Alkmaarschen waagtoren", beschreven door Dr. H. C. ROGGE, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, V (1897), bl. 275, bevat voor het jaar 1688 eene bewerking: „Een kindeken is ons geboren".

HENRY DAVY, *Monatshefte für Musikgesch.*, XXXIV (1902), bl. 95—6, vermeldt „im britisch Museum in London, ein Virginal resp. Orgelbuch in 4°, 1628 geschrieben und zwar in den Niederlanden", bevattende twee bewerkingen van: „Een kindeken ist uns geboren", door Jan (*sic*) Bull, Dr., beide van April 1628.

De melodie wordt door de gebroeders ALBERDINGK THIJM, t. a. p., voor de vier eerste regelen weergegeven in *d*-mol, naar Theodotus gelezen, met *c*-sleutel in plaats van *g*-sleutel; het overige der zangwijs, waaraan het slot volgens Stalpaert is gevoegd, wordt in *d*-dur gebracht.

HOFFMANN v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, nr. 312, bl. 506, vermeldt naar „Kölner GB. 1619" en „Corner GB. 1625", eene Duitsche lezing: „Ein kindelein ist uns geboren // in Bethlehem".

---

526. Ons naket eenen soeten tijt.

Ons na - ket ee - nen soe - ten tijt, wi mo - ghen al wel sijn ver - blijt met her - ten en - de met sin - nen; ons is ghe - bo - ren, des se - ker sijt, so soe - ten ion - ghe - lin - - ghe.

1. Ons naket eenen soeten tijt,
wi moghen al wel sijn verblijt
met herten ende met sinnen;
ons is gheboren, des seker sijt,
so soeten iongheliughe.

2. Ons is gheboren so cleynen kint,
van eender maghet een ionghelinck,
een sone is ons ghegeven;
dat is ons allen een salich dinc,
in hem is deeuwich leven.

3. So schier als hi gheboren was,
wert hi gheleyt, also ic las,
in eender couder cribben;
want daer gheen ander wieghe en was
daer hi in mochte ligghen.

4. Op luttel hoey wert hi gheleyt,
Iosephs coussen, sijn eerste cleet,
daer wert hi in ghewonden;
noyt en was meerder oetmoedicheyt
in deser werelt vonden.

5. Die beesten vielen op haer knyen,
waer was dat wonder meer ghesien?
si bekenden haren heere;
dat en sach men noeyt gheschien,
het is ons een grote leere.

6. Het wert den herderen gheopenbaert,
al vanden enghel al metter vaert,
die hem die bootscap brochte;
si liepen al te Bethleem waert,
daer si dat kindeken sochten.

7. Si vonden alle die waerheyt,
als hem die enghel hadde gheseyt,
vanden kinde ende vander moeder;
het is ons een grote waerdicheyt,
dat hi is onse broeder.

8. Die herderen liepen altehant,
si maecten meere al om int lant
dat Ihesus was gheboren;
waer ons dat kindeken niet ghesant,
wi waren al verloren.

9. Daer na opten achsten dach,
als ons sinte Lucas doet ghewach,
so wert dat kint besneden;
sijn suver bloet men storten sach
in sine ionghe leden.

10. Ihesus wert dat kindeken ionc
gheheten op die selve stont;
des wi ons allen verbliden
en draghen in onser sielen gront
hem eewelic tot allen tijden.

11. Drie coningen quamen also verre
wt haren lande, bi eender sterre,
tot Bethleem in die stede;
si offerden wieroock, gout ende myrre
tot sijnder waerdichede.

12. Doen Herodes dat vernam,
wert hi toornich ende gram
in alle sinen sinnen;
hi dacht, hoe hi dat ionghe lam
al totter doot mocht bringhen.

13. Herodes gheboot den ridderen sijn
te doden al die kinderkijn
die inden lande waren;
sijn hert dat was in groote pijn,
hi en woude niemant sparen.

14. Ioseph doen met haesten groot
metten kinde ende sijnder moeder vloot
als hem die enghel seide:
„vliet in Egipten, om den noot,
al door die langhe heyde."

15. Nu bidden wi dat kindeken cleyn
ende Marien, die suver maghet reyn,
dat si ons willen beschermen
ende bi hem ons brenghen al ghemeyn,
ende onser altijt ontfermen.

1, 1. *sic, Een dev.*; tekst: *Ons naket een.* — 2, 3. t.: *een sone in ons.* — 3, 4. *geen and'.* — 3, 5. t.: *mocht.* — 8, 2. meere = mare, tijding. — 11, 4. *ende* bijgev. naar *Een dev.* — 12, 1—5. Vgl. hiervoren nr. 525, bl. 2026, str. 2 en de varianten. — 14, 1. *sic, Een dev.*; tekst: *Joseph die.* — 14, 2. *sijnder moed'.* — 15, 1. *sic, Een dev.*; tekst: *wi tkindeken.*

Tekst. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 33 v°, „op die wise: „Ick weet noch eenen acker breyt", hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 98, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 125, aant. bl. 332, zelfde tekst met enkele varianten; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 72.

Melodie. *Een dev.*, t. a. p.; zie het wereldlijke lied: „Ic weet noch enen acker breit", I, nr. 37, bl. 207, hiervoren.

527. Het quamen drie coninghen ghereden.

Het qua - men drie co - nin - ghen ghe - re - - den, wel verre wt O - ri - en - ten lant, tot Beth - le - ëm der ste - den; haers ghe - lijc men noyt en vant.

1. Het quamen drie coninghen ghereden,
wel verre wt Orienten lant,
tot Bethleëm der steden;
haers ghelijc men noyt en vant.

2. Te Ierusalem, so wij horen,
aldaer so wouden si sijn;
si vraechden: „waer is hi gheboren
der Ioden coninc fijn?

3. „Wij comen hem aenbeden,
wij hebben sijn sterre ghesien;
het is seer corts gheleden,
het moet wonder bedien."

4. Als Herodes dat verhoorde,
wel seere ontsach hi hem;
van binnen hi hem verstoorde,
ende alle Hierusalem.

5. Hi beval hen te gane;
hi sprack: „gaet, soect dat kint,
ick wilt oock beden ane,
coemt segt mi als ghijt vint."

6. Als si buten Ierusalem quamen,
op dyen selven tijt
haer sterre si weder vernamen,
dies waren sij seer verblijt.

7. Die sterre was hen voer gaende
tot daer dat kindeken was,
ende daer bleef si staende;
sij buychden neder int gras.

8. Een huysken sonder doren,
dat vonden sij daer bi,
ende dat kindeken gheboren
van Maria, die maghet vry.

9. Sij vielen opter eerden
voer tkindeken .xiij. dagen out;
sij offerden hem met weerden
wierooc, myrre en gout.

10. Snachs, als si slapen wouden,
heeft hen Gods engel gheopenbaert
eenen anderen wech, dat sy trecken souden
tot haren lande waert.

11. Nu loven wij alteenen
dat kindeken weerdelijck,
dat hi ons wil verleenen
hier nae sijn eewich rijck.

4, 1—3. vgl. hiervoren, bl. 2029, str. 2, v. 1—4.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 43, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 64, aant. bl. 325, „op die selve wise" als het lied nr. 40 aldaar: „Och sterven mijnder natueren", dat tot stemaanduiding voert: „Dit is die wise van den timmerman. Het gaet ooc op Trueren alle die willen / oft op Sij ghingen alle drie bervoets", hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 42 v°; — *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl. 32, herdrukt door W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 156; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw. geest. goedk. 1587, sign. B 2 r°, en nogmaals H 3 r°.

W. Moll, t. a. p., teekent aan: „Onder de kerkfeesten van den tweeden rang genoot, in ons vaderland gelijk elders, de drie-koningen-dag eene hooge onderscheiding.

Voerde men op kersdag en andere hoogtijden in het koor der kerken zekere dramatische voorstellingen uit, waarin priesters en scholieren voor Maria en Jozef, de Apostelen, enz. optraden, opdat zij door actie en woord beide der gemeente de heilige stof van het feest verkondigden, iets dergelijks deed men in het midden der vijftiende eeuw, en misschien reeds vroeger, ook op drie-koningen-dag. In groote kerkgebouwen liet men de drie Koningen te paard opkomen, door verschillende ingangen. Zij ontmoetten elkander, terwijl eenigen, als engelen met vleugelen uitgedost, van het orgel het „Gloria" zongen, en weder anderen, als herders gekleed, beneden in het middelschip op schalmeijen bliezen, om nu met het oog op eene groote ster, die zich langs het gewelf bewoog, naar het koor te rijden, waar zij hunne offerhanden bragten aan een voor Maria spelend priester of klerk, die een kind hield. Daar men het aldus luisterrijk vierde, konden natuurlijk ook voor dit feest de liedekens niet ontbreken." Zie mede J. TER GOUW, *De volksvermaken*, 1871, bl. 164 vlg. — PRUDENS VAN DUYSE, *De Rederijkkamers in Nederland*, Gent, II (1902), bl. 159—160, toont aan hoe in het begin der XV[de] eeuw, en nog lang daarna, de medewerking der Kamers een noodzakelijk deel bleef van de processiën, die zich aanvankelijk in de kerk, en weldra daar buiten, onder den naam van *ommegang*, lieten zien, en hoe de *Jennettebloem* van Lier bij zulke gelegenheid de drie Koningen — misschien een stom spel — vertoonde. Dergelijk processiespel wordt nog jaarlijks op de straat vertoond te Veurne (West-Vlaanderen). In den Veurnschen ommegang worden, door geene rederijkers, maar door penitenten, het leven en de dood Onzes Heeren verbeeld. Hier geldt het stellig geen „stom spel", want ongeveer twee duizend Alexandrijnen worden door de verschillende personages opgedreund. De samenspraak tusschen de drie Koningen, den Engel, die hen voorafgaat, Maria en Joseph, bedraagt voor haar aandeel 224 heldenverzen. — Over dezen ommegang, zie nog PR. VAN DUYSE, t. a. p., I (1900), bl. 201 en 214, alsmede de: *Beschrijving der vermaarde processie*, enz., Veurne, J. vanden Kerchove, z. j. Ook te Rutten (Limburg) heeft nog jaarlijks een ommegang met spel plaats, ter eere van den H. Evermaar. Zie hierna het lied: „Ick ben een arme pelgrim hier."

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p.: „wise van den timmerman", wijs die door de andere voornoemde liederboeken insgelijks wordt aangeduid; zie hiervoren I, nr. 40, bl. 217. — Voor de beide andere aangeduide wijzen, zie hierna de liederen: „Trueren alle die willen", en „Wij willen ons gaen verheffen".

528. Het quamen drij coninghen wt verre landen.

A.

EERSTE MELODIE.

TWEEDE MELODIE.

DE COUSSEMAKER.

1. Het quamen drij coninghen wt verre landen,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
om Gode te doen een offerande;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, mijn toeverlaet
is Maria soon.

2. Sij quamen van Ooste, sij quamen van verre,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
al bijt verlichten van eender sterre;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, enz.

3. Maer doen sij binnen Jerusalem quamen,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
die claerheyt der sterre sij niet en vernamen;
des waren sij droef.
Alle mijnen troost, enz.

4. Doen sij over tafel waren geseten,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
doen quam daer Gods enghel al in secreten;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, enz.

5. „Ghij heeren, ghij en moghet niet langer beyden,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
Herodes die doet sijn paert bereyden;"
des waren sij droef.
Alle mijnen troost, enz.

6. „Wel op, ghij heeren, en laet staen u eten,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
Herodes is op sijn paert geseten;"
des waren sij droef.
Alle mijnen troost, enz.

7. Doen sy buyten Jerusalem quamen,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
die claerheyt der sterren sij weder vernamen:
blij waren sij doen.
Alle mijnen troost, enz.

8. Sy volchden die sterre in corter stonden,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
tot Bethleem daer sij dat kindekijn vonden;
blij waren sij doen.
Alle mijnen troost, enz.

9. Den eenen ginck voor den anderen staen,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
om dat hij ierst ten offer sou gaen;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, enz.

10. Sij vielen daer tsamen al op der aerden,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
sij loofden den coninck van grooter waerden;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, enz.

11. Sij offerden daer myrre, wieroock ende gout,
— nu wieghen, nu wieghen wij, —
sij loofden dat kindekijn menichfout;
des waren sij vro.
Alle mijnen troost, enz.

1, 2. De melodie eischt driedubbele herhaling van het woord *wieghen*, zooals het overigens in andere lezingen wordt aangeduid. — 10, 3. t.: *weerden*.

Tekst. A. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 28, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven. — Verder vindt men den tekst: *Het klein prieel der geest. mel.*, Luyck, z. j. (na 1620), bl. 27; — *Parnassus dat is den blijen-bergh*, Antw. 1623, den tweeden druk, bl. 152, „op de wijse als't beghint; — *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 21, „op de wijse: alsoo't beghint", hierboven weergegeven; — *Den gheestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 19, „op de wijse: alsoo't beghint"; — J. A. en L. J. Alberdingk Thijm, *O. en n. Kerstliederen*, 1852, bl. 158, gemoderniseerde lezing naar *Het klein prieel* voormeld; — De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 29, bl. 84, met weglating van str. 4 en het refrein: „Alle mijnen troost", enz., nagenoeg met dezelfde spelling, die van des uitgevers gewone spelling afwijkt; wat ons doet veronderstellen dat dit, naar d. C., te zijner tijd nog gezongen lied, door hem niet uit den volksmond werd opgeteekend; immers de teksten van meer andere liederen werden door hem naar gedrukte of geschreven bronnen weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 192, bl. 334, naar d. C.; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen*, Verslagen en mededeelingen der K. Akad. van Wetensch., Afd. Letterk., 3[de] reeks, dl. IV, Amst. 1887, bl. 379, de eerste drie strophen naar *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, met verzending naar den volledigen tekst uitgegeven naar dezelfde bron door Moll, in het *Maandschrift voor den beschaafden stand*, Amst. 1855, bl. 435. — Het lied wordt door Dr. Acquoy gerangschikt, zooals reeds door H. v. F., t. a. p., werd gedaan, onder de leisen oorspronkelijk bij het wiegen van het kindeken gebruikt. Dr. Acquoy merkt nog op, dat deze leis een der weinige is,

die hem den indruk geven, dat haar refrein niet door allen gezongen, maar door allen gesproken werd, en voegt daarbij, dat hij althans de woorden: „Alle mijnen troost, mijn toeverlaet is Maria soon", niet anders weet te verklaren. Het schijnt ons niet toe dat de comma, die, in den tekst van *Den gheestelycken speel-waghen*, het woord Maria volgt, den zin veel duidelijker maakt; of staat dit: „Maria soon" hier niet voor: „Maria soet", zooals in tekst B hierna? Wat er ook van zij, te oordeelen naar de melodie I, werd dit refrein wèl gezongen; — W. P. H. Jansen, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, IV (1894), bl. 159, 5 str., naar een Hs. gevoegd bij een zangboek van 1609, ter boekerij van het Amsterdamsche Begijnhof.

De wijsaanduiding: „Daer quamen dry coninghen uyt Orienten", te vinden bij H. G. Bolognino, *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 63, voor het lied waarvan de eerste strophe volgt, slaat op de melodie van het bovenstaande lied:

Siet allen, ons trauen nu zijn verdwenen;
dus singhen, dus singhen, dus singhen wy nu,
de son is op de aerde verschenen;
  dus zyn wy nu bly.
Alle desen troost en alle dat goedt
  ons een kinneken doet.

Melodie. I. H. Ph. Iennyn, *Gheestelycken waeckenden staf der Iodsche Schaep-herders*, Brugghe, 1651, nr. 19, bl. 82 vlg., voor het lied: „op de wijse: Het quamen dry koninghen enz.", waarvan de eerste strophe volgt:

Jansen, t. a. p., deelt de oorspronkelijke lezing mede van eene variante derzelfde zangwijs, die wij hier in moderne notatie overbrengen:

Het qua-men drie Ko-nin-gen wt ver-re lan - - den, — nu wie-gen, nu

wie-gen, nu wie-gen wij, — om Go - de te doen een of - fer-han-de. Dies wa-ren sij

vro. Al - le mij - nen troost en toe - ver - laet is Ma - ri - a soon.

II. D. C., t. a. p., melodie opgeteekend te Veurne, keeraafsch genoteerd en door ons metrisch hersteld.

Daer kwamen dry koningen met een sterr'.

B.

De Coussemaker.

Daer kwa - men dry ko - nin - gen met een sterr', — nu wie - gen, nu

wie - gen, nu wie - gen al wy, — uyt vrem - de lan - den, het was zoo

verr'. Nu wie - gen al wy, toen wa - ren zy bly. Al on - zen

troost en onz' toe-vloet 't is Ma - ri - a zoet.

1. Daer kwamen dry koningen met een sterr',
— nu wiegen, nu wiegen, nu wiegen al wy, —
uyt vremde landen, het was zoo verr'.
Nu wiegen al wy,
toen waren zy bly.
Al onzen troost en onz' toevloet
't is Maria zoet.

2. Ze kwamen den hoogen berg opgegaen,
— nu wiegen, enz.
Ze zagen de sterre klaer stille staen.
Nu wiegen, enz.

3. „Och! sterre, ge moeter zoo stille niet staen,
— nu wiegen, enz.,
we moeten nog t' aven nae Bethleem gaen.
Nu wiegen, enz.

4. „Toe Bethleem, binnen die schoone stad,
— nu wiegen, enz.,
waer Maria met heur klein kindje zat."
Nu wiegen, enz.

5. De sterre gink vooren, ze volgen ze naer,
— nu wiegen, enz.,
toe dat ze by koning Herodes kwam.
Nu wiegen, enz.

6. Ze gaven een kloptje aen Herodes deur,
— nu wiegen, enz.,
Herodes den koning kwam zelve veur.
Nu wiegen, enz.

7. Herodes die sprak met een valschen hert:
— nu wiegen, enz.,
„hoe komt den jongsten van de dry zoo zwart?"
Nu wieghen, enz.

8. — „Al zyn ik zwart, 'k zyn wel bekend,
— nu wiegen, enz.,
ik zyn den koning van het Morialand."
Nu wiegen, enz.

9. — „Zyt gy den koning van het Morialand?
— nu wiegen, enz.,
gy hebter de zonne en de maene verblend."
Nu wiegen, enz.

10. — „Heb ik de zonne en de maene verblend?
— nu wiegen, enz.,
het is een teeken dat God ons zend."
Nu wiegen, enz.

1, 7. *Mária*, stemt overeen met de nog heden gevolgde Vlaamsche uitspraak. — 2, 3. t.: *ze vingen*; door d. C. vertaald: „Ils virent l'étoile", enz. — 3, 1—3. Vgl. hiervoren I, bl. 137, het fragment medegedeeld door J. W. Wolf. — 4, 1. Toe = *Te*, *tot*. — 9, 3 en 10, 3. t.: *verblind; verblend* in 't Wvl. rijmt met zend.

Tekst. B. De Coussemaker, t. a. p., nr. 30, bl. 88.

Melodie. De Coussemaker, t. a. p.; — D. Carnel, *'t Kribbetje ou le mystère de la nativité du Christ chez les Flamands de France*. „Pastorale dramatique". — Annales du Comité flamand de France, I (1853), Dunkerque 1854, bl. 132, voor het lied: „Verslaet u niet Maget, en weest niet bedroeft".

„De oude kerstspelen," zegt Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen der K. Akademie van Wetensch., Afd. Letterk., 3de reeks, dl. IV, bl. 377), „zijn daar, om ons te overtuigen, dat er soms in de kerken dramatische voorstellingen van de geboortegeschiedenis werden gegeven. Waar dit niet geschiedde, had men toch achter het altaar of op het altaar of in het koor eene kribbe met het kindeke er in." — Het zooeven genoemde Duinkerksche „Kribbetje" is als een naklank van de oude mysteriespelen, waarvan de Veurnsche processie en de ommegang te Rutten, nog overblijfsels zijn. Zie hiervoren III, nr. 485, bl. 1882: „Een alre lieffelicken een", en nr. 527, bl. 2038: „Het quamen drie coninghen ghereden". „Over de „Weinachtslieder beim Kindelwiegen", zie Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, bl. 416, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nrs. 1935—48, bl. 642 vlg.

Een lied met een refrein van denzelfden aard doet zich voor in *Het klein prieel der geest. mel.*, Luyck, z. j. (na 1620), bl. 13, zonder wijsaanduiding:

1. Joseph ghinck van Nazareth nae Bethleëm,
en Maria syn vriendinneken ginck met hem.
Nu wiegen wy, nu wiegen wy
dat allerliefste kindeken,
dat daer in dat kribbeken by die beestkens leyt;
het leit daer by den os, en by het eeselken.

2. Joseph heeft bewaert dat soete maechdeken,
tot dat sy hadde gebaert dat soete kindeken.
Nu wiegen wy, enz.

3. Een sterre schoen wt s' hemels troen quam daer gedaelt,
daer Maria met haer(e) kindeken was bevaen.
Nu wiegen wy, enz.

Dezelfde aanvangsstrophe, met vier andere strophen, „op de wijse als 't begint", zijn te vinden in: *Parnassus dat is den blijen-bergh*, Antw. 1623, den tweeden druk, bl. 140.

Wij komen getreden met onze starre.

C.

1. Wij komen getreden met onze starre,
   lauwerier de cransio,
   wij zoeken heer Jesus, wij hadden hem gaarne.
   Lauwerier de knier
   zijn Karels konings kinderen,
   pater bonne Franselijn,
   Jeremie.

2. Wij kwamen al voor Herodes zijn deur,
   Herodes den koning kwam zelver veur.

3. Herodes die sprak met valscher hart:
   „hoe ziet er de jongste van drie zoo zwart?"

4. Al is hij wat zwart, hij is wel bekend,
   hij is de koning uit Orient.

5. Wij kwamen den hoogen berg op gaan,
   daar zag men de star zoo stille staan.

6. „O starre, je moet er zoo stille niet staan,
   je moet er met ons na Bethlehem gaan,

7. „Te Betlehem inne de schoone stad,
   daar Maria met haar kleine kind zat."

8. Hoe kleinder kind en hoe grooter God,
   een zalig nieuw-jaar verleen ons God!

C. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 26, bl. 69, en *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 193, bl. 335, naar *De Marsdrager, of nieuwe toverlantaren*, Amst. 1754, bl. 57; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 202, bl. 437, naar H. v. F. In enkele regelen stemmen A en A² overeen met het Duitsche lied: „Gott so wöllen wir loben und ern"; zie Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg., 1861, nr. 259, bl. 445, en aant. bl. 447, waar nog naar een Deensch en naar een Engelsch lied verzonden wordt; zie mede W. Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), bl. 66, die een Duitschen druk van 1560 aanhaalt.

T. p. waar door hem op str. 4 van C wordt gewezen, zegt M. VERKEST, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, Tongeren 1902, bl. 110: „Hier mag als algemeene opmerking gelden, dat de schilders de „Aanbidding der Wijzen" in eene meer ordentelijke of fatsoenlijke omgeving geplaatst hebben, dan het „Bezoek der Herders". Dit laatste stellen zij in den stal voor; de Aanbidding der Wijzen, integendeel, laten zij gebeuren in een gebouw van rijker architectuur, op het voorplein van een kasteel, weleens op eene opene plaats bij eene hoeve, soms tusschen de puinen van een adellijk slot. De koningen zijn prachtig uitgedost in zijde, fluweel en hermelijn, dragend dikwijls kroon en langen mantel. Somtijds zijn het drie Blanken, doch meestal is er een Moor bij. — Wat zij Jesusje aanbieden steekt in gouden vaten, doozen of kelken; dikwijls zijn het juweelen of geldstukken . . ."

Daer kwaemen dry koningen met een sterr'.

D.

Daer kwae-men dry ko - nin - gen met een sterr', daer kwae-men dry ko - nin - gen met een sterr', uyt vrem-de lan-den al zoo verr', uyt vrem-de lan-den al zoo verr'.

1. Daer kwaemen dry koningen met een sterr',
   uyt vremde landen al zoo verr'.

2. Zy kwaemen den hoogen berg opgegaen,
   zy zaegen de sterre voor hun gaen.

3. Zy gingen met hunnen grooten trein
   tot aen de stede Jerusalem.

4. De sterre verdwynde, men zag ze niet meer;
   't is een teeken van God den Heer.

5. Zy zonden hunn' boden al in de stad,
   tot den koning Herodes al zoo ras.

6. Zoo haest als Herodes de boden zag,
   hy was verlegen, bedroevige dag.

7. Herodes heeft zynen raed vergaert,
en de magten zyn binnen gegaen.

8. Zy spraeken hem, vol van ootmoed:
„heer koning Herodes, wees van ons gegroet.

9. „Wy zyn zoekende den grooten vorst;
hemel en aerde heeft hem veel moeyte gekost.

10. „Gebooren is hy onder uw gebied;
wy hebben het teeken des hemels gezien.

11. „Onze kamer was door engels verligt;
daer boven wy hoorden een bly gedigt.

12. „Zy zongen t' saemen in koor: gloria
in excelsis Deo, wy hooren nae.

13. „Zy hebben gezongen geheel den nagt,
tot dat de zonne gerezen was.

14. „Wy hebben daerop onzen raed vergaert,
en de oude bybels al vooren gehaelt,

15. „Waer dat er daer in beschreven stond,
dat er was gebooren d' arke van 't verbond,

16. „En dat al onder uw gebied;
wy hebben weêr 't teeken des hemels gezien.

17. „Een sterre tusschen hemel en aerd
bragt ons tot uwe poorten onbevaerd.

18. „Als wy uwe stad hebben gezien,
de sterre kwaem van ons weg te vlyen.

19. „Wy zyn daerom in duyzend gepeys,
dat hy is gebooren in uw paleys."

20. Herodes heeft zynen raed vergaert,
en de oude bybels zyn vooren gehaeld,

21. Waer dat er daer in beschreven stond,
dat er was gebooren d' arke van 't verbond,

22. En dat zonder grooten trein
in de kleine stede van Bethleëm.

23. Zy hebben vol eer en met ootmoed
den koning Herodes vriendelijk gegroet.

24. Zy gingen met hunnen grooten trein
tot de kleine stede van Bethleëm.

25. De sterre stoeg stille en z' en roerde niet meer;
het was een teeken van God den Heer;

26. Tot Bethleëm binnen de schoone stad,
waer Maria met haer kindtje zat.

27. Zy hebben vol eer en met ootmoed
het kindtje Jesus vriendelyk gegroet.

28. Zy leyden kroonen en scepter neêr,
en zy knielden voor hun koning teêr.

29. Goud en wierook en myrrhe voortaen
de dry koningen hebben gedaen.

30. Als zy de offerande hebben gedaen
door een anderen weg zyn zê gegaen.

1, 2. t.: *alle zoo verr'*. — 7, 1. *de magten*, wellicht vervormd uit het Fr.: *les mages*.

Tekst en **melodie. D.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 28, bl. 79. Deze melodie wordt door d. C. als oud aangezien: „La mélodie de cette chanson est ancienne; sa tournure l'indique suffisamment . . ."

Wij komen hier heen met onze sterre.

E.

1. Wij komen hier heen met onze sterre,
wij zoeken heer Jesus, wij hadden zoo gerre.

2. Wij kwamen al voor Herodes zijn deur,
Herodes de koning kwam zelve veur.

3. Herodes de koning sprak met een valsch hart:
„hoe ziet er de jongste van de drieën zoo zwart?"

4. Al is hij wat zwart, hij is wel bekend,
het is er de jongste uit Orient.

5. Het is er de jongste uit vreemden landen,
daar alle die sterren zoo stil staan branden.

6. „Wel sterre sta stil en verroer je niet meer,
het is er een teeken van God den heer.

7. „Wel sterre je moet er zoo stille niet staan,
gij moet er met ons naar Bethlehem gaan,

8. „Naar Bethlehem die schoone stad,
daar Maria met haar klein kindeke zat."

9. Hoe kleinder kind, hoe grooter God,
daar alle de Joden meê hebben gespot.

10. Wij hebben gezongen al voor dit huis,
geef ons er de penning al met een goed kruis!

11. Al is het geen kruis, laat het wezen een munt,
geeft gij er de penning die gij er ons gunt!

10, 2. *kruis,* zooals H. v. F. doet opmerken de voorzijde van een muntstuk, vroeger meestal één kruis dragend.

Tekst. E. HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 194, bl. 336, zie C, en vgl. H. v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes*, 1861, nr. 258, bl. 444: „Süm got so wellen wir loben und ern", een lied uit het „Kloster-Neuburger Hs.". Dit 16[de]-eeuwsche Hs., zegt H. v. F., kan, volgens Mone, enkele liederen uit de XV[de] eeuw bevatten.

Hier treden wij, Heere, met onze sterre.

F.

1. Hier treden wij, Heere, met onze sterre,
wij zoeken Heer Jesus, wij hadden hem gerre.

2. Wij klopten al aan Herodes zijn deur,
Herodes, de koning, kwam zelvers veur.

3. Hij sprak er al met een valscher hart:
„hoe ziet er de jongste van drieën zoo zwart?"

4. Al is hij zoo zwart, hij is wel bekend,
'het is er de koning van Oriënt.

5. Wij kwamen die hooge berge opgaan,
daar zag men de sterre stille staan.

6. „O sterre, gij moet er zoo stille niet staan,
gij moet er met ons naar Bethlehem gaan,

7. „Te Bethlehem in die schoone stad,
daar Maria met haar kindeken zat."

8. Zoo kleiner kind en zoo grooter God,
daar al de Joden meë hebben gespot.

Tekst. F. J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 179, samengesteld uit verschillende teksten door t. G. voor de beste gehouden. Deze schrijver ziet den laatsten regel: „Daar al de Joden meë hebben gespot", als de oudste lezing aan. Elders, zegt t. G, luidt het: „Die hemel en aarde geschapen had" (vgl. nochtans I, 6 en J, 4) of „Een zalig nieuwjaar verleene ons God"; doch dit zijn, „blijkens het rijm, later opgezette lappen, getuigende van christelijke verdraagzaamheid, die den Joden geen aanstoot wilde geven". Zie t. a. p., bl. 181, een „Starre gesangh" op de wijs van het onmiddellijk voorgaande lied: „Hier treden wi", enz., „Steckt vrunden, het heuft ter deuren oet" in „een bovenlandsch dialekt gesteld", gedrukt omstreeks 1650 of 1660, te Amsterdam bij Dirck Cornelisz. Houthaeck, en berustend in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Drie koningen met een sterre.

G.

1. Drie koningen met een sterre,
die kwamen gerezen al van zoo verre.

2. En ze kwamen zoo verre gegaan,
tot dat de sterre bleef stille staan.

3. „O sterre, gij moogt er zoo stille niet staan,
gij moet met ons naar Bethlehem gaan,

4. „Naar Bethlehem die schoone stad,
waar Maria met haar kleen kindeke zat."

5. Het kindeke schreeuwde van den dorst,
Maria legde 't aan haar borst.

6. En zij gaven het kindeken eenen zoen
van wierook en mirre en ander fijn goed.

7. En zij riepen allen gelijk: „offeranden!
laat wierook branden!"
En zij riepen allen gelijk:
„vivat onzen koning rijk!"

1, 1—2. In de Oost-Vlaamsche lezing, hierna vermeld: *ster*, rijmend op *ver*. — 6, 1. *zoen* = offerande.

Tekst. G. Uit West-Vlaanderen, medegedeeld door TH. SEVENS in *Het Vlaamsche volk*, Gent, nr. van 25 Febr. 1872, waarin mede voorkomt nagenoeg dezelfde lezing uit Gent (Oost-Vlaanderen), herdrukt naar eene mededeeling van J. VAN HOORDE in den *Volks-almanak van het Willems-Fonds*, Gent 1871, bl. 54.

Er kwamen drie koningen met eene ster.

H.

Er kwa-men drie ko-nin-gen met ee-ne ster, er kwa-men drie
ko-nin-gen met ee-ne ster, zij kwa-men van bij en zij kwa-men van
ver, zij kwa-men van bij en zij kwa-men van ver. (1)

(1) Variante:

Zij kwa-men van bij en zij kwa-men van ver.

1. Er kwamen drie koningen met eene ster,
zij kwamen van bij en zij kwamen van ver.

2. Zij kwamen den hoogen berg opgegaan,
zij vonden de sterre daar stille staan.

3. „Wel, sterre, gij moet er zoo stille niet staan,
gij moet er met ons naar Bethleëm gaan,
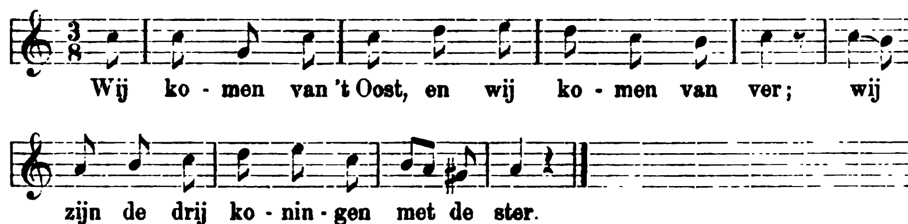
4. „Naar Bethleëm binnen die schoone stad,
waar Maria met haar klein kindetje zat."

5. Zij gaven dat kindetje eenen zoen
van wierook en mirre en roode fijn goud.

Tekst en melodie. H. Lootens et Feys, *Chants pop. flamands*, 1879, nr. 19, bl. 31. De aangeduide variante wordt door L. en F. aangegeven als een ouder slot.

Wij komen van 't Oost.

I.



1. Wij komen van 't Oost, en wij komen van ver;
wij zijn de drij koningen met de ster.

2. „Gij, sterre, gij moogt er zoo stille niet staan;
gij moet er met ons naar Bethlehem gaan,

3. „Naar Bethlehem, de schoone stad
waar Maria met haar klein kindeken zat."

4. Hoe kleinder kindeken, hoe meerder eer:
't is uit liefde voor Jezus, Onzen Heer.

5. Zij offeren daar zoo menigvoud
aan het kindeken mirre, wierook en goud.

6. Dat kindeken heeft er zoo lange geleefd,
dat 't hemel en aarde geschapen heeft.

7. Hemel en aarde en altegaar.
Ik wensch u een zaligen nieuwejaar.

Tekst en melodie. I. J. Bols, *Honderd Oude Vl. ldr.*, 1897, nr. 25, bl. 39, „gezongen te Westerloo". — De melodie met de *gis*, is eene meer moderne opvatting van D.

1. [illegible] op eenen dertienavond zeer wel,
daar kwamen drie koningen met eene ster.

2. Zij kwamen den hoogen berg afgegaan,
zij vonden er een sterre stille staan.

3. „Wel sterre, gij moet daar zoo stille niet staan,
gij moet er met ons naar Bethlehem gaan,

4. „Naar Bethlehem, die schoone stad,
waar Maria met heur kindeken zat."

5. Hoe minder kindeken, hoe meerder eer:
dat is een teeken van God onzen Heer.

6. Zij passeerden al voor een bakkerij,
zij kochten een brood en zij stolen er drij.

7. Zij passeerden al voor een herbergier,
zij vroegen een pint en zij kregen er vier.

8. Zij belden al aan Herodes zijn deur,
de koning Herodes kwam zelve veur.

9. „Wel, koning Herodes, wij zijn er zoo heesch,
geef ons eenen penning en een stuk vleesch."

10. Zij gaven dat kindeken eenen zoen,
van wierook en mirre en rood fijn goed.

10, 2. *goed*, lees: goud.

Tekst en melodie. K. A. Pauwels, in *Volkskunde*, XI (1898—99), bl. 124, aangeteekend te Deinze (Oost-Vlaanderen).

Driekoningen noemde men ook Dertiendach, omdat, zooals J. ter Gouw, t. a. p., bl. 174, zegt, dit feest gevierd werd op den ouden „Dertiendach", den dertienden of laatsten dag van 't Germaansche Joelfeest. Veel natuurlijker schijnt het en in beter overeenstemming met de meening van J. ter Gouw zelf, die in het Driekoningenfeest niets Germaansch wil zien, *Dertiendag* het feest te noemen van de aankomst der Drie Koningen bij het Christuskind, dertien dagen na Kerstmis. De oude naam bleef in Holland in zwang tot in de XVIII^de^ eeuw; in West-Vl. en in een deel van Oost-Vl. leeft hij nog krachtig voort (A. de Cock, *Volkskunde*, XII, 1899—1900, bl. 170, aant. 3).
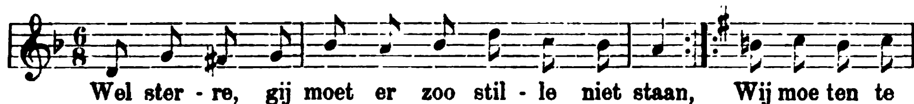
In *Het Brabands naghtegaelken*, z. j., nog c. 1840 te Gent bij Van Paemel
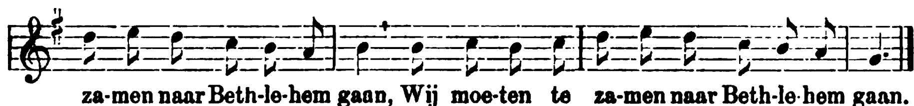
gedrukt, treft men, bl. 58, een „Liedeken of Dertien-avond zang" aan, „stemme: „Avec les jeux dans le village", met aanvang:

Midts wy hier t' saemen zijn gezeten,
alle vriendekens onder een,
laet ons den koning niet vergeten
eer onze compagnie zal scheen, enz.
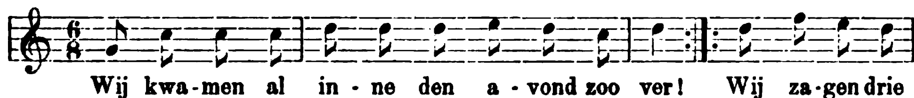
Wat betreft de voorschreven melodie, zie hierna het lied: „O Heer, wilt mijn stem verlichten".

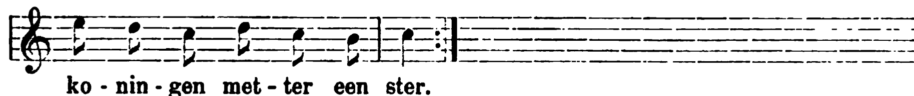
Met de volgende strophe en hare zangwijs — deze laatste staat in verband met de onmiddellijk voorgaande melodie en met H — werd ik vóór eenige jaren bekend gemaakt door wijlen Caesar Snoeck, die deze van een oud man te Ronse, Oost-Vl., had geleerd:





In *Volkskunde*, Gent XII (1899—1900), bl. 30, vindt men een door Pol de Mont „uit eene vergelijking van een vijftal lezingen" samengestelden tekst; daarbij eene zangwijs „die in de omstreken van Oudenaerde vrij algemeen verspreid schijnt" (vgl. D hierboven):





Het lied, waarvan hierboven verschillende lezingen worden medegedeeld, behoort, zooals door Pol de Mont, t. a. p., wordt gezegd, tot een onzer meest verspreide Driekoningen- of Sterreliederen. De lezing B werd door de Coussemaker aangeteekend, tekst en melodie, uit den mond eener bejaarde vrouw, die zelve het lied met haren man en andere personen had gezongen rond Kerstdag, Nieuwjaar en Driekoningen. Zangers en zangeressen waren in herders en herderinnen verkleed, en droegen een stok met eene ster er op. In 't algemeen maakte men hun goed onthaal, daar zulke

van geslacht tot geslacht overgeleverde gezangen graag werden gehoord. Gewoonlijk werd de voordracht beloond met wafels, koeken of eenig geld. Terecht wordt ons lied door HOFDIJK, *Ons voorgeslacht* (2de druk, Leiden 1875, V, bl. 260), in den mond gelegd van de „goede lieden", die „Driekoningen vieren" tijdens den strijd (1550—1600). „Die goede lieden", zegt de schrijver, steunende op SCHOTEL, *Gesch.-, letter- en oudheidk. uitspanningen*, Utrecht 1840, bl. 166, „gaan nog hun ouden gang, zij vieren onder elkander drie koningen; kleeden er twee in het wit en een — om den Moor — natuurlijk in het zwart; geven ieder een papieren ster met een brandende kaars daarachter, in de hand, en begeleiden dat driemanschap langs de straten tot in de eene of andere herberg, waar zij elkander onthalen op bier met suiker en oliekoeken." J. TER GOUW, *De volksvermaken*, bl. 177, vlg., die het „sterdragen" in 't breed en in 't lang beschrijft en, zooals de Coussemaker het met een plaatje verbeeldt, het gebruik zoo oud noemt als de mysteriespelen en vermoedt, dat het de „scolaers", d. i. de scholieren of studenten waren, die, in de middeleeuwen, er de stad meê omgingen, ja ook wel naburige plaatsen bezochten. Ons lied wordt insgelijks door dien schrijver aangezien als van ouds bestaande en als algemeen verspreid. Door hem worden, bl. 181, ook uit Breeroo's „Moortje", III bedr., 4de toon. (1625), vier gewestfaliseerde regels aangehaald, die met het eerste en het vierde couplet van F overeenstemmen:

Hier kamen wy Haeren mit onse steeren,
das Kindelyn Jesus willen wy liben ond eeren;
der jungste Kuningh is wolle bekant,
dat isser de Koningh aus Greeckenlandt.

Al de lezingen van ons lied berusten op tweeregelige strophe; A, B, C en J hebben daarenboven een refrein, dat men in de twee laatstgenoemde navolgingen terugvindt. Sommigen, zegt ter Gouw, t. a. p., bl. 180, hebben zich heel veel moeite gegeven tot het opsporen van de woorden „Louwerier" (tekst C). Dit „Louwerier" heeft precies dezelfde beteekenis als het „Tierelier", in Vondel's „Uitvaert van Orfeus", en het „Falderalderiro", in het liedje van den bruggeman bij de Chineesche schimmen („De brugge die is in 't watre gevallen"; zie II, nr. 340, bl. 1229 hiervoren). — Het refrein van J met zijn „a la berdina kosteljon", is louter onzin.

Over de „Sternsänger oder Sterndreher", zie nog HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, bl. 70 vlg., en ERK u BÖHME, t. a. p., *Deutscher Liederhort*, III, nrs. 1194—1201, bl. 109 vlg.

---

529. Nu sijt willekome, Jesu lieven Heer.

A.

Nu sijt wil - le - ko - me, Je - su lie - ven Heer, gij komt van al - soo ho - ge, van al - soo veer; nu sijt wil - le - ko - me van den ho-ghen he-mel neer, hier al in dit aert - rijck sijt gij ge-sien noijt meer. Kij - ri - e-leijs.

(1) Tekst:

1. Nu sijt willekome, Jesu lieven Heer,
gij komt van alsoo hoge, van alsoo veer;
nu sijt willekome van den hoghen hemel neer,
hier al in dit aertrijck sijt gij gesien noijt meer.
Kijrieleijs.

2. Christe Kijrieleyson laet ons singhen blij,
daer meed oock onse leijsen beghinnen vrij.
Jesus is geboren op den heijlighen kersnacht,
van een maget reijne die hoogh moet sijn geacht.
Kijrieleijs.
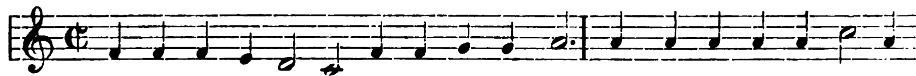
3. D'herders op den velde hoorden een nieu liedt,
dat Jesus was geboren, sij wisten 't niet:
„gaet aen geender straten en ghij sult hem vinden klaer.
Bethlem is de stede daer 't is geschiet voorwaer."
Kijrieleijs.
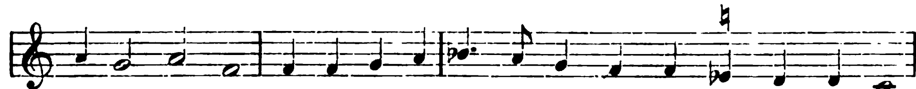
4. D'heijlige drie koon'ghen uijt soo verren landt,
sij sochten onsen Heere met offerhandt.
S'offerden oytmoedelijck myrh, wieroock ende goudt
teeren van den kinde dat alle dinck behoudt.
Kijrieleijs.
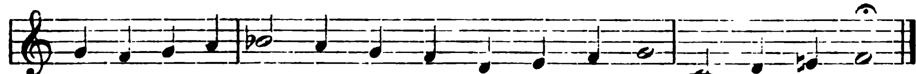
4, 5. t.: *teeren van kinde.*

Tekst en **melodie. A.** W. P. H. JANSEN, *Tijdschr. der Vereeniging voor N.-Ned. Muziekgesch.*, III (1891), bl. 250 vlg., naar een Hs. van o. 1600, in zijn bezit, dat, te oordeelen naar het notenschrift, een afschrift van een vroeger Hs. moet zijn.

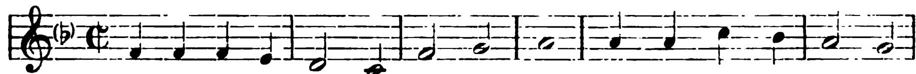
Dezelfde tekst, mits enkele veranderingen in de spelling, doet zich voor in THEODOTUS' *Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1621), 1627, bl. 12, zonder wijsaanduiding; het lied zal overigens zijn eigen melodie gehad hebben:

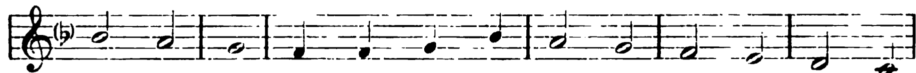


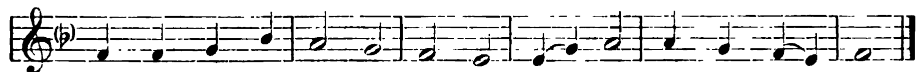




B.







1. Nu sijt willekome, Here Christ,
want gij onser alder Heere bist;
nu sijt willekome, lieve Heere,
hier int aertrijcke bedroevet seere.
Kyrieleijs.

2. Nu sijt willekome Christus Heere,
hier int aertrijcke een kijndeken teere;
nu sijt willekome coninck boven al,
die ons van onse sonden verlossen sal.
Kyrieleijs.

3. Nu sijt willekome coninck Davids soen,
om ons sondaers wille gedaelt wt hemels throon;
nu sijt willekome in deser werelt wijt,
gij komt om onse sonden geheel te maken quijt.
Kyrieleijs.

4. Nu sijt willekome Jesus kijndeken soet,
die de mensheijt heeft ontfangen vans maegdekens bloet.
nu sijt willekome groote machtige Heer,
wilt ons toch nu bevreijen van alle quade leer.
Kyrieleijs.

5. Nu sijt willekome hier int aertse dal,
een kijndeken ontfangen van heylich geest geschal;
nu sijt willekome Marie sone soet,
gij sult onse schult betalen met uwen heijligen bloet.
Kyrieleijs.

1, 4. *aertrijcké*, valsche klemtoon. -- 3, 2. t.: *om onse*, enz. — 5, 3. *Marie*, Latijnsche genitief.

Tekst en **melodie. B.** Naar JANSEN, t. a. p., bl. 259, „Een ander leijse".
Naar het voorbeeld van BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, III (1891), bl. 315, vervangen wij door *a*, de *b* op de laatste silbe van het woord „seere", *b* die in den tekst staat voor *bes*, daar de ♭ aan den sleutel moet bijgevoegd worden.

C.

1. Nu zijt wellecome Heere Christ,
want ghy onser alder Heere bist;
nu zijt wellecome, lieve Heere,
hier int aertrijcke, ghy zijt so schone.
Kyrieleys.

2. Kyrieleyson, Christeleyson willen wy singen,
daer me die schone leyssen beginnen;
Jesus is geboren op die heylige Kersnacht
van eene maget reyne, sy blevet en sy wast.
Kyrieleys.

3. De herders op die velde songen een nieu liet,
dat Jesus was geboren, sy en wistens niet:
„gaet aen geender strate, men salt u seggen claer,
tot Bethleëm inder stede daer ist geschiet voorwaer."
Kyrieleys.

4. Die heylige drie koningen wt verre landen
sochten onsen Heere met offerhanden;
die eene offerde myrrhe, die ander wieroock,
die derde louter gout, van dat alderpuerste oock.
Kyrieleys.

Tekst. C. *Leysen-boeck der Catholijcken*, Looven 1605, bl. 72; herdrukt door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akademie van wetenschappen, Afd. Letterk., 3de reeks, Dl. IV, bl. 372), die „aan deze blijkbaar oudere lezing, ondanks haar bedorven staat", de voorkeur geeft boven de jongere van Theodotus.
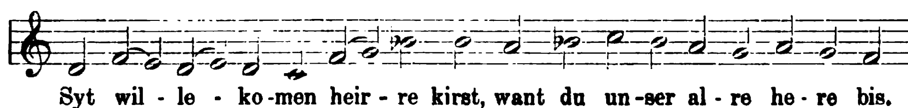
Dat het lied oud is, bewijst het refrein „Kyrieleis".

HOFFMANN v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, nr. 2, bl. 29, beschouwt het als behoorend tot het einde der XIde eeuw, en tracht het tot zijne oorspronkelijke gedaante terug te brengen. — W. BÄUMKER, *Vierteljahrsschrift*, IV (1888), bl. 158, ziet het aan als eene omwerking van een lied uitgegeven door CHRISTIAN QUIX, *Historische Beschreibung der Münsterkirche und der Heiligthums-Fahrt zu Aachen*, Aachen 1825, bl. 119. Quix gaf het stuk uit aldus, waarschijnlijk naar een oud, echter door hem niet genoemd Hs.:

Nun siet uns willekomen, hero Kerst,
die ihr unser aller hero siet.
Nun siet uns willekomen, lieber hero,
die ihr in den Kirchen schöne siet.
Kyrie-leyson.

Nun ist gott geboren unser aller trost,
der die hölsche phorten mit seinen creutz aufsthoes.
Die Mutter hat geheischen Maria,
wi in allen Kerstenbucheren geschriben steht.
Kyrie-leyson.

In een te Aken berustend Evangeliarium van Keizer Otto III (980—1002), werd een fragment van bovenstaanden tekst met de melodie ontdekt door den „Domchordirigent" Boeckeler, die het mededeelde aan Bäumker. Deze laatste gaf het uit in *Vierteljahrsschrift*, t. a. p. en in het voornoemde derde deel, bl. 314, van *Das katholische deutsche Kirchenlied.* In Bäumker's eerstgenoemde uitgave is de aanvangsnoot *c*, in plaats van *d*, op het woord *Syt*, eene drukfout. Ziehier het fragment, dat echter door Bäumker wordt aangezien als zijnde in het gemelde Evangeliarium door eene latere hand geschreven en als behoorende tot de XIV^de^, zoo niet tot de XV^de^ eeuw:

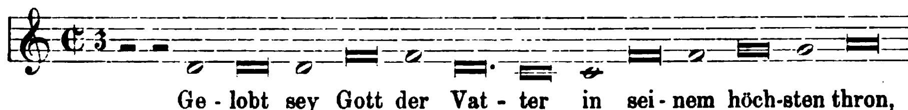


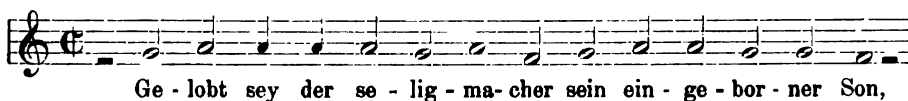
Nog eene andere lezing komt voor in een Hs. van o. 1394 te Erfurt, maar is tengevolge der meerstemmige bewerking niet ongeschonden gebleven.
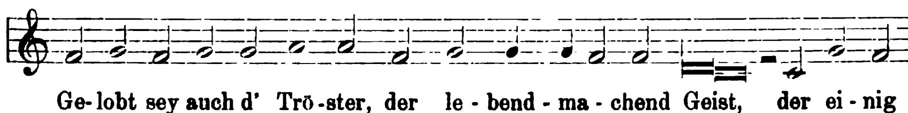
In een te Aken berustend *Directorium chori* uit het midden der XIV^de^ eeuw, en in een 17de-eeuwsch *Rituale*, copie van een vroeger Hs. van de abdij van Thorn aan de Maas, wordt deze leis vermeld als wordende gedurende den Kerstnacht in de kerk gezongen.
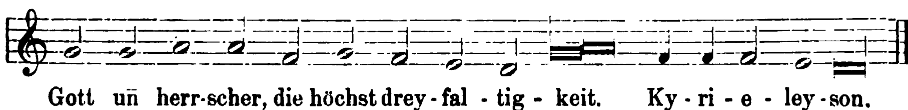
Bäumker's opsporingen worden ook medegedeeld door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1918, bl. 625.

Eene andere zangwijs, die met de voorgaande eenige trekken van gemeenschap heeft, wordt door Bäumker, t. a. p., I, nr. 302, bl. 600, aldus weergegeven; de oudste door hem aangeduide bron is het *Münchener Gesangb.*, 1586:









Allengskens wordt deze zangwijs met de bovenstaande melodie nauwer verwant, zoodat ze in MOHR's *Psälterlein*, Regensburg 1891, nr. 162, dezen vorm aanneemt:

Ge - lobt sei Gott der Va - ter, Auf sei - nem ho - hen Thron, Ge-

lobt der Se - lig - ma - cher, Sein ein - ge - bor - ner Sohn, Ge-

lobt sei auch der Trös- ter, Der Geist der Hei - lig - keit, Der aus-geht von den

bei - den Als Gott vor al - ler Zeit. Ky - rie e - lei - son.

Jansen, die deze gedaanteverwisselingen het eerst deed uitschijnen, doet ook zien hoe de oude leis in meer andere liederen bij de Duitschers is blijven voortbestaan, „al zijn ook de aangebrachte wijzigingen vele in getal".

530. Wy zyn dry koningen ryk aen magt.

A.

1. Wy zyn dry koningen ryk aen magt,
en wy gaen zoeken dag en nacht
al over berg en over dal,
om te vinden
waer wy van wisten,
regt over berg en over dal,
om te vinden
den God van al.

2. Jaspar, Melchior, Balthazar
kwamen by dit kindeken daer,
zy knielden met ootmoed,
offeranden,
wierrook branden,
zy knielden met ootmoed,
voor dit kindeken
Jesuken zoet.

3. Geheel de stal die was vol vreê,
'tkindeken en de beestekens meê;
dan roepen zy, dat 't klinkt:
„vivat,
vivat, vivat!"
dan roepen zy, dat 't klinkt:
„vivat, vivat,
onze koning drinkt!"

1, 3, 6. t.: *dael.*

Tekst. A. J. W. Wolf, *Wodana*, 1843, bl. 187, „Onze koning drinkt", medegedeeld door Jaak van de Velde van Dendermonde, met verzending naar J. Deslyons (1615—1700), *Discours ecclésiastique contre le paganisme du Roy boit*, Paris 1664, en naar een feuilleton van R. D. G.: „Oorsprong van den Koning drinkt", verschenen in de *Gazette* van Gent [van 13 April 1842], waar men leest, dat het Driekoningenfeest ingesteld werd „in navolging der aloude Romeynen, die eenen gastmaels koning kozen, op wiens wil er gedronken werd." — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 190, bl. 332, naar Wolf.

Drie koningen met een ster.

B.

1. Drie koningen met een ster,
kwamen gerezen van zoo ver,
al tusschen bergen en dal,
kwamen zij zoeken, in al hoeken,
al tusschen bergen en dal,
kwamen zij zoeken den God van al.

2. „Sterre, gij moogt er zoo stille niet staen,
gij moet met ons naer Bethleem gaen,
Bethleem, die schoone stad,
waer dat Maria met Jesus zat,
Bethleem, die schoone stad,
waer dat Maria met Jesus zat."

3. Het kindeken schreeuwt er van den dorst,
Maria legt het aen haer borst,
en zij riepen allen gelijk:
„doet overal den wierook branden!"
en zij riepen allen gelijk:
„vivat ons nieuwe koningrijk!"

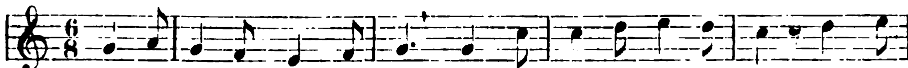
2, 1—4. Vgl. hiervoren nr. 528, bl. 2045, B, str. 8, 4 en de verdere varianten. — 3, 1—2. Vgl. hiervoren zelfde nummer, bl. 2053, G, str. 5.

Tekst. B. Gentsche lezing aangeteekend door Prudens van Duyse, o. 1855. Een Limburgsch fragment, medegedeeld door Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Calendrier belge*, Brux. 1860, I, bl. 30, vangt aan als B en herinnert aan A en C, str. 2:
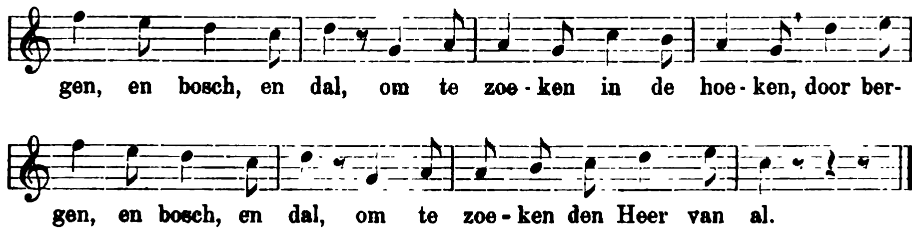
Dry koningen met eene sterre,
kwamen gerezen al van zoo verre.
Zy riepen alle gelyk: Offeranden!
Laet wierook branden!
Zy riepen alle gelyk vivat! enz.

Dry koningen, groot van macht.

C.



Dry ko-nin-gen, groot van macht, rey - zen - de by dag en nacht, door ber-



1. Dry koningen, groot van macht,
reyzende by dag en nacht,
door bergen, en bosch, en dal,
om te zoeken
in de hoeken,
door bergen, en bosch, en dal,
om te zoeken den Heer van al.

2. Gaspard, Melchior, Balthazar,
dry koningen al te gaer,
ze gingen al met ootmoed,
met offranden,
wierook branden;
ze gingen al met ootmoed,
met offranden voor 't kindje zoet.

3. „Zoete kindtje, weet ye wel,
in dees winters koude fel,
wie dat er voor de deure staet?
't Zyn dry koningen,
met belooningen;
wie dat er voor de deure staet?"
— „Zeg, dat ze maer binnen gaen."

4. — „Komt maer binnen, komt maer in,
't gaet wel naer 't Jesukens zin."
't Jesuke die lacht en grimt.
Ziet dat schaptje
't eet wel paptje;
't Jesuke die lacht en grimt,
't Jesuke is een zoete kind."

5. 't Joseph maekt uw keuksken net,
vaegt uw vloerken, maekt uw bed;
maekt dat zoete, zoete, zoet;

hooy en strooy,
viv' la rooy,
maekt dat zoete, zoete, zoet,
maekt dat mooy om 't kindtje zoet.

4, 2. lees: *Tjesukens*; t.: *Jesuken*. — 4, 3, 6 en 7. l.: *Tjesuke*. — 4, 4. t.: *schaeptje*. W.-Vl. uitspraak: *schaptje*. — 5, 1. l.: *Tjoseph*. — 5, 5. *viv' la rooy*, voor „vive le Roi!"; vgl. hiervoren II, nr. 390, bl. 1440, A[1] en de aanmerkingen, bl. 1442—3.

Tekst en melodie. C. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 31, bl. 91, tekst hierboven, uit Duinkerke en Belle; — Hoffmann v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 191, bl. 333, naar d. C.

D.

Drie koningen, groot van macht,
reisden te zamen, dag en nacht,
over bergen en over dal,
om te zoeken
in alle hoeken
tot in den armen stal,
waar dat kindje geboren was.
't Kindje was te Bethlehem:
zij zochten tot Jerusalem,
en zij vielen op hunne knieën,
de offerande schoot in brand,
en ze knielden alle gelijk
voor den vorst van 't hemelrijk.
En die ons niet en wilt verstaan,
en mag met onze sterre niet gaan . . .
Zij kwamen al voor Herodes zijn deur,
Herodes, de koning, kwam zelve veur.
Herodes sprak met valscher hert:
„waarvan is de jongste van drijen zoo zwert?"
— Al is hij zwert, hij is verre bekent,
het is de jongste koning van Moorenland,
onder de zon en maan verbrand . . .

16. Vgl. hiervoren III, nr. 528, bl. 2046, B, str. 6—7, en de varianten.

Tekst. D. Pol de Mont, *Volkskunde*, I (1888), bl. 13, uit Wetteren (Oost-Vlaanderen).

Zoete kindetje, weet gij wel.

E.

„Zoete kindetje, weet gij wel,
dat uw naam is Manuel?
De drie koningen die daar staan,
mogen zij wel binnen gaan?"
— „Wel gekomen, en komt maar in,
't gaat hier al naar 't kindtjes zin;
't kindetje krijscht en 't kindetje lacht,
't is geboren op Kerstnacht."

Tekst en **melodie. E.** Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 7, bl. 12.

Drij koningen rijk en groot van macht.

F.

Drij ko - nin - gen rijk en groot van macht, reis - den zoo bij dag en nacht; o - ver berg en o - ver dal gin-gen zij zoe - ken in al - le hoe-ken, o - ver berg en o - ver dal, naar den groo-ten God van al.

1. Drij koningen rijk en groot van macht,
reisden zoo bij dag en nacht;
over bergen en over dal
gingen zij zoeken
in alle hoeken,
over berg en over dal,
naar den grooten God van al.

2. Maria liet eenen zwaren zucht,
als zij hoorde het gerucht;
zij vreesde voor haar zoete lam,
dat zij met zorgen
hield verborgen;
zij meende dat Herodes gram
om haar klein kindeken kwam.

3. — „Wij hebben gereisd met groot bedwang;
wij reisden dertig mijlen lang,
omdat wij de rechte baan
niet meer wisten,
maar wel misten;
waar de ster bleef stille staan,
zijn wij samen binnengegaan."

4. 't Was Jaspar, Melchior en Balthasaar;
de eene kwam vóor, de andere naar,
en zij riepen met ootmoed:

„doet offeranden,
laat wierook branden!"
en zij knielden metterspoed
voor dat klein kindeken zoet.

5. De g'heele stal die was vol vreê,
't klein kind met de beesten meê.
't Was Maria met haar klein kind,
dat lag in dorste,
ja, aan haar borsten;
en zij riepen dat het klinkt:
„viva, onze Koning drinkt!"

Tekst. F. J. Bols, *Honderd oude Vlaamsche ldr.*, 1897, nr. 26, bl. 40, „gezongen te Alsemberg (Brussel)".

De bovenstaande melodie en hare varianten — ook de zangwijs F, alleen nog een geraamte — stamt af van een Fransch „air du Traquenard", o. a. te vinden in *Nouvelles parodies bachiques,* uitgegeven door en bij Christ. Ballard, Paris 1702, III, bl. 147:

Puis - que nous trou - vons i - cy De quoy char - mer le sou-
cy: Mes a - mis, tour à tour, Il faut boire, Il faut re-
boi - re, Mes a - mis, tour à tour, Il faut boi - re nuit et jour.

Dezelfde melodie doet zich voor in *La clef des chansonniers,* Paris 1717, I, bl. 84, insgelijks uitgegeven door en bij Chr. Ballard, waar zij dient voor het lied: „Quand on donne de l'amour", en in *La princesse de Carizme* (1718), Le Sage et d'Orneval, *Le théâtre de la foire,* Paris, III (1721), p. 117, nr. 149 van de muziekbijlagen.

Het woord „Traquenard" (Larousse, *Dict.*), duidt een ouden levendigen dans aan („ancienne sorte de danse vive et gaie" — „nous allons danser le traquenard"). Het wordt afgeleid van strik, knip om wilde dieren te vangen: „Le traquenard", zegt Larousse, „est par excellence le piège des bêtes de proie: il était employé dès le moyen âge et nos plus anciens écrivains en font mention".

Dit „Air du Traquenard" diende mede voor een Fransch Kerstlied, dat men aantreft bij Dom Georges Legeay, *Noëls anciens,* Solesmes, z. j. (1875), I, nr. 13, bl. 26. Wij laten de eerste strophe met de melodie volgen:

Dans le cal-me de la nuit, S'est en-ten-du un grand bruit, U-ne voix plu-sieurs fois, Plus an-gé-li-que qu' hu-mai-ne, U-ne voix plu-sieurs fois Don-nait gloire au roi des rois.

BARON DE REINSBERG-DÜRINGSFELD, *Calendrier belge,* 1860, I, bl. 26, doet ons een lied kennen, zonder stemopgave, ontleend aan Hss. van den heer Sleeckx, dat op Driekoningenfeest, waarschijnlijk te Antwerpen, werd gezongen:

1. Wy zyn drie koningen, wy zoeken geen kind,
maer een teugsken Lovensch dat ons beter dient,
Kaves of Lovensch bier,
en daerom komen wy hier;
ha, sa, waerdinneken,
spoedt u maer naer 't vat;
de mensch en kan niet zingen,
want zyn keel is om te springen
van het Lovensch nat.

2. Jaspar zoude van achter niet staen,
kon hy maer geraken aen den Lovenschen traen,
want 't minste dat hy drinkt.
dat is byna een pint,
en daerby moet hy hebben
tabak en brandewyn;
ja, daer eens op gebeten
en by een goed vuer gezeten
gelyk wy vrienden zyn.

3. Zoû'n wy niet wenschen drie koningen te zyn,
daer we altyd hebben tabak en brandewyn;
wy waeyen en wy zwaeyen
en wy zwaeyen altyd rond;
daer kwam ons onderwegen
nog een mooi meisken tegen;
wy gaven ze eenen mond.

In de laatste strophe ontbreken de derde en de vierde regel.

Vermelden wij nog een liedje gezongen door de kinderen, te vinden in J. W. Wolf's *Wodana*, 1843, bl. 194, medegedeeld door C. Stroobant:

Dry koningen, dry koningen,
koopt my een nieuwen hoed,
myn ouden is versleten,
moeder mag 't niet weten,
vader heeft het geld
op den rooster geteld.

Des avonds springt men over brandende keërsjes en men zingt:

Keërsken, keërsken onder de been,
en al die daar niet over en kan
en weet er niet van.

Baron de Reinsberg-Düringsfeld, t. a. p., bl. 29, die dit liedje overneemt en het „over 't keersken dansen" in verband brengt met de oude Kerstvuren, voegt er bij, dat te Turnhout eertijds de kaarsenmakers, op Kerstdag, aan hunne klanten kaarsjes met drie eindjes („à trois bouts") zonden, waarover de kinderen 's avonds sprongen. — Volgens eene mededeeling van Alfred Harou, in *Revue des traditions populaires*, Paris, III (1888), bl. 8, was dit springen in 1888 te Antwerpen nog niet buiten de mode geraakt.

Nog voor vijf-en-twintig jaren, zegt J. ter Gouw, *De volksvermaken* (1871), bl. 177, waren de „koningkaarsjes", kaarsen met drie armen, waarvan de middelste zwart geverfd was en het moorken of Melckert (Melchior) heette, in gebruik, en gaven kaarsenmaker en komenijsman die aan hunne klanten present. Bij het „kaarsje-springen" zongen de kinderen:

Kaarsies, kaarsies, drie aan een,
springen wij er over heen.
Al wie daar niet over en kan,
die en weet er nou niemendal van.

Ook te Luik waren die kaarsjes vroeger bekend, zooals men leert bij O. Colson, *Wallonia*, Liège, V (1897), bl. 18 vlg., „Le jour des rois" („Le roi de la table").

De koning van de tafel brengt ons tot de „Koningsbriefjes of trekbriefjes", waarvan sommige werden gezongen. Op het Driekoningenfeest (6 Januari) wordt de koning van de tafel, door het lot, door middel van deze briefjes aangewezen. Dit gebeurde nog door eene in een koek gebakken boon, en ook wel door middel van het kaartspel.

In Nederland werd vanouds de „Koning" aangeduid door middel van den ouden „trekbrief met de kroon", die, zegt J. ter Gouw, t. a. p., bl. 175, nog in de Tuinstraat (te Amsterdam) gedrukt wordt, met oude letter en nog ouder houtsneë-prentjes en rijmpjes. Die trekbrief, nog heden in den handel, was vroeger ook te Antwerpen bekend (zie Baron de Reinsberg-Düringsfeld, t. a. p., bl. 27).

Het ten huidigen dage in Vlaanderen nog niet gansch uit den handel verdwenen „Santje-wale" (image d'Épinal), met Nederlandschen en daaronder staanden Franschen tekst, „sur l'air: J'ai du mirliton", diende vroeger bij de Vlamingen om er de trekbriefjes uit te knippen. In dit prentje hebben de verschillende personages ten getale van zestien: Koning, Raadsheer, Geheimschrijver, Kamerdienaar, enz. elk hun vierregelig rijmpje, dat ze bij den aanvang van het avondmaal — want ten allen tijde liep het Driekoningenfeest op eten en drinken uit — elk op hun beurt zingen. De onveranderde Fransche tekst van het voornoemde prentje is nog heden in gebruik te Rijsel (zie Desrousseaux, *Moeurs pop. de la Flandre française*, Lille 1889, I, bl. 3 vlg. en de bijlage, en Paul Sébillot, *Revue des traditions populaires*, Paris, III (1888), bl. 7, „La fête des Rois"). Die tekst is insgelijks de meest bekende in Henegouwen (zie O. Colson, t. a. p., bl. 25).

De stemopgave duidt genoeg aan, dat de Fransche tekst de oorspronkelijke is.

Het eerste rijmpje luidt:

De Koning.

Ik ben koning van de vrienden,
mannen, spaert mijn tafel niet;
ik heb niet lang zoo veel bedienden,
dus intusschen geen verdriet.

Le Roi.

Je suis le roi de la table,
mes peuples, n'épargnez rien;
si mon règne est peu durable,
je veux vous faire du bien.

Raadsheer, Geheimschrijver, enz., preeken beurtelings de deugd aan van bier en wijn, zoodat het ambt van „Schenker" hier juist geene sinecuur is.

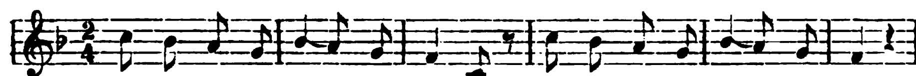
Te Rijsel hebben de rijmpjes of strophen daarenboven een ongedrukt refrein:

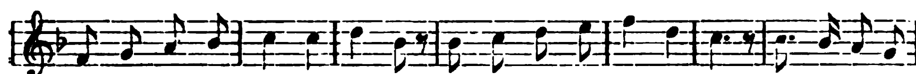
J'ai du mirliton,
mirliton, mirlitaine;
j'ai du mirliton,
bon, bon.

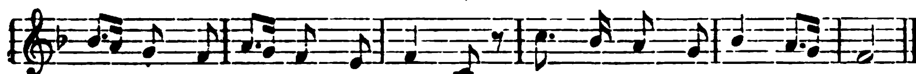
of:

j'ai du mirliton,
ton, ton.

Desrousseaux, die dit refrein doet kennen, meent, dat die strophen ontstaan zijn met het „oude mirliton", in den aanvang der XVIII^de^ eeuw (zie hiervoren, II, nr. 410, bl. 1520, het lied: „Ziet die arme peerdebeesten"). De melodie wordt door hem aldus medegedeeld:







Varianten van deze zangwijs zijn te vinden bij SÉBILLOT en bij COLSON, t. a. p.

EDM. VANDER STRAETEN, *Les billets des Rois en Flandre*, Gand 1892, haalt verschillende 18de-eeuwsche Koningsbriefjes aan, waaronder, bl. 14, een „Nieuwen vermaekelijken Koning-brief", met aanvang: „Mits ik heden ben uw Koning // lieve vrienden in dees woning", op den omslag van welken de drukker Vereecken in 1794 te Oudenaarde, bij gebrek aan ander papier, op bevel van de Fransche republikeinen, de lijst drukte van de personen, die, bij de aankomst der republikeinsche troepen, hunne woning verlaten hadden. De melodie van de daar voorkomende coupletten, is te vinden bij denzelfden schrijver, *La musique aux Pays-bas*, II, 1872, bl. 50, bijlage.

Op bl. 32 van *Les billets des Rois en Flandre* wordt de volgende strophe van een anderen koningsbrief, satyre tegen de Sansculottes, aangehaald:

Vrienden, daer is een beestje te zien,
het is een sans-culotjen,
het is te zien voor alle liên,
het zit al op se gotjen,
avec *e mi*, avec *e ma*, avec ma maremotje.

Het woord *gotjen*, staat voor: *gatje*, de woorden *avec e mi*, *avec e ma*, voor: *avecque mi*, *avecque ma*.

„Singe et sans-culotte", zegt Vander Straeten, „on devine l'allusion". Er is hier geen aap in 't spel. Dit couplet is bloot een pastiche van den „Marmottendans", een liedje te vinden o. a. in *De zingende zwaan*, „vervolg op de Overtoomsche markt-schipper" (Amst. 1795), Amst. G. van der Linden, z. j., bl. 46, met aanvang:

Meisje, wilt je mijn beestje eens zien,
't is een klein marmotje,
het kan dansen voor alle liên,
als hij komt uit zijn kotje,
avikkie moy, avikkie moy,
avikkie moy marmotje.

Eene variante van deze eerste strophe, zonder de melodie, met verzending naar Böhme: *Deutsches Kinderlied und Kinderspiel*, 1897, nr. 256, bl. 503, wordt medegedeeld als „Rondedansliedje" uit Thourout, onder I, nr. 187, bl. 128, van *Kinderspelen uit Vlaamsch-België*, enz., uitg. van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde, Gent 1905. Bij Böhme, t. a. p., vindt men, als „Spiel für kleine Kinder", éene strophe „Brandeburgisch", met aanvang: „Ich hab' ein kleines Murmelthier // das macht mir viele Freude", die met het stellig niet voor kinderen geschreven liedje uit *De(n) zingende zwaan*, zeer weinig gemeens heeft.

Naar mij werd medegedeeld door mijn vriend J. H. Scholtema te 's-Gravenhage, diende de wijs „van 't Marmotje", voor het liedje: „Hier komt Paul Jones aan // het is zoo'n aardig ventje", enz., 9 str., met de wijsaanduiding te vinden in: *De opper-admiraal van Holland*, enz., 5[de] druk, Amst. B. Koene, z. j., bl. 72. Het nog bekende spotliedje op den Amerikaanschen kapitein John Paul Jones, 1779, wordt aangehaald door Dr. J. Boekenoogen, *Onze rijmen* (1893), bl. 5, en is te vinden, 1 str. met de melodie bij Dr. J. van Vloten en M. A. Brandts Buys, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, 4[de] druk, 1894, bl. 31 (vgl. aldaar de melodie, bl. 2: „Draai er het wieltje nog er eens om"), en 3 str. met de vollediger zangwijs, in *Nederl. volkslb.*, uitg. van de Maatsch. tot Nut van 't Algemeen, 2[de] druk, 1897, nr. 32, bl. 42.

Van wanneer de trekbriefjes dagteekenen is niet bekend. Vander Straeten, *Les billets*, enz., bl. 103, geeft in phototypie de overgebleven fragmenten weer van een te Brugge ten jare 1577 in hout gesneden Koningsbrief, fragmenten die overigens reeds waren uitgegeven in den zesden jaargang (1871), bl. 44, van het Brugsche weekblad *Rond den heerd.*

In zijn *Almanach voor heden en morgen*, Antw. 1665, bl. 131 vlg., doet P. Croon, „Canonick regulier ende religieus van Sinte Mertens tot Loven", ons zien, hoe te zijnen tijd Driekoningen werd gevierd:

De Koninck-brieffies sijn bekent:
waer mé men eenen Koninck kiest,
die somtijdts dan den wijn verliest (betaalt),
een Schencker, Bode, Bottelier,
een Köck, een Raetsman, en Poortier,
Bicht-Vader, Sot, en Medecijn,
en voorts soo veel daer gasten sijn,
die roepen, als den Koninck drinckt:
„den Koninck drinkt!" soo dat het klinckt;
sy moeten schreeuwen altegaer,
off anders is het Sottie daer,
waer van den ghenen, die dan swijght,
een vuyle swerte vaghe krijght,
om dat hij op wat anders drinckt,
en niet en roept: „den Koninck drinckt!"

Zoo gaat de schrijver voort om vervolgens dezen roep of kreet uit te leggen, en te sluiten met een geestelijken Koningsbrief. „Maer om dat ick u te vooren gheseyt hebbe", schrijft P. CROON, „dat ick niet en weet waer uyt dat dese ghewoonte van te kiesen en de *Koninck-drinck* te roepen, ghesproten is, soo en kan ick niet laten u even-wel te verhaelen, wat ick daer somtijdts van ghehoort hebbe, misschien getrokken uyt het *Evangelie vanden Spin-rock*. Men seyde dat de Dry-Koninghen tot Betthleem wesende, het soet kindeken meer dan eens besoeckende (het welck wel waerachtigh kan wesen, aengesien sy aldaer gheslapen hebben) eenmael sijn ghekomen ter wijlen het kleyn schaepken de ghebenedijde borsten van sijne Moeder soôgh; het welck, als sy saghen, sauden gheseyt hebben teghen elkanderen: „Den Koninck drinckt", enz. — Door Evangelie vanden Spin-rock wordt bedoeld het volksboek: *Evangiles des quenoilles* (quenouilles) gedrukt c. 1475 te Brugge, bij Colard Mansion, herdrukt o. a. in 1855 en verschenen te Parijs bij P. Jannet, een werk waarin van de Drie-Koningen niet gesproken wordt, maar dat allerlei ongelooflijke praatjes bevat, naar men wil door oude vrouwen in de spinschool verteld. Zie Dr. G. KALFF, *Gesch. der Nederl. letterk. in de 16de eeuw*, 1889, I, bl. 394.

Ziehier thans een staaltje van Croon's geestelijken Koningsbrief, „koppel-dichtiens op eenige ampten van dit koninck-rijk"; wij geven de eerste en de laatste strophe:

DEN KONINCK.

Mensch, die altijt even seer
snackt en haeckt naer staet en eer,
wildy eenen Koninck worden?
leert uw' eyghen driften gorden.

KOCK.

Sonder vlamme, sonder vier
kockt den kock-man niet en sier:
sonder liefde-vier te stoken,
kan oock niemant deugden koken.

MONTEIL, *Histoire des Français des divers états*, uitg. Brussel 1843, IV, 2de deel, bl. 335, een 17de-eeuwsch Driekoningenfeest beschrijvend, zegt o. a.: „La police du festin appartient au roi. A chaque fois qu'il boit ou que la reine boit, les convives crient tous à la fois et à pleine tête. Les rues, les places retentissent de ces airs, qui se font entendre de toutes les maisons." — Zoo die kreet al niet van de Saturnaliën dagteekent, van dewelke Monteil het Driekoningenfeest wil afleiden, dan is die roep toch in elk geval oud. — Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, bl. 297, doet ons een liedje van 1566 kennen, „een zeer onroomsch maar liefelijk dicht", met aanvang: „Jesus Christ, le Roy des Roys" en refrein: „le Roy boit!". Men vindt dien kreet mede in A en F hierboven, slotstrophe; in het onmiddellijk volgende: „Maekt plaets, o herderkens", str. 3, en in nr. 533, str. 6; verder in „Laet ons met eenen blyden geest", str. 10 (DE COUSSEMAKER, t. a. p., nr. 19, bl. 48);

„Wij zijn der drij uit verre landen", str. 6 (J. Bols, t. a. p., nr. 27, bl. 42); „Wat zie ik, Titer, ginder verre", str. 8 (Id., nr. 23, bl. 34). Overigens werd het Driekoningenfeest in de Vlaamsche steden ook genoemd: „het feest van den koning drinckt" (zie Baron de Reinsberg-Düringsfeld, t. a. p., bl. 24—6).

Voor Götzinger, *Reallexicon*, 1885, op het woord „Drei Königsfest", bl. 130, zijn hier heidensche met christelijke overleveringen verbonden. J. ter Gouw, bl. 185, kan met Grimm, *Deutsche Myth.*, bl. 1223, niet aannemen, dat men aan het zingen met de ster (zie bl. 2060 hiervoren) een anderen dan een christelijken oorsprong toekent. En toch, zegt ter Gouw, hebben sommigen ook dit zelfs voor een Oud-Germaansch gebruik willen verklaren. 't Joelfeest (Midwinterfeest) was het feest der nieuwe zon: wat was er natuurlijker dan dat de Germanen de afbeelding dier zon ronddroegen en er een lied bij zongen? Maar zij vergissen zich, vaart de schrijver voort, het zinnebeeld der zon was een rad, geen ster; en dat rad werd niet gedragen, maar gewenteld. De ster is die van Bethlehem; het sterrelied bezingt de historie der Wijzen uit het Oosten in hunne ontmoeting met Herodes, en daarin is niets Germaansch te bekennen.

In de middeleeuwen werd het Driekoningenfeest niet alleen op Driekoningendag (6 Januari), maar gedurende heel de octaaf in de Kerk gevierd. In 't koor voor 't hoogaltaar zat Maria met haar kind. Vier mannen met roode en blauwe doeken om de schouders geslagen, verbeeldden de Herders; anderen, uitgedost als Engelen, zingende: „Gloria in excelsis", zaten op het orgel, dat den hemel verbeeldde. Drie priesters te paard, waren de drie koningen. Zij kwamen van verschillende zijden (als uit drie werelddeelen, Europa, Azië en Afrika) de kerk binnenrijden. Als zij elkander in 't midden der kerk ontmoet hadden, reden zij naar een zijdeurtje, waar een venstertje boven was en klopten aan; 't venster ging open; de koster, die Herodes voorstelde, stak er zijn hoofd door en wisselde een woordje met de koningen. Maar opeens scheen aan 't gewelf eene blinkende ster; waarop de koningen naar 't koor reden en er hunne offeranden deden (Arend, *Algem. gesch. des vaderl.*, II, 2de stuk, bl. 303, aangeh. door J. ter Gouw, t. a. p.).

Toen nu het mysteriespel van de kerk op de straat werd gebracht, zag men de „Drie koningen" in de ommegangen prijken, en tot heden toe zijn zij nog degelijk vertegenwoordigd in de jaarlijksche Veurnsche processie (Prudens van Duyse, *De processie te Veurne* in Annales de la Société royale des beaux-arts et de littérature de Gand, II, 1846—47, bl. 221 vlg.; zie mede bl. 2040 hiervoren).

Op sommige plaatsen werden de trekbriefjes vervangen, zagen wij reeds, door eene in een koek gebakken boon. Bij Monteil, t. a. p., in zijne beschrijving van een 17de-eeuwsch Driekoningenfeest, leest men dienaangaande: „Un jeune enfant est placé au dessous de la table sur laquelle on a découpé en tranches un beau gâteau sucré, parfumé. Le maitre de la maison renouvelant l'ancienne formule des Romains dit: Phœbe! l'enfant répond et nomme toutes les personnes présentes. A mesure que l'enfant les nomme, le maitre de la maison leur donne une tranche de gâteau. Celui et celle qui trouvent la fève sont proclamés roi et reine".

Te Rijsel worden de briefjes nog heden getrokken door een jong kind, dat, zich

tot den heer des huizes richtend, bij ieder uitgekomen briefje de woorden uitspreekt: „qui phœbe, domine?", voor: „cui fabœ, domine?", d. i.: „Heer, aan wien de boonen?" (DESROUSSEAUX, t. a. p., bl. 8). In sommige plaatsen van Waalsch-België, waar de boon nog in gebruik is, zijn die woorden niet bekend. In Holland, in de plaatsen, waar de boon besliste, werd de koek door de boeren „bonekoek" en door de stedelingen „coninxbrood" genaamd (J. TER GOUW, t. a. p., bl. 175); zie mede A. DE COCK, in *Volkskunde*, XII (1899—1900), bl. 169—175, „Spreekwoorden en zegswijzen", op het woord: „Boonkoning".

„Den koning met briefkens by loting trekken," leest men bij J. M. DAUTZENBERG en PR. VAN DUYSE, *Volksleesboek*, Brussel 1854, bl. 9, „is wellicht dietscher dan op zyn fransch eene boon in eenen koek bakken, en dien in zoo vele stukken snyden als er aanwezigen zyn."

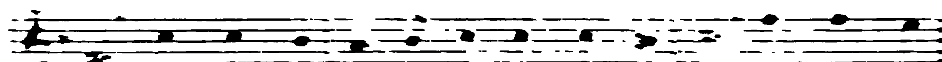
In Henegouwen werden koning en koningin en 's konings adjudanten (aides de camp) door middel van het kaartspel getrokken (A. COLSON, t. a. p., bl. 21); te Aalst en te Denderleeuw is een dergelijk gebruik mede bekend (A. DE COCK, t. a. p., bl. 174).

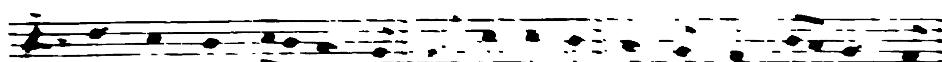
Hoe het Driekoningenfeest vroeger in Vlaamschen huiselijken kring werd gevierd, leert men uit PRUDENS VAN DUYSE's *Gedichtjes voor kinderen*, Gent 1849, bl. 31.

Meermaals hebben onze oude schilders dit feest behandeld. Beroemd zijn de te Brussel (Museum), Parijs (Louvre) en Weenen (Belvedere) berustende Driekoningenfeesten van Jordaens (1593—1678), en het stuk van Jan Steen op het Rijksmuseum te Amsterdam.

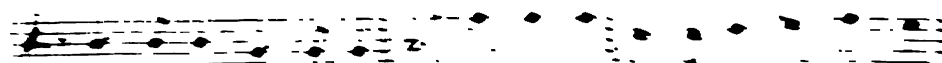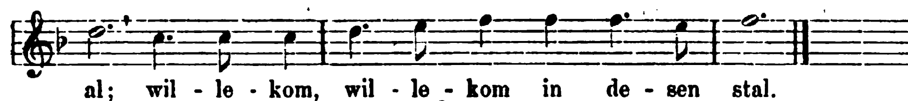










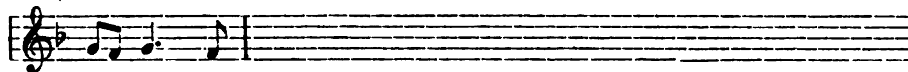








(1) Tekst:



1. Maekt plaets, o herderkens, komt uyt den stal,
ziet eens uyt Oostenland dit groot getal,
't loopt al naer Bethleëm, al na den stal.
Ziet de dry koningen met groot getal;
de sterr' op 't kribbeken blijft stille staen,
en sy en schamen hun niet in te gaen.
Willekom, willekom, willekom al,
willekom, willekom in desen stal;
doet offerhanden en laet wierook branden voor 't kindeken zoet,
het sal 't u loonen met d' eeuwige kroonen voor 't tijdelijk goed.
Willekom koningen, willekom al; willekom, willekom in desen stal.

2. Haer kroonen werpen sy voor 't kribbeken,
de voetjens kussen sy van 't kindeken,
en zeggen: „willekom in 't stalleken."
Het kleyne kindeken dat lacht hun aen;
ziet hoe het grabbelt in de gulde schael,
ziet eens hoe vlijtig dat sijn oogskens staen.
Willekom, willekom, willekom al,
willekom, willekom in desen stal;
doet offerhanden en laet wierook branden voor 't kindeken zoet,
het sal 't u loonen met d' eeuwige kroonen voor 't tijdelijk goed.
Willekom koningen, willekom al; willekom, willekom in desen stal.

3. Naer d' offerhande, ziet, het kindeken
geeft sijnen zegen aen de koningen
met sijn gebenedijde handekens;
daer naer het keert hem om en het kreeg dorst,
het worpt hem aen sijn moeders borst,
trekt daer een teugsken uyt voor sijnen dorst.
De koningen ziende het zuygende kind,
sy riepen: „den koning, den koning die drinkt!"
Den stal is vol vreugden, een igelijk zingt: „den koning die drinkt!"
Wilt u ook verheugen, en zingen met vreugden: „den koning die drinkt,
den koning die drinkt, den koning die drinkt, den koning die drinkt!"

Tekst. *Kersnacht en de naervolgende dagen*, Antw., P. J. RIJMERS, z. j., bl. 24, „liedeken van den koning die drinkt, op de wyze alsoo 't begint", hierboven weergegeven; — *De alder-nieuwsten leyssemliedekens*, Antw. 1684, bl. 51, en *Oude en nieuwe Kersgesangen*, door J. S. (JAN STICHTER), Amst. 1757, bl. 38, beide vermeld door WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 203, bl. 438, „De koning drinkt", en door HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 190, bl. 332, „Unser König trinkt". — H. v. F. stelt de vraag: „Ob das: Den koning die drinkt, eine tiefere Bedeutung hat?" — Zie het onmiddellijk voorgaande lied: „Drie koningen groot van macht." De tekst komt ook voor in *Liefde-vier in den Kers-nacht*, Loven 1669, bl. 80, doch daar schijnt de volgorde der strophen gestoord.

Melodie. *Evangelische leeuwerck*, door C. D. P. (CHRISTIANUS DE PLACKER), Antw. 1682, I, bl. 216, waar de wijs: „Maeckt plaets, ô herderkens", dient voor het lied: „Verdwaelde geesten, neemt hier oogmerk".

532. Wy komen alle drie uyt vremde landen.

Wy ko-men al-le drie uyt vrem-de lan-den, uyt O-ri-en-ten

door een sterr' ge-leydt, vie-ren u-we macht en kus-sen uw' han-den,

groe-ten met oot-moed u-we ma-jes-teydt. 'k Wensche, dat u Godt sou-de

voor-spoedt ge-ven, en lan-ge lae-ten le-ven voor ons sae-lig-heydt.

1. Wy komen alle drie uyt vremde landen,
uyt Orienten door een sterr' geleydt,
vieren uwe macht en kussen uw' handen,
groeten met ootmoed uwe majesteydt.
'K wensche, dat u Godt soude voorspoedt geven,
en lange laeten leven voor ons saeligheydt.

2. Dit nieuw gebooren kindt, den vorst der Joden,
hoe groot is syne macht en syn gebiedt!
dat den hemel self sendt sterren voor boden,
die ons metter spoedt tot hem ontbiedt.
Wy sullen hem dan, met geboogde leden,
giften met gebeden geven, die gy siet.

Tekst en melodie. D. Carnel, *'t Kribbetje*, enz., Annales du Comité flamand de France, I, 1853, Dunkerque 1854, bl. 146. — De tweede strophe is toegericht „aen Maria en Joseph".

---

533. Uyt Oosten landen.

(1)

Uyt Oo - sten lan - den qua - men met of - fer - han - den dry

co - nin - gen ge - reyst naer Beth - le - hem, wel vyf - hon - dert my - len

(2)

ver - re, door 't ver-lich-ten van een ster - re, die zy ver - lo - ren te Je-

(3)

ru - sa - lem, Je - ru - sa - lem, die zy ver - lo - ren te Je - ru - sa - lem.

LOOTENS en FEYS:

(1)

drie ko - nin - gen ge - reisd naar Beth - le - em.

(2) (3)

die zij ver - lo - ren. die zij ver - lo - ren.

1. Uyt Oosten landen
quamen met offerhanden
dry coningen gereyst naer Bethlehem,
wel vyf-hondert mylen verre,
door 't verlichten van een sterre,
die zy verloren te Jerusalem.

2. Herodes verslagen,
als hy hun hoorde vragen
waer den coninck der Joden geboren was,
hy strackx sijnen raet vergaerden,
die hem dit terstont verklaerden;
dus wees hy hun naer Bethlehem op dat pas.

3. Met dapper schreden
syn dêes Wyse getreden,
de sterr' leyde haer weer tot in den stal;
siet, daer hebben zy gevonden,
in slechte doeckxkens gewonden,
een kintjen coningh, heer en Godt van al.

4. Uyt liefde teere,
schencken dêes groote heere
haeren scepter, croon en staf aen het kind naer wensch;
sy deden hun offerhanden,
myrrhe, gout, wieroock zy branden,
herkenden 't kint als Koning, Godt en mensch.

5. Siet, hoe de liefde
van dit kint hun 't hert doorgriefde,
het bracht sijn lieve handekens in de schael,
't loegh hun toe met soete loncken,
en dée soo de liefde voncken,
en in hun herten branden al te-mael.

6. Dêes Coningen weder
vielen voor 't kintjen neder,
wiens vriendelijck wesen alle herten winckt;
't gaf den zegen aen dêes vorsten,
't soogh sijn moeders lieve borsten;
sy riepen al met vreught: „den côninck drinckt!"

7. Als zy den zegen
van 't kint hadden gekregen,
sy naemen oorlof weer naer hun ryck te gaen,
doch Herodes, den snooden,
meynt dit soete kint te dooden;
dus wees den engel hun een ander baen.
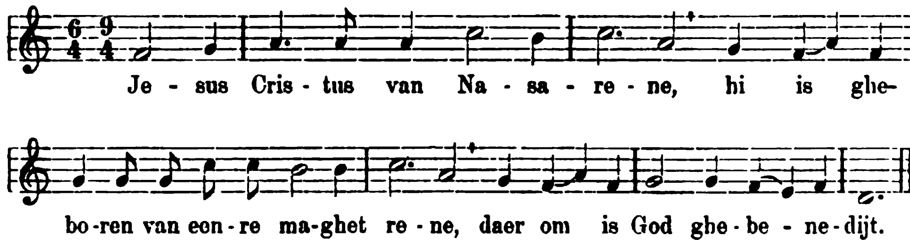
3, 2. *sic* L. et F.; t.: *gereden.*

Tekst. Elizabeth van Wauwe (of van Wouwe), *Het geestelyck maeghdentuyltjen*, Antw. 1722, bl. 34, „stemme: O soete tyden", hierboven weergegeven. De eerste uitg., Antw. 1708, bevat dit lied niet; — Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, Bruges 1879, nr. 17, bl. 28, zelfde tekst in moderne spelling, met enkele varianten en weglating van str. 6.

Melodie. Lootens et Feys, t. a. p., met waarneming van het hierboven in de zangwijs aangeduide refrein.

De melodie: „De zoete tijden van den koelen Mey", te vinden hierna, berust op anderen strophenbouw.

534. Jesus Cristus van Nasarene.



A.

1. Jesus Cristus van Nasarene,
hi is gheboren van eenre maghet rene,
daer om is God ghebenedijt.

2. Alle die enghelen van hemelrike
ende alle die herdekens al van aertrike,
si songhen, si hadden groot jolijt.
Jesus Cristus, enz.

3. Doen Herodes wert gheware
dat een kindekijn gheboren ware,
dies had hi in sijn herte groot nijt.
Jesus Cristus, enz.

4. Hi dede soeken hier ende dare
jonghe kinderkijns van twee jare,
di dedi alle nemen tlijf.
Jesus Cristus, enz.

5. Doen ons vrouwe dat verhoorde,
dat Herodes die kinderkijns so vermoorde,
dies leet si in haer herte verdriet.
Jesus Cristus, enz.

6. Si sprac tot Joseph sonder sparen:
„maect u bereet, laet ons gaen varen,
wi souden wech sijn, tis meer dan tijt!"
Jesus Cristus, enz.

7. Alle die enghelen van hemelrike
ende alle die clergie van aertrike,
si sijn verhoocht van deser ende verblijt.
Jesus Cristus, enz.

1, 1. *Jesus Christus van Nasarene*, ontstaan uit een contaminatie tusschen *J. C. van Nazareth* en *J. C. de Nazareen.*

Alle enghelen van hemelrike.

B.

1. Alle enghelen van hemelrike
ende alle menschen op eertrike
verbliden hem alle tot eenre tijt.
Jesus Cristus van Nasarene,
ghi sijt waer mensche ende God allene,
daer om sidi ghebenedijt.

2. Alle cleine kinder van tween jaren,
die dede Herodes soeken daer si waren
ende hi dede hem alle nemen dat lijf.
Jesus Cristus, enz.

3. Also vroe als Joseph dat verhoorde,
hi sprac tot onser vrouwen dese woorde:
„laet ons gaen vlien, tis meer dan tijt."
Jesus Cristus, enz.

4. Alse si een halve mile waren ghevaren,
daer saghen si enen man staen saden,
si groeten hem ende leden voor bi.
Jesus Cristus, enz.

5. „Nu hoort, goet man, die dit coornken sadet,
ist dat daer iemant nae ons vraghet,
so secht, wi voeren hier hen, doe ghi dit sait."
Jesus Cristus, enz.

6. Als Herodes dat verhoorde,
hi sprac tot sinen cnechten dese woorde:
„laet ons gaen soeken dat heilighe wijf."
Jesus Cristus, enz.

7. Als si een halve mile waren ghevaren,
daer saghen si enen man staen maden,
si groeten hem ende werden verblijt.
Jesus Cristus, enz.

8. „Nu secht ons, man, die dit coornken madet,
saech di hier niet een joncfrouwe voor bi varen,
si was ghecledet met witten habijt?"
Jesus Cristus, enz.

9. — „Doe ic dit saide, dat ic nu made,
doe sach ic voorbi ene joncfrou varen,
si was ghecledet mit witten habijt."
Jesus Cristus, enz.

10. Herodes sprac tot sinen scharen:
„wel op, laet ons te huus wert varen!
tis al om niet, dat wi hier sijn."
Jesus Cristus, enz.

Heer Ihesus Kerst van Nazarene.

C.

1. Heer Ihesus Kerst van Nazarene,
ghi sijt geboren van eene maget rene,
daer om sidi ghebenedijt.

2. Herodes quam al daer ghevaren
daer een man sijn coren maeyde,
hi sprac, hi reet voerbi.
Heer Ihesus, enz.

3. „Segt mi, man, daer ghi tcoren maeyet,
hebdi hier niet een vrou sien varen
met wit habijt?"
Heer Ihesus, enz.

4. — „Doen ic saeyde dat ic maeye,
doen quam hier een vrou gevaren
met wit habijt."
Heer Ihesus, enz.

5. Herodes sprac tot sinen heeren,
wi willen weder thuyswaert keeren,
si mach wel uten lande sijn.
Heer Ihesus, enz.

6. Herodes sprac tot sinen lieden:
„hoort toe wat ic sal ghebieden,
gaet ende soect dat kindeken."
Heer Ihesus, enz.

7. Si gingen van lande te lande varen,
die onder die twee iaren waren,
die doden si.
Heer Ihesus, enz.

8. Doen waenden si tkindeken te verdoen,
maer twas in Egipten ghevloen;
ten wilde niet ghedodet sijn.
Heer Ihesus, enz.

9. Dusent ende . xliiij . dusent
waren ghedoot kinderen;
si willen allen Gods enghelen sijn.
Heer Ihesus, enz.

2, 2. t.: *maeyt.* — 3, 1. t.: *daer ghi maeyt.* — 6, 2. *toe,* bijgev. — 7, 3. t.: *di doden.* — 8, 1. *te* bijgev.; vgl. D, 16, 1. — 9, 1. Het getal gewoonlijk opgegeven, ontleend aan Openb. XIV, 3, zegt Dr. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen*, bl. 388, die ook verzendt naar het *Breviarium Romanum*, „in Octava SS. Innocentium, lectio I", is honderd vier en veertig duizend; zie hierna bl. 2102.

D.

1. Iesus kerst van Nazareene,
hi is gheboren van eender maghet reene,
daer om is God ghebenedijt.

2. Alle die engelen van hemelrijc
ende al die herderkens van aertrijc
sij songen, si hadden groot iolijt.
Iesus kerst, enz.

3. Herodes die hevet vernomen
daer is een nyen coninc gecomen,
die rijcker soude sijn dan hi.
Iesus kerst, enz.

4. Herodes hevet ghesworen,
hi sal alle kinderen dooden in thoren
die onder die twee iaren sijn.
Iesus kerst, enz.

5. Hi dede soecken hier en daer
jonge kinderkens van twee iaer;
die dede hi alle nemen dlijf.
Iesus kerst, enz.

6. Doen Maria dat verhoorde,
datmen alle kinderen vermoorde,
des leedt si in haer hert verdriet.
Iesus kerst, enz.

7. Si sprac tot Joseph sonder sparen:
„maect u bereet, laet ons gaen varen,
wi souden wech sijn, tis meer dan tijt."
Iesus kerst, enz.

8. Maria quam aldaer ghevaren,
dair een man sijn coren ginc sayen,
si groete hem ende reet voerbi.
Iesus kerst, enz.

9. „God groet u, man diet coren saeyt,
comter yemant die u na mi vraecht,
so segt, dat ic hier leden ben."
Iesus kerst, enz.

10. Doe Maria was wech ghevaren,
doen quam Herodes met sijnder scaren;
dat coren was rijp ter selver tijt.
Iesus kerst, enz.

11. „God groet u, man die mayt u coren,
saechdy hier eenige vrouwe te voren,
die met haer hadde een kindekijn?"
Iesus kerst, enz.

12. — „Doen ic hier sayde, dat ic nu maye,
doe sach ic hier een schoon vrouwe varen,
si was ghecleet met wit habijt."
Iesus kerst, enz.

13. Herodes sprac tot sinen heeren:
„wi willen weder thuyswaert keeren,
si mach wel wten lande sijn."
Iesus kerst, enz.

14. Herodes sprac tot sinen lieden:
„hoort wat ic u sal ghebieden,
gaet henen, soect dat kindekijn."
Iesus kerst, enz.

15. Si ghinghen van lande te lande varen;
die onder de twee iaren waren,
die dooden si tot alder tijt.
Iesus kerst, enz.

16. Doen waenden si dat kindeken te verdoen,
mer het was in Egipten ghevloen;
ten wilde noch ghedoot sijn niet.
Iesus kerst, enz.

17. Duysent ende . xliiij . duysent reyn
waren daer ghedoot kinderen cleyn;
si willen alle Gods engelen sijn.
Iesus kerst, enz.

18. Nu bidden wi desen kindė,
dat hi ons allen bringhe
hier boven in sijn eewich rijck.
Iesus kerst, enz.

19. Alle die engelen van hemelrijc
ende alle clergie van eertrijc
si sijn verblijt van desen dinck.
Iesus kerst, enz.

17, 1. Zie aant. C, 9, 1. — 19, 3. *sijn*, bijgev. — Aan het refrein ontbreken hier de woorden *hi is*.

E.

1. Heer Jesus Kerst van Nazareene,
ghij zijt gheboren van een maget reene,
daerom sijdy ghebenedijt.
Heer Jesus Kerst.

2. Herodes hevet vernomen
daer is een nieu coninck comen,
die rijcker soude sijn dan hij.

3. Herodes heeft ghesworen,
hij sal alle kinderen dooden in thoren,
die onder die twee iaren zijn.

4. Doen Maria dat verhoorde,
datmen allen kinderen vermoorde:
„Joseph, laet ons varen, tis meer dan tijt."

5. Maria quam aldaer ghevaren
daer een man zijn coren saeyde;
sij groette den man, sij reedt voorby.

6. „Godt groet u, man, die daer saeyt,
comt hier yemánt die na mij vraecht,
wijst hem voorby."

7. Herodes quam aldaer ghevaren,
daer een man zijn coren saeyde;
hij sprac, hij reedt voorby:

8. „Segt mij, man, daer ghij maeyt,
hebdy hier niet een vrouwe sien varen
met wit habijt?"

9. — „Doen ick saeyde, dat ik nu maye,
doen quam hier een vrouwe ghevaren
met wit habijt."

10. Herodes sprack tot sijnen heeren:
„wij willen weder thuyswaerts keeren,
sij mach wel wten lande sijn."

11. Herodes sprack tot sijnen lieden:
„hoort wat ick u sal ghebieden,
gaet ende soect dat kindeken."

12. Sij gingen van lande te lande varen;
die onder twee iaren waren
die dooden sij.

13. Doen meenden sij tkindeken te verdoen,
maer het was in Egypten ghevloen,
ende en wilde niet gedoot sijn.

14. Duysent ende . xliiij . duysent
waren ghedoot kinderkijn;
sij willen al Gods enghelen sijn.

15. Nu bidden wij den kinde,
dat hij ons wil bringhen
in sijn eewich rijck.

2, 3. *rijk*, hier = machtig. — 14, 1. Zie aant. bij C, 9, 1.

Tekst. A. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 5, bl. 24, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, zonder wijsaanduiding; — **B.** ID., t. a. p., nr. 4, bl. 22, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185, zonder wijsaanduiding; — **C.** *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 12 r°, zonder wijsaanduiding; — **D.** *Een dev. en pr. boecxken*, Antw. 1539, nr. 236, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 273 en aant. bl. 329; — Dr. J. G. R. ACQUOY, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akademie van Wetensch., Afd. Letterkunde, 3de reeks, dl. IV, 1887, bl. 387 vlg.), geeft aan dezen tekst de voorkeur boven A en E, en wijst op eene veel uitvoeriger bewerking van het onderwerp te vinden in *Geestelijk leysen-boecxken*, Dordr. bij H. Walpot, tusschen 1728 en 1759 (zie onmiddellijk hierna het lied: „Wete wel wat de kinderkens songen). Dr. Acquoy vermeldt onze leis onder de legenden, die gedurende de middeleeuwen in grooten getale in omloop waren, en die men niet in de apocryphe evangeliën, zelfs niet in de „Historia Scholastica" van Petrus Comestor of de „Legenda aurea" van Jacobus de Voragine, maar in sermoenen en heiligenlevens moet zoeken. Deze schrijver teekent daarbij aan: „Men vindt haar (de legende) in *Le geu des trois roys* (JUBINAL, Mystères inédits du quinzième siècle, Paris 1837, t. II, p. 117—131). Als pantomime werd zij in 1431 gespeeld te Parijs bij gelegenheid van de feesten ter eere van den jeugdigen Engelschen koning Hendrik IV (MONSTRELET, *Chroniques*, Paris 1596, vol. II, fol. 77 v°). In *Wallonia*, Liège I (1893), bl. 123, vindt men een lied, aangeteekend te Perwez (Brabant): „L'ang' du Seigneur est descendu", waarin hetzelfde onderwerp wordt behandeld. Nog in de 18de, ja tot in het begin der 19de eeuw, speelde men in eene geestelijke school te Duinkerke een klein Vlaamsch tooneelstukje, getiteld: *De vlucht nae Egipten* en bestaande uit eene samenspraak tusschen Maria, Jozef, den akkerman en twee moordenaren. Men kan dit stukje afgedrukt vinden in de *Annales du Comité flamand de France*, II (1854—55), Dunkerque, 1855, p. 77—82. — **E.** *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 16, zonder wijsaanduiding; op elke strophe volgt het refrein: „Heer Jesus Kerst"; — zelfde tekst, buiten eenige varianten, in: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (Antw., geest. goedk. 1570), uitg. Amst. bij Cornelis Claesz., z. j., bl. 13 v°; — *Veelderhande schrifturelijke leysenen*, geest. goedk., Antw. 1587, sign. B 6 r°, telkens zonder wijsaanduiding.

J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. Kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 70, bl. 138, moderne bewerking, aanvang: „Heere Jesus, uit een Maagd geboren", met

deze aanteekening, bl. 300: „Onnoozeler-Kinderenlied van omstreeks 1500, te vinden in *Een schoon suyverlick boecxken*, enz. (late druk) tot Utrecht, by Herman van Borculo, 1617 (bl. 15 v°). Muziek A. Th."

Zie mede eene bewerking van deze legende door PRUDENS VAN DUYSE, *Nagelaten gedichten*, III (1882), bl. 97, „De vlucht naar Egypte".

Melodie. W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 65, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 304, naar het voornoemde Hs. 8,190; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, t. a. p., zelfde melodie, buiten de slotnoot die *f* klinkt. — In A, C, D en E gaat het refrein of koor, de strophe telkens vooraf; in B daarentegen komt het achteraan.

535. Van vrouden ons die kinder singhen.

A.

1. Van vrouden ons die kinder singhen
des avondes, doe si heimwert ghinghen,
dat God onse here gheboren wart
op enen wel heilighen kerstesnacht.

2. Dat was die alrecoudeste nacht,
die God der werelt ie ghegaf,
die God der werelt ie gheschiep;
in eenre cribben wert hi gheleit.

3. Te Bethlehem wert hi gheboren,
in eenre cribben wert hi vercoren;
daer en was niemant nae noch bi
dan Joseph ende die maghet Marie.

4. Maria en hadde haer niet bereit
tot enigherhande wieghencleit,
daer si haer lieve kint in want.
Joseph die tooch altehant

5. Die hosen van den benen sijn,
die men ons noch tAken latet sien,
ende daer toe dat wel heilighe cleet,
daer God sine menscheit in ontfenc.

6. Die coninc Herodes die toornde hem seer;
hi sprac: „hoe soude een arme deern
een kint ghewinnen sonder man,
dat heer waer over die werelt al?"

7. Coninc Herodes: „des doet ons noot,
nu slaet ons alle die kinder doot,
en spaert noch coninc noch keisers kint
so waer ghise in den lande vint!"

8. Si sloeghender elf dusent doot,
si storten al haer jonghe bloet;
hoe diep dat si daer inne woeden
al in der jongher kinder bloede!

9. Een stemme al van den hemel quam
tot Joseph den wel heilighen man:
„schaffet u van heen, des doet ons noot,
of Jesus Cristus blivet hier doot."

10. Joseph die liep ende ran
dat hi een eselkijn ghewan,
daer op sette hi dat maechdekijn
mit haren wel lieven kindekijn.

11. Maria doe vaste voort ghereet
den langhen wech, den smalen pat
so veer al in dat Egiptenlant,
daer waren si al onbecant.

12. Daer nae over drie ende dertich jaren
wert Jesus aen dat cruce gheslaghen;
dat cruce was . XV . voeten lanc;
och Jesus Cristus was so cranc

13. Van gheiselen ende van swaren slaghen,
dat hi dat cruce niet en conde gedraghen;
daer toe souden wi ons voeghen,
dat wi tcruce mit hem droeghen.

5, 4. versta: daer hy Gods menschheid in ontving.

Wete wel wat de kinderkens songen.

B.

1. Wete wel wat de kinderkens songen,
op den Kerstnacht doen sy naer huys toe gongen,
doen onsen Heere Godt geboren was:
op eenen soo koude sneeu-wintersen nacht:
„zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck,
die ons van boven is neder-geseyndt,
ghy zijges een Maghet Maria haer kindt,
ghy zijges een Heer boven alle koningen.

2. Het wasser den alder seer koutsten nacht,
dat Godt zijn werelt innige gaf,
die Godt zijn werelt innige liet;
in Bethleëm was Godt gewieght.
Zijt willekom Koninck, gy zyget ons Heer,
wy dancken, wy loven dat kleyne kindt seer,
wy dancken, wy loven Godt alle gelyk,
dat wy 'er mochten komen in 't eeuwig rijck.

3. In Bethleëm was Godt gebooren
van eender Maghet was hy uyt-verkooren,
en daer was gheen man by ofte aen
dan Joseph, die wel heyligen man.
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

4. Maria die wasser niet wel bereydt
van doeck, van weyndel, van wieghencleit,
daer sy haer lieve kint in want,
maer Joseph die was daer ter hant.
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

5. Joseph was neder ter aerden gebooght,
syn hoosen heeft hy van syn beenen getooght,
en daer toe menigh schoonderen kleyt,
daer onsen Heer Godt syn rugh aen leyt;
zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

6. Maer doen Herodes dat vernam,
dat daer een kindt gebooren was,
een kindt gebooren was sonder man,
soo selsame maer nie Herodes vernam.
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

7. Soo selsamen maer en macher niet zyn:
„staet op, Heer Meester, laetet ons besien
al in het gestar, daer het mag wesen klaer."
Sy riepen alle gader: „Heer Koninck, 't is waer."
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

8. Joseph wel over een merckt geran,
een ezelinne die hy 'er daer vant,
daer setten hy op een jonck-vrouw fyn
met haar kleyne kindekyn.
Zijt willekom Koninck, ghy zyges ons Heer, enz.

9. Joseph die souder vast voor gaen schryen,
Maria Godts moeder sou naer gaen reyen,
al op den wegh naer Egypten waert;
daer wasser dat kleyne kindt wel bewaert.
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

10. Maria die reder, al sonder verbeyden,
daer eenen goeyen acker-man ginck zaeyen;
sy sloegh haer benedictie al over dat landt;
dat koren was rijp aen haer rechter-handt.
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

11. God vordert u man, die 't koren gaet zaeijen,
keert u weerom aen d' ander eynd' maeijen,
u koren dat isser gebenedijdt,
dat heefter gedaen Maria haer kindt.
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

12. Ten wasser oock geen drie uren geleden,
doen quamen Herodes knechten gereden;
sy groeten den man, sy reden voor-by:
„hebdy niet gesien een jonck-vrouw fyn?"
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

13. — „Doen ick dat koren zaeyende was,
dat ick nu gaen maeijen vast af,
doen reder voor by een jonck-vrouw fyn,
met eenen soo kleynen kindekijn."
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

14. Den eenen al op den anderen sagh:
„is dit daer geleden soo menighen dagh,
soo ist misselijck waer sy heenen magh zijn,
sy magh daer wel uyt den landen zijn."
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

15. Herodes die spraecker tot synder scharen:
„laet ons wederom naer huys toe varen,
want waer wyse soecken wy vindense niet;
des leyter mijn hartjen in zwaer verdriet."
Zijt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

16. Herodes door alle syn landen geboodt:
„slaet alle die kleyne kinderkens doodt,
in welcker landen waer dat ghyse vindt,
zijnt hertogh, zijnt graven, zijnt konincx kindt."
Zijt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

17. Die kinderkens elf duysent waren,
sy storven op eender nacht alle-gader,
sy storten daer alle haer jonghe bloet;
dat dochter Herodes te wesen soo goet.
Zyt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

18. Het waer wel over drie-en-dertig jaer,
dat men onsen Heer God aen 't kruys sag slaen;
om onsen wille storff God den doodt;
nu helpt reyne maget uyt allen onse noodt.
Zyt willekom Koninck, ghy zijges ons Heer, enz.

19. Maer die 'er die leys geleyssen kan,
wel is hy vrouw, wel is hy man,
die sal dan alle dagen fyn
van alle die missen delachtig zyn.
Zyt willekom Heer Koninck, Heer Jongelinck, enz.

1, 6. *neder-geseyndt* = nedergezonden. — 1, 7. zijges = zijt gij. — 2, 2. en 3. Blijkens A 2, 2 en 3 wel te lezen: *inni gegaf, inni geliet*, waarin *inni* wellicht vervormd uit *immē*. — 3, 2. t.: *uyt-verkooren*, slaat op „Maghet. — 4, 2. *sic* Dr. Acquoy; t.: *van doeck, van weyndel, van alles ter handt*; vgl. den onmiddellijk voorgaanden tekst, str. 4. — *Weyndel* = windel, luier. — 4, 3—4. t.: *Joseph moest staen en syn hoosen gaen* tweemaal. — 4, 5. *zijges* en verder *zyges* = zyget es; cf. 2, 5. *Zyget* is uit zy-j-et, met verandering van *j* in *g*. — 5, 2. *heeft hy* bijgev. door Dr. A. — 5, 3. *sic* Dr. A.; t.: *menigh schoon deuren verkleijt*. — 6, 4. t.: *maer als*. — 7, 2. *Heer Meester* = starrenwichelaer (Dr. A.). — 7, 4. *sic* Dr. A.; t.: *Heer Meester*. — 8, 1. t.: *gerant*. — 11, 1. *vordert u* = zegene u. — 12, 3. t.: *reder*. — 13, 4. *met eene*. — 14, 3. *misselijck* = onzeker. — 17, 1. „Hoe men aan dit getal van elfduizend kwam", zegt Dr. Acquoy, t. hierna a. pl., „is mij onbekend, tenzij het naar dat der Elfduizend Maagden is gevormd" (zie hiervoren bl. 2032, de aanteekening op str. 9). — 17, 2. t.: *sy storven alle-gader op eender nacht*. — 19, 1. *geleyssen* = zingen.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 11, bl. 35, „dit is die wise: Conditor alme siderum". — Aangeh. door L. D. Petit, *Bibliographie der Middelndl. taal- en letterk.*, 1888, bl. 184, nr. 790, als medegedeeld door W. Moll in *Kerkhistor. Jaarboekje, N. reeks*, II (1865), bl. 253. M. pl.

Melodie. Zie hierna het lied: „Jesus is nu een kindekijn clein".

Tekst. B. Dr. J. G. R. Acquoy, *Eene Kerstleis*, in Archief voor Nederl. Kerkgesch. dl. II, afl. 4, 's-Grav. 1887, bl. 393 vlg., die daarbij aanteekent: „Hetzij men nu aanneme, dat de kerstleis eene uitbreiding is van het (onmiddellijk, onder A, voorgaande) kerstlied, of dat het kerstlied een gedeelte bevat van de kerstleis, of dat

beide zelfstandige aanvullingen zijn van eenige gemeenschappelijke strophen uit een ander lied, altijd blijven die strophen oud. Doch men behoeft de gansche kerstleis slechts in te zien, om te bemerken, dat zij in hoofdzaak nog uit den goeden tijd afkomstig moet wezen. Zóó dichtte men alleen in de dagen vóór de Reformatie".

Dr. Acquoy geeft als bron op: *Een geestelijk leysen-boecxken* „verciert met nieuwe leysene ende geestelyke liedekens", enz., den twaelfsten druk, Antw. z. j., „en zijn te bekomen tot Dordrecht by Hendrik Walpot (Walpot was als drukker en boekverkooper werkzaam tusschen de jaren 1728—1759), op de wyse als het beghint". In dit „boecxken" komt het lied niet voor, maar in een dun bundeltje, dat in 't exemplaar van wijlen Dr. Acquoy er bij is ingebonden, getiteld: *Gheestelijcke liedekens* „dienende voor de jonckheydt van den Catechismus, van Sinxten tot Alder-heylighen. Met noch andere nieuwe gheestelycke schoone liedekens. Tot Antwerpen. En zijn te bekomen tot Dordrecht, by Hendrik Walpot", z. j. Op bl. B II r°, vindt men tekst B, met opschrift: „De gheestelycke Kerst-Leys, op de wyse: als het begint."

Uit de vergelijking van de aanvangsregelen van A en B, mag men misschien afleiden, dat beide teksten op de melodie „Conditor alme" werden voorgedragen, melodie welke voor B, de kerstleis (kerstlied met refrein), na elke strophe op de woorden „zijt willekom", enz., als refrein, herhaald werd.

---

536. Hebt gij niet een' vrouw zien passeeren.

„Hebt gij niet een' vrouw zien pas - see - ren, ja een vrouw-tje met een kleen kind? Wit - ter als krijt was ha - ren ha - bijt, was ha - ren ha - bijt. Had ik haar on - der de han - den van mij, haar zoon - tje die zou - de ge - doo - den zijn."

„Hebt gij niet een' vrouw zien passeeren,
ja een vrouwtje met een kleen kind?
Witter als krijt
was haren habijt.
Had ik haar onder de handen van mij,
haar zoontje die zoude gedooden zijn."

Tekst en **melodie.** Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 20, bl. 32, aan de uitgevers voorgezongen door iemand die slechs één strophe kende. Een ander persoon, aan wien de melodie onbekend was, deelde aan de uitgevers den volgenden tekst mede:

1. Maria die zoude gaan reizen
   naar Stralenberg over den Rijn.
   Al was het nacht,
   het schong er dag.
   Denk eens, hoe dat het met Maria was.

2. Maria, die reisde zoo verre,
zij vond er een akkerman staan,
die bezig was met zaaien,
en z' heeft hem gesproken aan:
„weg, weg, met uw wagen,
uw string en uw ploeg;
houd op van zaaien
en wil er uw koorn maaien,
't is rijpe genoeg.

3. „Als er iemand naar mij komt vragen,
zeg, dat ik al gepasseeren zijn
toen gij bezig waart met zaaien;
en nu zijt gij tot maaien bereid."
. . . .

4. De akkerman keerded' hem omme
en hij viel op beide zijn' knien:
„looft God den Heere, zoo moet het geschiên!"
En hij terstond aan het maaien viel.
. . . .

5. Maria en was maar verdwenen,
als Herodes daar kwam gezwind:
„hebt gij niet een vrouw zien passeeren,
een vrouwtje met een kleen kind?
Witter als krijt
was haar habijt.
Zeg mij 't bescheid
van 't geen dat gij weet,
verklaar het op eed."

6. — „Ik heb wel een' vrouw zien passeeren,
een vrouwtje met een kleen kind,
maar toen was ik bezig met zaaien,
en nu met maaien, mijn vriend.
Veel witter als krijt
was haar habijt.
Dat is 't bescheid
van 't geen dat ik weet,
'k verklaar het op eed."

7. Toen sprak die valsche heere
met een bedroefd gemoed:
„nu moeten wij wederom keeren,
al op den staanden voet;
want zij mag er al zijn
te landewaart weg.
Had ik haar onder de handen van mij,
haar kindetje zoude gedooden zijn."

Zooals L. en F. doen opmerken, wordt de tweede regel van bovenstaanden tekst teruggevonden in een lied: „Daar quamen drie landsknechten // van Stralenburg over den Rijn", door HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 73, bl. 166, herdrukt naar de verzameling aangelegd door Mr. Jac. Scheltema. — Vgl. het onmiddellijk voorgaande lied.

537. Met vruechden willen wi singhen.

1. Met vruechden willen wi singhen
in desen bliden tijt,
heere Ihesus wil ons bringhen
al in sijn eewich rijck;
daer toe is hi gheboren
van eender maghet fijn,
hi stilt der vaders toren,
dat soete kindekijn.

2. Wt Yessen is gesproten
een edel bloem lofsam,
daer is ons wt gevloten
een bloem des godlicx lam;
hi bracht ons offerhande,
dat dede dat leven sijn;
hi brack der hellen banden,
dat soete kindekijn.

3. Die oude vaders alle
die laghen inder doot,
met also groten geschalle
ende met versuchten groot,
ter stont dat si begheerden
dat soude gheboren sijn
al vander suver geerde,
dat soete kindekijn.

4. Maria, die suver gaerde,
die noeyt ghenoemt en vant,
eer noeyt man quam op aerde,
was si met Gode bekant,
van minnen om ons te trooste,
dat dedese wel aen schijn;
lof hebt ghi die ons verloste,
dat soete kindekijn.

5. Die enghelen inden throne
en al dat oeyt leven ontfinc,
bekenden Marien sone,
sonder die wreede man
Herodes, die valsche heere;
dat dede hi wel aen schijn,
want hi benide seere
dat soete kindekijn.

6. „Herodes, wat baet u sorghen?
ghi sijt van herten blint,
gheen dinc en is verborghen
al voer dat ionghe kint;
hi en mint gheen aertsche dingen,
sijn rijc is sonder termijn;
wat wilstu dan verdringhen
dat soete kindekijn?"

7. — „Sal ic nu moeten verliesen
mijn eere, mijn goet, mijn lant?
het sal daer om verkiesen
die doot van mijnder hant,
ende kinderen van vele wiven
al inden lande van mi;
het salder oec mede bliven
dat soete kindekijn."

8. Herodes heeft, voerware,
van sinen wil ghemist;
dat kint is hem ontvaren
met goddelijcker list;
daer om moesten sijt besterven
veel kinderen, dats wel aen schijn,
om dat hi wilde bederven
dat soete kindekijn.

9. Drie coninghen wt Orienten
si hadden des kints ghewout,
si brachten in presente
myrre, wieroock ende gout;
daer mede dat si bewesen
sijn macht, sijn rijck, sijn pijn;
daer mede heeft hi ons ghenesen
dat soete kindekijn.

10. Een enghel quam ter spraken
Ioseph den ouden man:
„ghi moecht u wel henen maken
ende varen nu van dan;
Herodes wilt doen doden
den soeten scepper dijn;
behoeten van alle noden
dat soete kindekijn."

11. Een ezel ginc hi bereyden,
hi en lette niet een twint;
daer op sette hise alle beyde,
die moeder ende dat lief kint;
te Egipten voeren si henen,
al doer die wilde woestijn;
sijn macht heeft daer gescenen
dat soete kindekijn.

12. Si quamen in corten stonden
daer stont een palmboom,
met vruchten dat si hem vonden,
Maria nam des goom:
„hier onder moet ic rusten,"
sprac si, dat maechdekijn,
„met vruechden ende met lusten,
ende mijn lief kindekijn."

13. Doen si was gheseten,
Maria die suver maecht:
„wijndruven moet ic eten,
van des die palmboom draecht;
mijn hert dat heeft bequolen
Herodes valsch venijn,
dat ic dus vroech moet dolen
ende mijn lief kindekijn."

14. — „Daer af moechdi wel swighen",
sprac doe die oude man,
„ghi en kontse niet gecrighen,
want ic niet climmen en can;
vele bat te deser stede
waer beter broot ende goeden wyn,
dat moet ic voeren mede
voer u ende ons lief kindekijn."

15. Doen Ihesus was gheseten
op sijnder liever moeder schoot,
hi en haddet niet vergheten,
want hi den boom gheboot,
dat hi hem booch ter aerden
al voer die lieve moeder sijn,
van des haer herte begeerde
ende haer lief kindekijn.

16. Die boom van soeter vruchten
neychde neder sinen top
al voer Marien voeten;
daer stonden wijndruven op:
si plucten alle beyde
al voer des honghers pijn;
des moghen wi ons wel neyghen
voer dat soete kindekijn.

17. Een suver claer fonteyne
al wter aerden spranc
om Ihesus wille alleyne;
Maria daer wt dranc
ende Ioseph oec, die oude:
het docht hem wonder sijn,
hi loofde menichfoude
dat soete kindekijn.

18. In dese suver feesten
sijn si ghevaren voert;
al doer die wilde foreesten,
si deden haer confoort;
si quamen daer visenteeren,
al sonder fel begrijn,
die heere alder heren,
dat soete kindekijn.

19. Doen si quamen met allen
al in Egiptenlant,
daer sijn dafgoden gevallen
al diemen daer vant;
si en konden niet verdraghen
dat goddelike aenschijn,
doen si daer comen saghen
dat soete kindekijn.

2, 6. *Een dev.*: *dat edel leven.* — 3, 5. t.: *begheerde.* — 3, 7. *geerde* = gaerde = *virga e radice Jessae* (Jesaja, XI, 1). — 4, 2. *ghenoemt* en *genant* = naamgenoot, gelijke. — 4, 6. t.: *aenschijn.* — 5, 1. *in den throone* = in den hemel naar Matth. V, 34. — 5, 2. *Een dev.*: *leven ghewan.* — 5, 4. *sonder* = uitgenomen. — 5, 6. en 8, 6. t.: *aenschijn.* — 9, 2. = zij verlangden naar het kind. — 10, 7. *behoeten* = behoed hem. — 11, 2. *letten* = dralen. De zin is: hij verloor geen oogenblik. — *niet een twint* = niet het minste. — 12, 4. *goom* = acht, oplettendheid. — 13, 3. *Een dev.*: *wijndaden*, voor *wijndadelen.* — 13, 6. *Herodes*, genit. — 18, 2 en 4. *si* = Maria en Jozef. — 18, 5, *si* = de beesten.

Tekst. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 17, zonder wijsaanduiding, tekst hierboven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (kerk. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 14 r°, „op die wyse van Cleven, Horn en Batenborch", zelfde lezing met jongere spelling; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 9, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 28, en aant. bl. 336, „op die selve wise", d. i. op de wijs „Solaes wil ic hanteren"; str. 14 van bovenstaande lezing ontbreekt; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven, 1577, bl. 46, zonder wijsaanduiding; str. 12—17 van bovenstaanden tekst ontbreken. — W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 157—8, die dit lied aanhaalt met verzending naar Rud. Hoffmann, *Leben Jesu nach den Apocryphen*, Leipz. 1851, bl. 141 vlg., en bl. 149 vlg., stelt de vraag: „Wat zouden die feesten (zie str. 11 hierboven) hier kunnen beteekenen? En als er geen gewag gemaakt wordt van de wilde beesten, wie zijn dan die den Heer volgens den vijfden regel der strophe visiteeren?" — „In deze strophe en de volgende," zegt de schrijver, „vindt men het bekende verhaal (uit de Levens van Jesus, de Apocriefe boeken des N. Testaments en de daaraan verwante traditie) aangaande de eer, welke het gedierte der woestijn, waardoor de weg der vlugtenden liep, aan de moeder en het kind bewees en de beschrijving van het omstorten der afgoden van de Egyptenaren, in het oogenblik waarop Jezus de grenzen van het land bereikte". Str. 18 wordt dan ook door Moll hersteld aldus:

Al door die wilde foreesten
syn sy gevaren voort,
doen kwamen al die beesten,
sy deden haer confoort;

sy quamen daer visiteren
al sonder fel begrijp
den Heere alder heeren,
dat soete kindekijn.

In de bedoelde str. 18 wordt het woord *feesten* gebruikt om te rijmen met *foreesten*. Dit laatste woord beteekent *woud, jachtgebied*, en kan hier geen anderen zin hebben dan dien van *wilde dieren* welke men op het jachtgebied aantreft. De wilde dieren komen de heilige familie bezoeken „sonder fel begrijn", d. i. zonder grijnen, aangrijnzen. De strophe is dus wel te verklaren, zonder de door Moll voorgestelde veranderingen.

J. A. ALBERDINGK THIJM, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, enz., 1850, I, bl. 212, naar *Een suverlyck boecxken*, Aemst., Harmen Janszoon Muller, (XVIde eeuw), zonder str. 2—9 van bovenstaande lezing. „De legende in dit lied vermeld," schrijft de verzamelaar, „is ontleend aan Hst. XX—XXIII van de Geschiedenis der geboorte van Maria en der Kindsheid van den Zaligmaker; vroeger wel toegeschreven aan den H. Jacobus"; — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. Kerstliederen*, 1852, nr. 87, bl. 174, gemoderniseerd, met aanvang: „Een Engel kwam van boven", 10 str., en deze aant., bl. 311: „Lied op de Vlucht naar Egypten, uit het tijdperk 1450—1550. De overlevering, welke ook voorkomt in *Der leken spieghel* (B. II, Hoofdst. XVIII), leerdicht van 1330 door Jan Boendale van ter Vuere, is getrokken uit een oud geschrift bevattende de geschiedenis der geboorte van Maria," enz.

Melodie. Zie hiervoren II, nr. 414, bl. 1544, het lied: „Met luste willen wi singhen".

538. Wildi horen singhen.

1. Wildi horen singhen
   enen soeten sanc
   van Jesus, die ic gheerne songhe,
   al wordet lanc,
   ende hoe hi in der eersten nacht
   in eenre cribben wert ghelacht
   al onverborghen.
   Mer die een reine hertken heeft,
   die en derf niet sorghen.

2. Ende doe heer Jesus gheboren wert,
   doe wasset cout.
   In tween ouden hosen
   hi ghewonden wert.
   Daer stont een esel ende een rint,
   die hoeden Maria haer lieve kint
   ende onsen heren.
   Die hem so wel ghedienen can,
   hi lones hem sere.

3. Jesus wert besneden
nae der ouden ee;
woudes u niet verdrieten,
ic songhes u mee.
Dat werden die heilighe drie coninghen ontwaer,
si brachten hare offer daer
ende hare gaven;
si baden dat weerde kindekijn
om sine ghenade.

4. Joseph doe den esel nam
al bi den toom.
Wat vant hi aen den weghe staen?
een dattelenboom:
„och eselken du moetste stille staen,
wi willen die dattelen plucken gaen:
wi sijn seer moede."
Die dattelenboom ter eerden neech
in Marien schote.

5. Maria las die dattelen
in haren schoot.
Joseph wasser een out man,
dats hem verdroot:
„Maria laet die dattelen staen,
wi hebben noch veertich milen te gaen:
het wort seer spade."
Wi bidden dat weerde kindekijn
door sine ghenade.

6. Joseph nam dat eselkijn
al bi der hant.
Si quamen bi schoonre sonnen
in dat Egiptenlant.
Egipten is een seer goede stat,
daer Joseph ooc die herberghe bat
seer ellendich.
Maria die span veel goedes gaerns
mit haren handen.

7. Maria die conde spinnen
dat vrouwelijn.
Joseph die conde timmeren;
si gheneerden sich fijn.

Doe Joseph niet meer timmeren can,
doe was hi also ouden man,
hi haspelde garen.
Jesus droech dat gaernken te huus
den riken ende den armen.

8. Den heilighen gheest den hadden wi gheern,
al beiden wi lanc.
Wi willen noch van heer Jesus singhen
enen niewen sanc,
hoe lieve dat sijnre moeder was,
doe hi in haren armen lach
al onverborghen.
So wie heer Jesus minne draghet,
die en derf niet sorghen.

9. Doe Jesus in der cribben lach,
dat heilighe kint,
drie heilighe coninghen tot hem quamen
uut Orient.
Si offerden daer drie gaven stout:
merre, wirooc ende gout,
si waren reine.
Dat kint dat is der enghelen heer,
der werelt ghemeine.

10. Doe Herodes dat vernam,
die felle tyran,
dat dat kint gheboren was,
hi wert seer gram.
Hi sinen cnechten doe gheboot,
dat si brachten die kinder ter doot
so wredelike;
daer om so sijn si nu ghecroont
int hemelrike.

11. Die enghel in der middernacht
tot Joseph quam:
„Joseph vrient, staet op ghereet,
schaffet u van dan!
Herodes heeft der kinder ghedodet veel,
het gaet der nu al uut den speel
om Jesus wille."
Joseph voer tot Egipten wert
in eenre stille.

12. Doe Jesus aen den cruce clam,
die heilighe man,
ende Maria sijn lieve moeder
tot hem quam,
haer herte dat was in groter noot,
hi leet voor ons den bitteren doot
so minnentlike.
Dat sullen wi in ons hertken draghen
stedelike.

13. Jesus is die beste weert,
dat weet ic wel;
daer hi aen der tafelen sit,
daer vaert men wel;
hi is die weert ende hi salt ooc sijn,
hi quijt die cost, hi betaelt den wijn:
dat doet hi gheerne.
Ic waer so gheerne nae deser tijt
in sine taverne!

14. So wille wi dan heer Jesus bidden
om ene bede,
dat hi ons gheve nae deser tijt
sinen ewighen vrede,
ende daer toe ooc sijn soete aenschijn
ende mitten enghelen blide te sijn
eweliken.
Wie Jesus in sinen herten draghet,
den maket hi rike.

1, 8. *Mer*, bijgev., de voorslag bestaat in de melodie. — 2, 3. *hosen* = kousen. vgl. hiervoren III, nr. 535, bl. 2098 vlg., A, 5 en B, 5: „Ons is een kindekyn geboren", 8, 3. — 4, 4. Vgl. het onmiddellijk voorgaande lied, 12, 2. — 5, 3. t.: *Joseph was*. — 6, 5—7. vgl. H. v. F., ter hierna a. p., bl. 64, str. 4. — 8, 9. Vgl. str. 1. — 13, 9. Vgl. hierna het lied: „Tis goed in Gods taverne te gaen".

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 24, bl. 59, zonder wijsaanduiding. De aanvang der tweede strophe maakt het begin uit van de eerste strophe der Duitsche lezing: „Do Jesu Christ geboren wart // do was es kalt". H. v. F., die dezen Duitschen tienstrophigen tekst mededeelt, herinnert aan de nauwe betrekkingen, die vroeger bestonden tusschen Duitsche en Nederlandsche kloosters eener zelfde orde, en waaruit tusschen beide landen wisseling van geschriften en liederen ontstond. Dezelfde schrijver weet niet uit te maken, of bovenstaande Nederl. tekst eene omwerking van het Duitsch is, dan wel zelf tot de Duitsche lezing aanleiding

gaf. Over de Duitsche bronnen, zie verder Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 523, bl. 628, en Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1950, bl. 655. — Aangehaald door W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 159, met verzending naar Rud. Hoffmann's *Leben Jesu nach den Apocryphen*, Leipzig 1851, bl. 145.

Melodie. Böhme, t. a. p., naar het Lb. van Haym von Themar, 1590; — naar dezelfde bron, Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, I, nr. 147, bl. 402, en Erk u. Böhme, t. a. p. Deze laatsten teekenen daarbij aan: „Wunderlich fremd, unserm Tongefühl zuwider, klingt das mollis der beiden vorletzten Zeilen in das mixolydisch herein". Het is echter te veronderstellen, dat de ♭ bij het woord *hertken*, in de eerste strophe, daar niet behoort. — Vgl. hierna de melodie „Te lucis", enz., die dienst doet voor het lied: „Heer vader, hebt den ewigen loff".

Volgens *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goodk. Antw. 1570), Amst., Corn. Claesz., z. j., bl. 6 r° (zie hiervoren III, bl. 1844), werd het lied: „Het is heden den dach van vroolijckheyt" voorgedragen „op de wijse: Doe Jesus ghebooren wert".

— — — — - -

539. Op eenen nacht.

Op ee - nen nacht, dat Sint Jo - seph lag te rus - ten, kwam

ma - re Gods hem wek - ken uit zij - nen slaep; hij sprak er tot Sint

Jo - seph: „wilt er u op - wek - ken, gij moet ver - trek - ken met Ma - ri - a

rein." Zui - ver is de maecht, die, klaer, moest naer E - gyp - ten met dat

klei - ne kind. Zij steeg op een e - zel - ken, vol van ge - zuch - ten, vol

rou en smert, en dat door - stak haer hert. De ha - gel en de kou, de

wind haer kwel - den, 't wa - ter viel zoo dap - per op dat naek - te veld. Zij

wensch - te, dat e - zel - ken in die woes - tij - ne Gods al rus - ten mocht.

1. Op eenen nacht, dat Sint Joseph lag
te rusten, kwam mare Gods
hem wekken uit zijnen slaep;
hij sprak er tot Sint Joseph:
„wilt er u opwekken,
gij moet vertrekken
met Maria rein."
Zuiver is de maecht, die, klaer,
moest naer
Egypten met dat kleine kind.

2. Zij steeg op een ezelken, vol van gezuchten,
vol rou en smert,
en dat doorstak haer hert.
De hagel en de kou, de wind haer kwelden,
't water viel zoo dapper op dat naekte veld.
Zij wenschte, dat ezelken
in die woestijne Gods al rusten mocht.

Tekst en **melodie.** Opgeteekend door J. N. Lemmens (1823—1881), uit den volksmond, in de Brabantsche Kempen; ons medegedeeld door zijn leerling priester Josef Duclos.

---

540. *Omnes* nu laet ons Gode loven.

Om-nes nu laet ons Go - de lo-ven *de-um ce - les - tem* van hier bo - ven, *qui non a - do - rat* hi is ver-scho-ven *quo - ti - di- e.* Hi is van een - re ma-ghet ghe - bo - ren *rex glo - ri - e.*

A.

1. *Omnes* nu laet ons Gode loven
deum celestem van hier boven,
qui non adorat hi is verschoven
quotidie.
Hi is van eenre maghet gheboren
rex glorie.

2. *Omnes* nu moochdi wonder horen,
de celo quam al hier te voren
propter quod voluit sijn gheboren
de virgine.

3. *Si non venisset* hier tevoren
de virgine om te sijn gheboren,
omnes fuissemus verloren
perpetue.

4. *Natus in Bethlehem* was hi,
et nemo so en was hem bi
nisi Joseph, dat segghic di,
illa nocte.

5. *In domo* en woonde niemant in
et passeres vloghen daer uut ende in,
natus volebat sijn daer in
humillime.

6. *Domus habens parietes* ne gheen,
frigus erat ut puero wel scheen,
nam trepidabat al in een
pre frigore.

7. *In presepe* was dat kint gheleit
et ante bestias al ghereit
sub feno nader godlicheit
dulcissime.

8. Maria nam tkint op haren schoot,
qui nos verlostede vander doot,
et dixit ei saluut wel groot
suo ore.

9. *In brachio* nam si haer kint,
quem ipsa seer mit herten mint,
ius erat, want hi was coninc
omnis ville.

10. *Tres reges* quamen uut verren lande
propter den kint doen offerhande;
stella duxit eos te lande
valde recte.

11. *Immolavit myrram Iasper,*
et purum aurum Balthasar,
et Melchior ooc *thus* nae der
pulcherrime.

12. *Ad Herodem* quam die niewe maer,
quod puer unus gheboren waer,
qui esset rex al openbaer
de omni re.

13. *Herodes* die gheboot den ridderen sijn,
mactare al die kinderkijn,
qui sub duobus annis sijn,
pre timore.

14. *Maria fugit* al om breet
in Egyptum mit haesticheet,
pedester volghede haer Joseph meet
lenissime.

15. *Iudei* deden hem sijn cruus draghen
ad montem Calvarie; daer sijt saghen,
dederunt ei wel groote slaghen
durissime.

16. *Cecus miles* te hant gheprant
lanceam unam al in sijn hant
et vulneravit Christum te hant
suo corde.

17. *Natus* was in Bethlehem
et passus in Jerusalem,
Iudei mali si gheselden hem
valde dure.

18. *Resurrexit* ten derden daghen,
infernum fregit al sonder versaghen;
diaboli riepen mit groter claghen:
heu me! heu me!

19. *Rogemus Christum* sonder begheven,
ut det nobis al sonder sneven
vitam celestem nae dit leven
amen vere.
Hi is van eenre maghet gheboren
rex glorie.

2, 2 en 3, 1. t.: *tvoren.* — 7, 3. *nader godlicheit* = volgens de godheid, d. i. als God. — 17. *nae der* = *nae daer*, cf. B, 14.

B.

1. *Omnes* nu laet ons Gode loven
deum celestem van hier boven;
qui non adorat, hi is verscoven
quotidie.
Hi is van eender maecht gheboren
rex glorie.

2. *Omnes* nu moechdi wonder horen,
de celo quam ons hier te voren
propter quod voluit sijn gheboren
de virgine.

3. *Si non venisset* hier te voren
de celo om te sijn gheboren,
omnes fuissemus al verloren
perpetue.

4. *Natus in Bethleem* so was hi,
et nemo so en was daer bi
nisi Ioseph, dat seg ic di,
illa nocte.

5. *In domo* en woonde niemant in,
passeres vloghen daer wt ende in,
natus voluit God sijn daer in
certissime.

6. *Domus habens parietes* gheen,
frigus erat alsoot wel scheen,
et trepidabat al in een
pre figore.

7. *In presepe* was hi gheleyt,
et ante asinos was hi ghespreyt,
sub feno God der godlicheyt
dulcissime.

8. *Quando puer habuit* . XL . daghen,
ad templum was hi ghedraghen,
immolaverunt, ten is gheen saghe,
symone.

9. *Par turturis* offerden si daer,
Maria, Ioseph opten outaer,
sues nec boves en hadden si daer,
erat pauper.

10. *Quando puer* yet mocht gaen,
ad studium deden si hem saen,
velle matris deder hem gaen
pro discere.

11. Maria nam tkint op haren schoot,
qui nos redemit vander doot,
dixit ei saluyt wel groot
suo ore.

12. *In brachio* namse dat kint,
quem ipsa met goeder herten mint,
ius erat, want hi was coninc
omnis ville.

13. *Tres reges* quamen wt verren lande,
propter te doen offerhande,
stella duxit eos ten lande
valde recte.

14. *Immolaverunt:* myr Iaspar
et aurum purum Balthasar,
thus Melchior daer naer,
illa nocte.

15. *Rogamus Cristum* sonder sneven,
ut det nobis, sonder begeven,
vitam celestem na dit leven
perpetue.
Hi is van eender maghet gheboren
rex glorie. Amen.

6, 3. t.: *trepud abat.* — 7, 2. t.: *azinos.* — 9, 4. *erat pauper[e]* = het was armelijk. — 12, 4. *omnes.*

Nu laet ons allen Gode loven.

C.

Nu laet ons al - len Go - de lo - ven, den op - per-sten co - ninc van hier bo - ven; dies niet en doet, hy is ver - scho - ven *quo - ti - di - e;* hy is van een - der ma - ghet ghe - bo - ren *rex glo - ri - e.*

1. Nu laet ons allen Gode loven,
den oppersten coninc van hier boven;
dies niet en doet, hy is verschoven
quotidie;
hy is van eender maghet gheboren
rex glorie.

2. Van boven quam hi hier te voren,
om van eender maghet te wesen gheboren,
waer hy niet ghecomen, wi waren verloren
quotidie.
Hi is van, enz.

3. Dit edel kint is ons gheboren
van eender maget dyet hadde vercoren;
mids desen soe bleef die duyvel verloren
sine fine.
Hi is van, enz.

4. Int huys, al daer dat kint in lach,
daer wast seer cout nacht ende dach,
daer om so weendet ende riep: „o wach!"
pre frigore.
Hi is van, enz.

5. In die cribbe was hi gheleyt,
een God inder drievuldicheyt,
die osse ende ezel aenbadent ghereyt
ut scio vere.
Hi is van, enz.

6. Wt Orienten, al sonder saghen,
so quamen binnen .xiiij. dagen
drie coningen die tkint verbaren sagen
summo mane.
Hi is van, enz.

7. Als si gegangen hadde verre,
doen sagen si, waer eene sterre
hen wijsde den wech, dair Ihesus in lach
cum sua matre.
Hi is van, enz.

8. Als sij dat kint metten oogen aensaghen,
so waren sij blide, hoort wat sij daden:
sij offerden hem myrrhe ende daer toe gout
et cum thure.
Hi is van, enz.

9. Si namen oerlof om wederkeeren,
si ghingen thuys met groter eeren;
eenen anderen wech moesten sij keeren
ab Herode.
Hi is van, enz.

10. Van Bethleëm was dat kint ghevlucht
in Egipten, want men hadde ducht,
dat Herodes soude dooden die vrucht;
dies sijt ghewis.
Hi is van, enz.

11. Dat Adam inden appel beet,
dat mocht ons alle wesen leet;
mids desen so dreef ons die duvel int leet
ac dolore.
Hi is van, enz.

12. Van deser pinen loste ons dat kint,
dat en willen wij weten niet een twint;
daerom sterf hi, die edel coninc,
amara morte.
Hi is van, enz.

13. Die valsche verrader hiet Iudas,
vercochte sinen meester opten woonsdach;
daer omme seg ick, dat hi dwaes was,
certissime.
Hi is van, enz.

14. Iudas, die verrader fel,
gaf den Ioden een teeken wel:
„dyen ick cusse, ende nyemant el,
hunc tenete."
Hi is van, enz.

15. Te metten tijt was hy ghevaen,
sijn iongers sijn hem al af ghegaen,
voer Pylatus was hy ghedaen
hora prima.
Hi is van, enz.

16. Op sijn schoudere moeste hy draghen
een cruyce van so swaren waghen,
te Calvarien gaf hi sijn claghen
cum dolore.
Hi is van, enz.

17. Ter sester uren ghinghen sij hem hangen
tusscen twe dieven, met grooter scanden;
sij gaven hem drincken azijn ghemanghe
cum felle.
Hi is van, enz.

18. Te noene stac hem in sijn side
Longinus, dies was hi soe blide,
want hi wert siende te dyen tide;
hoc scio vere.
Hi is van, enz.

19. Te vesper tijde, nae minen waen,
was hi van den cruyce ghedaen;
te compleeten groeven sij hem saen
cum corpore.
Hi is van, enz.

20. Nu laet ons alle vriendelijck
bidden Iesum van hemelrijck,
dat hi ons allen deyle sijn rijc
sine fine.
Hi is van eender maget gheboren
rex glorie.

6, 3. *verbaren*, zich verbaren, vertoonen. — 7, 2. t.: *een sterre.* — 13, 1. *hiet*, bijgev. — 17, 3. t.: *ghemengt.*

Tekst. A. Hoffmann v. F., *In dulci iubilo*, 2de uitg., Hannover 1861, nr. 26, bl. 68, naar het 15de-eeuwsche Hs., Ms. Germ. 8,190 der K. Berlijnsche Bibl., bl. 14. — Aangeh. door Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstliederen en leisen* (Verslagen en mededeelingen der K. Akad. van Wetensch., Afd. Letterkunde, 3de reeks, dl. IV, 1887, bl. 365), onder de leisen, geestelijke liederen met in koor, als tutti, gezongen refrein. De twee door Dr. A. aangehaalde strophen zijn echter ontleend aan de lezing, die volgt onder B.

Melodie. W. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 64, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 303, tweestemmig, naar voormelde 15de-eeuwsche bron.

Tekst. B. *Dit is ee suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 9 r°, zonder wijsaanduiding. — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst., Corn. Claesz., bl. 9 v°, en *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 39, beide zonder wijsaanduiding, stemmen overeen, buiten eenige varianten, met de lezing van 1508; str. 4: „Natus in", enz., is echter telkens achterwege gebleven.

Aangeh. door Dr. R. Bennink Janssonius, *Gesch. van het kerkgezang bij de Hervormden in Nederland*, 2de druk, Amst. 1863, bl. 14 en 20, aant. 9.

Tekst en melodie. C. *Een dev. ē prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 222, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 252; herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 23, bl. 46, aant. bl. 56.

In de drie teksten wordt het refrein na elke strophe gezongen.

---

541. Nu laet ons dancken ende loven.

1. Nu laet ons dancken ende loven
den hogen God al van hier boven,
die waerheit en is niet gheloghen:
dat vogelkijn,
Een pellicaen mach hi wel heten,
hi is soe fijn.

2. Te Nazarette so is hi comen,
een tortelduve heeft hem vernomen,
die welcke ontfinc, tot onser vromen,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

3. Doen had Ioseph, staphans, die goede,
die tortelduve in sijn hoede,
dat wilde hi, so ic mi bevroede,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

4. Neghen maenden was hi ghedraghen
die duyve, ten sijn gheen saghen;
sij aenbadent oec alle daghe
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

5. Dat huys des paeys had hi vercoren,
daer in waest dat hi was gheboren,
daer mede hielt hi dat was verloren,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

6. Dits eenen ghier nu comen te voren
ende heves in sijn herte toren,
ende ducht dat hem noch sal becoren
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

7. Sijn claeuwen so heeft die gier ontdaen
ende wil begrijpen den pellicaen,
het is om niet, hi is ontgaen,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

8 Al daer Ioseph lach en sliep,
een heilich enghel tot hem riep:
staet op, Ioseph, in Egipten vliet;
dat vogelkijn,
Een pellicaen, enz.

9. Doe wilde die gier van rouwe sterven
om dat hi des vogelkens moeste derven.
menich ionck dede hi bederven;
dat vogelkijn,
Een pellicaen, enz.

10. Als die tijt was overleden
van tweeendertich iaren, dit is waerheden,
track tot Iherusalem der steden,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

11. Daer wert ghevaen die pellicaen
ende soechde die ionge met sinen bloede saen,
wt rechter oetmoet die hem quam aen,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

12. Nu laet ons bidden met herten goet,
dat hi ons wer voer die helsche gloet,
die voer ons storte sijn heylich bloet,
dat vogelkijn.
Een pellicaen, enz.

1, 2. *al* bijgev. — 1, 5. Moll, t. hierna a. p., bl. 160, noemt dat lied het lied van den pelikaan. „Die het dichtte", zegt Moll, „maakte gebruik van een symbool dat reeds duizend jaren vóór hem in de kerk algemeen geliefd werd, het symbool van den pelikaan die zijne jongen met zijn eigen bloed voedt, als beeld van den Christus. Tegenover den pelikaan plaatste hij den roofzuchtigen en moordlustigen gier (str. 5, 1) als beeld van Herodes, terwijl de reine Moeder als eene tortelduif werd geacht". Volgens kanunnik Auber, *Hist. et théorie du symbolisme religieux*,

III, bl. 448, is dit eene meer moderne opvatting. „C'est", zegt deze schrijver, „et d'une manière un peu inexacte, le symbole du Seigneur qui nourrit ses enfants de l'Eucharistie. Il devient ainsi la figure de la Charité". Volgens de oudere opvatting doet de pelikaan bij middel van zijn eigen bloed zijne door het serpent gedoode jongen herleven. In dien zin schreef Conrad Granerus een gedicht met aanvang: „Den Edlen Vogel Pelican", aangehaald door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, bl. 843, bij het aldaar besproken geestelijk lied, nr. 2146: „Ein Mühl und die ich bauen will". — 2, 1. *Een dev.: is hi ghecomen.* — 3, 1. *Id. Ioseph ter stont.* — 3, 2. *Id. sijn behoede.* — 4, 1—2. *sic: Een dev.;* t.: Negen maenden was hi gedragen // al over duve en was geen sage. — 6, 2. *Een dev. heeft dies.* — 9, 1. *Id. doen woude.* — 9, 3. *Id. dede hi daer om sterven.* — 10, 2. *Id. iaer.* — 10, 3. t.: *in die stede. Een dev.: track hi tot Iherusalem der stede.* — 12, 2. *behoede* bijgev. naar *Een dev.*

Tekst. *Dit is eē suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 23 r., zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 224, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 254, aant. bl. 337; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 50; — herdrukt door W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, 162, en onder de leisen, door Dr. J. G. R. Acquoy, *Kerstldr. en leisen* (Versl. en mededeelingen der K. Akad. van Wetensch., afd. Letterkunde, 3de reeks, dl. IV, 1887, bl. 391). Moll noemde dit lied in zijne soort een juweeltje, „en zoo zal ieder het gaarne noemen", zegt Dr. Acquoy, „die het in zijne fijnheid van gedachte en liefelijkheid van versbouw heeft leeren kennen".

Melodie. *Een dev. eñ p. b.*, t. a. p., „op die selve wise", d. i. op de wijs van: „Nu laet ons allen Gode loven"; zie het onmiddellijk voorgaande lied.

---

542. Onzen-lieven-Heer op een klein ezelken zat.

On - zen - lie - ven - Heer op een klein e - zel - ken zat, naer Je-
ru - sa - lem zoude hij rij - den, en Ma - ri - a, Gods moe- der, die
volg - de hem naer op dees be - droef - de tij - den: „en och
zo - ne", zei zij, „en och zo - ne, lief - ste mijn, zou u de reis wel
lus - ten? En gij zijt er zoo zwaer aen den krui - se - boom ge - laen, ook
zon - der eens te rus - ten."

Onzen-Lieven-Heer op een klein ezelken zat,
naer Jerusalem zoude hij rijden,
en Maria, Gods moeder, die volgde hem naer
op dees bedroefde tijden:
„en och zone," zei zij, „en och zone, liefste mijn,
zou u de reis wel lusten?
En gij zijt er zoo zwaer aen den kruiseboom gelaen,
ook zonder eens te rusten."

4. Vgl. hierna: „Op eenen Witten donderdag // al tusschen", enz., tekst D, regel 7. — 7. *Kruiseboom*. *Lignum vitae*, heet het kruis reeds bij de kerkvaders. Zie ook *Evangelium Nicod. Part.* II c. 8 bij Tischendorff, *Evang. Apocr*. p. 381. (W. Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, bl. 171, aant.).

Tekst en **melodie.** Uit den volksmond opgeteekend in de Brabantsche Kempen, door J. N. Lemmens (1823—1881), en ons overhandigd door zijn leerling priester Jozef Duclos. De strophe, de eenige bekende, schijnt betrekking te hebben op de plechtige intrede te Jerusalem. Tevens wordt daarin door Maria gezinspeeld op het aanstaande lijden van haar Zoon. Dat Jezus' Moeder hier gewoonlijk niet wordt vermeld, doet niets ter zake: zij kan onder de toeschouwers geweest zijn, zooals schilderijen en teekeningen van dien intocht haar met de heilige vrouwen voorstellen.

543. 't Was op een witten donderdag.

('t Laatste Avondmaal)

A.

't Was op een wit - ten don-der-dag als Je - sus zijn a - vond-maal dee, als

Je - sus zijn a - vond-maal dee, met zij - ne twaalf a - pos - te - len en

zij - ne dis - ci - pe - len mee, en zij - ne dis - ci - pe - len mee.

1. 't Was op een witten donderdag
als Jesus zijn avondmaal dee,
met zijne twaalf apostelen
en zijne discipelen mee.

2. „Wie zit er hier aan mijn tafel,
wie drinkt er hier van mijn wijn,
wie eet er hier van mijn broodje,
die mijn verrader zal zijn."

3. Toen sprak de valsche Judas:
„Heere ik en ben het niet."
Toen sprak er de Heer Jesus,
„Judas, 'k en wijt het u niet."

4. Als Jesus tegen zijn moeder sprak:
„roep er mij morgen vroeg op,
drie uurtjes voor den dage
als 't haantje zal kraaien drie maal."

5. Drie uurtjes voor den dage
dat haantje kraaide drie maal;
't was dat Jesutje op zou staan
om naar den kerker te gaan.

6. Wat vond hij onder zijn wege? —
Wel zestig mannen staan.
„Wel mannen," zei God, „mannen,
waarom blijft gij hier staan?"
— „Wij verwachten den heere Jesus
om naar den kerker te gaan."

7. — „Verwacht gij den heere Jesus?
Ik ben er dezelfde man,
die gister bij u wandelde
langs eenen waterkant."

8. Zij hebben den Heere gevangen,
zij sloegen hem alle zoo stijf,
dat d' haakjes van de koorden
zij stonden in Jesus' lijf.
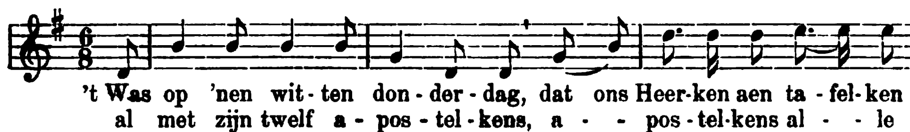
9. Zij hebben een kruisje doen maken
van zestien voeten lang;
zij hebben den Heere daarop geleid,
zijn armtjes wagewijd opengespreid
en zijn voetjes overeengeleid
en drie nagels daarin geslegen.
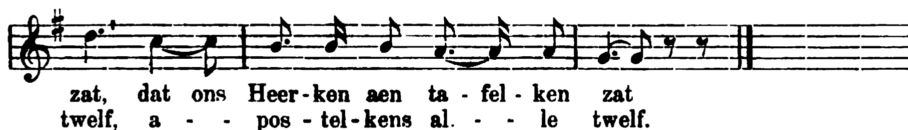
10. Maria en Joseph droomden wel eenen droom,
dat Jesus' purper manteltje,
en Maria's sneeuwwit kleedje
lag onder den palmenboom.

11. De palmenboom droeg palme,
de takjes groeiden zoo lang,
Sint Joseph trok er een takje van,
en stak het in Maria's hand.

12. Sint Joseph liet er een takje staan,
en hij moest er nog zoo een verre weg gaan,
de verre weg naar Egypten,
van Egypten naar Jerusalem.
Daar stierf God den bitteren dood
voor mij en alle menschen,
zoo wel voor kleen als groot.

B.





1. 't Was op 'nen witten donderdag
   dat ons Heerken aen tafelken zat
   al met zijn twelf apostelkens,
   apostelkens alle twelf.

2. „Wie eet er van mijn brooken,
   wie drinkt er van mijn wijn,
   [wie zit er aan mijn tafel],
   die mijn verrader zal zijn?"

3. Doen sprak er den valschen Judas:
   „wel Heere, ik en ben het niet,
   . . . .

C.

1. 't Was op een witten donderdag
   als Heer Jesus aan tafel was,
   met zijn twaalf apostelen
   al in het laatste avondmaal.

2. Heer Jesus brak er het broodje,
   en Maria die schonk er den wijn:
   „en hij zit hier aan mijn tafel,
   die mijn verrader zal zijn."

3. En hoe sprak er den valsche Judas:
   „Heer Jesus, die ben ik niet".
   En hoe sprak er de zoete naam Jesus:
   „mijn vriend, ik en zegge dat niet."

4. Heer Jesus is 's morgens vroeg opgestaan
   en hij is naar het hofken gegaan,
   en wat zag hij al op zijne baan?
   die felle Jode daar staan.

5. Hij sprak: „Wel Jode, wel Jode?
„wat doet gij zoo vroeg op de baan?"
— „En wij zoeken den zoeten naam Jesus."
— „Wel ik ben er de zelfde man."

6. Zij hebben Heer Jesus genomen,
gebonden aan armen en knie'n,
en zij hebben hem zoo vreeslijk gegeeseld,
en Maria die moeste dat zien.

7. Maria die sprak er met tranen:
„wat heeft er mijn Zoon u misdaan?
bindt er mij aan een helzen kolomme,
en laet er den Zone Gods gaan."

8. U binden wij aan geen kolomme
en uwen zoon laten wij niet gaan.
Uw zoon moet morgen sterven:
de goede vrijdag is daar.

7, 3. *helzen*, l.: elzen.

D.

't Wos up a witten dunderdag,
Os Heere Jesus aen ze tafeltje zoat,
ze schoon hoofdetje zoet,
't zweete woater en bloed,
voor al uize zonden,
door Gods heylige wonden.
Judas sprak voalsch,
Os Heer Jesus èvan'hen wos.
Aen de kolomme
Heer Jesus ègesselt,
de doornege kroone
up 't Jesukes hoofd,
zy kruysje gedragen
en doa noa genagelt;
gestorven,
begraven.
In 't schoon heylig graf,
woar da moeder Anna lag.
D' heylige zonne
da God zag kommen,

d' heylighe straelen
da God kwaem haelen.
Ende verrezen, ja verrezen
in den schoonen hoogen hemel.

8. èvan'hen = gevangen. — 10. ègesselt = gegeeseld.

E.

1. Het was eens op 'ne witten donderdag
dat Heere Jesus aan tafel zat
al met zijn twaalf apostels
in het laatste avondmaal.

2. Heere Jesus die brak er het broodje,
en Maria die schonk er den wijn:
„Kom zit hier aan mijne tafel,
die mijn verrader zal zijn."

3. Ton sprak er de valsche Judas:
„Heere Jesus 'k en ben den ik niet."
Ton sprak er de zoete naam Jesus:
„mijn vriend, dat en zeg ik u niet."

4. Zij hebben Heere Jesus gevangen
en gebonden aan arms en been'n
en gegeeseld wel al soo lange,
dat het moste Maria zien.

5. Maria sprak er met tranen:
„wat heeft er mijn zone misdaan?
Bind mij aan eene kolomme,
en laat daar de zone Gods gaan."

6. — „Aan eene kolomme en binden wij u niet,
en wij en laten den zone niet gaan,
en morgen vroeg moet hij sterven,
den goeden Vrijdag [die] komt aan.

7. En die dat liedeken zingen zal
tot hulder majesteit,
Maria zal der een keersken aansteken
eer de ziele van 't lichaam scheidt.

3, 1. *Ton,* West-Vl. = toen. — 5, 3. *dinke mij,* enz. — 7, 3. nl. voor God, om hem tot barmhartigheid over te halen.

F.

Op ee - nen Wit - ten Don - der - dag, als ons Heer-ken aan 't ta - fel - ken

zat al met zijn twaalf a - pos - tel - kens, ja, waar dat de ver - ra - der bij

was, ja, waar dat de ver - ra - der bij was.

1. Op eenen Witten Donderdag.
als ons Heerken aan 't tafelken zat
al met zijn twaalf apostelkens,
ja, waar dat de verrader bij was. *(2 maal)*

2. En Jesus die brak er het brooken,
en Maria die schonk er den wijn:
en wie zit er hier aan mijn tafelken.
ja, die mijnen verrader zal zijn?" *(2 maal)*

3. Dan sprak er de valsche Judas:
„Wel, Heere, dat ben ik, ik niet."
Dan sprak er de zoete naam Jesus:
„mijn vriendje, dat zeg ik, ik niet." *(2 maal)*

4. En ons Heerken tot Maria sprak:
„'t is morgen wat vroeger op te staan,
naar Jerusalem moeten wij treden.
naar Jerusalem moeten wij gaan." *(2 maal)*

5. En wat vond hij er op zijn wegen.
en wat vond hij er op zijn baan?
Een bende van zeventig Joden
kwamen er op Gods wegen staan. *(2 maal)*

6. Ons Heerken die tot de Joden sprak:
„wat doet gij hier zoo laat op de baan?"
— „Wij zoeken naar Jesus van Nazareth."
— „En ik ben er dezelfde man.
die der de zonden vergeven kan."

7\. En dan hebben zij hem gebonden,
gebonden aan armen en knië,
en gegeeseld zoo fel en zoo lange,
en Maria die moest er dat zien. *(2 maal)*

8\. En Maria die sprak er al weenend:
„en wat heeft mijnen zoon u misdaan?
Wilt mij aan de kolomme binden,
en laat mijnen zone Gods gaan." *(2 maal)*

9\. — „Aan de kolomme zullen wij u niet binden,
of uwen zone laten wij niet gaan;
want uwen zone moet sterven . . ."
De goede Vrijdag die kwam aan. *(2 maal)*

10\. Dan hebben zij hem gekruisigd,
gekruisigd al aan eenen boom,
al met zijn handen wijd open
en met zijn voetjes overeen. *(2 maal)*

11\. Maria die kwam daar getreden,
Maria die kwam daar gegaan:
„ach, doet er mijn zoontje van 't kruishout af,
en hangt er mijn zelven aan." *(2 maal)*

12\. — Wij doen uwen zoon niet van 't kruis af,
of wij hangen er u zelven niet aan;
uwen zoone moet er aan sterven,
uwen zoone heeft er de dood verdiend." *(2 maal)*
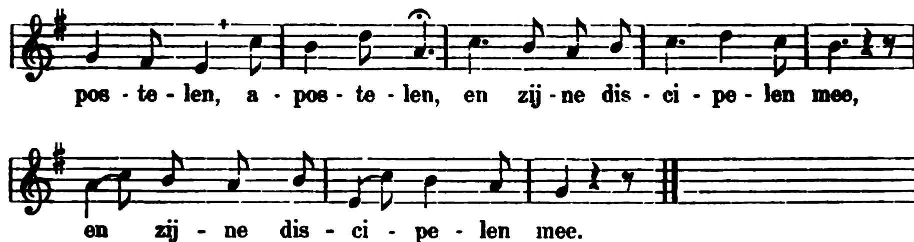
13\. En Sint Josef en Maria
die droomden malkanderkens droom,
als dat Maria's mantelken
lag onder den pallemenboom. *(2 maal)*

13, 1—4. Vgl. A, str. 10—12.

G.

Op ee-nen Wit-ten Don-de-re-dag, waar-dat Je-zu-tje aan ta-fel-tje

zat, waar-dat Je-zu-tje aan ta-fel-tje zat, al met zen twaalf a-



1. Op eenen Witten Donderedag.
waardat Jezutje aan tafeltje zat,
al met zen twaalf apostelen, — apostelen,
en zijne discipelen mee.

2. Maria brak een broodje;
Heere Jezus die schonk er den wijn:
„en wie zit er hier aan mijnen tafele. — ja tafele,
die mijnen verrader zal zijn?"

3. Toen sprak er den valschen Judas:
„Heere Jezus, 'k en ben het ik niet."
Toen sprak dat zoete Jezutje, — ja Jezutje:
„zwijg, mijnen vriend, ik en vrage joun niet.„

4. Maar tsnachts ontrent den twaalven
enne den hane die kraaide drijmaal.
Heere Jezus is haastiglijk opgestaan, — ja opgestaan:
naar het hovetje is Jezus gegaan.

5. Als hij al aan dat hovetje kwam,
en wat vondede hij daar al staan?
En wel honderd en vijf en tseef mannen. — ja mannen,
die in Gods weugen kwamen staan.

6. „Wel, mannen," zeidede hij, „mannen.
en wat maakt er gij hier zoo laat?"
— „En wij zoeken den Heere van Nazareen. — van Nazareen,
en wij zoeken hem vroeg ende laat,
ja, die nare den kerker moet gaan."

7. — „Zoekt gij den Heere van Nazareen.
en zoekt gij hem vroeg ende laat,
ja, die nare den kerker moet gaan?
En je ziet hem voor hulder oogen staan. — ja oogen staan:
ik ben er den zelvesten man."

8. Ze hen Heere Jezus genomen,
ze henden genomen voor schelm en dief,
en gezet in eenen zetele, — ja zetele,
en gespogen in zijnen aansching:
„dat alle die vuile slijmen, — ja slijmen,
dat ze al dienen voor medecijn!"

9. Ze hen Heere Jezus geslegen,
ze henden geslegen met koorden zoo stijf,
dat de knobbelen vanne de koorden, — ja koorden,
dat ze al prentten in Heere Jezus zen lijf.

10. Ze hen Heere Jezus geslegen,
ze henden geslegen met zweepen zoo stijf,
dat de snoeren vanne de zweepen, — ja zweepen,
dat ze al prentten in Heere Jezus zen lijf.

11. Ze hen Heere Jezus geslegen,
ze henden geslegen met roeien zoo stijf,
dat de bloeisels vanne de roeien, — ja roeien,
dat ze al prentten in Heere Jezus zen lijf.

12. Maria en Sint-Djosep,
en ze kwamen daar bijgegaan:
„och, laat mijn lief zoontje toch gaan,
en hang mij ane den kruiseboom, — ja kruiseboom,
en laat mijn lief zoontje toch gaan!"

13. — „'k En hange joun aan den kruiseboom niet,
noch 'k en late je zoontje niet gaan;
en je zoontje die moe sterven, — ja sterven,
want den Goeden Vrijdag komt aan:
Maria, gij moet deuregaan!"

14. Maria en Sint-Djosep,
en ze droomden daar eenen droom:
dat Maria's blauwe mantele, — ja mantele,
lag onder den palmeboom.

15. De blaadjes waren groene
enne de takjes waren lang;
en toen trok er Maria al en Sint-Jan, — al en Sint-Jan,
te samen naar 't Heilig Land.
Maria met haren blauw mantele, — ja mantele,
en Sint-Djosep met zijn blauw kleed:
ze vaarden te samen over de zee.
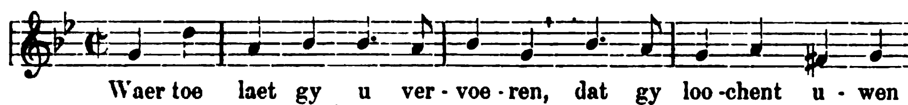
Tekst. A. LOOTENS et FEYS, *Chants pop. flamands*, nr. 22, bl. 36. Str. 10—12 behooren waarschijnlijk tot een lied op de „Vlucht naar Egypte". Vgl. hiervoren III, nr. 536, bl. 2108, str. 12, van: „Met vreuchden willen wi singhen in desen bliden tijt", en nr. 538, bl. 2111, str. 4 van: „Wildi horen singhen eenen soeten sanc", zie ook G, str. 14—15; — **B.** Fragment mij in 1880 te Bergen voorgezongen door den heer Leopold Loret, geboortig van Dendermonde. — Een ander fragment dat nagenoeg de eerste drie strophen van A weergeeft, „uit Gent toegezonden", komt voor in *Rond den heerd*, Brugge, XII (1877), bl. 200; — **C.** *Rond den heerd*, t. a. p., bl. 199, uit de omstreken van Oudenaarde; — **D.** DE COUSSEMAKER, *Quelques recherches sur le dialecte flamand de France* (Annales du Comité flamand de France), afzonderlijke druk, Duinkerke 1859, nr. 3, bl. 16, dialect van Belle. De bedorven tekst van ons lied is hier ineengeloopen met een lied van Maria-Magdalena (zie hierna: „d' Heylige Maria Madelene"); — **E.** *Rond den heerd*, XIV (1878), bl. 159, medegedeeld door „Marie"; — **F.** *Vlaamsche zanten*, Sint-Nikolaas (Waas), V (1904), bl. 17, medegedeeld door „Vrouw Weyn"; — **G.** BLYAU en TASSEEL, *Iepersch oud-liedboek*, 2[de] aflev., Gent 1902, bl. 92, „Jezus' lijden".
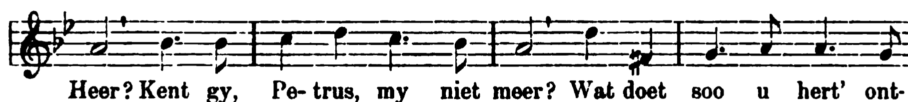
Melodie. Tekst A, LOOTENS et FEYS, t. a. p.; — **B.** Mondelinge overlevering (zie hiervoren); — **F.** *Vlaamsche zanten*, t. a. p.; — **G.** BLYAU en TASSEEL, t. a. p.
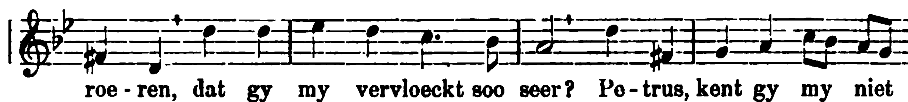
544. Waertoe laet gy u vervoeren?
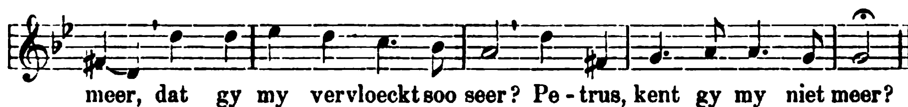
(De verloochening van Petrus)

EERSTE MELODIE.
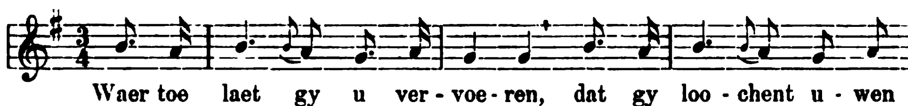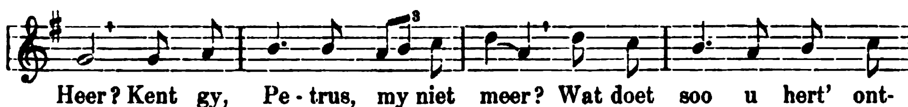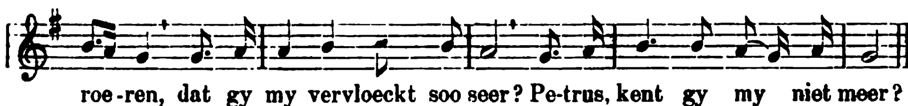








TWEEDE MELODIE.







1. Waer toe laet gy u vervoeren,
dat gy loochent uwen Heer?
kent gy, Petrus, my niet meer?
Wat doet soo u hert' ontroeren,
dat gy my vervloeckt soo seer?
Petrus, kent gy my niet meer?

2. 'k Hebb' myn liefde u gegeven,
u omhelst noch desen dag,
als ick voor uw' voeten lag;
met het broodt van't eeuwig leven,
hebb' ick u gespyst daer by,
en gy,. Petrus, loochent my.

3. Gy weet, wat ick hebb' geleden,
wat in't hofken onderstaen,
daer ick was met u gegaen;
als ick dry-mael hadt gebeden,
quamp verraeder Judas aen:
Petrus, is u dit ontgaen?

4. Wat hebb' ick u dan misdreven,
dat gy noch in al myn smert
met een sweerdt doorsteekt myn hert?
Gy hebt my uw' trouw gegeven,
en herhaelt den derden keer;
Petrus, kent gy my niet meer?

Tekst. *Nieuwe geest. liedekens*, Bruggge, 1740, nr. 41, bl. 60, „De verloocheninge van Petrus", stemme: „Heureux celui qui chemine"; tekst hierboven; — LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 21, bl. 35.

Melodie. I. *Nouveau recueil de chansons choisies*, à la Haye 1731, I, bl. 250, voor een lied: „L'embarquement", waarvan de eerste strophe luidt:

Heureux celui qui chemine
sur la terre ou bien sur l'eau,
quand il a dans son bateau
sa compagne de marine.
L'embarquement est divin,
quand on vogue, vogue, vogue, vogue,
l'embarquement est divin,
quand on vogue avec Catin.

II. LOOTENS et FEYS, t. a. p.

545. Het gheviel op eenen donderdach.

(Jezus' dood)

A.

1. Het gheviel op eenen donderdach,
snachts ontrent der sester uren,
maer dat die heere Jesus gevanghen wert,
het was ons een goy avontuere.

2. En dat vernam die moeder sijn,
sij was soo droevich van moede,
dat sij haer lief kind verliesen sou:
sij en const haer niet langher ghehoeden.

3. „Och moeder", seet hij, „moeder mijn,
uwen rou en mach mij niet baten,
ick wil gaen sterven den bitteren doot,
die menschen en wil icker niet laten."

4. Maer doen hij in die vierschaer quam,
sijn vrindekens waren daer seer dunne,
sij gaven hem daer soo valschen raet;
die Heer swecher al stille.

5. Maer doen hij voor Hierusalem quam,
hij sach ter stadt waert inne;
„ick wil gaen sterven den bitteren doot,
al om des menschen wille."

6. Maer doen hij opden berch van Calvarien quam,
met sijn cruijs geladen,
sy togen hem daer sijn cleederen wt;
hij en mochtse niet langer dragen.

7. Sij werpen hem neder al op dat cruijs,
met sijnen doorwonden leden,
sij sloegen daer plompe nagelen door,
met grooter vreedicheden.

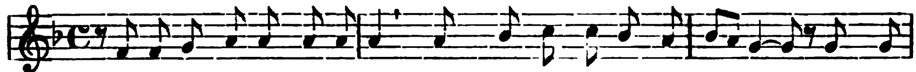
8. Sij hieven dat cruijs al in die locht,
sij lietent nederwaert sincken,
dat alle sijn adèrkens bersten ontwee;
sijn bloyken wou hij ons schincken.

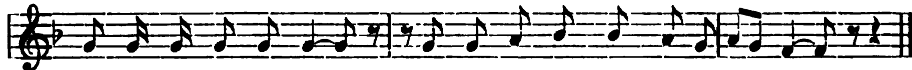
9. Maer doen die Heere verscheyden was,
sij staken hem in sijn sijde,
daer wt ran water ende bloet;
het was ons goy medecijne.

1, 2. *snachts* bijgev. — 1, 4. *het was,* enz., omdat het ons de verlossing mogelijk maakte.

Op eenen witten donderdag.

B.





1. Op eenen witten donderdag,
's nachts omtrent op den twaelf uren,
dat d' Heer Jesus gevangen was;
de bitter dood moest hy bezuren.

2. Zy leyden Jesus de poorten uyt
en hy keek zoo dikwyls omme,
als zyn moeder niet achter en kwam;
ja van verren zag hy ze komen.

3. „Moeder," zeyd hy, „moeder van my,
al droefheyd en kan niet baten,
ik moet sterven de bitter dood
om alle mensch zalig te maken."

4. Als hy op den berg Calvarius kwam,
hy liet zyn kruys daer nederzinken;
zyn aderdjes die basten in tween;
zyn dierbaer bloed zag men daer schinken.

5. Waer zyn zy al die dustig zyn;
waer zyn zy nu die dustig wezen?
Zeg dat zy komen drinken wyn,
het vyfde wondetje ligt ontsteken.

6. Waer is de jeugd, waer is de vreugd,
waer is het dansen, waer is het springen?
Het isser al vergaen in niet
g'lyk de snoeuw voor de zonneschingen.

2, 3. *als* = of. — 4, 2. *duer* bijgev. — 4, 3. *die* bijgev.; *basten* = barstten. — 5, 1. *dustig.* = dorstig. — 5, 4. t.: *ontleken*; vgl. C, 5, 4. — 6, 3. t.: *is*.

't Was op eenen goeden-vrijdag nacht.

C.

1. 't Was op eenen goeden-vrijdag nacht,
de klokjes luidden daar al zoo treurig,
't was de heer Jesus, die in zijn bitter pijn en passie lag,
de bitter dood ging God bezuren.

2. Ons Heer trok zoo dikwijls te poorten uit,
te poorten uit, te stedenwaart binnen;
't was zijn allerliefste moedertje, die achter hem kwam
bedroefd van herten, bedroefd van zinnen.

3. „Wel moeder," zei God, „lieve moeder van mij,
al uw' droefheid en kan mij niet baten;
ik moet gaan sterven den bitteren dood
om alle menschen zalig te maken."

4. De Heer op den berg van Calvarie kwam gegaan,
hij liet zijn kruisje ter aardewaart zinken;
al zijn gebenedijde wondetjes scheurden in tween,
zijn dierbaar bloed liet God daar schinken.

5. Waar zijn zij nu al die dorstig zijn,
waar zijn zij nu al die dorstig wezen?
Zegt dat zij komen drinken van den heere Jesus' rooden koelen wijn,
't eerste wondetje ligt ontsteken.

6. Waar is de jeugd, waar is de vreugd,
waar is het dansen, waar is het springen?
t' Is al vergaan in droef getreur
gelijk de sneeuw voor zonneschingen.

Op eenen Witten donderdag.

D.

Op eenen Witten donderdag,
al tusschen tien of elf uren,
dat onze Heer Jesus gevangen was,
de bittre dood moest gaan bezuren.
Hij nam zijn kruisken op zijnen hals,
hij trok zoo droeviglijk den stêweg binnen;
Maria, Gods moeder, zij volgt hem na,
met zoo een droeviglijke zinnen.
„Ween droevig, ja, het baat toch niet,
ik wil den bittren dood gaan sterven,
ik, ja, wil sterven den bittren dood
ik kan den mensch zoo niet verlaten!"
Als hij op den berg al van Calvarië kwam
al met zijn kruiske zoo zwaar geladen,
daar trokken zij al zijn kleeren uit,
hij moest ze daar niet lang meer dragen.
Hij lei zijn hoofdeken op eenen steen,
hij liet zijn herteken ter aarde zinken,
al zijn ledekens bersten in tweeën,
en wou zijn dierbaar bloed er ons uitschinken.
Wel drinken wij nu altegaar
met dezen zaalgen nieuwejaar!

7. Vgl. hiervoren nr. 542, bl. 2129, r. 3—4.

Tekst. A. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 134, op die wyse alsoot begint; herdrukt door W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 165, als behoorende tot de liederen, waarin de hoofdgebeurtenissen der passie gezamenlijk behandeld worden, „zeldzamer dan die, waarin enkele bijzonderheden, de wonden des Heeren, de kruiswoorden, enz. worden bezongen"; — **B.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 42, bl. 123, „Jesus dood"; — **C.** Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 24, bl. 40, „De vijf bloedige wonden"; — *Rond den heerd*, Brugge, IX (1874), bl. 152, aanvang van denzelfden tekst; — **D.** *'t Daghet*, Hasselt, III (1890), bl. 159; — Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 2de aflev., 1902, nr. 32, bl. 95, deelen eene tot vijftien strophen uitgedegen lezing mede.

Het door L. en F. vermelde Passielied: „Wolt ihr hören ein newes gedicht" [Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, II (1867), nr. 1189, bl. 954; — Bäumker,

Das katholische deutsche Kirchenlied, I (1886), bl. 608; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III (1894), nr. 1957, bl. 662], met zijn eigen melodie, heeft met bovenstaanden tekst slechts het onderwerp gemeen.

Melodie. DE COUSSEMAKER; — LOOTENS et FEYS, telkens in driedeelige maat; — BLYAU en TASSEEL, t. a. p., in twee- en driedeelige maat. De zangwijs is die van den „Miserere", zesden kerktoon.

Ten einde in de melodie eenigen rhythmus te bewaren („afin de lui conserver quelque rhythme"), veranderden L. en F. nutteloos het derde vers van de eerste strophe in:

't Was Jesus die in zijn passie lag.

Het lijdt geen twijfel of het lied, er in begrepen de lezing A, werd op de melodie van den „Miserere" (zesden kerktoon) voorgedragen. Over het gepsalmodieerde volkslied, zie onze verhandeling: *Het eenstemmig . . . lied*, Gent 1896, bl. 179 vlg. In B is de versbouw zeer regelmatig, zoodat de melodie zonder eenige stoornis op maat kan geschreven worden; in C daarentegen, zooals het reeds uit den derden regel der eerste strophe blijkt, heeft het metrum, onder den invloed der psalmodie uitbreiding verkregen door het insluipen van woorden zeker niet behoorende tot den oorspronkelijken tekst. Hier ware de melodie zonder vaste maataanduiding te noteeren.

Men denke overigens niet, dat de psalmodie van allen rhythmus beroofd is; haar eigenaardige rhythmus vloeit integendeel voort uit de door den tekst van de psalmen (of van het lied) tegenover elkander gestelde gedachten (het parallelisme), zoowel als uit het herhalen der muzikale cadensen.

---

546. Van liefden comt groot liden.

Van lief - den comt groot li - den ende on - der wi - len groot leyt. Het
min - de die ma - get Ma - ri - a den Gods soon wel ghe - meyt;
si min - de hem seer, si had - de hem lief; als si hem sach in
li - den, si en con - de ghe - rus - ten nyet.

1. Van liefden comt groot liden
ende onder wilen groot leyt.
Het minde die maget Maria
den Gods soon wel ghemeyt;
si minde hem seer, si hadde hem lief;
als si hem sach in liden,
si en conde gherusten nyet.

2. Maria was in liden,
si ghinc eenen droeven ganc,
tot Hierusalem voer die poorte,
die si ontsloten vant.
Daer sach si comen haers herten lief,
met eenen cruce gheladen,
als een verbannen dief.

3. Met weenentlijcken oogen
dat si hem ane sach:
„o my," sprac si doen, „eylacen!
is dit den droeven dach,
die van my is gepropheteert,
dat mijn herte soude doersniden
dat wreede bitter sweert?"

4. Iesus sprac: „o moeder,
ghegroet so moet ghi sijn;
dit cruys dat moet ick draghen
en liden voer hem die pijn,
dat Adam mijn knecht heeft verdient;
voer hem so wil ick sterven,
het was mijn beste vrient."

5. — „Nu ben ick hier alleyne,
een moeder onghetroost,
ick sie hem in groten liden,
den Gods soon alder hoochst.
Ic min hem seere, ic heb hem lief,
mocht ic hem helpen draghen,
so en waer mijn liden niet."

6. — „Ghi en sijt daer niet alleyne,"
sprac een engel wten throon,
„ick ben een bode tot u ghesant,
wel edel maghet schoon;
mijn heere heeft mi tot u ghesant
dat ick u soude troosten,
ic en weet oft ghi hem yet kant?"

7. — „En soudick hem niet kennen?
ick kenne hem badt dan ghi;
ick sach hem in sijn liden,
dies lijdt mijn herte pijn.
Sijn vleesch heeft hy van my ontfaen,
sijn armen sach ick wt recken
ende aenden cruyce slaen.

8. „Ick heb hem horen roepen
tot sinen vader inden throon:
och willet hem vergheven,
sij en weten niet wat sij doen;

ontfermt u over der menschen schout
daer ick den doot om sterven moet
al aen des cruycen hout."

9. Die engelen songen schone
al inden hooghen throon;
die alder bedroefste moeder
stont onder des crucen boom;
die moordenaer riep ontfermelijck:
„o heere, wilt mijnder ghedencken
als ghi coemt in u rijck."

10. Iesus verblide hem seere
al in des moordenaers roep;
hi keerde hem wederomme
met eenen sachtmoedigen moet;
hi sprac: „o vrient, sijt dies wijs,
ghi sult heden wesen
met mi int paradijs."

11. Hi sprac tot sijnder moeder,
daer hi aent cruyce hinck,
met weenentlijcker stemmen:
„och vrouwe, siet hier u kint;
Ioannes, lieve discipel mijn,
siet die bedroefde moeder,
want die bevele ick dy."

12. Sijn leden begonden te beven,
hi was seer onghedaen;
die doot street tegen dat leven,
so begonste syn herte tontgaen;
hi riep: „Hely, o vader myn!
hoe hebdy mi nu ghelaten
in desen allendighen schijn!"

13. Och, alle creatueren,
die God ghescapen heeft,
coemt nu tot deser uren
met eenen bedroefden gheest;
helpt ons beclaghen den grooten noot:
die hemel ende aerde ghescapen heeft,
die hanghet hier naect en bloot.

14. Die hoghe prince der heeren,
iae mede die hemelsche vorst,
met also heesscher stemmen
sprack hi: „o, mi dorst!"
Die soete fonteyn diet al versaet,
met edick ende met galle
wert hi ter stont ghelaeft.

15. Die eenighe soon des vaders,
iae mede die hooghe God,
daer die engelsche scaren voer knielen,
is nu der Ioden spot.
Sij riepen: „cruyst hem," si maecten iolyt:
„ghi en sijt gheen coninck van Israhel,
ghi sijt vermaledijt!"

16. Sijn ooghen begonsten te weynden;
die minne bewees haer cracht:
„o vader, daer ghi mi om hebt ghesonden,
dat heb ick nu al volbracht."
Sijn stemme was lude ende heesch;
met eenen gheneychden hoofde
gaf God daer sinen gheest.

1, 4. *wel ghemeyt*, statig, verheven; vgl. I, nr. 20, bl. 119, str. 3, r. 2. — 2, 1. t.: *sprak*. — 2, 7. *verbannen*, in den ban geslagen, vervloekt. — 3, 6. t.: *hert*. — 3, 7. cf. Lucas II, 35. — 6, 2; 8, 2 en 9, 2. *throon* = hemel, cf. Matth. V, 34. — 7, 2. *badt*, beter. — 7, 5. ontbreekt. — 8, 4. cf. Lucas XXIII, 34. — 9, 4. Johan. XIX, 25; cf. Lucas XXIII, 42 en 43. — 8, 5. *schout*, schuld. — 11. Johan. XIX, 26, 27. — 12, 5. *Hely* = mijn God. — 12, 5—7. Matth. XXVII, 46. — 14. Johan. XIX, 28, 29. — 15, 5—7. cf. Matth. XXVII, 23, 42. — 16, 3—4. Johan. XIX, 30. — 16, 7. *daer* bijgev.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 54, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 74, aant. bl. 343, „dit is die wise // ghelijck alst beghint". Die wijsaanduiding slaat op het wereldlijk lied met zelfden aanvang (zie hiervoren I, nr. 44 B, bl. 244), waarvan bovenstaande tekst eene vergeestelijking is. — Verder vindt men den tekst in: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst., z. j., bl. 39, „op de wyse / alst begint"; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 126, „op die wyse alst begint"; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw., geest. goedk., 1587, Sign. G 8 r°, „op de wijse: alsoo't beghint"; — *Een suyverlick boecxken* begrypende alle de geestelicke liedekens ghemaect eertyds by de salighe Thonis Harmansz van Wervershoef (Amst. c. 1600), Amst., Dircksz. Cool, 1643, bl.

30, „op de wyse alst begint"; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Gheest. harmonie*), Embrick (1620), exempl. zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 52, bl. 71: — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck, z. j. (na 1620), bl. 31; — WILLEMS, *Oude Vl. liederen*, 1848, nr. 205, bl. 443, naar „*Geestelijcke harmonie*, 1685, bl. 69". het bovengemelde werk vroeger verschenen te Embrick onder den titel van *Catholijck sanckboeck*; — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. Kerstliederen*, Amst. 1852, bl. 192, gemoderniseerde tekst, met gansch bedorven tot modernen durtoonaard overgeloopen melodie, ontleend aan „J. WITS, *Uitspanningen*, bl. 40"; — W. MOLL, *Johannes Brugman*, II, 1854, bl. 175, str. 1—5 en 7, ontleend aan *Het hofken*. — J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Vier en twintig ldr. uit de 15de en 16de eeuw*, 1890, nrs. 6*a* en 6*b*, bl. 11—12, de eerste drie strophen met de melodie.

Aangehaald door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 41, onder de geestelijke navolgingen, gepasticheerde liederen.

Eene andere vergeestelijking, met opschrift: „Dit lyedekin gaet op die wijse Van liefte coemt grot lieften Ende onder willen oeck grot leit etc.", komt voor bl. 33 van het Hs. nr. 1042 van Meerman (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Bibl., 5 str., waarvan de eerste luidt:

Van lieften coemt groot lieften
ende onder willen oeck groot leit.
Het minde een salighe siele
Heer Ihesus wel ghemeint (ghemeit).
Si minde hem seer, si hadden lief,
dat si, om Ihesus wille,
die boese weerelt liet.

Melodie. Zie hiervoren, t. a. p.

547. Een liedekijn wil ic singhen.

A.

1. Een liedekijn wil ic singhen,
die minne dwinghet mi daer toe,
van enen dien ic minne,
hi maket mijn herteken vro;
hi is so fier ende minnentlijc.
Al ander liefde wil ic laten,
ende dienen hem tot alre tijt.

2. Syn naem wil ic u leren,
eer ic iet verre gae;
hi is boven allen heren,
als ic in die schrift verstae;
Jesus Christus is sijn naem.
Alle ander boelkens wil ic laten,
want hi is seer bequaem.

3. Dat kransken dat hi draghet,
dat is van bloede root;
dat doet mijn herte versaghen
al door den groten noot;
die tacken die deden hem al die pijn.
Al ander vrientschap wil ic laten,
sijn vri eighen wil ic sijn.

4. Sijn handen werden doorgraven
al mitter naghelen twee;
sijn voeten doorgheslaghen,
dat dede hem also wee;
dat deden die Joden also valsch.
Al ander vrientschap wil ic laten,
ende gripen hem om den hals.

5. Nu is hi hoghe verheven
al aen den cruce breet;
och wat heeft hi bedreven,
dat hi dus jamerlic steet
tuschen tween schakeren also quaet?
Al ander liefde wil ic laten,
ende volghen sinen raet.

6. Hi beval sijnre liever moeder,
die onder den cruce stont,
sante Johannes tot enen behoeder,
want hi is seker goet;
nochtans so was die wissel cranc.
Al ander vrientschap wil ic laten
ende schenken hem den dranc.

7. Hem dorste nae onser salicheit,
als daer gheschreven steet;
die Joden hadden al bereit
daer enen dranc, was wreet:
edic ende galle ende anders niet.
Al ander vrientschap wil ic laten,
wat mi daer nae gheschiet.

8. Hi neichde sijn hooft ter eerden,
hi sprac: „tis alle volbracht;
ic heb met groter weerden
betaelt des menschen schout;
in allen leden heb ic pijn."
Al ander liefde wil ic laten,
sijn eighen wil ic sijn.

9. Hi sloech sijn oghen ten hemel,
hi sach sinen vader aen:
„als ic ghenoech ghepassiet bin,
so wilt minen geest ontfaen!"
Nu sterft die edele coninc rijc.
Al ander vrientschap wil ic laten:
men vant nie sijns ghelijc.

10. Longinus sonder miden
mit enen speer, was lanc,
hi opende ons heren side,
daer uut vloot salighen dranc,
water ende bloet dat daer uut ran.
Al ander vrientschap wil ic laten
ende trouwen desen man.

11. Die sonne die liet haer schinen,
die eerde bevede mee,
van also groter pinen
die stenen spronghen ontwee,
ende alle die werelt die was in last.
Al ander liefde wil ic laten,
aen hem houde ic mi vast.

12. Joseph tot Nicodemus ghinc,
si namen dat lichaem af,
dat aen den cruce ghestorven was,
si leident in dat graf;
Maria die dreef so groten rouwe.
Al ander boelken wil ic laten
ende wesen hem ghetrouwe.

13. Hi nedersteech ter hellen,
hi verloste sine vriende daer uut;
Adam mit sinen ghesellen
si dreven soet gheluut;
hi stiet die poorten op mit ghewelt.
Al ander boelken wil ic laten,
wat mi daer nae ghevelt.

14. Des paschedaghes voor der sonnen
verrees hi mit sijnre cracht,
dat alle die ridders ontspronghen:
si bewaerden dat heilighe graf;
niemant en dorsten tasten aen.
Al ander ghenoechte wil ic laten
ende dienen desen man.

15. Nu is hi op ghevaren
al in dat hemelsche lant,
daer sal hi ewelic duren
te sijns vaders rechter hant;
ten joncsten daghen comet hi weder.
Al ander vrientschap wil ic laten
ende dienen desen heren.

2, 2. t.: *vere.*

Ick zal een liedekin singhen.

B.

1. Ick zal een liedeken singhen,
die liefde dwinckt my daer toe,
van eenen dye ic minne,
hy maecket mijn herte zo vroe;
hij is zo fiere und zo iolijt.
Al ander liefkens wil ic laten,
und dienen hem ter tijt.

2. Synen naem zall ic u leeren,
eer ick yet verre gaen.
Hy is boven alle heeren
als ic in scrifte verstaen;
Jhesus Christus is zynen naem.
Al ander liefkens wil ic laten
want hi is soe bequaem.

3. Dat crancelijn dat hy draghet
dat is van bloede roet;
syn herteken was versaghet
al doer den groten noet;
dye tacken ghaven hem alle die pijn.
Al ander liefkens will ic laten,
zyn eyghen will ic zyn.

4. Syn handen waren doergraven
al mitten naghelen twee;
syn voeten woerden doerslaghen
dat dede hem alzo wee;
dat deden dye Ioden alzo vals.
Al ander liefkens will ic laten,
aen hem haldt icks my vast.

5. Hy sloech zyn hoeft ten hemel in,
hy sprack zynen vader an:
„wan ic genoech ghepassyt bin,
wilt mynen gheest ontfaen!"
Daer sterff dye edell coninck rijck.
Al ander liefkens will ic laten
men vant noyt syns ghelijck.

6. Die zonne liet haer schynen,
dye erde beefde mee,
vander groeter pynen
dye stenen sprongen ontwee;
alle die werelt was in last.
Alle ander liefkens wil ic laten,
aen hem halde icks my vast.

7. Loenginus sonder vermeden
met eenen spere, was lanck,
opende ons heeren zyde,
daer vloeyden wyt zalighen dranck,
water ende bloet dat daer wyt ran.
Al ander liefkens wil ic laten,
inde trouwen hem tene man.

8. Joseph in Nycodemus ginghen
ind namen dat lichaem aff,
dat aenden cruyce verstorven was,
en leyden hem in dat graff;
Maria dye dreeff zo groten rouwe.
Al ander liefkens will ic laten
inde zyn hem getrouwe.

9. Des paesdaechs voerder sonnen
stont hy op met synder cracht;
dye ridderen daer af ontspronghen,
sy wachten dat heylich graff;
niemant en dorst hem tasten aen.
All ander boelkens wil ic laten
inde halden deesen man.

10. Daer ghinck hy neder ter hellen
inde verlosten zyn vrinden daer wyt;
Adam mit zynen ghesellen
sy dreven een suete gheluyt;
hy stiet die poorten op met gewalt.
All ander liefkens willic laten,
want hy my wael bevalt.

11. Nu is hy op verresen
al in dat zaligh lant,
daer zal hy eewelijc weesen
al tot zyns vaders recht hant;
ten ionckstén daghen zo coempt hy weder.
Alle ander liefkens will ic laten
inde dyenen deesen heere.

12. Dye dit liedeken heeft gedicht,
syn begerte was alzoe,
dat ghy sult comen in dat ewighe licht,
so blijft ghy altoes vroe;
der wereld blijsscap en is niet wert.
Alle ander liefkens will ic laten
inde teren mit deesen wert.
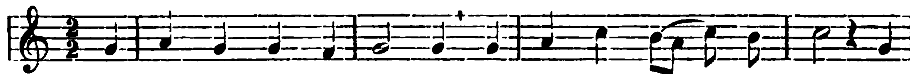
2, 3. t.: *herren*. — 2, 7. *bequaeme*. — 8, 6. *ic* bijgev.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 95, bl. 189, „dit is die wise: Ic reet mi uut spacieren // al in dat groene wolt (wout) // daer vant ic . . .”; — **B.** Hs. van Anthonius Ghyselers, uit den aanvang der XVI[de] eeuw, beschreven door Prof. C. P. Serrure, *Vaderlandsch museum*, Gent, IV (1861), bl. 181 vlg., thans nr. 901[1] der Gentsche Bibl., bl. 32[vo], „een geestelijck liedeken”, zonder wijsaanduiding.
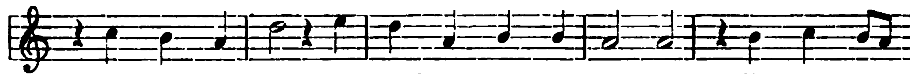
Melodie. Naar Böhme, *Altd. Lb.*, nr. 189, bl. 275, overgenomen uit „68 Lieder (c. 1542)”; waar de zangwijs dient voor een lied met zelfden zevenregeligen strophenbouw en bijna gelijken aanvang, doch waarvan slechts de eerste strophe is bekend:
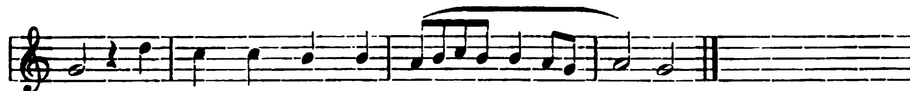
Ich rit einmal spacieren,
spacieren durch den wald, enz.

548. Ick wil mij gaen verheugen.









1. Ick wil mij gaen verheugen,
verblyden mijnen moet
in dat prieel van vreuchden,
Calvarien es so soet;
Heer Jesus bloet
dat gheeft soo soeten roke,
die roosen soet
die staen soo wijt ontploken.

2. Die edel nachtegale
die sanck soo soeten sanc;
al inder minnen quale
ginc hij drij uren lanck;
met schoon geclanc
soo sanck hij met seven thoonen;
die Vader eer lanck
die hoordet inden troone.

3. Dat ierste liet van minnen
dat hij gesongen heeft
met onverstroyden sinnen,
seyt hij: „Vader, die leeft,
dit volck dat sneeft,
die mij die doot doen smaecken,
dit hen vergheeft,
sij en weten niet wat sij maken."

4. Dat tweede liedeken reyne
sanck onsen coninck voort,
totten moordenaer ghemeyne
sprack hij dat soete woort:
„met mij accoort,
soo suldi heden wesen
int paradijs,
vol weelden, al ghenesen."

5. Met pijnen ende smerte
sanc hij dat derde liet;
tot sijn moeder bedroeft van herte
seyde hij: „o wijf, nu siet,
hoort mijn bediet,
dit is u sone voortaene;"
en tot sint Jan:
„siet daer u moeder aene."

6. Hij hinc vol wonden ende pijne
den bloedighen bruydegom root,
sijn cracht begonst te verdwijnen
hij was ghelaten bloot;
met stemmen groot
riep hij tot onser baten:
„mijn Godt, mijn Godt,
waerom hebdi mij verlaten?"

7. Die hittighe minnen stralen
verdroogden die soete borst,
Jesus riep met soeter taelen,
die hooch gheboren vorst,
met grooten lost
ende met begeerlijcheden:
„o siel, my dorst
naer uwer salicheden."

8. Als hij nu was gecomen
tot alder propheten bediet,
sanc hij met herten vrome,
dat hem die minne riet;
hij seyde: „nu siet,
mijn armkens staen ontloken,
tis al vervult,
die gratie es wt ghevloten."

9. Hij brack des vyants banden,
hij riep met grooter eerst:
„o Vader, in uwen handen
bevele ick mijnen gheest;
die liefde meest
die heeft mij doen smaken
den bitteren doot,
wt minnen en charitaten."

10. O prince, ghij hebt victorie
al door u bitter doot,
brengt ons tot uwer glorie
al door u wonden root;
dijn liefde groot
doet ons altijt ghedincken,
met danckbaerheyt
in uwen lof ontsincken.

2, 5. Vgl. hierna nr. 554, bl. 2175, 5, 3, van „Och hoe lustelic is ons die coele mei ghedaen".

Tekst. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 139, „op die wijse: Die fieren nachtegale / hy sanc soo soeten sanck".

Melodie. Dit lied is eene vergeestelijking van het lied: „Ick wil mi gaen verhuegen"; zie hiervoren I, nr. 118, bl. 467. Zonder eenigen twijfel werd het voorgedragen op dezelfde melodie als dit laatste; vgl. den aanvang van str. 2 van den wereldlijken en van den geestelijken tekst.

„De fiere nachtegale", aangeh. bij THEODOTUS, *Het Paradys der geest. en kerck.*

lof-sanghen (1620), uitg. Antw. 1648, bl. 494, voor: „Ryck Vader, God almachtigh", te vinden met denzelfden tekst bij BEN. VAN HAEFTEN, *Den lust-hof der christelycke leeringhe,* Antw. 1622, bl. 134, zoowel als de zangwijs: „De fiere nagtegale", die men aantreft bij G. D[E] S[WAEN], *Den singende zwaan,* (Antw. 1655), uitg. Leyden, 1728, bl. 115, voor: „Ik groet u / Sint Gregori", berust op anderen strophenbouw. — Deze melodie diende ook voor het lied: „Komt Fama nu ter eeren" (Triumph-liedt over de heerlicke victorie van 's Hertogenbosch, 1629) te vinden bij H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek,* nr. 202, bl. 504, waarover A. D. LOMAN, *Melodieën der Geuzeliedjes,* in Bouwsteenen, II (1872—74), bl. 222. De zangwijs: „O fiere nachtegael" vermeld hiervoren I, bl. 349, berust insgelijks op anderen strophenbouw.

---

549. Het stont een moeder reene.

1. Het stont een moeder reene
neffens dat cruycen hout,
seer druckelick in weene,
in liefde niet vercout;
met pijne menichfout
sach sy haer soon eerbaer
hanghen, als puer reyn gout,
int vier des lijdens swaer.

2. Wiens medelijdend' herte
t' sweert druckelick doorsneet,
och, hoe was dan in smerte
bedruct, benaut, bezweet,
Godts moeder, als groot leet
haer soon ghebenedijt
wiert aanghedaen seer wreedt!
Voor haer noyt droever tijt.

3. Wie isser doch in wesen
die niet bedroeft sou zijn,
dat hy saghe ten desen
Christi moeder divijn
in sulck' een zwaere pijn?
Wien sout aen hebben niet,
die saegh' op elck termijn
haer lijden en verdriet?

4. Om de schult en misdaden
van al zijn volck onvroet,
sach sy, met druck beladen,
van hoofde tot den voet,
Jesum, deurwont, bebloet;
sy sach in s'drucx foreest
sterven haer sone soet,
als hy gaf zijnen gheest.

5. O fonteyne der liefde,
moeder ghetrouwe, iont
dat ick, als de gheriefde,
mach inder herten gront
smaken de cracht terstont
van zijn lijden en gru;
dat ick alsoo deurwont
mach weenen hier met u.

6. Doet toch mijn herte branden
tot Godt nacht ende dach;
bindt met der liefden banden
in t' hert' al zijn verdrach,
dat ick behagen mach
hem, soo doorwont voor my;
sijn pijne met beclach
in my bedeelt doch ghy.

7. Beweecht mijn herte binnen,
soo langh' ic leve cranck,
om met u te versinnen
des cruyce lijden stranck:
tis doch al mijn verlanck
met een druckich vermaen
met u nemen den ganck,
om neffens t'cruys te staen.

8. Maecht der maechden verheven,
doet my hier Christus doot,
syn passi', bitter leven,
draghen in t' herte bloot:
t' sy in vreucht, oft in noot,
deur een liefd' onbevlect,
ghedinken al d'aenstoot
van God mensche perfect.

9. Maect my deur u doch vierich,
moeder en maecht bekent,
bevrijt my vant dangierich
vier en d'eeuwich torment;
deur Christus cruyce wendt
van my t' sondich ghetreur;
jont in mijn lesten endt
des blijschaps soeten geur.

3, 7. *op elck termijn*, 't elken stonde, een rederijkerslap (W. t. a. p.). — 4, 6. *s'drucx foreest* = een wond van druk, evenals een zee van smarten. — 5, 3. *als de gheriefde* = de geholpene. — 5, 6. *gru*, gruwelijk leed. — 6, 4. *verdrach, plaga*, het lijden dat de Heiland moest verdragen (W. t. a. p.). — 6, 8. *Pœnas mecum divide.* — 7, 4. *Crucifixo condolere.* — 8, 7. *Et plagas recolere.*
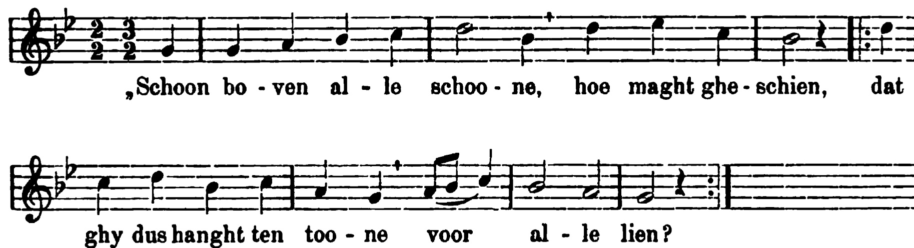
Tekst. *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 111, „op de wijse: alsoot beghint"; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 37, „op de wijse: Myn droefheydt moet ick klaghen"; — herdrukt door Willems, *Vertalingen van het kerkgezang Stabat mater dolorosa*, in *Belgisch museum*, Gent, III (1839), bl. 443 vlg.; — *Catholijck sanckboeck*, (later verschenen als: *Gheest. harmonie*), Embrick (1620), exempl. zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 55, bl. 78, zonder wijsaanduiding; — S. Theodotus, *Het Paradys der gheest. en kerck. lofsangen* (1621), 5de druk, 1648, bl. 156, „op de voorgaende wijs", de wijs van het lied: „Jesu ons liefd' / ons wenschen".

Over de Nederlandsche vertalingen van het *Stabat mater*, zie Dr. Jan te Winkel, *Gesch. der Ndl. letterk.*, I (1887), bl. 428, aant. 3, en L. Petit, *Bibliographie der Middelnederlandsche taal- en letterk.*, 1888, bl. 185, nr. 798.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — S. Theodotus, bl. 153, en I. Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 263, voor: „Vriendinne Gods, Colette", zelfde zangwijs, hierboven weergegeven naar het metrum van den tekst. Deze zangwijs zoowel als de melodie: „Van liefden comt groot liden" (zie hiervoren III, nr. 546, bl. 2148), en evenzoo de melodie: „Si ghinc den bogaert omme" (zie hiervoren I, nr. 44, bl. 241), stamt af van de Hildebrands melodie: „Ick wil te lande rijden",

zie hiervoren I, nr. 5, bl. 37. — Vgl. W. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, II, nr. 305, bl. 288: „Wer Ohren hat zu hören". Het aangehaalde lied: „Myn droefheydt moet ick klagen // [fortuyn is mij geschiet"], waarvan de tekst o. a. voorkomt onder nr. 23 van het *Lb. met emblemata*, Hs. van c. 1635, nr. 19544 der K. Brusselsche Bibl., werd voorgedragen op de melodie: „Fortune, hélas pourquoy". Zie voor deze zangwijs — ook te vinden in *Het prieel* enz., bl. 13, voor: „Laet ons met lof en sanghen" — Dr. J. P. N. LAND, *Het luitboek van Thysius*, nr. 92.

550. Schoon boven alle schoone.



1. „Schoon boven alle schoone,
   hoe maght gheschien,
   dat ghy dus hanght ten toone
   voor alle lien?

2. „Dat ghy dus hanght ghenaeghelt
   vlack in den windt,
   bereghent en behaeghelt,
   mijn liefste kindt?

3. „Ghy die 't al hebt gheschaepen,
   wat vremt bestier!
   Hebdy gheen pleck om slaepen
   elders dan hier?

4. „Waer magh u bedde wesen
   soo fraey beblomt,
   dat u bruyt uyt-ghelesen
   soo dickmael romt?

5. „Voor wie de zy dogh maecken
   dat lede-kant,
   'twelk sestich mannen waecken
   met 'tscherp in d'handt?

6. „Ha! 't hert gaet my ontsincken
in dit ghesicht;
wie sou zulcxs van u dincken,
o eeuwigh licht!

7. „Wee my bedruckte moeder!
wee my, wat raet,
alst nu, o mijn behoeder,
met u soo gaet!

8. „Sijt ghy dan doot mijn Sone?
Ist dan ghedaen?
Sijt ghy, mijn hulp ghewone,
dus vroegh ontgaen?

9. „Ach, Simeon vol weerden,
ach, ach, o smert!
Nu gaen u seven sweerden
dweersch door mijn hert.

10. „Ha cruys! sijt dan gheboghen
op dat ick dus
die my dicks heeft ghesoghen,
voor oorlof cuss'.

11. „Op dat ick in mijn aermen,
o zaeligh hout,
voor 't leste magh verwaermen
dit lichaem cout.

12. „Nu dan, spieghel der menschen,
reckt naer u bruyt
(het sijn dogh al haer wenschen)
u aerems uyt.

13. „Comt, comt, wilt my gheleyden,
'k zal volghen naer:
'k en wil van u niet scheyden,
lief weder-paer.
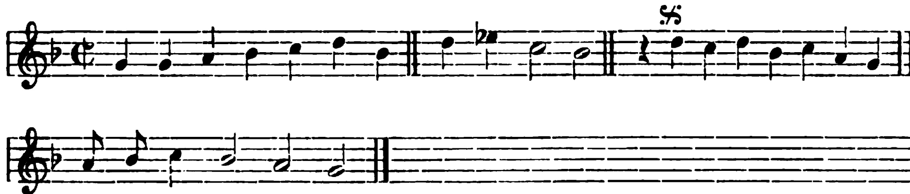
14. „Want hier met u te sterven
is groot gheluck;
daer u te moeten derven
waer langhen druck."

Tekst. IUSTUS DE HARDUYN, *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt, 1620, bl. 127, „Clachte van Maria beneven het cruys", zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — *Parnassus, dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623, den tweeden druck (geest. goedk. 1623), bl. 102, zeven strophen, geteekend I. D. H., „op de voys van 't Tucht-huys"; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, I, bl. 50.

WILLEMS, *Vertalingen van het kerkgezang Stabat mater dolorosa*, in *Belgisch museum*, Gent, III (1839), bl. 443 vlg., ziet Harduyn's navolging aan als eene der beste, „vooral wanneer men er eenige kleine verbeteringen aen toebrengt". Willems, die Harduyn doet aanvangen: „Gy, boven alle schoone", miskent de op de getelde syllabenmaat berustende 17de-eeuwsche metriek en doet den dichter der *Goddelicke lof-sanghen* op menige plaats geweld aan. Juist van dezen schrijver getuigt PR. VAN DUYSE, *Belgisch museum*, X (1846), bl. 17: „indien men Harduyn den naem van dichter, in den oorspronkelyken zin van scheppend genie, niet kan vergunnen, zoo bekleedt hy toch als goed versificator en keurig taelkundige, eene eerste plaets onder de schryvers van zynen tyd." — I. de Harduyn in 1582 te Gent geboren, overleed als pastoor te Oudegem (bij Dendermonde) in 1641.

J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en N. Kerstliederen*, 1852, nr. 97, bl. 196, gemoderniseerd en in achtregeligen strophenbouw gebracht. — *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 146, 5 str., zonder den naam van den dichter, waarschijnlijk uit den volksmond. De lezing geeft bovenstaande eerste drie strophen, daarbij de vijfde en de negende terug in moderne spelling.

Melodie. J. DE HARDUYN en *Den gheest. nachtegael*, t. a. p.:



Gebr. ALBERDINGK THIJM, t. a. p., de melodie uitgesponnen ten einde haar op achtregeligen strophenbouw te schoeien.

Aangeh. als stem, in *Het tweede deel der gheest. sanghen* (*Den droeven Alleluia*, enz.), Ghendt, 1674, bl. 73, voor: „Hemelsche bly vermaecken".

551. Jesu, ons liefd', ons wenschen.

Je - su, ons liefd', ons wen-schen en ons ver - los - ser goet, schep-
per van al - le men-schen, die al dat leeft hier voedt, wat
lief - d' heeft u ghe - moet te lij - den on -ghe - mack, ja, te stor-ten u
bloet, dra - ghend' ons son - dich pack?

1. Jesu, ons liefd', ons wenschen
en ons verlosser goet,
schepper van alle menschen,
die al dat leeft hier voedt,
wat liefd' heeft u ghemoet
te lijden onghemack,
ja, te storten u bloet,
draghend' ons sondich pack?

2. Dus hebt ghy willen lijden,
een alsoo bitter doot,
een doot, tot gheenen tijden
met schanden alsoo groot,
om ons wt onsen noot
en van des vyandts macht
te vrijden, inden schoot
van uwer liefden cracht.

3. Heeft u dan soo ghedwonghen
dijn liefde, groot minnaer,
soo moghen wel ons tonghen
u danckbaer zijn eenpaer;
och iae sy, want, voorwaer,
ghevanghen laghen wy;
maer deur u lijden zwaer
sijn wy gheworden vry.

4. Den hemel was ghesloten,
die ons nu open staet;
u cruys dat heeft doorschoten,
ghemurselt t' serpent quaet;
deur u, ons toeverlaet,
hebben wy vol pardoen
van allen ons misdaet.
Wat cost ghy ons meer doen?

5. U moeten wy lof spreken
met een dancbarich woort,
wy, vaten vol ghebreken,
o Jesu, ons aenhoort;
al comt het traghe voort,
aenmerct ons flauwicheyt;
door u graci' ons spoort
ter deucht in eeuwicheyt.

1, 3. *scheppér van*, enz., valsche scancie, die te verbeteren ware door: *ghi schépper áller*, enz.

Tekst. *Het prieel der gheest. mel.*, Brugghe 1609, bl. 106, „Van de bittere Passie ons Heeren"; — *Het Paradiis der gheest. vruechden*, Antw. 1617, bl. 36; — S. THEODOTUS, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sangen* (1621), 5de druk, Antw. 1648, bl. 153.

Melodie. *Het prieel*, 1609, t. a. p. — Volgens de uitg., Antw. 1617, bl. 101, werd het lied voorgedragen „op de wijse: Het stont een moeder reene"; — volgens *Het Paradiis*, enz., „op de wijse: Myn droefheydt moet' ick klaghen"; zie bl. 2160—2 hiervoren.

552. Christus is opghestanden.

Chris-tus is op - ghe - stan - den al van der mar - te - lij - en

al - len, dus wil - len wy al - le ga-der vro - lijck zijn, Chris-tus sal on - sen

troos - ter zijn. Ky - rie - ley - son, Ky - rie - ley - son, Ky - rie-

ley - son, Ky - rie - ley - son.

1. Christus is opghestanden
   al van der martelijen allen,
   dus willen wy alle gader vrolijck zijn,
   Christus sal onsen trooster zijn.
   Kyrieleyson.

2. Al zijn wy Godts ghevanghen,
   nae Christus is ons verlanghen,
   dat cruys dat moeten wy draghen
   sullen wy Christo behaghen.
   Kyrieleyson.

3. Christus heeft gheleden,
   hy heeft voor ons ghestreden,
   die vyandt is verwonnen,
   den doot heeft hy verslonden.
   Kyrieleyson.

4. Christus is neder gesteghen,
hy heeft victorie vercreghen,
hy is ons allen een medecijn,
Christus is onse verlosser fijn.
Kyrieleyson.

5. Christus is nu verresen,
aldus willen wy vroolijck wesen,
die doot heeft verlooren haren naem;
Christus is ons verlosser saen.
Kyrieleyson.

De volgende varianten worden medegedeeld door Dr. Acquoy, naar *Een geest. leysen-boecxken*. Den twaelfsten druk. Tot Antwerpen; te bekomen tot Dordrecht bij H. Walpot, z. j. (Walpot was te Dordrecht werkzaam van 1728—1759): 1, 2. „al uyt der Joden handen". — 1, 3. „alle gader" ontbreekt. — 1, 4. „Christus is ons medecijn". — 3, 4. Er staat eigenlijk in *Dit is een schoon suyverlijck boecxken:* „den doot heeft my verslonden", wat blijkbaar eene fout is. Het voormelde „leysenboecxken" heeft de ware lezing: „die doodt heeft hy verslonnen". — 4, 1. „Christus is neder geslegen". — 4, 3. „Hij is alleen een medecijn".

Tekst. *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 25 v°, „een lofsanck op den Paesdach", zonder wijsaanduiding; — herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Het oude Paaschlied „Christus is opgestanden"*, in Archief voor Nederlandsche kerkgeschiedenis, I (1884), bl. 1 vlg. — Verder wordt de tekst gevonden: *Veelderhande Schrifturelijcke leysenen*, Antw. z. j., geest. goedk. 1587, sign. F 2 v°, „een lof-sanck op den H. Paesdach", zonder wijsaanduiding. Eene langgerekte omwerking noemt Dr. Acquoy de lezing, in elf strophen, voorkomende in *Een suyverlijck boecxken*, begrypende alle die gheest. liedekens ghemaeckt eertijts by de salighe Tonis Harmansz. van Warvershoef; z. p. noch j. (o. 1600), ook te vinden in *Leysen-boeck der Catholijcken*, Loven 1605, bl. 85—87, of eene andere voorkomende in *Geestelycke harmonie*, Antw. 1762, bl. 110. Deze laatste lezing, in elf strophen, is eene vertaling van een ouden Duitschen tekst, en doet zich reeds voor in vroegere uitgaven van dit liederboek, dat voor het eerst verscheen in 1620 te Embrick, onder den titel van *Catholijck sanckboeck*. In een exemplaar zonder titelblad (uitg. 1633?), nr. 58, bl. 82, vindt men den tekst zonder wijsaanduiding. — In *Oude en nieuwe lof-zangen*, door J[an] S[tichter], tweede deel: *Passy, Paasch- en Pincxter gezangen*, Amst. z. j., c. 1740, bl. 30, draagt de tekst tot wijsaanduiding: „De vogelkens in der muyten"; voor de hier voorschreven melodie, zie hiervoren I, nr. 98, bl. 412.

Dr. Acquoy noemt den tekst hierboven de beste Nederlandsche bewerking van Katholieke zijde, van het 12de-eeuwsche, ten minste reeds algemeen in de 13de eeuw in Duitschland verspreide lied: „Christ ist erstanden". Dit laatste wordt algemeen

beschouwd als het oudste voortbrengsel van het geestelijk volksgezang in Duitschland. Den tijd, waarop het stuk in de Nederlandsche taal werd overgebracht, durft Dr. Acquoy niet bepalen; volgens hem geschiedde dit nochtans niet later dan in de XV[de] eeuw. Katholieken en Lutherschen maakten van beider kanten gebruik van talrijke omwerkingen van dit lied. Luther hield het in hooge eere en maakte er zelf eene omwerking van in het jaar 1524.

Dat het lied in de Nederlanden reeds in de 15[de] eeuw bekend was, wordt door Dr. Acquoy afgeleid uit het feit, dat toen Graaf Edzard I van Oost-Friesland in 1506 Groningen uit de handen van Vijt van Drachsdorf, bevelhebber van den Hertog van Saxen, had gered en, onder het luiden der klokken, de stad binnentrok, de kinderen zongen langs de straten:

Christus ist upgestande,
Herr Vyth moet nu uth dissen lande,
des willen wy alle froh syn,
Grave Edsard wil onse troost syn.
Kyrie eleison.

Zie over liederen of strophen waartoe het oude Paaschlied aanleiding gaf, zie Dr. Acquoy, t. a. p.; — Dr. J. van Vloten, *Nederl. geschiedzangen*, 1852, I, 162; — Dr. P. Fredericq, *Onze historische volksliederen*, 1894, nr. 42, bl. 52; — Cornelia Cath. van de Graft, *Middelndl. historieldr.*, 1904, nr. 18, bl. 124; — J. ter Gouw, *De volksvermaken*, 1871, bl. 208. Naar de lezing van Dr. Acquoy geven wij eene parodie van ons lied gezongen in het Spaansche leger, dat in 1573 voor Haarlem lag:

Christus is opgestanden
te Haarlem is een buit voor handen;
des willen wy allegader vrolyk zyn,
morgen zal de stad ons eigen zyn.
Kyri elyson.

J. ter Gouw, sprekende van dit lied en van de Paaschvuren, zegt: „de boerejongens zongen, en zingen mogelijk nog:

Christus is opgestanden,
t' avond zullen wij vuren branden, enz.

Voor den Duitschen oorspronkelijken tekst, zie Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3[de] uitg., 1861, nr. 80 vlg., bl. 187, en Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, II (1867), bl. 43, nr. 39 vlg.

Over het refrein: „Kyrie eleison", zie hiervoren II, nr. 399, bl. 1479, het lied: „Laat ons te samen vroolijk zijn".

Melodie. 15[de]-eeuwsche Münchener Codex, en latere varianten; zie Bäumker,
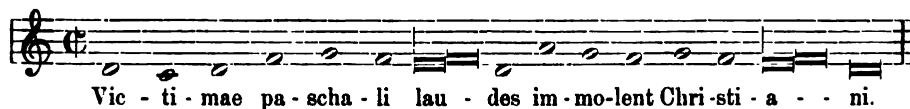
Das katholische deutsche Kirchenlied, I, nr. 242, bl. 502 vlg.; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederh.*, III, nr. 1970, bl. 676 en nr. 1974, bl. 681.

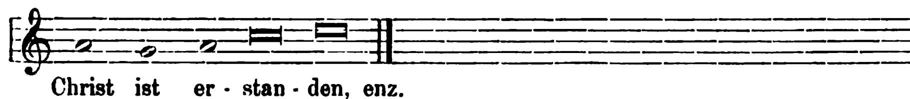
De melodie herinnert in enkele harer gangen aan het *Victimae paschali laudes*, het oude Paaschlied toegeschreven aan den Burgondiër Wipo (gest. o. 1050), priester en hofkapelaan onder den Duitschen keizer Koenraad II en dezes zoon Hendrik III.

Aan het feit, dat de zang van den priester in de Latijnsche taal, vroeger afwisselde met den volkszang in de moedertaal, is het, volgens Bäumker, te wijten, dat sommige verzen van het „Victimae paschali" met gedeelten van het „Christus ist erstanden" gingen gepaard. „Ebenfalls war es im 14. und 15. Jahrhundert vielfach Gebrauch," leest men bij BÄUMKER, t. a. p., II (1883), bl. 12, „in die Ostersequenz *Victimae paschali*, nach jedem Absatze, eine Strophe von anderen lateinischen oder deutschen Osterliedern einzuschalten, wobei Klerus und Volk mit einander abwechselten". En BÄUMKER haalt aan: „Crailsheimer Schuldordnung von 1480, neu publicirt von W. Crecelius, in Birlingers Alemannia III, 3; auch Witzel, *Psaltes eccl.* f. 31", waar het luidt: „Item circa alia festa resurreccionis, ascensionis et corporis Christi habentur plures canciones convenientes cum sequencijs: videlicet in sequencias „Victime pascali laudes", Crist ist erstanden circa quoslibet duos versus etc. regulariter fit. Vel aliud „Surrexit Christus hodie alleluia alleluia humano pro solamine alleluia" vulgus
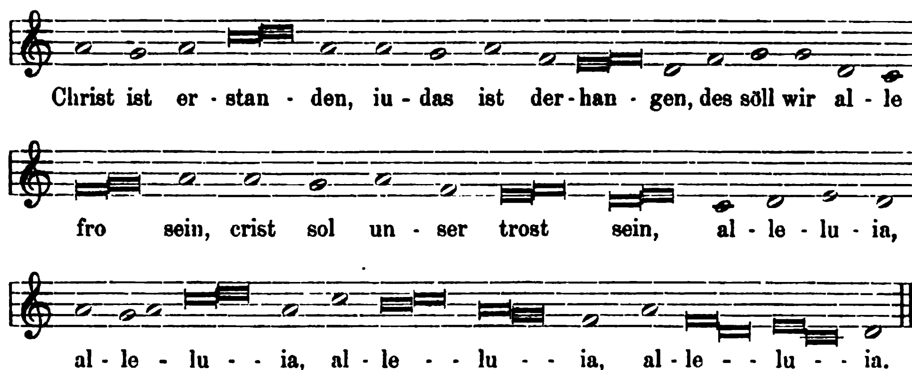
Erstanden ist der heilig Christ alleluia
der aller Welt ein Troster ist alleluia, u.s.w.

Aldus laat het zich ook begrijpen, dat men er toe kwam niet alleen afwisselende strophen in de kerk- en in de moedertaal te zingen, maar ook beide talen in dezelfde strophe te gebruiken (zie het lied „In dulci jubilo", nr. 476, bl. 1848 hiervoren); zie echter nog hiervoren bl. 1844. — Bäumker, t. a. p., I, bl. 539, doet ons, naar een lb. van 1599, kennen: „Das Victimae paschali laudes, unter welches Das Christ ist erstanden" wie folgt kan gesungen werden:
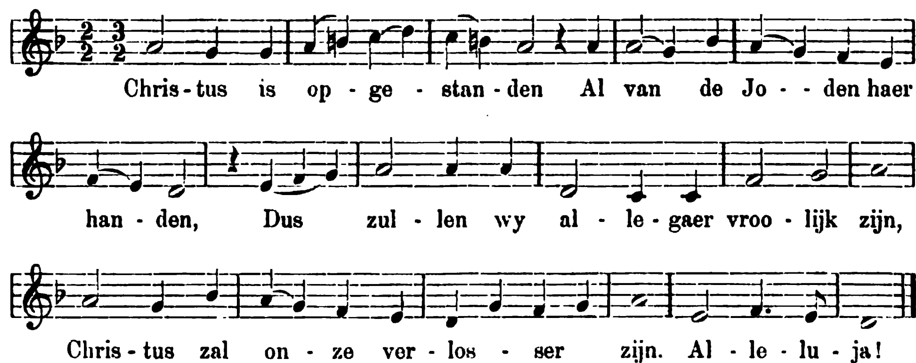




Dezelfde schrijver, t. a. p., I, bl. 506, deelt ons de oudste Duitsche lezing van de melodie mede „aus dem Cod. germ. 716" (XV. Jahrh., Münchener königl. Bibliothek):



Doch deze zang moet ouder zijn. „A en juger par les plus anciens manuscrits", zegt Dom. Germain Morin O. S. B., *Musica sacra*, Namur, XXI (1901—02), bl. 34, „qui en ont conservé le texte, il (onze zang) a dû prendre naissance dans cette partie de l'Autriche actuelle où l'influence de l'ancienne civilisation romaine s'est le mieux mélangée aux qualités des envahisseurs barbares. Il doit remonter au XIIe siècle (wat overeenstemt met de woorden van Dr. Acquoy): car, dès le XIIIe, on le voit déja assez communément reçu. Dans un „Ludus paschalis", d'un manuscrit de Klosterneuburg datant de cette époque, il figure sous la rubrique suivante: „Et populus universus iam certificatus de Domino, cantor sic imponit: Christ der ist erstanden."

Aan de welwillendheid van Dr. J. H. Weustink te Amsterdam, hebben wij de volgende lezing van het lied te danken, zooals het nog heden gezongen wordt te Ootmarsum (Overijsel):



Voor de Engelsche navolgingen zie J. Julian, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 442, 2de kol., en bl. 1247, 1ste kol.

553. Christus is ons verresen.

Chris-tus is ons ver - re - sen, o men-schen zijt ver-heucht, en wilt nu vro - lick we - sen in - wen-dich, so ghy meucht; deur hem zijn wy ghe - ne - sen van son - den en on-deucht.

1. Christus is ons verresen,
o menschen zijt verheucht,
en wilt nu vrolick wesen
inwendich, so ghy meucht;
deur hem zijn wy ghenesen
van sonden en ondeucht.

2. Adam den eersten vader,
deur d'onghehoorsaemheyt
verleyt door den verrader,
t' serpent vol nijdicheyt,
die bracht ons altegader
in groot' allendicheyt.

3. Maer Christus onsen Heere
ghehoorsaem tot der doot,
heeft sijne leden teere
beswaert met pijnen groot;
ontfanght dan dese leere,
loopt tot hem in den noot.

4. Over de doot als heden
heeft hy ghetriumpheert,
die helle daer beneden
oock me ghespolieert:
dus hy tot alle steden
wort gheglorificeert.

5. Vroech voor den daghe schoone
vander doot opghestaen,
is hy met blijden toone
tot zijn moeder ghegaen;
hy vandt der maechden croone
met bitterheyt bevaen.

6. Hy sprack: „wilt niet meer treuren,
o moeder, my aensiet;
u hert dat schijnt te scheuren
deur alle dit verdriet;
het moest met my gebeuren
ghelyck het is gheschiet."

7. Noch heeft hy menichmale
de sijne gh'openbaert,
als doen sy in een sale
saten by een vergaert,
met ghesloten portale,
deur vreese seer beswaert.

8. Hy sprack met blyden sede
tot hun opt selve pas:
„ick gheve u myn vrede".
D'Apostelen seer ras
gheloofden daer ter stede,
dat hy verresen was.

9. Ist, dat wy gheestelijcke
met hem verresen zijn,
soo laet ons alghelijcke
soucken en smaken fijn
Godt in syn hemelrijcke,
en niet des weerelts schijn.

9, 1. t.: *Is dat*, enz.

Tekst. *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 118, „op de wijse alsoot beghint". Zelfde tekst *Het paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 90, „op de wijse: O nachtegael in't wilde". — Zooals Dr. J. G. R. Acquoy opmerkt (*Archief voor Nederl. kerkgesch.*, 1884, I, bl. 15), doet de aanvang van ons lied denken aan het oude Paaschlied: „Christus is op ghestanden"; zie hiervoren III, nr. 552, bl. 2168.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; zie hiervoren I, nr. 57, bl. 299: „Die nachtegael int wilde". De aanvang der zangwijs herinnert mede aan de melodie van het oude Paaschlied.

554. Och hoe lustelic is ons die coele mei ghedaen.

A.

1. Och hoe lustelic is ons die coele mei ghedaen
ende sprutet uut mit bloemkens menigherleie;
so wie mit druc ende liden is bevaen,
in Jesus wonden sal hi hem vermeien.

2. Nu sijn die telgheren wide uutghespreit
ende bloeijen schoon ghelijc den roden rosen;
so wie sijne sonden te rechte beschreien wil,
onder desen boom so sal hi hem verposen.

3. Die mei is ons al bi den wech gheset
op enen berch ende die is also hoghe,
op dat een ieghelic sonder let
die rosenmei vrilic aenschouwen moghe.

4. Hoe recht op ghewassen so is die edele mei,
gheplantet in also diepen dale;
dat is Maria, die maghet rein;
van minnen so starf die fine nachtegale.

5. O edel nachtegale, die alreschoonste boom
die hadde sine blade so wide doe ontloken,
hi sanc so lude die seven noten hooch,
so dat sijn edele hertken is ghebroken.

6. Nu is die nachtegale fier ghebleven doot
al omme die minne van eenre schoonre joncfrouwen;
hi is ghecomen al uut sijns vaders schoot,
waer sach ieman ghelijcheit deser trouwen?

7. So wie sine sinne noch onghestadich sijn
ende uutghedeelt tot eerdeschen creaturen,
die merke wel aen den nachtegale fijn,
hoe hi den doot omme onsen willen woude besuren.

2, 4. *onder desen boom*. De meiboom was een teeken van herleving; daar men nu sedert onheuglijke tijden het kruis met een boom vergeleek (zie hiervoren III, bl. 2129—30) en hem den boom des levens, „lignum vitae" noemde, kon men er licht toe komen datzelfde kruis met den meiboom te vergelijken, die „bij den weg gezet op een hoogen berg" eene hoogere verlossing predikt, de verlossing van zonde. Nu liet men uit de groene meilooveren den nachtegaal zingen en de dichter noemde Jezus zelf een nachtegaal (zie W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 171). — 3, 1. *mei* = meiboom. — 5, 3. *die seven noten* = de zeven kruiswoorden (Moll: t. a. p.). Vgl. hiervoren, III, nr. 548, bl. 2157, het lied: „Ick wil mi gaen verheugen // verblyden mijnen moet", str. 2. — 6, 1. t.: *hier*; vgl. B, 6, 1.

B.

Hoe min - ne - lic is ons des cru - cen boom ont - daen, het
spru - ten ghe - lu - we bloem-kens aen - der hey - - den; so
wie met druc, met li - den is be - vaen, in Ihe - sus won - den
sal hi hem ver - mey - den, ver - mey - - - - den.

1. Hoe minnelic is ons des crucen boom ontdaen,
het spruten gheluwe bloemkens aender heyden;
so wie met druc, met liden is bevaen,
in Ihesus wonden sal hi hem vermeyden.

2. Die mey die is al biden wech geset
op eenen berch en die staet also hoghe,
om dat een yegelic soude sonder let
ten soeten crucen mey aenscouwen mogen.

3. **Nu staen des meyen tacken wtgespreyt**
ende bloeyen schoon gelijc die rode rosen;
so wie zijn sonden, zijn gebreken hier bescreit,
onder desen boom sal hi hem verpoesen.

4. **Recht op gewassen is den edelen greyn**
ende is geplant in also diepen dale;
dats in Mariam, die suver maget reyn;
van minnen so sterf die fiere nachtigale.

5. **Die fiere nachtegale des crucen boom op clam,**
hi heeft sijn vederkens so wide ontploken,
hi sanc so luyde die .VII. noten hooch,
so dat sijn edel hertken is gebroken.

6. **Nu is de fiere nachtigael bleven doot**
om minnen van eender suverder ioncfrouwen;
hi quam so hoge al wt sijns vaders schoot;
wie hoorde ye gelike deser trouwen?

7. **So wie zijn sinnen noch ongestadich zijn**
ende cleven noch op aertsche creatueren,
die mercke aen desen nachtigale fijn,
hoe hi den doot om onsen wil woude besuren.

1, 1. *crucen boom*, zie de voorgaande blz. — 1, 2. t.: *gheel bloemkens*. — 6, 2. *eend' suverd'*.

A. Tekst. HOFFMANN v. F. *Niederländische geistliche Lieder*, nr. 104, bl. 206: „dit is die wise: Hoe lustelic is ons die coele mey ghedaen".

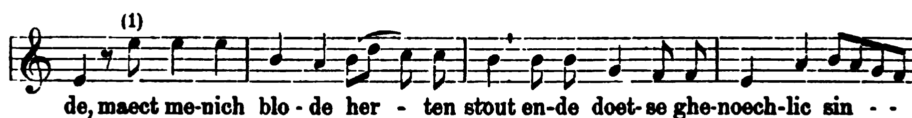
B. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 29, r°: „op die wise: Hoe lustelic is ons dye coele mey ghedaen", hierboven weergegeven. Hierbij sluiten zich aan: *Dit is een suyverlijck boecxken*, Aemstelr. Harmen Jansz. Muller, z. j. (1ste helft der XVIde eeuw); herdrukt door HOFFMANN v. F. t. a. p., bl. 207, zelfde wijsaanduiding; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 184, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 216, aant. bl. 329; — *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl 125; herdrukt door W. MOLL, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl, 171; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw.. z. j., geest. goedk. 1587, sign. H 2 v°; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 42 r°. — Hs. van Meerman, thans nr. 2631, 2de serie van de K. Brusselsche Bibl., bl. 23; aanvang: „Aensiet hoe lustelijc is ons die meye ontdaen", staat in verband met str. 1—3 van A en str. 4—7 van B. — Al deze lezingen hebben dezelfde wijsaanduiding.
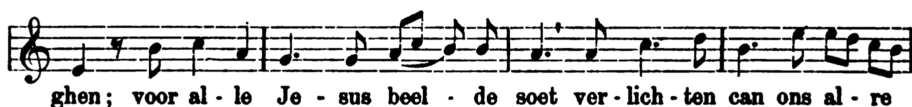
Dr. B. HÖLSCHER, *Niederdeutsche geistliche Ldr.*, Berlin 1854, nr. 16, bl. 35, „Wu leiflick is uns des cruices boem untdaen", 7 str., stemt overeen met B.
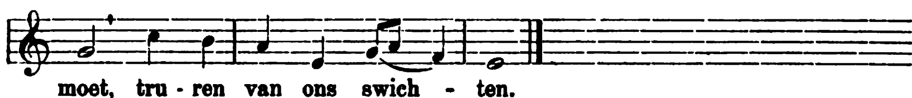
Melodie. Met de stemopgave: „Hoe lustelijc is ons den coelen mey gedaen", waarschijnlijk aan een vroeger wereldlijk meilied ontleend, bevat *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p., eene melodie, die, voor den eersten versregel ten minste, door tusschenschuiving van nutteloozе woorden bedorven is. De aanvang: „Hoe schone ende ghenoegelijc is ons des crucen mey ghedaen", te oordeelen naar de wereldlijke stemopgave en naar B, moet geklonken hebben: „Hoe ghenoegelic is ons", enz. Onder B hebben wij getracht de melodie op de lezing van 1508 te brengen, lezing waarin het refrein „vermeyden" echter niet wordt aangeduid.

555. Die mei spruut uut den dorren hout.









(1) t.: *d.*

1. Die mei spruut uut den dorren hout
   mit lover bloemkijns breide,
   maect menich blode herten stout
   ende doetse ghenoechlic singhen;
   voor alle Jesus beelde soet
   verlichten can ons alre moet,
   truren van ons swichten.

2. Die mei schoon suverlic ghedaen,
   die hanghet aen den cruce;
   help God, mocht ic hem ombevaen,
   sijn bloedighe wanghen cussen;
   so woudic truren avelaen,
   gheen ander lief en woud ic haen;
   och mocht ic bi hem rusten.

3. Hoe overschoon is dese mei
mit bloemkijns ombevanghen;
sijn vruchten sijn so menigherlei,
nae hem doet mi verlanghen;
sijn telghen heeft hi uutghespreit,
sijn vrucht is ons altijt bereit;
conden wi hem wel ontfanghen.

4. Och mochtic mit mijn lieve soet
spacieren int hofkijn clene,
daer hi swete water ende bloet,
so mochtic worden rene
van minen sonden al ghemein,
mit Maria Magdalein
hem minnen ende anders ghene.

5. O Salomon, du seitste wel,
dat ic tot hem sel comen;
cond ic mi spoeden harde snel,
ic weet het soud mi vromen;
maer die felle werelts spel,
mijn vleisch, die viant ende niemant el,
si hebben mijn lief benomen.

6. *In canticis* daer roept hi mi:
„*revertere*", keer weder;
com bruut, com duuf, com mijn vriendin,
com rust hier bi mi neder;
ic heb ghemenct die mirre mijn
mit menigherhande crude fijn,
ic wilse delen di mede.

7. „Stant op ende loop, mijn waerde mijn,
com rust in minen wonden,
ontfanct ende ruuct die medecijn,
so heefstu mi ghevonden;
wees dancbaer in dat herte dijn,
aendenc mijn grote sware pijn;
die min heeft mi ghebonden.

8. „Laet di dijn sonden wesen leit
ende wilt noch wederkeren;
mijn vleisch, mijn bloet is di bereit;
wat woutste mere begheren?

ende daer toe dat rike mijn,
waerde bruut, die liefste mijn,
woutstu ootmoedicheit leren."

9. Waer om so willen wi truren nu?
Laet ons mit vroochden leven,
want Jesus sal ons sijn ghetrou,
willen wi hem niet begheven;
sijn mondekijn is ons bereit,
al daer hi aen den cruce schreit,
een cussen des vreden te gheven.

10. Die bibel ons dat wel bewijst
in numeris, dat seste:
convertit vultum Dominus,
om dat hi ons wil cussen.
Hier om laet ons vermeien gaen
ende Jesum mit armen ombevaen,
so mach ons levens lusten.

1, 1. *hout* = het hout des kruises, *lignum vitae*; zie hiervoren, bl. 2130 en 2176. "Zonderling is het" zegt W. Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, bl. 171, aant., "dat men in de middeleeuwen het kruis somtijds "den dorren boom" heette, gelijk mij uit Nederduitsche sermoenen van de 15de eeuw wel gebleken is. Men denke ook aan "de kapel van den dorren boom" te Dordrecht. Zie Schotel, *Kerkel. Dordrecht*, D. I, bl. 12. — 1, 2. *sic*, Bäumker, t. a. p.; H. v. F. schrijft: *lover ende bloemkijns breide*. — 2, 3. *ombevaen*, omvangen. — 2, 5. *avelaen*, aflaten, weglaten. — 2, 6. *haen*, hebben. — 5, 6. *die viant ende niemant el*, de duivel en niemand anders. — 6, 1—6. *Hooglied*, II, 17, 14. V, 1. — 10, 1. *Numeri*, VI, 26.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 106, bl. 209, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs., met opschrift: "Die mei spruut uut [den] dorren hout", hierboven weergegeven; — *Een schoon suyverlick boecxken*, begrypende alle de geest. liedekens ghemaeckt . . . door Thonis Harmansz. (c. 1600), uitg. 1643, p. 40 v°: "De mey die [spruyt] uyt den dorren hout // met lover ende bloemkens omringhet", jongere lezing, zonder wijsaanduiding.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 74, Vierteljahrsschrift, bl. 313, naar het voormelde Hs.; een allerfraaist voorbeeld van zangwijs in dorischen modus.

556. Die door Godes willen.

Die door Go-des wil-len des mor-ghens wil mei-en gaen, si-ne sie-le wort hem ghe-spi-set door des hei-li-ghen ghees-tes raet, [ja, raet,] door des hei-li-ghen ghees-tes raet.

1. Die door Godes willen
des morghens wil meien gaen,
sine siele wort hem ghespiset
door des heilighen gheestes raet.

2. Op des cruces aste
daer bloeijet die rode wijn:
men schenket den lieven gasten,
si moeten luter sijn.

3. Die meie, dien ic meine,
dat is die soete God;
hi ghinc al op eertrike,
hi leet daer menighen spot.

4. Die meien wil die meie,
die gae aen Cristus hant;
hi hinc daer aen den cruce,
daer hem die minne toe dwanc.

5. Sie wi aen dat cruce:
hi hinc daer naket ende bloot,
mit bloede al over beronnen,
dat hi door ons uutgoot.

6. Sie wie aen sijn voeten:
si sijn mit naghelen doorwont;
aen alle sinen live
daer en was ooc niet ghesonts.

7. Sie wi aen sijn armen:
si sijn wide opghedaen;
hi wil ons arme sondaren
tot sijnre ghenaden ontfaen.

8. Sie wie aen sijn hande:
si sijn mit naghelen doorslaghen;
wi sullen Cristus liden
in onsen herten draghen.

9. Sie wi aen sijn hovet:
dat is mit doornen doorwont;
die God van herten minnet,
sine siele wort hem ghesont.

10. Sie wie aen sijn side:
sijn herte is wide opghedaen;
daer sullen die edele sielen
des morghens in vermeien gaen.

11. Die meien wil die meie,
die neme des meies waer;
hi hinc in volre brusen,
die ons die maghet ghebaer.

12. Die joncfrouwen daer ter tafelen gaen,
die enghelen schone singhen,
Maria is keiserinne,
Jesus sal schenker sijn.

13. Daer schenket men den vader,
den soon, den heilighen gheest,
in godeliker minnen,
mit vrouden alremeest.

14. Op des cruces aste
daer bloeijet die rode wijn;
men schenket den lieven gasten,
si moeten luter sijn.

2, 4 en 14, 4. *luter* = louter, rein. — 11, 3. *bruse* = gloed, hitte (VERDAM).

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.* 1854, nr. 103, bl. 204, naar het vroeger hem toebehoorend 15de-eeuwsche Hs., thans nr. 8. 190 Man. germ. van de K. Berlijnsche Bibl. — H. v. F. ziet dit lied aan als zijnde van Duitschen oorsprong en verzendt naar zijne *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. Hannover 1861, waar het zich, nrs. 49—53, bl. 122 vlg., onder verschillende vormen voordoet. Onze tekst is meest van al verwant met nr. 49: „Der nun meigen welle // der neme Christus war"! In str. 17 van laatstgenoemde lezing, luidt het:

Die megde da ze tissche gant,
die engel da schone singent,
der heilig geist is schenker,
Maria kellerin.

Daaruit wordt door H. v. F. dan ook afgeleid, dat de laatste regel, vervangen door „Maria is keiserinne", de oorspronkelijke is.

Melodie. *Mainzer Cantual*, 1605 (zie BÖHME, *Altd. Lb.* 1877, nr. 578, bl. 688, en W. BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenl.* 1866, I, nrs. 312—3, bl. 613, en de daar aangehaalde bronnen), voor eene lezing met vijfregelige strophe. De melodie is oud en kan, bij herhaling van den vierden regel, op den bovenstaanden tekst gebracht worden.

Zie nog MITTLER, *Deutsche Volksldr.*, 1865, nr. 453—8, bl. 350—2; — BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 579, bl. 689, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort.*, III, nr. 2026, bl. 728: „Ich weiss mir einen Maien", met opschrift: „Mailied des 14-Jahrhunderts".

---

557. Den lusteliken mey, Cristus playsant.

(1) Volgens de regelmatiger notatie van den *Gheest. nachtegael*, zou de melodie hier luiden:

1. Den lusteliken mey, Cristus playsant,
vol alder duechden groene,
is doer den heyligen gheest als nu gheplant
in alle gheloovige koene;
die tot desen meye scrijt,
wort van alle sonden quijt;
sijn duecht ende alle sijn leven
wil hem Cristus minnelijc gheven.

2. Het vriesen, het sneeuwen is nu ghedaen,
den winter mach ons niet dwinghen;
die wet des ouden testaments is al vergaen,
die liefde moet al volbringhen;
die vast aen Christus liefde cleeft
ende lief sinen broeder heeft
als hemselven, na Paulus leeren,
hi volbrengt die wet des Heeren.

3. Die vogelkens singhen op dat groene hout
so vrolijck onbedwonghen;
dat sijn die engelkens menichfout
ende alle ghelovige tongen
die singhen: „glorie fijn
moet Christo inden hemel sijn!
Pays, mannen ende vrouwen,
die op sijn woert betrouwen!"

4. Desen meyboom Christus so iuechdich bloeyt
met duechden menigerhande;
hi heeft ons met sijn dau besproeyt,
sijn bloet tot eenen onderpande.
„Comt al die belast sijt ende slaeft,
tot mi," seyt hi, „ghi wort gelaeft,
ick sal u ontladen van sonden,
mijn iock is licht bevonden."

5. Sijn goddelijc woert is een ghebloeyet rijs
daer wij op moeten beeten,
dwelck is beseghelt na Gods advijs,
met Cristus bloedich sweeten;
hi heeft den helschen viant groot,
die sonde, ende die eewige doot
verwonnen tot allen daghen,
ende al onsen last ghedragen.

6. Coemt ter fonteynen die so overvloedich staet,
wilt vanden water drincken
het welc int eewighe leven gaet,
Christus wilt ons minnelijc schincken;
want daer vloeyt wt Christus buyck
levende water tot onsen gebruyc;
die heylige gheest eersame
scenct hi om niet, tot onser vrame.

7. Gheloeft si den meyboom victorieus,
die ons God schanc wt minnen,
wten gheslachte Iuda corragieus,
een leeu niet om verwinnen;
Christus, dien eewighen mey,
die maect alle herten vrey
met sinen gheeste iuechdich,
die hem versoecken vruechdich.

8. O Prinche Ihesu, meyboom ghebenedijt,
soe lustelijck ontploken,
ontfangt ons in u armkens wijt
aent cruce voer ons ontloken;
ghi sijt onsen troost ende alle ons vruecht
alleenliken bi uwer duecht,
so worden wij deelachtich
in uws vaders rijc warachtich.

4, 3. t.: *bespoeyt.* — 4, 5. MATTH. XI, 28. — 4, 8. ID. XI, 30. — 5, 2. *beeten* = steunen (*Wdb. der Ndl. taal*). — 6, 1—3. JOHAN. IV, 14.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 143 (uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 174, en aant. bl. 315), hierboven weergegeven; — verdere lezingen in *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl. 123; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst., Corn. Claesz., z. j., bl. 26 r°; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, t' Hantw., z. j., geest. goedk. 1587, sign. F 2 v°, telkens zonder wijsaanduiding; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als: *Gheest. harmonie*), Embrick 1620, exempl. zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 65, bl. 90; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, III, bl. 162.

De eerste vier strophen worden aangehaald door Dr. R. BENNINK JANSSONIUS, *Gesch. van het Kerkgezang bij de Hervormden*, enz., 2de druk, 1863, bl. 95, als behoorende bij een lied ook in gebruik bij de Hervormden.
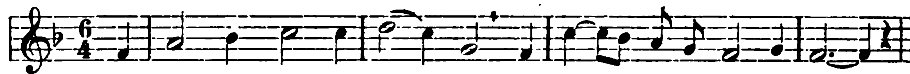
Dr. F. C. WIEDER, *De Schrift. liedekens*, 's-Grav. 1903, *Regist.* nr. 132, wijst op de lezingen te vinden in *Veelderhande liedekens* [Keulen] 1556, — *Schrift. liedekens*, Leyden 1595, en *Dit es een zuverlick bouxken*, voorkomende op den Index van de
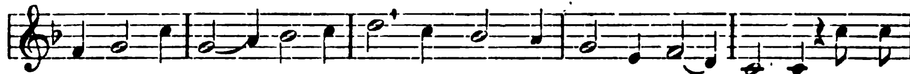
Theol. Fac. van Leuven van 1546. Bij de bespreking van *Een dev. eñ pr. b.*, 1539, brengt Dr. W., bl. 127, dit lied onder de liederen die Hervormd zijn.

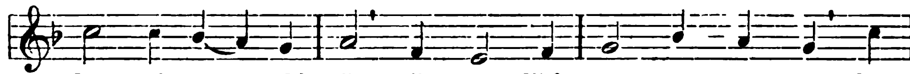
Aangeh. in *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623 (privilegie 1619), den tweeden druk, bl. 158, voor: „Devote Catholijcken alle ghemeyn".
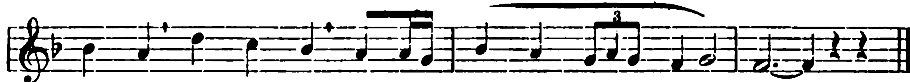
Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p., hierboven weergegeven, — *Den gheest. nachtegael*, t. a. p.; beide melodieën zijn lezingen van Ps. 78 *Souterl.*, 1540, doch reeds van den iastischen modus tot den modernen durtoonaard overgeloopen. Zie hiervoren I, nr. 79, bl. 356: „Den lustelijcken mey is nu inden tijd"; nr. 158, bl. 588: „De sin verblijdt", en II, nr. 454, bl 1744: „Den dertichsten Mey, op Pinxterdach". — Ook de zangwijs: „Mocht ic al met die alderliefste mijn", meegedeeld door J. C. M. van Riemsdijk, in *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 176, naar een Hs. van de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, geeft de iastische melodie terug. — „Den lustelijcken Mey is nu inden tijt", het lied nr. 27 uit het *Antw. lb.*, werd ook gepasticheerd door Soetjen Gerrits, gest. 26 Dec. 1572. Zie Dr. W., t. a. p., *Regist.* nr. 133.

558. Sijt vrolijc groot en cleyne.









1. Sijt vrolijc groot en cleyne,
   met desen meyen tijt;
   hy brengt ons al ghemeyne
   sijn bloemkens met iolijt.
   Sijt vrolijc, leeft sonder nijt,
   ghestadich int verbeyden.
   Wat ghi doet oft waer ghi sijt,
   sijt vrolijck metten meye,
   den meye, den meye, den meye.

2. Die vrucht van desen meye
   is boven honich soet,
   gheplant inder valleye
   dat is in dieper ootmoet.

Daer blijft hi wel behoet,
wel groen in gheender heyde.
Den mey reyn herten bliscap doet;
sijt vrolijck metten meye,
den meye, den meye, den meye.

3. Den mey is suverlijcke,
daer toe van sulcker aert,
dat hi can maken rijcke
sijn dienaers onghespaert,
ende in hooger vruecht verclaert
sijn minnaers menigerleye,
die gheen ander vruechde en begheert
dan bliscap metten meye,
den meye, den meye, den meye.

4. Die mey van deser eerden
hi gheeft ons cleyn iolijt;
hi is van cleynder weerden;
hi vergaet al metter tijt.
Maer die rechte mey verblijt
ende maect bliscap met bescheyt
over al die werelt wijt.
Sijt vrolijc metten meye,
den meye, den meye, den meye.

5. Ick hadde der werelt meye
int herte mijn gheplant;
this recht dat ic mi bescreye,
want ic mi bedroghen vant.
Een ander mey boot mi die hant
ende gaf mi sijn gheleye
te comen in dat beloefde lant.
Sijt vrolijc metten meye,
den meye, den meye, den meye.

6. Nu laet ons vrolijck leven,
den mey staet schoon en groeyt;
sijn vrucht doet ons ghenesen,
die benider hem dies moeyt.

Ten schaet ons niet, den mey die bloeyt
in vruechden, also ic seyde;
haer dyenaers sijn met dauwe bespoeyt.
Sijt vrolijc metten meye,
den meye, den meye, den meye.
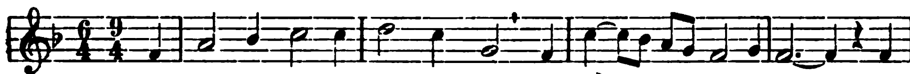
1, 6. *gestadich int verbeyden* = bedaard, vastberaden. — 6, 4. *hem moeit* = zich kwelt.

Tekst en melodie. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, no. 164, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 195, „op die selve wise", d. i. op de wijs van het voorgaande nr. 163 derzelfde verzameling, waar men de melodie zonder wijsaanduiding vindt. Beide nummers verschillen in vers- en strophenbouw:
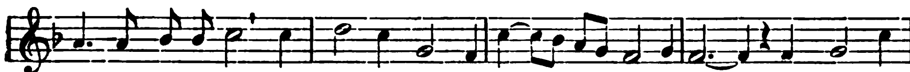
Nr. 163.	Nr. 164.
Hoort ál na mí,	Sijt vrólic gróot en cléyne
verstáget wél mijn réden;	met déeen méyen tíjt;
weest vrólijck ende blí,	hy bréngt ons ál gheméyne
scout níjt tot állen steden.	sijn blóemkens mét iolíjt.
Want díe wil stáen in níjt,	Sijt vrólijc, léeft sonder níjt
die wórt veel vrúechden qúijt	ghestádich ínt verbéyden.
tot álder tíjt.	— — — — — — — — — —
Dus téghen u sínnekens stríjt,	Wat ghi dóet oft wáer ghi síjt,
ende stélt u hérte in vréden,	sijt vrólijck métten méye,
in vréden, in vréden, in vréden.	den méye, den méye, den méye.

Men neme voorts in aanmerking, dat het zevende vers van de verschillende strophen van nr. 164, nu eens drie, dan weer vier accenten schijnt te vorderen, dat er meer andere onregelmatigheden van dien aard in dit lied bestaan, en men zal overtuigd zijn, dat het min of meer op de melodie van nr. 163 werd gewrongen, en dat de zangwijs „Sijt vrolic", met geen volle zekerheid is weer te geven.

Ziehier de melodie van nr. 163:



Hoort al na mi, ver-sta-get wel mijn re - - - - den; weest



vro-lijck en-de bli, scout nijt tot al-len ste - - - - den. Want die wil
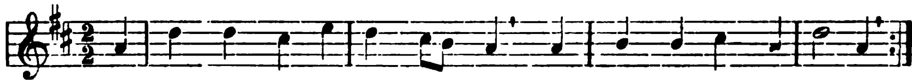
staen in nijt, die wort veel vruech-den quijt tot al - der tijt. Dus

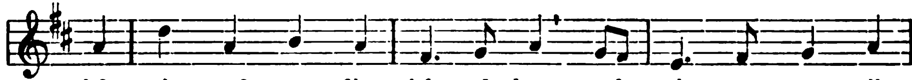
te - ghen u sin - ne - kens strijt, en - de stelt u her - te in vre-den, in
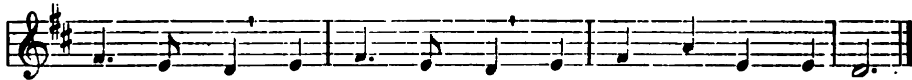
vre - den, in vre - den, in vre - - - - - - - - den.

J. C. M. van Riemsdijk, *Vier en twintig liederen uit de 15e en 16e eeuw*, nr. 22, bl. 39, heeft insgelijks beproefd de bovenstaande zangwijs op den tekst: „Sijt vrolic" te brengen. De melodie, met de eerste strophe, wordt door hem onder de wereldlijke liederen zijner verzameling opgenomen. Deze strophe op haar zelf genomen, laat inderdaad niet toe te zien, dat zij deel uitmaakt van een geestelijk lied. — De tekst: „Hoort al na mi / verstaget", enz. komt ook voor in het liederhs. gevoegd bij een exemplaar van de *Souterliedekens* berustend te Leiden, besproken door P. A. Tiele, *Dietsche warande*, 1869, bl. 572 vlg., nr. 6.

559. Veel bloemkens ende cruyden groen.







1. Veel bloemkens ende cruyden groen
brenght ons den Mey voor oogen;
de minnaers hen ter liefde spoen
door dit lieflijck vertoogen;
ick min oock een „ die ick alleen
zal minnen tot mijns levens ent,
mijns levens ent;
want gheen schoonder men kent.

2. Men siet de bloemkens algelijck
niet altoos schoon staen bloeyen,
de minnaers van dit aerdtsche rijc
altoos in liefd' niet groeyen;
soo den wint blaest „ vergaet het haest;
dies een liefde te prijsen is,
te prijsen is,
die eeuwich duert, ghewis.

3. Niemant bemint een vrou soo schoon,
die haer schoonheyt can houwen;
haer schoon aenschijn en hayr ydoon,
al ist schoon int aenschouwen,
door smert en quael „ 't wert bleeck en vael;
want alle dinck heeft zijnen tijt,
heeft zijnen tijt,
soo Salomon belijdt.

4. Maer dese, die ick jonste draegh,
en can niet leelijck werden:
dies ick nae haer met herten jaech,
en wil daer in volherden;
omdat sy blijft „ eeuwigh beclijft,
soo zal ick haer wt liefden goet,
wt liefden goet,
dienen met groot oodtmoedt.

5. 't Is een Nimphe seer hoogh geacht,
de Deucht is haren name,
op den berghe gheseten sacht
van eer en goeden fame;
zy roept ons al „ in haer ghetal;
maer niemant haer veel liefde thoont,
veel liefde thoont;
nochtans is zy ghecroont.

6. „Comt jonghmans ende dochters reyn,"
seyt dees Princes verheven,
„comt met my in dit lustich pleyn,
soo sult ghy eeuwigh leven;
comt haestig voort „ met goet accoort
daer men d' eeuwige vreucht vervat,
veel vreucht vervat
en graeft nae 's hemelsch schat."

1, 3. t.: *ten* liefde.

Tekst. Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 214, bl. 459, naar een Hs. van 1601, vroeger in het bezit van J. J. Nieuwenhuijzen.

Melodie. Dit lied, zegt Snellaert op W., t. a. p., werd, naar eene mededeeling van den voormaligen bezitter van het Hs., gezongen op de wijs: „Van den Cobbler". Zie hiervoren II, nr. 437, bl. 1676: „Wie dat sich selfs verheft te met".

560. De soete tijden van den koelen Mey.

A.

De soe - te tij - den van den koe - len Mey, die ons ver- blij-den, co-men ons nu by; den Mey van deugh-den en van hey - lig- heyt brenght voorts de vreugh-den van ons' sa - lig - heyt.

1. De soete tijden
van den koelen Mey,
die ons verblijden,
comen ons nu by;
den Mey van deughden
en van heyligheyt
brenght voorts de vreughden
van ons' saligheyt.

2. Den silv'ren reghen
van den koelen Mey
brenght meerder zeghen
aen een dorre wey,
de traenen-plassen
van den ionghen tijt
doen beter wasschen
't graen van saligheyt.

3. De sonne straelen
die met bly ghelaet
op 't aerd'rijck dalen
in den dagheraet,
zyn aengenamer
aen het jeughdigh cruyt,
en veel bequamer
op dat 't graen uytspruyt.

4. Waer schenckt m' aen iemant
een verslenschte blom,
een blom die niemant
en is willekom?
Sal ick Godt gheven
een verslenschte ieught,
een oudt, kout leven,
dat niet meer en deught?

5. Geen drooge beenen
geeft men aen den hondt,
sal ic dan eenen
uytghedrooghden gront,
ouw' dorre beenen,
sonder ieught oft vreught,
aen Godt verleenen,
in plaets van de ieught?

6. Sal ic bewaren
voor Godts majesteyt,
de dorre iaren
van den ouden tijdt?
Hoe soud' 't behagen
aen den Bruydegom,
hem op te draghen
semels sonder blom?

7. Eer 't lijf om stucken
is van ouderdom,
eer ick op krucken
huppel om end' om,
wil ick beginnen
in mijn ionghe ieught
Godt te beminnen
met de schoone deught.

8. Sullen ruïnen
Godt zyn toe-ghewijdt,
sal ick Godt dienen
in den ouden tijdt?
'k Wil Godt toe-wijden
een nieuw' kerck en huys,
mijn ionghe tijden
geven aen sijn cruys.

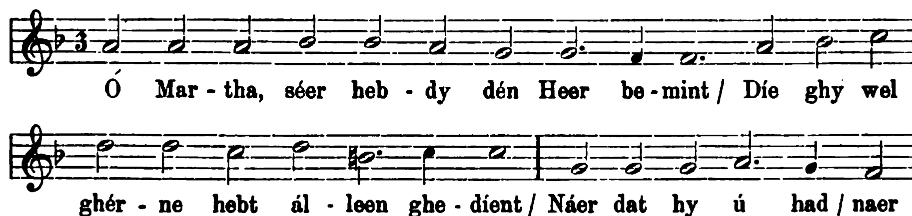
9. 'k Wil my, ô Heere,
mijnen Bruydegom,
van smorgens keeren,
met de sonne-blom;
ick wil u ionnen
mynen ionghen tydt,
o klaere sonne
van rechtveerdigheyt.

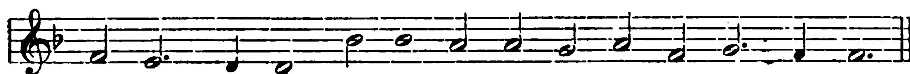
10. Ick wil 't rijs boogen,
in sijn' ionghe ieught,
van ionghs myn ooghen
stieren tot de deught;
ick wil gaen planten,
van ionghs, voor myn huys,
den seer plaisanten
Mey-boom van het cruys.

1, 8. t.: *onse.* — 2, 7. t.: *doet; wasschen* = wassen. — 3, 3. t. *aerderijck.* — 5, 5. t.: *ouwe dorre beenen.* — 6, 8. uitg. zonder titelblad, *sic* = zemelen zonder bloem; uitg. 1695: „s'hemels sonne blom?" — 8, 1. t.: *ruinen.* — 9, 6. t.: *mijn ionghen tydt.*

Tekst. A. D. Bellemans, Canonick Norbertien van Grimbergen (1670—1674). *Den lieffelycken Paradys-vogel* (1670), Brussel 1695, bl. 22, „Gheestelycken Mey-boom", met wijsaanduiding: „Nuit agriable, *sic* [oft] Mon cœur soupire".

Melodie. H. Guill. Bologníno (1590—1669), *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 349, „op de wijse: Nuict agreable mere des plaisirs", voor het lied waarvan de eerste strophe volgt, die wij volgens de zangwijs scandeeren:
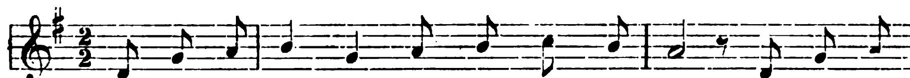




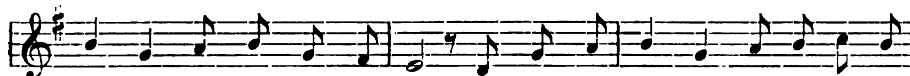
Op Bellemans' tekst gebracht, vertoont die toepassing dezelfde botsingen tusschen het woord en de muziek. Van daar, ongetwijfeld, de veranderingen, die de volkzang zelf aan het lied heeft doen ondergaan, én voor de woorden, én voor de melodie; zie B hierna.
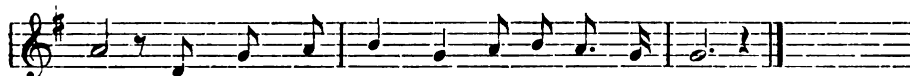
De zangwijs: „Nuict agreable", enz., die wij reeds leerden kennen voor het lied: „Marquis Prié, wat heb ik u misdaen?" (Anneessens), zie hiervoren II, nr. 471, bl. 1809, kan oorspronkelijk behoord hebben bij een gezongen ballet van de eerste helft der XVII^de^ eeuw; misschien maakte zij daarvan deel uit als gezongen gaillarde.

„Mon cœur soûpire (oft) Nuict agreable", wordt aangeh. als stem bij BELLEMANS, *Het citherken van Jesus* (1670), uitg. Antw. 1698, bl. 59, voor: „O Godt almachtigh", en omgekeerd: „Nuit agreable (oft) Mon cœur soupire", in: *Den eerelyken pluk-vogel*, 8ste druk, Antw. P. Rymers, z. j. (geest. goedk. 1669), bl. 42, voor: „O schoon Diane".

B.







1. De zoete tyden
van het meysaizoen
gaen ons verblyden
door hun jeugdig groen;
den mey van deugden
en van heyligheyd
brengt meerder vreugden
tot ons zaligheyd.

2. Wat is er schoonder
als dat men syn jeugd
aen God, den loonder
van de waere deugd,
gansch gaet besteden,
voor dat ons gemoed
van d'ydelheden
't zoet vergif ontmoet.

3. De zonnestraelen,
die met bly gelaet
op 't aerdryk daelen,
in den dageraet,
zyn aengenamer
aen het jeugdig kruyt,
en veel bekwamer
op dat 't graen uytspruyt.

4. Den silveren regen
van den koelen mey
brengt meerder zegen
aen een dorre wey;
de boete traenen
van de jeugdigheyd,
voor 's hemels graenen
zyn vol vrugtbaerheyd.

5. God heeft geschaepen
my en allen mensch,
niet om te raepen
onzen lust en wensch;
maer om te minnen
zyne majesteyt
met hert en zinnen
in der eeuwigheyd.

6. 'k Zal dan beginnen
in myn jongen tyd,
God te beminnen
eer myn kragt verslyt;
'k wil nooyt myn herte
vesten op dat goed,
die ik met smerte
doch verlaeten moet.

Tekst en **melodie. B.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856 nr. 36 bl. 105, „Geestelyk meylied", opgeteekend in de zondagsschool te Belle. — De tekst zal door D. C. waarschijnlijk weergegeven zijn naar het Hs., waaraan hij een ander lied van Bellemans ontleende; zie hierna: „O soeten Jesu, Godt en mensch".

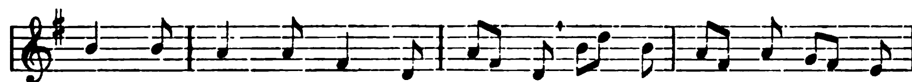
---

561. O Heer, wilt myn stem verlichten.

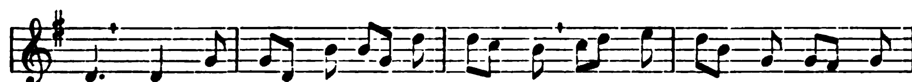
EERSTE MELODIE.
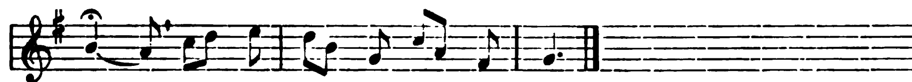


O Heer, wilt myn stem ver - lich - ten, en my ge - ven goed ver-stand,
dat ik een lie - de - ken mag dich-ten, met de - zen zoe - ten mey plai - sant,



die men al - les ziet ver - mae - ken, jong en oud, al wat er



leeft, en meer aen - ge - nae - me zae - ken, die den zoe - ten mey ons

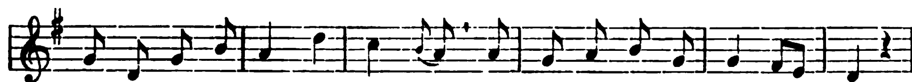


geeft, die den zoe - ten mey ons geeft.
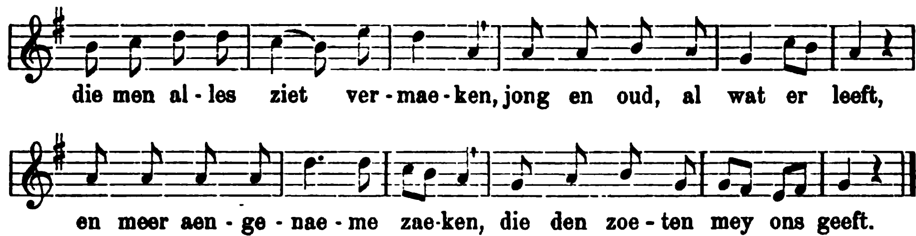
TWEEDE MELODIE.



O Heer, wilt mijn stem ver-lich - ten, en my ge - ven goed ver-stand, dat



ik een lie - de - ken mag dich - ten, met de - zen zoe-ten mey plai - sant,



1. O Heer, wilt myn stem verlichten,
en my geven goed verstand,
dat ik een liedeken mag dichten,
met dezen zoeten mey plaisant,
die men alles ziet vermaeken,
jong en oud, al wat er leeft,
en meer aengenaeme zaeken,
die den zoeten mey ons geeft.

2. De bloemekens ziet men spruyten,
de blaederkens worden groen ;
de vogelkens hoort men fluyten,
in het zoete mey-saisoen;
de lammerkens ziet men springen
by de herderkens, met plaisier,
en de puyden hoort men zingen
in de schoone klaer rivier.

3. Als de zonne geeft haar straelen,
dat ons hert verblyden doet,
dan komt 't bieken nederdaelen
op de bloemkens metter spoed,
en het komt daer uyt te trekken
voor ons, menschen, den honing jent;
't zal de bloeme niet bevlekken,
zy blyft altyd ongeschend.

4. Als het bieken heeft gezogen
voor ons was en honing zoet,
dan is 't bieken weg gevlogen,
die de bloem geen kwaed en doet;
looft de biên na Gods vermogen:
door haer komt Gods werk te geschien,
want niemant en kan betoogen
de minste schaede van de biên.

5. Gaet naer alle Christen landen,
daer godsdienst komt te geschien,
ziet de wasse keirssen branden,
't is gekomen van de biën;
als Christus zyn eerste misse
in den tempel heeft gedaen,
van het eerste tot het leste,
wierd den dienst met was gedaen.

6. 't Bieken is ook ons behoeder,
zoo m' alom beschreven vind,
van Maria, Christus moeder,
als zy naer de kerke ging
met Elizabeth, haer nigte,
't was al op den lichtmis dag:
't was de bie die haer verlichte,
van het licht dat men daer zag.

7. Voor ende naar Christus lyden,
heeft de bie in 't veld gedeeld;
ziet het bieken met verblyden,
voor ons was een honing beeld;
't is een aengenaeme beeste,
die getrouw is aen den mensch,
't verdryft van ons de helsche geesten,
als het gaet ten laesten end.

8. Ten eynde van 't menschen leven
als een Christen-mensch verlandt,
daer word er aen hem gegeven
eene wasse keirsse in d'hand:
't bieken brengt ons ook een wapen
om den vyand te verslaen,
als den tyd begint te naeken,
om naer d'eeuwigheyd te gaen.

9. Laet ons altyd 't bieken loven,
van 's gelijk de ezel-beest,
die den Heere van hier boven
zoo gedienstig heeft geweest,
die met Christus nam de vlugte
naer het verr' Egypten land,
als Maria en Joseph vruchte
om t' ontgaen Herodes' hand.

10. Laet ons dan het bieken pryzen,
van 's gelyken de ezel-beest,
en ook lof en eer bewyzen,
van de minste tot de meest.
Al heb ick dit lied geschreven,
't en is niemand kwaed gezeyd:
'k wenschte elk geluk in 't leven
van nu tot inder eeuwigheyd.

2, 4. t.: *zoet.* — 2, 7. *de* bijgev. — 3, 4. t.: *met er.* — 3, 5. t.: *en komt.* — 3, 4. t.: *bloemekens.* — 4, 2. t.: *wasch.* — 4, 5. t.: *loft.* — 5, 8. t.: *wasch.* — 6, 2. t.: *zoo men alom.* — 6, 3. t.: *aen.* — 6, 6. t.: *'t was op.* — 6, 7. t.: *haer ligte.* — 6, 8. *van 't geligt.* — 7, 4. t.: *wasch. Rond den heerd: honing haelt.* — 8, 2. *sic, Rond den heerd;* t.: *als een Christen-mensch als dan.* — 8, 3. *er* bijgev. — 8, 4. t.: *een.* — 8, 5. t.: *brengt ook ons wapen.* — 9, 5. t.: *vlugt.* — 9, 7. t.: *en Joseph vlugte. Rond den heerd:* en Joseph *vruchte* (vroeger in het imperf. *vruchte*) = en Joseph vreesde.

Tekst. Los blad nr. 5, gedrukt te Gent, bij Van Paemel, „Meyliedeken tot lof van de bieën". Stemme: „A pas coupable of Avec les yeux (lees: jeux) dans"; tekst hierboven weergegeven; — *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 170, in jongere spelling, met eenige varianten zonder wijsaanduiding. De uitgever verklaart nog nooit iets te hebben gelezen van de eerste mis van Christus in den tempel (str. 5), of van den kerkgang van Maria met Sint Joseph (deze laatste wordt hier niet genoemd) en Sinte Elisabeth (str. 6).

De Coussemaker, *Chants pop. des Flam. de France*, nr. 39, bl. 113, geeft eene variante van de eerste vier strophen van bovenstaanden tekst, door hem in het arrondissement van Duinkerke opgevangen.

Melodie. I. De oorsprong van de hierboven aangeduide zangwijze: „A pas coupable", bleef ons onbekend. De tweede stemopgave: „Avec les", enz., is ontleend aan een lied uit *Les amours d'été*, „divertissement en un acte" (1781), van Piis en Barré met aanvang:
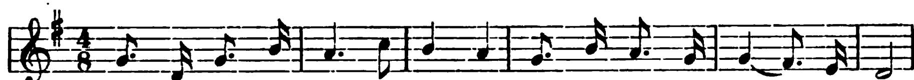
Avec les jeux dans le village,
quand le printemps fut de retour,
je méprisai le tendre hommage
de tous les bergers d'alentour.
Mais l'été me rend moins sauvage,
et je me demande, à mon tour,
ce qui m'enflamme davantage,
de la saison ou de l'amour.
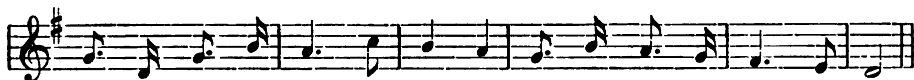
De hierboven weergegeven muziek van dit couplet is een „air de Saint-Onge"; zie: Du Mersan, *Chansons nat. et pop. de la France*, Parijs 1847, bl. 554. De melodie
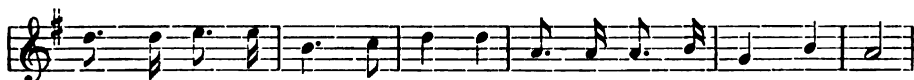
komt voor onder nr. 53 van *La clé du caveau*, Parijs 1811, en latere uitgaven.
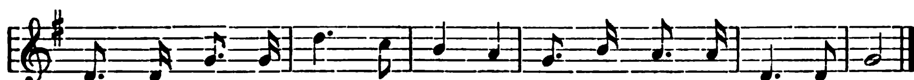
Op deze zangwijs schreef C. S. DE BOUFFLERS (1757—1815) het lied getiteld „*Les métamorphoses*", met aanvang: „Iris pouvez vous bien le croire!"

Deze melodie gaf ook aanleiding tot de „nieuwer wyze", die men aantreft bij De Coussemaker, t. a. p., voor het lied: „O soete bloemtjes van de hoven", zie hierna. — **II.** DE COUSSEMAKER, t. a. p., bl. 113. Deze zangwijs, insgelijks van Franschen oorsprong, is te vinden onder *Les rondes, chansons à danser;* suite des dix volumes d'Amusements recueillis et mis en ordre par le sieur Ballard, Parijs, 1724, II, bl. 136—7, waar zij wordt aangegeven als „Chanson de Pierrot et Catheraine". Zij dagteekent echter van vroeger tijd; men treft ze reeds aan voor een couplet: „Je vais gager que la belle", voorkomende in *Les eaux de Merlin*, tooneelstuk, vertoond te Parijs in 1715 (*Le théatre de la foire*, Paris 1721, II, bl. 113, nr. 96 der muziekbijlagen). Verder wordt zij nog gevonden in *Recueil de fables choisies*, Parijs, 1749, nr. 13 van de muziekbijlagen; — *Plaisirs de la Société*, Amst. 1761, I, nr. 41 van de muziekbijlagen, en in de overige deelen der zelfde verzameling; — *Anthologie françoise* van MONET, z. n. van drukker noch p., 1765, I, nr. 25, bl. 50 voor: „Que Phœbus gîte dans l'onde", het bekende drinklied van Adam Billaut van Nevers (1644), dat, hertoetst, thans aanvangt: „Aussitôt que la lumière". Zie over dit lied WECKERLIN, *Chansons populaires du pays de France*, 1903, II, bl. 150; — *La clef du caveau*, 4e édit., nr. 560, wijsaanduiding: „Ton humeur est Catherine". In de verzameling van Ballard luidt het:
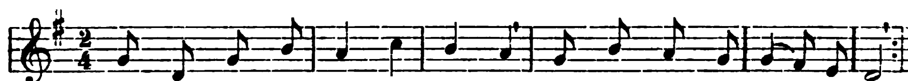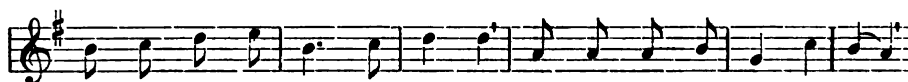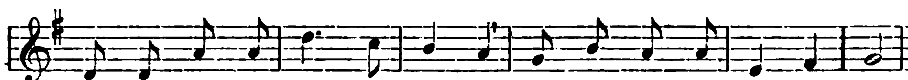








In *Recueil de Noëls anciens, au patois de Besançon, nouvelle édition, corrigée . . .* par TH. BELAMY, Besançon 1842, bl. 19, nr. 5 der muziekbijlagen, treft men met de wijsaanduiding: „Je ne sais si je suis ivre, etc.", de volgende variante van onze melodie aan:



Com-pare, on dit das nou-vel-les, On dit qu'on fe-ret lai pa;
Y n'en sçai point de pu bel-le, Main que ne te trom-pin pas;



Ce se-ret ne bonne aif-fa-re, S'on é-ta res-se-gre-si,



Ai-pré ne si lon-gue gar-re Que nous ai tout ai-gra-li.

qu'on feret lai pa = dat men zou den vrede sluiten; — *main* = maar; — *s'on éta ressegresi* = indien men hersteld was; — *aigrali* = uitgedroogd, uitgeput.

De stemaanduiding: „Tryn bedaar, hoe zelt nou [weezen]", vindt men in *Het nieuwe Thirsis minnewit*, IV, Amst. 1731, bl. 78, voor: „Heden, buurtvrouw, wel hoe vaarje?" en, met de Fransche melodie in JAN VAN ELSLAND's *Gezangen*, Haarlem 1738, bl. 113, voor het lied: „Meen jy, zuurmuil".

562. O here, der hemelen stichter.

A.

1. O here, der hemelen stichter
ende alle der werelden verlichter,
als ic mi van binnen beschouwe,
so heb ic groten rouwe.

2. Mijn schult is also grote
die ic betalen moete;
mijn misdaet is also menichfout,
tis wonder dat mi God onthout.

3. Ic mochte wel rechte mishapen
van groten swaren saken,
mer mi is troost ghecomen,
niewe vroude heb ic vernomen.

4. Cristus is ons gheboren,
ten blivet niemant verloren,
die Jesum wil versoeken
ghewonden in armen doeken.

5. Ic wil mijn willeken richten,
so en darf ic niet meer swichten,
want nu die enghelen singhen
vrede den menschen van goeden willen.

6. Ic wil mitten herdekens tiden
tot Bethlehem ter siden;
daer vinde ic dat wel soete kint
mit sijnre moeder seer ghemint.

7. Al ist in doeken ghewonden,
het vriet nochtant van sonden;
al ist in eenre cribben ghelecht,
hi ist die hemel ende eerde drecht.

8. Ic wil mitten coninghen comen,
want ic hebbe wel vernomen,
dat si ter stede sijn gheleit
mit eenre sternen onderscheit.

9. Si offerden van den besten
al dat si conden gheleisten;
ic wil ooc des ghelikes doen,
niet min on eighet die Godes soon.

10. Och mochtic vorder naken,
dat mi Maria haer lieve kint
woude handelen laten seer ghemint,
dat soude mijn hert verbliden.

11. Hoe gheerne woude icken ontfanghen,
mit minen armen omvanghen;
ic wouden aen mi drucken,
mochtet mi nae willen ghelucken.

12. Sijn voetkens woude ic cussen,
mit minnen aen mi drucken;
sijn herteken vol der godelicheit
dat woude ic cussen al bereit.

13. Mochte hi minen adem liden,
ic woude noch nare tiden,
ic woude sijn mondekijn ruren,
och mochtet langhe duren!

14. Woude hi mi sijn handekens reiken,
een minlic vredelic teiken,
so waer minen noot verwonnen;
wat soude mi deren connen?

15. Al is dit wel ghesonghen,
ten is niet dan begonnen:
die Jesu wil ghewinnen,
die soeken al van binnen.

16. Die Jesus hevet te vrende,
hi voert hem nae deser ellende
al in sijns vaders hemelrijc;
och vrient, wie doet ons des ghelijc?

17. Och Jesus, heer coninc overgroot,
vriet ons van sonden voor der doot,
gheeft dat wi ons besinnen
ende u allene minnen.

1, 2. t.: *werelde.* — 3, 1. *mishapen,* voor mishopen. — 7, 2 en 17, 2. *vriet* = bevrijdt. — 8, 4. *onderscheit* = bescheid, aanwijzing. — 9, 2. *gheleisten* = volbrengen, geven. — 10, 1—4. vgl. B, 9, 1—4, waar het rijm bewaard is, en zie H. v. F., t. a. p., bl. 131, die reeds poogde het rijm te herstellen. — 13, 1. *liden* = gedoogen. — 13, 2. *nare tiden* = nader tiegen, trekken. — 13, 3. *ruren* = aanroeren, aanraken.

B.

Och Heer, der he - me - len stich - - ter end al - der we-reldt ver-

lich - - - ter, als ick my van bin - nen scou - - we, soe

heb ic gro - ten rou - - - - - - - - - - - - we.

1. Och Heer, der hemelen stichter
end alder wereld verlichter,
als ick my van binnen scouwe,
soe heb ic groten rouwe.

2. Mijn scolt die is soe groot
die ic betalen moet;
mijn misdaet is menichvolt,
't is wonder dat my God ontholt.

3. Ick mocht met recht mishoepen
van groeten swaren saecken,
mer my is troest ghecoemen;
ny vroud heb ic vernomen.

4. Christus is ons gheboeren,
ten blijft niemant verloeren,
die Jesum wil versueken
gewonden in armen doecken.

5. Al ist in duecken ghewonden,
hi vrijt nochtans van allen sunden;
al ist in eenre cribben geleecht,
hi is die hemel ende eerde dreecht.

6. Willic minen wille rechten
soe derf ic niet meer versuchten,
want nu de engelen singhen:
„Vrede menschen van goeden willen".

7. Ic wil mitten herdekens tiden
te Bethleëm ter siden;
daer vindic dat lieve kijnt
mit sijnre moeder seer gemint.

8. Ic wil mitten coeningen comen,
want ic hebbe wael vernomen,
dat sy ter steden sijn geleit
mit eenre steernen onderscheit.

9. Mocht ic noch vorder naken,
mit Symeon bi saeken,
dat my Maria hoer lieve kijnt
wolde handelen laten seer gemint.

10. Sijn voetkens wolde ic oepen
in minen tranen doepen;
sijn hertken vol der godlicheit
dat wold ic cussen al bereyt.

11. Wold hy sijn handekens reicken,
een minlic vrendelic teyken,
so waer mynen noot verwonnen;
wat sold my deeren konnen?

12. Mocht hi mynen adem liden,
ic solde noch naerre tiden,
sijn mondeken sold ic rueren,
och, mocht my langhe dueren.

13. O alreliefste kijndekijn,
mijn Heer, mijn God end schepper mijn,
stort nu doch in mijn hertekijn
die alre suetste minre dijn.

14. O Jhesu, coeninc over groot,
vrijt ons van sunden voer der doot,
gheeft dat wy ons moeten besinnen
ende u allene minnen.

15. Al is dit wael gesonghen,
ten is niet dan begonnen:
die Jesus wil ghewinnen
dien sueken al van binnen.

16. Wie Jhesus heeft te vrende,
hie vintten naet ellende
al in sijns vaders rijcke;
wien doet ons des ghelijcke?

1, 2. *werlt*, uit te spreken: *werelt*. — 3, 4. *ny vroud* = nieuwe vreugd, vgl. A, 3, 4. — 8, 2. *hebbe* bijgev. — 5, 1—4. de volgorde der strophen is blijkbaar verstoord. — 10, 1. *oepen* = kussen.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 59, bl. 129, „dit is die wise: Ic sach een vrisch vrouken voor mi staen, // si was fier ende ..." naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8, 185.

B. G. H. M. Delprat, *Algemeene konst- en letterbode*, 30 September 1854, nr. 39, bl. 311, overgenomen in *De eendragt*, Gent, 26 November 1854, nr. 13, bl. 51,

eerste strophe. De schrijver stelt vast, dat van één der door H. v. F. uitgegeven geestelijke liederen de dichter hem bekend is geworden, namelijk de schrijver van het lied: „Och heer der hemelen stichter". Delprat zegt verder: „Volgens het verhaal van Jacobus van Utrecht, alias Voecht (geb. 1369, † omtrent 1450), te vinden in een Hs. der Koninklijke Bibliotheek in 's-Gravenhage (4°, nr. 153) [l.: 70 H 69], onder den titel: „*Incipit narratio de inchoatione status nostri et deinde de fratribus hujus domus*, is daarvan opsteller Livinus van Middelburg, opvolger van den vermaarden J. Cele, als rector der school te Zwolle, en daarna werkzaam in die van Doesburg. Dezelfde stelde in de Latijnsche taal een gedicht op, *de laude virginitatis:* (over den lof der kuischheid), ten behoeve van de leerlingen der Zwolsche school, op de wijze van een, naar het schijnt, onstichtelijk lied, dat zekere ligtvaardige vrouw gewoon was te zingen. Het opperhoofd van het Zwolsche Fraterhuis, Diderik van Herxen (geb. 1381, † 1457), gaf daarvan eene Nederduitsche vertaling, niet onwaardig, zoo ik meen, om naast de verzameling van den heer Hoffmann v. F. een plaatsje te verdienen. Ik vond die vertaling met de zangwijze in een Hs. berustende in de koninklijke boekerij te Brussel (8°, nr. 8858) p. 232 v°." Zie het onmiddellijk volgende lied.

De Coussemaker, *Dietsche warande*, III (Amst 1857), „partie française", bl. 34 vlg., geeft bovenstaanden tekst B, naar het vermelde Brusselsch Hs., en, op grond van hetzelfde, schrijft hij dien toe aan Diederic De Gruter, „moine de Doesburg", die in het begin der XV^de^ eeuw leefde. Op bl. 110 van dit Hs. staat namelijk te lezen: „Et erant in Doesborch aliqui alii devoti viri, præcipue Dominus Theodoricus de Gruter, senior discipulus Magistri Gherardi, et plures alii qui consilium Domini Theodorici libenter sequebantur. Composuit eciam Dominus Theodoricus carmen teutonicole pro laicis et sororibus, quod sic incipit: „Och heer der hemelen stichter", enz. „Et habet multos versus ubi loquitur devote cum Jhesu, petendo veniam per admonicionem beneficiorum ejus et terminatur sic: „Al ist nu wael ghesongen", enz. „Quod devota nota solent cantare, sicut rescriptum est." Hier wordt door d. C. aangeteekend: „Ce passage est écrit sous la date de M.CCCC.XXXIJ." Nu voegt d. C. daar nog bij: „Quant à la chanson latine („Me juvat laudes canere") avec traduction néerlandaise, il n'y a pas moins de certitude qu'elle a le même religieux pour auteur. On lit en effet en tête de la traduction néerlandaise, ces mots: Idem canticum Tentonice ab eodem Domino Theodorico compositum." — Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 3, bl. 6, tekst van hetzelfde Brusselsch Hs., met deze aanteekening, bl. 52: „Dit lied werd eveneens door Dirk van Herxen († 1457) gedicht" (zie het onmiddellijk volgende lied: „Mi lust te loven hoechelic").

Melodie. Brusselsch Hs. nr. 8858, tweestemmige bewerking in de *Dietsche warande*, t. a. p., door de Coussemaker in facsimile uitgegeven, die over de notatie aanteekent: „Elle s'éloigne aussi en partie de la notation en usage à cette époque. Elle dérive des neumes et elle a grand rapport avec la notation neumatique connue sous le nom de neumes allemands. Mais elle en diffère par l'emploi de certaines notes à queue qui, contrairement aux notes de même espèce usitées alors, ont la queue en l'air. Dans l'esprit du notateur, ces notes doivent avoir une valeur rhythmique

différente des autres notes; sinon à quoi bon cette différence dans leur forme?" Ziehier hoe deze notatie door d. C. in modern notenschrift werd overgebracht, vertolking waarbij de metriek deerlijk over 't hoofd gezien wordt:

Och Heer, der he - me - len stich - ter end al - der werlt

ver - lich - ter, als ick my van bin - nen scou - we, soe heb ic

gro - - ten rou - - - - - - - - - we.

De *bes*, telkens door d. C. bijgevoegd, wordt door dezen in het erratum vermeld. In de oorspronkelijke lezing, in facsimile weergegeven, worden geene accidentalen aangeduid.
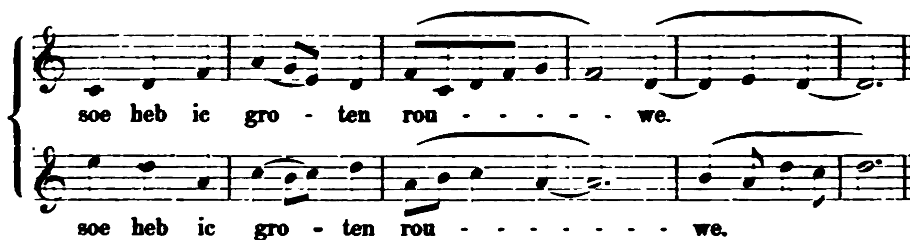
Nu volgt de notatie van Dr. Acquoy, t. a. p., bl. 52:

Och Heer, der he - me - len stich - - ter end al - - der werlt

Och heer, der he - me - len stich - - ter end al - der werlt

ver-lich - ter, als ick mij van bin - nen scou - - we,

ver - lich - ter, als ick mij van bin - nen scou - - we,



Op onze beurt brengen wij de twee stemmen van het Hs. onder elkander. Het komt ons voor, dat de algemeene rhythmus van dit voor twee gelijke stemmen bewerkte lied, het best met $\frac{6}{4}$-maat wordt teruggegeven.

Alhoewel de meeste geestelijke liederen werden voorgedragen op melodieën aan wereldlijke liederen ontleend, is het niet bewezen, dat de stemopgave: „Ic sach een vrisch vrouken", enz. op de melodie van het Brusselsch Hs. slaat Aan eenen anderen kant bewijzen de woorden „quod devota nota solent cantare", nog niet, zooals door d. C. wordt beweerd, dat het lied: „Och here" op eene geestelijke melodie werd gezongen; die woorden kunnen evengoed beteekenen, dat men de gewoonte had het lied op godvruchtige manier voor te dragen.

563. Mi lust te loven hoechelic.

A.

Mi lust te lo - ven hoe - che - lic die rei - ni - cheit soe pu - re, der en - ge - len staet maect si ge - lijc den ert - schen cre - a - tu - re; laet ons se min - nen al ge - lijc, want e - del is hoer na - tue - re.

1. Mi lust te loven hoechelic
die reinicheit soe pure,
der engelen staet maect si gelijc
den ertschen creature;
laet ons se minnen al gelijc,
want edel is hoer natuere.

2. Sij wort genoemt een perle fijn;
wert wies du kunst geleesten;
een dierbaer schat al is hij dijn
soe wil oen niet verqueesten;
want du bist rijc in armen schijn,
behaghel hemelschen geesten.

3. Als groeyt en bloeit van telgen schoen
een boem mit goede vruchten,
soe schijnstu voor ons Heren troen;
o reinicheit, wilt niet suchten,
dyn bou brenct hondervoldich loen,
dyn lamp sal voer dy luchten.

4. Een lelie die voer Gode bloeit
dy die systu, Goedes vriendinne,
van veru, van roke, van craght vernoit;
sesbladich gheel van binnen,
van doerne dicwil seer vermoeyt;
dit salstu geestelic sinnen.

5. Dees doecht heeft oec van vordels art,
dat si den mensche reine
van binnen ende van buten waert;
daerom noemt si allene
God kuyscher herten brudegom saert;
welc eer èn is niet cleine.

6. Van joncferschap exempel scoen
wij hebben in Marien,
om welc sie wan den Godes soen,
laet ons sie benedien,
oer was becant der joncferen loen,
dat dede oer kuysheit vryen.

7. Het was behoert dat oer beraet
aen Joseph quam den cuyschen man,
dien voer gaen was in kuyscher daet;
die bloeiende twych den strijt gewan;
hijrna heeft Ihesus oer gesant
den cuyschen hoeder Sinte Johan.
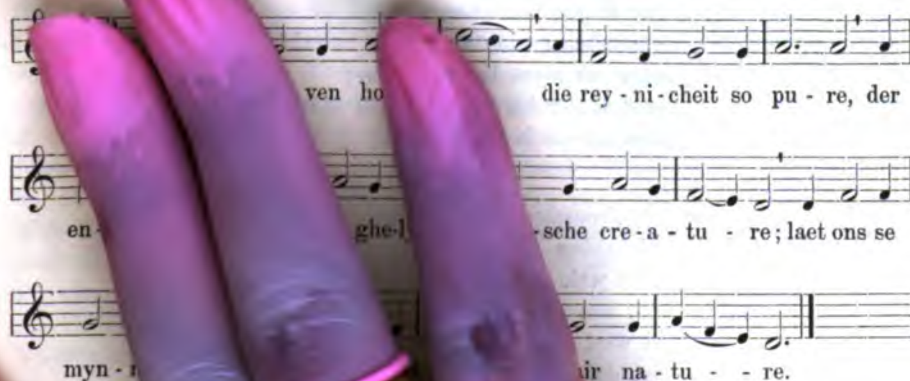
8. Maria volcht een schaer seer groot
van joncferen, die ghene pijne
om God ontsagen, noch den doot,
als Agnes, Katerine,
mit meer, welc noemen is ghien noot;
mer gheer mit hem te sijne.

9. Sie volgen Christum stadelic;
oer cleder sijn zeer reine,
sie singen al te suetelic
een nije liet alleine
mit herpen spel in hemelrijc;
oer croen is niet gemeine.

10. Ach, doetlic, droevich overtraet
der boser lust hoech seere:
die ioecht vermits dy wort ontsaet
in doecht, verstant ende ere;
dijn wech leit totter hellen bat; —
mijn raet is: weder keere.

1, 1. t.: *hoechlic.* — 1, 4. t.: *ersthen.* — 1, 6. *hoer* = heur, haar. — 2, 2. t.: *wert wies* enz., de zin is: waardig wat gij er kunt toe bijbrengen. — 2, 4. = zoo wil hem niet verkwisten. — 2, 6. *behaghel* = behaaglijk. — 3, 3. t.: *ons hen.* — 3, 4. t.: *reinich.* — 3, 5. t.: *hondervold.* — 4, 3. *veru* = verf. — 4, 6. dit moet ge geestelijk opvatten. — 5, 1. heeft ook dit voordeel. — 5, 3. *waert* = bewaert. — 6, 1. van maagdelijkheid, enz. — 6, 5. t.: *oec; becant* = toegekend. — 6, 6. *vryen* = beminnen. — 7, 1. Het behoorde, het betaamde dat de zorg voor haar. — 7, 5. t.: *gesat.* — 7, 6. t.: *Sct. Johan.* — 8, 6. *gheer*, wensch, tracht. — t.: *mit hen.* — 9, 1. *stadelic*, gestadig. — 9, 3. *al te* = al te zamen; t.: *seutelic.* — 10, 1. *overtraet*, overtreding. — 10, 2. *hoer*, Dr. Acquoy stelt voor te lezen: *hoe seere.* De zin van 10, 1—2 is: Ach doodelijke, droevige, zeer groote overtreding der booze lust. — 10, 3. *dy wort ontsaet* = door u wordt verdorven. — 10, 5. *bat* = dijk, kaai. De zin is: uw weg leidt naar den boord van den afgrond. — 10, 6. t.: *wed'keere.*

B.



2. Si wort ghenoemt een paerle fyn,
waer duse conste ghelisten,
een duerbaer scat, als si is dyn,
en wilse niet verquisten;
want du bist ryc in armen schyn,
behaechlic den hemelschen gheesten.

3. Als groeyt ende bloeyt van telgen scoon
een boem mit goeder vruchten,
so schynste voer ons Heren troon.
O reynicheit, wilt niet suchten,
dyn boem brenct hondertfoudich loen,
dyn lampen sellen voir di lichten.

4. Een lely, die voer Gode bloeyt,
bistu, o Goods vriendynne,
van verwen root, van crachte vermoeyt,
ses bladen gheel van bynnen,
van' doornen dicwyl seer ghemoeyt,
dit seltu gheestelic versynnen.

5. Dese duechd heeft oic van voirdeel airt,
dat si den menschen reyne
van binnen ende van buten bewairt,
daer om mynt hy se alleyne;
God is der harten brudegom sairt,
wes eer en is niet cleyne.

6. Joncfrouscap exempel scone
wi hebben in Maria,
doer welc si wan Gods zone;
laet ons hem benedien,
hi wort bekent der ioncfrouwen loen,
dat dede hair cuyscheit vrye.

7. Marien volchde een scaerre groot
van ioncfrouwen, die gheen pine
om God ontsaghen noch die doot,
als Agnes ende Katherine;
mar veel te nomen en is gheen noot,
mar begheren mit hem te sine.

8. Si volghen Ihesum stadelic,
hair cleideren syn so reyne,
si singhen alte suverlic
een nyewe liet alleyne
mit harpenspel in hemelrijc;
hair croon is niet ghemeyne.

2, 2. *waer du se conste ghelisten* = waar gij haar kunt leveren, verwezenlijken. — 3, 5. t.: *hondertvoli.* — 7, 1 vlg. en 8, 1 vlg., vgl. *Openb.* VII, 9 en 13 en XIV, 4.

Tekst. A. Hs. der K. Brusselsche Bibl., nr. 3858, bl. 232; daarnaar G. H. M. Delprat, *Algemeene konst- en letterbode*, 30 September 1854, nr. 39, bl. 312, overgedrukt in *De eendragt*, Gent, 26 November 1854, nr. 13, bl. 51; — De Coussemaker, *Dietsche warande*, III (Amst. 1857), „partie française", bl. 34 vlg. naar hetzelfde Hs.

Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geestelijke liederen en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 2, bl. 4, geeft op zijne beurt den tekst van het Brusselsch Hs. en teekent daarbij aan, bl. 51: „Dit geestelijk lied behoort tot de zeer weinige waarvan de maker bekend is (zie mijne verhandeling over het Geestelijk Lied, bl. 32 - 34), en zal wel het eenige zijn, welks jaartal zich vrij nauwkeurig laat bepalen. De dichter heette Dirk van Herxen; hij was Rector van het Fraterhuis te Zwolle, en vervaardigde den Latijnschen tekst van dit lied tijdens de uitwijking der Zwolsche Broeders naar Doesburg, d. i. tusschen 1425 en 1432. Wijl het lied zeer in den smaak viel, bracht hij het op verzoek der Zusters en van andere vrome maagden ook over in het Dietsch." Dr. Acquoy verzendt hier naar zijne eigene verhandeling, getiteld: *De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle* (Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Akademie van wetenschappen, afdeeling Letterkunde, 2de reeks, Dl. IX, Amst. 1880, bl. 39 v°), waar men leest, bl. 41: „Dat Dirk van Herxen, en niet Livinus van Middelburg, ook niet Dirk Gruter (zie het onmiddellijk voorgaande lied: „Och Heer", enz.) de ware dichter zoowel van het oorspronkelijk Latijn („Me juvat laudes canere") als van de Dietsche overzetting („Mi lust", enz.) is, staat op grond van ons Hs. (het hiervoren, bl. 2208, vermelde Hs. 70 H 69 van de Koninklijke Boekerij te 's-Gravenhage, fol. 14 v°) volkomen vast. Evenzoo op grond van fol. 23 v°, dat hij, en niemand anders, het in 1854 door Hoffmann v. F. (*Niederländische geistliche Lieder*), en in 1857 door de Coussemaker (t. a. p.) uitgegeven gedicht: „Och Heer, der hemelen stichter" heeft vervaardigd."

B. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift 1888, nr. 58, p. 295, met wijsaanduiding: „Ons is verlenghet een deels den dach, ons doet ghewach cleyn wout voghelkyn d' maerl".

Thans volgt, naar het voornoemde Brusselsch Hs. de oorspronkelijke Latijnsche tekst, waarvan A de navolging is:

2. Si wort ghenoemt een paerle fyn,
waer duse conste ghelisten,
een duerbaer scat, als si is dyn,
en wilse niet verquisten;
want du bist ryc in armen schyn,
behaechlic den hemelschen gheesten.

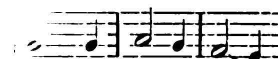
3. Als groeyt ende bloeyt van telgen scoon
een boem mit goeder vruchten,
so schynste voer ons Heren troon.
O reynicheit, wilt niet suchten,
dyn boem brenct hondertfoudich loen,
dyn lampen sellen voir di lichten.

4. Een lely, die voer Gode bloeyt,
bistu, o Goods vriendynne,
van verwen root, van crachte vermoeyt,
ses bladen gheel van bynnen,
van doornen dicwyl seer ghemoeyt,
dit seltu gheestelic versynnen.
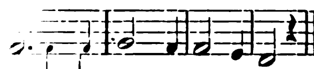
5. Dese duechd heeft oic van voirdeel
dat si den menschen reyne
van binnen ende van buten bewair
daer om mynt hy se alleyne;
God is der harten brudegom sair
wes eer en is niet cleyne.

6. Joncfrouscap exempel scone
wi hebben in Maria,
doer welc si wan Gods zon
laet ons hem benedien,
hi wort bekent der ioncfro
dat dede hair cuyscheit v

7. Marien volchde een
van ioncfrouwen, d
om God ontsagh
als Agnes ende
mar veel t
mar beghe
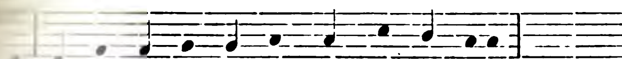


do - num de - i - ta -
ert-schen cre - a - tu -



ci - vi - bus be - a - tis.
nt e - del is haer na-tue - re.

lodie leest men bij denzelfden, *De*
n en mededeelingen enz., t. a. p.,
s en hij (Mr. Livinus van Middelburg)
aagd in de buurt van het Fraterhuis, op
aling een liedje in de volkstaal zong. Dit
oneerbaar. Pater Dirk (van Herxen) was
ij maakte op dezelfde wijze een zeer innig
s et castitatis", en gaf het aan zijn vriend,
dagelijksch lied der scholieren van te maken.
ak. Velen schreven het af; de devoten zongen het
en van andere vrome maagden bracht de dichter
Zoowel het oorspronkelijke als de vertaling bestaat
y naar het Brusselsch Hs.
zang is voorafgegaan van een praeludium:



Mi lust te lo - ven ho - ghent-lyc, enz.

1. Me juvat laudes canere
preclare castitatis;
angeliceque vivere
dat donum Deitatis;
hanc placeat diligere
cum civibus beatis.

2. Hec viret, floret frondibus
ut arbor peramena.
Est honestatis fratribus
ut spica granis plena.
Est campus nitens floribus
cui merces est centena.

3. Hec lilium gratissimun,
sexifidum de more.
Odore suavissimun
in niveo candore.
Hunc florem venustissimum
cur spine pungis ore.

4. Hec corpus est mundificans
illecebras horrendo.
Est animas letificans
que ledunt fugiendo.
Est sponsam Christo copulans
pre cunctis diligendo.

5. Hec margarita nobilis
thesaurus preciosus,
celigenus mirabilis,
quo sis et graciosus.
Monile quo spectabilis
et licet sis parvosus.

6. Maria mater Domini
hujus virtutis gnara,
in gratia. suasit homini
hanc sequi, non ignara
quam placet suo nomini
eatenus que rara.

7. Huic Joseph castus jungitur
a Joseph patriarcha,
edoctus non contingitur
ab ipso Christiarcha
huic custos castus traditur
Johannes celiarcha.

8. Sectantur multa milia
ut Agnes, Catherina,
Lucia cum Cecilia
ac Ursula regina,
o quanta nunc et qualia
his confert lux divina.

9. Sequuntur agnum jugiter
albis vestite stolis,
psallendo valde dulciter
ut eis datur solis.
Coronate insigniter
sertis et aureolis.

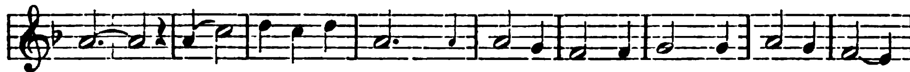
10. Heu juvenum naufragium
luxus exicialis;
ne sauciat exicium
cis stigis infernalis.
Require nunc subsidium
ne deris tantis malis.

3, 6. *spine*, voor *spinæ*; t. *spina*.

Melodie. A. Brusselsch Hs., t. a. p., in facsimile uitgegeven door De Coussemaker, t. a. p., en door dezen aldus in moderne notatie overgebracht:

lees: *a*

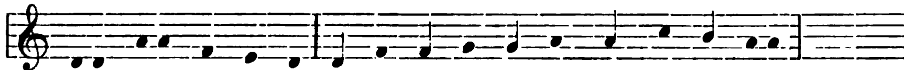
Me iu - vat lau-des ca - ne - - - re pre - cla - re cas - ti - ta -
Mi lust te lo - ven ho - che - - lic die rei - ni -cheit soe pu -





Daarnaar Dr. ACQUOY, t. a. p. Over deze melodie leest men bij denzelfden, *De Kroniek van het Frat rhuis te Zwolle* (Verslagen en mededeelingen enz., t. a. p., bl. 40): „Nu gebeurde het, terwijl de Broeders en hij (Mr. Livinus van Middelburg) nog te Doesburg waren, dat zekere dienstmaagd in de buurt van het Fraterhuis, op de wijze der wereldsche menschen, bij herhaling een liedje in de volkstaal zong. Dit liedje was ijdel en klonk zelfs eenigszins oneerbaar. Pater Dirk (van Herxen) was er over verontwaardigd. Wat deed hij? Hij maakte op dezelfde wijze een zeer innig Latijnsch gedicht: „De laude virginitatis et castitatis", en gaf het aan zijn vriend, den Rector M. Livinus om er het dagelijksch lied der scholieren van te maken. Gelukkig viel het zeer in den smaak. Velen schreven het af; de devoten zongen het gaarne, en op verzoek der Zusters en van andere vrome maagden bracht de dichter het ook over in het Dietsch. Zoowel het oorspronkelijke als de vertaling bestaat nog". Hier verzendt Dr. Acquoy naar het Brusselsch Hs.

B. BÄUMKER, t. a. p. De zang is voorafgegaan van een praeludium:



564. O Jesus bant.

A.

O Je-sus bant, o vu-rich brant, hoe heeft u min-ne in mi be-

want mijn hert-ken on-be-dwon-ghen? Dat doet u troos-te-lic on-der-

stant; wat lof wort u int he-mel-sche lant ghe-son--ghen al

mit-ter en-ghel-scher ton--ghen.

1. O Jesus bant, o vurich brant,
hoe heeft u minne in mi bewant
mijn hertken onbedwonghen?
Dat doet u troostelic onderstant;
wat lof wort u int hemelsche lant
ghesonghen
al mitter enghelscher tonghen.

2. O maghet rein, o hemelsschrijn,
ghi sijt ons hope, ons troost allein,
stadi ons nu in staden;
ghi sijt den sonderen int ghemein
ende een vol vat, datter is certein
gheladen
mit godeliker ghenaden.

3. O reine maghet, daert licht uut daghet,
u groot ootmoet heeft God behaghet
ende daer toe uutvercoren;
die eerste sonde heeft hi beclaghet,
ende wert van u jae onversaghet
gheboren;
hi ontsloot datter was verloren.

4. O rosegaert van God bewaert,
gracie is gheopenbaert
in ons tot menighen stonden;
mer als die siele ter pinen vaert,
biddi daer voor, si wert ghespaert
van sonden;
des wil ic vri oorconden.

5. O lieve heer, lof, danc ende eer
schrive ic tot u, o heer,
mit groter begheerten uut minnen;
ic bin ghewont, here, harde seer
mit groten sonden buten keer
van binnen;
sent troost of wi ontsinnen.

6. Die viant fel, hi is altijt snel;
wi sijn verloost, dat weet hi wel,
daer om lecht hi ons laghen;
hi smijt, hi cloppet, hi maket rebel,
op dat hi ons mach in die hel
becnaghen;
ist vremde, dat wi versaghen?

7. Hier om ist noot clein ende groot
mer dat wi denken opten doot
ende leren altijt sterven;
ten baet weer hals noch edel bloet,
weer huus noch hof noch enich goet
of erve;
wi moeten dan al sterven.

8. Waer op, secht mi, verlati di?
gheen schepenbrieve weer out noch nie,
si en moghen u dan niet baten;

daer om siet voor, dat segghic vri,
u lijf ende u goet mer als en pri
te haten ;
ghi moetet al hier laten.

9. Dit ist slot van al dat God beval:
dient mi ootmoedich sonder gal,
staet vast in uwen striden;
hout niet aent gras ende laet den val;
mer doedi dat, so sidi mal
int liden;
staet vast in uwen striden.

10. Hebt lief verstaen die u versmaen,
recht als Franciscus heeft ghedaen,
hi is daer bi verheven;
so moochdi mit hem sonder waen
dat blide woort van God ontfaen
beschreven:
comt hier int ewighe leven.

1, 2. *bewant* = onderworpen, beheerscht. — 7, 4 en 5. *weer* = noch. — 8, 2. *schepenbrieve* = bewijzen van eigendom, zooveel als notarieele akten. De zin is: gij kunt toch niets meenemen. — 8, 5. *pri* = kreng. — 9, 5. *mal* = dwaas. — 9, 6. = in 't volharden. — 10, 1, = versta lief te hebben, enz.

B.

1. O Jhesus bant,
o vuerich brant,
och waerstu in mijn hart gheplant,
soe waer mijn siel ontbonden
van menighen druck, van menighen bant,
daer sy mee in des viants hant is
ghebonden;
dat doen mijn groote sonden.

2. Des vaders woert
in my coemt voert,
dit heeft nu in mijn strijt ghestort;
mijn siel en cans vereenen niet;
och hart hout my dijn moet aertkort (*sic*),
ghij sijttet die mijn siel doerboert
allenen;
heer, wilt my troost verleenen.

3. O minlic aert,
o rosegaert,
hoe seer sijdy alles loefs waert,
dat ghi my so duere cofte,
voer mijn en hebdi niet ghespaert,
maer dat u lijdens meest beswaert
besochte,
nye stercker min en vrochten.

4. O Jhesus raet,
is delijcaet,
soe wie u mint ende niet en versmaet,
dat sijn seer abel seden;
ghy sijt daer alle mijnen troest aen staet,
ghi sijt int twoert als inder daet
besneden,
Heer, set mijn siel in vreden.

5. Die rede sijnt (*sic*)
al die my dwinct
die doot diet al te nyete brenct,
die doet my dicwel trueren;
och, dat ic aldus bin verblijnt,
dat ic es niet en heb versint
te voeren,
dat my doch moet gheboeren.

6. Mijn liefste lief,
ic buych als ryet,
ic en gheer dat strenghe oerdel niet,
maer altijt wil ic troest begheren;
helpt my nu, Heer, met dit verdriet,
dat ic by u mach comen met vlit,
in eeren,
Heer, wilt my sterven leren.

1, 4. t.: *onbonden*. — 3, 2. t.: *o rosa gaert*. — 3, 4. t.: *dueree*. — 3, 6. t.: *mest*. — 5, 3. t.: *te nyet*. — De laatste twee regels van elke strophe worden, volgens het Hs., herhaald. Het Hs. zelf laat veel te wenschen over.

C.

1. O Iesus bant, o vierich brant,
hoe vast houdi mi in u bedwanc:
ghi sijt al mijn meenen;
ten dede u troostelic onderstant,
nemmermeer en leedic dit nauwe bedwanc
alteenen.
O Heer, wilt mi troost verleenen, ende verleenen.

2. O roose gaert, o minlijc aert,
ghi zijt alleen mijn toeverlaet,
u wil ick en anders gheene;
ghi sijt mijn troost, mijn toeverlaet,
ghi weet wel dat sorgelijck met mi staet
alteenen.
O Heer, wilt mi troost verleenen, enz.

3. Der werelt raet is dicwils quaet,
ic bid u dat ghij dit verstaet,
altijt brengt si druc en weenen.
Nu, mogende God, moet ymmer sijn,
soe sette ict inden wille dijn
alteenen.
O God, wilt mi troost verleenen, enz.

4. O vrient int schijn en is niet te sijn,
hoe wee doet ghi dat herte mijn,
het doet mi dickwils weenen;
het doet mijn herte seer grote pijn,
het is al bedroch en valsch fenijn
alteenen.
O God, wilt my troost verleenen, enz.

5. Die swane singt, wanneer haer dwingt
die doot, diet al te niete bringt:
dus volge ick haer ghemeene;
al is bedruct dat herte mijn,
nochtans thoon ic een bly aenschijn
alteenen.
O God, wilt mi troost verleenen, enz.

2, 5. *dat* = dat het. — 3, 2. t.: *dat ghijt verstaet.* — 3, 4. *moet ymmer* = moet het immers, dus: als het toch moet zijn.

Tekst. A. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 60, bl. 132, „dit is die wise: O Venus bant, o vurich [brant]", naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs., 8,185; — hiervoren I, nr. 117. bl. 464, vindt men de aanvangsstrophe van eene andere 15de-eeuwsche lezing voorkomende in het Berlijnsche Hs. 8,190; — **B.** Hs. nr. 1042 van Meerman, na 1525, thans nr. 2631, 2de Ser. der K. Brusselsche Bibl., bl. 40 v°, zonder wijsaanduiding; — **C.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 10, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 30, „dit is dye wijse: O Venus bant, o vierich brant"; — daarna Dr. J. G. R. ACQUOY, *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 8, bl. 16, aant. bl. 53. — Dezelfde schrijver zegt in zijne studie: *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, bl. 49: „Wie bemerkt niet terstond den kunstigen versbouw van het volgend lied (tekst A), dat wel is waar naar een reeds bestaand wereldlijk lied (zie hiervoren I, t. a. p.) is gevormd, maar na de eerste strophe zelfstandig voortgaat en in zijne tien zangerige coupletten een zeldzaam meesterschap over de taal verraadt?"

Naast eene andere vergeestelijking: „O Iesus bant, o vierich brant // u heeft een suver maecht playsant", te vinden onder nr. 11, bl. 31, bevat *Een dev. eñ pr. b.*, onder nrs. 12 en 13, bl. 32—4, twee andere liederen, voorgedragen op de wijs: „O Venus bant", namelijk de liederen: „O godlicke cracht, van hooger macht" (Van S. Catharina), en „O lieve heer, danc, lof ende eer" (Van S. Ursula). — De vergeestelijking: „O Iesus", enz., „u heeft een suver", enz., komt reeds voor in *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 36 v°.

Melodie. Zie hiervoren I, t. a. p.

565. Hi truer, die trueren wil.

A.

1. Hi truer, die trueren wil,
   myn trueren is gedaen;
   ic heb gheswegen stil,
   Mariam wel verstaen.

2. Waer om so soud ic trueren
   off sorgen alte seer?
   My dunct, ic bin vercoren
   van Ihesu mynen heer.

3. Dat ic hem bin vercoren,
   heeft hi gedaen aen schyn,
   want ic most syn verloren
   deed syn doet end syn pyn.

4. Hi is hier neer gecomen,
   dair in bin ic verbliit;
   misdaet soud my verdoemen,
   syn doet heeft my gequyt.

5. Hier om wil ic hem mynnen,
   die my dus heeft verlost,
   end in myn hertkyn bynden,
   howen voir al myn troest.

6. Ic weet dat wel voirwaer;
   deed syn pyn end syn doet,
   al baed ic dusent iaer,
   twaer al verloren guet.

7. Dus wil ic my verbliden
   seer vroemelic in hem,
   dragen tot allen tiden
   syn doet in mynen sin.

8. Loff, eer, danc sy Marie,
   die edel suver maecht;
   ten was noch wairlic nye,
   dat si my liet versaecht. Amen.

1, 4. zie B, 1, 4. — 3, 2. t.: *aenschyn.* — 3, 4 en 6, 2. *deed*, voor *en deed* = was het niet.

B.

1. Hi truur die truren wil,
mijn truren is ghedaen;
ic heb ghesweghen stil,
Maria wilt verstaen.

2. Waer om so soudic truren
of sorghen al te seer?
Ic weet ic bin vercoren
van Jesus minen heer.
Hi truur, enz.

3. Dat ic hem bin vercoren,
heeft hi mi ghedaen aen schijn,
want ic moeste sijn verloren,
ten dede mi sijn doot ende pijn.
Hi truur, enz.

4. Hi is hier neder ghecomen,
daer ic in bin verblijt;
mijn misdaet soude mi verdomen,
sijn doot heeft mi ghequijt.
Hi truur, enz.

5. Dus wil ic mi verbliden
seer vromelic in hem,
ende draghen tot allen tiden
sijn doot in minen sin.
Hi truur, enz.

6. Des bin ic wel ontware,
dede mi sijn pijn ende doot,
al bade ic dusent jare,
twaer al verloren goet.
Hi truur, enz.

7. Hier om wil ic hem minnen
die mi dus heeft verloost,
ende mijn heer van binnen
houden voor alle mijn troost.
Hi truur, enz.

3, 2. t.: *aenschijn*. — 3, 4. zie A, 3, 4.
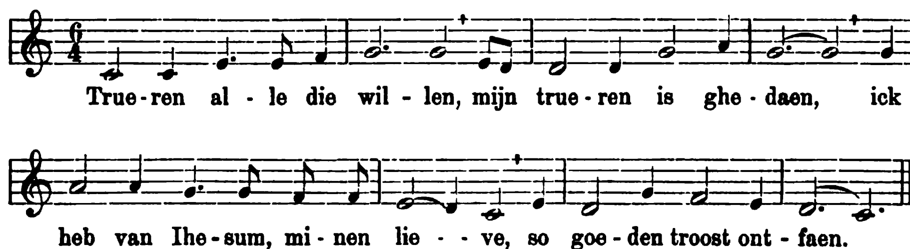
Tekst. A. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 7, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 180, naar het Hs. 7970 der K. K. Biblioth. te Weenen; — **B.** Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 73, bl. 154, naar het Berlijnsch Hs. 8,185, „dat is die wise: Ic clam den boom al op // die mi te hoghe was"; — Hs. van Meerman, nr. 1042 (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Biblioth., bl. 15 v°, met enkele varianten in de spelling, zelfden tekst en wijsaanduiding, daarbij deze slotstrophe:

Lof eer sij dij, Marie,
schoen edel suver maghet,
ten was noch waerlijc nie,
dat ghij my liet versaecht.

In str. 1, 2 en 6 worden, volgens het laatstgenoemde Hs., het derde en het vierde vers herhaald, daarenboven wordt, na de bovenstaande slotstrophe, de aanvangsstrophe hernomen.

Melodie. Bäumker, t. a. p. — Zie hiervoren I, nr. 195, bl. 708.

566. Trueren alle die willen.



1. Trueren alle die willen,
   mijn trueren is ghedaen,
   ick heb van Ihesum, minen lieve,
   so goeden troost ontfaen.

2. Hi was verbolghen seere,
   God danck this al ghedaen;
   hi wil met grooter eere
   ons arme sondaren ontfaen.

3. Wij loven sinen name
   om al dat groote goet;
   het is ons seer bequame,
   dat hi ons altijt doet.

4. Maer dat hi noch doen sal,
   dat wert dat beste deel;
   dat is ons een goet gheval,
   hi wert ons al gheheel.
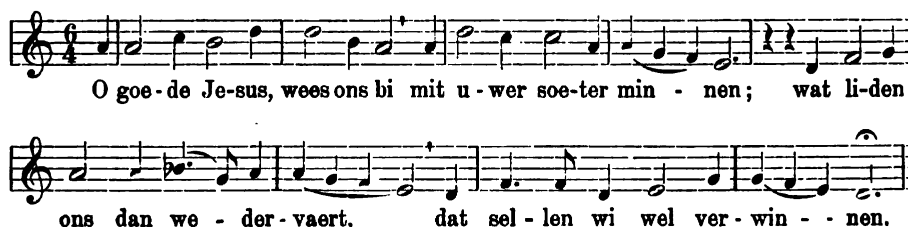
5. Na deser tijt ghegeven
   in eewigher sekerheyt,
   daer toe dat eewighe leven,
   dat heeft hi selve gheseyt.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 159, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 190, „op die selve wise(n)" als het lied: „Wij willen ons gaen verheffen". Aangehaald door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 78, die het noemt: een lied uit volle borst, zooals men er slechts zelden een hoort. Ditzelfde lied kan wel eene navolging van het onmiddellijk voorgaande zijn.

Melodie. Zie hierna: „Wij willen ons gaen verheffen". De wijs: „Trueren alle", enz. wordt ook aangehaald in *Een dev. eñ prof. boecxken*, nr. 40, bl. 62, voor: „Och sterven mijnder natueren", en andere liederen voorgedragen „op die selve wise". Zie hiervoren III, bl. 2039.

— — — —

567. O goede Jesus, wees ons bi.



1. O goede Jesus, wees ons bi
mit uwer soeter minnen;
wat liden ons dan wedervaert,
dat sellen wi wel verwinnen.

2. Al is dat vleisch al hier bedruct,
die reden wilt immer hebben;
wes dat God op ons verhenct,
en willen wi niet wedersegghen.

3. Al gaen daer donker wolken op,
het wort wel weder clare;
die Jesus in sijn hertjen draecht,
mach leven sonder vare.

4. Het is nu wel des bouwes ghelijc
in desen corten tiden:
die nu sijn schuren vervollen can,
sel hem hier nae verbliden.

5. De waerheit is nu onghemint,
die en mach men niet wel horen;
die die waerheit segghen wil,
die wordet al verschoven.

2, 3. *verhenct* = toelaat, beschikt. — 4, 1. *des bouwes ghelijc* = aan den oogst gelijk. — 5, 4. *verschoven* = verstooten.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 74, bl. 155, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, wijsaanduiding: „Het reden twie ghespelen goet // ter heiden plucken bloemen", de eerste twee verzen van een wereldlijk lied dat eene variante schijnt van: „Daer ghingen twee gespeelkens goet // so verre aen gheen groen heyde", tweede strophe van „Wie wil hooren een goet nieu liet"; zie hiervoren II, nr. 296, bl. 1060. — „Het ghingen twee gespelen goet // aen geenre wilder heiden", wordt in het Berlijnsch Hs. 8,190 ook aangehaald voor: „Adieu mijn vroude, adieu solaes"; zie dit lied hierna.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 4*a*, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 174, naar het voormelde Berlijnsch Hs. reeds medegedeeld hiervoren II, bl. 1063; — Id., nr. 4, bl. 172, zelfde melodie, met enkele varianten, ditmaal zonder wijsaanduiding, naar het Weener Hs. 7970, voor het lied waarvan de aanvangsstrophe volgt:

Ver - bliit u, lie - ve sus - - ter - kyn, die tiit is cort, het
sal doch syn; een ye - ge - lic die sal ont - faen
loen, van dat hi hier heeft ge - daen.

De melodie is genoteerd met den oversprong in den derden versregel, oversprong die alleen in de eerste en in de laatste strophe bestaat.

568. Den edelen heer van hemelrijc.

Den e-de-len heer van he-mel-rijc dien wil ic om-me-van-ghen;
ic wil hem bid-den her-te-lijc, dat hi mi neem ghe-van-ghen.

1. Den edelen heer van hemelrijc
dien wil ic ommevanghen;
ic wil hem bidden hertelijc,
dat hi mi neem ghevanghen.

2. O edel waerde siele mijn,
wilt nu dijns Gods ghedenken;
sijn cruus, sijn wonden, sijn sware pijn,
die wil hi di selven schenken.

3. Sijn doot vergheet ooc nimmermeer
ende ooc sijn grote minne;
sijn edel bloet, sijn bitter seer,
dat laet dijn hertjen dwinghen.

4. Maria, moeder ende maecht,
mijns herten coninghinne,
dijn medeliden onversaecht
si altoos in mijn sinne.

5. Dijn druc, dijn pijn, dijn sware rou
en moet ic niet vergheten;
dijn tranen schreien, waerde vrou,
dat laet mi altijt weten.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 76, bl. 158, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, met wijsaanduiding: „Die edele heer van Brunenswijc // die heeft een kint ghevanghen", aanvang van het wereldlijk lied (zie hiervoren I, nr. 17, bl. 99), waaraan het bovenstaande zijn eersten versregel ontleent.

Melodie. Zie hiervoren t. a. p., waar men in de zevende maat leze: *a f e e.*

569. Jesus is nu een kindekijn clein.

A.

Je - sus is nu een kin - de - kijn clein, hem min - nen

al - le har - ten rein. Laet u die wa - relt niet be-

drie - ghen, ghe - loef - di haer, si sal u lie - ghen.

1. Jesus is nu een kindekijn clein,
   hem minnen alle harten rein.
   Laet u die warelt niet bedrieghen,
   gheloefdi haer, si sal u lieghen,

2. Jesus een kindekijn is seer scoen,
   in reinen harten hi maect sijn troen.
   Ghenoecht des warelts moet nu derven,
   Jesus sijn minne die wil verwerven.

3. Doch Jesus hi is so oversoet,
   waer om hem minne uut alle mijn moet.
   Cleinen arbeit met groten ghewinne
   vintmen in Jesus soete minne.

4. Jesus is mijnre harten grein,
   hem minnen wil ic ende anders ghein.
   Nu laet ons alle met harten blide
   Jesum loven in allen tide.

B.

1. Ihesus is een kyndekyn cleyn,
hem mynnen alle herten reyn.
Laet u die werrelt niet bedriegen,
geloefdi hoer, si sal u liegen.

2. Ihesus is een kyndekyn scoen,
in reinen herten spant hi die croen.
Deser werrelt moet ghi sterven,
wil ghi Ihesus mynne verwerven.

3. Ihesus is soe over soet,
dat ic hem ymmer mynnen moet.
Cleynen arbeyt mit groet gewyn
vynt men in Ihesus zuete myn.

4. Ihesus is mynre hertkyn troest,
ic word van allen liden verloest.
Nu laet ons alle met herten blide
Ihesum loven in allen tiden.

5. Loff, glory, eer end weerdicheit
moet Ihesu syn in ewicheit;
want hi syn dienres heeft bereit
die croen der ewigher salicheit. Amen.

1, 4. *geloefdi hoer* = gelooft ge haar. — 2, 2. *die* bijgev. — 4, 3. *alle* bijgev.; vgl. A. 4. 3; doch wij hebben hier thans het woord *alle* of *allen* in drie achtereen volgende regelen. — 5, 2. *in* bijgev.

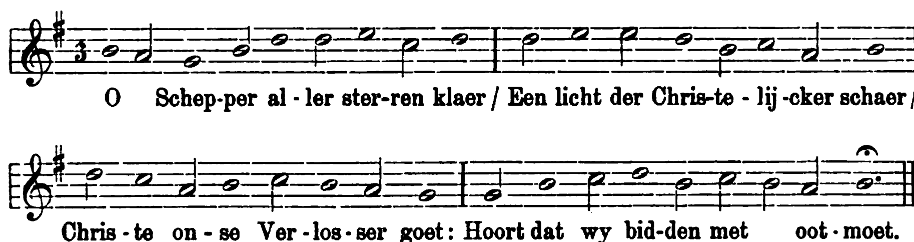
Tekst. A. Hoffmann v. F.. *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 5, bl. 21, met wijsaanduiding: „Conditor alme siderum"; tekst hierboven weergegeven; — Id., *Niederl. geistl Ldr.*, 1854, nr. 77, bl. 159, met enkele veranderingen in de spelling, telkens naar het Berlijnsch Hs. 8,190; — **B.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 14, Vierteljahrsschrift 1888. bl. 191, naar het Weener Hs. nr. 7970.

Melodie. Naar Bäumker, t. a. p. — Bl. 192, bij denzelfden vindt men de reeds hiervoren II, bl. 1247, gemelde variante voor: „Kinder, nu loeft die maghet Marie"; zie dit lied hierna.

Tekst en melodie van de hymne „Conditor alme" worden door de hymnologen tot de VI^de^ eeuw teruggebracht (Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), bl 249). — Aan zijnen kant zegt J. Julian, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 257: „This hymn is sometimes ascribed to St. Ambrose, but on

insufficient evidence. It was rejected as such by the Benedictine editors; and with this the best authorities agree". — GEVAERT, *La mélopée antique*, 1895, bl. 73, aant. I, is, zooals wij hiervoren zagen, II, bl. 1247, van meening, dat: „Ce texte, très incorrect comme prosodie, est relativement récent, mais rien n'empêche que la mélodie soit ambrosienne". — In de eerste helft der XVII^de^ eeuw, onder Paus Urbanus, werden dan ook verbeteringen aan den tekst toegebracht. Sedert dien tijd vangt de hymne aan: „Creator alme siderum".

Hiervoren, t. a. p., deelden wij enkele Nederlandsche lezingen van de melodie mede; daarbij kan men voegen: THEODOTUS, *Het Paradys der gheest. en kerck. lofsangen*, (1621), 's-Hertog. 1627, bl. 1; de tekst is eene navolging van de Latijnsche hymne; de melodie klinkt oorspronkelijk in *f:*



G. D[E] S[WAEN], *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 573, letterlijk dezelfde melodie als de onmiddellijk voorgaande, voor: „Maria! gy hebt voortgebragt".

Nog in het jaar 1648 vindt men onze zangwijs in het Brusselsche beiaardboek, waarover EDM. VANDER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas*, Brux. V (1880), bl. 19. In veel andere van onze liederen kan men ze nasporen; zie nog onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 's-Grav. 1902, bl. 50, 51 en vlg. — Ook in Frankrijk ging de melodie „Conditor" tot den volkszang over; zij wordt aangehaald o. a. in de in 1670 te Parijs verschenen Kerstliederen van Françoise Paschal te Lyon, voor het lied: „Plaines, bois, arbres, arbrisseaux"; zie ALEXIS SOCARD, *Noëls et cantiques imprimés à Troyes*, Paris 1865, bl. 23—8, en onder de *Nouellio neve ha cantico*, Sant-Briec (Saint-Brieuc, Bretagne) 1820, bl. 18, voor: „Canomp Nouël gant melodi", en bl. 21, voor: „Canomp Nouël joaynsamant". — Over de verspreiding van deze melodie in Engeland zie J. JULIAN, t. a. p.

---

570. Heffe op dijn cruce, mijn alreliefste bruut.

A.

1. „Heffe op dijn cruce, mijn alreliefste bruut,
volghe mi nae ende ganc dijns selves uut,
want icket ghedraghen heb voor di;
heefstu mi lief, so volghe mi."

2. — „O Iesu, alreliefste heer,
ic bin noch jonc ende daer toe teer;
ic heb di lief, dat is immer waer,
mer dijn cruce dat is veel te swaer."

3. — „Ic was noch jongher doe ic dat droech,
claghe niet, du biste sterc ghenoech;
wanneer du biste out ende cout,
so en heefstu des cruces gheen ghewout."

4. — „Wie mach ic liden dat bedwanc?
Der daghe is vele, dat jaer is lanc;
ic bin des cruces onghewoon:
och spaert mi, mijn alreliefste brudegom."

5. — „Hoe bistu, lief, dus haeste verleghen?
Du moetste noch striden al dijn daghe;
ic wil castien dijn jonghe lijf,
du wordest mi anders veel te stijf."

6. — „Here, dattu wilste dat moet immer wesen,
mer des cruces en mach ic niet ghenesen;
mer wilstuut hebben dat icket sal draghen,
so moet ic crenken ende versaghen."

7. — „Waenstu in den rosen te baden,
du moetste eerst door die doornen waden;
siet aen dijn cruce ende aen dat mijn,
hoe onghelijc swaer datse sijn."

8. — „Wi lesen in der heiligher schrift:
dijn juc is soet, dijn borden sijn licht;
hoe bistu mi dus anxtelike hart;
och spaert mi, mijn alreliefste brudegom saert."

9. — „Onghewoonte beswaert den moet,
mer lidet ende swighet, het wort noch goet;
mijn cruce dat is so costeliken pant,
dien ic dat gonne dat is mijn vrent."

10. — „Dinen vrienden ghevestu weinich troost:
mi gruwelt voor den swaren last;
ic sorghe ic en sals niet moghen herden:
och lieve here, wes sal mijns ghewerden?"

11. — „Dat hemelrike dat lidet ghewout,
mer du bist noch van minnen cout;
heefstu mi lief, het wort noch goet,
want rechte minne maket al dinc soet.

12. — „Och here, gheeft mi der minnen brant,
mine crancheit is di wel becant;
laetstu mi op mi selven staen.
so weetstu wel dat ic moet vergaen."

13. — „Ic bin swart ende suverlic,
ic bin suur ende minnentlic,
ic gheve den arbeit ende rast:
betrouwe op mi, so staestu vast."

14. — „Och here, oft immer wesen mach,
des cruces neem ic gheen verdrach,
mer wilstuut hebben ende moet dat immer sijn,
so gheschie dijn wille ende niet die mijn."

15. — „Tot hemelrike en leit maer enen wech,
dat is allene des crucen wech;
al u weldaden ende ewich heil
staen anden cruce: nu kiest of deilt."

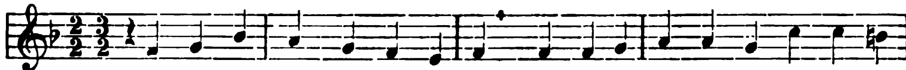
16. — „Soude ic dijn rike ende hulde verliesen,
ic woude eer hondert crucen verkiesen;
here, ghevet macht ende lijtsaemheit,
ende cruce mi wel, het si mi lief of leit."

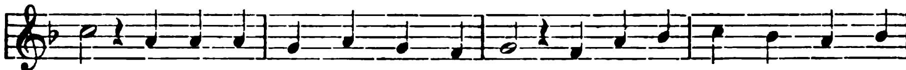
17. — „Ist dat dit cruce ten herten gheit,
so denket wat ic di hebbe bereit;
mi selven gheve ic di te loon
ende mitten enghelen die ewighe croon."
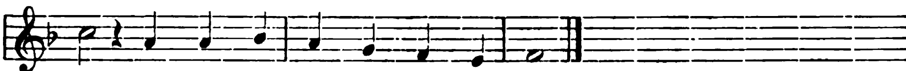
18. — „Liden is mijn naeste cleit,
een mantel van liden is mi bereit,
si is ghevoedert mit verdriet.
Och leider ic en canse versliten niet,
eer ic coom uut deser werelt verdriet."

1, 2. *ganc.* enz. = verzaak u zelven. — 2, 2. *daer toe* bijgev. — 4, 1. *mi* bijgev. — 6, 4. *versaghen* = vreezen. — 7, 1. t.: *sich aen.* — 8, 1—2. MATTH. XI, 30. — 10, 3. = ik vrees het niet te kunnen uithouden. — 11, 1. Tot het bekomen van het rijk der hemelen wordt kracht, moeite geëischt. MATTH. XI, 12. — 13, 1. *Hooglied* I, 5. — 14, 2. = van het kruis word ik niet ontslagen. — 14, 4. LUKAS XXII, 42.

B.







1. „Heft op mijn cruys, wel soete bruyt!
Hebdy mi lief, so gaet u selven wt,
want ict ghedraghen heb voer di;
hebt ghi mi lief, soe gaet nae mi."

2. — „O Iesu, mijn alder liefste Heer,
ic ben seer ionc ende daer toe teer,
ic heb u lief, dats ymmer waer;
mer dit cruys is mi alte swaer."

3\. — „Ic was seer ionc doen ic dat droech,
en claecht niet, ghi sijt sterck ghenoech;
mer als ghi sijt van minnen cout,
so en hebdy des cruycen gheen ghewout."

4\. — „Hoe mocht ic liden dit bedwanc,
der daghen sijn vele, dat iaer is lanck,
ik ben des cruycen onghewoon,
o schoone, mijn alderliefste schoon."

5\. — „Hoe sidy, mijn lief, dus seer beswaert?
Ghi moet noch striden, weest onververvaert;
ick wil castien dijn ionghe lijf,
ghi wort mi anders veel te stijf."

6\. — „O Heere, dat ghi wilt moet wesen,
mer des crucen en can ick nyet ghenesen;
moetet sijn, ende sal ict draghen,
soe en mach ick mi niet versaghen."

7\. — „Waenstu in die rosen lief te baden,
ghi moet noch in die doernen waden;
siet aen dijn cruyce ende dat mijn,
hoe onghelijc swaer dat si sijn."

8\. — „Wij lesen inder heyliger scrift:
dijn iock is soet, dijn gheboden sijn licht;
hoe sidy my dus iammerlicken herdt,
mijn alder liefste bruydegom weert!"

9\. — „Ongewoonte beswaert dick den moet,
heft op, het wordet noch wel goet,
mijn cruce is so dierbaren pant,
dat icx nye dan minen vrienden en sant."

10\. — „Uwen vrienden gheefdy weinich rast:
mi gruwelt voer den swaren last;
o Here, wat sal mijns ghewerden,
ick sorghe ick en sals niet mogen herden."

11\. — „Dat hemelrijc begeert ghewout,
mer ghi sijt van minnen cout;
hebt ghi mi lief, het wert noch goet,
want minne maect allen arbeyt soet."

12. — „Och Heere, gheeft mi der minnen brant,
mijn crancheyt is u wel bekant,
liet ghi mi op mi selven staen,
so weet ic wel ic moest vergaen."

13. — „Ic ben swert, mer seer suverlijck,
ic ben suer, mer seer minnelijck;
betrout, ic gheve u arbeyt en raste,
betrout op mi, so staet ghi vaste."

14. — „Och Here, oft ymmer wesen mach,
des cruycen name ic wel verdrach,
maer wildijt hebben ende moet sijn,
uwen wille geschiede, ende niet de mijn."

15. — „Tot hemelrijc en leyt maer eenen wech,
dat is alleen des cruycen wech;
al u weldaden ende eewich heyl
staen aenden cruyce: nu kiest of deylt."

16. — „Soude ick dijn rijck ende hulde verliesen,
hondert cruycen woude ick eer kiesen;
Heer, gheeft my macht ende lijdtsaemheyt,
ende cruyset mi wel, t' sy my lief oft leyt."

17. — „Als u dat cruce ter herten geet,
so denct wat ic u heb bereet:
mi selven gheve ic u te loon
ende metten enghelen die eewighe croon.

18. „O alder liefste siele verheven,
mint God, die werelt wilt begeven,
siet aen dat goet dat Iesus is,
so sidy hemelrijck ghewis."

1, 1. vgl. A, 1, 1: *dijn*. — 3, 3. *mer* bijgev. — 8, 2. *iock* = juk. — 9, 2. t.: *wort*. — 9, 3. *so* bijgev. — 10, 4. zie A 10, 3. — 12, 1. *Och* bijgev. — 14, 2. = van het kruys was ik gaarne ontslagen. — 18, 2. t.: *werlt*, uit te spreken *werelt*.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederländische geistl. Ldr.*, nr. 81, bl. 165, „dit is die wise: In niden ben ic dicke bedroeft // des moet mijn vroude ontghelden". De aan Hoffmann's tekst ontbrekende str. 15 voegen wij bij naar tekst B.

B. *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 149, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 182, aant. bl. 322, „dit is die wise van Maechdeken, wildy geestelijc wesen (zie dit lied

aldaar, nr. 153, bl. 185) oft het gaet op die wise van Christe qui lux es et dies"; de ontbrekende str. 16 bijgevoegd naar A. — Verdere lezingen: *Dit is een schoon suverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 84 v°, 18 str.; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. G, 3 r°, 18 str., mits enkele varianten telkens dezelfde tekst als B, echter met de daar ontbrekende strophe, en de aanduiding van het dialoog, door de bij de verschillende strophen gevoegde woorden: „Jesus seyt" en „Dat vrouken seyt"; — *Dit is een suverlijck boecxken*, Amst., Harmen Jansz. Muller, bl. 48, 18 str., aangeh. door Scheurleer, t. a. p., bl. 322; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 182, 10 str., „op de wijse: „Iesu, corona virginum". — W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 408, naar een tot hiertoe niet teruggevonden Hs. van den aanvang der XVI^de^ eeuw, vroeger toebehoord hebbende aan Jacobus Koning, later aan J. J. van Voorst te Amsterdam: „Devote zamenspraak tusschen Jezus en de ziel", 23 str. — Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, 1886, bl. 60, daaruit eene keuze van 10 str. „als het (lied) heeft kunnen zijn", t. p. waar de schrijver wijst op den kunstvorm der samenspraak, die niet slechts op het gebied der godsdienstige poëzie, maar ook op dat van het stichtelijk proza zeer in den smaak viel. In zijne *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, 1888, nr. 14, bl. 28, herdrukte Dr. Acquoy de tekst van *Een dev. eñ pr. boecxken.*

Catholijck sanckboeck (later verschenen als *Gheest. harmonie*), Embrick 1620, exempl. zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 100, bl. 138, zonder wijsaanduiding, andere bewerking, 13 str., waarvan de eerste twee volgen:
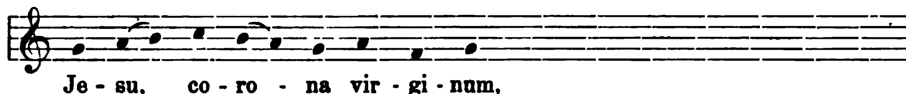
Christ spreekt 'smenschen siel vertrouwt:
„heft op mijn cruys, mijn liefste bruyt,
volgt mij een gangh door't bitter kruyt,
dien ick gedragen heb voor dy,
hebt ghy my lief, zoo volget my."

Daer op die siel sich klaget seer:
„ach Jesu, alderliefster Heer,
ick ben noch jonck en zart soo seer,
ick heb u lief, dat is wel waer,
doch is u cruys my veel te swaer."

Duitsche aanverwante teksten. H. v. F. t. a. p., bl. 167, vermeldt een Duitschen 15de-eeuwschen tekst met aanvang: „Hebe uff din crutze und gange nach mir", 16 str. Deze tekst werd sedert uitgegeven door Wackernagel, *Das deutsche Kirchenl.*, 1867, II, nr. 847, bl. 656. — Dr. B. Hölscher, *Niederdeutsche Ldr. und Sprüche*, 1854, nr. 45, bl. 93: „Heve up dyn cruce, myn leve brudt", 16 str. — J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln* (XV^de^—XVI^de^ eeuw), in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXI (1888), bl. 129 vlg., vermeldt eene Nederduitsche lezing: „Hyff op dyn cruytz, myn alre lieffste bruyt // volge myr na ind ganck dyns selffs ws", 26 str., en ver-

wijst nog naar: *Germania*, 15, 366 fg., en *Jahrb. des Vereins f. nd. Sprachforschung*, 7, 3—6. Zie verder W. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, 1886, I, nr. 219, bl. 480, en III, bl. 321, aant. 58, waar een Duitsche tekst van 1475 wordt aangehaald.

Melodie. *Een dev. eñ p. b.*, t. a. p.; — Dr. ACQUOY, *Middeleeuwsche geest. ldr.*, t. a. p. — De aanvang herinnert aan de melodie van de hymne: Jesu, corona virginum", door *Het Paradiis der gheestel. vreuchden*, aangeduid. — Volgens *Hymni de tempore et de sanctis*, Solesmis, 1885, nr. 70, bl. 130, vangt deze hymne aan:



of, volgens eene jongere lezing, met *fis*, aldus modern *dur*, in plaats van iastisch. Over de iastische zangwijzen en hare Duitsche toepassingen, zie BÄUMKER, *Das Katholische deutsche Kirchenlied*, I, nr. 409IV, bl. 734—5. Vgl. hierna de melodie van het lied: „Adieu natuerlic leven mijn". Voor de insgelijks door nr. 149 van *Een dev. eñ pr. b.*, voorgeschreven melodie: „Christe qui lux es et dies", zie hierna: „Christe, du bist licht ende dach".

571. Ic sie die morghensterne.

A.

Ic sie die mor-ghen-ster - ne, heer Je - sus claer aen - schijn; hi

wec - ke - de mi mit li - den: danc heb - be die He - re mijn.

1. Ic sie die morghensterne,
heer Jesus claer aenschijn;
hi weckede mi mit liden:
danc hebbe die Here mijn.

2. „Wat is daer dat mi wecket
ende mi niet slapen en laet?
ic wil die werelt laten
ende al haer toeverlaet."

3. -- „Dat bin ic, ridder coene,
een Heer die voor u strijt;
wanneer wildi mi lonen
al minen arrebeit?"

4. — „Ghenade, Here, ghenade!
siet aen u selves lof,
ic soude u gheerne dienen,
condic of mochtic noch.

5. „Het gaet vast aen een ende,
hoe gheerne waer ic daer,
daer ic mit claren bekennen
die waerheit mochte verstaen."

6. — „O siele, ghi staet so stille,
ghi en comet mi niet so nae,
dat ghi mit claren bekennen
die waerheit mochten verstaen."

7. — „Ghenade, Here, ghenade!
och lieve Here mijn,
ic soude so gheerne volbrenghen
den liefsten willen dijn."

8. — „Och siele, lieve siele,
nu doet den willen mijn,
boven alle gheschapen dinghen
suldi die liefste sijn."

9. — „Sal ic boven allen dinghen
die alreliefste sijn,
so draghe ic u op mijn wesen,
want Here dat is doch dijn."

10. Och dat een gheestelic herte
hem so becommert in deser tijt,
dat God of sine ghenade
geen stede in hem en vint!

1, 2. *heer* bijgev. — 3, 4. t.: *arbeit.*

B.

1. Ic sie die morghensterre,
heer Ihesus claer aenscijn:
„ic gruet u sonder merren
met alder herten mijn.

2. „Och wie mach ic daer horen
maken so suet ghebaer?
Het luydet in mijnen ooren
oft gulden herpen waer."

3. — „O siel, wildi mi minnen
ende mi bekennen bat,
ende mi daer mede ghewinnen,
ic ben dijnre herten scat."

4. — „Ihesus, och lief vercoren,
mijn troost, mijn toeverlaet,
verleent mi al te voren
te volghen uwen raet."

5. — „Wildi bi rade leven,
so laet uws selves raet,
en wilt dat al begheven
daer uwen sin toe staet."

6. — „Sijn dit die naeste weghen?
so ben ic seer vervaert:
natuer die en wils niet pleghen,
het is haren rechten aert.

7. — „O siel, slaet op u oghen,
siet aen mijn bitter pijn,
mijn edel bloet verdroghen;
wildi mijn beter sijn?"

8. — „Wildi mi niet begheven,
Ihesus, mijn gulden pont,
so wil ic u al mijn leven
dragen in minen gront."

9. — „O siel, sou ic u laten?
neen ic, in gheenre stont;
ic ben om uwer baten
ter dood toe seer ghewont."

10. — „O Heer, u bedructe tranen
gheeft mi doer u oetmoet,
en dat ic, mits u vermanen,
mach vercrighen dat eewighe goet."

11. — „O siel, ontfaet die crone,
mijn trou die gheve ic di;
mi suldi hebben te loone,
en scheyt nu niet van mi."

5, 2. t.: *selfs.*

C.

1. „Ick sie die morghensterre,
heer God u claer aenschijn,
daer af ben ick so verre;
dies mach ick wel droeve sijn.

2. „Wie is hi die daer singhet
ende mi niet rusten en laet?
Mi dunct, dat hi mi dwinghet
te kennen mijn misdaet."

3. — „Dat ben ick, reden koene;
ick hebt u langen tijt gheseyt,
dat ghi moet gheven soene,
al dancket u arbeyt."

4. — „Och reden, laet dat varen
ende en spreect daer niet meer of;
wilt God, ick sal noch tiaren
wel quiten mijn belof."

5. — „Nature, ghi beyt te langhe,
dies ben ick seer vervaert:
want ons heeft in bedwange
die doot die niemant en spaert."

6. — „Waer ic mi wende oft keere,
ghi en doet mi gheen verdrach;
altoos wilt ghi mi leeren
te laten dat ick plach."

7. — „Conde ic u daer toe bringen,
dat ghi wilde hooren na mi,
wij souden met vruechden singen
een liet van minne vry."

8. — „Den tijt is om gheleden;
daer coemt mi sorghe af,
dat ic den tijt voerleden
niet weder halen en mach."

9. Dit sullen wi beclagen seere
in onser herten gront,
dan sal God onse heere
sijn gratie ons maken cont.

D.

1. Ick sach de morgen sterne
her Ihesus in claren schyn;
he weckede my myt liden,
danck hebbe de here myn.

2. „Wat ist, dat my wecket,
und my nicht slapen en let?
ick wyl de werlt verlaten
und al er toverlat.

3. „Genade, here, genade!
seet an jw creatur und solves lof!
ick solde jw gerne deynen,
konde ick of mochte ick noch.

4. „Eth geit vast an den ende;
wu gerne wer ick dar,
dar ick myt klaren ogen
de warheit mochte verstaen."

5. — „Och zeile, gy staet so stylle,
und gy en komen my nicht so na,
dat gy myt claren bekennen
de warheit mogen verstaen."

6. — „Genade, here genade,
och leve here myn!
ick solde so gerne vullebrengen
den levesten wyllen dyn."

7. — „Och zeile, leve zeile,
nu doil den willen myn;
boven allen geschappenen dyngen
solle gy de leveste syn."

8. — „Sal ick boven allen dyngen
de alder leveste syn,
so drage ick dy up myn wesen,
want, here, dat is doch dyn."

9. Och, dat eyn geistlick herte
em so bekummert in dusser tydt,
dar God und syne genade
gyne stedde in en vynt.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. ldr.*, nr. 86, bl. 175, zonder wijsaanduiding; — **B.** *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 46vo, „dit liedeken gaet alst beghint"; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 204, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 236, „die wijse alst begint", hierboven weergegeven en *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl. 122, „dit liedeken gaet alst begint", beide met jongere spelling; — **C.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 211, bl. 242, „op die selve wise", de wijs van nr. 204, hierboven weergegeven, en *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 180, met wijsaanduiding: „Het was een schip geladen (vgl. hiervoren III, nr. 484, bl. 1880: „Het comet een schip gheladen", een lied met denzelfden strophenbouw) *off:* Schoon lief, wilt my troost gheven". Deze laatste wijs komt in veel 17de-eeuwsche liederboeken voor. De melodie is te vinden o.a. bij Theodotus, *Het Paradys der geestelijke en kerckelijke lofzangen*, (1621), uitg. Antw. 1648, bl. 558, met verzending naar bl. 219, waar zich met stemaanduiding: „Mijn herte wilt nu vluchten, etc.", voordoet het lied: „Komt heyligh Geest vol machten"; — Stalpaert, *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 83, voor: „Die na de waerheyd wenschen"; — in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe, 1609, bl. 139, zonder wijsaanduiding, voor: „Hoe veel so moetet lusten", en in *La pieuse alouette*, Valencienne 1619, I, bl. 373, voor: „Sache ton origine", zoodat ze waarschijnlijk van Fransche afkomst is.

In A noemt Jesus zichzelf „ridder coene", in B wordt de „ridder" door de minder dichterlijke, meer scholastieke „reden" vervangen, terwijl in D optreedt de „knape koene".

Nrs. 205—211, bl. 237—242 van *Een dev. eñ pr. b.*, waarvan de aanvangsregelen volgen, werden voorgedragen op dezelfde wijs als nr. 204: „Ick sie mijns levens eynde"; — „Maria coninghinne"; — Ick ligghe in desen dale; — „Ick wil mi gaen bekeeren"; — Ick drage dat liden verborghen (zie hierna) ook gezongen op de wijs: „Het reedt een ridder wt jaghen"; — „Tis recht dat wi die maget eeren", ook voorgedragen op de wijs: „Had ick eenen getrouwen bode" (zie dit laatste lied hierna); — „Ick sie die morghensterre // Heer God u claer aenschijn".

D. Hölscher, *Niederdeutsche Lieder und Sprüche*, Berlin, 1854, nr. 49, bl. 102. — J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln* (15de—16de eeuw), in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXI (1888), bl. 129 vlg., vermeldt eene tweede Nederduitsche lezing: „Ich sien den morgens sterren // ons heren clair anschyn", 11 str., en een daarvan zeer afwijkenden tekst: „[I]ch sach den aventz sterre // ons heren claren anschyn", 13 str.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 66, bl. 326, het wereldlijke lied: „Ic sie die morgen sterre".

---

572. Begheerte, nu vlieghet ten hemel op.

1. Begheerte, nu vlieghet ten hemel op,
   groet mi mijn lief ende secht hem lof.
   Rex glorie,
   deus omnipotens misericordie.

2. Secht hem, dat ic van minne quel,
   het gaet mit mi al uten spel.
   Rex glorie, cet.

3. Sijn minne staet vast in minen sin,
   en wils niet meer, mi en doochs niet min.
   Rex glorie, cet.

4. Nimmermeer en worde ic ghesont,
   sijn hoghe minne si mi cont.
   Rex glorie, cet.

5. Hi heeft mi in minen gront gheraect,
   sijn stralen sijn weder ghehaect.
   Rex glorie, cet.

6. Hi is een soete honichvloet,
die droghen herten groeijen doet.
Rex glorie, cet.

7. Hi mach wel draghen goeden moet
die mint dat ongheschapen goet.
Rex glorie, cet.

8. O siele, wilt ghi nu meien gaen?
gaet daer seraphin gulden harpen slaen.
Rex glorie, cet.

9. Al daer is clanc ende overclanc,
daer is der soeter minnen sanc.
Rex glorie, cet.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 88, bl. 178, zonder wijsaanduiding, naar het 15de-eeuwsch thans te Berlijn berustend Hs. 8,190.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 71, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 311, met de eerste strophe van den tekst, naar dezelfde bron.

---

573. O Jesus, soete aendachticheit.

A.

O Je - sus, soe - te aen - dach - ti - cheit, wa - rach - ti - ghe vrou-de en - de sa - li - cheit, mer bo - ven al - le ghe - noe - che - li- cheit is soet dijn te - ghen-woor - di - cheit.

1. O Jesus, soete aendachticheit,
warachtighe vroude ende salicheit,
mer boven alle ghenoechelicheit
is soet dijn teghenwoordicheit.

2. Ten wert ghesonghen nie soeter sanc,
noch blider en wert nie herte becant,
noch weerder vrucht en quam nie voort
dan des sone Godes gheboort.

3. O Jesus, der sondaren toeverlaet,
die hi so vaderlic ontfaet,
hoe wel is hem die daer nae staet,
dat hi hem soeke sonder aflaet!

4. Gheen tonghe en cans ghespreken niet,
gheen penne en cans gheschriven niet;
mer dies ghesmaket, hoe wel weet hijt,
wat Jesus Cristus te minnen si.

5. Jesus te minnen is ewich goet,
dat mine siele in qualen verlanghen doet
nae sijnre soeter honichvloet,
daer si in vindet haers herten boet.

6. Och Jesus, ghevet te voelen mi
die oversoetherticheit van di,
dat ic bekenne wat vroude het si
die teghenwoordicheit van di.

7. Och soete Jesus, die minne dijn
die is so soet ende also fijn,
si versadet sonder pijn
ende altoos doet si hongherich sijn.

8. In hongher levet hi, die dijns ghesmaket,
altoos sijn hoochste begheerte waket,
onachtsaem alles dat hem ghenaket
dat niet en is uut di ghesaket.

9. Comet Jesus, lief der sielen mijn,
verleent mi door die doochden dijn,
dat ic moet sien dijn claer aenschijn
ende ic des moghe vrolic sijn!

10. Dat soetste aller soeticheit
is Jesum te minnen, voorwaer gheseit;
het is boven alle begheerlicheit,
een oversoete bequamelicheit.

11. O oversoetste goedertierenheit,
Jesus minne ende vrolicheit,
ghif dat mi trecke dijn soeticheit
tot dijnre minnen ewicheit!

12. Mijn hoochste lof is Jesum te minnen
ende nimmermeer vremden troost te winnen,
want beter waert te mael te ontsinnen,
dan boven Jesum iet te minnen.

13. O Jesus alresoetste mijn,
verleent der sielen troosteliken schijn,
die suchtet ende claghet ende lidet pijn,
om altoos lief bi lief te sijn.

14. Hi is der sielen vrolicheit,
mijns herten hoochste weerdicheit
ende alre werelde salicheit
ende alre werelde vrolicheit.

15. Waer ic in alre werelde si,
Jesus is mijnre herten bi;
als ic hem soeke, hoe bereit is hi!
als ic hem vinde, hoe wel is mi!

16. Den ic soeke, sie ic te hant,
mijns levens hebbic een seker pant,
des mi quellen doet der minnen bant,
die mijn herte heeft al verbrant.

3, 4. *soeke sonder aflaet*, zoek zonder ophouden, steeds zoek. — 8, 3—4. De zin is: zonder te letten op hetgeen hem overkomt, indien het niet uit U afgeleid is, zijn oorzaak heeft.

B.

1. Iesu soete memorie,
des hertzen vreucht en glorie,
maer boven alle soetigheyt
soo is sijn tegenwoordicheyt.

2. Een tongh en kant uyt spreken niet,
noch letter doen daer af t'bediet;
diet proeft weet wat 't is, sekerlick,
Jesum te minnen hertelick.

3. Men singht melodieuser niet,
men hoort geen blijdelicker liet,
't verwint oock allen englen toon,
den soeten naeme Jesus schoon.

4. Jesus liefde duert eewiglick,
versaet ons hertzen wonderlijck,
en smaeckt daer by seer soetelijck,
vermaeckt ons oock seer lieffelijck.

5. Die u eten, sijn hongrich eer,
die u drincken, sijn dorstich meer,
sy en begeren anders geen
dan Jesum, d'allerliefst' alleen.

6. Des morgens wil ick vroech op staen,
ten grave met Maria gaen,
Jesum soecken soo hy gebiet,
inwendich, maer uytwendich niet.

7. Duysentmael daechs roep ick: „wanneer
suldy komen tot my, o Heer,
en maecken my van herten bly
en van mijn eygen liefde vry.

8. „Jesu als ghy int hertze spreeckt
en uwen brandt daer in ontsteeckt,
vergaet des werelts ydelheyt
en alle haer begeerlicheyt.

9. „Wie dat u liefde droncken maeckt,
die weet te recht hoe dat ghy smaeckt;
hoe salich is hy die dat proeft,
want hy niets anders en behoeft."

10. Ick sal hem volgen waer hy gaet
en blijven stille daer hy staet;
hy heeft genomen 'therte mijn,
daerom kan ick sonder hem niet sijn.

11. Jesum te dienen is my soet,
ick geef my heel in sijn behoet,
ick sterf my selven al den dach,
op dat ick in hem leven mach.

12. Lof, eere, prijs en danckbaerheyt
sy Godt Vader in eeuwicheyt,
met Jesu, sijnen lieven soon,
en heilich Geest ins hemels troon.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 93, bl. 184, „dit is de wise: O Jesus dulcis memoria", naar het 15de-eeuwsch Hs. 8,155 te Berlijn. Voor den Latijnschen tekst toegeschreven aan den H. Bernardus van Clairvaux, gest. 1153, en de Duitsche navolgingen, zie Hoffmann v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 1861, nr. 167, bl. 307, nr. 168, bl. 310, en nrs. 17—20, bl. 91—2; — zie verder Ph. Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 183, bl. 117, waar de tekst bestaat uit vijftig vierregelige strophen; — Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 123, bl. 383; — John Julian, *A dictionary of hymnology*, 1892, bl. 585. — **B.** *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Gheest.*

harmonie), Embrick (1620), exempl. zonder titelblad, uitg. 1638 (?), nr. 42, bl. 54, met opschrift: „Iesu dulcis memoria".

Melodie. Bäumker, t. a. p. De drie volgende zangwijzen, medegedeeld door B. naar een 15de-eeuwsch Hs. van de Stadsbiblioth. te Trier, — aan de derde ontleenen wij de bovenstaande melodie — verschillen veel met de kerkelijke melodie „Jesus dulcis memoria". Zooals Bäumker het doet opmerken, is de melodie II eene variante van de zangwijs: „Puer natus in Bethlehem"; zie hiervoren III, nr. 524, bl. 2023: „Een kint gheboren in Bethlehem".

Hs. te Trier.

I.

Je - su dul - cis me - mo - ri - a, dans ver - a cor - dis gau - di - a,

II. *sic*

sed su - per mel et om - ni - a, e - jus dul - cis prae-sen - ti - a.

III.

Je - su dul - cis me-mo - ri - a, dans ver - a cor - dis gau - di - a,

sed su - per mel et om - ni - a, e - jus dul - cis prae-sen - ti - a.

574. Siit vroelic, het is geworden dach.

(1)

Siit vroe - lic, het is ge-wor-den dach, die son - ne die is op - ge-

gan - - - - - - - gen, die Heer die heeft ge - won - nen den

(2) (3) (4)

striit, hi heeft ver-loest die van - gen. Nu laet ons gaen een vro - lic

ganc in gan - ser wa - rer myn - ne; die

doer is op - ge - daen, hi wil ons la - ten in - ne.

Berlijnsch Hs. 8,190.

(1) (2) (3) (4)

op - ge- die van - gen. Nu laet ons. vro - lic.

A.

1. Siit vroelic, het is geworden dach,
die sonne die is opgegangen,
die Heer die heeft gewonnen den striit,
hi heeft verloest die vangen.

Nu laet ons gaen een vrolic ganc
in ganser warer mynne;
die doer is opgedaen,
hi wil ons laten inne.

2. Mynne is dat beste guet,
dat ymmermeer mach wesen;
die myn den mynnende mensche doet
al sonder arbeit leven.
Nu laet, enz.

3. Mynnen wy Goede eenpairlic
ende scuwen der werrelts wegen,
so mogen wy worden van doechden riic
end ewelicken leven.
Nu laet, enz.

4. Ist dat wy Ihesum volgen nae
een corte stont in mynnen,
hi wil ons cronen al hier nae
ende maken coninghinnen.
Nu laet, enz.

5. Ihesus mynne, die brede staet,
en machmen niet verbergen;
die Ihesus mynne int herte hat,
mit vrede sel hy sterven.
Nu laet, enz.

1, 4. *vangen* = gevangenen. — 3, 2. t.: *ende scuuen.* — 3, 4. t.: *ewelic;* vgl. B, 4, 3.

B.

1. Sijt vrolic, het is gheworden dach,
die sonne die is op gheganghen,
die Here die heeft ghewonnen den strijt,
hi heeft verlost die ghevanghen.
Nu laet ons gaen een vrolic ganc
in ganser warer minne,
die doer is op ghedaen
hi wil ons laten inne.

2. Jesus min is dat alrebeste goet,
dat emmermeer mach wesen,
want minne doet dat lieflic hart
allen arbeit ghenesen.
Nu laet ons, enz.

3. Ist dat wi Jesum volghen na
een corte stont in minnen,
hi wil ons cronen al hier na
ende maken coninghinnen.
Nu laet ons, enz.

4. Minnen wi Jesum eenpaerlijc
ende scuwen der werelt weghen,
so moghen wi worden van doechden rijc
ende eweliken leven.
Nu laet ons, enz.

5. Jesus min, die brede staet
en machmen niet verberghen;
die Jesus min int herte hout,
met vrede sal hi sterven.
Nu laet ons, enz.

2, 1. *is* bijgev. — 5, 1. t.: *stat.*

C.

1. Weest vrolijc het is gheworden dach,
die sonne die is op gheghanghen,
die Heer die hevet ghewonnen den strijt,
hi heeft verlost sijn ghevanghen.
Laet ons gaen een vroliken ganc
in goeder waerder minnen;
die doer heeft Jhesus opghedaen,
hi wil ons laten ynne.

2. Die minne is dat beste goet
dat ummermeer mach wesen,
die myn die den minnenden mensche doet
al sonder arbeit leven.
Laet ons, enz.

3. Woude wi Jhesum volghen na,
een corte tijt in minnen,
hi soude ons cronen, als ic verstae,
ende maken ons coninghinne.
Laet ons, enz.

4. Jhesus min, die breyde scat,
die en can nyemant verwerven;
wie Jhesus in sijn harte draecht
hi mach wel vrolic sterven.
Laet ons, enz.

2, 3. t.: *die myn die doet den minnenden mensche;* vgl. A, 2, 3.

Tekst. A. W. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 44, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 241, naar het 15de-eeuwsch Weener Hs.

B. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 8, bl. 25, hierboven weergegeven; — Id., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 96, bl. 192, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, met wijsaanduiding:

Die mint dat hem sijn hoep ontgaet,
die mach wel claghen;
want hi met sorghen is belast
van droeven daghen.

J. A. Alberdingk Thijm, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, 1850, I, bl. 220, naar H. v. F., onder den titel: „Nonnetjens-Paaschlied".

C. Hs. 1042 van Meerman (na 1525) thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Bibl., bl. 40, zonder wijsaanduiding. — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 201, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 234, bevat met enkele varianten den tekst A, zonder refrein, daarenboven de drie strophen die volgen:

6. Der werelt minne is fenijn,
die haer mint wort bedrogen;
die menige waent de liefste sijn,
int eynde vint hijt gheloghen.

7. Daer om en wil ick mi nyet verliesen
om eenichs menschen loosen waen,
ic wil den soeten Ihesum verkiesen,
van hem wil ic sijn trou ontfaen.

8. Ic wil hem in mijn herte sluten,
ende houden hem daer in al vast,
ende laten alle dinck van buyten,
ende leven met hem in groter rast.

Melodie. Bäumker, t. a. p. — Dezelfde wijs, buiten de door B. aangeduide, hierboven medegedeelde varianten, is te vinden in het Berlijnsch Hs. 8,190. Het door dit Hs. als stem aangeduide lied is te vinden, met achtregeligen anderen strophenbouw, onder de *Oud-Vlaemsche liederen en andere gedichten*, uitgegeven door C. Carton, voor rekening van de Maetschappij der Vlaemsche bibliophilen, Gent, z. j [1847], 2de serie, nr. 9, tweede stuk, bl. 311, aan het slot van een allegorisch gedicht. Wij laten de eerste twee strophen volgen:

Die mint ende hem sijn hope ontgaet,
hi mach wel claghen;
want hi van zoorghen leen ontfaet,
van drouven daghen;
hem en helpt no vrient, no maghen,
no niemens raet,
helpt zo hem niet sijn liden draghen,
die tleit verslaet.

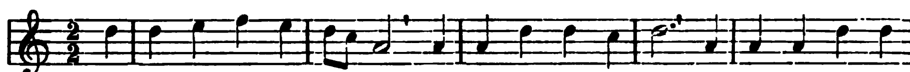
Daer of mach ic wel wesen ein,
die liden moet;
mijn hope es wech, mijn troost es clein,
ende onder voet;
so wat ic doe is jegenspoet,
ic bem allein;
hope ende troost waer mi nu goet,
noch anich ghein.
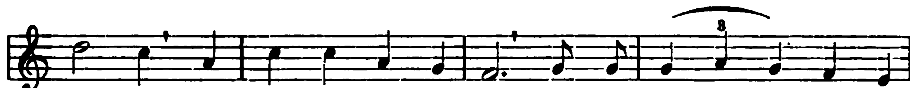
Volgens eene welwillende mededeeling van Prof. L. Scharpé te Leuven, bevat het Hs. eene door Carton niet uitgegeven melodie van dit lied. Deze is echter, naar onze meening, met geen zekerheid uit de notatie op te maken.

In *Een dev. eñ pr. boecxken* wordt het lied voorgedragen „op die selve wise" (van een voorgaande lied): „Ick sach mijn heere van Valckensteyn" (zie hiervoren I, nr. 19, bl. 116) „Oft op (die wise) vanden timmerman" (zie hiervoren I, nr. 40, bl. 217: „Wie wil hooren singhen van eenen timmerman?"), „Oft op: Wij willen ons gaen verheffen" (zie dit lied hierna).

575. Die alresoetste Jesus.

A.







(1) *sic*, Weener Hs.; Berlijnsch Hs.: *d c* ♮ *a f.*

1. Die alresoetste Jesus,
die alreliefste Heer,
die mint die reine maechden,
die maechden also seer;
ende hi sach van den hemel uut,
hoe dat si was ghedaen,
sijn lief, sijns herten bruut.

2. Hi seide: „verblijt u maghet,
verweende rose root,
om u heb ic gheleden
den alrebittersten doot,
ende ghi sijt van varwen bleic,
heeft u die viant arch ghedaen?
voorwaer dat is mi leit."

3. — „Ten heeft mi ooc gheen wonder,
al bin ic van varwen bleic,
want mi wert alle daghe
der varwen af gheleit.
Ende tis al om dijn minne, lief,
ende die mijn hert vercoren heeft,
en can ic ghecrighen niet."

4. Heer Jesus keerd hem omme
recht of hi woude gaen.
Hi liet die droefde siele
al op haer selven staen.
Ende si bedreef so groot misbaer,
ende die haer herte vercoren heeft,
die lietse alleine staen.

5. Die tranen die si weende
die deden Heer Jesus wee;
hi trooste die siel van binnen,
hi sprac: „nu en weent niet mee
ende ic sel u maken blij
hier boven in den hemel
al in mijns vaders rijc!"

6. Hi namse al in der minnen,
hi setse al in sijn cruus;
hi voerdse also hoghe
al in der minnen huus,
ende si dreef so groot jolijt;
te voren was si droevich,
nu is si seer verblijt.

2, 2. *verweende*, edel, prachtig. — 2, 5. *van* bijgevoegd; zie 3, 2. *van varwen bleic*, ontkleurd. — 2, 6. *arch*, erg, kwaad. — 3, 3 en 4. De zin is: want alle dagen vermindert mijn kleur. — 5, 1—2. vgl. hiervoren I, nr. 30, bl. 175: „Och Elsje, seide hi, Elsje", 10, 1—2.

B.

Die al - der soet - ste Ie - sus, die al - der milt - ste Heer, hi
mint die rey - ne maech-den, die maech - den al - so seer, en - de
siet van den he - mel wt, hoe su - ver - lijc dat si is ghe-
daen, sijn wt - ver - co - - - ren bruyt.

1. Die alder soetste Iesus,
die alder miltste Heer,
hi mint die reyne maechden,
die maechden also seer,
ende siet van den hemel wt,
hoe suverlijc dat si is ghedaen,
sijn wtvercoren bruyt.

2. Hi sprac: „verblijt u, maghet,
o edel roose root,
om u heb ick gheleden
den bitterlijcken doot;
des danct mi tot alder tijt,
keert u tot mi in alle uwe noot,
ick sal u maken verblijt.

3. „Ic liet mi, om uwer minnen,
aent hout des cruycen slaen,
dus wilt met bliden sinnen
doer mi dat cruyce ontfaen
ende draghen blijdelijck;
so sal ick u hier nae vriendelijc
ontfaen al in mijns vaders rijc.

4. „Daer sal ic u gheven
der maechden dierbaer croon,
die gheheeten is Aureola
al boven maten schoon;
die sullen si draghen alleen,
die nu den viant wederstaen
ende bliven maghet reen.

5. „Boven alle heylighen,
die daer zijn inden troon,
so vercrigen daer die maechden
een sonderlinghen loon,
ende singen eenen nieuwen sanck,
ende elcken voetstap, die sy treen,
gheeft eenen soeten clanck.

6. „Maria die over scone maget
si leydet daer den dans,
ende alle die soete maechdekens
die draghen een gulden crans,
die is gemaect van lelien soet;
want si haer stolen ghewasschen hebben
al in des lammekens bloet.

7. „Daer wort Iesus, die brudegom,
dat soete lammekijn,
gevoet onder die lelien
dat suyver maechden sijn,
die hem alom beringhen
ende duysent dusent ende hondert
vrolic alleluya singen. dusent

8. „Si schouwen blijdelijcken
dat goddelijck aenschijn,
en volghen stadelijcken
dat soete lammekijn
so waer dat henen gaet;
dit vercrighen die ootmoedich ende reyn,
die hem hoeden voer misdaet."

1, 2. t.: *heere.* — 1, 4. t.: *seere.* — 2, 1. *o* bijgev. — 5, 6. *sic*, Dr. Acquoy, t.: *die sy inden hemel treen.* — 6. aangeh. bij Dr. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 524. Zie over den Maagdendans, het lied hierna: „In den hemel is eenen dans". — 6, 6. *sic*, Dr. Acquoy, t.: *al wit gewasschen hebben.* — 7, 2. t.: *lammeken gevoet.* — 7, 3. t.: *onder die lelien.* — 8, 2. t.: *godlijck.* — 8, 6. t.: *vercrighen alleen.* — 8, 7. *sic*, Dr. Acquoy.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geist. Ldr.*, 1854, nr. 97, bl. 193, met wijsaanduiding: „Ic sach een suverlike deerne // een wonderlike schone maecht // ter hoochster" .... — **B.** *Een devoot eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 91, bl. 117, waar het lied tot wijs heeft: „Ick weet nog een maghet". — Aangeh. door Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 104, die het stuk „zóó keurig van vorm, zóó liefelijk van versbouw, zóó vriendelijk van toon" vindt, dat hij het een waardig einde noemt voor zijne beschouwing en deze daarmede sluit. — Dit lied is ongelukkiglijk niet ongeschonden tot ons gekomen. Dr. Acquoy, die anders de teksten diplomatisch weergeeft, acht het noodig hier aan verschillende versregelen veranderingen toe te brengen.

Melodie. A. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 46*a*, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 244, naar het Berlijnsch Hs. 8,190, de eerste strophe. Het zesde vers in str. 2, 3 en 4 schijnt ten gevolge van de melismatische melodie tot vier accenten uitgebreid:

Daarna J. C. M. van Riemsdijk, *Vier en twintig ldrn. der 15de en 16de eeuw*, 1890, nr. 8, bl. 14, de eerste str. met de zangwijs.

Eene minder goede lezing der melodie deelt Bäumker mede, nr. 46, bl. 243, naar het Hs. van Weenen.

B. *Een dev. eñ pr. boecxken*, nr. 90, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 116, waar de melodie: „Ick weet noch een maghet" dienst doet voor het lied: „Ten was noyt mensche van sonden". Zie dit lied verder in onze verzameling. Deze zangwijs behoort tot de „verdwaalde melodieën". Vgl. hiervoren III, nr. 478, bl. 1858: „Kinder swijcht, so moochdi horen", en de onmiddellijk volgende melodie: „Heer Jesus, uwen brunen cop".

576. Heer Jesus, uwen brunen cop.

A.

Heer Je - sus, u - wen bru - nen cop, *ec - ce mun - di gau - di-*

a, hi bloeyt als e - nen wijn-garts cnop. *Ci - a fi - a len - ci-*

a, o vir - go Ma - ri - a, o ple - na gra - ti - a!

1. Heer Jesus, uwen brunen cop,
   ecce mundi gaudia,
   hi bloeyt als enen wijngarts cnop.
   Cia fia lencia,
   o virgo Maria,
   o plena gratia!

2. Heer Jesus rockelkijn dat was groen, enz.
   ende al sijn lijfken als ene bloem, enz.

3. Heer Jesus is een avontgangher, enz.
   tot eenre jonferen was alle sijn ganc, enz.

4. „Si hebben mi lief, si minnen mi seer, enz.
   daer om bin ic bi den jonferen gheern," enz.

5. — „Maria, hudet uwen soen, enz.
   datten u die jonferen niet en nemen," enz.

6. — „Ic en cans ghehuden niet, enz.
hi heeft die reine herten lief," enz.

7. — „Ic heb si oec also duur ghecoft, enz.
daer om en mach icker niet wesen of," enz.

8. Hi nam een corf in sijnre hant, enz.
hi las die sprockelkijn, daer hise vant, enz.

9. Hi nam die cruke, hi haelde water, enz.
hi halp sijnre moeder dat moesken coken, enz.

8, 1. t.: *sijn hant*. — 8, 2. *sprockelkijn* = sprokkelhout. — 9, 2. t.: *caken;* vgl. B, str. 3, 2; zie B, str. 1—2.

B.

1. Jhesus nam dat korffgen in syn hant,
ecce mundi gaudia.
He las de spaengen da he sy vant.
Fio fiolencia,
o virgo Maria,
o plena gratia.

2. He nam dat puystergen in syn hant, enz.
He bleyss dat vuyrgen dat it brant, enz.

3. He nam dat leffelgen in syn hant, enz.
he halp synre moder dat moisgen koichen, enz.

4. „O Maria verwar dyn kynt, enz.
He geit des aventz also spaede," enz.

5. — „Ick en cans verwaren neit, enz.
He hait de reyne hertzgens lieff," enz.

6. Jhesus had eynen bruynen cop, enz.
Vyl bruyner dan een wynrank top, enz.

1, 3. *spaengen* = brokjes hout. — 1, 4. Hs.: *fiolenlcia*. — 2, 1. *puystergen* = blaasbalgje. — 2, 2. = Hij blies het vuurtje, dat het brandde. — 3, 1. *leffelgen* = lepeltje. — 3, 2. moisgen = dim. van *mois*, moes = spijs. — 4, 1. t.: *dkynt*. Aan den rand van het Hs. leest men het woord *son* = geef acht op uw kind, of op uw zoon.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 10, bl. 28, en Inleiding bl. 11, naar het Hs. B, thans 8,185 der K. Berlijnsche Biblioth.; — Id.,

Niederl. geistl. Ldr., 1854, nr. 98, bl. 195, en Inleiding bl. 8, telkens zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven. — Na te hebben vastgesteld dat, bij vergeestelijking van het wereldlijk lied, Jesus en de minnende ziel optreden in de plaats van twee geliefden, drukt H. v. F. zich uit in dezer voege: „Diese Verweltlichung der himmlischen Liebe geht noch weiter. So erscheint Christus als ein Abendgänger, der um eine schöne Jungfrau wirbt. Maria, heisst es, nimm deinen Sohn in Acht, die Jungfrauen fangen ihn sonst. Wie kann ich ihn hüten, erwiedert Maria, er hat die reinen Herzen so lieb!" En Hoffmann haalt, naar hetzelfde Hs., strophen 6 en 7 aan van het lied: „Des morghens vroe bi tiden" (Van Maria Magdalena), zie hierna, waarin men dezelfde gedachte, ofschoon anders ingekleed, terugvindt.

B. *Das Lb. der Anna von Köln*, K. Bibl. te Berlijn, Ms. germ. *Oct.* 280, beschreven door Dr. J. Bolte, in Zeitschrift für deutsche Philologie, XXI (1889), bl. 129 vlg., waar, bl. 134, door den schrijver wordt gewezen op het verband tusschen dezen tekst, bl. 27*b* van het Hs., dien hij zoo goed was ons mede te deelen, en den tekst uitgegeven door H. v. F. — Str. 8—9 van A en 1—4 van B, schijnen te behooren tot een lied over de kindsheid van Jezus, terwijl str. 1—7 van A en 4—6 van B, moeten deel uitmaken van een ander lied.

Melodie. Ongetwijfeld werd dit lied gezongen op dezelfde wijs als: „Kinder swijcht, so moochdi horen"; zie hiervoren III, nr. 478, bl. 1858.

---

577. O ghi die Jesus wijngaert plant.

A.

O ghi die Je - sus wijn-gaert plant, ver - blijt u op dat soe - te
lant, daer ghi sijt toe ver - co - - - ren.

1. O ghi die Jesus wijngaert plant,
verblijt u op dat soete lant,
daer ghi sijt toe vercoren.

2. Die cierheit is onsprekelic,
die blischap onbegripelic,
die u daer sal gheburen.

3. Die claerheit, vroocht ende suverheit,
die Jesus u daer heeft bereit,
en is u niet te noemen.

4. Jerusalem ist lant sijn naem,
vol heilicheden seer bequaem,
vervult mit allen vroochden.

5. Van hen en comt daer niemant in
dan die int herte draecht Jesus min
ende is verciert mit doochden.

6. Dus is hi die sijn wijngaert plant
ende naerstich dient, hem seer verlanct
om corts bi hem te comen.

7. Tsal ewich duren sonder verganc,
het is veel clare dan claer gout,
verciert mit gulden bloemen,

8. Die clare blenken dan die maen;
die sonne si ooc boven gaen
mit haren soeten roke.

9. Van puren gout ist schoon paveit,
mit soeten rosen overleit,
die sullen ewich duren.

10. Och boven al Marien soon
is daer so wonderlike schoon,
diet lant u heeft ghewonnen.

11. Hi is so soet, ghenoechelic,
veel clare, schoonre onghelic
dan hondert dusent sonnen.

12. Hi sit daer in dat soete lant,
sijn lieve vader ter rechter hant
voor alle creaturen.

13. Die hem aenschout is so verblijt,
tien dusent jaer dunct hem gheen tijt;
tis waer, diet kan versinnen.

14. Want reden, die tijt en is daer niet
daer nimmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen.

15. Men is daer ewelic vro ende bli,
van allen sorghen is men vri,
daer en mach gheen weelde ghebreken.

16. Maria is daer die coninghinne
al reine maechden haer ghesinne,
die Jesu sijn vercoren.

17. Maria boven al is ghemint
van des coninghes soon, haer lieve kint,
als balsaem onder den doornen.

18. Hoe claer, schoon ende suverlijc
dat si daer is in haers kindes rijc,
en is u niet te noemen.

19. Haer croon blinct wonderlike seer,
al gulden lelien sijn haer cleet,
gout rosen haer saphieren.

20. Recht als die sterren ende maen
hier van der sonnen licht ontfaen,
so doen van haer alle sielen.

21. Haer rooc gaet boven alle cruut,
ende boven cimbalen haer gheluut
ende al tgheselschap der pipen.

22. Die borghers draghen al een croon,
si singhen dattet clinct in den troon:
„osanna, alleluia!"

23. Maer ooc der maechden sanc is schoon
die singhen mit des conincs soon
ende mit die maecht Marien.

24. Hoe dat kint hout hemelrijc,
hoe schoon, claer, soet ende wonderlijc,
en can gheen mensch begripen.

25. Haer croon heeft om enen rosenkrans,
si singhen mit Jesum aen den dans
ende loven sonder merren.

26. Dat cransken heeft so groot virtuut:
elc roosken gheeft meer claerheit uut
dan sonne, maen ende sterren.

27. Gheen cruut op aertrijc is so goet,
dat ruken mach alst cransken doet,
al waer alle cruut fiolen.

28. Si horen ooc dat soete gheluut:
comt mijn gheminde, soete bruut,
ende rust in minen armen!

29. Si sijn bevaen mit Jesus min
als Cherubin ende Seraphin,
van groter minnen si bernen.

30. Ghelijc die sonne is haer aenschijn,
si volghen dat soete lammekijn,
ghecledet mit witten stolen.

31. Die enghelen ende sielen sijn ghemeen
ende singhen blidelic over een
den coninc van den trone.

32. Lof, eer si u, heer Sabaoth
almachtich, heilich, ewich God,
een wesen, drie personen!

33. Ghi sijt die ewich is gheweest,
ende hemel ende aertrijc mit u gheest
doet vrolike jubileren.

34. Och tis hem seer behaghelijc
te horen van dat soete rijc,
die eerberlike leven.

35. Die Jesum dienen trouwelic,
sinen wijngaert planten si boudelic,
die werelt si begheven.

36. Want als haer tijt hier is ghedaen
sal hi se blidelic daer ontfaen,
ghelijc die sonne vercieren.

37. Ic en heb u te veel ooc niet gheseit:
dat lant en is noch bet bereit
dan enich mensch can ghedenken.

38. Plant vri, ghi sult daer sijn verblijt,
maer siet dat ghi ghestadich sijt,
u tijt die naect allenken.

39. Dat Jesus u daer sal ontbien,
u werken sal hi oversien
ende u nae doochden lonen.
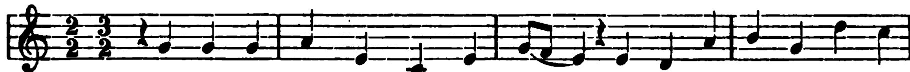
40. Och waerlic, hi is seer verblint
die tijdelic voor ewich mint
ende wil dit lant vergheten.

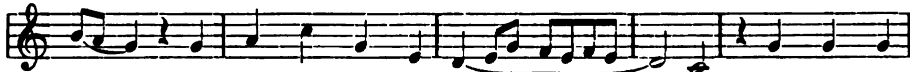
41. Nochtan wel siet sijn fondament
dat schoon vercierde firmament
mit sterren ende planeten.

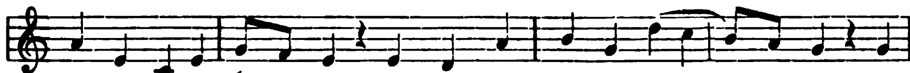
42. Och God verleent een ieghelijc
omt lant te denken op aertrijc
ende daer nae te bewonen!

7, 1. t.: *Het sal.* — 7, 2. t.: *tis schoonre dan waert van gout.* — 8, 2. t.: *te boven.* — 8, 3. H. v. F. stelt: *bloemen* (roke). — 11, 2. t.: *veel schoonre ende clare.* — 12, 1. *lant* = de hemel; cf. *patria* in de hymnen; b.v. „Verbum supernum prodiens // nec Patris", enz. slotvers. — 15, 1. t.: *vro ewich.* — 15, 3. *ghebreken* = ontbreken. — 17, 2. *des* bijgev. door H. v. F. — 17, 3. *onder doren.* — 18, 1. *So claer, so vrisch,* ende s. — 19, 3. B, str. 7 en C, str. 11 hebben *sampielen* en *sampellen.* Zooals D. F. Scheurleer, *Een dev. eñ pr. b.*, aanmerkt, moet men in A lezen in plaats van saphieren, *sappinen.* Vgl. Kilaan op „Sappine" = *sandaal.* — 21, 1. *rooc* = geur. — 21, 3. *pipen*, meerv. van *pijp*, fluit. — 22, 1. t.: *Die burgheren.* — 24, 1. Hs. 8,185 *Hoe dat clincket overt hemelrijc*; vgl. B, 8, 2. — 25, 2. t.: *si sinct;* vgl. B, 9, 2 en C, 14, 2, en zie over den maagdendans de aant. hiervoren, bl. 2260, str. 6. — 25, 3. *merren* = vertoeven. — 26, 1. t.: *groten.* — 29, 3, t.: *liefden* (minnen). — 30, 3. t.: *gheciert mit,* enz. — 31, 1. *ende* bijgev. door H. v. F. — 31, 3. t.: *van der tronen.* — 32, 2. t.: *ewich heilich God*; *hemelrijc.* — 33, 3. t.: *dat eerlike*; vgl. B, 11, 9. — 35, 1. t.: *Ende die,* enz. — 37, 1. t.: *so veel niet gheseit.* — Hs. 8,185: *Ic en hebt so wael ooc niet gheseit.* — 39, 1. t.: *u sal daer.* — 39, 3. t.: *nae u.* — 40, 2. t.: *die tijtlic voor ewich mint;* — H. v. F.: *het ewich.* Vgl. B, 15, 2. — 42, 1. t.: *verlient.*
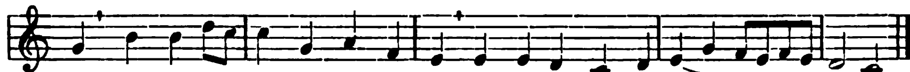
B.











1. O ghy, die Ihesus wyngart plant,
verbliit u op dat suete lant,
daer ghi toe siit vercoren;
die cierheit is onsprekelic,
die bliiscap onbegripelic,
die u daer sel geboren;
die claerheit, vreed, vroechd, suverheit,
die Ihesus u daer heeft bereit,
en is u niet te nomen.

2. Iherusalem ist lant syn naem,
veel heilicheden scoen, bequaem,
vervult mit allen vruechden;
van heen en coemt daer niemant in,
dan die int hert draecht Ihesus myn,
end is verciert mit doechden.
Dus is hi, die syn wyngart plant,
end neerstich dient, hem seer verlanct,
om corts by hem te comen.

3. Och hoe onsprekelike claer,
dat God daer is, ons lieve Vaer,
is wonder, meer dan wonder.
Hi is, die ewich is geweest,
end allen dingen wesen geeft
daer boven end hiir onder;
uyt hem vloyt alle sueticheit,
die haer soe vaerd end wyde spreyt
al tot tlants gulden muren.

4. Syn enich kynt, Marien soen,
is daer soe wonderlike scoen,
diet tlant u heeft gewonnen;
hi is soe suet, genuechelic,
veel scoenre, clarer ongeliic,
dan hondert dusent sonnen;
hi sit daer, in dat zuete lant,
syn lieve Vaer ter rechter hant,
voer allen creaturen.

5. Die hem anscout, is soe verbliit,
tien dusent iaer dunct hem gheen tiit,
tis waer, diet can versinnen;

want reden, die tiit en is daer niet,
daer nymmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen;
men is daer ewich vroem end bly,
van allen sorgen is men vry,
daer mach gheen weeld gebreken.

6. Maria is daer coninghin,
al reinen maechden haer gesyn,
die Ihesu syn vercoren;
mer si is boven al ghemint
van coninx soen, haer lieve kynt,
als balsom onder doren;
soe claer, scoen, friisch end suverlic,
dat si daer is in haer kynts riic,
en is u niet te spreken.

7. Haer croen die blenct daer wonderlike seer,
al gulden lelien syn haer cleer,
gout rosen syn haer sampielen;
recht als die sterren ende maen
hier van die sonne licht ontfaen,
soe doen van haer die zielen;
haer roec gaet boven alle cruyt,
end boven simbalen haer geluyt
end al gescal der pipen.

8. Die borgers dragen al een croen
end singen, dat klinct in den troen:
„Osanna, alleluya!"
Mer och der maechden sanc is scoen,
die singen mit des coninx soen
end mit die maecht Maria;
hoe dat luyt over hemmelriic,
hoe scoen, claer, suet end wonderlic,
en mach gheen mensch begripen.

9. Haer croen heeft om een rosen crans,
si singen mit Ihesu aen den dans
end loven sonder merren;
dat cranskyn heeft soe groet virtuyt,
elc roeskyn geeft meer clairheit wyt,
dan sonne, maen end sterren;

1. O ghy, die Ihesus wyngart plant,
verbliit u op dat suete lant,
daer ghi toe siit vercoren;
die cierheit is onsprekelic,
die bliiscap onbegripelic,
die u daer sel geboren;
die claerheit, vreed, vroechd, suverheit,
die Ihesus u daer heeft bereit,
en is u niet te nomen.

2. Iherusalem ist lant syn naem,
veel heilicheden scoen, bequaem,
vervult mit allen vruechden;
van heen en coemt daer niemant in,
dan die int hert draecht Ihesus myn,
end is verciert mit doechden.
Dus is hi, die syn wyngart plant,
end neerstich dient, hem seer verlanct,
om corts by hem te comen.

3. Och hoe onsprekelike claer,
dat God daer is, ons lieve Vaer,
is wonder, meer dan wonder.
Hi is, die ewich is geweest,
end allen dingen wesen geeft
daer boven end hiir onder;
uyt hem vloyt alle sueticheit,
die haer soe vaerd end wyde spreyt
al tot tlants gulden muren.

4. Syn enich kynt, Marien soen,
is daer soe wonderlike scoen,
diet tlant u heeft gewonnen;
hi is soe suet, genuechelic,
veel scoenre, clarer ongeliic,
dan hondert dusent sonnen;
hi sit daer, in dat zuete lant,
syn lieve Vaer ter rechter hant,
voer allen creaturen.

5. Die hem anscout, is soe verbliit,
tien dusent iaer dunct hem gheen tiit,
tis waer, diet can versinnen;

want reden, die tiit en is daer niet,
daer nymmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen;
men is daer ewich vroem end bly,
van allen sorgen is men vry,
daer mach gheen weeld gebreken.

6. Maria is daer coninghin,
al reinen maechden haer gesyn,
die Ihesu syn vercoren;
mer si is boven al ghemint
van coninx soen, haer lieve kynt,
als balsom onder doren;
soe claer, scoen, friisch end suverlic,
dat si daer is in haer kynts riic,
en is u niet te spreken.

7. Haer croen die blenct daer wonderlike seer,
al gulden lelien syn haer cleer,
gout rosen syn haer sampielen;
recht als die sterren ende maen
hier van die sonne licht ontfaen,
soe doen van haer die zielen;
haer roec gaet boven alle cruyt,
end boven simbalen haer geluyt
end al gescal der pipen.

8. Die borgers dragen al een croen
end singen, dat klinct in den troen:
„Osanna, alleluya!"
Mer och der maechden sanc is scoen,
die singen mit des coninx soen
end mit die maecht Maria;
hoe dat luyt over hemmelriic,
hoe scoen, claer, suet end wonderlic,
en mach gheen mensch begripen.

9. Haer croen heeft om een rosen crans,
si singen mit Ihesu aen den dans
end loven sonder merren;
dat cranskyn heeft soe groet virtuyt,
elc roeskyn geeft meer clairheit wyt,
dan sonne, maen end sterren;

1. O ghy, die Ihesus wyngart plant,
verbliit u op dat suete lant,
daer ghi toe siit vercoren;
die cierheit is onsprekelic,
die bliiscap onbegripelic,
die u daer sel geboren;
die claerheit, vreed, vroechd, suverheit,
die Ihesus u daer heeft bereit,
en is u niet te nomen.

2. Iherusalem ist lant syn naem,
veel heilicheden scoen, bequaem,
vervult mit allen vruechden;
van heen en coemt daer niemant in,
dan die int hert draecht Ihesus myn,
end is verciert mit doechden.
Dus is hi, die syn wyngart plant,
end neerstich dient, hem seer verlanct,
om corts by hem te comen.

3. Och hoe onsprekelike claer,
dat God daer is, ons lieve Vaer,
is wonder, meer dan wonder.
Hi is, die ewich is geweest,
end allen dingen wesen geeft
daer boven end hiir onder;
uyt hem vloyt alle sueticheit,
die haer soe vaerd end wyde spreyt
al tot tlants gulden muren.

4. Syn enich kynt, Marien soen,
is daer soe wonderlike scoen,
diet tlant u heeft gewonnen;
hi is soe suet, genuechelic,
veel scoenre, clarer ongeliic,
dan hondert dusent sonnen;
hi sit daer, in dat zuete lant,
syn lieve Vaer ter rechter hant,
voer allen creaturen.

5. Die hem anscout, is soe verbliit,
tien dusent iaer dunct hem gheen tiit,
tis waer, diet can versinnen;

want reden, die tiit en is daer niet,
daer nymmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen;
men is daer ewich vroem end bly,
van allen sorgen is men vry,
daer mach gheen weeld gebreken.

6. Maria is daer coninghin,
al reinen maechden haer gesyn,
die Ihesu syn vercoren;
mer si is boven al ghemint
van coninx soen, haer lieve kynt,
als balsom onder doren;
soe claer, scoen, friisch end suverlic,
dat si daer is in haer kynts riic,
en is u niet te spreken.

7. Haer croen die blenct daer wonderlike seer,
al gulden lelien syn haer cleer,
gout rosen syn haer sampielen;
recht als die sterren ende maen
hier van die sonne licht ontfaen,
soe doen van haer die zielen;
haer roec gaet boven alle cruyt,
end boven simbalen haer geluyt
end al gescal der pipen.

8. Die borgers dragen al een croen
end singen, dat klinct in den troen:
„Osanna, alleluya!"
Mer och der maechden sanc is scoen,
die singen mit des coninx soen
end mit die maecht Maria;
hoe dat luyt over hemmelriic,
hoe scoen, claer, suet end wonderlic,
en mach gheen mensch begripen.

9. Haer croen heeft om een rosen crans,
si singen mit Ihesu aen den dans
end loven sonder merren;
dat cranskyn heeft soe groet virtuyt,
elc roeskyn geeft meer clairheit wyt,
dan sonne, maen end sterren;

2270

1. O ghy, die Ihesus wyngart plant,
verbliit u op dat suete lant,
daer ghi toe siit vercoren;
die cierheit is onsprekelic,
die bliiscap onbegripelic,
die u daer sel geboren;
die claerheit, vreed, vroechd, suverheit,
die Ihesus u daer heeft bereit,
en is u niet te nomen.

2. Iherusalem ist lant syn naem,
veel heilicheden scoen, bequaem,
vervult mit allen vruechden;
van heen en coemt daer niemant in,
dan die int hert draecht Ihesus myn,
end is verciert mit doechden.
Dus is hi, die syn wyngart plant,
end neerstich dient, hem seer verlanct,
om corts by hem te comen.

3. Och hoe onsprekelike claer,
dat God daer is, ons lieve Vaer,
is wonder, meer dan wonder.
Hi is, die ewich is geweest,
end allen dingen wesen geeft
daer boven end hiir onder;
uyt hem vloyt alle sueticheit,
die haer soe vaerd end wyde spreyt
al tot tlants gulden muren.

4. Syn enich kynt, Marien soen,
is daer soe wonderlike scoen,
diet tlant u heeft gewonnen;
hi is soe suet, genuechelic,
veel scoenre, clarer ongeliic,
dan hondert dusent sonnen;
hi sit daer, in dat zuete lant,
syn lieve Vaer ter rechter hant,
voer allen creaturen.

5. Die hem anscout, is soe verbliit,
tien dusent iaer dunct hem gheen tiit,
tis waer, diet can versinnen;

want reden, die tiit en is daer niet,
daer nymmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen;
men is daer ewich vroem end bly,
van allen sorgen is men vry,
daer mach gheen weeld gebreken.

6. Maria is daer coninghin,
al reinen maechden haer gesyn,
die Ihesu syn vercoren;
mer si is boven al ghemint
van coninx soen, haer lieve kynt,
als balsom onder doren;
soe claer, scoen, friisch end suverlic,
dat si daer is in haer kynts riic,
en is u niet te spreken.

7. Haer croen die blenct daer wonderlike seer,
al gulden lelien syn haer cleer,
gout rosen syn haer sampielen;
recht als die sterren ende maen
hier van die sonne licht ontfaen,
soe doen van haer die zielen;
haer roec gaet boven alle cruyt,
end boven simbalen haer geluyt
end al gescal der pipen.

8. Die borgers dragen al een croen
end singen, dat klinct in den troen:
„Osanna, alleluya!"
Mer och der maechden sanc is scoen,
die singen mit des coninx soen
end mit die maecht Maria;
hoe dat luyt over hemmelriic,
hoe scoen, claer, suet end wonderlic,
en mach gheen mensch begripen.

9. Haer croen heeft om een rosen crans,
si singen mit Ihesu aen den dans
end loven sonder merren;
dat cranskyn heeft soe groet virtuyt,
elc roeskyn geeft meer clairheit wyt,
dan sonne, maen end sterren;

gheen cruyt op eertriic is soe guet,
dat ruken mach, alst cransken doet,
al waer oncruyt fiolen.

10. Si horen och dat suet geluyt:
„coemt myn gemynde, suver bruyt,
end rust u in myn armen;"
si syn bevaen mit Ihesus myn,
als Cherubin end Seraphin,
van groter lieft si bernen;
gheliic die son is haer aenschyn,
si volgen tsuete lammekyn,
ghecleet mit witten stolen.

11. Die engel en zielen syn gemeen
end singen blide onder een
den coninc van den thronen:
„loff, eer si u, heer Sabaoth,
almachtich, ewich, heilig God,
een wesen, drie personen.
Ghi siit, die ewich heeft geweest,
end hemel, eertriic mit u gheest
doet vrolic iubilieren."

12. Och tis hem zeer behachelic
te horen van dat suete riic
die eerbairliken leven
end dienen Ihesu trowelic,
syn wyngart planten wunelic;
die werrelt si begheuen;
want als haer tiit hier is gedaen,
sal hi sie lieflic daer ontfaen,
gheliic die son vercieren.

13. Tsal ewich duren, sonder ow,
tis scoenre veel, dant waer van gow,
verciert mit gulden bomen,
die clarer blencken dan die maen,
die sonne si te boven gaen
mit haren sueten bloemen;
van puren gow ist scoen paveyt,
mit sueten rosen al doerleyt,
die sullen ewich duren.

14. Ic heb soe veel u niet geseit,
dan tland en is noch bet bereit,
dan enich mensch mach dencken;
plant vry, ghy selt daer syn verbliit;
mer siet dat ghi ghestadlich siit,
ju tiit die naect al lencken;
als Ihesus u daer sal ontbien,
ju werken sal hi oversien
end nae u doechden lonen.

15. Och wairlic, hi is seer verblint
die tiidelic voer ewich mynt,
end wil dat lant vergheten;
nochtans wel siet syn fundament,
dat scoen vercierde firmament
mit sterren end planeten.
Och God, verleent een yegelic,
omt lant te dencken op eertriic
end daernae te bewoenen!

2, 4. *van heen* = van hier. — 5, 4. *want reden* = immers. — 6, 9. *spreken* = zeggen. — 7, 1. *die* bijgev. — 7, 3. *sampielen* = *sandalen.* Zie A, str. 19. — 9, 2. Vgl. C, 14, 2. — 9, 8. t.: *als cransken.* — 10, 2—3. *Hooglied*, 2, 17. — 12, 5. *wunelic*, het adj. van *wonne.* — 13, 1. *ow* = oude, jaren. — 14, 6. *ju* = uw. — 15, 2. t.: *die tiitlic*, enz.

Ghi die lesus wijngart plant.

C.

Ghi die Ie - sus wijn - gart plant, ver - blijt u op dat soe - te lant, daer ghi sijt toe ver - co - ren; die cier - heyt is daer on - spre - ke - lijc, die bli - schap on - be - gri - pe - lijck die u daer sal ghe - bo - ren.

1. Ghi die Iesus wijngart plant,
verblijt u op dat soete lant,
daer ghi sijt toe vercoren;
die cierheyt is daer onsprekelijc,
die blischap onbegripelijck,
die u daer sal gheboren.

2. Die claerheyt, vruecht uwer suyverheyt,
die u daer Iesus heeft bereyt,
die en is u niet te noemen.
Ierusalem eest lant ghenaemt,
vol heylicheden schoon bequaem,
verciert met alle vruechden.

3. Van hier so en coemter niemant in,
hy en draecht int herte Iesus min,
ende is verciert met duechden.
So is hi die Iesus wijngaert plant,
Iesum neerstelijck te dienen hem seer verlanct,
om corts bi hem te comen.

4. Het sal daer dueren sonder verganck,
het is veel schoonder dan oft waer van gout,
verciert met gulden bloemen,
die scoonder blincken dan die maen;
die sonne si te boven gaen
met haren soeten bloemen.

5. Van pueren goude ist schone ghepaveyt,
met soete rooskens overspreyt,
die sullen daer eewich dueren.
Och hoe onsprekeliken claer,
dat God daer is, ons lieve Vaer;
tis wonder meer dan wonder.

6. Hi is die eewelijc heeft gheweest,
die allen dinghen sijn wesen geeft,
hier boven ende ooc hier onder;
wt hem vloeyt alle soeticheyt
dye haer so verre, so wijt wt spreyt,
al tot des lants gulden mueren.

7. Hi is een eenich kint, Marien soon,
ende is daer so wonderliken scoon;
die ons dlant heeft ghewonnen,

hi sidt daer in dat soete lant,
sinen lieven Vader ter rechter hant,
voer alle creaturen.

8. Die hem aenscout, is so verblijt,
thien duysent iaer en dunct hem gheen tijt,
tis waer diet can versinnen;
want den tijt en is daer niet,
daer nemmermeer en is verdriet
van buten noch van binnen.

9. Men is daer altijt vro en bli,
van alle sorghen is men vri,
daer en can gheen weelde gebreken;
tis so soet ende genoechelijc,
veel scoonder, claerder ongelijc
dan hondert duysent sonnen.

10. Maria is daer coningin;
alle reyn maechden sijn haer gesin,
die Iesus heeft vercoren;
maer si is boven al bemint
van sconincx soon, haer lieve kint,
als balsem onder den doren.

11. Haer croon blinct wonderliken scoon,
met gulden lelien cleet se haer soon,
gout rosen sijn haer sampielen;
recht als die sonne ende ooc die maen
die vander sonne haer licht moet ontfaen,
so doen van haer de sielen.

12. Haren roke gaet boven alle cruyt,
ende boven cymbalen hare gheluyt
ende alle ghescal van pipen;
die borghers draghen daer al een croon,
sij singhen dat clinct inden throon:
„Osanna, alleluya!"

13. Daer is der maechden sanck so scoon,
si singhen daer met des conincx soon
ende met der maghet Maria.
Och, hoe dat luyt over hemelrijc,
so scone, so claer, so ghenoechelijck,
en can gheen mensch begripen.

14. Haer croone heeft eenen rosen crans,
si gaen met Cristo aen den dans,
sij loven God sonder merren;
dat cransken is van sulcker virtuyt,
elck roosken gheeft meerder claerheyt wt
dan sonne, mane en sterren.

15. Gheen cruyt op aerden en is so soet
dat riect ghelijc dat cransken doet,
al waer alle cruyt fioletten;
sij hooren ooc dat soet gheluyt:
„coemt mine beminde, suyver bruyt,
rust nu in mijn armen beyde."

16. Si sijn bevaen met Iesus min
als Cherubin ende Seraphin,
van groter liefden si vloeyen;
ghelijc de sonne is sijn aenscijn,
si volgen dat soete lammekijn,
ghecleet met witten stolen.

17. Die enghelen, die sielkens sijn al ghemeen,
sij singen soe blidelijcken onder een
voer den coninc vanden troone:
„lof si u, heere van Sabaoth,
almachtich, ewich, heylich God,
een wesen in drie personen;

18. „Ghi sijt die ewich heeft gheweest,
in hemele, in aerde, met uwen gheest
doet vrolijck iubileren."
Och, this so ghenoeghelijck
te hooren van dat soete rijck
die eerbaerlijcken leven

19. Ende dienen Ihesum trouwelijc;
sinen wijngart planten si blidelijc,
dese werelt si begheven;
maer als haren tijt is ghedaen,
sal hyse lievelijck ontfaen,
ghelijc der sonnen verheven.

20. Och waerlijck, hi is so seere verblint
die dit tijtlijcke goet voert eewich bemint,
en wil des lants vergheten;

nochtans sien sij dat fundament,
dat wel vercierde firmament
met sterren ende met planeten.

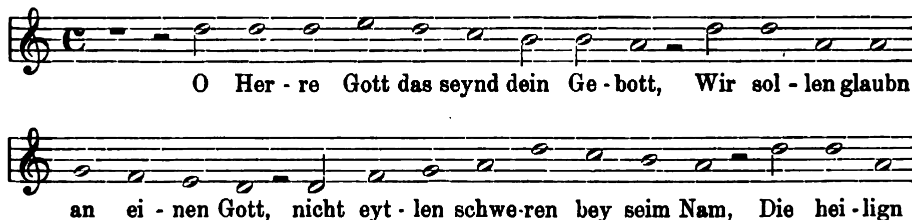
21. Ic en heb u niet soe veel gheseyt,
dit lant en is veel bat bereyt
dan eenich mensch can dincken;
plant vry, ghi sult daer sijn verblijt,
mer siet dat ghi ghestadich blijft,
uwen tijt die naect allincken,

22. Dat Iesus u daer sal ontbien;
u wercken sal hi oversien
ende na u duechden loonen.
Och God, verleent een yegelijc
op dat lant te dincken, hier op aertrijck,
en dat namaels te bewonen.

1, 6. *gheboren*, gebeuren. — 2, 2. t.: *die u Jesus daer*, enz. — 3, 4. t.: *so sijnse . . . . planten.* — 3, 5. t.: *hen.* — 5, 1. *Dit is een schoon s. b.: gheplaveyt.* — 9, 4. *genoechlijc.* — 9, 5. *claerder ongelijc*, ja, nog klaarder. — 10, 1, 2. *coninginne*; *gesinne.* — 10, 5. t.: *lief.* — 11, 3. t.: *sampellen*, sandalen; zie A, 19, 3. — 12, 6. t.: *Osanna alleluya a a a a.* — 13, 5. t.: *ghenoechlijk.* — 14, 2. Aangeh. door Dr. G. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 524. — 17, 6 en 18, 1. — 18, 6 en 19, 1; de strophen loopen ineen; cf. 21, 6 en 22, 1.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 102, bl. 200. Dit is de wise: „Die meie wil ons mit ghelen bloemen schenken // des vervrouwen...", naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,190. — Hierboven duiden wij de veranderingen aan door H. v. F. aan den tekst toegebracht. — Eene tweede lezing doet zich voor in het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,185, waarvan de varianten door H. v. F., t. a. p., worden opgegeven.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 77, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 315, naar het Hs. 8,190. Bäumker merkt aan, dat de eerste helft der melodie overeenstemt met de zangwijs van een Duitsch geestelijk lied te vinden in een liederboek van 1602, herdrukt in 's schrijvers werk: *Das katholische deutsche Kirchenlied*, 1886, I, nr. 177, bl. 423:



Täg fey - ren recht und schön, Ky - ri - e e - lei - son.

Vgl. den aanvang van de melodie hierna: „Ave Maria, maghet reyn".

Deze zangwijs neemt haren oorsprong niet in de thema's van den kerkzang, maar wel in de „vrije compositie"; zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederlandsche lied*, 's-Grav. 1902, bl. 146 vlg. De vrije compositie had dus mede hare formules.

Tekst en **melodie. B.** BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 9, bl. 182, naar het Weener 15de-eeuwsch Hs. 7970.

Tekst en **melodie. C.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 38, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 57, en aant. bl. 321, hierboven weergegeven; — naar dezelfde bron: Dr. J. G. R. ACQUOY, *Middeleeuwsche geestelijke liederen en leysen*, 's-Grav. 1888, nr. 17, bl. 34, en J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Vier en twintig liederen uit de 15de en 16de eeuw*, Amst. 1890, nr. 7, bl. 13. — Den laatsten notenbalk te lezen met *f*-sleutel, op de vierde lijn, zooals de tonaliteit vereischt.

Bij C sluit zich de lezing aan, voorkomende in: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken*, (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 52 v°, „op de wijse: Het voer een maechdeken over den Rijn". Zie hiervoren I, nr. 213, bl. 781, de melodie: „Het voer een maechdelijn over rijn", die verschillend is en overigens op anderen strophenbouw berust.

Alhoewel nog in verband met den Latijnschen kerkzang en met Gevaert's 3de thema, behoort deze melodie reeds tot de vrijere compositie. Zie onze voornoemde verhandeling, bl. 98—9.

578. Ic heb ghejaecht mijn leven lanc.

A.

1. Ic heb ghejaecht mijn leven lanc
al om een joncfrou scone,
die alresoetste wijngaertranc,
die daer is in shemels trone;
met enghelen is si om beset,
ic en can daer niet bi comen;
mijn sonden hebbent mi belet,
des ic mi mach bedroven.

2. Ic bin verdoelt op deser jacht,
die werelt heeft mi ghelogben,
ghenoechte heb ic seer gheacht,
in wanen bin ic bedroghen;
rijcheit ende lof heb ic ghemint
ende idelheit uutvercoren;
int jaghen bin ic dus verblint,
den wech heb ic verloren.

3. Ic wil opstaen, tis meer dan tijt,
ende soeken hem alleine
der joncfrou soon, diet al verblijt,
Jesus ist dien ic meine;
hi is den wech, alsmen verclaert,
ic wil mi tot hem keren,
den rechten wech ter joncfrou waert
mach ic noch aen hem leeren.

4. O Jesu heer, nu bid ic di
uut al mijns harten gronde,
van sonden wilt mi maken vri,
dats nu ende tallen stonde;
doet mi die pure moeder dijn
met suverheit aenscouwen,
doer haer wilt mijns ghenadich sijn,
ic wil haer dienen met trouwen.

5. Der enghelen vroecht, wilt op mi slaen
dijn ontfermhertighe oghen;
ic heb u grotelic misdaen,
des is mijn hart in doghen;
ghi sijt des sondaers toeverlaet
ende troestersce der armen,
ghi sijt die gheen daert al an staet:
wilt mijns doch nu ontfarmen.

6. Mijn vrienden, maghen ende scat
die sullen mi beswiken,
die scriftuur bewijst wel dat,
ic moet alleine gaen striken;
o moeder Gods, daerom wilt staen
bi mi als ik sel sterven,
want ic moet loen naet werc ontfaen,
wilt mi ghenade verwerven.

7. Die dit liedekijn eerstwerf sanc,
is seer ghequetst van binnen;
sein vleisc heeft hem ghemaect so cranc,
dat hi is flau van minnen;
o Jesus, die dranc den bitteren dranc
ant cruis om smenscen wille,
behoede ons van der hellen stanc
ende van des duvels quelle.

3, 4: Hs. 8,185, *Maria*, tot wie ook de overige strophen zijn toegericht. — 3, 5. Joh. XIV, 6. — 3, 7. Zelfde Hs.: *ten hemelrike waert.* — 5, 1. *vroecht, vroocht*, vreugde, zie echter B. — 6, 2. *beswiken* = ontvallen. — 6, 3. Marc. X, 29, 30. — 6, 4. De zin is: dat ik hen moet verlaten. — 7, 5. *die* bijgev. door H. v. F.

Ic hebbe gheiaecht mijn leven lanc.

B.

Ick heb - be ghe - iaecht mijn le - ven lanc al om een ionc - frou scho-
ne, die al - der-schoon-ste wijngaertranck, die is in she-mels thro - - -
ne; si is met en- ghe -len so om - set, ic en can daer niet bi co-
men; dat heb-ben mi mijn son-den be - let, des wil ic mi ont - vro - men.

1. Ick hebbe gheiaecht mijn leven lanc
al om een ioncfrou schone,
die alderschoonste wijngaertranck,
die is in shemels throne;
si is met enghelen so omset,
ic en can daer niet bi comen;
dat hebben mi mijn sonden belet.
des wil ic mi ontvromen.

2. Ic ben verdwaelt in deser nacht,
die werelt heeft mi bedroghen,
ghenoechte heb ic so seer gheacht,
mijn waen heeft mi beloghen;
rijcheyt ende eer heb ic ghemint
ende ydelheyt vercoren;
al iaghende ben ic aldus verblint,
en heb minen wech verloren.

3. Ic wil opstaen, tes meer dan tijt,
ende soeken hem alleene
der maghet sone ghebenedijt,
Ihesus ist dien ic meene;
hi is den wech, alsmen verclaert,
ic wil mi tot hem keeren;
den rechten wech ter maghet waert
sal ic aen hem leeren.

4. O Ihesus heer nu bidde ic di
al wt mijns herten gronde,
van sonden wilt mi maken vrij
nu ende tot allen stonden;
laet mi die waerde moeder dijn
met suverheyt aenschouwen,
doer haer wilt mi ghenadich sijn,
want mi mijn sonden rouwen.

5. Der engelen vrouwe, wilt op mi slaen
uwe ontfermhertighe oghen;
ic heb so swaerliken mesdaen,
des lidet mijn herte doghen:
ghi sijt des sondaers toeverlaet,
ende onderstant den armen;
ghi sijt die ghene daert al aen staet
wilt doch mijns ontfarmen.

6. Vrienden, maghen ende schat
die willen mi beswiken,
scriftuere die bewijst wel, dat
ic moet van haer gaen striken;
och moeder Gods, wilt mi bistaen
als ic sal moeten sterven,
want elc sal loon na werc ontfaen,
wilt mi ghenade verwerven.

7. Och, die dit liedeken eerstwerf sanc,
was seer ghequelt van binnen;
sijn vlees was hem gemaect so cranc,
dat hi flaeu is van minnen;
Ihesus, die dranc den bitteren dranck
aent cruys om smenschen leven,
bescermt ons vander hellen stanc
ende van dat eewighe beven.

1, 8. *ontvromen*, den moed verliezen of verootmoedigen; cf. overigens A. — 1, 7. t.: *mi mij sonden.* — 6, 4. *haer* = hen.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 17, bl. 39, met wijsaanduiding: „Na groenre verwe mijn hart verlanct" en den naam van den dichter Brugman (den beroemden volksprediker, overleden te Nijmegen in 1473), naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190; hierboven weergegeven; — Id. *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 109, bl. 216, naar dezelfde bron. — Hs. 8,185 van de XVde eeuw, mede te Berlijn berustend, zelfde tekst zonder strophe 7, en met de door H. v. F., in laatstgenoemde verzameling, bl. 217, aangeduide varianten. In dit Hs. heeft het lied tot stemopgave: „Adieu, mijn lief, hebt goeden nacht // dat moet een scheiden

sijn". — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 212, bl. 456; — W. MOLL, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 212, door beiden naar Hoffmann's *Holländische Volksldr.* Zie hierna een tweede lied van Brugman: „Met vroechden laet ons singhen".

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 73, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 312, naar het voornoemde Hs. 8,190. — De wijs: „Na groene verwe", diende voor eene negenregelige strophe, zie hiervoren I, nr. 145, bl. 548.

Tekst. B. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 43 r°, „dit liedeken gaet op die wijse: Och die daer iaecht", hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 50, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 69, aant. bl. 330, „dits die wise van Die daer iaecht, Het gaet oock op die wise van Tandernaken al opten rijn" (voor deze laatste wijs, zie hiervoren II, bl. 1056); — Dr. J. G. R. ACQUOY, *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, 1888, nr. 4, bl. 8, naar dezelfde bron.

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p.; — Dr. ACQUOY, t. a. p.

579. Ic sie den dach int oest opgaen.

Ic sie den dach int oest op - gaen, o Ihe - su

lief, wilt my bi - staen; verleent my, de - sen dach tont - faen mit danc - ber-

heit in u - we naem, end al - le son - den we - der - staen. O Ihe - su

lief, ic roep u aen, wilt my · mit dy - ne myn be - vaen, op dat ic

u mach syn be - quaem end soe des vi - ants stric ont - gaen.

1. Ic sie den dach int oest opgaen,
o Ihesu lief, wilt my bistaen;
verleent my, desen dach tontfaen
mit dancberheit in uwe naem,
end alle sonden wederstaen.
O Ihesu lief, ic roep u aen,
wilt my mit dyne myn bevaen,
op dat ic u mach syn bequaem
end soe des viants stric ontgaen.

2. Die sonne scoen end claer opgaet,
och Heer, vergeeft my myn misdaet,
en weet my anders ghenen raet,
te comen in der vroechden graed
Ghi siit myn hoep, myn toeverlaet,
al myn genade aen u staet.
O Ihesu lief, nu van my slaet
myn sonden, boesheit ende quaet,
end set my in der doechden straet.

3. Die vogelkyns syn blidelic,
die bloemkyns bloeyen suverlic,
die lelikyns spruten gracelic,
die roeskyns ruken suetelic;
hoe scoen moet syn in hemmelriic
dair alle dinc onsprekelic
veel scoenre is, ya ongeliic,
dant wesen mach hier op eertric.
Och Heer, haelt my daer cortelic.

4. Wat baet der vruechd, diemen aensiet,
si compt geringh end gaet seer vliet,
si is nu, end schier is si niet;
wat ist anders dan groet verdriet,
al dat hier op eertric gesciet;
hier om hi hem seer wel beriet,
die hem alleen op God verliet
end deed geliic als hi gebiet,
der werrelts vruechde after liet.

5. O Ihesu, Heer der reinicheit,
ghi siit, daer al myn troest aen leyt;
ic myn veel meer u zueticheit,
dan alder werrelt suverheit.
Ic bid u guedertierenheit:
verleent myn hert oetmoedicheit,
op dat ic u mach syn bereit
end dienen mit gestadicheit.
Loff si u in der ewicheit. Amen.

1, 7. t.: *u myn; dyne myn* = uwe liefde. — 1, 8. t.: *bequam.* — 2, 3. *en* = ik ne; vroeger *in.* — 4, 1. t.: *des vruechd.* — 4, 3. *schier* = weldra. — 5, 3. *ic myn*, bemin. — 5, 4. *suverheit* = schoonheid.

Tekst en melodie. Bäumker, *Niederl. geist. Ldr.*, nr. 20, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 203, zonder wijsaanduiding.

—

580. Tis guet in Goeds taweerne te gaen.

A.

Tis guet in Goeds ta - weer-ne te gaen, be - ta - len is daer
off ge - daen, dat seit ons sin - te Io - han; want Ihe - sus
kel - re is op ge - daen, daer scenct hi ons den sue - ten traen, want hiit
ons wel gan. Wie is die men-sche, die niet en can wt Ihe - sus
Repetitio
kel - re drin-ken dan? Heb Ihe - sus lief, en - de laet die wer-relt, tis tiit!

1. Tis guet in Goeds taweerne te gaen,
betalen is daer off gedaen,
dat seit ons sinte Iohan;
want Ihesus kelre is op gedaen,
daer scenct hi ons den sueten traen,
want hiit ons wel gan.
Wie is die mensche, die niet en can
wt Ihesus kelre drinken dan?
Heb Ihesus lief,
ende laet die werrelt, tis tiit.

2\. „Heer Ihesus weert, scenct ons een wyn
al wter milder herten dyn,
die ghi doch hebt betaelt
mitten cruys den bitteren pyn;
laet ons dat mede deelachtich syn;
al hebben wy lanc gedwaelt,
ghi hebt voir ons so wel betaelt,
wy mogen mit vrouden gaen tot di.
Heb Ihesus lieff, enz.

3\. „Waerdyn, compt voort, past ons gelach;
wi hebben gesondicht menich dach,
dat laten waer wel tiit;
doet ons betalen een verdrach
ende neemt op u, oft wesen mach,
maect ons der sonden quyt."
„Tsal u geschien", sprac si mit vliit,
„hoe veel des is, ic neemt op my."
Heb Ihesus lieff, enz.

4\. Laet ons gaen danken ons werdyn,
Marie, die edel coninghin,
die ons verbliden can.
Laet ons gaen drinken mit bliden syn
in Ihesus kelre mit rechter myn,
ende sceyt oec niet van daen.
Die waert heeft ons guetlic gedaen,
op sinen cost, soe gae wy vry.
Heb Ihesus lieff, enz.

1, 3. Johannes, 2, 6—10. — 2, 1. Vgl. hiervoren III, nr. 538, bl. 2111, str. 13 van het lied: „Wildi horen singhen enen soeten sanc". — 3, 1. Van den Bergh: *past ons een lach*; de zin is duidelijk: vereffen onze rekening. De „waerdyn" is hier Maria. — 3, 4. t.: *verdracht*.

B.

1\. This guet in Ihesus taverne te gaen,
tis al betaelt ende afgedaen,
dat is ons seer genaem;
Jhesus kelre is opgedaen,
daer die schenct men ons den soeten traen,
want hi en ons wal gan.

—

Wie is die mensche die des niet en kan
in Ihesus kelre te wyne gaen?
Hebt Ihesus lyeff, hebt Ihesus lyef,
hebt Ihesus lyef ende laet die werlt tis tijt.

2. „Heer Ihesus weert, schenct ons den wijn
al uter milder herten dijn,
ghi hebden so wal betaelt.
Al anden cruce die bitter pijn,
laet ons die mede deelachtich sijn;
al hebben wi langhe ghedwaelt,
ghi hebt voer ons so wal betaelt;
op uwen cost so gae wi vry.
Hebt Ihesus lyeff, enz.

3. „O suete weert van deser taverne,
ic waer dijn gast te male gheerne;
ten is te seggen niet;
want alle die werlt is my en verdriet,
noch my en mach versaden niet
dan Ihesus, der zielen lief,
mijn suete gast in deser tijt,
mijn hoge weert in hemelrijc.
Hebt Ihesus lyeff, enz.

4. „O weert, ghi hebt den besten wijn
die ye mit monde gedroncken mocht sijn,
dat weten dijn gasten wal;
die er drincken mochte van dinen wijn,
die solde wal ewelick salich sijn
ende varen harde wal;
ten mach begripen ghiens menschen sin
wat dese wijn hevet smakes in.
Hebt Ihesus lyeff, enz.

5. „O weert, een droepken van dinen wijn
verblidet soe seer dat herte mijn,
dat icks niet geseggen en kan;
och die des drincken mocht een toge,
dar die gasten drincken eren moge,
hoe salich waer hi dan.
Hoe mach den gasten te moede sijn,
die altoos drincken van Ihesus wijn."
Hebt Ihesus lyeff, enz.

6. — „O mensch, wildi drincken van minen wijn,
so moet hi duer gegolden sijn,
want anders en macht niet sijn;
want solde ic drincken mijns selves wijn,
hi moste van my betalet sijn,
ic leet so grote pijn,
ic gaf my altemael so geern
al om te ontsluten dese tavern."
Hebt Ihesus lyeff, enz.

7. — „O weert, mocht ic drincken van dinen wijn,
ghien dinck en solde my soeter sijn,
in deser corter tijt;
ic wil mijns selves getrostet sijn
ende wesen altoes dijn dienrekijn
al omme die minne dijn.
Ic wil di volgen dach ende nacht
op dat ic dijns gebruken mach."
Hebt Ihesus lyeff, enz.

8. „Nu haestet u, edele ziele mijn,
te drincken van heer Ihesus wijn,
die guet is ende fijn.
Hoe moet die taverne bereidet sijn
dar Ihesus is schenker ende wijn?
Och die dar bi mocht sijn!
O weert, wi bidden di alle gelijc,
maect ons dijn gasten int hemelrijc."
Hebt Ihesus lyeff, enz.

9. „O alle mijn troest, o schone weerdinne,
ic bidde di doer dijns kindes minne,
wilt laven dat herte mijn;
ghi hebt den sloetel van Ihesus wijn;
als ghi wilt, so drincket dyn dienrekijn
ende is betalens vry;
die suete weert en weigert di niet,
wat ghi begeret dat geschiet.
Hebt Ihesus lyeff, enz.

10. „O Maria, coemt voert ende past onse gelach
ende neem dat op u, oft wesen mach,
maect ons van sonden quijt.

Wi hebben gesondicht so menigen dach,
och helpt ons oftet wesen mach,
dat laeten waer wal tijt."
— „Het sal geschien", sprect si tot di,
„hoe vele dats is, ick neemt op my."
Hebt Ihesus lyeff, enz.

11. Wi willen gaen dancken onser weerdinne,
Maria, der hemelscher conynginne
die ons verdingen kan;
soe mogen wi drincken mit bliden synne
in Ihesus kelre mit rechter minnen,
ende en scheiden dar niet van dan.
Die weert wil ons so vriendelic ontfaen,
op synen cost so gae wi vry.
Hebt Ihesus lyeff, enz.

Tekst en **melodie. A.** BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 32, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 224.

Tekst. B. Hs. met het jaartal 1495, voortkomende van het Minderbroeders-Convent te Nijmegen, vroeger toebehoord hebbende aan J. FR. WILLEMS, thans nr. 19550 der K. Brusselsche Bibl., bl. 461 v°, vermeld door MONE, *Übersicht*, 1838, nr. 259, bl. 188. — L. PH. E. VAN DEN BERGH, *Nieuwe werken van de Maatschappij der Nederl. letterk. te Leiden*, V^de^ dl., II^de^ st., bl. 14 en muziekbijlage, deelt, naar een gedeeltelijk vernietigd Hs. der Haagsche Bibl., eene variante van de eerste drie strophen van tekst A hierboven mede. De door voornoemden uitgever, naar hetzelfde Hs. gedrukte melodie, naderhand ook uitgegeven door Bäumker, t. a. p., bl. 226, is een minder goede lezing van de door ons hierboven medegedeelde zangwijs. Ziehier Bäumker's notatie:

Tis goet in ihe - sus ta-vaern te gaen. be - taelt is

daer en of ge - daen. dat seit ons sin - te Jo - han. want

ihe - sus kel - re is op ge - daen, daer schenct hy ons den

soe - ten traen. Want hyt ons al wel gan. Wie is

die men - sche die niet en can. wt ihe - sus kel - re

Repetitio

drin - ken dan. Hebt ihe - sus lief, hebt ihe - sus lief, hebt

ihe - sus lief ende laet die we - relt tis tyt.

De aanvang der tweede strophe heeft op het einde van den eersten versregel: *a g f e d.*

J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln* (XVde en XVIde eeuw) in *Zeitschrift für deutsche Philologie,* XXI (1889), bl. 129 vlg., deelt onder den titel: „Zwei geistliche parodien eines trinkliedes", de twee door hem naast elkander gebrachte en aan het voormelde lb. ontleende teksten mede. De uitgever wijst op het verband van deze teksten met het bovenstaande lied en op de verwantschap van het refrein met dat van: „Nu wil ick eens omme gaen" (zie hiervoren II, nr. 378, bl. 1381) en van nog een ander refrein: „Rot röslein auf der heiden", van het lied: „Wil uns das meidlein nimmer", voorkomend bij L. Lechner, *Neue teutsche lieder,* 1579, nr. 2.

Onder den titel: „In den Rosen" (geistliches Trinklied der Nonnen am Niederrhein) geven Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort,* III, nr. 1162, bl. 86, de melodie. Wij laten deze met de twee teksten volgen:

Laist ons syn - gen ind vroe - lich syn, in gen ro - sen, myt

Jhe - sus in den vrun - den syn; wer weiss, wie lan - ge wir

hie sul - len syn? in gen ro - sen.

A.

1. Laist ons syngen ind vroelich syn,
in gen rosen,
myt Jhesus ind den vrunden syn;
wer weiss, wie lange wir hie sullen syn?
in gen rosen.

2. Jhesus wyn is up gedaen,
in gen rosen,
dar sullen wir al gar hennen gaen,
so moegen wir hertzen vroude ontfaen,
in gen rosen.

3. He sal ons schencken den cypren wyn:
wir moissen alle droncken syn
al van der suesser mynnen syn.

4. Jhesus is eyn voenckelgen,
syn glessgen heltt ein droenckelgen,
syn leffelgen eyn moentfoelgen.

5. Setzt das glessgen vur den mont
ind dryncht ws all op den gront,
dair vyndt ir den hilgen geist ter stont.

6. Laist dat glessgen umme gaen,
so moegen wir vroelich heymwartz gaen
ind alle zyt in vreude staen.

B.

1. Jhesus wyn is up gedaen,
my ut,
dar sullen wir all gar ynnen gaen,
la la sol fa my
fa sol fa.

2. So dryncken wir den cypren wyn,
Jhesus sal der schencker syn.

3. Jhesus is eyen vonckelgyn,
dat glesgen helt eyn drunckelgen.

4. Setzt das glesgen vur den mont,
drynct it ws by[t] up den gront.

5. Laist dat gelesgen umme gaen,
so mögen wir myt vrouden heym gaen.

6. Jhesus sal ons leitzman syn,
des sullen wir eme al gar danckber syn.

B. 4, 2. *byt,* Hgd. *bir* = tot.

Vgl. hierna het Marialied: „Ave Maria, soete maecht", dat op de melodie van een drinklied werd gezongen.

---

581. Wildi horen van Ihesus woirden?

Wil - di ho - ren van Ihe - sus woir-den? Rou van son - den is so goet: al wair heer Ihe - sus noch so gram, hi wort dair me - de wel sacht ghe- moet. Als ic aen - sie dat gro - te goet, dat mi heer Ihe - sus heeft ghe- daen, so ist wel recht, dat ic hem dien en - de an - ders gheen goet aen en gae. Gaet tot hem, tot hem, tot hem, gaet tot hem en - de volcht hem nae, denct dair - om, dair - om, dair - om, hi selt u lo - nen, dat weet voir - wair.

1. Wildi horen van Ihesus woirden?
   Rou van sonden is so goet:
   al wair heer Ihesus noch so gram,
   hi wort dair mede wel sacht ghemoet.
   Als ic aensie dat grote goet,
   dat mi heer Ihesus heeft ghedaen,
   so ist wel recht, dat ic hem dien
   ende anders gheen goet aen en gae.

Gaet tot hem, tot hem, tot hem,
gaet tot hem ende volcht hem nae,
denct dairom, dairom, dairom,
hi selt u lonen, dat weet voirwaer.

2. Ihesus dienst, dat beste goet
dat ymmermeer doch wesen mach,
dat moet my syn soe oversoet,
dat ic hem dien nacht ende dach.
Mar dat solaes, dat hier gheschiet
na dese lose, valsche werelt,
dat verkeert dick in verdriet,
alsmen met oghen scouwen mach.
Gaet tot hem, enz.

3. Oetmoedicheit so wil ic soeken
alle dese corte tyt,
in enicheit so wil ic loepen,
so mach ic worden van duechden ryc;
ende roepen altoes Ihesum an
in allen dat mi hier gheschiet;
wanneer ic biden menschen coem,
so schiet myn hartkyn dic verdriet.
Gaet tot hem, enz.

4. Wanneer ic bi heer Ihesu sit,
ende denck altois op sinen doot,
so dunct my recht, dat hi soet is;
ic woud ic altois bi hem wair,
ic woud ic bi hem wair altois,
ende ic altois mocht bi hem syn;
men is dair altois even vroe,
men drinct dair altois sueten wyn.
Gaet tot hem, enz.

Tekst en melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 49, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 251, met opschrift: „Wilgi horen van mynre coorden, turf ende hout", naar het 15de-eeuwsch thans te Berlijn berustend Hs. nr. 8,190. De melodie aanvangend met *d*, sluitend met *c* = aanvang met *a*, slot in *g*, zou aldus behooren tot de aeoli-iasti (zie hiervoren de Inleiding, bl. XX), waarover Gevaert, *La mélopée antique*, 1895, bl. 74. De laatste drie noten *f d c* = *c a g*, kunnen zooveel te minder als eene drukfout aangezien worden daar ze zich daarvoren tweemaal voordoen. Vgl. de melodie hierna: „Comt ons te hulpe".

582. Ic dronc so gairne den soeten most.

Ic dronc so gair - ne den zue - ten most, die dair vloeyt wt des va - ders borst mit gro - ter gun - ste; Heer Ihe - sus be - taelt al myn, al mi - nen cost.

Die mensche.

1. Ic dronc so gairne den zueten most,
die dair vloeyt wt des vaders borst
mit groter gunste;
Heer Ihesus betaelt al minen cost.

Ihesus.

2. Soud ic al dyn quytscelder syn,
so mostu draghen myn passi ende pyn
al in dat harte dyn;
so moechstu blide int eynde syn.

Die mensche.

3. O heer, du wyste my al opt liden,
ic soude nu gaerne mitti verbliden
ende ewelic mede vrolic syn;
mar sterven dat is grote pyn.

IHESUS.

4. Soe wie dat sterft in corter tyt,
in groter glorien wort hi verblyt
al in dat rike myn;
dair wort verdreven al hartzen pyn.

DIE MENSCHE.

5. O heer, het moet al ghestorven syn,
datter lustich is den vyf synnen myn,
ende dat is grote pyn;
mar tis cleyn, wilstu myn hulper syn.

IHESUS.

6. Och woudstu nu dyn harte my gheven,
ic soud di cronen int ewighe leven
mit een vergulden croen;
ghif my dat harte, nem my te loen.

Tekst en melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 53, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 289, met stellig aan een wereldlijk lied ontleende wijsaanduiding: „Noch dronc ic so gaerne die coele wyn". — Vgl. hierna het lied: „Ave Maria, soete maecht", dat mede op de melodie van een drinklied werd gezongen.

583. Solaes willen wi hanteeren.

EERSTE MELODIE.

TWEEDE MELODIE.

1. Solaes willen wi hanteeren
ende altoos vrolic sijn,
ende blijdelic hoveren
met Ihesus mijn minnekijn;
waerom so willen wi trueren?
Het en mach anders niet sijn;
ten sal niet langhe dueren,
dat ic bedruct sal sijn.

2. In al die werelt wijde
en vindic niet so goet,
dat mi mach maken blijde,
dan Ihesus mijn minnekijn;
hier om wil ic mi gheven
hem te dienen tot alder tijt;
so wert ic van u verheven
ende eewelic verblijt.

3. Hi is een heer der heeren,
de schoonste diemen vint;
ic wil mi tot hem keeren
want hi ons seere mint;
gheen herte en can versinnen
die blischap, die hi heeft bereyt
denghenen die hem minnen,
als die scriftuer ons seyt.

4. Hi is een bloem gheheten
seer suverlic ende claer,
hi is soo hooch gheseten
al boven der enghelen schaer,
gheboren tot onser baten
van eender maghet bequaem;
al boven honich raten
es soeter Ihesus naem.

5. Wanneer sal ic aenschouwen
sijn over claer aenschijn?
Och mochte ic hem behouwen
al inder herten mijn,
wat mi mocht overcomen
en soude ic achten niet;
waert so, het soude mi vromen,
so en had ic gheen verdriet.

6. Och God, wilt mijns ontfermen
doer uwen name fijn,
ende wilt ons doch beschermen
al van die eewighe pijn,
ende wilt ons doch gheleyden
ende brengen int eewighe rijck
als wi van hier al scheyden;
dat bidden wi al ghelijck.

Tekst. *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 42 r°, „Dit liedeken gaet op die wise: Cleve, hoorne ende batenborch"; hierboven weergegeven; — herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 's-Grav. 1886, bl. 79, t. p., waar de schrijver zegt: „Slechts zelden hoort men een lied uit volle borst zooals dit ... en zelfs dan, als de aanhef meer blijmoedig klinkt, mengen zich meestal weer treurige gedachten door de blijde heen;" — *Een dev. eñ prof boecxken*, Antw. 1539, nr. 1, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 17, „Solaes wil ic hanteren", aant. bl. 342; — herdrukt door Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 19, bl. 38; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 119, „op die wijse: Met vreuchden willen wij singhen".

Dr. B. Hölscher, *Niederdeutsche geistl. Ldr.*, 1854, nr. 24, bl. 52, aanverwante tekst, ten minste wat betreft de eerste strophe:

Solaes wylle wy hanteren,
myt Jhesum vrolick syn,
end blidelick jubileren
myt reinen herten fyn;

hi is myn troist allene,
myn enych toverlaet
dorch al mynes herten meynent,
myn hopent al in em staet.

J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln* (XV^de^—XVI^de^ eeuw), *Zeitschr. für deutsche Philologie*, XXI (1889), bl. 129 vlg., vermeldt mede een Nederduitschen geestelijken tekst: „Solais wil ich hanteren // ind altzo is vrolich syn".

Melodie. Zie hiervoren II, nr. 414, bl. 1544: „Met luste willen wi singhen", en hierna: „Met vruechden laet ons singhen", en de varianten.

„Op die selve wise", d. i. op de twee voorgaande wijzen, werden volgens *Een dev. eñ pr. b.*, nog voorgedragen: nr. 2, „Och' edel siele wilt mercken"; nr. 3, „Ghenoechte willen wi hanteren"; nr. 4, „Iesus soete minne"; nr. 5, „Met vruechden willen wi singen // ende loven die Triniteyt" (zie hierna); nr. 6, „Nu laet ons vrolijc singen"; nr. 7, „Ick wil mi gaen ontladen"; nr. 8, „Ghi mannen ende vrouwen"; nr. 9, Met vruechden willen wi singhen // in desen bliden tijt, // heer Iesus".

Eene variante van nr. 4, „Jesus soete minne", 22 str., is te vinden in het Hs. nr. 2559—2562 der K. Brusselsche Bibl., beschreven door Dr. W. L. de Vreese, *De Handschriften van Jan van Ruusbroec's Werken*, bl. 565 vlg. en, beknopter, *Middelnederl. geest. gedichten, liederen en rijmen*, in Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk., Leiden XIX (1901), bl. 311. Deze variante, die ook eene andere dan de twee voorgaande melodieën heeft, voert tot opschrift: „Dit lieken maecte een riddere die convers was van onser oerdenen in Hollaent. Bidt vor hem". Dr. de Vreese vermeldt nog eene lezing van den tekst, te vinden in het Hs. II, 111, derzelfde Bibl. Naar de in facsimile in het voormelde tijdschrift uitgegeven melodie, laten wij de eerste strophe volgen, in moderne notatie gebracht. De eerste noten maken een præludium uit, in den aard van dat hetwelk men vindt bij de melodie van het lied: „Mi lust te loven hogentlyc" (zie hiervoren III, bl. 2217) en bij de melodie: „Genaed, genaed dat is myn wacht", voorkomende onder W. Bäumker's *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 55, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 291:

Jhe - - - - sus in de - sen

ston - den So compt te hel - pen mi; Al ben ic be - smet met

son - - den, Noch ho-pic te lo-ven di; Di-ne ghe-na-de wil mi toe

seyn - - - - den, O sue - te Jhe - su Crist, Dat ic dit moet vol

eyn - - - den, Want du die sa - ke bist. O Jhe - su, zue - te

min - ne, Mijn her - te dat maect breyt En - de stort - tet in mi - nen

sin - ne Di - ne te - ghen-woer - di - cheyt.

584. Mijn lyef is schoen ende suverlijck.

A.

1. Mijn lyef is schoen ende suverlijck,
seer edel machtich ende rijck,
inder harten kan hi jubileren,
ende inden hoechsten ommeganck,
inden mont soe kan hy discanteren.

2. Hy is die heer daert al aen staet,
hi is mijn hoep mijn toeverlaet,
in allen mijnen lijden;
hi is die alre soetste troest,
hi kan die harten verblyden.

3. Och, als die siel van henen vaert,
ende sy dit dael der tranen laet staen,
ende sy dan coemt hier boven
al daer sy niet en mach worden versaedt
van dancken ende van loven,

4. Dan staet die brudegom voer die poert,
dan hoert die bruyt dat soete woert:
„coemt", seyt hi, „mijn vriendinne,
dat ju so langhe verborghen was
dat sult ghi nu bekennen."

5. Dan wort die schoen bruyt in gheleit,
ende alle dinghen is daer bereyt;
men sal daer werschap beghinnen;
heer Ihesus sal selver die dienre sijn,
dat doet sijn groote minne.

6. Och selmen daer niet vrolijc sijn,
daer Ihesus selver schenct die wijn
uut schoen verguldе scalen,
uut een fonteyn al sonder gront;
men mach haer ghenoech uut halen.

7. Hy is dat broet, hi is die wijn,
hi is verdriver der hartse pijn,
hy is oock myne glori;
hy is die coninc van Ysrehel,
den grooten heer hier boven.

1, 4. t.: *omganck.* — 1, 5. t.: *discantteren.* — 3, 4. t.: *aldaer sy niet versaedt en mach worden.* — 4, 1. t.: *bruoedegom* — 5, 2. t.: *een alle,* enz. — 5, 3. t.: *verschap*; *tverschap* = waardschap, gastmaal, feestelijk onthaal. — 7, 3. t.: *mijn.* — 7, 4. *conninc van Yserhel.*

Myn lieff is soet en suyverlick.

B.

Myn lieff is soet en suy - ver - lick, schoon, e - del, mach - tich
en - de rijck, in-der her-ten een iu - bi - le - ren, al in 't ont-fan-ghen ghe-
noe - che - lijck, dat wil - len wy dis - can - te - ren.

1. Myn lieff is soet en suyverlick,
schoon, edel, machtich ende rijck,
inder herten een iubileren,
al in't ontfanghen ghenoechelijck,
dat willen wy discanteren.

2. Hy kan affnemen wat my deert,
hy kan my geven wat mijn herte begeert,
hy kan mijn siele versaeden;
hy is der maeghdekens bruydegom weert,
een fonteyne vol ghenaeden.

3. Hy is de lieffde daer't al aen staedt,
hy is mijn hoochste toeverlaet
in alle myne lyden,
hy is den troost die niet en vergaet,
hy kan mijn herte verblyden.

4. O hooghe ghebieder der Seraphyn,
verwandelt ons nu waeter in wijn,
gheeft den dorstighen te drincken,
op dat wy uwer soeticheydt in onse pijn
altoos moghen ghedincken.

5. Och, als de ziele dan sal gaen
en laten dit dal der traenen staen
en komen dan naer boven,
daermense niet versaeden en kan
van liefde en Godt te loven,

6. Dan komt den bruydegom voor de poort,
dan hoort de bruydt dat soete woordt:
„Komt in, mijn suyver vriendinne;
daer ghy soo langhe hebt aff ghehoort,
dat suldy nu leeren kinnen."

7. Dan wordt de schoon bruydt ingheleyt,
en alle dinghen zijn daer bereyt
van buyten en van binnen;
maer, oft sy wt oft innewaerts gaet,
sy sal daer werelden vinden.

8. De schoone tafel is daer bereyt,
die dierbaer spyse is daer op gheleydt,
men sal daer den maeltijdt beghinnen;
Iesus dient selver, ghelijck hy seydt,
dat doet zijn groote minne.

9. Daer komt ter taefelen dat hemelsch broodt,
den wijn is beyde wit en roodt,
van sonderlinghe smaecke;
daer worden sy droncken kleyn en groot,
al die in dat pryeel gheraecken.

10. Daer is den bruydegom selve den waerdt,
hy schinckt den wijn al onghespaert,
den wijn van grooter krachten,
daer Christus selver af is den wijngaert;
men derffer niet langhe naer wachten.

11. Och wat vreuchde mach daer zijn,
daer Iesus selver schinckt den wijn,
in volle vergulde schaelen,
al wt de grondeloose fonteyn;
daer machmen genoech wt haelen.

12. De bruydt mach in des Heeren wijn
wel altijdt bly en vrolijck zijn,
men sals haer niet benyden;
maer wat sy haelt, 't is al betaelt;
ist wonder is sy blyde?

13. Dan is vervult dat sy hier seyt:
„den bruydegom heeft my binnen geleyt,
hy gaf my selfs te drincken,
soo dat ick van grooter vrolijckheydt
in mijn liefs armkens moest sincken."

14. Hy is dat broodt, hy is den wijn,
hy is verdryvende alle pijn,
hy is een vrolijck iubileren,
hy is den Koninck van Israel fijn,
den grooten Heere der Heeren.

15. Daer sal dat hert ontbonden zijn
en hebben vergheten alle pijn,
men salder altoos aenschouwen
de hooge heylighe Dryvuldicheyt reyn,
die vreucht altoos behouwen.

16. Des Heeren palays sal altijdt staen,
de groote vreucht en sal noyt vergaen,
men salse altoos beghinnen:
de een is van d' anders blijdschap saen
vermaeckt in grooter minnen.

17. O nieuw Hierusalem, schoone pleyn,
dat ick u derve, deert my certeyn,
hoe ver soo zijn u weyden;
och hoe ghenoechelijck ist daer zijn;
wee hem die daer af scheyden!

18. O Iesus, uwen soeten naem
is eenen kelder met most ontdaen,
een schoon pryeel met bloemen;
hoe badt gesmaeckt, hoe meerderen dorst;
wanneer sal ick daer komen?

19. Die wilt komen tot deser hooger Heeren zaele,
al tot dat lieffelijck avondmaele,
die moet al overgheven,
al dat de quaede natuer begheert,
en lijden een stervende leven.

20. Die hier wilt sterven, die sal daer leven,
die hier wilt derven, die salmen gheven
dat goedt al boven maten;
daerom laet ons sterven ende derven
en ons selven laeten.

21. O Iesu, minnelijcke Heere,
naer u verlanght my al te seere,
och helpt my nu verwinnen;
want sonder u en vermach ick niet
van buyten noch van binnen.

22. O ziele mijn, laet ons opstaen
en met begheerten overgaen
alle dese hooghe berghen,
soo moghen wy een levendich leven
vinden sonder sterven. Amen.

12, 5. *ist wonder al is*, enz.

Tekst. A. Hs. nr. 1042, van Meerman, na 1525, thans nr. 2631 der K. Brusselsche Bibliotheek, eerste lied der verzameling: „Dit is een hemels ghestelijck liedekijn. Ende men macht sijnghen tot alre tijt alsmen vrolijc is voer geestelijc ende waerlijcke mensche uut vrolijker harten onbegrepen"; — **B.** *De gheestelycke vryagie*, Brussel 1624, I, bl. 243, „een gheestelijck liedeken: op de wijse te Mey als alle de voghelkens, etc.", met het opschrift: „Hier prijst de Bruydt seer haeren Bruydegom ende is haer met den Hemel becommerende".

Melodie. Zie hiervoren II, nr. 287, bl. 1024, het lied: „Te mey, als al de vogelen singen".

585. Verlangen, verlangen doet mijnre herten pine.

A.

Ver - lan - gen, ver - lan - gen doet mijn-re her - ten pi - ne, tot

dat ick co - me al in die hooch - ste vruecht; ic en we - te gheen

be - ter, gheen be-ter me-de-ci - ne dan al - tijt te den-cken, te den-cken op die

duecht. Ay - la - cy, ay - la - cy, ay - la - cy, ay - mijn, sal ick noch

lan - ghe van God ghe -scey - den sijn?

1. Verlangen, verlangen doet mijnre herten pine,
tot dat ick come al in die hoochste vruecht;
ic en wete gheen beter, gheen beter medecine
dan altijt te dencken, te dencken op die duecht.
Aylacy, aylacy, aylacy, aymijn,
sal ick noch langhe van God ghesceyden sijn?

2. Ic heb een liefken lief vernomen
al binnen al inder sielen van mi;
sal God sijn werc in ons becomen,
so moet nature verwonnen sijn.
Aylacy, enz.

3. Om Ihesum wil ic leven ende sterven,
hi is mijn troost in alder stont,
ick soude soe gaerne sijn ionste verwerven,
ick woude dat hy hadde mijnre herten gront.
Aylacy, enz.

4. Mijn herte is soe seer bevanghen
hoet tusscen hem ende mi mach staen,
sijn liefde houdt mi hier bevanghen
met menigen liden onderdaen.
Aylacy, enz.

5. Mer ic en willes niet beclaghen:
dat liden maect die siel so schoon;
een yegelijc moet sijn cruce dragen,
het is den slotel vanden throon.
Aylacy, enz.

6. Int cruyce wil ic mi verbliden,
wanthi die gerne te salven pleech,
die sijn cruys met bitter liden
al sonder salve ghedragen heeft.
Aylacy, enz.

7. Och Iesus salve die is so soete,
mer si en mach hem werden niet
die anderen troost van buyten soecken,
die dragen het cruyce al met verdriet.
Aylacy, enz.

8. Och woude hem die mensche van sonden keeren
ende bidden God om sijn gracie soet,
so souden wi met onsen Heere
verbliden in sijn glorie soet.
Aylacy, enz.

9. Hi sal ons moeten presenteren
als wi voer den rechter staen,
ende hi ons sal examineren
van al dat wij hebben misdaen.
Aylacy, enz.

10. Nu laet ons dit in tijts besluten,
die costelike meester weetet al
dat int hemelrijcke schuylet,
dwelc hi int openbaer condigen sal.
Aylacy, enz.

11. Hi sal ooc wel hebben onthouwen
ons druc, ons liden int ghetal,
als elc van ons in groter vruechden
sijn pelgrimagie offeren sal.
Aylacy, enz.

1, 3. t.: *medecijn.* — 5, 1. t.: *wils.* — 5, 4. *throon* = hemel, naar MATTH. V, 34. — 7, 1. t.: *soet.* — 7, 2. Maar zij is niet bestemd voor hen die. — 10, 3. t.: *schuylt.* — 11, 3. t.: *vruecht.*

B.

1. Verlanghen, verlanghen du doeste mijnre jongher hartje pyne,
al om te weten, o vader, die wille dijn;
mijn herte is vervremt, vervremt soo veer van dy,
mijn rede der consciencie die knaghet dikwijl mij.
Ay laes, ay laes, ay lacij, vader mijn,
u claerheyt is boven gaende der sonne cristallijn.

2. Begheren, begheren, doet mij mijn cracht verteren,
al om, al om te weten, Jhesus, die liefste mijn;
sel ic sijn troest, sijn troest niet schier verwerven,
van rou soe moet, soe moet ic umer sterven.
Ay laes, ay laes, ay lacij, mijn hert dat screit,
och vader, wilt mij vertroesten, verdrijft mijns herten leit.

3. Duchten ende vresen, dat doet mijn hert versaghen;
och vader, wilt mi verlichten met uwen soeten aenschijn.
Och mocht, och mocht ic, o vader, u behaghen,
dat waer, dat waer, die wille mijn.
Ay laes, ay laes, ay lacij, vader mijn,
Cherubin ende Seraphin ghebruken u soete aenschijn.

4. Och vader ontsteect, ontsteect dat herte mijn:
ic begheer, o vader, die wille dijn.
Die natuer der sinnen die hinderen dicwijl my,
die toekeer der creatueren bevlecken die siele mijn.
Ay laes, ay laes, ay lacij, vader mijn,
een blic van uwen beelde verclaert die siele mijn.

5. Die werelt, die werelt wil ic of gaen;
och vader, wilt my helpen, in u cracht wil my om bevaen;
och licht der lichten, wilt myn liden doer schinen,

o heylighe geest, ontsteeckt dat herte mijn.
Ay laes, ay laes, ay lacij, vader mijn,
mocht ic u altijt loven, dat waer die wille mijn.

6. Die dit liedeken in een, in een heeft ghedicht,
een maecht begheert te wesen, te wesen seer ghesticht.
Een maghet behoert te wesen ootmoedich ende reyn;
och Ihesus, wilt haer helpen, haer crachten sijn so cleyn.
Ay laes, ay laes, ay lacij, vader mijn,
een voencjen uwer minnen ontstect in dat herte mijn.

1, 1. t.: *Voerlanghen, voerlanghen.* — 1, 2. t.: *om tee.* — 1, 4. t.: *knaghen;* de zin is: de rede mijner consciencie knaagt, enz. — 2, 1. t.: *doet mij, mij,* enz. — 3, 1. vlg. In het Hs. zijn de regelen van deze strophe in hun rangschikking gestoord. — 3, 6. t.: *Cherubin ende Seraphin neemt ghebruken,* enz. — Str. 4. Volgens het Hs. worden de laatste twee regelen van deze strophe herhaald. — Str. 5. Volgens het Hs. wordt de regel 5 na regel 6 herhaald. — 5, 4. t.: *o heylighe geest o mijn ontsteeckt,* enz. — 6, 6. *in* bijgev. — Na regel 6 leest men de woorden: „Voerlanghen du doeste”.

Tekst. A. *Een dev. eñ pr. boecxken,* Antw. 1539, nr. 135, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 166 en aant. bl. 343; — **B.** *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 55 r°.

Melodie. *Een dev. eñ pr. boecxken,* t. a. p.: „Dit is de wise alst beghint”, waardoor wordt aangeduid de zangwijs van het wereldlijk lied: „Verlanghen, ghi doet mijnder herte pijn”, waarvan het bovenstaande eene vergeestelijking is; zie hiervoren I, nr. 93, bl. 397.

B. Hs. nr. 1042 van Meerman, na 1525, thans nr. 2631 der K. Brusselsche Bibliotheek, bl. 3 v°, met opschrift: „Dijt is verlanghen int gheestelijck, ende beghint aldus, ende is een hemels lyedekijn”. Het lied werd natuurlijk voorgedragen op dezelfde melodie als de voorgaande tekst A. — Het lied: „Mijn hartge dat wil ic Gode opgeven”, variante van: „Gode wil ic mijn hertien op gheven” (zie hierna), wordt volgens hetzelfde Hs., bl. 35, gezongen op de wijs: „Verlanghen”, enz.

586. Al binnen der hooger mueren.

Al bin - nen der hoo - ger mue - ren al van Hie - ru - sa-

lem, daer woont een ion - ghe - linc bin - nen, mijn her - te stel ic aen

hem; want hi is al so scho - ne, want hi voert ee - nen na - me die

hem soe wel be - taemt: Ie - sus heet hi; hi spant der maech - den

cro - ne, iae cro - - - - - - ne.

1. Al binnen der hooger mueren
   al van Hierusalem,
   daer woont een iongheline binnen,
   mijn herte stel ic aen hem;
   want hi is al so schone,
   want hi voert eenen name
   die hem soe wel betaemt:
   Iesus heet hi; hi spant der maechden crone, iae crone.

2. Hi heeft twee schoon bruyn ooghen,
   si lichten also claer,
   daer mede heeft hi ghetoghen
   mijn hertken in hem so naer

in sijnder hoogher conde,
al ben ick hier ghelaten
in deser nederheyt;
sijn aenscijn blinct veel claerder dan die sonne.

3. Hi heeft twee blosende wangen
ghelijck die schoon roset,
daer mede ben ick bevanghen
al inder minnen net.
Waer om soude ick dan trueren?
Ick sal mi selven laten
in dieper ootmoedicheyt.
So mach mi Iesus, mijn lief, te wille ghebueren.

4. Ghi maechdekens sult weten,
dat ghi hebt eenen brudegom fijn;
al is hy hooghe gheseten,
een lief is hi ghemeyn.
Hi is die schoonste veltbloeme,
so soet is hi van ruecke
ghelijck dat paradijs.
Mijn herteken is te bat dat ick hem noeme.

5. Ghi hertekens, van seden
sijt Iesum, u lief, getrouwe;
al laet hi u noch beneden,
ghi sult hem namaels aenscouwen,
Stelt u in sijnder proeven,
hi is so soeten minnaer,
hi is van groter machten;
daer mede sal hy u herteken noch doergroeven.

1, 8. *iae crone*, duidt een aan het einde der strophe ontnomen refrein, ook voor de overige strophen aan. — 2, 5. *conde* = *conne*, wijsheid. — 4, 8. De zin is: mijn hart is er te beter om, het doet mijn hart goed, dat ik hem noem. — 5, 7. t.: *hi is van groter machten daer.*

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 122, bl. 152; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 98, en Id., *Middeleeuwsche geest. ldr. en leisen*, 1888, nr. 11, bl. 22, aant. bl. 53.

Melodie. *Een dev. eñ prof. b.*, t. a. p.; — Dr. Acquoy, in zijn laatstgenoemde werk, t. a. p., waar de schrijver aanhaalt: Ambros, *Gesch. der Musik*, uitg. 1862, III, 96 = 1881, III, 97: „Ein Obligo, den Tonsatz in dem Modus zu

schliessen (onze melodie uit een modern oogpunt beschouwd, vangt aan in *f* dur en sluit in den aanverwanten toon van *d* mol) in dem er angefangen (wie wir heutzutage den aus C oder D begonnenen Satz in C oder D schliessen), bestand für die alten Meister nicht. War z. B. der Gesang anfangs phrygisch, so konnte der Schluss ohne Weiteres ionisch oder mixolydisch sein." Deze stelling heeft eigenlijk betrekking op de meerstemmige muziek. In onze eenstemmige diatonische oude liederen, zoowel als in den Latijnschen kerkzang, is de tonaliteit steeds goed afgeteekend, slechts bij uitzondering is zij wankelend; in elk geval staat de toonaard in het begin en op het einde, zooals in ons lied aanvangend in *f* en sluitend in *d*, in rechtstreeksche betrekking. Vgl. bij DOM. AMB. KIENLE, *Théorie et pratique du chant Grégorien* (vertaald door DOM. LAURENT JANSSENS), Tournai, 1888, bl. 56*, de antienne van den 1sten toon: „Hodie Christus natus est". Zie mede hiervoren I, nr. 116, bl. 459, de melodie: „Ic weet een vrouken wel bereyt".

587. Het staet een casteel, een rijc casteel.

Het staet een cas-teel, een rijc cas - teel, een cas - teel - ken op hoo - ger tin - nen; daer sin - ghen die en - ge - len so soe - ten lof, heer Ie - sus woont daer bin - nen.

1. Het staet een casteel, een rijc casteel,
   een casteelken op hooger tinnen;
   daer singhen die engelen so soeten lof,
   heer Iesus woont daer binnen.

2. Tot desen casteele quamen wi gaerne,
   conden wi daer toe gheraecken;
   het blinct daer al van pueren gouwe,
   die mueren en oock die daken.

3. Tot desen casteele en comen wij niet,
   wi moeten vromelijck striden;
   die wilde zee vlack ende diep,
   die moeten wij over liden.

4. De boose gheesten comen ons aen,
   met temptacien willen si ons verladen;
   sij hebben daer so menigen te gronde gheseylt
   met hare valsce raden.

5. Sij wenschen ons dicke inden gronde,
sij souden ons gherne verdrincken;
wij housekeeping ancheren ons herte in Iesus wonden,
wij latent daer inne sincken.

6. Laet ons die wilde zee over varen
met also blide sinnen!
God die heere wil ons ghesparen,
dat wi dat casteel mogen winnen.

3, 3. t.: *en diep.* — 5, 1. t.: *gront.*

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 35, uitg. SCHEURLEER, bl. 55: „op de selve wise (de wijs: „Had ick eenen getrouwen bode", zie dit lied hierna), „oft: Op eenen palm avont is dat geschiet. / Si souden trecken doer der heyden"; tekst hierboven weergegeven. Vroeger uitgegeven naar dezelfde bron door HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 20, bl. 49; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 208, bl. 449; — HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 202, bl. 356.

Melodie. Zie het lied: „Had ic eenen", enz.

588. Sijn vriendelijc oogen schinen.

Sijn vrien - de - lijc oo - gen schi - nen ghe - lijc die son - ne claer, seer

lan - ghe van hem te si - ne es mijn - der her - ten te swaer; mocht

ick hem eens aen - scou - wen en cus - sen si - nen ro - den

mont, had ick hem hier be - ne - den, mijn her - te - ken waer te

vre - den; nu bli - vet al - toos ghe - wont.

(1) De twee laatste maten zijn in den oorspronkelijken tekst met *f*-, in plaats van *c*-sleutel op de derde lijn te lezen.

1. Sijn vriendelijc oogen schinen
ghelijc die sonne claer,
seer langhe van hem te sine
es mijnder herten te swaer;
mocht ick hem eens aenscouwen
en cussen sinen roden mont,
had ick hem hier beneden,
mijn herteken waer te vreden;
nu blivet altoos ghewont.

2. Ick sach den hemel blincken,
mijn hertken was verhuecht;
woude hi eens op mi dincken,
die suverlike iuecht,
mijn liden soude ic vergheten
binnen eender corter stont;
had ick hem hier beneden,
mijn hertken waer te vreden;
nu blive ick altoos ghewont.

3. Al inden hooghen throone
daer schijnt den claren dach,
daer is hi also schoone,
die liefste die ick oyt sach;
hi doet mi groot verlanghen,
in eender corter stont;
had ick hem hier beneden, enz.

4. Die edele seraphinnen,
die sijn van God verclaert,
sij branden in Iesus minne,
ghelijck den edelen aert;
sij hebben claer bekinnen
in eender corter stont;
had ick hem hier beneden, enz.

5. Mijn alder liefste gheminde
hi is wel also rijck,
sijn goet en heeft gheen inde,
men vant noyt sijns ghelijck;
sijn minne is overvloedich,
si en heeft gheenen gront;
had ick hem hier beneden, enz.

6. Een strael van Iesus minne,
die heeft mijn siele doergaen,
mijn herte ende mijn vijf sinnen,
die hebben troost ontfaen;
ick worde verlicht van binnen
in eender corter stont;
had ick hem hier beneden, enz.

7. Al in dat eewich leven
eest wonderliken schoon,
daer is mijn lief verheven
al in den hoochsten throon.
This hem al onderdanich
in eender corter stont;
had ick hem hier beneden, enz.

8. Al is hi hooghe gheseten,
ick sal noch tot hem gaen,
sijn duecht is onghemeten,
hi en can niet wederstaen.
Ic hope hi sal mijns ontfermen
in eender corter stont;
had ick hem hier beneden, enz.

9. Conde ic mi wel bekinnen,
het soude dan worden goet;
so mocht ick Iesum minnen
ende maken goeden moet.
So soude hi weder comen
in eender corter stont,
had ick hem hier beneden,
mijn hertken waer te vreden;
nu blivet altoos ghewont.

Tekst en melodie. *Een devoot eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 124, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 154, „dit is die wise van O radt van avontueren"; tekst hierboven weergegeven; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Midd. geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 9, bl. 18. — Zie hiervoren II, nr. 421, bl. 1569 vlg.: „O radt van avontueren".

Nrs. 125—132 van *Een dev.*, waaronder: „Als ic beghin te dencken", werden voorgedragen „op die selve wise": nl. „O radt", enz. — „Als ic beghin", enz. is ook te vinden in het Hs. nr. 1042 van Meerman (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Bibl., bl. 23, met wijsaanduiding: „Haer vriendelijc ooghekijns wencken".

---

589. O Iesu soet.

O Ie-su soet, ver-leent mi doch con-foort, sterct mi-nen moet, druck worpt my o-ver boort; val-dy mi dis-coort, so en can ick niet voort, so swaer is ther-te ver-laen; blive ic dus ver-goort, in mijn son-den ver-smoort, so is mijn vruecht ghe-daen.

1. O Iesu soet,
verleent mi doch confoort,
sterct minen moet,
druck worpt my over boort;
valdy mi discoort,
so en can ick niet voort,
so swaer is therte verlaen;
blive ic dus vergoort,
in mijn sonden versmoort,
so is mijn vruecht ghedaen.

2. Gheeft mi doch raet,
ick ben van troost seer bloot;
aensiet minen staet,
nature brocht mi inder noot;
der werelt vruechde soet
coemt met ghewelde groot
so diep int herte mijn;
natuerken wert ghenoot,
die gheest biedt wederstoot,
och hoe soude ick blide ghesijn.

3. Troost ghi mi niet,
so make ick groot misbaer;
in dit verdriet
sterve ick die doot, tes claer;
want van iaer te iaer
so ben ick in desen vaer;
o Iesu lief, dyen ic noyt en sach,
dat valt natuerken te swaer,
van desen twee weerde paer,
dwelc ick wel claghen mach.

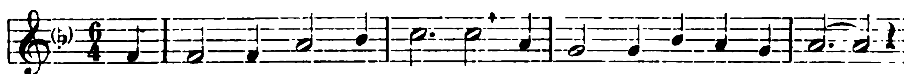
4. Princersse fier,
mijn hope staet al aen dy;
reyne eglentier,
aenhoort mijns drucx ghescry
ende staet mi bi,
ende scheyt nu niet van mi,
thoont doch u compassie soet;
mi en ruct hoe dat si,
mach ick comen vry
bi u, mijn liefste goet.

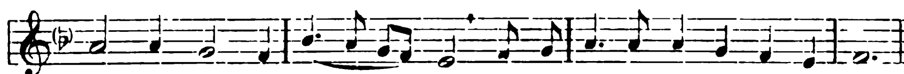
1, 7. t.: *verladen*. — 1, 7. *vergoort*, besmet, nl. met zonden. — 2, 8. *ghenoot*, gedwongen, bekoord. — 3, 1. t.: *Iesu, en troost ghi mi niet*. — 3, 9. *weerde paer*, misschien te lezen *weder paer*, wederpaar. De zin zou dan zijn: dat valt te zwaar aan „natuerken", nl. het lichaam, wederpaar van den geest, beide in str. 2 vermeld. — 4, 1. t.: *Maria, princersse fier*. — 4, 3. t.: *O reyne ende suyver eglentier*; over den egelantier (wilde rozenstruik) in onze liederen, zie Dr. G. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 349. — 4, 8. *mi en ruct* = *mi en roect*, d. i. mij geeft het niet.

Tekst en **melodie.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 141, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 172, zonder wijsaanduiding; — J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Vier en twintig liederen uit de 15de en 16de eeuw*, 1890, nr. 4, bl. 9, naar dezelfde bron.

---

590. Ick minde eens conincx sone.





1. Ick minde eens conincx sone,
heer Iesus is sinen naem;
hoort, ghi ionge maechden,
vanden enghelen wort hi ghedient.

2. Hi is soe schoon van formen
ende oock seer minnelijck;
inden hemel noch inder aerde
en vintmen niet sijns ghelijck.

3. Die straten sijn vergulden,
si blincken ghelijc cristal;
die heylige suyver maechden,
och sij singen daer boven al.

4. Sij dragen blinckende stolen
met peerlen so wel omset,
werwaert dat si treden
met soeten roke bespret.

5. Sij dragen blinckende stolen
ende eenen crans so schoon,
sij liden doer den reye
al voer des conincx soon.

6. Maria badt haren soon te schincken
den maechden nieuwen wijn:
„nu drinct, mijn lieve kinderen,
ghi sult hier altoos sijn."

7. David met sijnder herpen
hi maect daer so groot ghescal,
dattet steden ende dorpen
moghen hooren over al.

8. Hi roert sijn soete snaren
als hi te doene plach;
och hondert duysent iaren
en schinen daer niet eenen dach.

9. Daer sullen wij iubileren
met hemelscher melodie,
met Christo, onsen Heere,
ende die engelsche ierarchie.

10. Daer sullen wij sonder trueren
aenscouwen Gods claer aenscijn
in eewigen ghedueren,
sonder druck oft sonder pijn.

11. Daer en sal ons niet raken
vaders noch moeders druck;
al waert dat si inder hellen saten,
sij en beletten niet ons gheluc.

12. Salige herten, die God minnen,
hebt dit altijt voer oghen,
want die werlt verstroyt de sinnen;
diese mint, is int leste bedrogen.

4 en 5, 1. *stolen* = kleederen. — 5, 3. De zin is: zij (de maagden) treden door den rei der engelen. — 9, 1. Eene meer krachtige dan liefdevolle voorstelling van het onverstoorbare der hemelsche zaligheid (Dr. ACQUOY).

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 87, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 169; — Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, 1886, bl. 101, die de verwantschap van den tekst doet opmerken met „Al dat leeft opter aerden", in *Een dev. en pr. b.*, nr. 27, bl. 48, en „Al datter is op eerden", in *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 207, deze laatste tekst gedeeltelijk uitgegeven door W. MOLL, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, II, bl. 202; — Dr. ACQUOY, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 13, bl. 26.

Melodie. *Een dev.*, t. a. p.; — Dr. ACQUOY, *Mid. geest. ldr. en leisen*, t. a. p. — Dezelfde melodie doet zich voor als „Tonsatz" (bewerking) van JOBST of JODOCUS VOM BRANT in FORSTER's meerstemmige *Frische Teutsche Liedlein*, V (1556), nr. 14, en wordt aldus weergegeven door ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1435, bl. 296:

Es wollt ein Jä-ger ja-gen, ja-gen vor je-nem Wald; was be-geg-net
ihm auf der Hei - - - - den? Drei Fräu - lein, die wa-ren stolz.

Dit laatste lied gaf aanleiding tot de Duitsche vergeestelijking: „Es wollt gut Jäger jagen, / wollt jagen in Himmelsthron", voorgedragen op dezelfde melodie. Zie E. u. B., t. a. p., nr. 1925, bl. 633, en W. BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 18, bl. 260. De Duitsche lezingen zijn jonger en ook wel minder fraai dan de Nederlandsche van 1539.

---

591. Het daget inden oosten.

A.

Het da-get in-den oos-ten, die son-ne scijnt o-ver al; wie heer Ie-
sum wil min - - nen, hi en sla-pe nu niet so lan - - ghe.

1. Het daget inden oosten,
die sonne scijnt over al;
wie heer Iesum wil minnen,
hi en slape nu niet so langhe.

2. „Och slaepty nu so langhe,
dat en is u nemmermeer goet;
het sal u namaels rouwen,
als ghi loon onfangen moet."

3. Het lach een arm ioncfrouken
op haerder camer en sliep;
si heeft so groten verlangen,
dat haer Gods engel op riep.

4. „Och en laet u nyet verlangen,
wel edel ioncfrou soet;
hi wil u boden seynden,
alst hem dunct wesen goet."

5. — „Ick en weet van gheenen bode,
van gheenen bode so goet;
mi en mach niemant troosten,
dan Iesus mijn minneken soet."

6. — „Och stelt u herte te vreden,
wel edel ioncfrou fijn;
hi wil u tavont schincken
van sinen besten wijn."

7. Och mochten wi eens drincken
van sinen soeten dranck,
so mocht ons wel verlangen
al na sijns vaders lant.

8. Och als wi nu daer comen
al in dat salighe huys,
bi mijn liefken te rusten,
so en iaecht ons niemant wt.

9. Ick heb so lange gheiaghet,
dat ick ghevanghen heb
na een dat mi behaghet;
een gheselleken wel ghedaen.

10. Sijn trou heeft hi mi toeghesacht
dat edel beelde schoon;
die mijn heb ic weder ghebracht,
hi is mi onderdaen.

11. Ic en cans niet te volle gheprisen,
hi is mi veel eeren weert,
boven al die gheen die leven,
mijn hert gheen ander en begeert.

12. Och root is hi ghecleedet,
die alder liefste mijn;
wat draecht hi aen sijn handen?
van goude een vingerlijn.

13. Een vingerlijn root van goude
bedwingt dat herte mijn;
ic meyne, dat op mijn henevaert,
dat hi die liefste sal sijn.

14. Dat cranselijn dat hi draghet,
dat is van bloede so root;
sijn lichaem heeft hi ghegeven
voer mi in die bitter doot.

15. Sijn hooft heeft hi ghenegen
al om te cussen my,
ick meyne, dat op mijn henevaert,
dat hi die liefste sal sijn.

16. Sijn handen sijn hem doerslagen
met plompe nagelen drie,
sijn herte is op gheloken
met een spere seer wye.

17. Daer in so moet ick rusten
met alder herten gront,
na hem staet mijn verlanghen
nae sinen rooden mont.

18. Nu is hi af ghenomen
verresen vander doot,
den Ioden is hi ontganghen
verwonnen is alle sijn noot.

19. Die helle heeft hi ghebroken
al om te soecken mi,
ic meyne, dat op mijn henevaert,
dat hi die liefste sal sijn.

20. Nu is hi op gheclommen
al in des hemels throon,
daer hi eewelijc sal regneren
al boven die enghelen schoon.

21. Sinen heyligen gheest wilt hi ons seyn-
in onser herten gront, den
na hem staet mijn verlangen,
na sinen rooden mont.

15, 3 en 19, 3. t.: *dat neem ick*; vgl. 13, 3.

Tekst. A. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 165, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 196, aant. bl. 322, hierboven weergegeven; — aangehaald door Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 43, en door hem herdrukt *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 1, bl. 1, aant. bl. 51: — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken*, (geest. goedk. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl 56 v°, „op de wijse van Claes molenaer". — A is eene navolging, niet van de oudste lezing, nr. 73, *Antw. lb.*, „een oudt liedeken" (zie hiervoren I, nr. 20, bl. 119, A), maar wel van nr. 75, *Antw. lb.*, „een nieu liedeken" (zie hiervoren I, nr. 69, bl. 333).
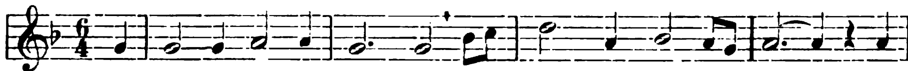
Wij zagen hiervoren I, bl. 123, hoe het oude lied: „Het daghet inden Oosten",

wordt thuis gebracht in de XIV[de] eeuw, op grond van de *Acta sanctorum* van 6 Jan. 1358. Op dien dag overleed de Delftsche begijn Geertruid van Oosten, die het lied dagelijks zong: „referendo carmen ad dilectum suum Jesum Christum". W. Moll, in zijn *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 104, stelt de vraag: hoe Geertruid het lied: „altijd tot haren beminden Jesus stierde? Door zingende slechts aan Jezus te denken, zonder eenige verandering der woorden? Of vervormde zij het lied?" — Moll acht het laatste het waarschijnlijkst, daar het vergeestelijken van wereldsche liederen door kleinere of grootere omzettingen der woorden ten allen tijde, ook nog lang na de zestiende eeuw, bij het volk in verschillende landen van Europa gewoon was." — In elk geval zal Geertruid noch den bovenstaanden tekst, vergeestelijking van eene 16[de]-eeuwsche navolging van het oude lied, gezongen hebben, noch den onmiddellijk volgenden, vergeestelijking, te oordeelen naar den strophenbouw, van de lezing opgenomen door Bredero in zijn tooneelspel en die op jongere melodie berust. Overigens, en zooals wij hierboven insgelijks zagen, kan, naar het gevoelen van Dr. J. te Winkel, de opmerking van de *Acta Sanctorum*, eene latere poging zijn ter verklaring van den naam der begijn.

Een „liet na de wijse: Het daget inden Oosten", met aanvang: „Mijn Godt, ick weet waar henen", voorkomende in het Hs. nr. 24339 van het *British museum*, herdrukt door K. de Flou, en Edw. Gailliard, *Beschrijving van Middelndl. en andere handschriften*, die in Engeland bewaard worden, 3[de] verslag, uitg. van de K. Vlaamsche Akademie, Gent, 1897, bl. 69, werd voorgedragen op de oude wijs van Ps. 4 *Souterl.* 1540. Bij dit lied leest men: „Dusdanigen lietgen heb ick Israël Jacobssoon mijn broeder Julius Jacobssoon gemaeckt A° 1600, den 1[n] Aprilis."

Melodie. Zie hiervoren t. a. p. — Voor de op drieregelige strophe, met verzen van vier accenten, berustende melodie van „Claes molenaer", melodie welke dus, om hier te kunnen benuttigd worden, voor een deel moest herhaald worden, zie hiervoren, t. a. p., nr. 240, bl. 871.
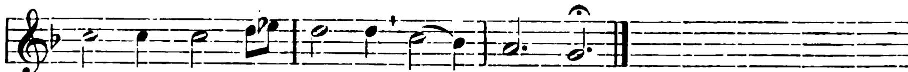
B.



„Het da-get in-den oos-ten, die maen schijnt o-ver al; hoe



geer-ne soude ick we-ten waer mijn ziel va-ren sal, hoe



geer-ne soude ick we-ten, [ia we-ten]."

1. „Het daget inden oosten,
die maen schijnt over al;
hoe geerne soude ick weten
waer mijn ziel varen sal,
hoe geerne soude ick weten."

2. — „Och siele, vry edel siele,
nu gaghet eenen ganck
al tot den boom des cruycen,
aenmerckt wie daer aen hangt;
al tot den boom des cruycen."

3. Die siele die keerden haer omme
in alsoo corter stont;
daer sach sy haeren gheminden
bebloet, soo seer doorwont;
daer sach sy haeren gheminden.

4. „O Jesus, soete Heere,
hoe sijdij aldus ontdaen,
dat ghy dat bitter lyden
om mynent wil hebt ontfaen?
dat ghy dat bitter lyden.

5. — „Och ziel, vry edel siele,
tis al om u geschiet;
dus moochdy allen u lyden
om my achten voor niet;
dus moochdy allen u lyden.

6. „Nu gaget tot mynen handen,
ontfangt myn gratie daer,
ende steltse badt te wercke
ende leefter beter naer;
ende steltse badt te wercke.

7. „Nu gaet tot mynen voeten,
aenmerct die wonden soo groot;
ick vergeve u allen u sonden
al door mijn bitter doot;
ick vergeve u allen u sonden.

8. „Nu gaet tot mijnder sijden,
aenmerct die wonde soo diep,
wilt daer altijt in blyven,
mijn alderliefste lief;
wilt daer altijt in blyven.

9. „Nu gaet tot mynen hoofde,
aenmerckt die croone soo groot,
sy is bespreyt met bloede,
met mynen bloede soo root;
sy is bespreyt met bloede.

10. „Die croone die suldy draeghen
in uwer herten diep;
daer aen so salmen mercken,
ghi syt myn liefste lief;
daer aen so salmen mercken."

11. Al aen den boom des cruycen
soo hinc die jongelinck;
hy riep soo luy van binnen:
„vervult es alle dinck;"
hy riep soo luy van binnen.

12. So wie met swaren sonden,
met sonden es bevaen,
en willet u niet versaghen,
maer willet tot hem ghaen;
en willet u niet versaghen.

3, 4. t.: *wij daer.* — 8, 2. t.: *wonden.* — 12, 1. t.: *so wij.* — 12, 4. t.: *maer wilt.*

Tekst. B. *Het hofken der gheestelijcker liedekens,* Loven 1577, bl. 137 v°; „Dit liedeken gaet op die wyse: Warent alle vyanden, dat ghoy ghesellekens syn", pastiche van den aanvang van den ouden wereldlijken tekst, str. 2; — herdrukt door W. Moll, *Johannes Brugman,* Amst. 1854, II, bl. 168.

Melodie. Deze vijfregelige strophe werd natuurlijk voorgedragen op de nieuwere wijs; zie hiervoren I, bl. 120, mel. B.

Een geestelijk lied: „Grosz Lieb thut mich bezwingen" (Der Kämpfer) uit den aanvang der XVI^de^ eeuw, wordt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1968, bl. 674, aangezien voor eene vergeestelijking van „Het daghet": „Die ganze Situation jener Ballade kehrt hier in der geistl. Parodie wieder: Gespräch der Geliebten (Maria) mit dem Boten; Einlasz des Geliebten (Gabriel) und Klage der Geliebten um den gefallenen Kämpfer". Of dit wel dezelfde toestanden kunnen genoemd worden? De door E. u. B. bij den Duitschen tekst gevoegde melodie is eene willekeurige moderniseering van Ps. 4 *Souterliedekens*, Antw. 1540.

592. Die valc is neder comen.

Die valc is ne-der co - - men al wt dat hoo-ge lant; hi vlooch dat hof al

om - me tot een - der duy - ven tam; die e - del men-scheyt hi aen haer

nam; doer der pro - phe - ten woer - den maect hi ons dat be - kant.

1. Die valc is neder comen
al wt dat hooge lant;
hi vlooch dat hof al omme
tot eender duyven tam;
die edel menscheyt hi aen haer nam;
doer der propheten woerden
maect hi ons dat bekant.

2. Hy vlooch in desen woude
wel drie en dertich iaer,
ende al om onse sonden
soe leedt hi pine swaer,
ende was ter doot toe gehoorsaem,
so dat hi van groter minnen
des cruycen boom op clam.

3. Aent cruce, droevich van sinnen,
so hinck die iongheline,
bernende vol van minnen
want hi den doot ontfinck;

maer wie met sonden is bevaen,
hi en derf hem niet versaghen;
het is al voer hem voldaen.

4. Laet ons hem alle loven,
die ons dus heeft verlost,
den heere van hier boven,
het heeft hem sijn bloet ghecost;
laet ons hem dienen trouwelijc,
so moghen wij bi hem comen
al in dat eewich rijck.

5. Wie Iesus minne wil dragen,
moet scouwen der werelt iolijt,
ende dienen hem sonder traghen,
die wile dat hi heeft tijt,
ende houden sijn herte van sonden claer;
so moechdy hier na comen
al inder enghelen scaer.

6. O siele heft op u ooghen,
aensiet ws vaders hof,
ende wilt u daer toe pooghen,
ende scheyt der werelt of;
want so ons die scrifture bediet:
die vruecht die daer wesen sal
en mach men begripen niet.

1, 1. *Die valc.* Over den minnaar, hier Christus, onder de gedaante van een valk voorgesteld, zie hiervoren II, nr. 266, bl. 956, het lied: „Ick hebbe ghedraghen wel seven iaer".

Tekst en **melodie.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 174, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 206, „die wise van Die lelien ende roosen".

---

593. Een edel fonteyn is ons ontsloten.

Een e - del fon - teyn is ons ont - slo - ten, die lan - ge
he - vet stil - le ghe - staen, den brant der min - nen is wt ghe-
vlo - ten, daer al - le son - da-ren mo-gen toe - gaen.

1. Een edel fonteyn is ons ontsloten,
die lange hevet stille ghestaen,
den brant der minnen is wt ghevloten,
daer alle sondaren mogen toegaen.

2. Die rivieren vloeyen, die aderen springhen,
die beke leyt so diep int dal,
die ghenade en can engel noch mensche bekinnen
die daer wt vloeyt over al.

3. In dese fonteyne laet ons hopen,
hoe vele dat wij hebben misdaen;
Iesus wonden staen altijt open,
so wie daer coemt sal ghenade ontfaen.

4. Wie hier in heeft sijn woonstede,
die blijft altoos onversaecht,
want hy heeft daer ghewarighen vrede,
anders nemmermeer, so wat hi iaecht.

5. Want wat wij soecken tot eenighen stonden,
ghewarighen vrede en vinden wij niet
dan alleen in Iesus wonden,
daer crighen wij troost van alle verdriet.

6. Och conden wi dit te rechte bekinnen
hoe alle vruechde hier in steet,
so en soude ons gheen dinck mogen verwinnen,
engel, noch mensche, noch vyant wreet.

7. Wij sullent beclaghen noch al soe seere,
als ons die leste ure aen staet,
dat wij in Iesus wonden niet eere
en hebben gheset ons toeverlaet.

8. Maer nemmermeer en ist te spade,
soe langhe als leven in ons es;
altijt staet open Gods ghenade
tot elcken sondaer, sijt seker des.

9. Wie nu beswaert is met swaren sonden
ende in corten stonden verlost wil wesen,
die gae met betrouwe tot Ihesus wonden,
hi sal volcomelijck ghenesen.

10. Vliet totter fonteynen sonder gront,
die den dorstighen laeft altoos;
noyt mensche en is tot eenigher stont
van daer ghesceyden troosteloos.

11. Maect alle daghe hier u ghelaghe,
weest niet verslaghen om der sonden ghetal:
versaedt uwen lost, vraecht niet wat cost,
want het is so diere vergouden al.

12. Met silver, noch met rooden goude
en is ons ghecost dese ghenade groot;
diese ons van minnen gheven woude,
die heeftse betaelt met sijnder doot.

13. Och laet ons hopen met diepen verlangen
tot deser fonteynen, waer willen wi bat?
Daer ontfangen wij ghenade, hoe dick wij vallen,
want si is der armer sondaren schat.
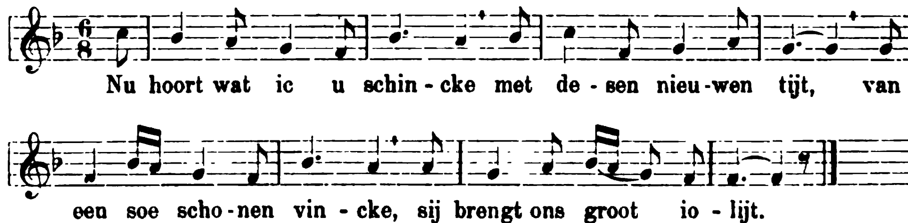
14. Iesus doot, sijn bitter liden,
sijn open herte, sijn wonden root,
dat watere ende bloet wt sijnder siden
moet ons staen in staden ter laetster noot.

15. Die dit liedeken heeft gheset in dichte,
die is beswaert metter sonden last;
die wonden Iesu moeten hem verlichten,
daer op staet sijn betrouwen vast.

4, 3. *ghewarighen* = waren. — 4, 4. *so wat hi iaecht*, wat hij ook najaagt. — 6, 4. *vyant*, duivel. — 10, 1. t.: *fontenen*. — 11, 1. *ghelaghe*, inleg. — 11, 3. *lost*, lust. — 11, 4. *vergouden*, vergolden. — 14, 4. *staen in staden*, te baat wezen. — 15, 3. *moeten*, mogen.

Tekst en **melodie.** *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 214, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 245, „dit is die wise: Dit heffe ick op, dit wil ick vaten".

594. Nu hoort wat ic u schincke.



1. Nu hoort wat ic u schincke
met desen nieuwen tijt,
van een soe schonen vincke,
sij brengt ons groot iolijt.

2. Die vader vanden throone
heeft ons die vincke ghesent;
het is sijn eenich sone,
dats ons een lief present.

3. Het vincse een teer roede,
al binnen Nazareth,
bevaen al met armoeden
met duechden wel omset.

4. Die muyte en was niet gebroken
die dese vincke aen nam;
maer si bleef wel ghesloten
als hi hier tot ons quam.

5. Maer dat vernam een havic
met crommen clauwen stijf,
hi wilde dat vincxken doden;
het was hem een ontblijf.

6. Als hi hadde verloren
die edel vincke fijn,
doen wrack hi sinen thoren
aen so menich cleyn vogelkijn.

7. Die vinck quam haer vermeyden
tot Bethleem int prijeel;
daer mocht mense horen screyden
om onser alder seer.

8. Nu bidden wij der vincken
metter ghyolen sijn,
dat hi ons niet en laet versincken
al inder hellen pijn.

2, 1. *van den throone* = van den hemel, naar MATTH. V, 34. — 3, 1. *roede*, zeker wel woordspelling: 1) lijmstok om vogels te vangen, 2) *Virga e radice Jessæ*, JES. XI, 1. — 5, 4. = mislukking, misrekening. — 8, 2. *ghyole*, Oud-Fransch *gaole*, *gaiole*, *jaiole;* modern Fransch *geôle*.

Tekst en melodie. *Een dev. eñ prof. boecxken*, nr. 229, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 264, zonder wijsaanduiding. — Aangeh. door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming* (Archief voor Nederl. Kerkgeschiedenis, II, 1886), bl. 67, als „een niet onaardig gedacht lied, waarin het kindeke Jezus wordt voorgesteld als een vink, Herodes, die het wil dooden, als een havik, en de kinderen, aan welke 's Konings toorn zich wreekt, als „so menich cleyn vogelkijn". Doch, naar Dr. Acquoy's meening, wordt het geheel bedorven door de eerste twee strophen. — Het tweede deel der melodie is niet van eentonigheid vrij te pleiten, maar de aanvang klinkt frisch en zoo modern als 't maar zijn kan.

595. Heer Jesus heeft een hoofken.

A.

1. Heer Jesus heeft een hoofken daer lelien staen,
daer in soo sal ic plucken gaen, tis wel gedaen.
Men hoort daer niet dan ingelen sanc,
harp ghespel, trompetten en claretten,
en die veelkens alsoo veel.

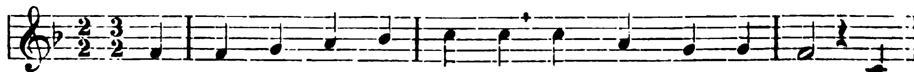
2. Die lelikens die daer inne staen, is reynicheyt,
vio[o]lkens die daer omme staen, is ootmoedicheyt.
Men hoort, enz.

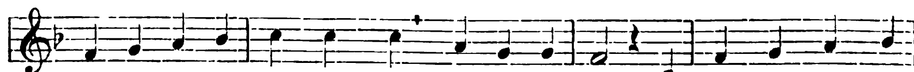
3. Conden ic heer Jesum minnen als ic geerne dee,
soo soude ick in mijn herteken hebben grooten vre.
Men hoort, enz.

4. Heer Jesus is die beste bloem al inden hof,
al dat inden hemel es, [die] gheeft hem lof.
Men hoort, enz.

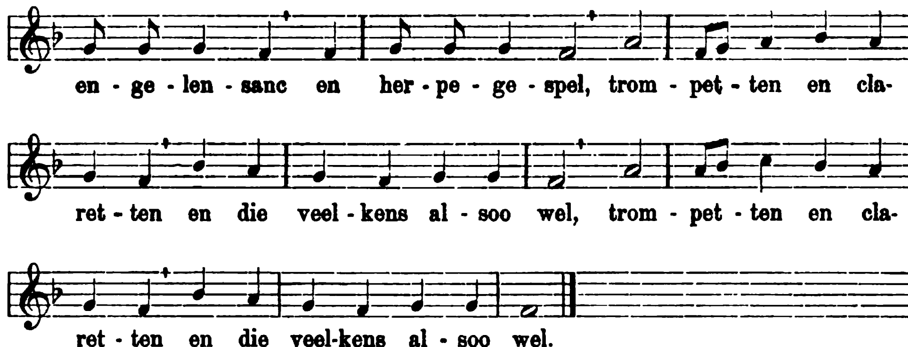
5. Als ick dit liedeken singe, mij verlancgt soo seer
daer ick soo geeren wesen sou, ic en weet wanneer.
Men hoort, enz.

B.





2333



1. Heer Jesus heeft een hofken daer schoon bloemen staen;
daer in soo wil ick plucken gaen, 't is wel ghedaen.
Men hoort daer niet dan engelensanc en herpegespel,
trompetten en claretten en die veelkens alsoo wel.

2. Die lelikens die ick daer sach, sijn suyverheyt;
die soete violetten sijn ootmoedicheyt.
Men hoort, enz.

3. De schoone purper roose was de lijdtsaemheyt;
de schoon vergulde goudebloem, gehoorsaemheyt.
Men hoort, enz.

4. Noch wasser een die boven al spanden de croon:
coron' imperiale, twas de liefde schoon.
Men hoort, enz.

5. Maer d'alderschoonste beste bloem al in dat hof,
dat was den Heere Jesus soet; dus sy hem lof.
Men hoort, enz.

6. Och Jesus, al mijn goet en al mijn salicheyt,
maect van mijn hert' u hoveken, het is bereyt.
Men hoort, enz.

4, 2. *coron'*, d. i. *corone* (Oudfransch voor *couronne*) *imperiale*, keizerskroon, *fritillaria imperialis.*

Tekst. A. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 218, zonder wijsaanduiding; — **B.** *Het prieel der gheest. mel.*, Brugghe 1609, bl. 127, „wijse alsoot beghint". Verder wordt de tekst gevonden in: *Het Paradiis der gheest. vreuchden*,

Antw. 1617, bl. 101, „alsoo't beghint"; — *Gheesteliick paradiisken der wel-lusticheden*, Antw. 1619, III, bl. 29, zelfde wijsaanduiding; — *Het klein prieel der geest. melodie*, Luyck (na 1620), bl. 53, zonder wijsaanduiding; — *Dit is een suyverlijck boecxken*, Amst. Cornel. Dircksz., 1642, bl. 29, stem: „alsoo't begint;" — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Geestelijcke harmonie*), Embrick (1620), uitg. 1633 (?), nr. 62, bl. 87; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 213, bl. 458, naar *Het prieel der geest. melodiie*, Antw. 1630.

Melodie. *Het prieel der gheest. mel.*, t. a. p.

596. Bedroefde herten, wilt vreugde raepen.

Be-droef-de her - ten, wilt vreug - de rae-pen: aen - siet Godts

schep - sel in 't aerdt-sche pleyn, hoe schoon, hoe kon - stig dat 't al is ge-

schae-pen; denckt: hoe schoon moet hae - ren Schep - per zijn.

1. Bedroefde herten, wilt vreugde raepen:
   aensiet Godts schepsel in 't aerdtsche pleyn,
   hoe schoon, hoe konstig dat't al is geschaepen;
   denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

2. Aensiet die kruyden seer groen uyt spruyten,
   die daer genesen sieckten en pijn;
   aensiet haer schoonheydt en haer virtuyten;
   denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

3. Aensiet die lelien vol soeter roken,
   thymus, lavender en roosen-maryn;
   aensiet die roosen seer wydt ontloken;
   denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

4. Siet alle de bloemkens met goedt verstande,
   vol soeten reuck en medecijn;
   siet haer couleur menigerhande;
   denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

5. Aensiet die boomen met alle vruchten,
en die wijngaerden met haeren wijn;
aensiet die vogels in der luchten;
denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

6. Siet die gesteenten van grooter weerden,
die klaerder blincken als cristallijn;
siet alle schoonheyt op deser eerden;
denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

7. Aensiet die menschen schoon van lichaeme,
fraey van fatsoen en leden fijn,
suyver van aensicht en leden bequaeme;
denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

8. Aensiet die sonne en maene schoone;
aensiet die sterren van klaeren schijn,
siet hoe sy blincken aen 's hemels throone;
denckt: hoe schoon moet haeren Schepper zijn.

9. Hoort gy hier konstig op orgelen spelen,
op instrumenten en musica seer fijn;
hoort gy oock singen met soete kelen,
denckt: hoe soet sal 't in den Hemel zijn.

10. Hoort alle vreugt die men mag bedrijven,
sy kan maer dueren een kort termeyn:
denckt op die vreugt, die eeuwig sal blijven
voor haer die in den Hemel zijn.

11. Laet ons de weireldt geheel versaecken
met al haer boosheydt, naer Godts doctryn;
soo sullen wy in den hemel smaecken
hoe soet en schoone dat 't daer sal zijn.

12. Lof zy den Schepper der creatueren,
die alle dingen geschaepen heeft;
glorie zy hem en 't allen uren,
die 't onderhoudt en sijn voedtsel geeft.

11, 1. t. *geheel* ontbreekt; echter niet in *Het prieel,* t. a. p. — 12, 3. *en 't* bijgev. naar *Het prieel,* t. a. p.

Tekst. NICL. JANSENS VAN ROOSENDAEL, *Een nieuw dev. geest. lb.*, Antw. z. j., geest. goedk. 1599, bl. 109, „op de wyse: Myn oogskens weenen, myn hert moet suchten", tekst hierboven. In de uitgave, Antw., Jer^{s} Verdussen, 1637, bl. 125, vindt men nog als negende strophe:

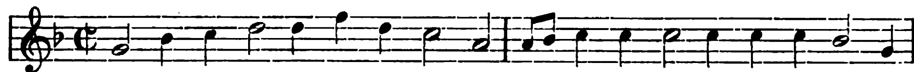
Siet ghy die werelt hier vol couragie,
wiltse versmaden ghelijck fenijn;
siet ghy haer schoonheyt en haer cieragie,
denckt: hoe schoon moet haren Schepper zijn.
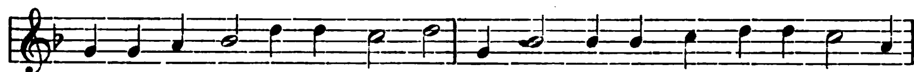
Verder treft men den tekst aan in: *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 131, met varianten, „op de wyse: alsoot beghint"; en ook in *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623 (geest. goedk. 1623, priv. 1619), bl. 13, met aanvang: „Devote herten, enz."; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen onder den titel van *Gheest. harmonie*, Embrick (1620), exempl. zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 63, bl. 87, zonder wijsaanduiding; — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck, z. j., bl. 57 (na 1620), zonder wijsaanduiding.

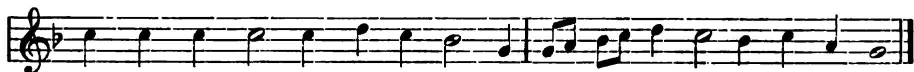
Vlaamsche zanten, maandschrift, Sint-Nikolaas, IV (1902), bl. 72, „Nieuwe wijze", met aanvang: „Komt vromen van hert, wilt vreugde nu rapen", 8 strophen onderteekend: C. V. (Cam. Verberct), Liezele (Antwerpen).

Hiervoren I, bl. 484, deelden wij reeds eene vergeestelijking mede; eene andere navolging van denzelfden aard, geteekend A. I., doet zich voor in voornoemden *Parnassus*, enz., bl. 84, met aanvang: „Bedroefde hertekens wat moet ghy lijden // als ghy verloren hebt des Heeren troost, — Op de wijse als 't beghint".
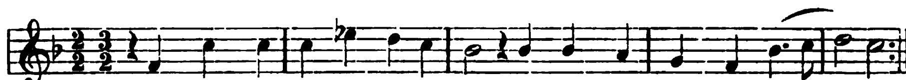
Melodie. *Het prieel*, t. a. p. — Zie hiervoren nr. 124, bl. 483: „Bedroefde herteken". — In *Les pleurs de Phylomele* „contenant les odes pelerines, les regrets et les pleurs de Messire REMACLE MOHY, assemblez par Messire JEAN MOHY son frere" (2de Édit.), Liege, Leonard Streel, 1626, bl. 144, treft men voor eene „Ode pour les pelerins à nostre Dame de Lorette", waarvan de eerste strophe volgt, nog deze lezing van onze melodie aan:
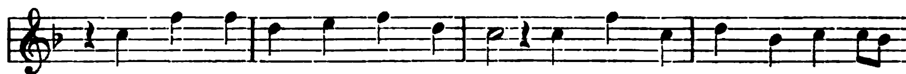

Va t'en mon a - me pure et net - te, A nos - tre Da - me de Lo - ret - te,
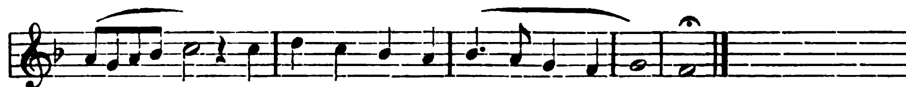

Va là fai - re ton o - rai - son, Ce sainct et ce - leste o - ra - toi - re


Est tout plein de grace et de gloi - re, D'a - mour et de de - vo - ti - on.

597. Christe, warachtig pellicaen.







1. Christe, warachtig pellicaen,
   een pellicaen ghepresen,
   ons vlees hebt ghy ghenomen aen,
   ghy wild' ons broeder wesen;
   ghy hebt u borst open ghedaen,
   u bloet hebt ghy wt laten gaen
   om ons al te ghenesen.

2. Ghy zijt voorwaer dat eeuwich broot,
   fonteyn van d' eeuwich leven;
   al zijn wy naer de siele doot,
   door u soo wort verdreven
   alle ghebreck en alle noot;
   die u ontfangt, al is hy bloot,
   rijckdom wort hem ghegeven.

3. O soeten Heer, o Vader goet,
   o Heere der heyrcrachten,
   ghy compt betalen Adams boet,
   verlossen all' gheslachten;

maer Heer, hoe schinct ghy overvloet,
u precieus en dierbaer bloet!
Och laet ons dat groot achten.

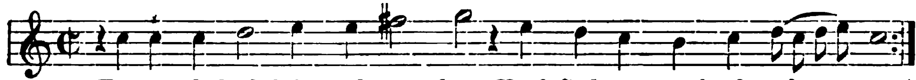
4. Tis een warachtig sacrament
dat Jesus self instelde,
eer dat begost zijn groot torment;
int claer hy dat vertelde:
„dit is een spijs seer excellent,
neemt, nut myn lichaem ongheschent;"
hy haer dat soo beveelde.

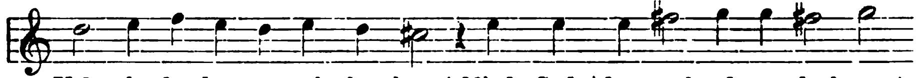
5. O Jesu, zijt ghebenedijt,
dat door vijf woorden crachtich
een suyver broot sonder respijt
wort u persoon warachtich;
och ketters, legt toch af u spijt,
en weest ghedachtich t' allen tijt
dat Godts woort is almachtich.

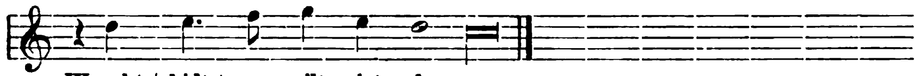
1, 2. De zin is: Evenals de pelikaan (volgens het volksgeloof) zijn jongen met zijn bloed laaft, kwam Christus voor ons zijn bloed storten. Vgl. hiervoren III, nr. 541, bl. 2126: „Nu laet ons dancken ende loven", str. 1, v. 5, aant. — De voorlaatste strophe van het *Adoro te devote* begint: *Pie pelicane, Jesu Domine.* — 1, 4. *Het Paradiis,* enz.: *ghy woudt.* — 4, 3 en 4. *Het Paradiis,* enz.: *in sijn lest' avendtmael seer jent, in 't klaer hy dat vertelde.* — 4, 7. *Id.: aldus hy dat bevelde.* — 5, 2. Volgens de Consecratie van de mis: *hoc est enim corpus meum.* De drie Evang. (Matth., Marc. en Luc.) geven *enim* niet. — 5, 5 en 6. *Het Paradiis,* enz.: *ketters, die ongheloovich zijt, weest doch ghedachtich,* enz.

Tekst. *Het prieel der gheestelijcke melodie,* Brugghe 1609, bl. 99, „op de wijse alsoot beghint", hierboven weergegeven; — *Het Paradiis der gheesteliicker vreuchden,* Antw. 1617, bl. 107, „op de wijse: Och Amsterdam, ghy doet my pyn". — Wellicht slaat deze laatste wijs op een lied in den aard van: „O radt van avontueren // wilt ghy schier omme slaen", of: „Och Amsterdam, och Amsterdam // ghy zijt zoo schoonen stee" (H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek,* nrs. 75 en 76, bl. 173 vlg.), waarin wordt geklaagd over Amsterdam, dat tot in 1578 de Spaansche zijde hield.

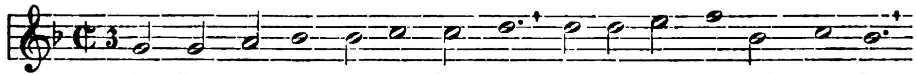
Melodie. *Het prieel,* t. a. p.; zie hiervoren II, nr. 449, bl. 1721, de melodie: „Maximilianus de Bossu"; zie vooral de lezing IV, bl. 1726. — Eene tweede melodie, met opschrift: „Christe waerachtigh Pellicaen", komt voor in Benedictus van Haeften's verzameling: *Den lust-hof der christelycke leeringhe,* Antw. 1622, bl. 22. De eerste strophe volgt:

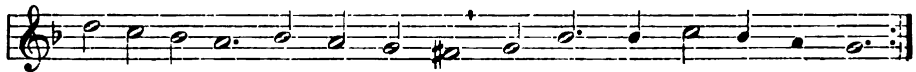


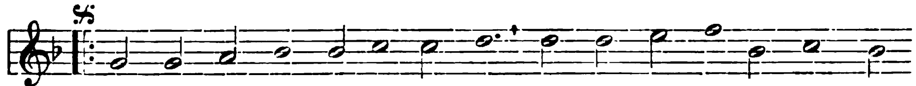


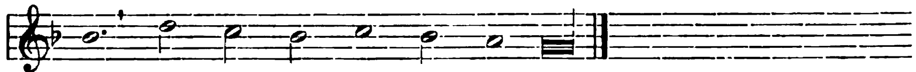


Dezelfde melodie, met dezelfde wijsaanduiding, is te vinden in *Evangelische leeuwerck*, door C. D. P. (Chr. de Placker), Antw. 1682, I, bl. 63. — Eindelijk vindt men in *Den boeck der gheest. sanghen* (Den bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 77, „op de wijse: „Christe waerachtich pellicaen", met de volgende eerste strophe, eene zangwijs, die veel overeenkomst heeft met de Fransche: „Quand le berger revient des champs"; zie hiervoren II, nr. 458, bl. 1755, de melodie: „Weest nu verblyt te deser tyt".

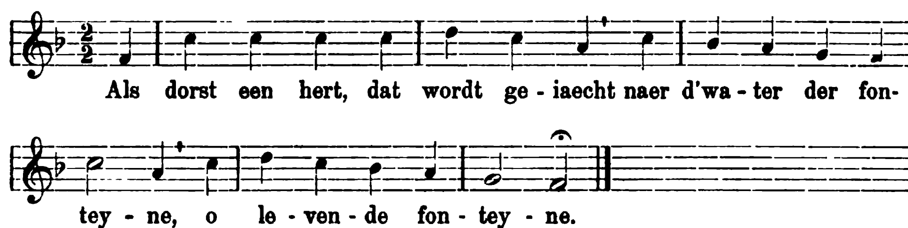








598. Als dorst een hert.



1. „Als dorst een hert, dat wordt geiaecht
naer d' water der fonteyne,
o levende fonteyne,

2. „Soo dorst mijn ziel naer u, o Godt,
en is in grooter peyne,
o levende fonteyne."

3. — „Compt al tot my die beladen zijt,
wie ghy zijt, groot en cleyne,
ick ben die schoon fonteyne."

4. — „Ick come tot u, Godt, moe en mat,
wilt toch mijn helper zijne,
o levende fonteyne."

5. — „Rust op den stock des heylichs cruys,
t' sal u verlichten fijne;
ick ben die schoon fonteyne."

6. — „Ick come tot u, vuyl en mismaeckt,
Heer, wilt my maecken reyne,
o levende fonteyne."

7. — „Wast u in dit bloet, ick hebt ghestort
voor u allen int ghemeyne;
ick ben die schoon fonteyne."

8. — „Ick come tot u, ter doot gewont,
ghy zijt mijn medecijne,
o levende fonteyne."

9. — „Mijn vleesch en bloet maeckt u ghesont,
al schijnet broot en weijne;
ick ben die schoon fonteyne.

10. — „Ick come tot u bedruckt, benaut,
ghy zijt mijnen troost alleyne,
o levende fonteyne."

11. — „Mijnen heylighen gheest zal sonder fout
u droefheyt doen verdwijnen;
ick ben die schoon fonteyne."

12. — „Veel vyanden vervolghen my,
helpt my in dit termeijne;
o levende fonteyne."

13. — „Betrout, zijt stout en onververt,
mijn licht sal u overscheynen;
ick ben die schoon fonteyne."

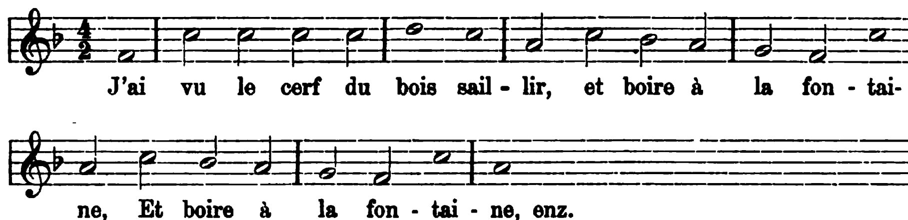
14. — „Ick ben een schapken, ick roep tot u,
verdoolt in dees woesteijne;
o levende fonteyne."

15. — „Volght my, ick sal u leyden vry
al in des hemels pleyne;
ick ben die schoon fonteyne."

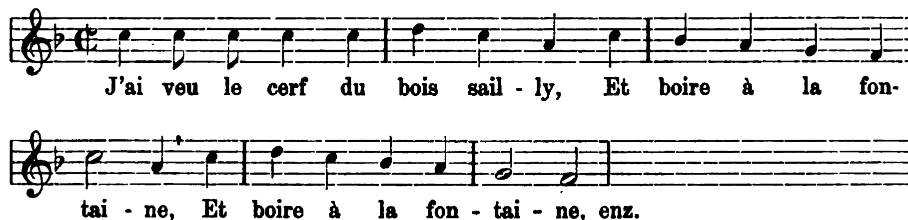
Str. 1 en 2. Vgl. Ps. 42, 2.

Nieuwe gheestelijcke refereynen ende liedekens, door B. W. S. B. (Broeder WILLEM VAN SPOELBERGH, zie hiervoren I, bl. 485, en V. A. DE LA MONTAGNE, *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw. I, 1903, bl. 160), Antw. bij Gheleyn Janssens, 1603, bl. 15, „een gheestelijck liedeken voor een vierich hert snackende naer Godt: op de wijse, Iay veu le cerf du boys saillir, et boire a la fonteyne", hierboven weergegeven; — *Gheesteliick paradiisken der wel-lusticheden*, door P. G. D. P. (Pater GUILLELMUS DE PRETERE), S. J. Antw. 1619, V, bl. 31; — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck, z. j. (na 1620), bl. 95, zonder wijsaanduiding.

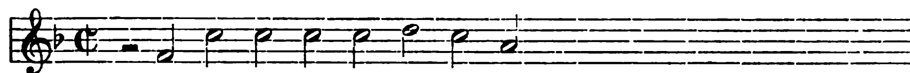
Melodie. H. VECCHI, *Selva di varia ricreatione*, in Venetia, appresso Angelo Gardano, 1595, vijfstemmige bewerking, uitgegeven door J. B. WECKERLIN, *Bibliothèque du Conservatoire,*... Catalogue bibliographique, Paris 1885, bl. 415 vlg. De tweede tenor vangt aan:



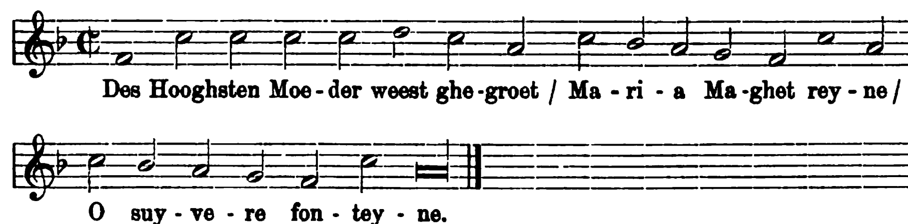
Van Vecchi's werk vermeldt de catalogus van Fetis' bibliotheek, onder nr. 2246, eene uitgave van 1590; — *Recueil des plus beaux airs accompagnés de chansons à dancer*, enz. Caen, 1615, beschreven door J. B. Weckerlin, *L'ancienne chanson populaire en France*, Paris 1887, bl. XXIX, die bl. 187, en 506 tekst en melodie mededeelt aldus:



Gheesteliick paradiisken, t. a. p., bloot de aanvang der zangwijs:



Benedictus van Haeften, *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 94, „Liedeken van de Enghelsche groetenisse, op de wijse: I'ay veu le cerf du bois saillir". Wij laten de eerste strophe met de melodie volgen:



Den gheest. nachtegael, Antw. 1634, III, bl. 154, zelfde tekst en melodie. — „J'ai veu le cherff du bois saillier" komt insgelijks voor in het Brusselsch beiaardboek van 1648, vermeld door Edm. vander Straeten, *La musique aux Pays-Bas*, V, bl. 19 vlg.

599. Eens ick aensach des hemels throon.

Eens ick aen -sach des he - mels throon blincken schoon, ver -licht door
de stra - len der son - nen, die boom - kens en - de vel - den
groen, int say - soen, de vo - ghels haer mu - sijck be - gon - nen.

1. Eens ick aensach des hemels throon
blincken schoon,
verlicht door de stralen der sonnen,
de boomkens ende velden groen,
int saysoen,
de voghels haer musijck begonnen.

2. Naer haer natuer' houden sy choor,
soet ghehoor;
maer wat doen wy, arme sondaren,
die naer Godts beelde zijn ghedaen?
Blijven staen,
al oft wy alle steenen waren.

3. Oock d'elementen houden ganck,
int bedwanck,
sy loopen nu en t'allen tijden;
hoe comt, daer ons is t' schoon verstant
ingheplant,
dat wy de sonden niet en mijden?

4. D'aerde bringt oock haer vruchten voort,
door een woort;
de wateren climmen en dalen,
t'vier en locht neemt voor logement
t' firmament,
maer wy in d'aerde altijts dralen.

5. Diveersche menschen nu ter tijt,
Godt ten spijt,
doen sonde met de creatueren;
de werelt sot volghen sy naer,
t' blijct voorwaer;
eylaes, ten sal niet langhe dueren.

6. Veel dwasen loopen al verkeert,
ongheleert,
en soecken hier de breede paden;
den enghen wech is haer te strangh
en te langh,
wellust en can haer niet versaden.

7. Christus voor onse deure staet,
vroech en laet,
hy clopt, hy waerder gheerne inne;
ontsluyt u herteken met spoet
en weest vroet;
ontfangt hem met een soete minne.

8. Hy roept tot u als tot zijn bruyt,
overluyt,
comt al tot mijn die zijt beladen,
ick sal u in mijn wonden root,
cleyn en groot,
ontfanghen wt milde ghenaden.

9. Den Phoenix die daer hooghe was,
daelde ras
inden schoot der suyver kerssouwe:
ontsteken met der liefden brant,
heeft hem pandt
ghegeven, tot onsen behouwe,

10. **En als bermhertigh pellicaen,**
heeft ontfaen
voor ons veel bloedighe wonden,
voldaen wt liefden menichfout
aen het hout
des cruycen, voor al onsen sonden.

1, 3. *verlicht door dé*; over de metriek in *Het Prieel der gheest. melodie* ten toon gespreid, zie hiervoren de *Inleiding*, bl. XXXIII.

Tekst. *Het prieel der gheestelijcke melodie*, Brugghe 1609, bl. 129, „op de wijse alsoot beghint", hierboven weergegeven; — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck z. j. (na 1620), bl. 54, zonder wijsaanduiding; — *Den gheestelycken speel-waghen*, Antw. 1671, p. 122, tekst, „op de wijse: Hemels borghers neemt eens acht", aanvang van een lied van I. DE HARDUYN, *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt 1620, bl. 80, zonder wijsaanduiding met de melodie:

t.: *a*

He-mel-bor-ghers neemt eens acht / Op de clacht / Die 'ck voor u - lien ont-bin-de:
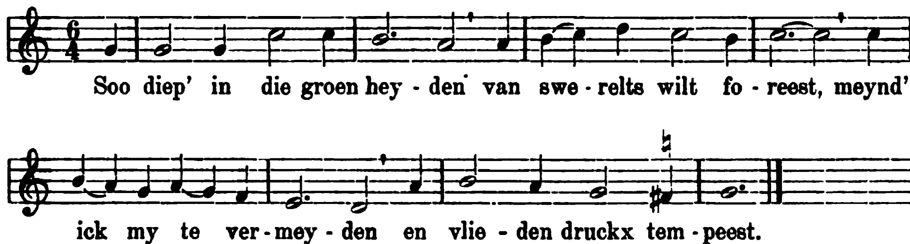
Om-dat ick mij nu ter tijt / Verr' en wijt / Ghe-scheen van u - lien vin - de.

Vlaamsche zanten, maandschrift, Sint-Nikolaas 1901 (III), bl. 178, 17 strophen, „nagezongen door Cam. Verberckt, Liezele" (Antwerpen), en met de aanteekening: „ook te vinden in Het prieel der geestelycke melodye, jaer 1626".

Een lied: „Comt Christen sielen in den gheest // minst en meest", te vinden in *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623 (kerk. goedk. 1623, priv. 1619), bl. 160, heeft tot wijsaanduiding: „Eens ick aensach, etc."

Melodie. *Het prieel*, enz., t. a. p. Deze zangwijs stamt af van de Fransche melodie: „Quand le beau printemps je voy", zie hiervoren I, nr. 130, bl. 503, het lied: „Schoonste nimphe van dit wout".

600. Soo diep in die groen heyden.



1. Soo diep' in die groen heyden
van swerelts wilt foreest,
meynd' ick my te vermeyden
en vlieden druckx tempeest.

2. Maer noyt tot gheender stonden,
al heb ick wel ghesocht,
en heb ick troost ghevonden
die my verzaeden mocht.

3. In mensch oft creatuere
en vind' ick gheen gherief,
t'en sy dat my ghebuere
Jesus mijn soete lief.

4. Dus wil ick my begheven
met gantscher herten goet
om Jesus vast t'aencleven
spijt nijders quaden moet.

5. Hy is een Heer' der Heeren
goetionstich boven al,
ick wil my tot hem keeren
in dit traenvloedich dal.

6. Hy is een coninck machtich
in zijnen hoochsten throon,
Godt ende mensch warachtich,
den alderliefsten schoon.

7. Met zijnen strael der minnen
ben ick gheheel deurwont
van buyten en van binnen,
o Heer' maect my ghesont.

8. Wanneer sal ick aenschauwen
u overclaer aenschijn?
och mocht ick u behauwen
al in dat herte mijn.

9. Jesu, lief wtvercoren,
mijn' troost, mijn toeverlaet,
en laet my niet verloren,
mijn hert' heel op u staet.

10. Reyn prince, lief ghepresen,
mijns herten liefste deel,
laet my doch met u wesen
in s'hemels soet prieel.

Tekst. *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 195, met opschrift: „Hoe dat die ruste des herten alleen in Jesu te vinden is. Op de wijse: O[ns] vader, Godt ghepresen, fol. 5", onderteekend met kenspreuk: „Les pleurs suyvent les ris". Op de aangeduide bl. 5 vindt men dit laatste lied, wederkeerig met wijsaanduiding: „Soo diep in die groen heyden". In dezelfde verzameling, uitg. Antw. 1617, bl. 174, ontmoet men den tekst „Soo diep", enz. met wijsaanduiding: „Ons vader, enz. *oft* Rijck moeder Godts, Marie", zie dit laatste lied hierna. — Verder wordt de tekst: „Soo diep", enz. nog gevonden in: *Het paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 140, „op de wijse: „Het was een schip gheladen *oft*: Schoon lief, wilt my troost gheven"; zie hiervoren III, nr. 571, bl. 2242, aant. op: „Ick sie die morghensterre", tekst C; — *Het geest. paradiisken*, Antw. 1619, I, bl. 21, met wijsaanduiding: „Ons vader", enz.; — THEODOTUS, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1621), 1648, bl. 630, „op de wijse: Ons vader God ghepresen *ofte:* Ick stont op hooger bergen" (zie dit laatste lied hiervoren, I, nr. 21, bl. 131); — „Soo diep", enz. wordt aangehaald door THEODOTUS, bl. 719, voor: „Ghebenedijt, o Heere"; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 219, bl. 467, naar *Het prieel*, Antw. 1620.

Melodie. *Het prieel*, 1609, bl. 5; — THEODOTUS, t. a. p., bl. 702, zelfde melodie, met tekst: „Ons vader", enz. (zie hierna), doch ditmaal met wijsaanduiding: „Ick heb de groene straeten, etc." (zie hiervoren I, nr. 111, bl. 441). Wellicht is de verhooging van de voorlaatste noot der melodie een later bijvoegsel, en behoort deze zangwijs oorspronkelijk tot den iastischen modus.

De wijs: „Soo diep", enz. wordt nog aangehaald door B. VAN HAEFTEN, *Den lust-hof der Christ. leeringhe*, Antw. 1622, bl. 152, met de volgende melodie:

Willems geeft den tekst: „Soo diep" enz., met de melodie welke men hierna aantreft voor het vermelde lied: „Rijck moeder Godts, Marie".

601. O soeten Jesu, Godt en mensch.

EERSTE MELODIE.

O soe-ten Je - su, Godt en mensch, doet my die ionst daer ick naer
wensch; komt, spant myn hert eens op de raem, borduert daer u - wen soe-ten naem.

TWEEDE MELODIE.

O soe - ten Je - sus, Godt en mensch, doet my de gunst daer ik naer
wensch; komt, spant mijn hert eens op de raem, borduert daer u - wen soe-ten naem;
be-schrijft het wit van myn ge - moet met 't purper van u dier - baer bloed.

1. O soeten Jesu, Godt en mensch,
doet my die ionst daer ick naer wensch;
komt, spant myn hert eens op de raem,
borduert daer uwen soeten naem.

2. Beschryft het wit van myn ghemoet,
met 't purper van uw' dierbaer bloedt;
schryft uwen naem, die ick bemin,
daer hondert duysent keeren in.

3. O Jesu naem, ô soeten naem,
o naem van honingh-soete faem,
wat is'er naem soo aen-ghenaem
als Jesus alder-soetsten naem?

4. O soeten naem, die suycker spreyt
op alle onse bitterheydt,
o soeten naem als honing-raet,
die alle soet te boven gaet.

5. O groender naem als levens hout,
o rijcker naem als 't fynste gout,
o sachter naem als tortel-duyf,
o verscher naem als wyngaerts-druyf.

6. O klaerder naem als sonne-strael,
o stercker naem als lauter stael,
o grooter naem als keyser-rijck,
o naem, die noyt hadd' sijns ghelijck.

7. Duyckt bloemmekens, wie ghy meught zyn,
want ghy verliest hier uwen schyn,
en ghy, rivierkens, loopt van my,
gheen silv'ren nat en heeft 'er by.

8. Houdt, vogheltjens, uw' beckxken toe,
ick ben u singhen nu al moed';
o nachtegael en singht niet meer,
g'en singt soo soet niet als den Heer.

9. Al wat ick sagh oft hebb' ghehoort,
dat is vergeten door een woort,
en dat is Jesus, Jesus soet:
o naem ghedruckt in myn gemoet.

10. Als iemant van Heer Jesus songh,
was't dat Franciscus hert op-sprongh,
hy lackte en hy soogh sijn tongh',
als of sijn tongh vol honinck hongh.

11. Den honinck-vloeyenden* doctoor
die Jesus boven al verkoor,
die seyd', dat hy noyt boeck en las
daer Jesus naem niet in en was.

12. O Jesu naem, o zielen-oost,
o soeten naem, o hertjens troost,
o Jesu naem, ghy zyt soo soet,
dat ghy versoet myn droef gemoet.

13. O Jesu naem, ghy maeckt my blijd',
als ick om uwen naem iet lijd',
myn kruys en kruyst my dan niet seer,
als ick peys op u kruys, o Heer.

6, 2. t.: *lauwer-stael.* — 11, 1. *doctor mellifluus*, de H. Bernardus. — 12, 1. *zielen-oost* = licht der zielen. D. C. schrijft *sielen hoost*, en dit laatste woord aanziende voor *oogst*, vertaalt hij: „aliment des âmes". — 13, 3. t: *jet lijd'*.
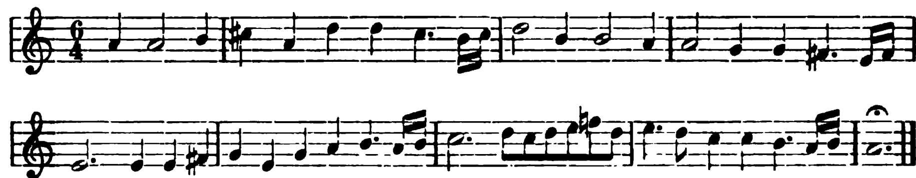
Tekst. D. Bellemans, Canonick Norbertien van Grimberghen (1640—1674), *Den lieffelycken Paradys-vogel*, (1670), Brussel 1695, bl. 110, „Van den soeten naem Jesus", stemme: „La pastorelle", hierboven weergegeven. — Vgl.: „Jesu, dein Name süsser ist // denn Honigseem zu jeder frist", lied van Franciscus Algerman, gedrukt in 1596, te vinden bij Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, V (1877), nr. 435, bl. 285. — De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 20, bl. 52, zelfde tekst, buiten veranderingen in de spelling, weglating van de regelen die de vierde strophe van bovenstaande lezing uitmaken, en verdeeling van het lied in zesregelige strophen. — D. C., die dit lied een der fraaiste door hem gevonden noemt, ontleende den tekst aan een Hs. toebehoorende aan de Zwartezusters te Belle (Fransch-Vlaanderen). — *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 36, zelfde tekst als bij d. C., echter met moderner spelling.

Een rijmpje te vinden onder de *Kindergebeden*, voorkomende in Wolf's *Wodana*, Gent 1843, bl. 90, en, zooals men daar verneemt, ook voorkomende in *Het dobbel kabinet der christelyke wysheid*, Gend, Begyn, z. j., geest. goedk. 1740, Sign. B[2] v° I, herinnert aan de gedachte uitgedrukt in de eerste strophe van Bellemans' lied:

Jesusken, myn alderliefste lief,
ik schenk u myn hert tot eenen brief;
schryft daerin al wat u belieft
en gebruikt het geheel tot u gerief.

Melodie I. H. G. Bolognino, *Den gheest. leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 37, „op de wijse: „Van Pastorelle", voor: „Wat vreught / wat blijschap / wat jolijt", hierboven weergegeven. — De melodie, welke nooit zeer populair heeft kunnen zijn,

daar zij alle zangerigheid mist, wordt teruggevonden, bl. 10, in het klein 17de-eeuwsch Beiaardboek op het Gentsch Archief berustend:



II. De Coussemaker, t. a. p., aangeteekend te Belle.

602. Ic wil mi selven troosten.

1. Ic wil mi selven troosten
ende maken enen moet;
al bin ic nu int liden,
dat sal noch worden goet;
alst liden is verganghen,
so comet die blischap aen,
in liden wil ic mi houden
so als ic beste can.

2. Natuurken, du moetste liden
dijns herten onghevoech;
ic bin hier in den liden,
mi is dicke so wee te moet;
och, God, so wilt mi troosten
alst u dunket wesen tijt
al voor des viandes stricken,
sijn laghen sijn so wijt.

3. Nochtans so wil ic hopen
ende truren niet so seer:
mijn liden mach verwandelen,
ghenade geeft die Heer;
dat mi is ghevallen,
dat mach een ander gheschien,
conde ic mijn liden verhalen,
so woude ic truren niet.

4. Och rat van avonture,
woutstu niet ommeslaen;
die mi woude helpen truren,
dat duchte mi wel ghedaen.
Het comet in eenre uren,
men cans ghewenden niet.
Wat sulle wi veel betruren
ooc alsmen daghelics siet?

5. Eens woordes mach ic ghedenken,
dat ic te segghen plach:
mi selven wil ic schenken
dien Heren diet al vermach;
mi selven wil ic schenken,
so mach ic worden quijt,
ende dienen hem al mijn leven,
den Heren van hemelrijc.

6. Met liden mach men temmen
ende bendich maken schier;
een hertken sonder liden
is een onstadich dier;
daer bi so mach men merken
ende horen haren sanc;
van liden waer veel te spreken,
die reden worden veel te lanc.

7. Hier bi so mach men merken,
hoe menich edel hertken staet,
dat sijn natuur moet crenken
ende smedet daer op dat gout.
Het spruten aen der heiden
die bloemkens jonc ende out:
ic ligghe hier arm ghevanghen,
van liden so worde ic out.

8. Och ouder mach ic werden
ende jongher nimmermeer;
soude ic dit langher herden,
so woude ic bidden seer,
door God ende door ghenade,
dat hi mijns ghedachtich weer.
Die rouwe comt veel te spade,
dat ordeel is gheschiet.

9. Och Heer van hemelrike,
ontfermt mi arme man,
ic ligghe hier ellendelike,
siet mi ellendich an,
ende wildet mi vergheven
al door Mariën eer;
ic diene u alle mijn leven,
ic hone u nimmermeer!

2, 2. t.: *moetste di liden.* — 4, 7—8. De zin is: wat zullen wij veel treuren, als wij zien wat wij dagelijks zien. Cf. Hölscher 10. — 5, 6. = *worden quijt* = effen zijn, niets meer schuldig zijn.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 63, bl. 137, „dit is die wise: Lief hebben ende miden", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185.

Dr. B. HÖLSCHER, *Niederdeutsche geistl. Lieder und Sprüche*, Berlin 1854, nr. 36, bl. 76, aanverwante lezing:

1. Ick wil my solven troisten
und maken eyne moit,
al ist nu in liden
eth mach noch werden gudt.

2. Als liden is vergangen,
so kumpt de blydeschop an;
in liden wyl ick my holden,
wu ick wal beste kan.

3. Hedde ick in mynen lyden
her Iesus wer wal gud,
so wolde ick my verblyden
in mynen wederspoet,

4. Und hopen und liden;
des lydens wert noch raet;
wu lichte is my myn herte,
als lyden van hene gaet.

5. Nochtans so wyl ick hoppen
und truren nicht to seer;
konde ick myn liden hêllen,
genade gyff de here.

6. Idt spruten an der heide
de blomekens cleen und groit;
ick lygge hyr arm und gevangen,
van lyde werde ick olt.

7. Och, olt so mach ick werden
und junger numermer;
solde ick dydt lenger lyden,
ick wolde bidden seer

8. God umme syne genade,
dat he myner gedechtich wer;
de rouwe kumpt vele to spade,
als dat ordel is gedaen.

9. Hyr by so mach men mercken,
wu eth mannich herteken geit,
dat syne natuer moet krencken,
als eth nergent up en steit.

10. Idt kumpt in eyner uren,
men kans geweren nicht;
wat wyl men vele truren,
na dem ment dagelyx suet.

11. Och God, woldestu my helpen,
als eth dy duncket wesen tydt,
als vor der viande stryde;
er lage synt so wyth.

12. Och rat van eventuren
woldestu nicht umme slaen,
de my nu hulpe truren,
dat duchte my wal gedaen.

13. Dat my nu is gevallen,
dat mach mer gescheen;
konde ich myn liden verbergen,
ick wolde truren nicht.

12, 1. *Och rat van eventuren;* zie hiervoren II, nr. 421, bl. 1569.

Melodie. Zie het onmiddellijk volgende lied.

603. Ic wil mi selven troesten.

A.

Ic wil mi sel-ven troes-ten en-de ma-ken e - nen moet, want als - et gaet ten

quaet- sten, so macht noch wer-den goet; van son-den wil ic mi ke - ren in

mijn-re jon - gher tijt. Ic bid ghe - na-de, He - re, want ghi ghe -na -dich sijt.

1. Ic wil mi selven troesten
ende maken enen moet,
want alset gaet ten quaetsten,
so macht noch werden goet;
van sonden wil ic mi keren
in mijnre jongher tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

2. Mijn oghen die moghen scouwen
tgheen dat ic heb verdient,
tsi bliscap ofte rouwen;
ic rade minen vrient,
dat hi hem van sonden kere,
want cort is onse tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

3. Woud ic die werelt verliesen,
tghepeins dat waer mi goet,
so soude mi God verkiesen
als hi den salighen doet;
och mi berouwet sere
al mijn verloren tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

4. Niemant en darf hem poghen
te comen daer God si,
hi en moet nae sijn vermoghen
van sonden wesen vri
ende dienen Onsen Here
die wijl dat hi heeft tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

5. Ouder mach ic werden
ende jongher nemmermeer,
ende namaels onder die erde
ende laten goet ende eer;
waer toe dat ic mi kere,
altoes gaet minen tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

6. Ende noch so wil ic hopen
op God ende Onser Vrouwen;
Gods gratie staet altoes open,
als ons die sonden rouwen,
want milde is die Here,
onseker is die tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

7. Och rat van avonturen,
selstu niet omme gaen,
dat mi troest mocht gheburen
van dat ic heb misdaen?
Ic en sondighe nemmermere,
al had ic wel die tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

8. Aldus so wil ic temmen
dat jonghe harte mijn,
so mach ic namaels clemmen
al daer die salighe sijn,
daer ic so langher so mere
begheret heb altijt.
Ick bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

9. Nu spreect voer mi int beste,
ghi heilighen al ghemeen,
al bin ic van den lesten,
ic bin derselver een
daer Cristus met groter onere
om starf tot eenre tijt.
Ic bid ghenade, Here,
want ghi ghenadich sijt.

4, 1. *darf*, van *durven* = mogen. — 4, 3. *hi en moet*, of hij moet. — 4, 6. *die wijl*, terwijl. — 5, 1. *mach*, kan. — 5, 1—2. Vgl. nr. 602 hiervoren, 8, 1 en 2. — 7, 1. *rat van avonturen*, zie hiervoren II, nr. 421, bl. 1569. — 8, 3. t.: *climmen*. — 9, 5. *onere*, oneer, schande.

Ick will my gaen ontlaeden.

B.

1. Ick will my gaen ontlaeden
ende verlichten mynen moet;
ende wachten my vanden quaden,
dat zall my wesen goet;
van sonden will ick mij keren
in mijnen ionghen tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

2. Myn oghen moeten aenscouwen
na dat ick hebbe verdient,
eest blijsschap ofte rouwen;
so raden ick myne vrint,
dat hy hem van sonden keere,
want cort iss onsen tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

3. Had ick voer tswaer verliesen
ghepenst, dat waer mij goet;
soe soude mij God verkiesen
soe hij den salighen doet;
maer neenick, my rouwet seere
al mynen verloren tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

4. Nyemant en derff hem voeghen
te coemen daer God sij,
hij moet na zijn vermoeghen
van sonden weesen vrij
ende dienen onsen Heere
wanneer hij heeft den tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

5. Ouder mach ick werden,
mer ionger nimmermeer,
ende namaels onder derde
ende laten goet ende eert;
waer toe zall ick mij keeren,
altoes gaet mijnen tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

6. Noch soe will ick hoepen
op God ende Onser Vrouwen;
Goeds gracie is altijt open
als ons dye sonden berouwen;
milde zo is ons Heere,
onseker is onsen tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

7. Aldus soe will ick temmen
dat ionghe leven myn,
dat ick naemaels mach clemmen
all daer dye engelen zyn,
daer is so langher zo meere
blisscap in alder tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

8. O rat van avontueren,
suldij niet omme slaen,
oft mij mocht troest gebueren
van dat ick hebbe mesdaen?
Ick en sondichden niet meere,
al had ick wel den tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

9. O God van hemelrijcke,
ick staen hier als een arm man
seer ellendelijcke,
siet mij met uwer genaden an;
gheeft mij dat ic mij keere,
het is meer dan tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

10. Gestadich wil ic dienen
ende weesen onderdaen;
het staet noch te geschiene,
dat ick zall moeten gaen
van daer ic niet en keere,
nijmmermeer, tot gheender tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

11. Nu bidt voer den besten,
ghij heylghen all gemeyn,
all coeme ic met den lesten,
ic binder nochtanz een
daer Christus, ons lieve Heere,
om sterff op eender tijt.
Ick bid genade, lieve Heere,
want ghij ghenadich zijt.

8, 5. t.: *meer*. — 9, 1. t.: *hemelrijck*. — 9, 3. t.: *ellendelijck*. — 9, 5. *keere* = bekeere.

Tekst A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 14, bl. 33, met wijsaanduiding: „Ic wil mi selven troesten // ende maken enen moet", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. nr. 8,190, hierboven weergegeven. — H. v. F. teekent aan: „Ein ähnliches Lied, mit sehr vernachlässigter Form und ganz anderer Wendung, steht in B. 10—12 (Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,185); es beginnt eben so wie dieses: Ic wil mi selven troesten; doch steht eine andere Melodie (l.: wijsaanduiding; want dit Hs. bevat geen melodieën) darüber: Dit is die wise: Lief hebben ende miden"; — Id., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 62, bl. 135, naar Hs. 8.190, met wijsaanduiding: „Ic wil mi selven troosten // ende maken enen. . . ."

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 75, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 314, naar het voornoemde Hs. nr. 8.190. — B. voegt er, aan zijnen kant, bij: „In der andern Berliner Handschrift C (8.185), Seite 9, heisst es: „dit is die wyse: Lief hebben ende myden", alzoo de wijs van het onmiddellijk voorgaande lied, dat tot wijsaanduiding verstrekte aan het bovenstaande.

Tekst B. Hs. van Anthonius Ghyselers, uit den aanvang der XVI[de] eeuw, vroeger toebehoorende aan Prof. C. P. Serrure, thans nr. 901[1] der Gentsche Bibliotheek, bl. 26, „een geestelijck liedeken op dye wijse: Cleve Hoern, ind Batenborch", hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 7, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 26, aant. bl. 332, op die selve wijse: „Solaes wil ic hanteren", zelfde tekst, buiten veranderingen in de spelling en de schikking der strophen. — Vgl. in laatstgenoemde verzameling nr. 106, bl. 133: „Ick sal mi selven troosten // ende maken eenen moet // ende keeren mi totten besten", 10 str.

Melodie. Voor de wijs: „Cleve", enz., zie hiervoren II, nr. 414, bl. 1544: „Met luste willen wi singhen". — Voor de wijs: „Solaes wil ic hanteren", zie hiervoren III, nr. 523, bl. 2296.

---

604. Ic wil mi gaen verbliden.

1. Ic wil mi gaen verbliden,
verhughen minen moet,
so mach ic overliden
al tot dat ewighe goet;
daer ist al in bevanghen,
dat mi verbliden mach,
hem wil ic ane hanghen
ghestadich sonder verdrach.

2. Wanneer dat ic aenscouwe
die dinghen in deser tijt,
so mach des mi wel rouwen,
dat ic mi heb verblijt
in desen creaturen,
die hier beneden sijn,
want si altoes versturen
die vrede des herten mijn.

3. Nu wil ic God verkiesen
ende minnen boven al
ende mi in hem verliesen,
daer ic ghebruken sal
dat bloeyen sijnre minnen
in mi al sonder verdriet;
het gaet al boven sinnen,
ic en cans vertellen niet.

4. Niet meer en wil ic denken
al opter werelt eer,
si gheeft met haren wenken
so menighe valsce leer,
daer si mede wil bedrieghen
haer minres al ghemein;
maer die tot Gode vlieghen,
die bliven altoes rein.

1, 3. *overliden* = overgaan.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 13, bl. 32, hierboven weergegeven, en ID., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 61, bl. 134, met wijsaanduiding: „Ic wil mi selven troosten // ende maken [enen moet]", naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8.190; zie nrs. 602—3 hiervoren. — In dit zelfde Hs. vindt men, zegt H. v. F., eene lezing uit elf strophen met wijsaanduiding: „Als dat wout draecht bloemen // so draecht mijn lief scoen haer".

Deze aanvang diende voor een pastiche getiteld: „Lente", voorkomende onder PRUDENS VAN DUYSE's *Nagelaten gedichten*, Vde deel, Roeselaere 1883, 1ste stuk, bl. 29. — *Een dev. eñ prof. boecken*, Antw. 1539, nr. 104, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 131: „Ick wil mi gaen vermeyden // verhueghen minen moet // so mocht ick", variante met jongere spelling, en elf strophen meer, „op die selve wise (Ick ligghe op die steenpoorte ghevaen) oft op Ick wil mi selven troosten / ende maken eenen moet. Oft op Aenhoert ick sal beghinnen / om te singen een nieuwe liet".

Met dit lied en de voorgaande nrs. 602—603, alle 15de-eeuwsche liederen, kan men vergelijken het 16de-eeuwsche: „Ick wil mi gaen verhuegen", zie hiervoren I, nr. 118, bl. 467, en het geestelijke pastiche: „Ick wil mij gaen verheugen // verblyden mijnen moet, // in dat prieel", zie hiervoren III, nr. 548, bl. 2157.

Melodie. Voor de wijs: „Ic wil mi selven", enz., zie mede de voorgaande nrs. 602—3.

Voor de wijs: „Ick ligghe", enz. zie hiervoren I, nr. 8, bl. 56: „Hoort toe, gy arm en ryk", tweede melodie, B; — voor de wijs: „Aenhoert ic sal", enz., zie hierna het lied: „Aanhoort ic sal", enz.

605. Ick wil mi gaen vertroosten.

Ick wil mi gaen ver-troos-ten in Ie-sus li-den groot, al he-vet ghe-staen ten boos-ten, het mocht noch wer-den goet; al om mijn son-dich le-ven ben ick met druck be-vaen; dat wil ick gaen be-ge-ven; o Ie-su, siet mi aen.

1. Ick wil mi gaen vertroosten
in Iesus liden groot,
al hevet ghestaen ten boosten,
het mocht noch werden goet;
al om mijn sondich leven
ben ick met druck bevaen;
dat wil ick gaen begeven;
o Iesu, siet mi aen.

2. Mijn suchten ende mijn kermen
siet aen, ghenadich God;
eylaes! wilt mijns ontfermen;
al heb ick u ghebot
versmaet tot menigher uren,
ick wil mi beteren gaen;
dit doet mijn herte trueren,
o Iesu, siet mi aen.

3. Den tijt heb ick verloren
die ghi mi hebt verleent;
nae u en wilde ick niet horen,
in sonden was ick versteent;
seer traech ben ic tot duechden,
al heb ick goed vermaen;
oorspronck der eewiger vruechden,
o Iesu, siet mi aen.

4. Al ben ick vol van sonden,
wilt mijns ghedachtich sijn;
u duecht is sonder gronden,
die schulden sijn al mijn;
ick kent, al yst seer spade,
en wilt mi niet versmaen,
aen u roep ick ghenade,
o Iesu, siet mi aen.

5. Och lacy mi, och armen,
hadde ict te voren versint,
soe mocht ick in uwen arme
rusten als u kint;
om mijn groote misdaden
mocht ick mi wel verslaen;
maer, vat vol alder ghenaden,
o Iesu, siet mi aen.

6. Maria, keyserinne,
des sondaers toeverlaet,
vercrijcht mi ws kints minne,
want mi nu nauwe staet.
O maghet wilt mi hooren,
in mijnder noot bi staen,
noch roep ick als te voren:
o Iesu, siet mi aen.

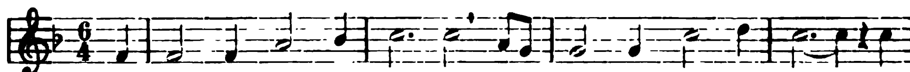
7. O heylighen alle gader
staet mi in noode bi,
wilt bidden God den vader,
dat hi mijnder ghenadich si;
mijn roepen en wil ic niet laten,
mocht ick ghenade ontfaen!
Noch roepe ick, macht mi baten:
o Iesu, siet mi aen!

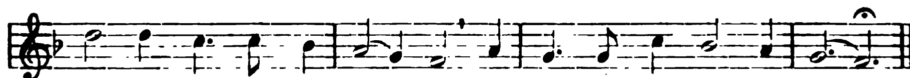
4, 5. *Ick kent,* ik beken het. — 4, 6. t.: *versmaden.* — 5, 6. *mi wel verslaen,* mij ontstellen, verslagen zijn.

Tekst en **melodie.** *Een dev. eñ prof. boecxken,* Antw. 1539, nr. 63, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 84; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen,* 1888, nr. 15, bl. 31; — Tilburgsch Hs. beschreven door H. Roes, *Dietsche warande,* 1897, bl. 261 vgl., nr. 33, nagenoeg dezelfde tekst. — Vgl. hierna de melodie: „Aenhoort ick sal beghinnen".

---

606. Ick wil mi gaen vermeyden.





1. Ick wil mi gaen vermeyden
in Ihesus liden groot,
van daer en wil ic niet sceyden
int leven noch in die doot.

2. Tis een prieel met bloemen
bedaut met menighen traen;
och mocht ic daer in comen,
mijn trueren waer al ghedaen.

3. Men hoort den nachtegael singen
al onder den scerpen doren,
sijn herte is vol van minnen,
die wilt, die macht gaen horen.

4. Een liedeken heeft hi gheheven
al onder den doren groen:
„o vader, willet hen vergheven,
sij en weten niet wat si doen."

5. Die schaker badt om vrede,
hi mocht wel hebben prijs;
die nachtegael singt: „noch heden
suldy sijn int paradijs.

6. „O vrouwe, siet hier dinen sone,
Ioannes, die moeder dijn;
ick hebse u bevolen,
wilt haer behoeder sijn."

7. Hi sanck wel also hooghe:
„mijn God waer om laetstu mi?"
Sijn herte wert hem drooghe,
te drincken begheeret hi.

8. Men scanc hem daer te drincken
edic met galle ghemengt;
sijn hooft dat liet hi sincken,
hi sprac: „vervult is alle dinck.

9. „O vader, in uwen handen
beveel ick minen gheest."
Met also soeten sanghe
voer hi in een ander foreest.

10. Hi liet die violette
al onder den cruyce staen,
die hem te Nazarette
so ootmoedelijc hadde ontfaen.

11. Hi liet die open roose
aent cruyce hangen soe root;
haer bladerkens liet si risen;
die nachtegael bleef van minnen doot.

Str. 1—3. vgl. hiervoren III, nr. 548, bl. 2157, str. 1—2 van: „Ick wil mij gaen verheugen // verblyden mynen moet // in dat prieel", en nr. 554, bl. 2175, str. 5, van: „Och hoe lustelic is ons die coele mei ghedaen". — 3, 4. *gaen* bijgev. naar *Het hofken*, enz. — 6, 1. t: *soon.*

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 157, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 189, „op die selve wise" als het daar voorgaande lied, namelijk de wijs: „Het souden drie ghespeelkens goet // spaceren gaen in dat wout", tekst hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 21, bl. 50, naar voormelde bron; — *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 135: „een nieu liedeken, en gaet op die wyse: Fortuyne wilt u keeren // en vallet my niet soo suer", zes achtregelige strophen; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 62, met dezelfde wijsaanduiding: „Fortuyne", enz., insgelijks met achtregelige strophe; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 206, bl. 446, naar H. v. F. — „De allegorie van dit lied", zegt Snellaert op Willems, t. a. p., „is niet moeijelyk te volgen. De zingende nachtegael onder den scherpen doorn, is de biddende Christus aen 't kruis, — de violette, het zinnebeeld der nederigheid, Maria, — de opene roos, Christus' wonde in de zyde." Het lied geeft de zeven kruiswoorden terug.

Een ander lied, met achtregelige strophe, „op die wyse: Ick wil mij gaen vermeyden aen eenen water cant", komt voor in *Het hofken*, bl. 213. Het bestaat uit zeven strophen; de aanvangsstrophe luidt:

Ick wil mij gaen vermeyden
met Jesus die alderliefsten mijn;
van hem soo en wil ick niet scheyden
om lijden noch om pijn,
noch om eenich iolijt
dat is in deser tijt;
ick weet, o ghenadighe heere,
dat ghy bermhertich sijt.

De tekst: „Fortuyne wilt u keeren // en valt mi niet so suer", is te vinden in *Antw. lb.*, 1544, nr. 46, bl. 67, met opschrift: „een nyeu liedeken".

Melodie. *Een dev. en pr. b.*, t. a. p.; zie hiervoren II, nr. 295, bl. 1057, „Het ghinghen drie gespeelkens".

---

607. Heer God, wie sal ic claghen.

Heer God, wie sal ic cla - - ghen al mi - ne ver - lo - ren tijt? Mi-ne con-scien-cie wil al - toos cla - - ghen, si en ghe-vet mi gheen re- spijt; ic moet mi le - ren li - den, die schul-den die sijn mijn; ic en can mi niet ver - bli - den, druc moet mijn ei - ghen sijn.

1. „Heer God, wie sal ic claghen
al mine verloren tijt?
Mine consciencie wil altoos claghen,
si en ghevet mi gheen respijt;
ic moet mi leren liden,
die schulden die sijn mijn;
ic en can mi niet verbliden,
druc moet mijn eighen sijn.

2. „Och here, ic sal u vraghen,
woude ghi mi wel verstaen:
sal ic noch langher jaghen,
eer ic u sal connen ghevaen?
Van rouwen duchte ic te sterven,
bedroevet isset herte mijn;
can ic u niet verwerven,
druc moet mijn eighen sijn."

3. — „Och mensche, mijn weselic belde,
och lidet u nu ter tijt,
wat wildi mi vertellen,
dat ghi in drucke sijt?
Ic hebbe u uutvercoren,
ic kenne wel uwen gront;
mach u wat troostes gheboren,
weest hovesch in uwen mont."

4. — „Die werelt is schone van woorden,
bedroch heeft si gheleert;
recht als die wint van noorden
so is si omme ghekeert;
men en mach daer niet op betrouwen,
dat segghe ic u mit vlijt;
aen Jesus wil ic mi houden
nu ende tot alre tijt."

5. — „Och mensche, mijn lieflike wesen,
och lijt u nu ter tijt,
ic hebbe u wel bewesen,
dat ghi die liefste sijt;
ic hebbe omme u gheleden
so menich swaer torment;
woude ghi mi nu begheven,
so worde ghi mijns content."

6. — „Och heer, wilt doch ghedenken,
hoe menich swaer versucht
als ic u plach te schenken,
noch doe ic des ghelijc;
ic hope die tijt sal comen
al uut den herten mijn;
laet mi nu troost verwerven,
vroude sal mijn eighen sijn."

7. — „O siele, u soete woorde
gaen in dat herte mijn;
ghi wordet wel ghenesen,
aendenket mijn grote pijn;
mine gonst soudi vercrighen,
wildi ghetrouwe sijn,
so sole ghi bi mi bliven,
vroude sal u eighen sijn."

8. — „O Jesus, gheminde here,
ghi hebt mi wel gheleert;
mijn herte dat wil ic keren
tot al dat ghi begheert;
seer vrientlic wil ic u draghen
al in dat herte mijn;
nae u is al mijn jaghen:
laet vroude mijn eighen sijn."

9. — „O mensche, mijn lieflike wesen;
nu levet in goeden hoop;
daer lichter so menich ghevanghen,
die namaels wort verloost;
weest hovesch in uwen woorden,
u liden en claecht niemant dan mi;
troost soudi aen mi vinden
nu ende tot alre tijt."

10. — „Ic danke u, Jesus here,
van uwer minnen groot;
laet mi uwen troost verwerven,
helpet mi uut alre noot;
dat ic doch mach aenschouwen
u vrientlike aenschijn,
boven alle reine vrouwen,
Maria, die moeder dijn."

11. „Wat mach mi nu beswiken?
mijn lief heeft mi verblijt;
doch wil ic van hem schriven
nu ende tot alre tijt;
mit sijnre soeter stralen
heeft hi mijn herte ghewont;
ic bevele mi hem altemale
al in sijns herten gront."

7, 7. *sole ghi* = *soudi* = zoudt gij.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 66, bl. 143, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8.185, „dit is die wise: „Help God, wien sal ic claghen, // dat ic dus droevich bin? // ic en creech". — Verschillende hiervoren I, bl. 682, aangehaalde liederen, o.a. nrs. 139, 141, 142 en 205 uit *Antw. lb.*, 1544, hebben een met deze wijsaanduiding aanverwanten aanvang. Over eene werkelijke vergeestelijking

van nr. 141 uit laatstgenoemde verzameling, het hiervoren I, nr. 52, bl. 287, weergegeven 15de-eeuwsche: „Rijck God, hoe mach dat wesen // dat ic dus droevich ben", zie Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 458.

De aanvang van bovenstaanden tekst: „Heer God", enz. dient op zijne beurt tot wijsaanduiding voor: „Het viel een hemelsdouwe"; zie hiervoren III, nr. 483, bl. 1874.

In *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 162, vindt men nog een lied met achtregeligen strophenbouw: „Ryck Godt, wie sal ic clagen // mijn sondich leven quaet", met wijsaanduiding: „Rijc Godt, wien sal icx claghen".

Melodie. Zie hiervoren, t. a. p., I, nr. 52, bl. 287.

---

608. Rijck God, wien sal ic clagen.

1. Rijck God, wien sal ic clagen
dat heymelijc liden mijn,
dat mi dit vleesch doet draghen
brengende den gheest in pijn;
ick vinde mi bedroghen
om dat ic mi op mi verliet,
daer ic alleen moeste ploghen
te stellen al mijn vermoghen
in Iesus Christus swaer verdriet.

2. O vleesch vol avontueren,
suldy van mi niet gaen,
dat mi troost mach ghebueren
doer Gods gheests soet bistaen?
Mach ic gheen troost verwerven,
so blijft mijn siel in swaren druc;
moet ic Gods gracie derven,
in wanhope sal ick sterven,
ende liden deeuwich ongheluck.

3. O Iesu, God van minnen,
helpt mi in desen noot;
o waerheyt, troosterinne,
ick bid u met herten devoot:
en laet mi niet verloren,
staet mi bi, want wel sijn mach;
tvleesch, dat ic hadde vercoren,
doet mi in drucke versmoren;
dat claghe ic u nacht ende dach.

4. O Christelike gheesten,
die gerne Gods woert hantiert,
als ghi van dien maect feesten,
dat ghi u so niet en regiert,

ghelijc dees drinckers stercke,
die altijt rellen van des Gods woerts cracht,
verachtende alle wercken,
ordeelende alle clercken,
doer des drancx wijsheyt qualijck bedacht.

5. Die dit liedeken herdichte,
swerelts vrienden sijn hem ontgaen;
al houden si hem voer slichte,
noch heeft hi wijsheyt ghedaen;
al heeft hi nu verloren
al der werelt vrientscap en macht,
een ander heeft hi vercoren,
doer wien hi alle thoren
ontvliet ende alle vruecht verpacht.

Tekst. *Een dev. eñ pr. boecxken*, Antw. 1539, nr. 132, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 163, aant. bl. 341, „op die selve wise / oft op die wise alsoot beghint", hierboven weergegeven; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 165, zelfde tekst, „op die wijse alsoot begint".

Dit „herdichte liedeken" (zie str. 5, v. 1) is een geestelijk pastiche van nr. 139, bl. 207, *Antw. lb.*, „een nyeu liedeken", dat waarschijnlijk zelf zijn ontstaan te danken had aan nr. 142, bl. 213, „een oudt liedeken" van dezelfde verzameling (zie hiervoren I, nr. 184, bl. 681). Echter heeft het „nyeu liedeken", dat wij ter vergelijking laten volgen, negenregelige strophe. In de eerste strophe is een regel uitgevallen, dien wij naar aanleiding van den bovenstaanden geestelijken tekst tusschen haakjes brengen. Gewoonlijk bepaalt de vergeestelijking zich bij de aanvangsregelen van het wereldlijk lied; hier hebben wij integendeel een zeldzaam voorbeeld van eene in al de strophen volgehouden pasticheering.

1. Rijck God, wie sal ic claghen
dat heymelijck lijden mijn,
dat ic alleene moet dragen,
dat doet mynder herten pijn;
ick vinde mi bedroghen,
[om dat ic mi op haer verliet,]
dat clage ik minen oogen;
in lijden so moet ic dooghen,
ende blijven in swaer verdriet.

2. O radt van avontueren,
wildy niet omme slaen,
dat mi mach troost ghebueren,
soot voortijts heeft ghedaen;

mach ic gheenen troost verwerven,
so blive ic inden druck;
moet ic die liefste derven,
van rouwe so moet ic sterven;
het waer mi so grooten ongheluck.

3. O Cupido, god vander minnen,
helpt mi wt deser noot;
vrou Juno, troosterinne,
ick bid u met herten devoot:
en laet mi niet verloren,
staet mi bi, oft wesen mach;
die ic hadde wtvercoren
laet mi in drucke versmoren,
dwelc ick u claghe nacht ende dach.

4. Ghi amoureuse gheesten,
die gaerne genoechte hanteert,
in dansen ende in feesten,
dat ghi u so niet en regeert
ghelijck Samson, die stercke;
hem was benomen alle zijn macht
al door der vrouwen wercken,
ende thooft van alle clercken,
Salomon seer wijs bedacht.

5. Al die dit liedeken dichte,
fortuyne die was hem ontgaen;
al vallet wat in slichte,
hi heeft zijn beste ghedaen;
al hadde hi zyn liefken verloren,
hi is nu also bedacht,
al hebbens die nijders thoren,
een ander heeft hi wtvercoren;
dies hi nu alle vruecht verpacht.

Een dev. eñ prof. boecxken, 1539, nr. 128, bl. 158, bevat ook een lied: „O lacy ic mach wel claghen // en beweenen minen tijt" (vgl. hiervoren, den aanvang van nr. 608) met negenregeligen strophenbouw en insgelijks voorgedragen op de wijs: „O radt", enz.

Melodie. De aangeduide „selve wise" is de wijs: „O radt van avontueren" (zie hiervoren II, nr. 421, bl. 1569), die men terugvindt in den aanvang van de tweede strophe van het hierboven medegedeelde wereldlijk lied, nr. 139, *Antw. lb.*, en gepasticheerd in den aanvang van de tweede strophe van het daaruit ontstane, hierboven insgelijks medegedeelde geestelijk lied.

609. Help rike here God, mi is so wee.

Help rike he - re God, mi is so wee, mijn her - te
wil mi te - bre - - ken van rou - wen en - de van droe - vi-
chei - den on - twee; ic en cans niet uut ghe - spre - - ken.

1. Help rike here God, mi is so wee,
mijn herte wil mi tebreken
van rouwen ende van droevicheiden ontwee;
ic en cans niet uut ghespreken.

2. Het en is gheen rust in deser tijt,
verdriet dat doet mi singhen;
ic was bestricket in minen ghedachten
mit deser eertscher minnen.
Help rike here God, enz.

3. Ic sochte solaes ende lustelicheit
in minnen der creaturen;
doe ic die waerheit overleide,
ten mochte niet ewelic duren.
Help rike here God, enz.

4. Och bloeijende joghet vol edelheit,
siet aen mit vroeden sinnen;
si hebben so menighe teghenheit
die leven in eertscher minnen.
Help rike here God, enz.

5. Comet mi te hulpen, soete lief!
ic bin in stride van binnen;
die viant lopet om mi als een dief;
aen u staet mijn verwinnen.
Help rike here God, enz.

6. Ic soude gheerne minnen dat overste goet
ende laten creaturen varen;
nu saluwet mi mijns herten bloet
ende breket mine nature.
Help rike here God, enz.

7. Ic ligghe te velde nacht ende dach,
mine viande willen mi deren;
si slaen op mi also menighen slach,
ic en cans niet langher gheweren.
Help rike here God, enz.

8. Och edele joghet, och edele joghet,
hoe doedi mi dus sere;
al breket mi mijn hert ontwee,
ic wil noch sterven leren,
Help rike here God, enz.

9. Och droevigher hert, in bliden schijn
dat ic mi dicke moet vensen;
het is nochtans so grote pijn,
als een ieghelic wel mach pensen.
Help rike here God, enz.

10. Creaturen troost wil ic begheven
ende laten dat clein omt hogheste goet;
al stervende vindet men dat leven,
der doder loon is also groot.
Help rike here God, enz.

11. Nu wil ic sterven leren
ende alle dinghen varen laen
ende mi tot Jesum keren,
want rouwe hevet mijn hert omvaen.
Help rike here God, enz.

6, 3. *Saluwe*, KILIAAN *sordides*, onzuiver; *nu saluwet*, nu bemorst.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 69, bl. 149, naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,190: „dit is die wise: Noch is selfe dat alrebeste cruut, // dat ie ghewies in gaerden", hierboven weergegeven; — *Een suyverlick boecxken*, begrypende alle de geestelike liedekens ghemaeckt eertyds by de salige Thonis Harmensz van Wervers-hoef, uitg. Amst. 1643, Sign. C, VII v°, jongere tekst, 20 strophen, met aanvang: „Hier en is gheen vreuchde die ick acht", zonder wijsaanduiding; — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Hervorming*, Rott. 1906, bl. 352.

Melodie. *Souterl.*, Ps. 122, „nae die wise: Noch is self dat alderbeste cruyt". De stemaanduiding vangt aan in *thesis*; het eerste vers heeft vier, het tweede drie accenten:

Nóch is sélf dat alrebéste cruut
dat íe ghewíes in gáerden;

beide versregelen passen dus zeer goed op de melodie van Ps. 122. De natuurlijke scansie van den Ps. zelf is de volgende:

Tot ú hief íck myn óoghen, lieve Héer,
hier bóven tot úwen thróone,
daer ghi syt gheséten met gróoter éer
in dínen hémel schóone.

Dit vastgesteld, en de scansie van het geestelijk lied gekend zijnde:

Help ríke here Gód, mi ís so wée,
mijn hérte wíl mi tebréken
van róuwen ende van dróevichéiden ontwée,
ic en cáns niet úut ghespréken.

valt het gemakkelijk dezen tekst onder de melodie van Ps. 122 te brengen.
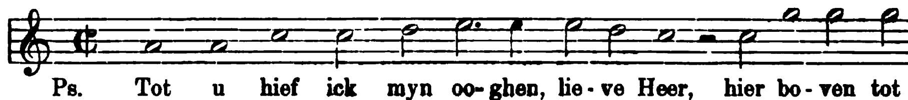
Selve is een van de vormen van den naam der *salie*. Vandaar, zegt VAN DALE, *Woordenb.*, het raadselachtig spreekwoordelijk gezegde (waarvan de aanvangsregel van ons lied eene toepassing is): *Zelf is het beste kruid.*
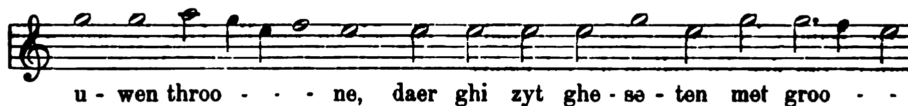
Onder de *Gedichten van Willem van Hildegaersberch* (uitg. W. BISSCHOP en Dr. E. VERWIJS, 's-Grav. 1870, bl. 26—30), vindt men dan ook de sproke „Van enen cruut ende hiet selve", door Dr. J. TE WINKEL, *Gesch. der Ndl. letterk.*, I (1887), bl. 490, eene niet onaardige maar wat lang gerekte proeve — zij beslaat 310 verzen — van woordspeling genoemd. Hiervoren II, bl. 1010, zagen wij het „Gilgen-" of „Lilgenblättelein", het symbolum van recht, in het Nederlandsch vervangen door het beste kruid: *selfe* of *selve*, de salie; wat niet belet, dat de bedoelde woordspeling ook wel in Duitschland bekend was. Ongetwijfeld moet de aanvang van de volgende strophe aan een 16de-eeuwsch lb. ontleend, te vinden bij ERK u.

Böhme, *Deutscher Liederhort,* II, nr. 433*b*, bl. 254, in denzelfden zin verstaan worden:

Es steht ein Selbensträuchelin
geneiget zu der Erden:
der mir der Allerliebste war,
der ist mir leider ferne.

Volgt de melodie van de *Souterliedekens,* volgens de uitgave van Clemens non papa; in de uitgaven van 1540, 1564, 1584 vindt men op het slot de minder goede lezing: *g c e e d c,* enz.







610. Ic draech dat liden verborghen.

A.

EERSTE MELODIE.

Ic draech dat li - - den ver - bor - ghen, be - slo - ten in mi - nen
gront; van sa - vonts tot - ten mor - ghen wor - dic daer af ghe - wont.

TWEEDE MELODIE.

Ic draech dat li - den ver - bor - ghen, be - slo - ten in mi - nen
gront; van sa-vonts tot- ten mor-ghen wor - dic daer af ghe-wont.

1. Ic draech dat liden verborghen,
besloten in minen gront;
van savonts totten morghen
wordic daer af ghewont.

2. Ic bin alleen in liden,
och lacy, ic bin alleen;
hoe soudic mi verbliden,
der trouwen en vindic gheen.

3. Mijn hert dat leit in sorghen,
in groter banghicheit;
van savonts totten morghen
is mi dat liden bereit.

4. Daer comt so menich suchten
al uut mijns herten gront;
mocht ic dat suchten vluchten,
ic dede vlucht ter stont.

5. Mer nu ist dus gheleghen,
ten mach niet anders sijn;
men wils mi niet verdreghen,
dus blijft dat suchten mijn.

6. Ic selt den ghenen claghen
die alle dinc vermach;
wil hijt mi helpen draghen
so wort mijn liden sacht.

7. Ic wil mi in hem verbliden
ende hopen tot alre tijt,
dat hi mi voor dit liden
sel gheven groot jolijt.

8. Hi heeft die perse ghetreden
al om die minne van mi,
ic selt hem danken weder,
so veer alst is in mi.

8, 1. *die perse ghetreden*, de wijnpers, hevig leed gedragen; Jesaja, 63, 2—3.

B.

1. Ic draghe dat liden verborghen,
besloten in minen gront;
van den avont totten morghen
worde ic daer af ghewont.

2. Ic ben alleen int liden,
och lacy, ic bin alleen;
hoe soudic mi verbliden,
der trouwen en vindic gheen.

3. Daer comet so menich suchten
al uut mijns herten gront;
mochtic des lidens vluchten,
ic dedet in corter stont.

4. Nu ist aldus gheleghen,
ten mach niet anders sijn;
men willes mi niet verdreghen,
dus blivet die sorghe mijn.

5. Och wie mach icket bet claghen,
dan die den troost verleent;
hi wilt mi helpen draghen,
tis also trouwen vrent.

6. Ic wil in hem verbliden
ende hopen tot alre tijt,
dat hi mi voor dit liden
sal gheven groot jolijt.

7. Die trooster van hier boven,
die alle herten kent,
die wille wi altoos loven,
als hi ons liden toesent.

8. Hi heeft die perse ghetreden
al om die minne van mi;
ic salt hem weder ghelden
so veel alst in mi si.

9. Hoe vele du kanste gherapen
al uut den liden mijn,
dat gheve ic di te baten,
tmoet al gheleden sijn.

C.

1. Ick drage dat liden verborghen,
besloten in minen gront,
van tsavonts totten morghen
worde ick daer af ghewont.

2. Daer comt so menich versuchten
al wter herten mijn;
waer sal ick henen vluchten
ten mach niet anders sijn.

3. Ick had eenen vrient vercoren
ende nu en vinde icx niet;
die vrienscap is verloren,
ontrouwe is mi gheschiet.

4. Ic ben alleen in liden,
och lacy, ick ben alleen,
hoe mach ick mi verbliden,
der trouwen en vinde ic gheen.

5. O goede Heere der Heeren,
wilt mi in staden staen,
waer sal ic henen keeren,
ick ben met druck bevaen.

6. Och wat sal ick beghinnen?
Dat en weet ick waerlijck niet,
al in mijn herte van binnen
so lide ick swaer verdriet.

7. Hier om heb ic mededoogen
met die in liden sijn;
hebt altijt God voer ooghen,
der menschen trou is cleyn.

8. Och minne der creatueren,
wat hebdy mi ghedaen?
om u so moet ick trueren
ende weenen menigen traen.

9. Nochtans so wil ick hopen
ende maken eenen moet,
sijn gratie staet altijt open,
het sal noch wesen goet.

10. O moeder ende maghet,
slaet doch u ooghen op my,
mijn herte is seer versaghet,
ick bid u, staet mi bi.

D.

1. Ic drage dat liden verborgen
in mynes herten grunt,
van den avende to den morgen
werde ick dar van gewunt.

2. Eth komet so mannich suchten
in mynes herten grunt,
mochte ick der suke genesen,
ick dedet in korter stund.

3. Und is et aldus gelegen
und mach es nicht anders syn,
men wyls my nicht verdregen
des blyfft de sorge in my.

4. Dem wyl ick et clagen,
de alle herten kent;
he salt me helpen dragen,
he is my so truwen vrent.

5. Och troister van hir boven,
de allen troist verlent,
den wylle wy altydt loven,
wan he uns liden to sent.

6. He heft de persse getreden
al umme den wyllen myn,
des wil ick em vergelden
so vele als is in my.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 71, bl. 152, met wijsaanduiding: „Ic stont op hoghe berghen" (zie hiervoren I, nr. 21, bl. 131) „*of* die mairl", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190; — **B.** Id. nr. 72, bl. 153, „dit is die wise: „Dat gaet hier teghen den somer, // al dat men singhen sal", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185; — **C.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 209, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 240, „op de selve wise (Ick sie die morghen

sterre) oft op Het reedt een ridder wt iaghen". De tekst is ook te vinden in Hs. van Marigen Remen, nr. 218, Bibl. der *Maatsch. v. Ned. lett. te Leiden*, en Hs. geplaatst achter een exemplaar der *Souterl.*, Bibl. der Hoogeschool te Leiden: zie P. A. TIELE, *Oude Ndl. ldr.*, in De Dietsche warande, 1869, bl. 575, nr. 25. — Deze vergeestelijking van het lied: „Ic draghe in minen herte verborghen" (zie hiervoren I, nr. 154, bl. 577), wordt aangehaald door Dr. J. G. R. ACQUOY, *Het geest. lied in de Nederlanden vóór de Kerkhervorming*, 1886, bl. 76, die doet opmerken, dat de Middelnederlandsche geestelijke liederen, „met uitzondering van de kerst-, nieuwjaars- en driekoningenliederen, waarin bijna altijd een opgewekte, ja blijde toon heerscht, meestal van eene gedrukte stemming, soms zelfs van diepen weemoed getuigen"; — **D.** Ons lied is ook in het Nederduitsch bekend en te vinden bij HÖLSCHER, *Niederdeutsche geistl. Ldr. und Sprüche*, Berlin 1854, nr. 44, bl. 91, waar het de strophen 8—13 uitmaakt van een ander lied: „Hyr boven in den hemel // dar wont myn soite leef". Een Nederlandsche tekst, met zelfden aanvang: „Hier boven inden hemel // daer woent mijn soete lief", doch met zevenregelige strophe, komt voor bl. 21 v° van het Hs. 1042 van Meerman (na 1525), thans nr. 2631, II^de^ serie der K. Brusselsche Bibl. Dit laatste lied, zonder wijsaanduiding, draagt tot opschrift: „Dit is een gheestelijc liedekijn, ende heeft hier eerst gesonghen hillegont Aeronts dochter cornelis cornelis soens huusvrou Int iaer ons heren dusent cccc hondert ende XCVII.

Melodie I. Zie hiervoren t. a. p.: „Ic draghe in minen herte verborghen". — **II.** Zie hiervoren I, nr. 66, bl. 326: „Ic sie die morgen sterre". — Voor de melodie: „Het reedt een ridder wt jaghen", zie hiervoren I, nr. 31, bl. 177: „Het voer een ridder iagen". — De wijs: „Dat gaet hier", enz. herinnert aen: „Das geit hier jegen den Samer" (ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 949, bl. 722), een lied met zelfden strophenbouw, waarvan de melodie echter niet werd teruggevonden. — De zangwijs „die mairl", bleef ons onbekend.

611. Adieu mijn vroude, adieu solaes.

A - dieu mijn vroude, a - dieu so - - - laes, mijn bli - schap

laet ic bi u staen; ic wil mi in de - sen ter - noy be-

slu - ten, ter do - ren des li - dens bin ic in ghe - gaen.

1. Adieu mijn vroude, adieu solaes,
   mijn blischap laet ic bi u staen;
   ic wil mi in desen ternoy besluten,
   ter doren des lidens bin ic in ghegaen.

2. In desen ternoy wil ic nu striden
   ende volghen den banier, dat voor mi gaet;
   minen Heren wil ic ghetrouwe wesen
   ende gaen int casteel, dat teghen mi staet.

3. Dat casteel is mi als seer enteghen,
   daer ic mit willen bin inghegaen;
   want liden en wil mi niet begheven,
   so langhe als ic dat leven haen.

4. Och God ende Onse Vrouwe mach icket wel claghen,
   sint dat ic eerst in dit leven quam,
   so en drufte ic die wateren des rouwen niet halen
   uter cisterne van Bethlehem.

5. Och God ende och God, wat is dit leven,
daer men dus veel in liden moet;
en haddes God selven niet ghegheven,
ten waer te liden om gheen goet.

6. Allen troost der creaturen is mi ontweken:
dat claghe ic God ende Onser Vrouwen,
ende alle solaes heeft mi begheven,
mer liden en dede mi nie ontrouwe.

7. Ghevanghen bin ic in swaren verdriet:
help rike Here God, dat claghe ic di;
ic worde ghelaten aen allen siden,
mer trouwelic staet mi liden bi.

8. Alle solaes der werelt heb ic begheven
ende hope daer groot loon af te ontfaen,
ende waende voort aen in vreden te leven,
mer als mi dunket is liden mijn loon.

9. Och God, die hem wel conde gheliden,
waer dat lief of waer dat leet,
die soude hem nae wel seer verbliden,
als dat aen een sterven gaet.

10. In druc waer ooc wel troost gheleghen:
die hem te rechte soeken can,
dat moest een constich meister wesen
ende legghen alle sine vlijt daer aen.

11. Mit rechte moghen wi van desen liden wel spreken,
want wi twee ghesellen sijn;
als ic mijns Heren Godes verghete,
so roepet mi liden weder in.

12. Een ternoy is mi van swaren verdriet,
help rike Here God, dat claghe ic di;
heb ic troost of en heb ic en gheen,
ic moet mi liden ende swighen al stil.

13. Een ternoy te striden en is mi gheen spel,
des claghe ic God mijn avontuur;
gave hi mi troost, hi dede so wel,
want mi dat leven wort so suur.

14. Als ic van desen ternoy hoor spreken,
van vresen doet mi mijn herte so wee;
schilt ende speer moet al tebreken,
die helm des vreden gaet al ontwee.

15. O Maria, der sondaren troost,
waer heeft ie ridder ternoy ghestreden,
God selven heeft hem daer uut verloost;
mer al mijn troost is druc ende liden.

16. Vremde ben ic in veren lande,
daer ic dus veel in liden moet,
ende onghetroost moet ic daer gaen
als een ellendich pelgrim doet.

17. Ic bloeyde als enen groenen twijch,
doe mi die grauwe roc wert aenghedaen;
och God, ic moet verdorren eer tijt,
want druc ende liden heeft mi bevaen.

18. Ic mach der tortelduven wel liken,
die haren gaden verloren heeft;
so vlieghet si op enen dorren twijch
ende si is trurich tot alre tijt.

19. Ic bidde Maria, der moeder Godes,
dat si mi helpe mit hare hant,
dat ic in desen stride voldure,
want mine siel daer voor staet te pant.

20. Maria, en wilt mi niet vergheten,
aen u, weerde vrouwe, staet alle mijn troost,
ghi sijt een sterne des meers gheheten,
ghi hebter dit jaer so menighe verloost.

21. Weest vrome ende wilt u niet versaghen,
maer hebt altoos enen goeden moet,
so moochdi u nae wel seer verbliden,
alst hier aen een sterven gaet.

22. Als dese joncfrouwe dus heeft gestreden
ende wat sal dan daer wesen dat loon?
Die blischap des hemels mit allen heilighen,
ende God sal selven wesen haer croon.

4, 4. *Kronijken*, eerste boek, XI, 17, 18. — 9, 1. De zin is: degene die lijdzaam of geduldig kon zijn. — 14, 4. *helm des heils, galea salutis.* JESAJA LIX, 17; EPHEZE VI, 17; I THESS. V, 8.

Tekst. HOFFMANN v. F, *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 82, bl. 167. met wijsaanduiding: „Het ghinghen twee ghespelen goet // aen gheenre wilder heiden", naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,185. Voor de wijs, zie hiervoren II, nr. 296, bl. 1060: „Wie wil hooren een goet nieu liet", eigenlijk aanvangend met de tweede strophe: „Daer ghingen twee gespeelkens goet", en III, nr. 567, bl. 2228: „O goede Jesus, wees ons bi". — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 362 vlg., ziet dit lied, waarin geklaagd wordt over het aanvaarde nieuwe leven, aan, ondanks „tal van slechte (bedorven?) regels" en het „in de hoogste mate slordig rijm", als uitgaande van een groot dichter.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 2, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 170, naar het 15de-eeuwsch Hs. van Weenen, nr. 7970, voor het lied: „Des werrelts myn is al verloren", lied, dat teruggevonden wordt (zie hierna; zie mede Bäumker, t. a. p.) in het Berlijnsch Hs. 8,185, bl. 73*a* „met het opschrift: „Adieu myn vroechden, adieu solaes", stemopgave die, zooals Bäumker zegt, op een wereldlijk lied met zelfden aanvang wijzen kan.

J. BOLTE, *Das Lb. der Anna von Köln* (15de—16de eeuw), in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXI (1889), bl. 129 vlg., vermeldt, bl. 138, onder nr. 63, eene Nederduitsche lezing: „Adde myn vroude, addee solaec (*sic*), // myn blitscap laet io (*sic*) bi u staen", 25 str.

---

612. Myn hert dat is in lyden.

Myn hert dat is in ly-den, alst denct op hem-mel-riic, daer si hem al ver-
bli-den mit Ihe-su e-we-lic end syn van sor-gen vry. Och
Heer, hoe we is my, alst my coemt in den sin, dat ic daer niet en bin.

1. Myn hert dat is in lyden,
alst denct op hemmelriic,
daer si hem al verbliden
mit Ihesu ewelic
end syn van sorgen vry.
Och Heer, hoe we is my,
alst my coemt in den sin,
dat ic daer niet en bin.

2. Och ic bin hier beneden,
daer boven die ic myn,
tis lange tiit geleden,
en hoerde niet van hym,
hoe dattet mit hem staet.
Nu, Ihesu lief, ontfaet
myn ziel, die aldus seer
om u quelt, lieve Heer.

3. Wie sel myn boetscip dragen
Ihesu, myn suete lief?
Och mocht ic hem behagen,
dat waer al myn gerief,
soe woud ic vrolic syn.
Myn hert liit dicwil pyn,
als ic my yet ontgae,
myn lief niet vast en stae.

4. En weet gheen beter bode
te seynden aen myn lief,
dan ic my gheef tot Gode,
myn hert laet syn myn brief;
hi selt al wel verstaen,
hi is diet hert siet aen,
end daer na hi verlient
syn graci, die hem dient.

5. O Ihesu, Heer der Heren,
Gods wtvercoren soen,
aensiet doch myn begeren,
ghelieftet u, wilt doen;
het is seer myn begeert,
te syn gevisitiert
van u, o lief, te hant,
my seer na u verlanct.

6. Iu suete consolacy,
o Ihesu, lieve Heer,
is my een grote gracy,
ic bid u daerom seer;
och vuel ic die in my,
van sorgen waer ic vry,
want hoet thert is gewont,
si maectet al gesont.

7. Waer bliifdi wtvercoren,
end word iu niet ontwaer?
Ic bid iu, wilt doch horen,
myn hert dat is my swaer,
temael seer ongestelt,
het is om u dat quelt;
van rowen selt vergaen,
macht iu troest niet ontfaen.

8. Och wilt my niet begheven,
myn alre liefste Heer,
want sonder u te leven,
en wynsch ic nymmermeer.
Ghy siit myn hert, myn syn,
ic bid u, sprect my in,
laet my van u verstaen,
hoe ghi wilt syn ontfaen.

9. Ic had u also gharen,
o Ihesu lief, in my;
ghi siit myns herts verclaren,
mit u soe bin ic bly;
tis anders groet verdriet,
al dat in my gesciet;
hoe scoen, hoe suet mach syn,
twerd al int laetste pyn.

10. Nu wilt myns doch ontfermen,
ic heb iu langh verbeit;
comt, doet myn hertken bernen
mit u in sueticheit;
het is my alsoe bang,
want ghi toeft alsoe lang;
des ic bin ongewoent,
och lief, ic bid u, coemt.

11. Och Heer, veel tribulacy
is my aldus bereyt;
heb ict verdient, och lacy,
dat is my waerlich leyt.
My dunct, ghy staet my leech,
tis ymmer niet alst pleech;
ic claech iu myn verdriet,
en ghi en troest my niet.

3, 7. t.: *als ic yt ontgae.* — 6. 1. en passim. *Iu* = *ju*, uw *en* u. — 6, 5. *sic* H. v. F.; t.: *ic hem.*

Tekst en melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 21, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 204, naar het 15de-eeuwsch Weener Hs. 7970, hierboven weergegeven; — Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 84, bl. 171, variante van den tekst, 13 str., naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185, met opschrift: „Het vride een hovesch ridder // so menighen lieven dach // enes . . .". Misschien, zegt Bäumker, behoort deze stemopgave tot de bovenstaande melodie. Inderdaad de stemopgave: „Het vride" enz., schijnt op een 14de-eeuwsch lied te wijzen en de fraaie onvolmaakt-iastische melodie (vgl. hiervoren I, nr. 1, bl. 1, de Halewijnsmelodie) kan tot dien tijd worden teruggebracht.

613. Druc heeft bevanghen dat herte mijn.

Druc heeft be-van-ghen dat her - - te mijn van nu tot al - len ston-
den, want mi des we - relts val - sche ve - nijn so dic-wils trect tot son-
den; och Je - sus Heer, mijn vleisch ver - driet, mijn ar - me
bro - scheit niet aen - siet; dus maect die cap die mo - nic niet.

1. Druc heeft bevanghen dat herte mijn
van nu tot allen stonden,
want mi des werelts valsche venijn
so dicwils trect tot sonden;
och Jesus Heer, mijn vleisch verdriet,
mijn arme broscheit niet aensiet;
dus maect die cap die monic niet.

2. Och doen ic in die werelt was,
doe leefde ic sonder sorghen,
mijn vroochde wies ghelijc dat gras
van savonts totten morghen;
nu moet ic bliven al met verdriet,
God gheef hem ramp al diet mi riet;
dus maect die cap die monic niet.

3. Mi docht ic soud al int habijt
ghelijc een enghel leven,
vrolic leven met jolijt,
in Gode sijn verheven;
maer hoort doch, menschen, dit verdriet:
die menschheit mi niet achter en liet:
dus maect die cap die monic niet.

4. Ic ben gheraect al in den stric,
in Jesus net ghevanghen;
doen ic lach inder sonden slijc,
ghinc hi die hant mi langhen;
al heb ic nu dus groot onthiet,
nochtans so als ment wel doorsiet:
die cap en maect die monic niet.

5. Niet anders en ben ic nu ghestelt
dan als ic was te voren;
mijn vleisch dat doet mi groot ghewelt
van daer ic ben gheboren;
ic vecht altijt met groter vlijt,
ten baet niet wat ic put of ghiet:
dus maect die cap die monic niet.

6. Ic ben ghenijcht, ghelijc ic plach.
tot dansen ende tot springhen,
van savonts totten lichten dach
met blider herten te singhen;
des werelts sop mi noch beghiet
als nu met coude ende dan met hiet;
dus maect die cap die monic niet.

7. Claerlijc ist ende openbaer,
ten is gheen scheel te sterven,
slechts een doot, maer dach ende jaer
die eighen wil te derven;
seer weinich wist ic watter briet,
al ben ic van Maria ghevrijt:
dus maect die cap die monic niet.

8. Versiet u cans, beraet u wel,
die u ter oorden wilt begheven;
ten is voorwaer gheen kinderspel
ghebonden hier te leven;

die luysen sijn een vuil ghediert,
het si int hempt of oppet cleet;
die cap en maect die monic niet.

9. Sijt hoofsch van monde, dat bid ic u,
die waerlijc sijt van leven,
als gheestelike herten worden verblijt,
tot vroochde si hem gheerne gheven;
ghec waer hi die hem daer aen stiet!
wantet waerlic sonder arch gheschiet;
dus maect die cap die monic niet.
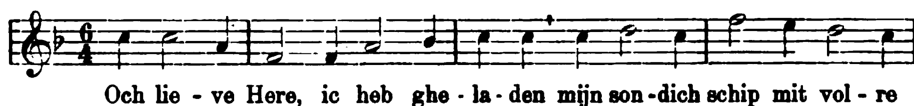
10. Sijn sinnen lopen noch seer wilt
die dit liedeken maecte,
een brootsac voert hi al in sijn schilt,
die werelt heeft hi versaket;
hi hoort so gheern een vrolic liet,
als is hi nu een priester ghewijt:
die cap en maect die monic niet.
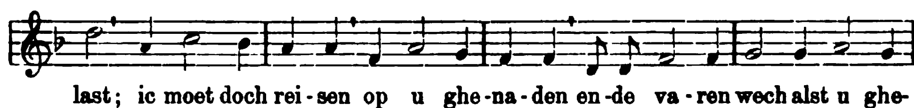
4, 1. t.: *in sonden*. — 4, 5. *onthiet* = belofte (*Wdb. der Ndl. taal*). — 6, 6. t.: *heet*. — 7, 2–4. De zin is: sterven, dat maakt geen verschil uit; er is overigens maar een dood, nl. geen eigen wil meer te hebben. — 7, 5. *watter briet* = wat er braadde. — 8, 4—7. Bijgev. naar het Hs. van Meerman, stemmen overeen met de in het Berlijnsch Hs. door jongere hand, ook in jongere spelling, aangevulde regelen. — 10, 6. Hs. Meerman: *als is hi nu een paep ghewiet*.
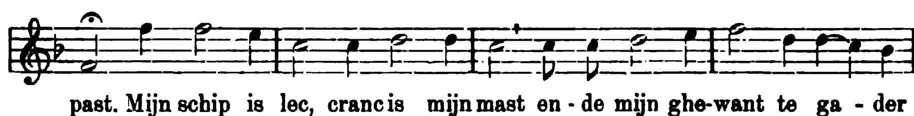
Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 119, bl. 238, naar het 15de-eeuwsch thans te Berlijn berustend Hs., nr. 8,190, hierboven weergegeven. — Zelfde tekst, met varianten, bl. 20 van het Hs. nr. 1042 van Meerman (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie, der K. Brusselsche Bibliotheek, met opschrift: „Dit liedeken heeft ghedicht een dominicus broeder ende gaet op die wijze troeren moet ic nacht ende dach ende lijde grot (*sic*) verlangen etc." — Aangeh. door Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 371, als „een heel apart, wonder frisch kijkje, op een gesteldheid, die niet zeldzaam geweest kan zijn."
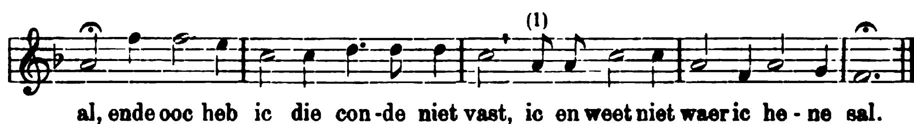
Melodie. Zie hiervoren I, nr. 185, bl. 684: „Trueren so moet ick nacht ende dach".

614. Och lieve Here, ic heb gheladen.

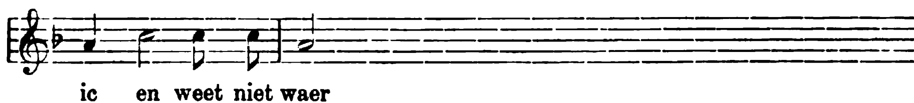








(1) Volgens den tekst:



1. Och lieve Here, ic heb gheladen
mijn sondich schip mit volre last;
ic moet doch reisen op u ghenaden
ende varen wech alst u ghepast.
Mijn schip is lec, cranc is mijn mast
ende mijn ghewant te gader al,
ende ooc heb ic die conde niet vast,
ic en weet niet waer ic hene sal.

2. Nochtan so moet ic immer voort,
als ghijt lieve Here ghebiet,
want voor waer ic heb ghehoort,
dat ic dat mach laten niet.
Ic en weet niet wat mi is gheschiet;
die vaert maect mi mijn hert so swaer,
het is mi last ende groot verdriet,
dat ic moet voort, ic en weet niet waer.

3. Leider dus bin ic seer begaen.
dat ic van hene trecken moet;
die reise moet immer sijn ghedaen,
vaer ic behouden, dat is mi goet.
Here, door u waerde heilighe bloet
wilt mi beschermen van verdriet,
dat ic mach varen in u behoet:
waer ic sal havenen, en weet ic niet.

4. Adieu, adieu, nu wil ic tseil,
ic en weet ander gheen niemaren;
God gheef mi gheluc ende heil,
dat ic behouden doch mach varen.
O lieve Here, wilt mi bewaren,
weest mijn leitsman in mijnre vaert,
dat ic mach seilen sonder sparen
den wech ten ewighen leven waert.

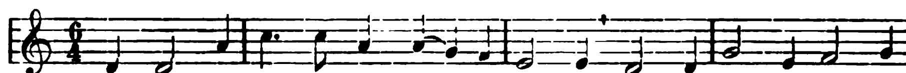
1, 6. Bij Bäumker ontbreekt het woord *al.* — 1, 7. Bij H. v. F. ontbreekt het woord *vast.* — 3, 1. *begaen* = bekommerd, bezorgd.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 120, bl. 241, zonder wijsaanduiding. Naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190. — Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 83, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 318, eerste strophe, naar dezelfde bron.
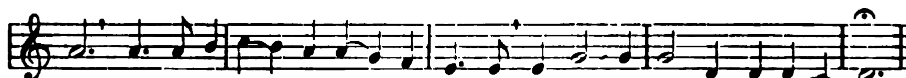
Melodie. Bäumker, t. a. p.

615. Coempt ons te hulpe, guet lief van mynnen.

A.



Coempt ons te hul - pe, guet lief van myn -nen, want wy synt in sor - gen



groet; sel-len wy de - sen striit ver-wyn-nen, wy moe-ten ster-ven me-ni-gen doet.

1. Coempt ons te hulpe, guet lief van mynnen,
want wy synt in sorgen groet;
sellen wy desen striit verwynnen,
wy moeten sterven menigen doet.

2. Mer wy al dit gheleden daer,
soe valt in ons so groet geruys,
daer sleyt soe menich viant voer,
die alle stormen op dat huys.

3. Si gaen ons lancs aen allen siden,
wy behouen wel guet moet,
sullen wy al haer scut ontvliden,
het moet ons costen vleisch ende bloet.

4. Wie op syn hoede niet en steet
ende syn huys laet onghevriit,
hi wort verwonnen eer hiit weet,
want hy syn viant niet en wyct.

5. Wat wy karmen of wat wy clagen,
ten helpt ons alle gader niet;
dorsten wy ons selven wagen,
soe waer ons liden gheen verdriet.

6. Wat wy wenschen of wy begeren,
het moet syn geaventuert,
wy moeten vleysch ende bluet verteren,
natuer moet liden menich smert.

3, 1. *lancs* bijgev. — 3, 3. t.: *ontvlien.*

B.

Coemt ons te hul-pen, lief van min-nen, want wi sijn in gro-ter

noot; sul-len wi den strijt ver-win-nen, wij moe-ten ster-ven me-ni-ghen doot.

1. Coemt ons te hulpen, lief van minnen,
want wi sijn in groter noot;
sullen wi den strijt verwinnen,
wij moeten sterven menighen doot.

2. De werelt, duvel ende vleesch,
die sijn te mael op ons gheset,
sij hadden gaerne haren eesch
om ons te brengen in haer net.

3. Si gaen ons aen tot allen siden,
ons behoeft wel goeden moet;
sullen wi haer scutten ontvliden,
het moet ons costen vleesch en bloet.

4. Die op sijn hoede niet en steet
en sijn huys laet onbevrijt,
hi wort verwonnen eer hijt weet,
want hem die vyant niet en mijt.

5. Ten mach al hier niet sijn ghespaert,
strijt vromelijc tot alder tijt;
u herte, u sinnen wel bewaert,
oft ghi werdt der heelder seghen quijt.

6. Want hier en is gheen sekerhede,
mer te striden tot alder ure;
want wij sijn in sulcke stede,
wi moeten striden al wordet suere.

7. Wat wi wenschen of begeren,
het moet ymmer costen meer;
al soumen vlees en bloet verteren,
natuer moet liden menigen seer.

8. Niemant en ontsie hem der pinen,
want het moet sijn geavontuert;
ten baet niet dat wij heylich schinen,
eest metten wercken niet besuert.

9. Aldus wilt vromelijc striden,
God die here salt voersien;
voer den strijt die ghi moet liden,
sal u noch grote vruecht gheschien.

10. Maria, suyver maget puere,
wilt hen doch in staden staen
die striden tegen haer natuere,
dat si die eewige vruecht ontfaen. Amen.

5, 1. *al hier* bijgev. — 6, 4. t.: *alwordet.*

Tekst en **melodie. A.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 42, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 238; — **B.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 28, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 49, „dit navolgende liedeken gaet op die wise Och had ick eenen ghetrouwen bode (zie hierna) of op mijn heere van valckesteyn (zie hiervoren I, nr. 19, bl. 116) oft op dese noten". De melodie vangt aan met *d* en sluit met *c*; vgl. hiervoren III, nr. 581, bl. 2292, de zangwijs: „Wildi horen van Ihesus woirden", die overigens op dezelfde manier aanvangt.

616. Sal ick sijns langhe ontberen.

1. Sal ick sijns langhe ontberen,
die mi verbliden mach?
Met hem wil ick gaen teeren,
soe heb ick goet ghelach.
Van hem en wil ick niet sceyden,
want hi betalet al;
ick hope, hi sal mi beyden,
al sijn mijn rentkens smal.

2. Ick ben verdoelt, och leyder,
waer sal ick henen vlien?
Ick ben van hem ghesceyden,
ick en derf niet opwaerts sien.
Des leyt mijn herte in rouwen,
beyde nacht en daer toe dach;
waer sal ick mi onthouden,
ick ducht seer voer den slach.

3. Hoe dom was ick van sinne,
dunct mi na mijn verstaen,
dat ick oyt leyde minne
aen tghene dat moet vergaen.
Des ben ick seer te schouwen,
dat ick des oyt bestont;
waer sal ick mi onthouden,
ick ben ter doot ghewont.

4. Ick wil in hopen leven
ende maken goeden moet,
al heb ick dit bedreven,
het mach noch werden goet.
Ick wil nu weder keeren
tot hem die mijns wel acht,
ende volghen sijnder leeren
nae mijnder sielen cracht.

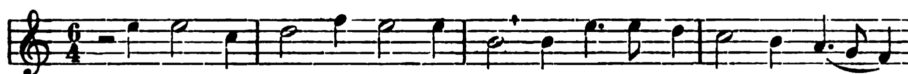
5. Eylaes, ick ben ghesceyden
van God, mids sonden groot;
ick doelde, ick was verleyden,
ick waer veel liever doot
dan ick aldus sou dolen:
want ick en weet waer heen;
ick soude sijn verloren
al inder hellen scheem.
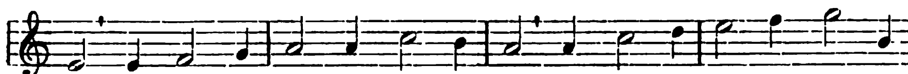
6. Aldus mach ick wel claghen
ende laten alle mijn vruecht,
want God mi alle mijn dagen
anders niet en doet dan duecht;
ick en mach sijns niet vergheten
al in mijns herten gront;
anders worde ick verbeten
al vanden helschen hont.

5, 8. *scheem* = schaduw. — 6, 8. *helschen hont* = Cerberus, de duivel.

Tekst en melodie. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 102, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 129, „dit is die wise: Ick ligghe op die steenpoorte ghevaen". — Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, 1893, I, bl. 98, meenen in dezen zang de melodie van den *Graef van Romen* te herkennen, een tot hiertoe niet teruggevonden lied, waarvan de tekst o. a. als wijsaanduiding diende voor het lied: „Aenhoord zonder vermijden" (van Griselle); zie hiervoren I, nr. 47, bl. 261. De lezing van deze zangwijs volgens *Een dev.*, enz., kan zeer wel eene moderniseering, in de moderne dur-toonladder, zijn van de iastische melodie hiervoren t. a. p. als „eerste melodie" weergegeven.

617. Mijn tijt gaet wech, en ic daer met.







1. Mijn tijt gaet wech, en ic daer met,
   mijn leven en mach niet dueren;
   ick wil mi keeren onbelet
   van alle creaturen,

2. Ende allen dingen ledich staen,
   dat mi van God mach keeren;
   mijns selfs altijt te buten gaen,
   aldoer die minne ons Heeren.

3. Het herte mach wel vrolic zijn,
   ten derf hem niet versaghen;
   al is hem liden somtijts pijn,
   God salt hem helpen draghen.

4. Nu laet ons dan een cort termijn
   doer Gode gaerne liden,
   want ten sal toch niet langhe sijn,
   wi mogen wel hoeflijc striden.

5. Nature die moet in alder tijt
haer selven leeren bedwingen,
want het is dic groot onprofijt
te cleven aen aertsche dingen.

6. Al schinet wat, ten is so niet,
men wort daer bi bedroghen:
alsmen daer af scheyt, so eest al verdriet;
het is dagelijcx voer oghen.

7. So wie sijn sinnen aen Gode keert,
die en derf voortaen niet trueren;
al wort natuere dicke beswaert,
hem sal wel troost ghebueren.

8. Van haerder minnen, die si draecht
in haren gront verborghen,
op dat sijt haren minnaer claecht
si en derf voer gheen dinc sorghen.

9. Die gracie ons Heren die is ons bi,
bidt dat hy ons verlichte,
ende van alle sorghen make vry,
ende ooc die dit liedeken dichte.

1, 4; 1, 1—4. De zin is: ik wil mij van alle creaturen keeren en los blijven (ledich staen) van al wat mij van God kan scheiden; ik wil van mij zelf afstand doen om de wille van onzes Heeren liefde.

Tekst en **melodie.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 175, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 207, zonder wijsaanduiding, met het opschrift: „Den derden reghel van elck veers (strophe) moet verhaelt worden"; — J. C. M. van Riemsdijk, *24 liederen uit de 15e en 16e eeuw*, nr. 5, bl. 10. — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 367, geeft en bespreekt den tekst. — Het lied te vinden bl. 48 v° van *Een suyverlick boecxken*, begrijpende de liederen van Tonis Harmansz. van Warvershoef (hij leefde c. 1550), uitg. z. p. en jaar, vangt aan in denzelfden aard. Het heeft tot opschrift: „Noch een lied / eens dans liedts wyse":

Als ick aensie dat leven myn,
de tydt die gaet voorby;
ick heb soo menighen sonden ghedaen,
daer mede soo ben ick seer belaen;
o Heer, ontfermt dy myns.

618. Met liden swaer ben ick bevaen.

1. Met liden swaer ben ick bevaen
   nu ende tot allen stonden;
   mijn vruecht die is nu al ghedaen,
   met druck ben ick ghebonden.

2. O sceyden, wat hebdy mi ghedaen,
   ghi stoort mijn herte binnen;
   ghi cost mi menigen droeven traen;
   ghi quelt mijn ionge sinnen.

3. Wat vruechde mach mi gheven moet
   als ic ghedencke der qualen;
   maer liden maect den menigen vroet,
   die in genoechten dwalen.

4. Dat liden sterct den crancken moet,
   het temt die wilde sinnen,
   het maect den mensche van binnen vroet,
   het leert hem Gode minnen.

5. Och edel liden, ghi sijt so goet,
   ghi leert den traghen striden,
   ghi bedwingt den iongen moet,
   die ghi beswaert met liden.

6. Eer ic met liden was bevaen,
so dwaelde ick buyten pade;
mer liden heeft mi doen verstaen,
dat ick nu leve bi rade.

7. Och liden, ghi sijt Gode weert,
mer seer hert sidy den menschen;
mer die bekent uwen edelen aert,
die plach om u te wenschen.

8. Ick wil gaen keeren minen sin
ende stellen mi tot striden;
och, waer ic come oft waer ic bin,
altijt so vinde ick liden.

9. Had ick mi te deghe bedacht
ende mi te deghe versonnen,
ic had den strijt ten eynde bracht,
die ick nu heb begonnen.

10. Die dit lieken heeft ghedicht
God sterckse in sijnder minnen,
so dat haer liden werde verlicht,
dat haer beswaert van binnen.

11. Want iongen die bedwongen sijn,
tes wonder wat si liden;
maer al is liden grote pijn,
na liden coemt verbliden.

Tekst. *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 195, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 227, aant. bl. 331, „dit is die wise van Ick sach mijn heere van Valckensteyn"; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, 1886, bl. 76, een lied „dat geenszins tot de meest sombere behoort, wijl de zangeres — want blijkens het tweede en het voorlaatste couplet is het door eene jonge maagd vervaardigd — wel is waar haar lijden diep gevoelt, maar tevens de vrucht van dat lijden erkent"; — Id., *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 1888, nr. 6, bl. 12.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 19, bl. 116: „Ic sach minen here", enz.; — Dr. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, t. a. p., de vóór-voorlaatste en de voorlaatste maat te lezen met *bes*.

619. Als Jesus in sijn majesteyt.

Als Je-sus in sijn ma-jes-teyt sal kom-men, soo hy heeft voor-seyt, ghe-ven recht-veer-dich oor-deel o-ver elck, son-der voor-deel,

A.

1. Als Jesus in sijn majesteyt
sal kommen, soo hy heeft voorseyt,
gheven rechtveerdich oordeel
over elck, sonder voordeel,

2. Den reken-boeck sal open gaen,
elck sal daer loon naer werck ontfaen,
en rekeninghe gheven
van sijn voorgaende leven.

3. Mijn rekeningh' is onghereet,
mijn bloedt verandert al in sweet,
als ick aensie de sonden
die mijn siele doorwonden.

4. Ick vinde my in grooten noot
als ick denck' op de tweede doot;
't waer' beter noyt gheboren,
dan eeuwich zijn verloren.

5. Hoe heb' ick soo den tijdt verquist,
och, hoe heb' ick aldus ghemist,
dat ick die schoone straeten
der deuchden heb' verlaeten?

6. Van sinnen was ick wel berooft,
dat ick den vijandt heb' ghelooft;
het vleesch heeft my bedroghen
en de werelt gheloghen.

7. Maer ick wil volghen goeden raet,
voort aen beweenen mijn misdaet,
en my in tijdts bereyden
om wel van hier te scheyden.

8. Weest my ghenadich, Jesu soet,
voor u sweet ende dierbaer bloet;
en wilt my niet verdommen,
als ick voor u sal kommen.

B.

1. Als Jesus in sijn maiesteyt
en met groote rechtveerdicheyt
sal oordeel strijcken over al,
den armen sondaer waer hij hem dan toch versteken sal?
Och wat geschrey en droef geclach,
sal men daer hooren dien lesten dach!

2. Mijn reekening is ongereet,
mijn bloet verandert al in sweet,
ik vinde mij in grooten noot,
om mijne sonden vrees te sterven eene quade doot.
Och wat geschrey, enz.

3. Den boeck die sal dan opengaen,
elck sal naer wercken loon ontfaen.
Heb ick geleeft naer mynen lust,
soo sal mijn siel dan wesen vol van ancxsten, vol onrust.
Och wat geschrey, enz.

4. Hoe heb ick mijnen tijt verquist,
och hoe heb ick aldus gemist:
te laeten tgoet, en tquaet ghedaen,
in sond versmoort, alsoo geloopen in de helsche baen?
Och wat geschrey, enz.

5. Van sinnen was ick heel berooft,
dat ick den duyvel heb gelooft,
die my, om eene cleyn genugt
van corten tijt, heeft aengebracht een eewich droef gesucht.
Och wat geschrey, enz.

6. O Jesu, my genaede doet
door al u sweet en dierbaer bloet;
ick bid u, mijne siele spaert:
vant eewich vier en helschen brant haer toch altijt bewaert;
maer roept haer aen u rechter hant,
met u daerna int hemels vaderlant.
Och wat geschrey, enz.

Tekst. A. *Het prieel der gheest. melodiie*, Antw. 1617, bl. 160, „Van d' oordeel Godts", met de kenspreuk: „Les pleurs suivent les ris". Wordt in de uitg. van 1609 niet gevonden, maar wel in die van 1614, zooals blijkt bij Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, 1883, II, nr. 109, bl. 158 (vgl. Id., I, nr. 3, bl. 246); — *Het klein prieel der geest. melodyen*, Luyck, z. j., na 1620, bl. 168, zonder wijsaanduiding; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Gheest. harmonie*), Embrick (1621), exemplaar zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 46, bl. 60, zonder wijsaanduiding; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 220, „op de wijse alsoo't beghint". — S. Theodotus, *Paradijs der geest. en kerck. lof-sanghen*, 1638. Zie Bäumker, t. a. p, en uitg. Antw. 1648, bl. 571, „op de wijse: 't Was een ridder een koninghskint, etc.". — Verschillende passages zinspelen op het „Dies iræ".

Aangeh. als wijs: Stalpert, *Gulde-jaers feest-daghen*, bl. 1091.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — *Paradijs*, t. a. p.; — Stalpaert, t. a. p., bl. 815. Zelfde melodie in verschillende Duitsche liederboeken, 1622—1696, vermeld door Bäumker, t. a. p., die doet opmerken, dat deze zangwijs niet zonder gelijkenis is met den aanvang van den „Bruder Veitston", te vinden o. a. in Böhme's *Altd. Lb.*, nrs. 394 en 399, bl. 492 en 499, en met den aanvang van Ps. 101 uit het *Münchener Gesangbuch* van 1586: „Erhör o Gott die Klage mein". De waarheid is, dat deze zangwijs, die ook herinnert aan den aanvang van: „Al hebben die prinsen haren wensch" (zie hiervoren I, nr. 227, bl. 831), nog in den Latijnschen kerkzang wortelt. Zie het derde thema: „Fontes et omnia" van Gevaert, *La mélopée antique*, 1895, bl. 253, en onze verhandeling: *De melodie van het Nederlandsche lied*, 1902, bl. 95. — Wij wagen het niet de melodie van deze met de wetten der taalmetriek strijdende versregelen, zonder wijziging, in moderne notatie te brengen.

Hiervoren I, bl. 834, deelen wij de melodie mede zooals zij voorkomt in *Het prieel*.

Tekst. B. Hs. van c. 1621, nr. 4858 der K. Brusselsche Bibl., bl. 321: „Van het oordeel", op de wijse: „O Coridon, siet hier den stal".

Melodie. Zie hiervoren III, nr. 493, bl. 1910.

Eene navolging van dit lied is te vinden, met andere melodie dan beide voorgaande, bij F. GODFRIDUS BUSSÉ, *Het gheestelyck blom-hofken van Bethleem*, Antw. 1663, en 2[de] uitg. 1664, exemplaar zonder titelblad, bl. 119—120; de aanvang luidt:

Als Jesus in sijn Majesteyt
sal geven sijn rechtveerdigh oordeel,
wat sal ick doen, wat sal ick doen in dien tijt,
als niemand daer en heeft gheen voordeel.

Mijn sonden die ick heb ghedaen,
sullen mijn hert soo droevich maecken,
als dien boeck, als dien boeck sal open gaen,
en oock niet meer en heb te haecken, enz.

620. Met vroechden laet ons singhen.

A.

Met vroech-den laet ons sin-ghen en-de lo - ven die tri - ni - teit,
dat si ons wil brin - ghen ter hoech - ster sa - li - cheit, die
e - we - lic sal ghe - du - ren ende e - we - lic son - der ver - ganc; och
mocht ons dat ghe - bu - ren! Och e - wich is so lanc.

1. Met vroechden laet ons singhen
ende loven die triniteit,
dat si ons wil bringhen
ter hoechster salicheit,
die ewelic sal gheduren
ende ewelic sonder verganc;
och mocht ons dat gheburen!
Och ewich is so lanc.

2. Leefden wi na die ghebode
maer, als wi leven souden,
ende dienden altijt Gode
ende Onser Liever Vrouwen,
ende lieten overliden
den swaren overganc,
so mochten wi ons verbliden.
Och ewich is so lanc.

3. Bliscap sonder ende
is boven in hemelrijc;
die wi daer sullen vinden
dien is hier gheen ghelijc;
daer is dat godlic wesen,
scenct ons den bliden dranc,
ic hebt wel horen lesen.
Och ewich is so lanc.

4. Maria die moeder ons Heren,
die is van ons verblijt,
als wi ons bekeren
in deser ellendigher tijt;
Maria, maghet reine,
och edel wijngaertranc,
bidt voer ons ghemeine.
Och ewich is so lanc.

5. Nu mach ic oec wel truren
ende mijn singhen laten staen;
want ic had uutvercoren,
dat emmer moet vergaen;
ic waende, si soude mi gheburen;
si gaet al haren ganc;
ic vrees een ewich truren.
Och ewich is so lanc.

6. Ic sanc met groter vroechden:
die werelt al staet mi aen;
an haer wil ic mijn houden,
si en mach mi niet ontgaen,
tis ewich ja niet vresen; —
si maect mi also cranc;
ic soud so wel ghenesen,
waer ewich niet so lanc.

7. Ic sanc van ure tot uren,
si soude mi enghe sijn,
ic waende, si soude mi doden —
dat en mach also niet sijn;
nu wil ic van haer sceiden;
si gaet al haren ganc,
ten baet gheen langher beiden.
Och ewich is so lanc.

8. Wes sel ic mi hantieren,
wat sal ic ane gaen,
dat ic der werelt manieren
van vresen moet laten staen?
Vol drucs, verdriets van binnen,
vol drucs, dat maect mi cranc;
wat sel ic gaen beghinnen?
Och ewich is so lanc.

9. Hadieu der werelt minnen,
hadieu, tis al ghedaen!
Ic heb in minen sinnen
wat niewes aen te gaen;
ic wil gaen avonturen
te gaen een anderen ganc,
al solt mi werden sure.
Och ewich is so lanc.

10. Die enghelen menigherleide
si doen ons groten cier,
ende laten ons te weten,
het ghelt ons even dier;
so moghen wi ons verbliden
ende leren der enghelen sanc,
nu ende tot allen tiden.
Och ewich is so lanc.

11. Die enghelen alle gader
si maken ons groten feest,
si loven God den Vader,
den Soen, den Heilighen Gheest.
Als wi onse sonden laten,
si gheven ons groten danc
ende lonent ons sonder maten.
Och ewich is so lanc.

12. Laet ons gaen dienen Gode,
dat rade ic jonc ende out,
ende houden sijn ghebode
ende bidden hem menichfout,
dat hi ons wil bescermen
al voer der hellen stanc
ende voer dat ewich kermen.
Och ewich is so lanc.

2, 5. t.: *lietent*. — 2, 6. MOLL, naar *Het hofken der geest. liedekens*, Loven, 1577: *die werelt in haer verganc*. — 5, 4—5. *si*, die wereld (?). — 6, 3. t.: *handen*, voor *hauden* = *houden*. — 7, 2. *mi eighen sijn*, daar „enghe sijn" niet strookt met den samenhang, waarin de wereld niet als *eng*, *benauwd*, gedacht wordt, maar als *begeerlijk*. — 7, 3. *mi doden*. Wederom tegen het verband, zegt MOLL en stelt voor: *si soud mi gheduren*. — 10, 4. Vgl. hiervoren II, nr. 414, bl. 1544, str. 5, r. 8. Moll verklaart dien regel aldus: „de engelen die groote vreugde hebben, doen ons weten, dat dezelfde vreugde ook voor ons bereid is."

B.

1. Mit vrouden wille wi singhen
ende loven drievoudicheit,
dat si ons wille bringhen
ter hoochster salicheit,
die ewelic sal duren,
och ewelic sonder verganc;
och mocht ons dat ghebuiren!
Och ewelic is so lanc.

2. Och levede wi nae tghelove
mer als wi leven souden,
ende dienden altijt Gode
ende Onser Liever Vrouwen;
als wi die sonden laten,
si wetent ons groten danc,
si danken ons boven maten.
Och ewelic is so lanc.

3. Die blischap sonder ende
hier boven in hemelrijc,
die wi daer sullen vinden,
si en ghevet ons gheen gelijc;
dat is dat godelike wesen,
het schenket ons bliden dranc,
als ic heb horen lesen.
Och ewelic is so lanc.

4. Maria, die moeder Godes
si is van ons verblijt,
als wi ons bekeren
in deser armer tijt;
Maria, maghet reine,
schoon suver wijngaertsranc,
bidt voor ons ghemeine.
Och ewelic is so lanc.

5. Die heilighen alle gader,
si driven so groten feest;
si loven God den Vader,
den Soon, den Heilighen Gheest;
als wi die sonden laten,
si wetens ons groten danc,
si danken ons boven maten.
Och ewelic is so lanc.

6. Die enghelen menichvoldich
si maken ons blide seer;
des laet ons sijn verduldich,
dat ghelt ons even duur;
so moghen wi vercrighen
der soeter enghelen sanc
nu ende tot allen tiden.
Och ewelic is so lanc.

7. Nu laet ons dienen Gode,
dat rade ic jonc ende out,
ende houden sine ghebode
ende danken hem menichfout,
dat hi ons wil beschermen
al voor der hellen stanc
ende voor dat ewelike kermen.
Och ewelic is so lanc.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 16, bl. 86, met stemaanduiding: „Het toghen uut drie lansheren // al in", en opgave van den naam van den dichter: „Frater Johannes Brugman", naar het thans te Berlijn berustend Hs. 8,190, hierboven weergegeven; — Id., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 107, bl. 211, naar dezelfde bron; -- J. A. Alberdingk Thijm, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, Amst. 1850, I, bl. 175; — W. Moll, *Johannes Brugman*, Amst. 1854, II, bl. 207, die den tekst vergelijkt met de slechts uit zeven strophen bestaande lezing te vinden in het hierna vermelde *Hofken der geestelycker liedekens*, en met betrekking tot deze lezing, de strophen rangschikt als 1—3, 9, 5, 4, 6, 7, 8, 10—12. Zie

hiervoren III, nr. 578, bl. 2279, een ander lied van Brugman: „Ic heb ghejaecht mijn leven lanc". Van den beroemden volksprediker zijn slechts deze twee liederen bekend.

B. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 108, bl. 214, „dit is die wise: Mit vrouden wille wi singhen // schoon boelken bi der hant // van drien....", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185.

In de hierna genoemde verzamelingen vindt men, buiten enkele varianten in den tekst, veranderingen in de spelling en transpositie in de volgorde der zeven strophen, tekst B terug: *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 38 r°, „op die wyse van Cleve hoorne en batenborch"; — Hs. uit den aanvang der XVIde eeuw, nr. 901[1] der Gentsche Bibl., bl. 29 vlg., „een ander geestelijk liedeken", zonder wijsaanduiding. Dit Hs. wordt beschreven door C. P. Serrure, *Vaderlandsch museum*, Gent, IV (1861), bl. 181 vlg., zie hiervoren I, bl. 178; — Hs. van Meerman, nr. 1042, na 1525, thans nr. 2681, 2de serie, der K. Brusselsche Bibl., lied nr. 2, bl. 20*a*, met opschrift: „Dit lyedekijn heeft drie wijsen, die eerste is: drie heren sijn uut ghetoghen in dat gulde jaer; ende die ander is: heer God wye mach ic claghen mijn verloren tijt; die derde: het viel eens hemels douwe op een cleyn maech[dekijn]; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 5, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 24, aant. bl. 336, „op die selve wijse", d. i. op de wijs: „Solaes wil ic hanteren". Deze lezing werd herdrukt door Dr. G. J. R. Acquoy, *Middeleeuwsche geest. liederen en leisen*, 's-Grav. 1888, nr. 5, bl. 10; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 64, „op die wyse van Cleve, Hoorne ende Batenborch".

J. Bolte, *Das Lb. der Anna von Köln*, (XVde—XVIde eeuw), in Zeitschr. für deutsche Philologie, XXI (1889), bl. 129 vlg., vermeldt, bl. 135, eene Nederduitsche lezing: „Myt vrouden willen wir syngen // ind loven de triniteit", 7 str.

Melodie. De wijsaanduidingen voorgeschreven door A, B, de verzameling van 1508, de wijs in de eerste plaats aangeduid door het Hs. van Meerman, alsmede de stemopgaven van *Een dev. eñ prof. boecxken* en van *Het hofken*, slaan op de melodie van het lied: „Met luste willen wi singhen", waarvan Brugman's lied een pastiche is, eene vergeestelijking in dien zin, dat de „triniteit", de H. Drievuldigheid, hier optreedt in de plaats van de „drie lantsheren" (zie hiervoren II, nr. 414, bl. 1544, en III, nr. 583, bl. 2296). Wij brengen op onzen tekst de eerste van de twee in *Een dev. eñ prof. boecxken* voorkomende zangwijzen. Dr. Acquoy, t. a. p. geeft insgelijks dezelfde melodie.

De bij A opgegeven zangwijs is, zooals Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, terecht doet opmerken, eene transpositie van den aanvangsregel van de tweede strophe van nr. 109 *Antw. lb.* (zie hiervoren II, bl. 1545), aanvangsregel die moet gelezen worden, naar het rijm: „Het toghen wt drie heeren" of „lantsheeren". — Dr. Knuttel is echter van meening, dat het lied van Brugman nader staat bij nr. 115 *Antw. lb.*, aanvangend: „Met luste willen wi singhen // ende loven", enz. (zie hiervoren II, bl. 1549), dat jonger zijnde, volgens hem, ondanks het verschil in den strophenbouw, een wereldlijk pastiche van Brugman's lied is.

Voor de wijzen: „Heer God", enz. = „Heer God, wie sal ic claghen", en „Het viel een hemels douwe", zie hiervoren I, nr. 184, bl. 681, en nr. 65, bl. 323, en III, nr. 483, bl. 1874, het geestelijk lied: „Het viel een", enz.

Het achtregelig lied van broeder Dirk van Munster: „Och, edel siele mercke // ende hertelijc bekenne", wordt voorgedragen, volgens *Dit is een suverlijc boecxken*, Antw. 1508, bl. 24 v°, en *Dit is een suyverlijck boecxken*, Antw. 1540, bl. 28 r°, zie WILLEMS, *Belgisch museum*, V (1841), bl. 443, op de wijs: „Met vroechden willen wi singhen // ende loven die triniteyt". In *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 2, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 18, wordt het aangegeven als gezongen op dezelfde wijs als „Solaes wil ic hanteren" (zie hiervoren III, nr. 583, bl. 2296), en heeft het twee melodieën. — In *Een nieu devoot geest. lb.* van NICL. JANSSENS VAN ROSENDAEL, Antw. z. j., geest. goedk. 1594, bl. 117, heeft het lied: „Doet open mijn lippen, o Heere!", tot wijsaanduiding: „O edel ziel wilt aenmercken, (oft) Ter eeren willen wy singen die heylige Triniteyt".

621. Gode wil ic myn hertien op gheven.

A.

Go - de wil ic myn her - tien op ghe - ven en - de doen my

al - der men - schen of, en soe - ken troest in dat e - wi - ghe

le - ven, daer ict ge - du - rich vin - den mach.

1. Gode wil ic myn hertien op gheven
ende doen my alder menschen of,
en soeken troest in dat ewighe leven,
daer ict gedurich vinden mach.

2. Mocht ic dat wesen Goeds gebruken
soe mynentlic inder sielen myn,
soe soud ic al dinc buten sluten,
dat my een hinder mochte syn.

3. Daer en can ic niet toe geraken,
du en voerste my in een stil afgront,
daer ic mach kennen ende leren smaken,
hoe lief tot lief can spreken sonder mont.

4. Hert ende syn wil ic op gheven
boven al, dat ic gescapen weet;
dat ic soe spade hebbe begonnen,
dat is my van gueder herten leet.

5. Al en soud ic nymmermeer syn hulde verkrigen,
noch troost ontfaen in gheenre noet,
nochtans wil ic hem gestadich bliven
gheestelike vast tot inder doet.

6. Ic gheve my op, tis meer dan tiit,
ic legge myn hoeft in u scoet,
dat ic te mael u eyghen blive,
nu helpt ons God wt alre noet. Amen.

3, 2. t.: *woerste*, vgl. B, 4, 2. — 5, 4. t.: .... *totter doot.* Het onvolledige vers vullen wij aan naar H. v. F.

B.

Go - de wil ic mijn her - te op - ghe - ven en - de doen mi al - re men - schen af, en - de set - ten mijn troost in dat e - wi - ghe le - ven, daer ick - es ghe - du - rich vin - den mach.

1. Gode wil ic mijn herte opgheven
ende doen mi alre menschen af,
ende setten mijn troost in dat ewighe leven,
daer ickes ghedurich vinden mach.

2. Herte ende sin wil ic hem gheven
boven alle den ghenen die ic weet;
dat ic so spade hebbe begonnen,
dat is mi van goeden herten leet.
Gode wil ic, enz.

3. Mocht ic dat wesen Godes ghebruken
minnentlic al in der sielen mijn,
so soude ic alle dinc uut mi sluten,
die mi een hinder mochten sijn.
Gode wil ic, enz.

4. **Daer toe en can ic niet gheraken,**
hi en voer mi in een stil afgront,
daer ic mach kennen ende leren smaken,
hoe lief dat lief spreket sonder mont.
Gode wil ic, enz.

5. **En soude ic nimmermeer sijn hulde verwerven**
noch troost van hem in gheenre noot,
nochtant wil ic sijn eighen bliven
gheestelike vast tot in der doot.
Gode wil ic, enz.

6. **Ic gheve mi op, het is meer dan tijt:**
ic legghe mijn hooft in uwen schoot,
want ghi temael mijn eighen sijt;
so help ons God uut alre noot.

Tekst en **melodie. A.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 33, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 226, naar het 15de-eeuwsch Weener Hs. 7970.

Tekst. B. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 44, bl. 108, zonder wijsaanduiding, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs., 8,185. Verder komt de tekst voor: Hs. van Marigen Remen, nr. 218, Bibl. van de *Maatsch. d. Nedl. letterk. te Leiden*: „Onsen God wyl jc myn hargen opgheven", zonder wijsaanduiding; — Hs. van Meerman, nr. 1042, thans nr. 2631, IIde serie der K. Brusselsche Bibl., bl. 35: „Min hartge dat wil ic Gode opgheven", — „op die wijse: Verlanghen, etc."; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 136, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 168, aant. bl. 322: „Gode soe wil ick mijn herte op gheven", — „op die selve wise", u. „Verlangen, verlangen doet mijnre herten pine" (zie hiervoren III, nr. 585, bl. 2305). — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 534, vermeldt nog eene lezing voorkomende in het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190.

Melodie. Bäumker, t. a. p., nr. 34, bl. 227, naar het Hs. 8,185, waar de wijsaanduiding luidt: „Ic bin ghescoten mit eenre strael midden in".

---

622. Wel heen, wel heen ende ic wil mi.

A.

Wel heen, wel heen ende ic wil mi van de - ser we - relt schei - den; Heer
Je - sus is die lief - ste mijn, nae hem so wil ic bei - den.

1. Wel heen, wel heen ende ic wil mi
van deser werelt scheiden;
Heer Jesus is die liefste mijn,
nae hem so wil ic beiden.

2. Men sach Jesus van Nazareth
op enen esel riden;
die cleder waren daer onder ghespreit
ende ooc die groene risen.

3. Doe hi te Jerusalem binnen quam,
hoe lude dat si songhen:
„o Jesu, osanna, Davids soon,
vergheeft ons onse sonden!"

4. Wi bidden u Heer van hemelrijc,
vergheeft ons onse misdaden
ende laet ons onse sonden quijt
ende ontfanct ons in ghenaden.

5. „O siel, ende dat sel also sijn,
maer ghi moet immer liden,
ic leet wel driendertich jaer
ende al om u te verbliden."

6. Ic hadde een godlic vonkelkijn
in miner siel ghevonden
ende dat doorstac dat herte mijn,
het quam uut Jesus wonden.

7. Daer Jesus aen den cruce hinc
mit sinen roden wonden,
dat heeft hi so minnentlike gheleen
ende al om onse sonden.

8. Wi danken u Here van hemelrijc
van uwen groten goeden:
ghi hebt onser alre siel verlost
mit uwen roden bloede.

9. Wi willen onder den cruce gaen staen
ende helpen Here Jesus truren.
Hi heeft om ons so veel ghedaen,
het wort hem also sure.

10. Wel op, nu laet ons vrolic sijn,
het gaet nae onsen begheren;
wil Jesus onse hulper sijn,
so en mach ons niemant deren.

6, 1. t.: *vondelkijn.* — 6, 2. t.: *in minen siel.* — 7, 3. t.: *gheleden.*

Ic wil mee ende ic wil mee.

B.

1. Ic wil mee ende ic wil mee,
van der werelt so wil ic scheiden.
Heer Jesus is die liefste mijn,
nae hem so wil ic beiden.

2. Och edele here van hemelrijc,
nemet ons in uwer ghenaden;
ghi hebt ons also duur ghecoft
mit uwen heilighen bloede.

3. Ic sach Jesus aen den cruce staen;
sal hi daer langhe aen duren,
so wil ic onder den cruce gaen
ende helpen Marien truren.

4. Ic sach Jesus aen den cruce staen,
mijn alreliefste minne:
dat ic hem niet ghehelpen en can,
dat breket mi mine sinne.

5. „Och siele, dat moet immer sijn
ende ghi moet immer liden,
ic leet wel drie ende dertich jaer
ende al om uwen willen."

6. Ic heb een heimelic vonkelkijn
in minen herten ghevonden,
dat verlicht die siele mijn,
het quam uut Jesus wonden.

7. Wanneer ic Jesus anesie
mit sinen heilighen wonden,
so doet mi mijn hert so wee
van minnentliken wonder.

8. Wel hen ende laet ons blide sijn,
dat gaet nae onsen begheren.
Wil Jesus onse hulper sijn,
so en mach ons niemant deren.

3, 2. *duren* = uithouden.

Ick wil van hier, ende dat moet sijn.

C.

1. Ick wil van hier, ende dat moet sijn,
vander werelt so wil ick sceyden,
want Iesu du biste een trooster mijn,
nae u so wil ick beyden.

2. Bethanien is een schone stadt,
van duechden is si rijcke;
Hierusalem, dat hier boven staet,
waer vintmen dies ghelijcke.

3. Ick sach mijn heere van hemelrijc
op eenen ezel riden;
die cleederkens waren hem onder gespreyt,
daer toe die groene risen.

4. Doen hi binnen Ierusalem quam,
hoe luyde wast dat sij songhen:
„Ozanna filio David,
vergeeft ons onse sonden."

5. Doen hi aenden cruysboom hinc,
met sinen rooden monde,
dbloet dat tot alle siden uut liep,
dat wassche af onse sonden.

6. Die wonden waren also breet,
dat herte wert hem doersteken:
o Ihesu, ghi sijt een trooster bereet,
nemmermeer en can icx vergheten.

7. Wij willen gaen onder den cruysboom staen
ende helpen Iesum trueren;
hi heeft soe veel om ons ghedaen,
het wert hem veel te suere.

8. Och edel siele, dat moet sijn:
God iaghet na onse begeerten;
wil Iesus onse hulper sijn,
so en mach ons niet ghebreken.

9. Ick danck u, lieve heere mijn,
ick danck u uwer goeden;
ghi hebt mi also dier ghecoft,
met uwen edelen bloede.

2, 1. Bethania waar Joh. Bapt. doopte, of Bethania op den berg van Oliveten, waar Lazarus met zijne twee zusters woonde? — 5, 1. *cruysboom*, zie hiervoren III, nr. 542, bl. 2129: „Onzen lieven Heer", v. 7. — 9, 3. t.: *ghecost*; vgl. B, 2, 3.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 45, bl. 109, „dit is die wise: Ic sach den here van Valkestein // uut sijnre borch . . .", naar het 15[de]-eeuwsch Berlijnsch Hs. nr. 8,190; — **B.** Id., nr. 46, bl. 111, „dit is die wise: Ic sach mijn here van Vallekenstein, naar het 15[de]-eeuwsch Berlijnsch Hs. nr. 8,185. — Onder nr. 48, bl. 114, t. a. p., treft men nogmaals dezelfde wijsaanduiding aan voor het lied: „Toon mi doch nu, mijn lieflic lief." — **C.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 200, bl. 233, „op die selve wise" als het lied: „Met liden swaer ben ick bevaen" (zie hiervoren III, nr. 618, bl. 2399), dat voorgedragen werd op de wijs: „Ick sach mijn heere van Valckensteyn", hierboven weergegeven; — Hs. nr. 1042 van Meerman, thans nr. 2631, 2[de] serie, der K. Brusselsche Bibliotheek, bl. 13, met eenige varianten,

aanvang: „Nu wel heen ende dat moet sijn", en opschrift: „Dese vier navolgende lyedekens mach men sijnghen op dese wijsen, die eerste wijse: Ic sach mijnheer van Valkesteyn (vgl. A, str. 2, en C, str. 3, met I, nr. 19, bl. 117, hiervoren); die ander van die hartoch van Sassen (Saksen); die dorde, „Ic sie die morgensterre" (zie hiervoren I, nr. 66, bl. 326); die vierde wijs: „Het viel op eenen morghen stont" (wijs in Meerman's Hs. ook aangehaald, bl. 30, voor: „Och, waar ick in myns vaders lant"), ende alle andere lyedekijns diemen op vier regelen sijnghen mach". De drie „navolgende lyedekijns" zijn: bl. 14 v°: „Coemt Jesus lief, int herte mijn" — „op die selve wijse, een suverlijc liedekijn"; bl. 15, „Een enich een, een een alleen" — „noch op die selve wijse, een suverlijc liedekijn, maer het is wat vernuft"; bl. 15 v°, „Hy troer die troren wil" (zie hiervoren III, nr. 566, bl. 2226). Dit laatste lied heeft echter, volgens het Hs., tot wijsaanduiding: „Ic clam dien boom al op // die my te hoghe was, etc." (zie hiervoren I, nr. 195, bl. 708). In de vier aangeduide liederen worden, volgens het Hs., de laatste twee regelen van de vierregelige strophe telkens herhaald.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 19, bl. 116 en III, nr. 618, bl. 2399.

623. Als ic mi wel versinne.

Als ic mi wel ver - sin - ne, so rout mi seer den tijt,
dat ic in aert-scher min - ne ghe-socht heb mijn jo - lijt. Ic

wil gaen ar-bei-den se - re en-de mi van son-den ke-ren van al des ic ver-mach.

1. Als ic mi wel versinne,
so rout mi seer den tijt,
dat ic in aertscher minne
ghesocht heb mijn jolijt.
Ic wil gaen arbeiden sere
ende mi van sonden keren
van al des ic vermach.

2. Ic heb also veel verloren
in dese costelike tijt,
ic en versindes niet te voren:
des wilt mi laten quijt.
Ic wil gaen, enz.

3. Ic heb also seer ghedwalet,
dat is mi leet so seer,
het moet al sijn verhalet:
des gheeft mi goeden keer.
Ic wil gaen, enz.

4. Mit sware penitencie
moet ict verbeteren al,
ende mit groter abstinencie,
so doe ic also wael.
Ic wil gaen, enz.

5. Ic wil mijn hertjen puren
van al mijn sonden groot,
so en darf ics niet besuren
in die alre swaerste noot.
Ic wil gaen, enz.

6. Penitencie wel ghedane,
daer volcht nae blischap groot,
ic wil ooc nu bestane,
so en hebbic ghenen noot.
Ic wil gaen, enz.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 55, bl. 124, met wijsaanduiding: „Ic weets een molenarinne // van herten also fier // in . . .“ naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, tekst hierboven weergegeven; — BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 81, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 316, eerste strophe met de melodie, naar dezelfde 15de-eeuwsche bron; — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 338.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 239, bl. 866.

624. Die werelt hielt mi in haer ghewout.

Die we-relt hielt mi in haer ghe-wout mit ha-ren
stric-ken me-nich-fout, nu ben ic haer ont-co--men; och dat si
sic
seer be-drie-ghe-lick is, dat heb ic wel ver-no--men.

1. Die werelt hielt mi in haer ghewout
mit haren stricken menichfout,
nu bin ic haer ontcomen;
och dat si seer bedrieghelick is,
dat heb ic wel vernomen.

2. Die edele minne boven tijt
die heeft mijn herte seer verblijt,
si wil mi sterven leren;
waer mi die edel minne stuurt,
daer toe wil ic mi keren.

3. Ic voel in mi een vonkelkijn,
het lichtet in der siele mijn,
daer bi wil ic mi saten;
die minne vermach dat also wel,
een vuur daer af te maken.

4. Ic sie den enghen wech bereit,
mit doornen also dicht bespreit,
mijn leven wil ic waghen;
dat ic daer in ghetreden bin,
en sal ic niet beclaghen.

5. Nu hoort, nu hoort wat minne doet:
si maect van doornen enen hoet;
natuur, wilt niet versaghen;
wat mi die edel minne gheeft,
dat sel ic gaerne draghen.

6. Ic sie den enghen wech is bereit
mit lelien also dicke bespreit,
den rooc heb ic vernomen;
dat ic daer in ghetreden bin,
dat is mi wel becomen.

7. Die minne is boven maten goet,
si heeft verbrant den doornen hoet,
daer in had si behaghen;
si gaf mi enen leliencrans,
dien sel ic vrolic draghen.

8. Natuur, u vroochde sel matich sijn,
der lelien rooc die doet u pijn,
dat seldi stille draghen;
so wat ghi in der lelien vint,
dat sel u al behaghen.

9. Wat mach daer wesen sachter pijn
dan in der lelien rooc te sijn
bi nacht ende ooc bi daghe?
So wie daer in ghetoghen wort,
die levet sonder claghen.

10. Die rosen die onder die lelien staen,
die sijn so wonderlic ghedaen,
mit claerheit omme bevanghen;
wie in den schijn ghetoghen wort,
die heeft een groot verlanghen.

11. Die minne heeft enen hoghen naem,
dat is den lelien seer bequaem,
die minne is vol van ghenaden;
die lelien die daer onder staen,
hoe sacht sijn si gheladen.

12. Die lelien leven sonder pijn,
si schenken, si drinken den puren wijn,
haer vroechde is boven maten;
si singhen also soeten discant,
wie mach die lelien laten?

13. Die lelien claer ende wel ghedaen,
si singhen, si springhen, si houden aen,
si hebben die minne omme bevanghen;
al in der minnen love te sijn,
dat is al mijn verlanghen.

14. Adieu, adieu, nature mijn,
ghi selt in vreden vrolic sijn,
ic bin so veel doorschoten;
ic neighe in der minnen schoot,
daer bin ic uut ghevloten.

15. Die minne heeft enen rosencrans,
die lelien maken enen dans,
si sijn gheciert van binnen,
si treden aen, si sweven aen
nae hoghen eisch der minnen.

16. Der minnen glans is so ghedaen:
die lelien bughen, si bliven staen,
die minne wil hoghe risen,
die lelien sweven in weelden nae,
wie mach die minne volprisen?

17. Die minne sit in den hoghen troon,
seer blenkende boven maten schoon,
daer sijn die cherubinnen;
si singhen wonderlic discant
tot hoghen love der minnen.

18. Hoe wonderlic blenct der minnen croon
int overste van den hoghen troon!
Daer sijn die seraphinnen;
si houden den alrehoochsten toon,
si doen die minne springhen.

19. Wie sel den hoghen dans verstaen,
dat nighen, dat swighen, dat stille staen,
dat sweven omme ende omme,
dat treden van, dat sweven an,
die snelle hoghe spronghe!

20. Die minne staet, die minne gaet,
die minne singhet, die minne springhet,
die minne rust in der minnen,
die minne slaept, die minne waect,
wie mach dit al versinnen?

21. Die blenkende cleder sijn al ghespreit,
die duurbaer vaet sijn al bereit,
elc nae sijn behoren;
al wat dat in den hove dient,
dat heeft die minne vercoren.

22. Die duurbaer vaet van hoghen schijn
mit edelen cruden, mit puren wijn,
si houden edel wise;
si tonen haren edelen aert,
die minne die wilse prisen.

23. Wat vroochde mach in den hove sijn,
daer also milde schenkers sijn,
die hoghe vroochde maken;
si bughen al haren edelen aert,
als si die minne ghenaken.

24. Wie sel ons gheven een droppelkijn
al van den edelen puren wijn?
hi springhet boven maten;
laet ons al stille ootmoedich sijn,
hi daelt in reinen vaten.

25. So wie een droppelkijn heeft ghe-smaect,
die wort ootmoedich, sacht ghemaect,
satich in den sinnen;
wat liden dat hem overcoomt,
si houden vrede van binnen.

1, 4. Bäumker, *sic*; H. v. F.: *bedriechlic*. — 5, 2. *hoet* = krans. — 8, 2. *rooc* = reuk. — 10, 4. *schijn* = glans. — 12, 4. *discant*, van *discantus*, die vorm van den meerstemmigen zang die, in den loop der XIIde eeuw, aanvankelijk *twee*-stemmig, ontstond. — 25, 3. *satich* = stil, gerust, nu bezadigd; cf. 3, 3. *saten*.

B.

1. Die werelt hielt my in haer gewout
mit haren stricken menichvout,
mijn macht had sy benomen;
si heeft my menich leet gedaen,
eer ic haer bin ontcomen.

2. Ic bin die werelt af gegaen,
haer vroechde is also schier gedaen,
in also corten daghen;
ic en wil die edel siele mijn
niet langer daer in wagen.

3. Ic sie den enghen weg bereyt,
die recht totter ewigher vroechden leyt,
natuer wilt nyet versaghen;
ic wil dair vromelic doer gaen
om Ihesus te behagen.

4. Ick voele in my een vonkelkijn,
het roert so dic dat herte mijn,
daer wil ick wel op waken;
die min vermach des altemael
een vuer daer af te maken.

5. Nu moechdi horen een groot beclach;
natuer si roept: o wy, o wach,
haer vroude moet si laten;
daer si haer lange in heeft verblijt,
dat moetse leeren haten.

6. Haddieu, haddieu, nature mijn,
mijn hert dat moet ontcommert sijn,
ten mach gheen claghen baten;
dye mijn siel alleen begeert,
hem wil ic nu inlaten.

7. Mijn vianden nemen des nauwe waer,
heymelick ende openbaer;
si legghen mi valsche laghen;
hier om so moet ic wacker sijn
bi nacht ende oec bi dagen.

8. Ic en wil mi daer in niet verslaen,
met vroechden wil ict anegaen,
ic selse wel verweren;
die minne voert so groten brant,
si en moghen mi niet deren.

9. Daer vast staet mijn betrouwen in;
hi sterct mi met sijn hoghe min,
sijn cracht doet mi verwinnen:
sijn gaven sijn soe menichfout,
geen hert en macht versinnen.

2, 4. t: *siel*. — 8, 1. t.: *niet versaken*. — 8, 2. *ict* bijgev. — 8, 3. *wel* bijgev.

C.

1. Die werelt heeft my in haer ghewout
met haren stricken menichvout,
mijn macht hevet sy ghenomen;
nochtans soe wil ic houden moet,
daer isser veel ontcomen.

2. Die werelt die toent my vrolicheit,
natuer die isser toe bereit,
die werlt woude si behaghen;
dat ic natuer ghevolghet heb,
dat mach ic my wel beclaghen.

3. Die werelt die wil ic avegaen,
haer vroechde is also scier ghedaen,
si vergaet in corten daghen;
ic en wil die edel siele mijn
niet langher daer in waghen.

4. Ic en acht niet meer dit aertsche goet,
die minne heeft my ghegeven moet,
natuer en ghi moet sterven;
dat ic dus langhe verloren heb,
dat hoep ic nu te verwerven.

5. Des wilt ghi horen een groot beclach;
natuer die roept: o wi, o wach!
haer vruechden moet si laten;
daer si haer welneer in te verbliden (plach,
des moete si nu leeren laten.

6. Hadieu, hadyeu, nature mijn,
mijn hert dat moet ontcommert sijn
van aller aertscher saken;
die coninc inder ewicheit
die wil ic nu in laten.

7. Ic voel in my een vonkelkijn,
het ontsteeckt so seer dat harte mijn,
ic wilre my toe besaten;
die minne vermacht alsoe wel
een vuer der of te maken.

8. Mijn vianden nemen des nauwe waer,
heymelijc ende openbaer,
si legghen my valsche laghen;
daer om so moetic wacker sijn
by nachte ende oec bi daghe.

9. Waer om en wil ic my niet verslaen,
met vruechden wil ic aenegaen,
ick selse wel verweren;
die min die voert soe grooten brant,
si en moghen my niet deren.
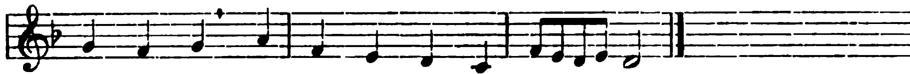
10. Die coninc inder ewicheit,
mijn hart hevet hi also bereit,
sijn cracht doet my ghewinnen;
sijn gaven sijn also menichvout,
ten can geen hart besinnen.

1, 5. vgl. B, 1, 5 en D, 1, 5.

D.

Die we - relt heeft mi in ha - re ghe-wout, mit ha - ren stri - cken so

me - nich-fout heeft si mijn cracht be - no - men; noch-tans so wil ic



1. Die werelt heeft mi in hare ghewout,
mit haren stricken so menichfout
heeft si mijn cracht benomen;
nochtans so wil ic hebben moet,
daer ysser vele wt comen.

2. Die werelt toont mi vrolicheyt,
nature die is daer toe bereyt,
der werelt wil si behaghen;
dat ick nature heb ghevolcht,
mach ick wel seer beclaghen.

3. Die werelt wil ic nu af gaen,
haer vruecht die is so haest gedaen,
si vergaet in corten daghen;
ic en wil die edel siele mijn
niet langher daer in waghen.

4. Ick hoore in mi so groot gheclach;
nature roept: o wi, o wach!
haer vruechde moet si laten;
daer si haer in te verbliden plach,
moet si nu leeren haten.

5. Adieu, adieu, nature mijn,
mijn hert moet onbecommert sijn
van alle eertsche saken;
die coninc vander eewicheyt
die wil mi nu in laten.

6. Mijn vianden nemen mi nau waer,
heymelijc ende openbaer,
sij legghen mi valsche laghen;
daer om so moet ic wacker sijn
bi nachte ende bi daghen.

7. Ic sie den engen wech bereyt,
met doernen is hi al bespreyt,
nature en ghi moet sterven;
dat ic dus lange verloren heb,
hope ick noch te verwerven.

8. Die ons dit lieken heeft gedicht,
dat was een ioncfrou wten sticht;
die werelt heeft si begheven,
in een cluyse is si ghegaen
om daer te beteren haer leven.

3, 2. *die* bijgev. — 4, 2. *o wi*, bijgev.

E.

1. De werld heft my in er gewalt
myt eren strycken manichvolt,
myne macht heft se benomen;
nochtans wyl ick hebben guden moet,
dar is erer vele untkomen.

2. De werlt de tonet my vrolicheit,
natureken is dar to bereit,
der werlt wil se behagen;
dat ick der werlt so lange gedeinet haen,
dat mach ick wal beclagen.

3. De werlt wil ick overgaen,
er vroude de is also bolde gedaen,
se vergaet in korten dagen;
ick wil de edele zeile myn
dar nicht lenger inne wagen.

4. Ick vole in my eyn vunckelyn,
dat bernet so vake dat herte myn,
ick wil my dar na saten;
de leve de vermach dat also wal
eyn vureken dar van to maken.

5. Ick hope, eth sal noch werden gudt,
de leve hefft my gegeven guden moet,
natureken, gy moten sterven;
dat ick dus lange verloren hebbe,
dat hope ick noch weder to verwerven.

6. Adde, adde, natureken myn,
myn herteken mot unbekummert syn
van allen erdesschen saken;
de konynck in der ewicheit
de wil my dan in laten.

7. De konynck in der ewicheit
de heft myn herte also bereit,
syne cracht de doet my verwynnen,
syne gaven synt so manichvolt,
eth en kan gyn herte besynnen.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 110, bl. 218, met het opschrift: „dit liedekijn heeft ghemaect Baert suster (zuster Bertke) die clusenarinne tUtrecht", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. nr. 8,190. Str. 15, 16 en 19 worden door Dr. G. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 524, in verband gebracht met den „maagdendans". Zie hiervoren II, nr. 380, bl. 1393, „Jofvrouw, bewaert uw purperen lint", en hierna: „In den hemel is eenen dans". — Zuster Bertke, die in 1457 aan de Buurkerk te Utrecht werd ingekluisd, overleed in hare kluis in 1514. Hare stichtelijke tractaten en geestelijke liederen werden reeds spoedig na haren dood uitgegeven onder den titel: *Een boecxkē gemaket van suster bertken die . LVII. iaren besloten heeft gheseten tot Utrecht in dye buerkercke*, Leyden bij Jan Seversen, 1518. Zie Mone, *Uebersicht*, 1838, bl. 160; — Dr. J. van Vloten, *Gheestelyke liedekens van Teunis Harmansen van Wervershoef en zuster Bartjen van Utrecht* in Algem. konst- en letterbode, 1850, bl. 170—5. — Zie verder over haar, W. Moll, *Zuster Bertke, de kluizenaarster*, in den Kalender voor de Protestanten in Nederland, Amst. VIII (1863), bl. 84—111; — Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geestel. lied in de Nederl. vóór de Hervorming*, 1886, bl. 32. — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 358 vlg., die nog eene andere lezing uit Hs. 8,190 aanhaalt, doet opmerken, dat bovenstaande tekst met het werk van Zuster Bertke niets hoegenaamd gemeens heeft. „Het geheel is een zeer onklare mystisch-symbolische schildering (soms bijna wartaal) van de minne overgaande in een hemelbeschrijving". Misschien wel een wat streng oordeel. Dr. Knuttel besluit, dat dit een nieuw lied is, en is ook van meening (bl. 49), dat het Hs. wel niet ouder dan 1480 kan zijn.

Melodie. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 85, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 319, naar het Hs. 8,190, met de eerste strophe. De passage zonder tekst kan eene herhaling van een deel van den versregel, of een instrumentaal tusschenspel aanduiden (vgl. hiervoren III, bl. 2298). De tekst: „Ghegroet so si die maghet soet" (zie hiervoren III, nr. 488, bl. 1893) berust op dezelfde melodie, doch uitgesponnen ter wille eener door herhaling van den vierden versregel zevenregelig geworden strophe.

Wij geven de melodie nr. 85 terug met hare syncopen. Zooals men zien kan bl. 1895 hiervoren, spruiten de aldaar in den tenor voorkomende syncopen voort uit de tweestemmige bewerking.

B. *Een boecxkē gemaket van suster bertken*, 1518 [bl. 59 r°]: „Een lyedeken",

hierboven weergegeven; — daarna Dr. VAN VLOTEN, t. a. p.; — W. MOLL, t. a. p.; — Dr. ACQUOY, t. a. p., bl. 62, str. 1—2; — Dr. J. A. N. KNUTTEL, t. a. p., die dezen den „oorspronkelijken tekst", nevens dien van *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, brengt en eene vergelijkende studie tusschen de verschillende lezingen instelt.

C. Hs. nr. 1042 van Meerman (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Bibliotheek, bl. 37 v°, zonder wijsaanduiding. De laatste twee regels van elke strophe worden herhaald.

Tekst en melodie. D. *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 99, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 126, aant. bl. 316, „op die wise: Ic weet noch eenen acker breyt, oft op Roy roy wt rijnsche vaten". Voor de eerste van beide aangehaalde melodieën, zie hiervoren I, nr. 37, bl. 207. Naar *Bibliotheca Hoffmanni Fallerslebensis*, Leipzig 1846, bl. 10 (zie D. F. SCHEURLEER, t. a. p., bl. 341), heeft, volgens het Berlijnsch Hs., de tweede regel van het onbekende lied: „Roy, roy", enz.: „dat tapt myn here van bistervelt". Het woord „bijstervelt", eigenlijk: een schraal en onvruchtbaar stuk land (*Wdb. der Nederl. taal*), hier zooveel als *hongerie*, *hongerland*, treft men ook aan in het lied: „Wy comen hier geloopen" (*Tijdschr. der Vereeniging voor N.-N. mzgsch.*, III (1891), bl. 87 en 139):

Wat sullen wy bedrieven?
Wy dragen die buerse plat,
van coude wy verstyven,
ons cleeren syn al een gat.
Al sonder pot of heyse (hengsel)
naer bystervelt,
noch broot noch gelt,
so nemen wy ons reyse.

Tekst. E. Dr. B. HÖLSCHER, *Niederl. geistl. Ldr.*, Berlin 1854, nr. 53, bl. 108.

---

625. Een cort jolijt in deser tijt.

Een cort jo - lijt in de - ser tijt, al hier ver - co - ren, dats se - ker- lijc voor he - mel - rijc te veel ver - lo - ren.

1. Een cort jolijt in deser tijt,
al hier vercoren,
dats sekerlijc voor hemelrijc
te veel verloren.

2. Het is groot ghewin dat een mit sin
hem daer toe keer,
dat hi verblijt tot alre tijt
in onsen Heer.

3. Die Heer die spreit ontfermherticheit
op alle dien,
die hem mit oghen in haren doghen
nu anesien.

4. Die niet en neemt alset beteemt,
der dinghen waer,
als hi dus slaept die viant waect
ende trect hem naer.

5. Een hert op aerden mit hovaerden
vol gheblasen,
hout tallen tiden den mensch in liden
ende doet hem rasen.

6. So wie ghenoecht die edel doecht
dats een juweel,
dat hem doet gheven ewich leven
tot sinen deel.

7. Hopen doet den reinen moet
in Gode verbliden
ende alle onspoet omt ewighe goet
te lichter liden.

8. Een reine moet die arbeit doet
mit nendicheit,
hi wort gheloont ende ooc ghecroont,
als hi verscheit.

6, 1. t.: doocht. — 7, 1. De hoop doet den reinen moet, enz. — 8, 2. *nendicheit* = moed, dapperheid.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 116, bl. 233, met wijsaanduiding: „Tis al ghedaen // mijn oostwaerts gaen", naar het thans te Berlijn berustend 15de-eeuwsche Hs. 8,190.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 78, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 315, met de eerste strophe, naar voornoemde bron. Deze zangwijs, die bij een danslied schijnt te behooren, diende mede voor het lied: „Ons is gheboren een uutvercoren"; zie hiervoren III, nr. 481, bl. 1868.

626. Hoe luyde soe sanc die lerer al op der tynnen.

A.

Hoe luy - de soe sanc die le - rer al op der tyn - nen:
„soe wie in swa - ren son - den leeft, hi mach hem wel ver-
syn - nen, dat hi syn bycht toe tii - de doet, eer hem die
doet die wech on - der - gheet; tsyn vroe - de, die des be - ken - - nen."

(1) Waarschijnlijk te lezen: *d d c a d.*

1. Hoe luyde soe sanc die lerer al op der tynnen:
„soe wie in swaren sonden leeft,
hi mach hem wel versynnen,
dat hi syn bycht toe tiide doet,
eer hem die doet die wech ondergheet;
tsyn vroede, die des bekennen."

2. Ende dat verhoerde een iongelinc, ionc van iaren:
„nu segh my, lerer wael oude,
hoe mochstu dus geberen?
Ic mochte leven soe menigen dach
ende hebben rust ende guet gemac,
ende dair toe mit Goede varen."

3. Die lerer sprac: „dyn vruechd en mach di niet geduren,
des lidens compt alsoe menigerhand
in alsoe curter uren.
Och waerstu in die sinne myn,
dat dy dunct nu groet vruechde syn,
dat en waer dy niet dan truren."

4. Die iongelinc sprac: „ic en can my niet bedwingen,
ic moet gaen bruken myn ionge ioecht
mit dansen ende mit springen;
die veghe syn, die moeten sterven;
wel op, nu laet ons vruechde werven,
die tiit sal ons verlengen."

5. Die lerer die sprac: „dyn woerde syn groet vermeten;
och waer syn iu gesellen ionc,
die daer bi iu waren geseten?
Si waren van iaren iuwes geliic,
ende daer to frisch end verwennentlic,
die wormen hebbens al ghegeten."

6. Die iongelinc sprac: „sel my hemmelriic ontfaren,
soe is dese werelt seer ontkeert,
den rechten wech verwerret;
ic was gewayt al in een wat,
gemist heb ic dat rechte pat,
nu weet ic eerst, wat my erret."

7. Die lerer die sprac: „woudestu dyn hertgen neygen,
den rechten wech tot Gode wart
sold ic dy alsoe gheerne leiden.
Nu houd voert aen die tien gebode
ende wachte die voer des viants daren,
soe mogestu mit Gode varen."

8. Die iongelinc sprac: „nu danc ic God in synre gueden,
God heeft die selver al hiir gesant
om my te leren ende te sturen;
nu wys my voert den rechten pat,
dat ic des werrelts af mach laten,
si is my geworden ommaten."

9. Die lerer sprac: „nu danc ic God in synre gueden,
dat hem des ionge man heeft bekeert,
in also corter uren.
Nu houde die aen . . . . .

10. Die iongelinc sprac mit enen bedroefden sinne:
„helpe riic heer, God van hemmelriic,
wat sal ic nu beghinnen?
Als ic antreck een grawen roc,
soe bin ic alder werelt spot."
Mitteen toech hi te cloester inne. Amen.

2, 2, te lezen: „nu ségh my lérer wael óude, ségh" of iets dergelijks. — 4, 4. *moeten*, hier = mogen. — 5, 2. *ionc* bijgev. — 5, 4. *van iaren* bijgev. — 5, 5. *verweend* of *verwend*, enz. = prachtig, heerlijk. — 6, 3. t.: *wech ter eeren*. — 6, 4. *wat* = wad; cf. C, 7, 4. — 6, 6. t.: *my werret*; *erret* = doet dwalen, boos maakt. — 7, 5. *daren* = deren. — 8, 1. *ic* bijgev. — 8, 6. *onmaten* = hatelijk. — 10, 6. t.: *cloester in*.

B.

1. Hoe lude so sanc die leraer al opter tinnen:
„so wie in swaren sonden leit
die mach hem wel versinnen,
dat hi hem te tide Godewert keer,
eer hem die doot den wech ondergheet;
si vroeden die dat bekennen."

2. Dat verhoorde een jonghelinc jonc van jaren:
„nu sech mi, leraer onbekent,
hoe moochstu dus ghebaren?
Ic mach noch leven menighen dach
ende hebben blischap ende groot ghemac
ende daer nae mit Gode varen."

3. Die leraer sprac: „dijn woorden sijn seer vermeten;
och waer sijn uwe ghesellen jonc,
die bi u waren gheseten?
Si waren van jaren uwes ghelijc
ende daer toe vrisch ende verwenentlijc:
die worme hebbense ghegheten."

4. Die jonghelinc sprac: „ic en can mi niet bedwinghen;
ic moet ghebruken mijn jonghe joocht
mit dansen ende ooc mit singhen;
die veech sijn die moeten sterven;
wel op, laet ons nae vroochden werven,
die tijt sal ons verlenghen."

5. Die leraer sprac: „dijn vroochde en mach niet gheduren;
dat liden comt so menigherhant
in also corter uren;

och waerstu in die sinnen mijn,
dat di nu dunket vroochde sijn,
ten waer di niet dan truren."

6. Die jonghelinc sprac: „sel mijn hemelrijc sijn vererret,
so is die werelt harde seer verkeert,
den rechten wech verwerret;
ic was ghewaeit al in een wat,
ghemisset heb ic den rechten pat;
nu weet ic wat mi erret."

7. Die leraer sprac: „woutstu dijn hert tot Gode neighen,
den rechten wech tot Gode waert
soudic di gaerne leiden;
maer wereltvroochde is maer een caf;
wilstu dijn sonden niet laten af,
die helle die is dijn eighen."

8. Die jonghelinc sprac: „dijn woorden sijn seer ghedurich;
du hebste mi so wel gheleert,
den rechten wech ghesturet;
nu leet mi door den rechten pat,
op dat ic mach kennen die werelt bat;
si is mi worden sure."

9. Die leraer sprac: „nu danc ic God die goede,
dattu in also corter stont
verwandelste dijn ghemoede;
nu hout aen die tien ghebode
ende hoetti voor des viants loon,
so moochstu varen mit Gode."

10. Die jonghelinc sprac mit een bedroefde sinne:
„help rijc heer, God van hemelrijc,
hoe sal ic dit beghinnen?
Als ic aentrec den grauwen roc,
so bin ic alre werelt spot."
Mittien tooch hi ten clooster.

6, 4. t.: *in een wac*, vgl. A, 6, 4 en C, 7, 4. — 8, 1. *ghedurich* = ernstig.

C.

1. Hoe lude so sanc die leraer opter tinnen:
„die nu in swaren sonden leeft,
die mach sich wel besinnen,

dat hi hem een tijt te Gode wert keert,
eer hem die doot die wech ondergheet;
hi is wijs, diet wel besinnet.

2. „Och edele mensche, nu denct du moetste immer sterven;
en bistu dan niet van sonden vri,
Godes hulde moetstu derven;
wi hebben versumet so seer die tijt,
roepet noch ghenade: Heer Vader rijc,
laet ons u hulde verwerven."

3. Ende dat verhoorde een jonghelinc, jonc van jaren,
hi sprac: „heer leraer onversaecht,
hoe moochdi aldus ghebaren?
Ic mach noch leven menighen dach
ende hebben vroude ende groot ghemac
ende nochtant te Gode varen."

4. Die leraer die sprac: „dijn vroude en mach niet duren,
des lidens comt so menichfout
in eenre corter uren;
och haddestu nu die sinne mijn,
dat di nu dunket vroude sijn,
dat en is mi niet dan truren."

5. Die jonghelinc die sprac: „ic en cans mi niet bedwinghen,
ic moet ghebruken mijnre jongher joocht
mit dansen ende mit springhen;
die veighe sijn die moeten sterven;
wel op, laet ons nae vroude werven,
ons mach noch heil ghelinghen."

6. Die leraer die sprac: „dijn woorde sijn seer vermeten;
waer sijn al dine ghesellen ghebleven,
die bi di waren gheseten?
Si waren van jaren dijns ghelijc
ende daer toe stout van moede ende rijc;
die worme hebben si ghegheten."

7. Die jonghelinc die sprac: „is mi dat hemelrijc ontferret,
so is die werelt so seer verkeert,
den rechten wech verwerret;
ic was ghewaden in een wat,
ic hadde ghemist den rechten pat,
ic en weet niet wat mi erret."

8. Die leraer sprac: „woudestu dijn herte noch neighen,
den rechten wech te Gode wert
wil ic di gherne leiden;
der werelde troost en is niet dan een caf
ende wilstu noch niet laten af,
die helle die wort dijn eighen."

9. Die jonghelinc die sprac: „ic danke des Gode sijnre goede,
God selven heeft u hier ghesant
mi te wisen ende te sture;
nu helpt mi in den rechten pat,
dat ic deser werelt mach wesen af;
si wort mi veel te sure."

10. Die leraer die sprac: „ic danke des Gode sijnre goede,
dat sich dese jonghe man heeft bekeert
in also corter stonden.
Nu hout di aen die tien ghebode
ende dienet onsen heren Gode
ende hout di vri van sonden."

11. Die jonghelinc sprac mit also dommen sinnen:
„help rike Here, God van hemelrike,
hoe sal ic des beghinnen?
Dat ic aentoghe enen grauwen roc,
so waer ic alre werelde spot."
Mit dien keerde hi hem omme.

7, 3. t.: *wech mi erret*; vgl. B, 6. 3.

Tekst. A. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 35, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 228, naar het 15de-eeuwsch Hs. nr. 7970, van de K. K. Bibliotheek te Weenen, zonder wijsaanduiding; — **B.** Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 122, bl. 246, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190, zonder wijsaanduiding; — **C.** *Id.*, nr. 123, bl. 248, „dit is die wise: Hoe lustelic wert der minnen bant ontsloten // mit groter...", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185. — Verder worden varianten gevonden: *Handschriften der Universiteits-bibliotheek te Amsterdam*, van de laatste helft der XVde eeuw, beschreven door Dr. G. Kalff, *Tijdschr. voor Nedl. Taal- en letterk.* Leiden IX (1890), bl. 161, vlg.; — W. Moll, *Johannes Brugman*, 1854, II, 189, naar het verdwenen Hs. van den aanvang der XVIde eeuw, vroeger toebehoorende aan Jac. Koning; — *Een dev. eñ pr. boecxken*, Antw. 1539, nr. 120, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 148, aant. bl. 328; — *Antw. lb.*, 1544, nr. 55, bl. 81, „Vanden leeraer opter tinnen"; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 86 „Vanden leeraer", enz.; — *Het Paradiis der gheestelicker vreuchden*, Antw. 1617, bl. 124, „op de wijse alsoo't beghint".

Een Duitsch 15de-eeuwsch lied voorkomende onder de liederen van Heinrich von Laufenberg, die dichtte van 1415 tot 1485, lied te vinden o. a. bij WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, II, 1867, nrs. 717—8, bl. 541—3, parodie van een niet teruggevonden wachterlied, vangt aan: „Ein lerer ruft vil lut us hohen sinnen". Dat het eene parodie van een wachterlied is, blijkt uit het opschrift van een 16de-eeuwsch los blad (zie BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 107, bl. 203) misschien de wijsaanduiding: „Der wachter auf der zinnen", en uit eene vergelijking met de stemopgave van Ps. 90 *Souterliedekens*, 1540: „Hoe luyde sanck die leeraer opter tinnen", tekst terug te vinden in nr. 60, bl. 90 *Antw. lb.* (zie hiervoren I, nr. 63, bl. 319, str. 2). — HOFFMANN v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 3de uitg. 1861, bl. 377, meent, dat deze parodie niet van Laufenberg zou zijn, daar zij zich reeds vroeger in Nederlandsche gedaante voordoet in zijne Hss. (teksten B en C hierboven). Hij houdt echter de Nederlandsche teksten voor eene navolging van het Duitsch. — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 490, die het verband tusschen den Duitschen tekst van Laufenberg en de Nederlandsche lezing doet uitschijnen, is van gevoelen, dat H. v. F. ten onrechte in het voorkomen der vertaling in zijne Hss. een chronologisch bezwaar ziet tegen de toeschrijving aan Laufenberg.

Een ander geestelijk lied uit het voorgaande ontstaan: „Hoe luyde riep die siel tot God van binnen // o Heer, almachtich vader groot", voorgedragen „op die selve wise", komt voor in: *Dit is een suverlyck boecxken*, Antw. 1508, bl. 30 r°; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 121, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 150, aant. bl. 328; — *Antw. lb.*, 1544, nr. 56, bl. 84; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (kerk. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst., Cornelis Claesz., z. j., bl. 29 r°; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, 1577, bl. 89; — *Veelderhande Schrifturelijcke leisenen*, Antw., geest. goedk. 1587, sign. F, 5 v°; — Nr. 39 van Hs. van Tilburg, beschreven door H. ROES, *Dietsche warande*, N. R., X (1897), bl. 261 vlg.; — *Dit is een suyverlyck boecxken*, Amst. Harm. Janz. Muller, z. j., bl. 14 v°; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, 1617, bl. 127, waar de wijs: „Hoe luyde sanc", enz. ook wordt aangeh., bl. 64, voor: „Mijn siel, heft op u hert tot Godt den Heere", onderteekend G. D. C., en bl. 202: „Ick arme siele mach wel droevich klaghen". — Dit laatste lied is te vinden bij NIC. JANSSENS VAN ROOSENDAEL, *Een nieuw geest. lb.*, Antw., P. Rymers, z. j. (geest. goedk. 1594), bl. 73.

Het Hs. nr. 1042 van Meerman, thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Bibliotheek, bl. 31 v°, heeft een lied: „Hoe luydt soe sanc die geest uut rechter minnen", met wijsaanduiding: „Hoe luydt so sanc die leerre opter tinne", terwijl een ander aanverwant lied, nr. 60, bl. 81 van *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539: „Gods geest leert van binnen // so wie die waerheyt wil verstaen", voorgedragen werd op de wijs: „Gheen meerder genuechte op aerde niet en is" (zie hiervoren I, nr. 153, bl. 574, „Gheen meerder vruecht", enz.). — Al deze liederen zijn geschreven in den ouden vorm der samenspraak.

Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 65, en *Register*, nr. 318, vermeldt, naar *Veelderhande liedekens*, 1556, het van ons lied afkomstige: „Hoe deerlic roept den geest op God vercoren", dat natuurlijk werd voor-

gedragen op de wijs: „Hoe luyde sanc". Deze wordt nog aangehaald: *Een nieu lb.*, 1562 (zie: WACKERNAGEL, *Lieder der Niederl. Reform.*, bl. 125) voor: „Mijn Heer, mijn God, mijn vader groot van machten"; — COORNHERT, *Lb.*, 1575, voor het lied nr. 9: „De domme jueght en kan niet wel verdraghen"; — *Der redenrycke Constliefhebbers stichtelicke recreatie*, Leyden, 1599, Sign. S 14 v°, voor: „Doen Antiochus over Israel bloedig"; — *Const-thoonende iuweel*, Zwol 1607, Sign. Rrr III r°, voor: „Oorlof, ghy beminders der Redenrijcken".

Melodie. BÄUMKER, t. a. p., hierboven weergegeven met de daar aangeduide accidentalen. Vgl.: de reeds gemelde a) *Souterl.* 1540, Ps. 90, „nae die wise: „Hoe luyde sanc die leeraer opter tinnen"; — b) *Een dev. eñ pr. b.*, 1539, nr. 120, bl. 148:

Hoe luy - de sanc die leer - aer op - der tin - nen: „So wie met

son - den is be - swaert, God la - tet hem ver - win - nen, En - de kee - re hem in

d? d? 3

tijts tot Go - de waert, Eer hem die doot den wech on - der

3
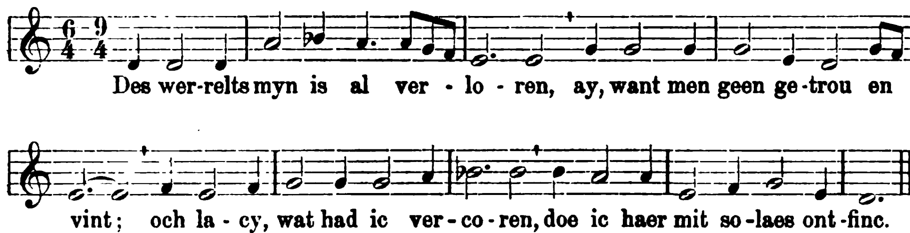
gaet. Hi is wijs diet can ver - sin - - - - nen.

De twee 16de-eeuwsche lezingen zijn oneindig beter bewaard gebleven dan de 15de-eeuwsche lezing uit het Hs. van Weenen. — BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 107, bl. 203, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 801*a*, bl. 600, geven de melodie van Ps. 90 *Souterl.* Bij de laatstgenoemde schrijvers vindt men eene proef tot herstelling van de eerste strophe van het gemelde Duitsche wachterlied.

Het is wel mogelijk, dat het dialogeerend lied met vijfregelige strophe, nr. 127, bl. 192, *Antw. lb.*, 1544: „Och regenboge waer op stelt die ionghe helt zijn sinnen", eene navolging is van een Duitsch Meisterlied (zie Dr. KNUTTEL, t. a. p., bl. 492), met herhaling van een deel van den vijfden regel der strophe, op de bovenstaande melodie.

De hierboven voor C aangehaalde melodie: „Hoe lustelic wert", enz. is niet bekend.

627. Des werrelts myn is al verloren.



1. Des werrelts myn is al verloren,
ay, want men geen getrou en vint;
och lacy, wat had ic vercoren,
doe ic haer mit solaes ontfinc.

2. Och, sonden heeft si boven maten
op mi geladen menich iaer,
end nu soud ic haer geerne laten;
dat sceiden valt my al te swaer.

3. Och sceiden, dat moet ymmer wesen
van deser werrelt op eenre tiit;
dus sucht ic dic van groter vresen,
want qualic heb ic my gequiit.

4. Ic mach wel suchten ende beven,
als ic sal sceiden van eertriic,
want reden sal ic moeten geven
van al myn sonden haestelic.

5. Och lacy, ic en weet geen reden
voer tminste, dat ic heb gedaen;
och, had ict oerdel wel geleden!
My gruuelt seer ter antwort staen.

6. Och, mocht ic gracy mi bewerven
voer al myn sonden, twaer my guet,
want alst geeft tiit, dat ic sal sterven,
en sal ic hebben genen moet.

7. Hier om waert guet, const ic my geven,
te dienen Ihesu vlus ter stond,
want off ic noch een uyr sal leven,
en weet ic niet, off syn gesont.

8. Och, hoe ben ic dus traech int sceiden
van deser werrelt idelheit,
ic weet nochtans, tis scerp te beiden,
want altoes is die doet bereit.

9. Och, warwerts sel ic my nu keren,
dair ic sal mogen troest ontfaen?
Al eyst myn hert, tis myn begeren,
des werrelts vroude off te staen.

10. Och, waren Ihesu myn gebeden,
die ic sal doen, ontfanckelic,
ende mocht myn ziel comen in vreden
bi hem, daer boven in hemelriic!

11. Soe waer ic vry van allen sorgen
end ic woud singen mit ioliit,
altoes van tsavonts totter morgen:
Ihesus moet syn gebenediit. Amen.

5, 3. = had ik het oordeel reeds onderstaan. — 7, 2. *vlus* = flus, fluks. — 9, 3. = al is het mij hard.

Tekst en **melodie.** BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 2, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 170, naar het 15de-eeuwsch Hs. van Weenen, nr. 7970. — Volgens het Berlijnsch Hs. 8,185, heeft het lied tot opschrift: „Adieu myn vroechden / adieu solaes"; zie hiervoren III, nr. 611, bl. 2381, en II, bl. 1063.

628. My verwondert boven maten.

My ver - won - dert bo - ven ma - ten, hoe dat e - nich mensch mach
la - ten ver - such - ten waer - lic ym - mer - meer, als hi denct dat hi moet
ghe - ven re - den corts van al syn le - ven den strengen rech - ter, e - wich heer.

1. My verwondert boven maten,
hoe dat enich mensch mach laten
versuchten waerlic ymmermeer,
als hi denct dat hi moet gheven
reden corts van al syn leven
den strengen rechter, ewich heer.

2. Och die seker waer *venite*,
end verlost van dat woert *ite*,
dat wisen sel der hellen pat,
als hi ons sel doen verrisen
end na ons verdiente wisen
hier neer, int dal van Iosaphat,

3. Die moecht vruechdelike leven;
mer, na dat ic vynd bescreven,
van ons en is des nyemant kont,
of hi weerdich si Gods mynne,
of gehaet van Gods gesinne;
dus moet wy vresen talre stont.

4. Oec ist selich den die vresen,
want si sullen syn genesen
van allen vrees seer cortelic,
als die Heer sel neder comen,
om te troesten en verdomen,
soet heeft verdient een yegelic.

5. Och die dan syn sel verloren,
mit wat vresen sal hi horen:
„gaet wech van my, vermalediit,
in dat ewich vuer der hellen,
hem bereit mit syn gesellen,
die ghi ter werrelt hebt beliit.

6. „Dicwil hebdi mit u ogen
grooten honger my sien dogen,
nochtans hebdi my niet gesaeft;
des geliic heb ic geleden
groten dorst mit bitterheden
end ghi en hebt my niet gelaeft.

7. „Oec in ander veel verdrieten
nie mocht ic u troest genieten,
dus gaet van my, vermalediit,
in dat ewich vuer der hellen,
hem bereit mit syn gesellen,
die ghi ter werrelt hebt beliit."

8. Och hoe sel die mensch dan clagen
end mit groter anxte vragen:
„och Heer, wanneer is dit gesciet,
dat ic u dus heb sien liden
honger, dorst tot allen tiden
end niet getroest in u verdriet?"

9. Soe, na datter steet gescreven,
sel God dese antwort geven:
„voerwaer, voerwaer, ic segge di,
also lang ghiis een die mynste
mynre niet en deet of gonste,
so lang oec niet en deed ghiis my."

10. Och hoe sal hi dan beclagen
al syn weerliken hier dagen,
die hi mit weelden heeft verdaen,
daer hi in mocht dewich leven
hebben lichtelic vercregen,
had hi die weelden wederstaen.

11. Oec, als hi dan siet verheven
al die gheen, die in haer leven
om Ihesus wille syn gequelt,
sel hi seggen syn gesellen,
die mit hem dan gaen ter hellen:
„o siet, hoe syn dees nu getelt!

12. „Dyt syn si, die wy belachten,
sot waer si, in ons gedachten;
aensiet, hoe dat nu is mutiert:
kynder Gods syn si gerekent,
in des levens boec getekent
end mitten heiligen gheert.

13. „Wy, onsinnich menschen, waenden,
als wy op haer leven raemden,
dat al haer leven was verwoet,
want si van haer guet den armen
vrylic deylden sonder karmen
en leden selver dicwiil noet.

14. „Nu, och lacy end och armen!
God en wil ons niet ontfermen,
want wy des niet wolden doen;
niet of weinich wy hem gaven,
nochtan had wy grote haven:
dus is die hel nu onse loen.

15. „Och nu syn wy al verloren
ende dese syn vercoren,
die wy haer leven waenden quaet;
och dat wy ye syn geboren;
nummermeer sal ons God horen,
wat wy veel bidden tis te laet!

16. „Wat baet doen ons nu dees drie:
scat, solaes end hoverdie
mit ander werrelts ydelheit?
Och hoe wel soudt ons nu comen
had wi daer voer aengenomen
druc, armoet mit oetmoedicheit!

17. O vermalediit moet wesen
al die my hebt aen gepresen
der werrelts vroechd, haer scat, haer (guet;
lacy, dat heeft my bedrogen
ende iammerlic getogen
vant ewich leven totter doet.

18. O vermaledide dagen,
daer in worden nu gedragen
solaes des werrelts ymmermeer;
twaer my beter ongeboren,
dan ic dus moet syn verloren,
ter hellen ewich bernen seer!

19. Ay nu sie ic, dat die armen,
dien ic dicwil hoerde karmen,
mi souden trowelic bistaen;
mer, ter werrelt, ic, och armen,
haer en woud ic niet ontfarmen,
dus laet si my nu oec begaen.
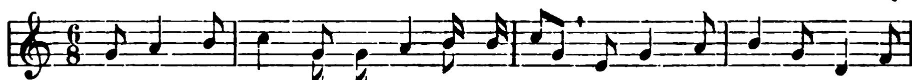
20. O ghi, die myns raets wilt plegen,
wilt die vrees doch in u wegen,
gedenct den armen in haer noet;
comt hem vrilic nu te baten,
nymmermeer sal u God laten
vant ewich leven gaen ter doet.

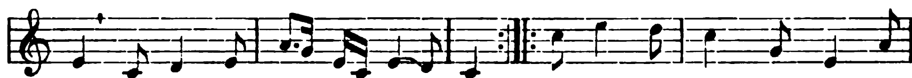
2, 2—3. Cf. MATTHEUS XXV, 34, 41. De zin is: waren wij zeker van het woord *venite* (komt tot mij) te mogen hooren, waren wij maar verlost van het woord *ite* (gáat weg). — 4, 6. *soet* = zoo het, zooals het. — 6, 3. *gesaeft*, van *saeften*, verzachten, stillen, hier van den hongerigen persoon i. p. v. den honger zelf. — 14, 3. *wij* bijgev.; t.: *doon*. — 14, 6. t.: *onse deeloen*. — 15, 2. t.: *end dese syn*, enz.
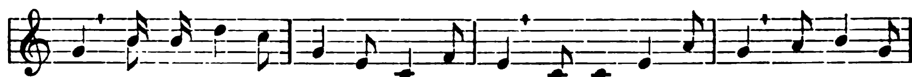
Tekst en melodie. W. BÄUMKER, *Niederl. geistl. ldr.*, nr. 25, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 211, naar het 15de-eeuwsch te Weenen berustend Hs. nr. 7970.
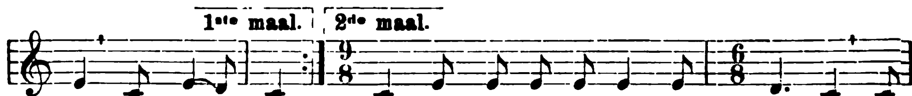
In STALPAERT'S *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 401, vindt men, met wijsaanduiding: „My verwonderdt boven maten", eene gansche andere, ook meer moderne melodie voor het lied, met achtregeligen strophenbouw: „Hou! Papist, hou, scherpe snerker!"
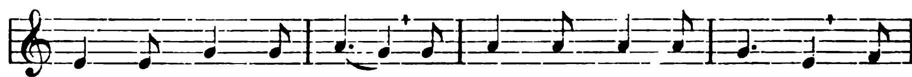
629. Nu is doch heen der heiligen stryt.

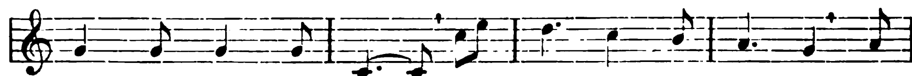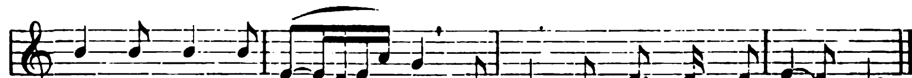














2443

1. Nu is doch heen der heiligen stryt;
si syn nu mit God zeer verblyt
in over groter weelden.
Sy waren vroem ende wel ghemoet,
rechtverdich ende dair toe goet
al totter lester stonden.
Dat liden is nu heen gegaen,
ende groot loen hebben si ontfaen,
al sonder waen,
in wonderliker minnen.
Men siet haer duechd so schone staen;
des willen wise ommevaen,
ende ons ontlaen
all dat ons hier mach scaden.
Des willen wi ons verbliden
in hare zueter acht;
men hoirt tot allen tiden
hair wairder woirden cracht;
hair lieflike leren,
dat doet ons vroechden meren;
hair lof is menigher leye.

2. Die glori Goods is over clair,
myn hoep, myn troest, die is al dair
uut al myn hartsen gheren.
Dair is vroechd ende vrolicheit,
blyscap ende zueticheit,
men machs hier niet versinnen.
Een dach meer vruechden heeft aldair,
dan hier doen hondert dusent iair,
dats ymmer wair,
wantmen vintet so bescreven.
O wairde, hoghe, edel moet,
die nu hier na syn harte doet,
hi is vroet,
ten sal hem nymmermeer rouwen.
Des willen wi ons verbliden
in deser zueter gedacht
ende laten ons niet ontgliden;
hier aen leit grote macht;
hier om dic te dencken
dat is nu groitlic noet,
willen wi werden bi Gode grote.

3. Ic heb tot noch so zeer gedwaelt,
grote scade heb ic behaelt
in vergankeliken dingen;
in my selven wil ic nu gaen
ende alle dingen laten staen
ende wil oic nu beghinnen.
Ten mach hier niet lang gedueren,
die genoecht der creatueren;
in corter uren
ist al hier verloren.
Ic wil nu myns selfs avegaen
ende alle dinc te niete slaen
ende voirtaen
myn herte tot Gode keren.
Nu wil ic mi vernieten
in Cristus diep oetmoet,
ic salt oic eens genieten,
syn trou is also groet;
och wair ic van sonden bloet,
dat wair myn ziel so over goet;
an hoep staet al myn troeste.

2, 6. De zin is: men kan het hier op aarde niet begrijpen. — 3, 20. t.: *over groet*.

Tekst en **melodie.** BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 59, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 296.

In 1, 2: „Si sýn nu mét God zéer verblýt", dat overigens te verbeteren ware door: „Si sýn mit Gód nu zeer verblýt", is de dansrhythmus overwegend.

630. Wat wonder heeft die mynne gewracht.

A.

Wat won-der heeft die myn-ne ghe-wracht! Si heeft die Goeds zoen ne-der ghe-bracht, so dat hi is ge-co-men mit cracht al in-der maecht Ma-ri - en.

1. Wat wonder heeft die mynne ghewracht!
Si heeft die Goeds zoen neder ghebracht,
so dat hi is gecomen mit cracht
al inder maecht Marien.

2. Nu hoert, wat heeft hi meer ghedaen:
syns vaders ryc heeft hi ghelaen;
liden, doghen nam hi aen,
ende al om onsen missedaen.

3. Ic wil my selven leren laen
ende dese werelt al versmaen,
liden, doghen nemen an,
ende al om Cristus liefden.

4. Die minne is goet, sprac sint Iohan,
die van den hemel neder quam;
menschen forme nam hi an,
ende al wt rechter minnen.

5. So wie in wairre minnen leeft,
die en sel niemant verdomen;
hi sel dat quade mit goede lonen,
so dede die Goeds zone.

6. So sel hem dan alle goet geschien,
al archeit sel dan van hem vlien,
so wie mit reynen oghen can sien,
die is zeer goet van zeden.

7. Wie Gode volghet, die is vroet,
hi draecht die duechd in sinen moet,
wel hem, die dat te tide doet,
want wi moeten schier van henen.

8. Nu gaet ghi voir, ic volch u nair,
nochtan is mi dat sceyden zwair,
Maria, vrou, nu helpt ons dair,
al dair wi syn mit vreden.

1, 1. *mynne*, min, liefde. — 2, 1. *hoert*, hoort. — 2, 2. t.: *ghelaten*, ghelaen (cf. 3, 1), verlaten. — 2, 4. t.: *misdaen; missedaen*, misdaden. — 3, 4. t.: *lieften*. — 5, 1. *wairre minnen*, ware liefde. — 7, 1. t.: *volcht*. — 7, 4. *schier*, snel, weldra.

B.

Wat wonder heeft die myn ge-wracht! Si heeft den Gods soen ne - der

bracht, dat hi doe quam by syn - re cracht al in-der ma-get Ma - ri-en.

1. Wat wonder heeft die myn gewracht!
Si heeft den Gods soen neder bracht,
dat hi doe quam by synre cracht
al inder maget Marien.

2. Och merct wat heeft hi aen gegaen:
syns vaders riic is hi ontgaen,
liden, dogen heeft hi gevaen,
ende al wt rechter mynnen.

3. God is die myn, dat seyt sint Ian,
die wtten hemel neder quam,
doen hi menschelic form aen nam
al inder maget Marien.

4. Och al dit heeft die myn gewracht,
laet ons dees werrelt laten af
end leven inder mynnen dach,
soe moech wi vrede gecrigen.

5. Ay merct, wat heeft die myn ontfaen,
si deed hem anden cruce slaen!
Hi was roet en swart gedaen,
om mynen wil woud hi dit lien.

6. O myn, o myn, o bernende myn,
gi staet soe diep in mynen syn!
Niet anders mach dair comen in,
wilt my nu niet hier laten glien.

7. O myn alre liefste heer,
altoes gescie u lof end eer!
Doet my doch leven na uwen leer,
ontgaet ghi my, dat doet my seer.

8. Ic bid u, wilt doch nu verstaen
end laet my uwe myn aen gaen;
oec leyd my inden rechte baen,
dat ic der sonden mach ontgaen.

9. Och wtvercoren toeverlaet,
myn troest, myn hoep end al myn baet,
seyd in myn hertkyn der mynnen saet,
soe mach ic meyen, dat daer toe staet.

10. Heb ic dyn ontfermherticheit
in deser zwaer ellendicheit,
des ordels grote strennicheit
bin ic dan quyt inder waerheit.
Amen.

Tekst en **melodie. A.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 60, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 298, naar het Berlijnsch Hs. Ms. Germ. 8,190. Bäumker voegt er bij: „Der vollständige Text, Bl. 142, hat die Überschrift: „Wat wil ic sorgen al om dat goet, want ic", eene wijsaanduiding aan een wereldlijk lied ontleend. De eerste onder de melodie gebrachte strophe, verschilt van de eerste strophe van den door Bäumker volledigen medegedeelden tekst.

B. Bäumker, t. a. p., nr. 19, bl. 202, naar het Hs. 7970 der Bibl. van Weenen.

631. Wij willen ons gaen verheffen.

EERSTE MELODIE.

Wij wil-len ons gaen ver-hef-fen bo-ven al-le aert-schen din-ghen, en-de
clim-men met on-se ghe-dach-ten on-der die se-ra-phi-nen.

TWEEDE MELODIE.

Wij wil-len ons gaen ver-hef-fen bo-ven al-le aert-sche din-ghen, en-de
clim-men met on-se ghe-dach-ten al on-der die se-ra-phi-nen.

1. Wij willen ons gaen verheffen
boven alle aertsche dinghen,
ende climmen met onse ghedachten
al onder die seraphinen.

2. Als wi daer boven comen
wat vinden wi daer bereet
met also claren aenscouwen:
die heylighe drivuldicheyt.

3. Die vader toont ons sinen sone,
die sone, den heyligen gheest;
wat mach ons daer ontbreken
van haerder alder feest?

4. Dan coemt der sielen engel
ende brengtse al voerden throon;
o Iesu, soete bruydegom,
ende weest nu der sielen loon.

5. Dan spreect die moeder tot haren sone:
„sone, ontfangt ons dese bruyt,
al wt dat dal der tranen
is si ghecomen wt.

6. „Si heeft so veel gheleden
bangicheden van binnen;
dat haer doen was verborgen,
gheeft haer dat nu te kinnen."

7. Dan spreect die God selver:
„coemt, mijn verwaende bruyt,
het suchten wt uwer herten
heeft mi geweest een soet geluyt.

8. „Coemt, ghi sult ontfangen
die croone is u bereyt;
ghi en sult nu niet meer liden
strijt oft eenighe bangicheyt.

9. „Ghi en sult nu nimmermeer liden,
this altemael ghedaen:
die winter is gheleden,
den rijm is al vergaen.

10. „Die winter is gheleden,
den rijm is henen ghegaen,
die somer is ghecomen,
die bloemkens sijn ontdaen."

11. Dan buycht haer de siele neder
met so groter weerdicheyt;
te loven ende te dancken
is si altoos bereyt.

12. „Ick ben te cleyn te loven
den heere van sijnder minnen;
mer ic beveelt den schonen choor
der engelen, der seraphinnen."

13. Dan singen alle die maechden
den over soeten sanck:
„wi hebben den strijt verwonnen,
des gheven wi Gode danck."

Tekst. W. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 84, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 318, naar het Berlijnsche Hs. 8,190, dat slechts de eerste strophe bevat met de melodie, strophe die dezelfde is als in de onmiddellijk hierna genoemde verzameling; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 156, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 188, „Dit is die wise van Het souden drie ghespeelkens goet / spaceren gaen in dat wout", tekst hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (kerk. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 51 r°, zelfde tekst en wijsaanduiding, jongere spelling; aldaar genoemd: „een Pincster avont liedeken".

Aangeh. bij Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 311.

In het Hs. van Meerman, nr. 1042 (na 1525), thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Bibliotheek, vindt men dit lied, bl. 2 v°, met het opschrift: „Dit liedekijn heeft twee wijsen, Die een is: Ic wil my selven troesten ende maeken eenen moet (zie hiervoren III, nrs. 602—3, bl. 2358 vlg.), ende die ander is: Meyskijn wilt ghy met my gaen aen ghenre gaerde al daer". Deze lezing geeft de bovenstaande terug, met enkele varianten, in zes achtregelige strophen, daarbij deze slotstrophe:

Dan volleghen sy alte samen
dat soete lammerkijn,
dat is die Gods soen selver,
gheloeft so moet hi sijn.
Sy singhen alte samen
den over soeten sanck;
si sijn onbevlect ghebleven,
des heeft die Gods soen danck.
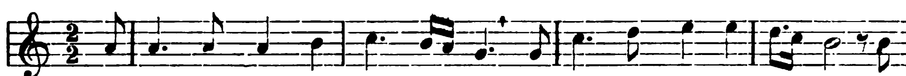
Hierna wordt eene herneming van de eerste strophe aangeduid.
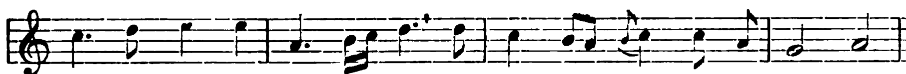
Melodie. I. W. Bäumker, t. a. p.; — **II.** *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p. De druk maakt de lezing van de melodie onzeker, doch er is geen twijfel of deze is eene variante van Ps. 109 *Souterl.*; zie hiervoren II, nr. 295, bl. 1057: „Het ghinghen drie gespeelkens".

„Het souden", enz., wordt aangeh. in *Een dev.*, voor: „Ick wil mi gaen vermeyden"; — „Siet wij moeten vervaren"; — „Trueren alle die willen"; — „Mi verlanghet also seere". — „Wij willen ons gaen verheffen", dient ook tot wijsaanduiding voor nr. 201, bl. 234 van *Een dev.*: „Sijt vrolijck het is worden dach", zie hiervoren III, nr. 574, bl. 2253 vlg.

632. Die Zoudaen hadde een dochterkijn.

A.





1. Die Zoudaen hadde een dochterkijn,
sy was vroech op-ghestande,
al om te plucken bloemkens fijn
al in haers vaders warande.

2. Sy sach die schoone bloemen aen;
sy docht in hare sinnen:
„wie mach den maker der bloemen zijn,
mocht ich hem eens ghewinnen.

3. „Het moet een abel konstenaer zijn,
een heer van grooter waerden,
die dese schoone bloemkens fijn
doet spruyten wter aerden.

4. „Ick hebbe hem in mijn hert soo lief,
mocht ick hem eens aenschouwen,
ick soude laten mijns vaders rijck
en gheven hem mijn trouwe."

5. Des nachts ontrent der middernacht,
Jesus quam voor haer veynsterken staen:
„doet op, wel schoone suyver maeght,
ick ben met uwer minnen bevaen."

6. Die maghet stont op soo haestelijck,
sy heeft haer vensterken open ghedaen;
doen sachse Jesus haer soete lief,
zoo vriendelicken voor haer staen.

7. Sy sach haer lief soo minnelick aen,
sy neychde neder ter aerden,
sy boodt hem soo vriendelick goeden dach
met alsoo grooter eerwaerden.

8. „Mijn alderliefste jonghelinck schoon,
van waer komt ghy gheganghen?
Uwes ghelijck en sach ick noyt
in al mijn vaders landen."

9. — „Schoon maghet, ick heb u langh bemint,
om u ben ick ghekomen;
ick kome al wt mijns vaders rijck,
ick ben die maker der bloemen."

10. — „Zydy mijn alderliefste lief,
na u staet mijn verlanghen;
nu leyt my wt mijn vaders rijck,
met u soo wil ick ganghen."

11. — „Schoon maghet, wilt ghy met my gaen,
u rijck soo moet ghy laten;
ick kome al wt mijns vaders rijck,
en 'tis tot uwer baten."

12. — „Mijn alderliefste jonghelinck schoon,
u eyghen wil ick wesen;
nu leyt my wt mijns vaders rijck,
mijn trou sal ick u gheven."

13. Hy nam die schoon al byder handt,
hy leydese alsoo verre,
thien hondert duysent mijlen lanck
al wt haer vaders landen.

14. Sy sprack soo menigh soete woort,
sy ginghen beyde te same:
„nu seght my, edele jonghelinck schoon,
hoe is doch uwen name?"

15. — „Mijn name is soo wonderlicken schoon,
hij staet soo hooch gheschreven,
al in mijns vaders koninckrijck
is my die naem ghegheven.

16. „Schoon maghet dient my met herten reyn,
gheeft my u trou alleene,
mijn naem is u alleen bekent:
Jesus van Nazareene."

17. Sy sach haer lief soo minnelick aen,
sy neyghde neder ter aerden:
„schoon lief, ick gheve u mijn hert en trou,
van u wil ick niet scheyden."

18. Sy spraken soo menighen soeten woort,
sy ginghen beyde te gader:
„nu seght my, edele jonghelinck schoon,
wie isser uwen vader?"

19. — „Mijn vader is soo rijcken man,
sijn rijck gaet alsoo verren,
hemel en aerde heeft hij ghemaeckt,
de son, de maen, ende de sterren.

20. „Hemel en aerde ende alle goedt,
van hem ist al ghekomen,
thien hondert duysent enghelen schoon
staen altijdt tot synen loonen."

21. — „Is u vader soo rijcken koninck
ende alsoo rijck van goeden,
nu seght my, edele jonghelinck schoon,
wie isser uwe moeder?"

22. — „Mijn moeder is een rijcke maeght,
haer naem is hoogh gheschreven;
sy heeft my reyn ter werelt ghebracht,
reyne maghet is sy ghebleven."

23. — „Is u moeder een reyne maeght,
zy[dy] een konincx soone;
nu seght my, edele jonghelinck schoon,
van waer zydy ghekomen?"

24. — „Al wt mijn vaders koninckrijck,
daer ist soo vol van vreuchden,
neghentich duysent iaer lanck
is daer maer een ure."

25. — „Mijn alderliefste jonghelinck schoon,
ick heb soo groot verlanghen
na uwes vaders koninckrijck,
laet ons daer binnen ganghen."

26. — „Schoon maghet, dient my met herten reyn,
mijn rijck sal ick u gheven;
dan suldy altijdt by my zyn,
in groote vreughde leven."

27. Sy ginghen een soo langhen wegh
al door die groene heyden;
sy quamen voor een kloosterken,
Jesus woude doen scheyden.

28. „Mijn alderliefste jonghelinck schoon,
moet ick nu van u scheyden?
Noyt en hoord' ick droevigher woort,
van rou soo moet ick sterven."

29. Hy nam die schoon al byder handt,
hy sprack met soeter sinnen:
„oorlof, schoon maeght, verbeyt my hier,
ick moet nu gaen hier binnen."

30. Jesus is van daer ghegaen;
die maghet hem verbeyden,
sy weende soo meenighen natten traen,
dat Jesus was ghescheyden.

31. Doen dien dach ten avont quam,
die schoone maghet hadde verlanghen
na Jesus, haer alderliefste lief,
hy beyde veel te langhen.

32. Sy klopte soo lustelick op de poort
met alsoo kloecke sinnen:
„doet op, doet op, doet op die poort,
mijn lief die is daer binnen."

33. Die poort die wert daer open ghedaen,
die poortier quam daer vooren,
hy sach die schoon maghet voor hem staen,
dat docht hem wonder wesen.

34. „Zeght my, schoon maghet, wat ghy begheert,
hoe komt ghy hier alleene?
Zeght my, schoon maghet, wat ghy begheert,
waerom soo meught ghy weene?"

35. — „Och vader, myn lief, die ick bemin,
die is my al ontganghe;
zeght hem, dat hy hier by my komt,
hy beydt my veel te langhe."

36. — „Schoon maghet, u lief en is hier niet,
ick heb hem niet vernomen;
voorwaer, hy is hier niet bekent,
hy en is hier niet ghekomen."

37. — „Och vader, hoe meuchdy segghen dat?
Mijn lief die ick beminne,
dat leste woort dat hy tot my sprack,
hy seyde, hy ginc hier binne."

38. — „Zeght m[illegible] schoon maghet, hoe hiet u lief,
daer ghy so[illegible] van spreket?"
— „Ja, vad[illegible] weet ick niet,
sijn naem is [illegible] heten.

Hy is soo w[illegible] schoon,
[illegible] rijc gaet [illegible]
[illegible] gekleedt [illegible] lazuer,
[illegible] set met [illegible] en.

[illegible] ghen [illegible] ndelijck,
[illegible] r soet [illegible]
[illegible] l w[illegible] rijck,
[illegible]

[illegible] erwe schoon,

42. — „Schoon maghet, is u lief soo schoon
en alsoo hooch van prijsen,
al waer hy wt des hemels throon
hy en mocht niet beter wesen."

43. — „Och vader, wat wil ick u segghen meer,
ick mach hem niet vol loven;
sijn moeder is een reyne maeght,
een konincks soon van boven."

44. Die poortier wt verwonderen sprack:
„Jesus van Nazareene!"
— „Ja, vader, alsoo heet mijn lief,
daer ick soo seer om weene."

45. — „Schoon maghet, is dat u liefste lief,
die sal ick u wel wijse;
hy is hier alsoo wel bekent,
hy is van hooghen prijse.

46. „Zeght my, schoon maghet, uwen naem,
van waer komt ghy gheganghen?
My dunckt als ick aen u verstaen,
ghy zyt wt vreemde landen."

47. — „Al wt mijn vaders heydensche wet,
van daer ben ick gheboren;
mijn lief, die my ontganghen is,
met hem ben ick ghekomen."

48. — „Schoon maghet, leeft na mynen raet,
u lief sal ick u wel wijsen;
laet u vaders heydensche wet,
en ghy moet Christen wesen."

49. — „Och vader, wat ghy op my begheert,
dat sal ick gheerne volbrenghen,
mijn lief is alle eere wel weert,
die ick soo seere beminne."

50. Hij leerde die maghet volkomelijck
al inden Christen gheloove,
hy leydese in een kloosterken;
reyn maghet is sy ghebleven.

51. Sy diende haer lief ghetrouwelijck,
si hadde soo grooten verlanghen
na Jesum, haer alderliefste lief,
hy beyde haer veel te langhen.

52. Doen sy haer leven hadde gheeynt,
sy van hier soude scheyden,
Jesus quam wt sijns vaders rijck,
hy wilde syn lief gheleyden.

53. Hy heeftse vriendelicken ontfaen
met soete melodye;
hy brochtse in syns vaders rijck;
doen was die maghet blye.

54. Al dat haer hert begheeren mocht,
dat wort haer daer ghegheven;
sy sal met Jesus, haer soete lief,
altoos in vreuchden leven.
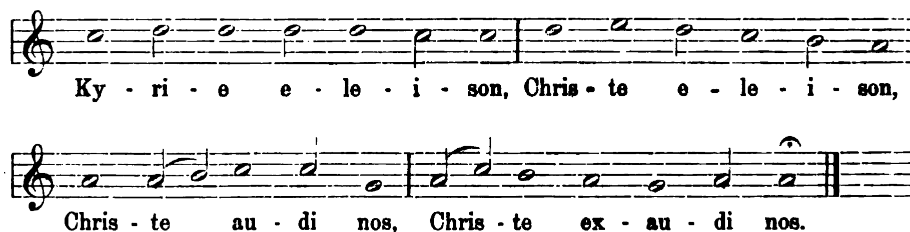
1, 3. t.: *al om te plucken bloemkens*; vgl. 3, 3. — 7, 2. t.: *neychden*; cf. 17, 2. — 13, 1—2. Geijkte uitdrukking; vgl. *Antw. lb.*, 1544, nr. 21, bl. 29, str. 4; nr. 22, bl. 30, str. 6; nr. 29, bl. 42, str. 6; nr. 43, bl. 60, str. 5; nr. 60, bl. 90, str. 4, enz. enz. — 14, 4. t.: *hoe is uwen name.* — 18, 4. t.: *wie is.* — 19, 4. t.: *de man.* — 22, 3. *reyn* bijgev.; vgl. B, 22, 3. — 32, 3. *doet op* bijgev. — 32, 4. *die* bijgev. — 38, 2. t.: *spreeckt.* — 41, 2. *al waer't vanden gouwe.*

Tekst. A. *Een suyverlick boecxken*, „begrypende alle de gheestelicke liedekens ghemaeckt eertijdts by de salighe Tonis Harmansz. van Warvershoef, Amst., Harman Jansz. Muller, in de Warmoes-straet, in den vergulden Passer", z. j., c. 1600, bl. B iiij v°, „op die wijse: Die boerman hadde een dochterkijn"; herdrukt door Dr. G. J. Boekenoogen, *Een suverlijc exempel hoe dat Jesus een heydensche maghet een Soudaens dochter wech leyde, wt haren lande* (Nederlandsche volksboeken opnieuw uitgegeven vanwege de Maatschappij der Ndl. letterk. te Leiden, nr. IX), Leiden 1904, bl. 19; hierboven weergegeven; — *Een suyverlick boecxken*, „begrypende", enz., Amst. Corn. Dircksz. Cool, in de Warmoes-straat, in de vergulde Passer, 1643, zelfde tekst en wijsaanduiding, de spelling hier en daar eenigszins verjongd; str. 1, v. 2: „Sy was vroligh op ghestande"; — *Passi, Paesch en Pinxter-gezangen*, door J. S. (Johannes Stichter, 1673—1700), tweede deel van *Oude en nieuwe lof-zangen*, door denzelfde, Amst. bij d' erfgen. van de Wed. C. Stichter, 1740, bl. 102, „van het Soudaans dochtertje of: De minnende ziele tot God komende. Stemme: Een boerman", zelfde tekst als A, 54 str., met verjongde spelling, het accentvers zooveel mogelijk geweerd; aan het slot: „Staet op myn Vriendinne, myn schoone, en komt myn Duyve in de gaten der steenrotsen. Cantic. in 't II. Capittel"; —
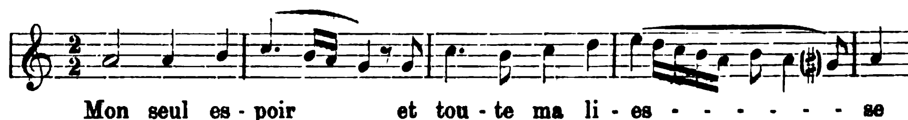
Een suyverlick boecxken, „begrypende", enz., z. pl. v. dr. noch j., [bl. 24—28], „op de wyse: Die boerman hadde een dochterkijn", K. Bibl., 's Grav., aangeh. door Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, 1886, bl. 33—4, str. 1—32, en 52—4 van A, met enkele veranderingen in de spelling.

Terwijl de werkzaamheid van den drukker Harmen Janszoon Muller de jaren 1570—1615 omvat, schijnt Tonis Harmansz. te hebben geleefd in het midden der XVIde eeuw (Dr. J. G. R. Acquoy, *Het geestelijk lied*, 1886, bl. 22, 33 aant. 3). Nu komen in *Een suyverlick boecxken*, enz., zooals Dr. G. Kalff, *Gesch. der Ndl. letterk. in de 16de eeuw*, 1889, II, bl. 141, aant. 2, doet opmerken, verschillende 15de-eeuwsche liederen voor, zooals daar zijn: „Ic ben verdrooght, wie sal my laven"; — „Van liefden comt groot lyden"; — „Ick ginck in enen dagheraet"; — „De Mey spruyt uytten dorren hout"; — „T' is al verdriet";" — „Die voghelen van deser aerden"; — „Hier en is gheen vreughde die ick acht", die reeds gevonden worden onder de *Niederl. geistl. Ldr.* van Hoffmann v. F. — „Christus is opghestanden" is een overoud lied. Sommige van die liederen zijn geschreven in den verhalenden, populairen trant, dien men terugvindt in het Soudaans dochterken, terwijl andere stukken van den bundel meer van bespiegelenden aard zijn. Er is dus hoegenaamd geen bewijs, dat het hier besproken lied van Tonis Harmansz. zou uitgaan, wel integendeel; alles duidt aan, dat het, zoowel als de door de Coussemaker opgevangen zangwijs, in de XVde eeuw thuis behoort.

Melodie. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 55, bl. 191, uit den mond des volks in Fransch-Vlaanderen met den hierna genoemden tekst. De gedeeltelijke overeenkomst van deze zangwijs met eene litanie van O.-L.-Vrouw, waarvan d. C. spreekt, is bloot toevallig.



Zoo wordt de aanvang van de melodie ook teruggevonden in de hiervoren III, bl. 1879, medegedeelde zangwijs: „En er viel een hemelsch dauwken", en in de door Ernest Closson, *Chansons populaires des provinces belges*, Brux. [1905], bl. 47, aangehaalde melodie van het 15de-eeuwsche lied, te vinden bij G. Paris en A. Gevaert, *Chansons du XVe siècle*, Paris 1875, nr. 28, bl. 31 en bl. 16 der muziekbijlagen:



Deze zangwijzen staan in verband met Gevaert's 10de thema: *A porta inferi*; zie *La mélopée antique*, 1895, bl. 253, en onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 1902, bl. 107 en 203.

Het is niet uit te maken of het tot hiertoe niet teruggevonden, als wijs voorgeschreven lied: „Die boerman hadde een dochterkijn", gelijk te stellen is met den aanvangsregel van het onmiddellijk volgende: „Een goet man", enz. Indien door beide wijzen één zelfde lied was aangeduid, zou natuurlijk het lied: „Een goet man", enz., ouder zijn dan dat van het „Soudaens dochterken"; zie bl. 2476.

Een Soudaen had een dochterkijn.

B.

1. Een Soudaen had een dochterkijn,
sij was vroech op gestanden,
sij meijnde gaen plucken bloemekens
al in haers vaders warande.

2. Sij sach die schoone bloemkens aen;
sij dacht in haren sinne:
„wie macher desen bloemmaker sijn,
och mocht ick hem bekinnen.

3. „Tmoet wel een abel constenaer sijn,
een heer van grooter weerden,
maer dier die schoone bloemekens
doet spruijten wt der ierden.

4. „Ick heb hem in mijn hert soo lief,
mocht ick hem eens aenschouwen,
ick souder om laten mijns vaders rijck
en gheven hem mijn trouwe."

5. Des nachts ontrent der midder nacht,
quam Jheesus voor haer venster staen:
„staet op, schoon maget, en latet mij in,
ick ben met uwer minnen bevaen."

6. Die maegt stond op seer haestelijck,
sij heeft haer venster open gedaen;
daer sach sij haer Jesus, haer suete lief,
seer suijverlijck al voor haer staen,

7. Doen sij Jesus haer lief aensach,
sij booch haer neder ter ierden,
sij boot hem vriendelijck goeden dach,
met alsoo grooter eerwaerden.

8. „Mijn alder liefste jongelinck schoon,
van waer comdij gegangen?
Uws [gelijck] en heb ick nooyt gesien
in al mijns vaders landen."

9. — „Schoon maegt, ick heb u lang gekent,
om u ben ick hier gekomen
soo ver al wt mijns vaders rijck,
ick ben de maker der bloemen."

10. — „Sijt ghij mijn alderliefste lief,
naer u staet mijn verlangen,
ick heb u alsoo langhe begheert,
met u soo wil ick gangen."

11. — „Schoon maget, wilt ghij met mij gaen,
u rijck dat moet ghij laten;
ick ben met uwer minnen bevaen,
en ick wil u ontschaken."

12. — „Mijn alder liefste jongelinck schoon,
u eijgen wil ick wesen;
maer leijdt mij wt mijns vaders rijck,
myn trouw sal ic u geven."

13. Hij namp die schoon maegt bij der hant,
hij leijdese in een corter wijlen
al wt haer vaders conincrijck,
wel meer dan dusentich mijlen.

14. Sij spraken menich minnelijck woort,
sij ghingen beijde te samen:
„nu seght my, edel jongelinck schoon,
hoe is doch uwen name?"

15. — „Mijnen naem is wonderlijck,
hij staet zeer hooge beschreven;
al wt mijns vaders coninckrijk
is my den naem gegeven.

16. „Schoon maegt, ist dat ghij mij bemint,
gheeft mij u trouwe allene,
ick sal u seggen mijnen naam;
ick heet Jesus van Nazareene."

17. Sij sach haer lief soo minnelijck aen,
sij neijgde haer ter ierden:
„schoon lief, ick gheve u mijns herten trouw,
van u en wil ick niet scheijden."

18. Hij nam die maecht al bij der hant
sy ghinghen [beijde] te gader:
„nu seght mij, edel jongelinck schoon,
en wie doch is u vader?"

19. — „Myn vader is van grooter macht,
sijn ryck gaet al soo verre,
hemel en ierde heeft hij gemaect,
die son, die maen en oock die sterren.

20. „Hemel en ierde en alle goet,
dat moet al van hem comen,
hondert duesent engelen vroet
staen al tot sijnen love."

21. — „Schoon lief, sijdij eens conincx soon,
en alsoo rijck van goeden,
seght mij, mijn liefste jongelinck schoon,
en wie is dan u moeder?"

22. — „Mijn moeder is een suijver maegt,
van haer soo staet geschreven;
sy heeft my reijn ter werelt gebracht,
een suijver maecht is sij gebleven.

23. „Gelijck die schoone sonne op gaet,
ben ick van haer geboren;
sij is al in mijns vaders rijck
een keijserinne vercoren."

24. — „Is u moeder een reijne maecht,
sijt ghij eens conincx sone,
mijn alder liefste jongelinck schoon,
van waer sijt ghij dan gecomen?"

25. — „Al in mijns vaders coninckrijck
daer eest soo vol van vruegden,
hondert duesent jaren lanck
en is daer maer een ure."

26. — „Myn alder liefste jongelinck schoon,
ick heb soo grooten verlangen
al naer u vaders coninckrijck;
laet ons daer henen gangen."

27. — „Schoon maecht, mint mij met herten reijn,
mijn rijck sal ic u geven;
daer sult ghij altijt bij mij sijn,
in grooter vreugden leven."

28. Sij ghingen eenen langen tijd
al door een schoone groen heijde;
sij quamen al voor een cloosterkijn,
Jesus die wilde van haer scheijden.

29. Hij nam die maecht al bij der hant,
hij sprack met soeten sinnen:
„adieu schoon lief, verbeijdet mij hier,
ick moet eens gaen hier binnen."

30. — „Myn alder liefste jongelinck schoon,
moet ick nu van u scheijden?
Nooijt en hoorde ick droever woort,
van u soo moet ick scheijden."

31. — „Schoon maghet, laet u weenen staen,
ick sal haest weder comen,
dan sal ic u in mijn rijck ontfaen,
daer sult ghij plucken bloemen."

32. Jesus is van haer gegaen,
die maecht bleef int verbeijden,
sy weende soo menigen droeven traen,
dat Jesus van haer was gescheijden.

33. Maer doen den dach ten avont quam,
die maget was in groot verlangen
naer Jesus, haer alder liefste lief,
dat hij sou weder comen gegangen.

34. Sij clopte haestelijck aen die poort,
sij was soo droef van sinnen:
„doet op, doet op, en latet mij in,
mijn lief, die is hier binnen."

35. Die poort die wert daer open gedaen,
die pater quam daer voren;
daer sach hij een schoon maget staen,
alser ooijt van moeder was geboren.

36. „Schoon maecht, seght mij wat ghij begheert,
waerom sijt ghij in geweene?
Seght mij, wat ist doch dat u deert?
Hoe comt ghij hier alleene?"

37. — „Och vader, mijn lief, die ick bemin,
die is mij hier ontgangen;
segt hem, dat hy doch bij mij comt,
hij beijt mij veel te lange."

38. — „Schoon maecht, u lief die ghij bemint,
ick en hebbe sijns hier niet vernomen;
waerlijck, hij en is hier niet,
hij en is hier niet gecomen."

39. — „Och vader, hoe meugdij seggen dat?
Mijn lief, die ick beminne,
het leste woort dat hij mij sprack,
hij seij: ick gaen hier binnen."

40. — „Segt mij, schoon maecht, hoe heet u lief,
daer ghy mij af wilt spreken?"
— „Och vader, dat en weet ic niet,
den naem hebbe ick vergheten.

41. „Hij is soo wonderlijcken schoon,
sijn rijck strect alsoo verre,
hij is gecleet met blauwen lasuer,
omset met gulden sterren.

42. „Sijn aenschijn blinct van verwen wit,
gelijck die lelien schoone;
sijn wangen sijn soo schoon geroozet,
gelijck een roode roose.

43. „Hij is mijn alder liefste lief,
hij heeft mijns herten trouwe;
sijn haer dat blinckt van verwen claer,
al waert van fijnen gouwe.

44. „Sijn oochkens sijn soo vriendelijck,
hij [is] soo suet van spraken;
hij quamp al wt sijns vaders rijck,
omdat hij my soude ontschaken."

45. — „Schoon maghet, is u lief soo schoon
als ghij hem hebt gepresen,
al waer hij wt des hemels troon
hij en mocht niet schoonder wesen."

46. — „Och vader, wat wil ic u seggen meer,
ic en can hem niet vol loven;
sijn moeder is een suijver maecht,
alle coninginnen gaet sij te boven."

47. Den abt al wt verwonderen sprack:
„Jesus van Nazareene!"
— „Ja vader, alsoo heet mijn lief,
die ic met herten meene."

48. — „Is dat u lief die ghij bemint,
die sal ic u wel wijsen;
hij is hier alsoo wel bekint,
hij is seer hooghe van prijsen."

49. — „Och vader, mijn lief die ick bemin,
mocht ic eens bij hem wesen,
al waer hemel en ierterijck mijn,
voor hem soo soude ict al geven."

50. — „Seght mij, schoon maecht, in uus liefs naem,
van waer comdij ghegangen?
Mij dunct soo ick aen u verstaen
gij sijt wt verre landen."

51. — „Al wt mijns vaders heijdens lant,
van daer ben ick geboren;
mijn lief, die ick soo seer bemin,
met hem ben ick hier gecomen."

52. — „Schoon maecht, doet ghij naer mijnen raet,
u lief sal ick u geven,
en laet uws vaders heijdensche wet,
en leijdt een kersten leven."

53. — „Och vader, wat ghij van mij begheert,
dat wil ick al volbringen,
mijn lief die ist mij al wel weert,
die ick wt alder herten minne."

54. Hij leerde die maecht volcomelijck
al in een kersten leven,
hij dedese in een cloosterkijn;
een reijne maecht is sij gebleven.

55. Sij diende haer lief getrouwelijck,
sij had ook soo grooten verlangen
bij Jesus te comen, haer liefste lief,
sij was nu sijn gevangen.

56. Als sij haer leven hadde voleijnt,
en sij van hier soude scheijden,
heer Jesus quamp wt sijns vaders rijck,
hij wilde sijn lief nu met hem leijden.

57. Hij heeft haer minnelijck ontfaen
met soete melodijen,
gebracht al in sijns vaders rijck;
doen was sij al soo blije.

58. Al wat haer hert begheren mach,
dat wordt haer daer gegeven;
sij is bij Jesus, haer soete lief,
altijt sal sij in vreugden leven.

59. Och alle jonge maegden reijn,
gheeft Jesus doch uw trouwe,
en kiest hem voor u soete lief,
ten sal u nimmermeer berouwen.

60. Die dit liedeken eerstwerf sanck,
Godt wil haer gratie geven,
dat sij mach sien heer Jesus haer lief,
al in dat eewich leven. Amen.

1, 3. t.: *bloemkens.* — 3, 3. t.: *maer dier, sic*; *bloemkens.* — 41, 1. t.: *wonderlijck.* — 45, 4. t.: *moocht.*

Tekst. B. Naar een 16[de]-eeuwsch Hs., medegedeeld door F. A. SNELLAERT, in *Leesmuseum*, Gent, V (1858), bl. 188 vlg., t. p. waar de Coussemaker's werk *Chants populaires*, enz., door Sn. wordt besproken.

Aangeh. door Dr. Boekenoogen, t. a. p., die dezen tekst met A vergelijkt en vaststelt, dat ofschoon dit Hs. wellicht uit later tijd dagteekent dan de uitgave van Harman Jansz. Muller, de door Sn. medegedeelde lezing toch verschillende betere lezingen bevat.

Hoort toe, al die vol liefde zijt.

C.

1. Hoort toe, al die vol liefde zijt,
het lust mijn geest te zingen
een lied van liefde en vriendlijkheid,
van groote en schoone dingen.
Een Soudans dochter, hoog van staat,
gekweekt in duistre landen,
ging 's morgens met den dageraad
door gaarden en waranden.

2. Zij zag de schoone bloempjes staan,
van velerhande krachten,
hierdoor is in haar opgegaan
een welbron van gedachten:
„wie mag de bloemenmaker zijn,
zoo wijslijk in 't ontvouwen
der edele blaadjes schoon en fijn;
mogt ik hem eens aanschouwen.

3. „Hoe lief heb ik hem in 't gemoet;
wist ik hem maar te vinden,
'k verliet mijn vaders rijk en goed
en ging met mijn' beminden."
Des middernachts stond Jesus daar,
en riep: „o maagd, doet open;"
dit werd zij op haar bed gewaar
en kwam zeer haast geloopen.

4. Zij heeft haar venster opgedaan,
daar zag zij voor haar oogen
den allerliefsten Jesus staan,
met schoonheid overtogen.
Zij zag hem zoet en vriendlijk aan,
en neeg tot op der aarde,
en sprak: „waar komt gij toch van daan,
o jongling hoog van waarde?

5. „O jongeling van schoonheid rijk,
wiens herte zou niet branden?
Nooit zag ik ergens uws gelijk
in al mijn vaders landen."
— „Ja, kuische maagd, die ik wel ken,
uw liefde is te roemen,
nu zult gij weten wie ik ben:
den maker van de bloemen."

6. — „Zijt gij 't, mijn allerschoonste Heer?
Mijn liefste, mijn beminden,
hoe zocht u mijn gemoed zoo zeer,
of ik u eens mogt vinden.
Nu houdt mij erf noch vaderland;
met u zal ik het wagen;
geleid mij met uw schoonste hand,
waar 't u ook zal behagen."

7. — „O maagd, wilt gij met mij op reis,
zoo moet gij 't al verlaten,
uw' vader en zijn schoon paleis
en al uw hooge staten."
— „Uw schoonheid is mij dit wel waard,
mijn lief, mijn uitverkoren,
niets is er op de gansche aard
zoo schoon als gij geboren.

8. „Nu leid mij henen waar 't u lust,
o schoonheid nooit volprezen;
in u stel ik mijn hert gerust,
uw eigen wil ik wezen."
Hij nam de maagd bij hare hand,
zij ging aan zijne zijde,
ver uit haar heidensch vaderland,
door beemden en door weiden.

9. Zij spraken menig vriendlijk woord
al gaandeweegs te zamen,
toen bragt begeerte 't vragen voort:
„hoe is toch uwe name?" (schoon;
— „Mijn naam, o maagd, is wonder-
zijn kracht kan 't hart genezen;
in mijn heer vaders hoogen troon
daar staat hij schoon te lezen.

10. „Tot mij alleen uw liefde wendt;
dient mij met hart en zinnen;
mijn naam is Jesus, wel bekend
bij al die mij beminnen."
Zij zag haar' lief zoo minlijk aan,
zij neeg tot op der aarde
en bood hem haar getrouwheid aan,
en hield hem hoog in waarde.

11. — „Wie mag mijn liefs heer vader
Vergeef mij 't vrije vragen, zijn?
o schoonste bruigom, zeg het mijn,
is 't anders uw behagen."
— „Mijn vader is zoo rijken man:
zijn rijk gaat alzoo verre,
hemel en aard hij buigen kan,
de zon, de maan, en sterren.

12. „Tien honderd duizend englen schoon
die liggen steeds gebogen
bij mijn heer vaders hoogen troon,
met neêrgeslagen oogen."
— „Ach, is uw vader dan zoo groot
en aller vromen hoeder,
o liefste, dien ik liefde bood,
wie is toch uwe moeder?"

13. — „Nooit was er op de gansche aard
een maagd zoo rein van leven,
zij heeft mij wonderlijk gebaard
en maagd is zij gebleven."
— „Ach, is uw moeder eene maagd,
zoo schoon en uitgenomen; (vraagt:
verschoon uw dienstmaagd, dat ze
van waar zijt gij gekomen?"

14. — „Ik kome uit mijns vaders rijk.
vervuld met zoo veel vreugden,
die nergens hebben haar gelijk
in schoonheid en in deugden;
daar duizend jaren is één dag,
daar duizend, duizend jaren,
dat is 't, dat weelde heeten mag,
veel deugd' en vreugden baren."

15. — „Och heer, dat staat mij wonder
mijn allerschoonste koning, aan;
laat ons toch haastig heenen gaan
naar uw heer vaders woning."
— „O maagd, dient mij opregt en rein,
mijn rijk zal ik u geven,
daar zult gij eeuwig bij mij zijn,
in groote vreugde leven."

16. Zij gingen alzoo rein en kuisch
door beemden en door weiden,
en kwamen aan een geestlijk huis;
daar wilde Jesus scheiden:
— „mijn allerliefste jongling schoon,
woudt gij mij nu begeven,
nooit hoorde ik zoo droeven toon:
dan moet ik immers sneven."

17. Hij sprak haar zijne meening uit
met vriendschap en met minnen:
„verwacht mij hier, o waarde bruid,
nu moet ik gaan hier binnen."
Hij is ten huizen ingegaan;
zij stond hem te verbeiden;
zij liet zoo menig droeven traan,
omdat hij was gescheiden.

18. Als nu de dag ten avond kwam,
zoo peinsde haar verlangen,
dat zij haar liefste niet vernam,
hij beidde veel te lange.
Toen trad zij nog een weinig voort,
gedreven door de minne,
en klopte en riep: „doet op de poort!
mijn liefste is hier binnen."

19. De poort die werd haar opgedaan,
de poortier kwam te voren,
hij zag de jonkvrouw voor hem staan,
zoo schoon en hoog geboren.
Hij sprak: „wat wilt gij, jonge maagd,
hoe komt gij hier alleene,
wat is 't voor droefheit die u knaagt,
wat is 't dat u doet weenen?"

20. — „Och, die dien ik zoo teêr bemin,
die is mij hier ontgangen:
hij trad tot uwe poorte in,
hij beidt mij veel te lange;
och, noodig hem toch weder uit,
zeg, dat hij mij kom vinden,
eer dat mijn hart van droefheid stuit;
hij is mijn hoog beminden."

21. — „Och maagd, de geen die u hier liet
is hier niet in gekomen,
uw waarde lief die is hier niet,
ik heb hem niet vernomen."
— „Och, vader, wat ontkent gij mij,
mijn lief die ik beminne,
het laatste woordje dat hij zei,
dat was: ik ga hier binnen."

22. — „Zeg gij dan hoe uw liefste heet,
of ik hem eens mogt weten?"
— „Och, vader, dat en weet ik niet,
zijn naam is mij vergeten.
mijn liefste is een koningszoon,
zijn rijk strekt breed en verre,
zijn kleed is hemelblauw en schoon,
bestrooid met gouden sterren.

23. „Zijn aangezigt is melk en bloed,
zijn haren zijn van goude,
zijn wezen is zoo wonder zoet
als ooit geen mensch aanschouwde;
hij kwam uit zijn heer vaders rijk,
om mij met hem te leiden;
nooit zag ik ergens zijns gelijk;
maar ach, hij is gescheiden.

24. „Zijn vader eenen schepter draagt
van hemel en van aarde,
zijn moeder is een reine maagd,
zoo schoon en hoog van waarde."
Die poortier, die zijn stem verhief,
sprak: „Jesus onzen heere!"
— „Ja, vader," zeid' zij, „dat 's mijn lief,
dien ik zoo zeer begeere."

25. — „Wel maagd, is dit uw bruidegom,
dien zal ik u nu wijzen;
kom, allerzoetste dochter, kom,
gij moet niet verder reizen.
Kom dan, o zoete bruid, treed aan,
kom binnen onze wanden,
en zeg, waar komt gij toch van daan,
gewis uit vreemde landen?"

26. — „Ik ben een vorstelijke maagd
gekweekt in hooge staten;
om hem, daar mijn gemoed naar vraagt,
heb ik het al verlaten."
— „Voor al dat gij verlaten hebt,
zult gij veel meerder vinden
bij hem die alle schoonheid schept,
bij Jesus uw' beminden.

27. „Kom in en leef naar mijnen raad,
uw lief zal ik u wijzen,
doe naar mijn woorden, en verlaat
al wat de heidens prijzen;
verlaat uw' vader lief en teêr,
geen afgrond moet gij vreezen,
gedenk aan 't heidendom niet meer,
een Christen moet gij wezen."

28. — „Och vader, wat gij mij verklaart
daar wil ik mij naar schikken,
mijn liefste is mij alles waard,
geen ding kan mij verschrikken."
Hij leert haar in Gods kerk en huis
het regt geloof en leven,
van Jesus wieg tot aan zijn kruis,
rein maagd is zij gebleven.

29. Zij diende God van harten zeer,
zij had een groot verlangen
naar Jesus haar beminden heer,
hij beidde veel te lange.
Toen zij haar leven had volend
en van hier zoude scheiden,
kwam Jesus daar weder present,
hij wilde haar geleiden.

30. Hij nam zijn bruid bij hare hand
met vriendelijke minne,
en bragt haar in zijn vaderland;
daar is zij koninginne;
al wat het hart begeeren mag,
dat werd haar daar gegeven,
daar duizend jaren zijn één dag,
zoo lustig is dat leven.

31. Daar zal zij zonder vrees en schroom,
zoo schoon en hoog verheven,
met Jesus haren bruidegom
altijd in vreugde leven.
Zoo liefelijk is de eeuwigheid,
voor die met Jesus maar verbeidt
in eeuwigheid te baden
in hemelsche weldaden.

8, 4. *sic. Passi, Paesch, en Pinxter-gezangen*; J. C. LE JEUNE: *wil te wezen.* Vgl. I, nr. 142, bl. 536, v. 4: „u eyghen willick zijn". — 8, 6. t.: *edle.* — 11, 3. *sic* H. v. F.; t.: *mij.* — 11, 7—8. *Passi, Paesch en Pinxter-gezangen*: „komt laat ons zamen verder gaan, // ik zal 't u openbaren." — 12, 7. *sic* H. v. F.; t.: *o liefde.* — 14, 8. t.: *vreugden varen.* — 18, 1. t.: *dag en avond.* — 19, 5. H. v. F.: „zegt mij, o maagd, wat gij begeert?" — 19, 7—8. ID.: „zegt mij, o maagd, wat gij begeert? // en waarom gij moet weenen".

Tekst. C. Mr. J. C. W. LE JEUNE, *Letterkundig overzigt*, enz., 's-Grav. 1828, nr. 28, bl. 147, „De Soudans dochter. „Stem: Een boerman had een dochterken", met de aanduiding: „uit een blaauwboekje"; — HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 26, bl. 59, zelfde tekst, en *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 199, bl. 345, nogmaals dezelfde tekst, echter met enkele varianten en weglating van str. 27, 28 en 31.

In de voornoemde *Passi, Paesch en Pinxter-gezangen*, bl. 99, vindt men als tweede lezing: „een geestelyk lied van een Soudaans dochter. Stemme: Een boerman had een dochterken", die, in vierregelige strophe, met oudere spelling en eenige varianten, de strophe 1—11 van le Jeune's tekst teruggeeft, waarop volgen tot slot de strophen 20—29 van A hiervoren, te zamen 32 strophen. HOFFMANN v. F., *Holländische Volksldr.*, bl. 67, deelt mede, dat dit lied door hem slechts in éen jongere verzameling werd gevonden, namelijk in *De nieuwe Oost-indische rooze-boom*, Amst., bij de Erven de Wed. Jac. van Egmont, bl. 3—10, c. 1750. Zooals Dr. G. J. BOEKENOOGEN, t. a. p., bl. 40, doet opmerken, zijn in deze lezing, vergeleken met die van le Jeune (C), de beide voorlaatste regels in alle strophen, buiten de laatste strophe, omgezet; overigens komen beide teksten doorloopend bijna woordelijk overeen. In de eerste strophe bekomt men aldus:

Hoort toe al die vol liefde zyt,
het lust myn geest te zingen
een lied van liefde en vriend'lyckheid,
van groote en schoone dingen.

Een Soudaans dogter, hoog van staat,
ging 's morgens met den dageraad,
gekweekt in duistre landen
door gaarden en waranden.

Zooals men hierboven ziet in str. 31 van B, heeft de transpositie der slotregelen daar reeds plaats gehad. Daardoor verkregen de laatste twee verzen in elke strophe slepend rijm en kon het lied gezongen worden op de 17de-eeuwsche melodie: „ô Holland schoon" (zie hierna: „Hoort vrienden, luistert naar dit lied"). Wellicht werd deze melodie verkozen omdat ze jonger en meer uitgebreid was, en den zanger niet meer verplichtte bij achtregelige strophe de vroegere melodie: „Een (Die) boerman", die toch op vierregelige strophe berustte, voor elke strophe tweemaal te zingen.

Dr. Boekenoogen vermeldt ook eene lezing voorkomend in een 18de-eeuwsch Hs. door een Zaandammer geschreven, geheel overeenstemmend met die in *De nieuwe Oost-indische Rooze-boom*. Van deze thans nog in Noord-Holland bekende „nieuwere berijming" deelt Dr. B. ook de melodie mede, die afstamt van de zangwijs: „ô, Holland schoon". Deze laatste lezing was voor eenige jaren nog verkrijgbaar te Amsterdam bij E. P. A. van de Geer, opvolger van G. van der Linden.

Onder den titel: „Eene oude prent en een oud lied", bespreekt Joan V. in *De navorscher*, XVII (1867), bl. 277 (zie mede bl. 327), eene populaire houtsnede, in het midden derwelke het Soudaansdochterken wordt verbeeld, met het jaartal 1519 en een „bizar figuur", wellicht het merk van den teekenaar. Aan den voet van de prent staat: „Gedrukt te Rotterdam by Johannes Scheffers, boekdrukker in de Prinsestraat". Te oordeelen naar de medegedeelde eerste strophe sluit deze lezing, mede voorgedragen op de wijs: „ô Holland schoon", zich aan bij den tekst van *De nieuwe Oost-indische rooze-boom*, die dus veel jonger is dan de teekening.

Onder de verschillende lezingen naar tijdsorde, vermelden we verder:

Nr. 6 van de losse bladen gedrukt te Gent bij L. van Paemel (1777—1846): „Den bloemmaker of schoon geestelyk liedeken van een Soudans dochterken. Op eene bekende wyse"; aanvang: „Een Soudan had een dochterken", 49 str. Deze tekst is eene moderniseering van A en van B; de abel konstenaer van str. 3, is tot een „habiel konstenaer" geworden. De slotstrophe luidt:

Die dit liedjen heeft gedicht
Godt wilt hem gratie geven,
dat hy mag krygen dat hy begeert,
dat is het eeuwig leven.

Nr. 22 van de losse bladen gedrukt te Antwerpen bij J. Thijs (1783—1834), „Liedeken van een Soudaensch dogterken of van den Blom-maeker, op eene aengenaeme wys"; zelfde tekst als bij van Paemel. — Mone, *Übersicht*, 1838, bl. 229, die den Antwerpschen tekst aanhaalt, doet ten onrechte opmerken, dat deze eene vertaling schijnt te zijn van de lezing voorkomende in *Des Knaben Wunderhorn*

(1806—08); uitg. Reclam, z. j., bl. 14: „Der Sultan hatt' ein Töchterlein", die slechts 15 str. bedraagt.

Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 130, bl. 304, 42 str., zonder bronaanduiding noch melodie, met deze aanteekening: „Deze text is ouder en komt veel beter dan die van Lejeune overeen met het oude duitsche lied geplaetst in *Des Knaben Wunderhorn* (de door Mone aangehaalde tekst) en by Ernest Weyden, *Cöln's Vorzeit*, bl. 272—274: „Der Sultan hatt' ein Töchterlein", enz." Ofschoon W. eene met A gelijkstaande lezing was ter hand gesteld door Mr. L. Ph. C. van den Bergh (zie *De gids*, 1848, I, bl. 807, en Snellaert op W., bl. 546), heeft de uitgever der *Oude Vl. ldr.* zijn tekst samengesteld met behulp van van Paemel's lezing, elke strophe omwerkend, schier elk vers veranderend. Van Paemel's los blad geeft str. 4 van B nagenoeg terug aldus:

Ik heb hem in myn hert zoo lief,
mogt ik hem eens aenschouwen,
ik zoud er om laeten myn vaders ryk
en hem geven myn trouwe.
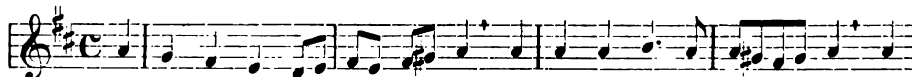
Willems schrijft:

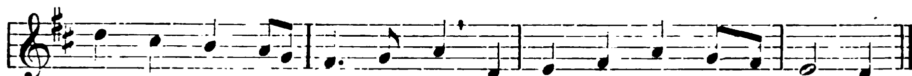
Ick heb hem in mijn hert soo lief,
och, mocht ick hem aenschouwen!
Ick gaf hem ja wel al mijn goed,
ick gaf hem oock mijn trouwe!

J. A. Alberdingk Thijm, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, Amst. 1850, I, bl. 241, „legende, bewerkt door Tonis Harmansz. van Wervershoef", en, leest men bl. 342: „met inachtneming der inkortingen van het lied bij Willems", en, mag men bijvoegen, „ook bewerkt door A. Th. „ad usum Delphini". Str. 5 van A wordt hier:
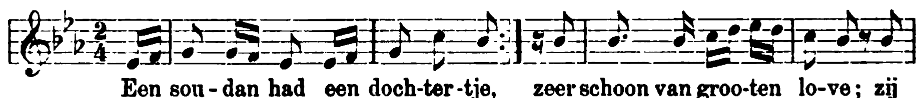
Des nachts, ontrent der middernacht
haer quam een stem te voren;
Heer Jesus sijne soete stem
haer in de nacht liet hooren.
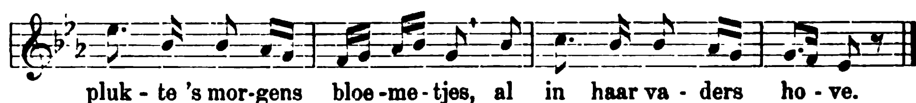
Jos. Alb. en Lamb. Joann. Alberdingk Thijm, *Oude en nieuwere kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 133, bl. 284, moderne bewerking, met eene (zie bl. 318) „melodie opgemaakt uit verschillende mondelinge en schriftelijke mededeelingen", daarom althans niet beter:





De Coussemaker, t. a. p. De tekst, zooals de verzamelaar die, naar hij leert, dien in Fransch-Vlaanderen hoorde zingen, is nauw verwant met van Paemel's uitgave en bevat hier en daar ook regelen, die alleen bij Willems te vinden zijn. De fraaie door d. C. opgevangen melodie, doen wij hierboven kennen. — F. A. Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 1ste uitg. 1852, nr. 73, bl. 43, en 2de uitg. 1864, nr. 52, bl. 55; Willems' tekst gemoderniseerd; „de habiel konstenaer" van van Paemel is hier „een fijne konstenaer" geworden. — Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 34, bl. 55, slechts deze strophe, met de melodie:
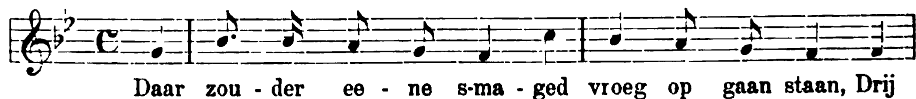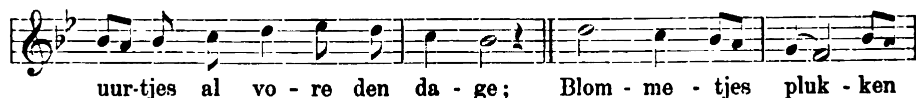




Rond den heerd, Brugge, I (1866), bl. 221, gemoderniseerde lezing „na een oud vlaamsch knielied", zeven en dertig strophen, geteekend G. G. [Guido Gezelle].
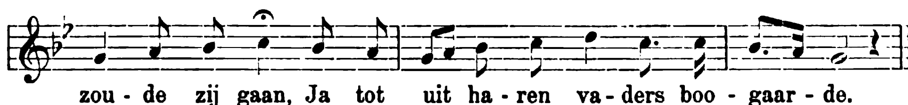
In het tijdschrift *Vlaamsche zanten*, Sint-Niklaas, III (1901), bl. 60, vindt men mede eene lezing van het hier besproken lied, „met de verbeteringen, zooals zij ons door onze medewerkster Vrouw Steyn, meegedeeld werden." De herdruk bestaat uit: 1°. str. 1—32 van bovenstaanden tekst A, letterlijk weergegeven; 2°. str. 33—44 van B, doch eenigszins gemoderniseerd en ook te wenschen overlatend in opzicht van het metrum; 3°. str. 33—35 van A, met bijvoeging eener laatste geijkte strophe: „Die dit liedeken heeft gedicht", enz. (vgl. de slotstrophe bij Willems, t. a. p.).

De in de bovenstaande teksten voorkomende „vader" (poortier) wordt hier tot tot „pater" herschapen, zoodat de verbeteringen van „Vrouw Steyn", misschien meer ascetische dan dichterlijke waarde aan de nieuwere lezing verleenen. De „pater" verschijnt ook wel eene enkele maal in B, str. 35, doch het geldt hier ongetwijfeld eene schrijf- of drukfout.

Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, tweede aflev. (1902), bl. 102, *De blommemaker*, aanvang: „Daar zouder eene s-maged vroeg op gaan staan", met de melodie, 14 str., nu eens van vier, dan weer van zes regelen, verloopen lezing van de van Paemelsche. Ziehier de eerste str.:







Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 1900, bl. 31, spreekt van het lied van *het Soudaansdochterken*, waarmee in 1898 gecolporteerd werd in den omtrek van Huizen door een bewoner dier plaats, die er ook de wijs (eene verloopen wijs, zooals ons die door Dr. W. werd medegedeeld) van kende.

Van de legende bestaat ook eene prozabewerking, het hierboven genoemde volksboek: *Een suverlijc exempel*, enz., waarvan Dr. G. J. BOEKENOOGEN, naar den 16de-eeuwschen druk, eene keurige nieuwe uitgave bezorgde. In een „overzicht van de litteratuur betreffende dit volksboek", drukt Dr. B. de meening uit, dat deze prozabewerking op haar vroegst uit het einde der XVde eeuw zal dagteekenen.
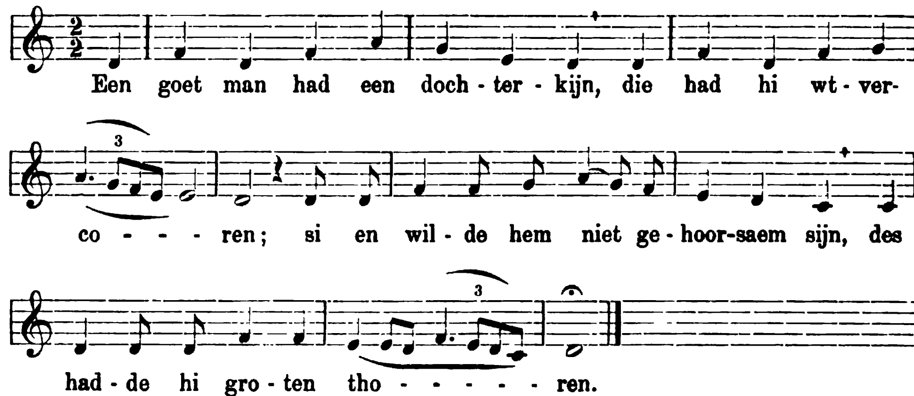
De proza-legende wordt ook in handschriften gevonden. Vier lezingen daarvan komen voor in het tweede deel der *Middelndl. Marialegenden* van Dr. C. G. N. DE VOOYS, Leiden 1903. Dr. Boekenoogen stelt vast, dat een daarvan, nr. 327, bijna woordelijk overeenkomt met het volksboek, terwijl de overige drie, nrs. 221, 326 en 344, eene andere en waarschijnlijk oudere redactie geven van het verhaal, die echter nauw verwant is. Wat van de twee het oudste is: het prozaverhaal of wel het lied van de Soudaans- dochter verklaart Dr. B. niet met zekerheid te kunnen uitmaken. Dr. Kalff, t. a. p., meent, dat het lied van vroeger tijd is dan het verhaal.

Dr. DE VOOYS, die in zijne *Midderndl. legenden en exempelen*, 's-Grav. 1900, bl. 146 vlg., mede de legende van des Soudaans dochter onderzoekt, is van het gevoelen van Dr. Kalff. Misschien, zegt Dr. de Vooys, gaat het proza-verhaal terug op een 15de-eeuwsch lied, waarin de maker der bloemen niet voorkwam, maar dat overigens aan de redactie van Tonis Harmansz beantwoordde. Als een bewijs dat de legende in de XVIde eeuw nog krachtig voortleefde, haalt laatstgenoemde schrijver aan: F. J. VAN DEN BRANDEN, *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool*, 1883, p. 121, waar men leert hoe, toen Keizer Karel den 23sten September 1520 plechtig in Antwerpen werd ingehaald, de gezellen der Violiere gedurende twee dagen speelden het „Spel van Amyca of de Makere der bloemen", waarschijnlijk eene dramatische bewerking van de legende.

Deze is heden in Vlaanderen, zooals blijkt uit het *Iepersch lb.*, nog niet gansch vergeten. Men vindt ze ook terug in *Vertelsels van het Vlaamsche volk*, door ARM. Joos, Gent 1889, bl. 84, en opgeteekend te Turnhout, uitgegeven door Joz. CORNELISSEN, in *Ons volksleven*, Brecht, I (1889), bl. 73.

De legende is ook in andere landen zeer bekend; zie ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2127, bl. 820. In *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, XXXIV (1890), bl. 18 vlg., deelt Dr. J. BOLTE, *Die Sultanstochter im Blumengarten*, naar een Hs. van het einde der XVde eeuw, voortkomende uit een nonnenklooster te Inzigkofen bij Sigmaringen, een gedicht mede, en duidt verder de bronnen van vijf en dertig redacties, meestal liederen, aan, waarin het onderwerp van de Soudaens-dochter wordt behandeld.

633. Een goet man had een dochterkijn.



1. Een goet man had een dochterkijn,
die had hi wtvercoren;
si en wilde hem níet gehoorsaem sijn,
des hadde hi groten thoren.

2. Dat was God die vader wijs,
ende smenschen siele seer schoone;
die sette hi int paradijs,
die coninck vanden throone.

3. Maer die bose viant quaet
hadde dit herde noode,
ende gaf der sielen dyen raet
dat si brack tghebot van Gode.

4. Als God de Heere dat vernam,
dat alsoe was ghevaren,
gheen mensche ten hemel in en quam
wel in vijfdusent iaren.

5. Die sone Gods sprac: „vader mijn,
ic heb so groot verlanghen
om die siel, mijn lief susterkijn,
die de viant heeft ghevangen."

6. Die vader sprac: „o sone fijn,
wildy daer na gaen talen,
so suldy liden druck ende pijn
in also grooter qualen."

7. — „O vader, ic bin daer toe bereyt,"
sprac hi wt rechter minnen,
„ic wil gaen liden druc en leyt,
mach icxse weder vinden."

8. Tot Nazareth hy eerst binnen quam,
daer woonde een maecht ghepresen;
sijn herberge hi eerst by haer nam,
lof moet haer altijt wesen.

9. Daer na track hi te Bethleem claer
ende in Egipten mede
ende sochtse dri en dertich iaer
ontrent Ierusalem die stede.

10. Maer hi en vant die siele niet;
dies was hi seer in dooghen;
hi sochtse in so groot verdriet,
met seer weenende ooghen.

11. Hi was seer met druck bevaen,
ende dacht wt rechter trouwen:
ic sal opten berch van Calvarien gaen
oft icxse daer mocht aenschouwen.

12. Als hi opten berrech quam
en heeft hyse noch niet vonden;
des cruycen boom dat hi op clam
tot dyen selven stonden.

13. Doen riep hi mit stemmen overluyt,
oft si hem kennen mochte,
sijn suster ende lieve bruyt,
die hi so droevich sochte.

14. „O suster," riep hi, „susterkijn
vercoren, mijn vriendinne,
hoe mach dit comen, hoe mach dit sijn,
dat ic u niet en vinde?"

15. Als hi aldus luyde 'riep,
soe overliken seere,
ontspranc si daer si lach en sliep,
ende sprac: „broeder, och heere.

16. „Wat so is die wille van dy,
gheminde broeder vercoren,
niemant en mach doch helpen mi,
ick moet bliven verloren."

17. Doen sprac hi: „lieve susterkijn,
wilt doch met vruechden leven,
hemel ende aerde die sijn mijn,
die wil ick voer u gheven."

18. — „Och lieve broeder, ic segghe di
ick ben in sulcken doghen
al gaefdy hemel ende aerde voer mi,
ghi en sout my niet helpen moghen.

19. „O broeder, also ben ic beswaert
men mochtet niet bescriven,
trect weder tot uwen vader waert,
ick moet verloren bliven."

20. Hi sprac: „suster, dat doet mi we,
maer hoort na mijn verclaren:
al soude ick voer u sterven me,
ghi moet doch met mi varen."

21. — „Och broeder, ick ben in sulcker noot
ende in sulcken liden,
ten si dat ghi voer mi sterft die doot,
so en mach ick niet verbliden."

22. — „O suster, so wil ict dan bestaen,"
sprac hi, met stemmen schoone,
„o vader, het is nu al voldaen,
ontfangt ons in den throone".

23. Aldus so is die siele verlost,
van Christo onsen Heere;
dat heeft hem sijn heylich bloet ghecost.
Lof si hem ymmermeere.

6, 2. *talen*, vragen, vernemen. — 10, 2 en 18, 2. *in dooghen*, in lijden, in pijn. — 12, 1. t.: *berch*, berg. — 12, 3. *cruycenboom*; zie hiervoren III, bl. 2130; *clam*, klom. — 15, 3. *daer si lach en sliep*, daar zij lag te slapen. — 20, 1. *we*, wee. — 20, 3. *me*, mee, mede.

Tekst. *Een devoot eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 147, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 179, aant. bl. 320, hierboven weergegeven. — Dr. J. G. R. ACQUOY, *Middeleeuwsche geest. lder. en leisen*, nr. 10, bl. 20, aant. bl. 53, naar dezelfde bron; — *Het hofken der gheest. liedekens*, Loven 1577, bl. 143, met sterke wijzigingen; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw., kerk. goedk. 1587, sign. E 5 r°, geven, met eenige varianten en jongere spelling, bovenstaanden tekst terug. Volgens de laatstgenoemde twee verzamelingen werd het lied voorgedragen op de wijs: „Een ridder ende een meysken ionck"; zie hiervoren I, nr. 25, bl. 156.

Dr. ACQUOY, *Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming*, bl. 55, waar de bovenstaande tekst insgelijks door hem herdrukt werd, stelt de vraag of en in hoeverre dit lied samenhangt met „Een boerman had een dochterkijn", wijsaanduiding voor: „Die Zoudaen hadde een dochterkijn", het onmiddellijk voorgaande lied.

In WILLEMS' *Kronyk der Kamer van Rethorika te Lier* (Belgisch museum VIII, 1844, bl. 303), leest men: „Anno voorscreven (1532), speelden de *Groeyende* (*Den groeyenden Boom*) een natuerlijck ende schriftuerlijck bewijs van „Den ouden man had een dochterken". — „Deze regel", zegt Dr. G. KALFF, *Gesch. der Nedl. letterk. in de 16de eeuw*, Leiden 1889, I, 245, aant. 1, „maakte den aanvang uit (men mag dit ten minste veronderstellen) van een lied dat voor ons verloren schijnt gegaan. Of was het misschien hetzelfde", voegt de schrijver er bij, „dat aanvangt met den regel: „Een goet man had een dochterkijn?"

Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 176, vindt het niet onmogelijk „dat dit lied („Een goet man") gedicht is als tegenhanger van het veel verbreide, maar als gedicht niet in eene goede lezing overgeleverde „Des Soudaens dochterkijn". De schrijver stelt ook de vraag: „zou misschien het verloren gegane lied „Een boerman had een dochterkijn" dat als zangwijs wordt opgegeven tot een der redacties (Der Blümelmacher) van het lied van de sultansdochter kunnen behooren?"

Aangeh. hiervoren II, bl. 1033.
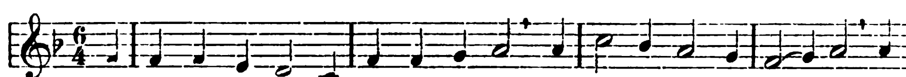
In elk geval staat de fraaie melodie van *Een dev. eñ pr. b.*, zoowel als de door de Coussemaker opgevangen zangwijs: „Die Zoudaen", enz., in verband met Gevaert's hiervoren, bl. 2459, aangehaalde 10de thema, en behooren beide in de XVde eeuw thuis. Beide liederen hebben denzelfden strophenbouw, zoodat de melodie van het eene lied ook op het andere past.

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p., zonder wijsaanduiding; — Dr. ACQUOY, *Mdl. geest. lder.*, enz., t. a. p.

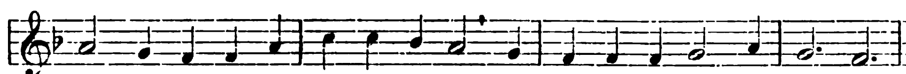
---

634. Heer Jesus een ionghe maghet ontboot.

A.



Heer Je - sus een ion-ghe ma-ghet ontboot, oft sij wou lee - ren ster - ven, oft



sij wou ster-ven den bit - te - ren doot, der we -relt ghe-nuch - te der - ven.

1. Heer Jesus een ionghe maghet ontboot,
oft sij wou leeren sterven,
oft sij wou sterven den bitteren doot,
der werelt ghenuchte derven.

2. „O Heere, seet sij, Heere mijn,
ick ben noch ionck en vrome;
als mijn ionghe daghen leden sijn,
dan sal ick tot u comen."

3. — „Maar als u ionghe daghen leden sijn,
comdi mij dan te spade;
soo suldy lyden die eewighe pijn
en derven mijn ghenade."

4. Die maghet woude ter scholen gaen,
sterven soo soude sij leeren;
wie vantse in haren weghe staen?
Jesus van Nazareene.
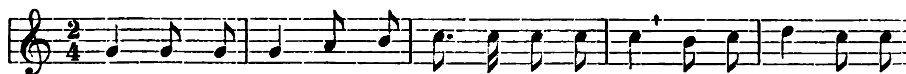
5. Hij nam die maghet bijder hant,
hij leydese alsoo schoone,
hij leydense van daer int hemels lant;
daer gaf hij haer een croone.

6. „Och Heere," seet sij ootmoedelijck,
„wat loffelijcke croone;
ick wil u loven eewelijck
voor desen grooten lone."
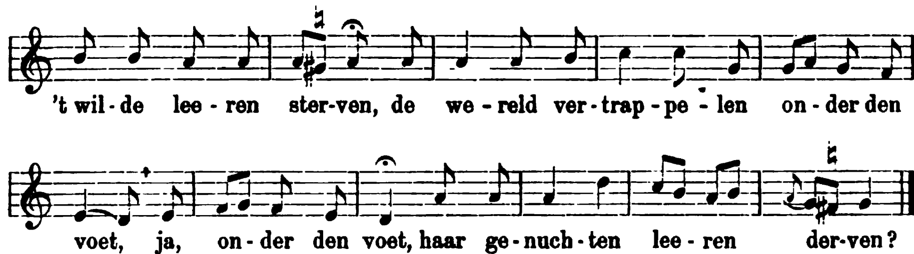
5, 1—2. Vgl. hiervoren nr. 632, bl. 2451, „Die Zoudaen", enz., A, str. 13 en aant. bl. 2457.

Jesutje had er een maagdetje ontboon.

B.



Je - su - tje had er een maag - de - tje ont-boon om te vra - gen, als



1. Jesutje had er een maagdetje ontboon
om te vragen als 't wilde leeren sterven,
de wereld vertrappelen onder den voet,
ja, onder den voet,
haar genuchten leeren derven?

2. „Heer' Jesus," zei zij, „heere Jesus van mij,
en ik ben er nog zoo jong van jaren."
— „Als ik u roepe, gij moet er met mij,
gij moet er met mij,
of gij moet derven mijn genade."

3. — „Zoud' ik uw genade, heere Jesus zoet,
en uwe liefde dan moeten derven?
Ik zal er veel liever van nu voortaan,
ja, van nu voortaan,
van jongs af mij leeren versterven."

1, 2. *als* = of.

Tekst. A. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 99, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — herdrukt door W. MOLL, *Johannes Brugman*, 1854, II, bl. 184, t. p. waar de schrijver handelt over de „Liederen op Jezus' zoekende ozndaarsliefde"; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 179, „op de wijse: „Het was een kindt", zelfde tekst met enkele varianten.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 17 B, bl. 100.

Tekst en melodie. B. LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 29, bl. 48.

635. Daer was eens een maegdeken jong en teêr.

A[1].

Daer was eens een maeg - de - ken jong en teêr, zy be - min - de - ge

zeer ha - ren God en ha - ren Heer; zy bad ge - du - rig zon - der op-

hou - den: „Hee - re, laet my, Hee - re, laet my u eens aen-schou-wen!”

1. Daer was eens een maegdeken jong en teêr,
   zy bemindege zeer
   haren God en haren Heer;
   zy bad gedurig zonder ophouden:
   Heere, laet my (*2 maal*) u eens aenschouwen!"

2. Jesus heeft aen haer gevraegd:
   „zuivere maegd,
   die my zulke liefde draegt,
   hebt gy my liever als uw leven,
   wil my dan (*2 maal*) het seffens geven?"

3. Het maegdeken, met vlytigheid,
   heeft gezeid:
   „Heere, daertoe ben ik bereid;
   van liefde moet myn hertjen breken."
   En terstond (*2 maal*) is zy bezweken.

2, 5. bijgev. — 3, 5. bijgev.

A². (VARIANTE).

1. Daer was een maeghdeken jonc ende teer,
   sy beminde seer
   haren God ende haren Heer;
   sy bad ghedurich sonder ophouden:
   „Heere, laet my u eens aenschouwen!"

2. Jesus die heeft haer ghevraeght:
   „suivere maeght,
   die my sulcke liefde draeght,
   hebdy me liever als uw leven,
   willet my dan seffens gheven."

3. Het maeghdeken met vlijtigheit
   die heeft gheseit:
   „Heere, daertoe ben ick bereit:
   van liefde moet mijn herteken breecken."
   Ende terstont is sy besweecken.

Er was een maagdetje jong en teer.

B.

Er was een maag-de-tje jong en teer, zij be-min-de zoo zeer

ha-ren God en ha-ren Heer; zij heeft de we-reld gaan ver-

za-ken, om al-zoo, om al-zoo bij God te ge-ra-ken.

1. Er was een maagdetje jong en teer,
   het beminde zoo zeer
   haren God en haren Heer;
   zij heeft de wereld gaan verzaken
   om alzoo bij God te geraken.

2. 's Avonds in haar cabinet,
onverlet,
bad zij zoo vurig in haar gebed,
en zij bad zonder ophouen:
„Heer, wanneer ga ik u aanschouwen?"

3. Jesus en zijn moeder schoon,
in persoon,
hebben zich aan haar vertoond
omringd van d' engelsche scharen,
die daar al gekomen waren.

4. Jesus heeft aan haar gevraagd:
„zuiver maagd,
gij die mij zoo een liefde draagt,
hebt gij mij liever als uw leven,
wil mij dan uw jong hertje geven?"

5. 't Maagdetje met vlijtigheid
heeft gezeid:
„Heer, daartoe ben ik bereid,
van blijdschap moet mijn herte breken."
En terstond is zij bezweken.

6. Die hier sterft uit liefde groot,
zonder nood,
rust al in Maria's schoot.
Zij is ten hemelwaart opgenomen
en alzoo bij God gekomen.

4, 4. ontbreekt; bijgev. naar A[1], str. 2. — 6, 3. t.: *rusten in*, enz.

Tekst. A[1]. J. W. Wolf, *Wodana*, Gent 1843, bl. 76, „Van het maegdeken", mededeeling van Mevr. Courtmans te Gent. Str. 4, 5 en 6 aldaar, met opschrift: „Andere melodie", behooren bij een ander lied, variante van: „Ach, dat ik in den hemel ware"; zie onmiddellijk hierna, bl. 2484; — **A[2].** (*Variante*). Prudens van Duyse, *Het klaverblad*, Brussel 1848, bl. 265, „een luttel na eene mondelingsche opgave gewijzigd". Dit lied verstrekte P. v. D. tot bron voor het t. a. p., bl. 65, te vinden gedicht, getiteld: „De non".

Melodie. Deze wijs is ontleend aan het „air des Feuillantines", zie hierna.

Tekst en melodie. B. Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 27, bl. 45, die als bron voor de melodie aanduiden „l'air des Feuillantines". Dat deze zangwijs zou ontaard zijn met den aanvang van de eerste strophe, berust op eene dwaling:

Er wás een máagdetje jóng en téer,
het beminde zoo zéer,

heeft hetzelfde metrum als de aanvang der volgende strophe:

's Ávonds ín haar cábinét,
ónverlét, enz.

De door L. en F. medegedeelde wijs is mettertijd verwaterd.

De melodie „des Feuillantines" heeft haar naam te danken aan een lied waartoe o. 1650 aanleiding gaf de geschiedenis van de vrouw van den Voorzitter l'Escalopier. Dit lied is te vinden in *Le nouveau siècle de Louis XIV*, Paris 1857, bl. 45. Het vangt aan:

On a vu venir Charot,
le nez haut,
monté sur de grands chevaux,
disant: vous êtes mutine;
vous irez,
vous irez aux Feuillantines.

„Les Feuillantines" was de naam van een vrouwenklooster te Parijs. De hertog de Charot, schoonbroeder van den Voorzitter, bewoog dezen laatste zijn eigen vrouw in dat klooster te doen opsluiten. „Ces couplets", leest men, t. a. p., „ont rapport à un scandale qui amusa et occupa tout Paris. On peut voir dans Tallemant des Réaux, t. VI, p. 174, édit. in-18, *l'historiette* de la présidente l'Escalopier. C'étoit une demoiselle Germain, riche, blonde et de belle taille. Le mari ne songeoit qu'à lire Tacite. Celui des galants de la femme qui fit le plus de bruit fut Vassé, qu'on surnommait à la cour *Son Impertinence*. Cela alla si avant que le mari fit enfermer la dame aux Feuillantines du faubourg Saint-Victor où il avoit une parente. On fit là-dessus des chansons qui coururent dans tout le royaume. (Plusieurs de ces couplets se trouvent dans les *Vaudevilles de cour dédiés à Madame*. Paris, Charles de Sercy, 1666, t. II, p. 170; mais les noms ont été supprimés)."

De melodie met opschrift: „l'Air on me tue, on m'assasine (*sic*), etc." doet zich voor in *La clef des chansonniers* van J.-B. Christ. Ballard, Paris 1717, I, bl. 88. voor een drinklied:

Vien, Bac - chus, à mon se - cours, Les A - mours Con - spi-
rent con - tre mes jours: Ton jus é - tein - dra peut - ê - tre Tous les
feus, Tous les feux qu'ils ont fait naî - tre.

Eene andere lezing met opschrift: „Noël — Dans les ombres de la nuit. Air des Feuillantines — D'après un cantique de 1732", is te vinden bij R. GROSJEAN, *Airs des Noëls Lorrains*, Saint-Dié des Vosges, 1862, nr. 12, bl. 7.

Het lijdt geen twijfel, de strophenbouw duidt het aan, of de tekst A werd mede op de wijs van „les Feuillantines" gezongen.

De wijs: „Les Feuillantines" wordt aangehaald o. a. in: *Het Brabandts nachtegaelken*, Brussel 1656, bl. 150, „van de Fueillantinen", voor: „Hoort ghespelen wie ghy zijt"; — *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, IV, bl. 49, „stemme: „Feulientine", voor: „Wie wil hooren een nieuw lied, hier geschiet" (lied van Carasene); — *Le théâtre de la foire*, Paris 1721, verzameld door Le Sage et D'Orneval, I, bl. 331, voor: „Taisez vous, vieux précepteur", en III, bl. 452, voor: „Vous verrez l'évènement", enz.; de daar voorkomende melodie is telkens dezelfde als bij Ballard; — *Les plaisirs de la société*, Amst. 1761, V, bl. 232, voor: „Quand on est sur le retour // de l'amour", nogmaals dezelfde melodie als bij Ballard.

De melodie met opschrift: „Waarom quelt gij mij dan soo", nr. 111, van *Oude en nieuwe Hollantse boeren-lieties*, Amst., 2de dr., z. j., c. 1700, is eene verloopen lezing van de wijs „des Feuillantines".

636. Ach! dat ik in den hemel ware.

A.

„Ach! dat ik in den he-mel wa - re al bij mijn zoe-te lief, hoe blij-de zou ik zin - gen van Je-sus, mij-ne min-ne, min-ne, min, van Je-sus mij-ne min-ne, min-ne, min, en mijn brui-de-gom is er in."

1. „Ach! dat ik in den hemel ware
al bij mijn zoete lief,
hoe blijde zou ik zingen
van Jesus, mijne minne, minne, min, *(2 maal)*
en mijn bruidegom is er in."

2. — „Wie klopt er hier op mijn deurtje,
die daar zoo blijde zingt?"
— „'t Is een zeer proper maagdetje,
en 't zou zoo geern binnen, binne, bin, *(2 maal)*
en zijn bruidegom is erin."

3. — „Is 't een zoo proper maagdetje,
en zou het zoo geern bin?
Staat op nu, engelen allegaar,
en laat dees maged binnengaan,
en laat dees maged binnen, binne, bin, (*2 maal*)
en haar bruidegom is erin."

4. Maar als dees maged binnen was,
het was er al in vreugd;
de engelen namen 't al hand en hand,
Heere Jesus droeg den rozenkrans,
en Maria ging vooren, voore, voor, (*2 maal*)
en ons maagdetje wierd gekroond.

B.

1. „Wie klopt er hier op dat deurken,
en die hier zoo lustig zyt?"
— „En 't is een zoo proper maegdeken,
en 't zou zoo geren binne, binne, bin,
en 't zou zoo geren binne, binne, bin,
haren bruidegom is er in."

2. — „Is 't een zoo proper maegdeken,
en zou het zoo geren bin?
En staet op, myn engelkens altesam,
en gaet haelt de schoone maegd, binne, binne, bin,
en gaet haelt de schoone maegd, binne, binne, bin,
haren bruidegom is er wel in."

3. En als de schoone maegd binnen kwam
en daer was er al een vreugd!
En de engelkens dansten daer hand aen hand,
Heere Jesus droegere den roozenkrans,
en Maria die ging voore, voore, voor,
en het maegdeken wierd gekroond.

Tekst en melodie. A. Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 28, bl. 47, „De hemelsbruid". — Vgl. hiervoren II, bl. 1828, de aanvang van de melodie: „Ein Schifflein sah ich fahren".

Tekst. B. Wolff, *Wodana*, Gent, 1843, bl. 77, waar deze strophen, medegedeeld aan W. door „Mevr. Courtmans, te Gent", bij vergissing, worden aangezien als eene variante van het lied: „Daer was eens een maegdeken jong en teêr"; zie het onmiddellijk voorgaande nummer.

637. Had ick eenen getrouwen bode.

Had ick ee-nen ge-trou-wen bo-de en die waer hoghe van pri - se, ick sou-den seyn-den in mijn va-ders lant; mi en lust hier niet lan-gher te bli - ven.

1. Had ick eenen getrouwen bode
en die waer hoghe van prise,
ick souden seynden in mijns vaders lant;
mi en lust hier niet langher te bliven.

2. Ick heb gheleeft so menigen dach
in also groter qualen,
ic sou so gaerne ontbonden sijn,
woude my mijn vader thuyswaert halen!

3. Als ic de werelt wel oversie,
so wort mijn herte so bange,
want ick so menighen verborghen strick
al voer mijn ooghen hanghen. sie

4. Ten is voerwaer gheen wonder groot,
al wort mijn hertken dickwils banghe;
daer wort soe menighe duechdelijck
met desen stricken ghevanghen.

5. Al had mi al dese werelt lief
met herten wtvercoren,
had ick Ihesum in mijn herte niet,
so waert toch altemael verloren.

6. Als ic dese werelt al oversie,
so en vinde ik nergens ruste;
waer ic mi keere oft wende, sie,
ic ligghe in swaren suchten.

7. Ic wil gaen al de werelt loos
met haren stricken laten varen,
ende seynden eenen trouwen bode
tot God minen hemelscen vader.

8. Als hi mijn druckelike stemme hoort
in sinen ooren luyden,
hi heeft mi so herteliken lief,
hi sal mi wel haest verbliden.

9. Die bode liep seer haestelijc
tot God haren hemelscen vader,
hi badt hem also vriendelijck, (len.
dat hi sijn kint woude thuyswaerts ha-

10. „Segt minen kinde seer haestelijc,
si moet een luttel verbeyden;
mijn-sone heefter op aertrijck
so veel om haer gheleden.

11. „Hy heeft haer costelijck hemels broot
tot haren troost ghelaten;
nochtans en was si niet te vreden,
si en wilde noch hoogher dingen
smaken.

12. „Segt haer, si moet de herde noot
der bitter dood ierst craken,
eer si die kerne der soeticheyt
van mijnre godheyt mach smaken.

13. „Segt haer, de bruloft is al bereet,
dat broot dat is ghebacken,
die croon die ooc seer blinckende steet,
den wijn, die salmen tappen.

14. „Die camer daer si in wonen sal,
die is so lieflijck den ooghen;
daer sal si sien, dat Paulus sach
doen hi was op ghetogen.

15. „Hier mede troost mi mijn beminde
bruyt,
ende segt haer, dat si op mi wil dincken;
ick wil altoos haer stierman sijn
als haer haer scipken wil ontsincken."

16. Die ons dit liedeken eerstwerf sanc,
met swaren druck is hi bevanghen;
om te comen daermen heer Iesum siet,
daer na staet al sijn verlangen.

3, 4. t.: *blivven.* — 6, 3. *sie* bijgev. — 10, 3. t.: *heeft op aertrijcke.* — 12, 1. t.: *not.*

Tekst en **melodie.** *Een dev. eñ prof. boecxken,* Antw. 1539, nr. 29, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 50, zonder wijsaanduiding, met de melodie die men terugvindt in Ps. 14, *Souterliedekens,* Antw. 1539, „na die wise: Een ridder ende een meisken ionc" (zie hiervoren I, nr. 25, bl. 156). „Had ic eenen ghetrouwen bode", wordt aangehaald als wijs in *Een dev. eñ pr. b.,* nr. 210, bl. 241 (zie hiervoren III, bl. 2245) voor: „Tis recht dat wi die maget eeren".

---

638. Adieu, natuerlyc leven mijn.

A-dieu, na-tuer - lyc le-ven mijn, a-dieu, so-laes en-de al-le mijn

vruecht, adieu, het moet ghesceyden sijn van al dat ghe-ne dat nu mijn her-te ver-

huecht. Mi en sal niet bli-ven dan die duecht. Dat ic hier vin-de, wort mi on-

to - gen: ionc - heyt, schoon-heyt, so - laes en - de al - le mijn

vruecht; wie dat u mint, hi wort be - dro - gen.

1. Adieu, natuerlyc leven mijn,
adieu, solaes ende alle mijn vruecht,
adieu, het moet ghesceyden sijn
van al dat ghene dat nu mijn herte verhuecht.
Mi en sal niet bliven dan die duecht.
Dat ic hier vinde, wort mi ontogen:
ioncheyt, schoonheyt, solaes ende alle mijn vruecht;
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

2. Adieu, werelt ende u ghesinne,
adieu, ghy aertsce compaengyen,
adieu, tes al verloren minne,
dat wi beminnen te desen tyen;

adieu, het is al fantasie.
Al sidy schone voer den ooghen,
tes al verdriet ende bitter lyen;
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

3. „Adieu" is een ontroostelyck woert,
ghevoele ick wel in minen moet;
„adieu" ghi hebt mijn herte verstoert,
och sceyden, ghi my trueren doet.
Ic hope, ghi sult mi wesen goet
als ic hier namaels sal verhoghen;
och werelt, valsch fenijn, al smaect ghi soet,
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

4. Adieu, dat ic te minnen plach,
van u te sceyden, dat doet mi pijn;
natuere roept: „o wi, o wach!"
Adieu, bose werelt, vals fenijn;
ghi hadt verblint dat herte mijn,
dat ghi mi seyt, vinde ick ghelogheu:
ick meynde het hadde alsoe ghesijn;
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

5. Adieu, al sidy mi nu arbeyt;
maer als die siele van God moet scheyden,
och lacy, dat is veel meerder leyt,
dat oerdeel si dan moet verbeyden;
waer sal si haer dan gaen vermeyden?
Want nyemant en sal haer helpen moghen;
dan salsi moeten wenen en screyen;
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

6. Aldus dacht ic in minen sinne:
tes beter dat ic mi bekeere
en ick inden strick ghevangen binne,
ende dat ick mi keere tot onsen Heere;
wat soude mi baten der werelt eere,
als ick quame in so swaren doghen?
Dat ick haer hebbe ghedient, dat rout mi seere;
wie dat u mint, hi wort bedrogen.

7. Ick bid u bloeme boven alle vrouwen,
Maria, neemt mi in u behoet;
op u staet alle mijn betrouwen,
als ic mijn leven laten moet,

dat ghi den viant van mi doet.
Om mijn verdriet is al sijn pogen;
bescermt mi vander hellen gront!
Die anders mint, hi wort bedrogen.

8. Maria, bloem der amorosen,
ghi sijt een tresoor vol alder duecht,
ghi sijt vol minnen ghelijck die roose,
ghi sijt een prieel, des hemels vruecht,
ghi sijt die mi verbliden muecht;
u langhe derven brengt mi in doghen;
coemt mi te hulpen, suyver iuecht!
Wie anders mint, hi wert bedroghen.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 65, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 87; — J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Vier-en-twintig liederen uit de 15e en 16e eeuw*, Amst.-Leipz. 1890, nr. 10, bl. 16, str. 1 en 3; — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederl. voor de kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 347, tot bewijs hoe „het scheiden van de wereld was voor vele bekeerden geen lichte zaak . . ."

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p.; — J. C. M. VAN RIEMSDIJK, t. a. p. — Aangeh. hiervoren III, bl. 2241.
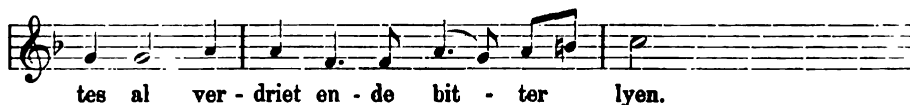
In den regel verkrijgen de verzen, in al de strophen, vier accenten; het zevende vers der eerste, derde en zesde strophe schijnt echter onregelmatig, ten ware men scandeerde:

Str. 1: Ióncheyt, schóonheyt, soláes ende alle myn vrúecht.
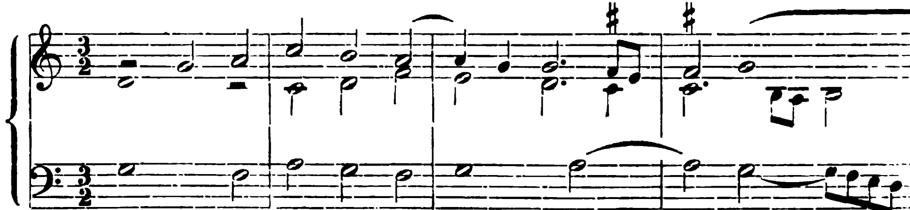
Str. 3: Och wérelt, valsch feníjn, al smáect ghi sóet.
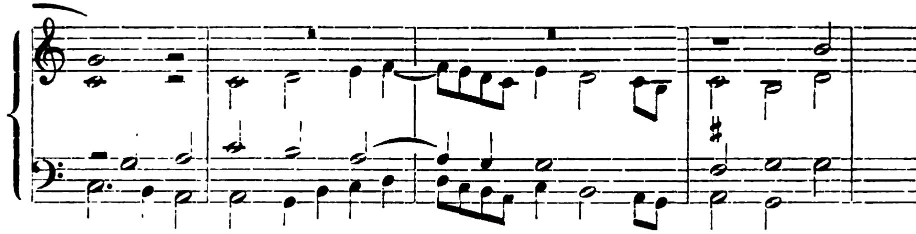
Str. 6: Dat íck haer hebbe ghedíent, dat róut mi séere.

Het zevende vers van str. 1 vergeleken met het tweede vers derzelfde str. en met het zevende van str. 2, 4, 5, 7 en 8, doet zien, dat het eerstgenoemde een accent te veel heeft. Str. 2, v. 7 zou men dus moeten zingen:



AMBROS, *Geschichte der Musik*, 2de uitg., Leipzig 1881, III, bl. 264, vermeldt naar den Codex Basevi te Florence, een meerstemmig lied: „Adiou naturlic lewen min" (*sic*, volgens het Hs.: „Adieu, naturlic leven myn") van Collinet de Lannois, dat aanvangt:





Moeilijk ware het in deze compositie de melodie van *Een dev. en prof. boecxken* terug te vinden.

---

639. Ten was noyt mensche van sonden.

(1) De slotnoot ontbreekt in den tekst.

1. Ten was noyt mensche van sonden,
van sonden so versaecht,
had hijs groten rouwe,
en Gode sijn liden claecht
ende voort op hope levet,
God die Heere is al so goet,
dat hijt hem al verghevet.

2. Wij willen God gaen dienen,
hi salt ons loonen bat,
hi wil ons gaerne gheven
sinen eeweliken schat,
die niet en mach vergaen,
daer eenen dach meer vruechden is
dan hier vijfduysent iaer.

3. Aen God van hemelrike
staet alle mijn toeverlaet,
want alle dese werelt
in sijnder hulden staet,
daer sonder niet en mach sijn
eenen corten ooghenblick;
dat is ons allen aen schijn.

4. Hi wacht hem also wale,
die hem te wachten heeft;
men vint in niemant trouwe,
in gheenen mensche die leeft,
dan aen den rijcken God;
wouden wij dat wel verstaen,
wij onderhielen sijn ghebot.

5. Dese boose werelt
en is anders niet
dan loos, quaet ende vals,
onghestadich als dat riet
dat voer alle winden helt;
so wie der werelt volgen wil,
sijn herte blijft onghestelt.

6. Dese valsche werelt is
broosscher dan een ghelas;
ten was noyt eenich mensche,
hoe hooch hi gheboren was,
hi en sterf, ende wert niet
met alle sinen groten goede,
daer hi hem toe verliet.

1, 2. *versaecht* = verschrikt. — 1, 3. *Had hijs*, had hij des, had hij daarvan. — 2, 2. *bat*, zeer goed, zeer wel. — 3, 4. *hulde*, genegenheid, gunst. — 4, 1. De zin is: hij zij op zijne hoede. — 4, 5. *rijcken*, machtigen. — 5, 7. *ongestelt*, onvast, wankelend. — 6, 2. *ghelas*, glas. — 6, 5. *hi en sterf*, of hy stierf; — *wert niet*, verging tot niet.

Tekst en melodie. *Een devoot eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 90. uitg. D. F. Scheurleer, bl. 116, „dit is die wise van Ick weet noch een maghet". — Aangehaald door Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 22, als eene bittere klacht. — De zangwijs behoort tot de „verdwaalde melodieën", vgl. hiervoren III, nr. 478, bl. 1858: „Kinder swijcht, so moochdi horen"; nr. 575 B, bl. 2259: „Die alder soetste Iesus", en nr. 576, bl. 2262: „Heer Jesus, uwen brunen cop."

---

640. Bereyt u huys ter stont.

1. Bereyt u huys ter stont,
niet langhe en moechdy leven;
al sidy nu ghesont,
schoonheyt sal u begheven;
al sidy schoon oft rijck,
ten mach u niet langhe dueren.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

2. Alst God den Heere belieft
so moeten wij van hier sceyden,
en sidy dan niet bereet
men sal niet na u beyden;
het is hier eenen corten tijt,
onseker is die ure.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

3. Leest ende wilt verstaen,
ghi sullet vinden bescreven:
gheringe sal hier vergaen
den tijt van onsen leven;
iolijt in deser tijt
verkeert gheringe in trueren.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

4. Edel, proper, schoon oft rijck,
hoe moechdy u verbliden,
ghi sult doch sekerlijck
tot sijnder eerden ghediden;
dachte ghi dit hier altijt
het wert soet, dat nu is suere.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

5. Nu bid ick u, reyne maecht,
Gods moeder wtvercoren,
dat ghi van my veriaecht
des vyants quaet becoren,
ende weest mi troostelijck
in mijnder laetster uren.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

6. Dit liedeken is ghemaect
tot Machelen in die stede;
die hinck aent cruyce naect
verleene ons allen vrede;
hi was noch inden strijt
ende blide van naturen.
Hi staet seer wanckelijck,
die rust op creatueren.

3, 3 en 6. *gheringe* = snel, spoedig (Verdam). — 4, 3—4. = gij moet het (den adel, de schoonheid, enz.) toch zeker tot zijn eer doen strekken.

Tekst. *Een devoot eñ prof. boecxken,* Antw. 1539, nr. 194, bl. 226, „op die selve wise", d. i. op de wijs van: „Minen gheest is mi ontwaect", die ook diende voor: „Och ligdy nu en slaept" (zie hiervoren I, nr. 76, bl. 348), tekst hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken,* Amst. Cornelis Claesz., z. j. (geest. goedk. Antw. 1570), bl. 55 v°, „op de wijse: Hoe lustelijck is ons die coele mey gedaen", een lied dat anderen strophenbouw heeft; zie hiervoren III, nr. 554,

bl. 2175. In laatstgenoemde verzameling, bl. 56 r°, heeft het lied: „Och legdy nu en slaept o levende Gods soone" (zie hiervoren I, t. a. p.), nochtans mede tot wijsaanduiding: „Hoe lustelic is ons die coele mey ghedaen".

Eene andere lezing, 4 str., variante van str. 1, 2, 4 en 5 van bovenstaanden tekst, is te vinden, met de zangwijs, in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 166, en zonder deze, in *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 208, „op de wijse: „Hoe lustelijck is ons", enz.; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Gheest. harmonie*), Embrick 1621, exemplaar zonder titelblad, uitg. 1633 (?), nr. 45, bl. 59, zonder wijsaanduiding.

Vlaamsche zanten, maandschrift, Sint-Nikolaas, III (1901), bl. 180, 8 str., nagezongen door Cam. Verberckt, Liezele (Antwerpen), en met de aanteekening: „Item geestelycker melodye, 1620".

Dit lied wordt aangehaald door Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 311, onder de „vermanende liederen". De melodie voorkomende in *Het prieel*, t. a. p., ook bij Stalpaert, *Extract. catholicum*, Loven 1631, bl. 4, voor: „Waerom is't dat ghy maeckt", ontdaan van de fioritures, die zij in beide uitgaven heeft verkregen, luidt aldus:

Eene derde melodie met wijsaanduiding: „Bereydt u huys terstondt", voor het lied: „Betert, o sondaer quaed // u leven ende seden", is te vinden bij B. van Haeften, *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 244. Deze zangwijs dient ook voor: „Ic weet een reyn casteel"; zie hiervoren II, nr. 248, bl. 899, vlg.

„Bereydt u huys", enz., wordt aangehaald als stem bij Stalpaert, *Gulde-iaers feest-daghen*, Antw. 1635, bl. 349, 452, 458, 804, 982, 1173, voor: „Hermannus, 't heyligh kind"; — „Eert God-bevruchte ziel!" — „Den leeu, het wreede beest"; — „Bernarde, die Calvijn"; — „Arteemjus Viceroy"; — „Venetiaensche stad". De aanvang van dit laatste lied wordt insgelijks als stem aangegeven voor de aangeduide liederen, bl. 452, 458; — *Medenblicker scharre-zoodtje*, Medenblick 1650, bl. 108, voor: „Al scheent in ongheval".

Een schimplied op Vondel's *Palamedes*: „Vond'len uw *Vondel-kint*", dat van 1625 dagteekent (uitg. Van Lennep-Unger, 1621-25, bl. 341), heeft tot wijsaanduiding; „Bereyt u huys terstont, *oft* Ick weet een reyn casteel, etc."

641. Ic heb de werelt seer bemint.

1. Ic heb de werelt seer bemint,
si heeft mi heel van God getogen;
nu héb ick ooc al versint,
hoe mi die werelt heeft bedrogen.
O God, het is in u vermoghen,
wilt mi nu ontfermen noch.
O valsche werelt, ghi hebt my al geloghen,
in u en is niet dan bedroch.

2. O werelt. ghi sijt toch een partie
teghens God, het is claer beseven,
want nijdicheyt en hoverdie
sijn ter werelt al verheven:
niemant en soecket dat eewich leven,
dat mach ic wel segghen noch.
O valsche werelt, ic heb u wel beseven,
in u en is niet dan bedroch.

3. Gulsicheyt en overdaet
en zijn nu ter werelt al gheen sonden,
overspel seer fornicaet,
al zijn die over al ghevonden;
om gelt, om goet, ontbint men alle sonden;
dat mach ick wel segghen noch.
O valsche werelt, als ick u wel duergronde,
in u en is niet dan bedroch.

4. Als ick die werelt wel besie
en bekenne haer ghebreken,
laet ons dan tot Christum vlien
en de werelt heel versteken;
aen hem en sal ons niet gebreken,
want hi is der menschen soch.
O valsche werelt, ick heb u al duerkeken,
in u en is niet dan bedroch.

5. O hemelsche Vader ghebenedijt,
wilt mi van dit vlees verlaten,
dat wi door Cristum werden bevrijdt,
want wi zijn al broossche vaten;
de werelt met haren ondersaten
heeft mi nu bevangen noch.
O valsche werelt ten mach u niet baten,
in u en is niet dan bedroch.

6. O Vader inder eewicheyt,
wilt mi uwen gheest ingheven;
de werelt heeft mi heel verleet,
si doet mi na den vleessche leven,
het welc de siele brenct in sneven,
verloren inder hellen troch.
O valsche werelt, ic heb u claer beseven,
in u en is niet dan bedroch.

2, 2. *beseven*, verl. deelw. van beseffen, verstaan. — 3, 4. t.: *al zijn de.*

Tekst. *Antw. lb.*, 1544, nr. 196, bl. 301, „een nyeu liedeken", hierboven weergegeven; — *Een Amstelredams amor. lb.*, 1583, bl. 108*b*, „op die wise: Mijn hert is my ontween geclooft // wie sal my" (zie hiervoren I, nr. 105, bl. 430). — Aangeh. door Dr. F. C. WIEDER, *De Schrift. liedekens*, 1900, bl. 130 en *Regist.* nr. 409.

Melodie. In I. FRUYTIERS' *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, nr. 7, bl. 23, vindt men, voor het lied: „Myn kindt u wercken doch begint", de melodie met wijsaanduiding: „Een out grysaert: oft, Ick heb de weerelt seer bemint"; zie hiervoren II, nr. 260, bl. 938: „Den winter comt aen".

---

642. Wilder dan wildt, wie sal my temmen.

1. Wilder dan wildt, wie sal my temmen,
plach ick te singhen vroech ende laet;
ick heb geluystert na Christi stemmen,
die heeft my getrocken tot anderen staet.

2. Ick was soo wilt, 't mocht aen my blijcken,
als eenen voghel vliecht in de locht;
Heer Jesus heeft my met sijn practijcken
soo soetkens al in sijn net ghebrocht.

3. Vry, liber, en los, en onghebonden,
mijn willeken volchde ick over al;
dat heeft my doen vallen in soo veel sonden,
het welck ick met recht beklaghen sal.

4. Heer Jesus leert my mijn willeken breken,
al vallet my somtijdts hert en swaer;
daer door kan ick veel quaedts versteken,
in alles gherust volgh' ick hem naer.

5. Ick plach te gaen proncken lancks de straten,
verciert als een goddinneken ient;
heer Jesus heeft my dit doen verlaten,
mijn kruysken opnemen, dat hy my sent.

6. Cupido begon my heel te minnen
en te bestralen met sijn venijn;
nu leer ick aen Jesum vast leggen mijn sinnen,
om gracy te vinden voor sijn aenschijn.

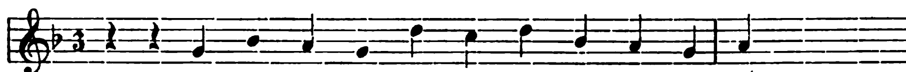
7. Voor 't slempen, en dempen, en triomferen,
oock danssen en springhen met herten bly,
moet'ick nu vasten en abstineren;
mijnen tijdt beschreyen, is mijn party.

8. O Prince, ick wacht mijn recompence,
als ghy sult oordeelen in den troon;
dat ick dan hooren mach die sentence:
„komt hier mijn bruydt, ontfanght de kroon."

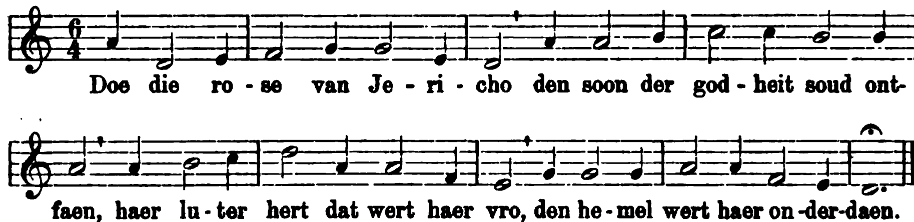
4, 3. *Parnassus:* daer mede schouw' ick seer vele ghebreken. — 7, 1. *Parnassus:* dempen en domineren. — 8, 1. *Parnassus:* Prins Jesus, enz. — 8, 2. *troon* = hemel.

Tekst. *Het Paradiis der gheest. vreuchden,* Antw. 1617, bl. 143, „op de wijse alsoo't beghint", hierboven weergegeven, vergeestelijking van het lied met aanvang: „Ey, wilder dan wilt"; zie hiervoren I, nr. 146, bl. 550; — *Gheesteliick paradiisken,* Antw. 1619, IV, bl. 40; — *Het klein prieelken der geest. melodyen,* Luyck, z. j. (na 1620), bl. 109, zonder wijsaanduiding; — *Parnassus dat is den Blijenbergh,* Antw. 1623, den tweeden druk (geest. goedk. 1611), bl. 96, „op de wijse alsoo't beghint", geteekend: F. G. S. B. (Frater Guillelmus van Spoelbergh); zie hiervoren I, bl. 485. Deze verzameling bevat, bl. 78, van denzelfde „op de wijse: Wilder dan wilt", enz. een lied: „Wie wilt hooren ick sal beginnen // met luyder stemmen een nieuw liedt". Misschien wordt door *Blydenberg* vermeld hiervoren I, bl. 555, de verzameling *Parnassus,* enz. bedoeld; — *Een gheestelijck lusthoofken,* enz. Emmerick, exemp. zonder titelblad, bl. 139, „op de wijse: Wilder als wilt etc.", tien strophen; — Willems, *Oude Vl. ldr.,* 1848, nr. 211, bl. 454, zelfde tekst naar laatstgenoemde verzameling, uitg. 1685, bl. 132.

Melodie. Zie hiervoren t. a. p., bl. 550 vlg., eerste melodie; — *Gheesteliick paradiisken,* t. a. p., aanvang van de zangwijs:



643. Doe die rose van Jericho.



1. Doe die rose van Jericho
den soon der godheit soud ontfaen,
haer luter hert dat wert haer vro,
den hemel wert haer onderdaen.

2. Een enghel wert tot haer ghesant,
aen die rose van Jericho,
te Galileen in dat lant,
daer si mit Joseph hielt die wet.

3. Hi brachter maer, dat si soude sijn
des Heren moeder van den troon,
die overste cracht sal haer ommeschijn
ende daer toe draghen der maechden croon.

4. Also die rose ontloken staet,
ontfinc die bloem in haer dat kint.
Haer maechdom en was te minre niet,
van pinen en wist si niet een twint.

1, 1. De roos van Jericho (*Anastatica Hierochuntica*) is een gewas met eene welriekende bloem van zonderlinge gedaante. Volgens de legende ontsproot zij in de woestijn op de plaatsen, welke *Maria* bij hare vlucht met den voet aanraakte. Waarschijnlijk werd zij in de dagen der Kruistochten overgebracht naar Europa. (Winkler Prins, *Enc.*). — De valsche scansie: *Doe die rosé,* ware te vermijden door te

zingen: *Alsó die róse.* — 1, 3. *luter*; louter, rein. — 2, 1. t.: *Tot haer wert een enghel ghesant.* — 2, 4. *die wet houden* = getrouwd zijn. — 3, 1. *Hi brachter maer*, Hij bracht haar mare, hij kondigde haar aan. — 3, 2. *troon* = hemel. — 3, 3. *ommeschijn* = ommeschijnen. Virtus Altissimi obumbrabit tibi (LUCAS I, 35). — 4, 4. *niet een twint*, niet het minste.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 20, bl. 49, met wijsaanduiding: „Mijn hoop, mijn troost, mijn toeverlaet // staet aen eenre joncfrouwe", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190; — BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift, 1888, nr. 79, bl. 315, naar dezelfde bron. — „Mijn hoop", enz., naar alle waarschijnlijkheid de aanvang van een wereldlijk lied, zal hebben aanleiding gegeven tot het geestelijk lied: „Mijn hoop ende mijn troost ende al mijn toeverlaet // dat staet aen onser liever soeter vrouwen", te vinden bij H. v. F., t. a. p., nr. 67, bl. 146, ontleend aan het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185.

Melodie. BÄUMKER, t. a. p. — Het geestelijk lied, met zelfden strophenbouw: „Mijn hoop, mijn troost, minen toeverlaet // dat staet aen onsen Heere", werd gezongen (zie *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 51) op de wijs: „Had ic eenen getrouwen bode", eigenlijk de wijs van „Een ridder en een meisken jonc"; zie hiervoren III, nr. 637, bl. 2486.

---

644. Laet ons mit hogher vrolicheit.

1. Laet ons mit hogher vrolicheit
loven die maghet der soeticheit,
Gods moeder uutvercoren,
daer Jesus af woude sijn gheboren.

2. O suver bloeme der reinicheit,
o edel sale der triniteit,
o onbevlecte lichaem fijn,
daer God in woude gheboren sijn.

3. O Maria, maghet der edelheit,
o fonteine alre soeticheit,
o tempel alre weerdicheit,
o volle vloet der minlicheit.

4. O edel rose wide ontdaen,
den soeten dou hebdi ontfaen,
die van den hemel neder is comen,
Jesum Cristum tot onser vromen.

5. O troon der hoocheit, moghentheit,
o bloeme alre vruchtbaerheit,
o troosterse alre droevicheit,
o moeder der sachtmoedicheit.
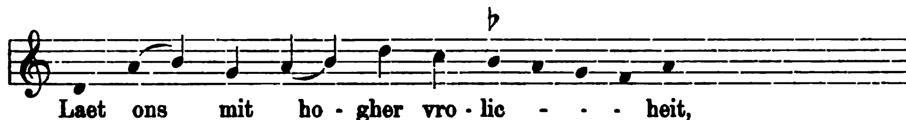
6. Lof, ere ende hoghe waerdicheit
moet sijn der hogher moghentheit
ende der moeder der barmherticheit,
moet sijn ghebenedijt in der ewicheit!

5, 2. t.: *bloem; Dev. eñ prof. b., bloeme.*

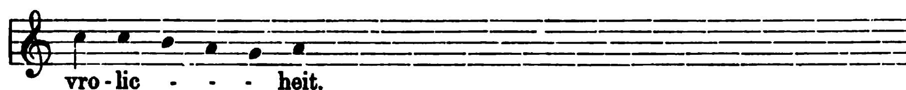
Tekst. Hoffmann v. F, *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 27, bl. 71, zonder wijsaanduiding, naar het Berlijnsch 15de-eeuwsch Hs. 8,190, tekst hierboven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 231, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 266, insgelijks zonder wijsaanduiding. — Aangehaald door Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 258, die dit loflied

met zijne „harmonie in de epitheta en als gevolg daarvan zijne rust en plechtigheid, die verhoogd wordt door het hier niet hinderlijke der overheersching van één rijmklank", met eene litanie vergelijkt.

Melodie. *Een dev.*, t. a. p. De melodie is ontleend aan den kerkzang: „Ave maris stella" en behoort tot de verdwaalde melodieën ontstaan uit het ineenloopen van den VII^den^ en den I^sten^ kerktoon; zie hiervoren I, *Inleiding*, bl. XX; III, nr. 639, bl. 2492, en GEVAERT, *La mélopée antique*, 1895, bl. 199 vlg. — BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 68, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 305, deelt de melodie mede met de door hem aangeduide *bes*, naar het voornoemde Hs., in bedorven lezing ten minste wat het slot van den eersten versregel betreft:



te lezen, voor het laatste woord:



645. God groet u, coninghinne.

1. God groet u, coninghinne,
Maria soet gheluit,
ghij sijt een vat vol minnen
altoos ghebenedijt;
o weerde bruut der weelden,
u lof is ewich lanc,
fonteine des ewighen levens,
schenket ons der minnen dranc.

2. God groet u, alreclaerste
die ic aenschouwen mach;
Maria onse bewaerster,
si is een ewich dach
vol schoonheit sonder verdrieten,
vol alre doochden groot.
Och mocht ic haer ghenieten,
die edele rose root.

3. God groet u, merghensterren,
o spieghel sonder smit,
o schoonheit sonder meren,
o lelie onbesmit;
Maria edele sonne,
ic mach u gheven prijs,
ghi sijt een suver blomme,
een rose des paradijs.

4. God groet u, suver maghet,
o peerle der joncfrouwen schoon;
ghi schijnt ghelijc der sonnen
al in des hemels troon;
daer is si uutvercoren
een spieghel al volmaect,
als een vercierde rose,
och, moeder ende maecht.

5. God groet u, suver maghet,
o soete medecijn,
och dach die ewich daghet,
hoe gheerne waer ic bi di;
en wilt mi niet vergheten
wel edel honichroot,
als mi mijn herte sal breken
al in der uren der doot.

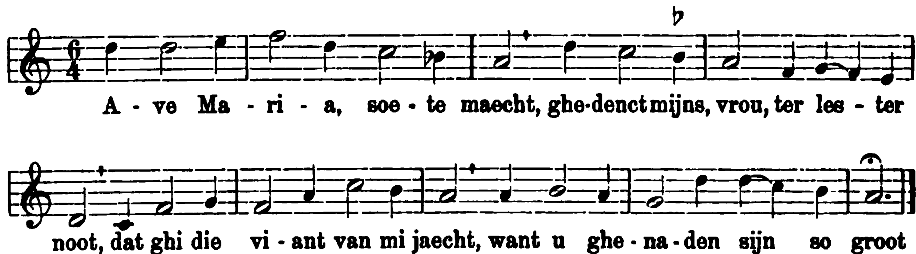
3, 3. *o* bijgev.; *zonder meren* = zonder dralen, zonder twijfel. — 3, 7. t.: *bloeme*. — 5, 6. *honichroot* = honigraat. — 5, 8. t.: *des doots*.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederländische geistl. Ldr.*, 1854, nr. 28, bl. 72, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185, „dit is die wise: „Het viel een coelen douwe // tot enen vensteren in // nae eenre" ..., hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 17, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 38, zelfde wijsaanduiding. — Aangeh. door Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 264, als een lied „waarin ook sterk met epitheta wordt gewerkt (vgl. het onmiddellijk voorgaande lied), maar op een zoo al niet opvallend schoone, dan toch van goeden smaak getuigende wijze."

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 64, bl. 321, nr. 73, bl. 341, en III, nr. 483, bl. 1874.

---

646. Ave Maria, soete maecht.



1. Ave Maria, soete maecht,
ghedenct mijns, vrou, ter lester noot,
dat ghi die viant van mi jaecht,
want u ghenaden sijn so groot.

2. Maria, u lieve soete naem,
u suver waerde reinicheit
is mijnre herten seer bequaem,
ghi sijt mijn troost daert al aen steit.
Ave Maria, enz.

3. U lof ic niet volprisen en can,
so ist wel recht dat ic des acht;
ghi hebt ghedraghen sonder man
den coninc, die den hemel wracht.
Ave Maria, enz.

4. O suverlike wijngaertranc,
ghenoemt mit veelre namen schoon,
ontfanct mijn clein lof ende danc,
ende presenteertet uwen soon.
Ave Maria, enz.

5. Leert hem een vrolic niewe ghedicht,
ghi sijt mijn moeder, het is u kint,
hi selt ooc leren al te licht,
als di daer uwen naem in vint.
Ave Maria, enz.

6. O gulden moeder, ghecroont opt hooft,
o spieghel rein ende onbesmit,
in hemelrijc sidi ghelooft
daer ghi die hoghe vroocht besit.
Ave Maria, enz.

7. Des willen wi alle vrolic sijn
ende singhen *ave domina*
een gloriose love dijn;
ic singhe u voor, singhet alle nae.
Ave Maria, enz.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 34, bl. 81, met wijsaanduiding: „Schenct in den wijn, laet drinken vri // wi willen truren laten....", naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190. — Aangehaald door Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 268, die

wijst op de „gracieuse vinding" van de vierde strophe van deze leys, „en het overleg waarmede de laatste strofe zóó gewend wordt, dat de laatste terugkeer van de repetitie werkelijk een slot vormt".
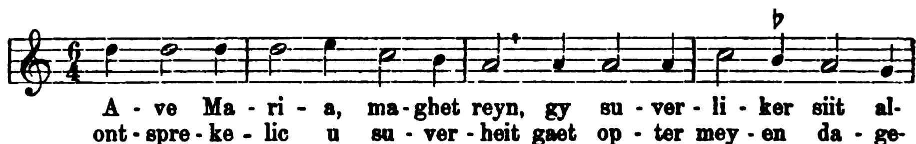
Melodie. W. Bäumker, *Niederl. geistl. ldr.*, Vierteljahrsschrift, 1888, nr. 80, bl. 316. Volgens B. luidt de wijsaanduiding: „Scenct in den wyn, laet drincken vri, wi willen truren ...." — Het woord „laten", hierboven is door H. v. F. bijgevoegd, zooals overigens blijkt uit 's mans *Niederl. Volksldr.*, 1856, bl. XXXII, waer men leest „... truren (laten)". Met het oog op het metrum van het geestelijk lied en van de melodie zal men liever lezen: „wi willen truren ave laen", d. i.: ter zijde laten, weglaten.
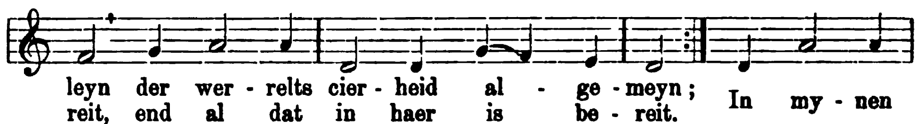
De melodie behoort oorspronkelijk bij een drinklied, wat geen verwondering kan baren, waar men geestelijke liederen heeft als: „Tis guet in Goeds taweerne te gaen"; — „Jhesus wyn is up gedaen"; — „Ic dronc so gairne den zueten most"; zie III, bl. 2285, 2291, 2294.
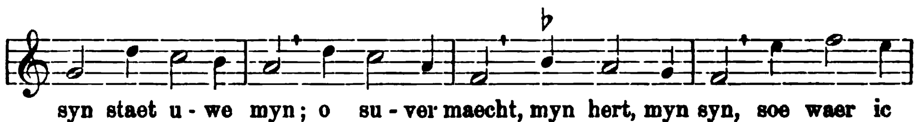
Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1161, bl. 85, geven de eerste strophe benevens de melodie, met niet te wettigen verlagingsteekens. — Vgl. de onmiddellijk volgende zangwijs: „Ave Maria, maghet reyn", die echter in den aanverwanten toonaard sluit, terwijl de bovenstaande, in aeolischen modus, eindigt op de quint.
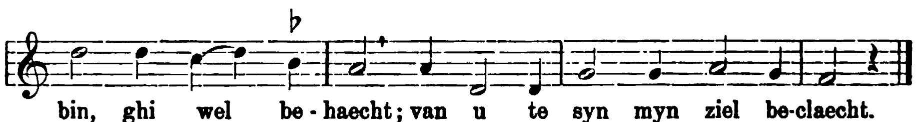
---

647. Ave Maria, maghet reyn.









1. Ave Maria, maghet reyn,
gy suverliker siit alleyn
der werrelts cierheid algemeyn;
ontsprekelic u suverheit
gaet opter meyen dagereit,
end al dat in haer is bereit.
In mynen syn
staet uwe myn;
o suver maecht,
myn hert, myn syn,
soe waer ic bin,
ghi wel behaecht;
van u te syn myn ziel beclaecht.

2. Verlangen heeft my onbevaen,
als ic aenscou ster ende maen,
ende voert denk, hoet mit u mach staen;
ghy siit die edel, suver bloem,
dair uut ghesproten is Goeds soen,
Ihesus, heer vanden hogen troen.
Alt hemmelriic
hem seer verbliit
in u claerheit,
want ghi die siit,
diemen geliict
der daghereit
mit alder vogelen sangberheit.

3. Ontsprekelic, o edel bruyt,
u suete roec, u suet geluyt
gaet boven alle sang end cruyt;
hy mach wel dragen hogen moet,
die u kiest voir dat ertsche guet,
end al tiit uwe wille doet.
Want hi ontfaen
sel sonder waen
een brugoms croen,
die niet vergaen,
mer als die maen
sal rayen scoen,
die ghi hem, edel bruyt, selt doen.

4. Wat sel ic van u denken meer,
voer allen maechden hebdi eer
van Ihesu, onsen Heer;
ghy siit syn moeder, hy u kynt,
die u volcomelike mynt;
al u begeert ghi aen hem vint.
Maria vrou,
hier om hi sou,
die u ter tiit
mach syn getrou,
van allen row
werden verbliit
hier nae mit u in hemmelriic.

5. O suver maecht, verleent doch my,
dat ic u hier getrowe sy;
bi wien ic bin, off wie by my,
wat ic aenscow, tis my al niet,
hoe scoen tmach syn, in dit verdriet,
als ic denc, dat ghy scoenre siit.
O lieve maecht,
oft u behaecht,
laet my doch syn
bi u gedaecht
end niet beclaecht,
mer friis end fyn,
als en brugom in u aenschyn.
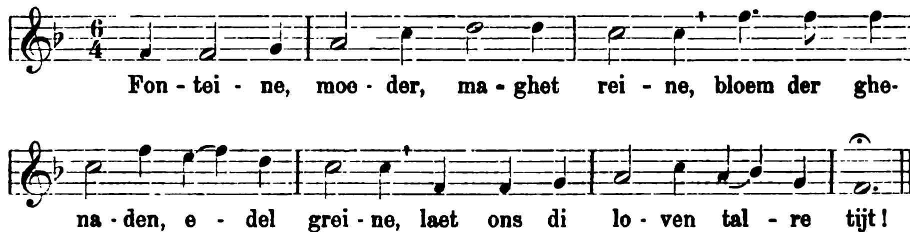
6. O coninghyn, maect dat bereit:
myn ziel, als sy van hene scheit,
moet syn in hemmelriic geleyt,
daer alle zielen spannen croen
end blideliken singen scoen
mit Ihesu, uwen lieven soen.
Diet wel besiet,
tis groet verdriet,
van daen te syn,
daer vroechd geschiet,
end droefheit vliet
mit alle pyn.
O maecht, helpt my daer in die schyn!

7. O vrou, wat sal ic aene gaen?
myn sonden doen my dic verstaen,
dat myn gebet word niet ontfaen;
o moeder der ontfarmherticheit,
al dair die sonder troest op heyt,
troest my, myn sonden syn my leit.
O lieve maecht,
ic word versaecht;
och wat bediet,
myn hert dat claecht
van snachs tot daechs;
ghi andwort niet,
en weet, hoe mit my is ghesciet.

1, 5. *dagereit*, dageraat, morgenrood. — 1, 7. *syn*, zin. — 1, 8. *myn*, min. — 1, 13. *van u* = van u gescheiden. — 2, 3. *voert*, voorts, verder. — 2, 7. *Alt*, al het. — 2, 11. *geliict*, vergelijkt. — 3, 2. *o suete roec*, o zoete geur. — 4, 2. t.: *hebdie*. — 4, 11. *row*, rouw. — 5, 2. t.: *getrouue*. — 6, 2. *van hene scheit*, van hier scheidt. — 6, 9. t.: *te sien*. — 7, 2. *dic*, dikwijls. — 7, 5. waar de zondaar zijn troost op stelt.

Tekst en melodie. 15de-eeuwsch Hs. nr. 7970 der Weener Bibliotheek, bl. 5b, uitgegeven door BÄUMKER, *Niederländische geistliche Lieder*, nr. 5, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 174, hierboven weergegeven; — J. C. M. VAN RIEMSDIJK, *Vier en twintig ldr. uit de 15de en 16de eeuw*, 1890, nr. 2, bl. 6, naar dezelfde bron, twee strophen. — De derde strophe wordt aangehaald door Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geestelijk lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 276, als voorkomende in een der liederen „waarin Maria als bruid wordt aangesproken", en als „strofe, waarin deze betiteling het meest op den voorgrond treedt". — Op den bovenstaanden tekst volgt, bij Bäumker, Maria's antwoord: „Die saec sel ic u seggen, kynt", enz. (5 str.).

648. Fonteine, moeder, maghet reine.



1. Fonteine, moeder, maghet reine,
   bloem der ghenaden, edel greine,
   laet ons di loven talre tijt!

2. Een vrucht heeft God aen u vercoren;
   waerder vrucht en wert nie gheboren,
   noch salligher al op aertrijc.

3. Recht ist boven der naturen:
   een kint bracht voort die maghet pure,
   een trooster alre werelt wijt.

4. Feeste seer groot is wel bequame
   nu deser tijt al om den name
   Jesus Crist ghebenedijt.

5. Ten groten drucke waren wi alle
   comen bi Adams onghevalle
   int voorborcht van der hellen crijt.

6. In swaren verdriet moesten daer beiden
   die oude vaders sonder scheiden,
   also ons die scrifture belijt.

7. Seer vrolic werden si als si wisten
   troost tontfane van Jesum Cristen,
   doe maecten si seer groot jolijt.

8. Hier om so sullen wi denken
ende hert ende sin den kinde schenken,
so vlien wi wel des viants strijt.

9. Nu laet ons ooc die suver bloeme
loven ende danken sonder roeme,
want daer af comt ons groot profijt.

1, 2. *greine*, de kern, het puik van iets; voortreffelijk mensch. — 2, 3. *al* bijgev. — 5, 1. t.: *wi al.* — 5, 2. t.: *onghеval.* — 9, 1. *sonder roeme*, niet genoeg te roemen.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 36, bl. 84, zonder wijsaanduiding naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,190; hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 230, uitg. D F. SCHEURLEER. bl. 265.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 67, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 305, naar het Weener Hs. nr. 7970; — *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p., zelfde melodie.

649. Kinder, nu loeft die maecht Marie.

A.

Kin - der, nu loeft die maecht Ma - ri - e, si heeft ver-
vult die pro - phe - ci - e: si droech een kint, die maecht Ma-
ri - e; dat won - der en ge - scie - de ni - e.

1. Kinder, nu loeft die maecht Marie,
si heeft vervult die prophecie:
si droech een kint, die maecht Marie;
dat wonder en gesciede nie.

2. Maria es eene sterre scone,
die ons verlicht al aen den trone;
wie haer aanbeet, hi heeft te lone
Jhesus Cristus, Mariën sone.

3. Maria es eene dageraet,
die vor der middernacht opstaet;
wie haer aanbeedt, hi heeft aflaet
van alder sundeliker daet.

4. Maria es eene triniteyt,
moeder van alder ontfermicheyt;
si es soe vol alder heilicheyt:
dats ons een groote salicheyt.

5. Maria es eene volle vloet,
daer God aen nam vleesch ende bloet;
dat sal dengenen wesen goet,
die dienen om dat eewege goet.

6. Maria es eene rose sonder doren,
die God tot eender moeder heeft verco-
Eer Jhesus Cristus was geboren, (ren.
was dese werelt al verloren.

7. Her Joseph viel neder op sijn knien:
hine conste dat wonder niet aensien;
dat kind, dat in de crebbe lach,
hi wiste wel, dat die Godssone was.

8. Die ingelen die saten daer alle bi,
met grooter vrouden wiechden si;
met wonder waren si bevaen,
dat haren scepper soe was ghedaen.

9. Die ingelen songen alle: „Sanctus,
die Heilige Geest es hier int huys,
geboren van eender jonger maecht,
die onsen Vader soe wel behaecht.

10. „Sijt willecome, her jongelinc,
die ons van boven es ghesint,
der reynder maget Mariën kint,
ende alder yngelen coninc."

11. Kinder, nu loeft die maecht Marie,
si heeft vervult die prophecie;
si droech een kint, die maecht Marie;
dat wonder en gesciede nie.

1, 4. t.: *gesciet;* andere lezingen: *geschiede.* — 2, 2. *al* bijgev. naar *Een dev.*; *trone* = hemel. — 3, 1. *dageraert*, bestaande vorm, hierboven veranderd wegens het rijm.

B.

1. Sijt willekome, heer iongelinck,
die ons van boven is nedergeseijndt;
gij sijdt der maget Maria kindt,
gij sijt der engelen een coninck.

2. Kijnder nu loeft die maget Maria,
sij heeft vervult die prophetijen,
sij droech een kyndekijn die maget fijn;
sulck wonder en was daer niet gesien.
Sijt willekome, enz.

3. Maria die suyverste reijnicheyt,
in haer draget die drievuldicheijt;
zij is al volder heijlicheijt,
een moeder der ontfermherticheijt.
Sijt willekome, enz.

4. Maria die roos al sonder doren,
die Godt hadde tot sijn moeder verkoren,
eer Jesus Christus was geboren
soo was die menscheijt al verloren.
Sijt willekome, enz.

5. Maria schoen gelijck die maen,
wtvercoren gelijck die son ontfaen,
sij is die seesterre schoon;
soo wie haer dient hij heves loon.
Sijt willekome, enz.

6. Te Bethleem ter middernacht
als die herdekens hielen wacht,
soo wordt Maria maget een moeder
van Jesu Christo onsen broeder.
Sijt willekome, enz.

7. Die engelen Godts waren daerbij,
met groter vrueghden wiegen wij,
met wonder waren sij beva'en,
dat haren Schepper soo was gedaen.
Sijt willekome, enz.

8. Die engelen songen: „Glorie in den throon!"
Maria badt aen haren lieven soen;
Joseph, dat osken, ende dat eselkijn
dienden Jesum den heere fijn.
Sijt willekome, enz.

3, 2. t.: *droghet.* — 7, 2. *wiegen wij* (vgl. A, 8, 2); behoort alzoo tot de wiegeliederen; zie hiervoren III, bl. 1886.

Tekst. A. C. Lecoutere, *Middelndl. geest. ldrn.* in Leuvensche bijdragen, Antw.-Leipz., III (1899), nr. 7, bl. 56, naar een Hs. van het einde der XV^{de}, of van het begin der XVI^{de} eeuw, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven. Na

elke strophe worden de eerste vier regelen als refrein herhaald. — Aangeh. bij Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 252, die doet opmerken, dat in dit lied duidelijk bestaande uit twee deelen: de strofen 1—5, met de repetitie een Marialied vormen, met rijmschema *a a a a*, terwijl de strophen 6—8 een kerstlied uitmaken, met rijmschema *a a b b*. De schrijver wijst daarenboven op het verband tusschen strophe 10 en het refrein van het lied: „Wete wel wat de kinderkens songen" (zie hiervoren III, nr. 535 B, bl. 2099); — *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 233, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 268, 9 strophen, met betrekking tot bovenstaanden tekst als 1—4, 6, 5, 7, 9 en 10.

B. W. P. H. JANSEN, *Tijdschr. voor N.-N. mzgsch.*, Amst., III (1891), bl. 261, naar een Hs. van o. 1600 hem toebehoorend, zonder wijsaanduiding noch melodie; vangt aan met str. 10 van A.

Melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 192, met de eerste strophe van den tekst, naar het Berlijnsch Hs. 8,190; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, t. a. p., zelfde zangwijs. — In A str. 1 = 11, en B str. 2, wordt het woord „Kinder", onder den invloed der melodie, iambisch gescandeerd.

650. Het was een maghet wtvercoren.

A.

1. Het was een maghet wtvercoren,
   daer Ihesus af woude sijn gheboren.
   Des ben ic vro,
   o, o, o, o, *benedicamus Domino.*

2. „Al totter stede van Nazareth
   daer is een maget onbesmet.
   Des ben ic vro, enz.

3. „Gruetse mi metten name mijn,
   segt haer, dat ic haer kint wil sijn."
   Des ben ic vro, enz.

4. Die engel was een bode goet,
   hi voer derwaerts metter spoet.
   Des ben ic vro, enz.

5 Hi seide God gruet u, suver maget,
   ghi sijt die Gode wel behaghet.
   Des ben ic vro, enz.

6. „Hi wilt van u gheboren sijn,
Ihesus Christus, die liefste meester mijn."
Des ben ic vro, enz.

7. Maria sprac: „hoe mocht ic hem kinnen,
want ic noeyt man en geerde om minnen."
Des ben ic vro, enz.

8. „Die heilige geest sal in u comen,
so den dau valt op de bloemen.
Des ben ic vro, enz.

9. „Maria, weset onversaecht,
tes den sone Gods die ghi draecht,
Des ben ic vro, enz.

10. „Hi heeft u daer toe vercoren,
hi wilt verlossen dat was verloren.
Des ben ic vro, enz.

11. — „Van allen sere ben ic ghenesen,
die deerne Gods wil ic wesen."
Des ben ic vro, enz.
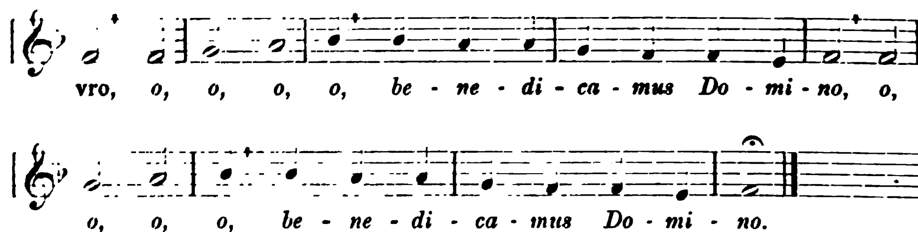
12. Maria viel neder op haer knyen:
„den wille Gods moet mi geschien."
Des ben ic vro, enz.

1, 4. *benedicamus Domino* = Alleluia; zie hiervoren II, bl. 1483. — 8, 1. t.: *weest.* — 9, 4. t.: *Maria weest.*

B.

Het was een ma - ghet wt - ver - co - ren, daer Ie - sus

af wou zijn ghe - bo - ren. Dies ben ic vro, dies ben ic



1. Het was een maghet wtvercoren,
daer Iesus af wou zijn gheboren.
Dies ben ick vro, dies ben ick vro,
o, o, o, o, benedicamus Domino.

2. Te Nazareth al in de stede,
was een maghet suyver van sede.
Dies ben ick vro, enz.

3. Daer quam een groot legaet van Gode,
want Gabriel die was den bode.
Dies ben ick vro, enz.

4. „Maria weest ghegroet, en blijde."
Maer Maria haer seer vermijde.
Dies ben ick vro, enz.

5. „En wilt niet vreesen maghet schoone,
Gods moeder sult ghy zijn idoone."
Dies ben ick vro, enz.

6. „Godt Heylich gheest sal in u commen,
ghelyck den dau valt op de blommen."
Dies ben ick vro, enz.

Tekst. A. *Dit is een suverlijc boecxken,* Antw. 1508, bl. 11 r°, zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), Amst. Corn. Claesz., z. j., bl. 10 v°; — *Een dev. en prof. boecxken,* Antw. 1539, nr. 237, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 274, en aant. bl. 328, 15 str.; — daar naar Dr. J. G. R. ACQUOY, *Midd. geest. liederen en leisen,* 's-Grav. 1888, nr. 22, bl. 45, en Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming,* Rott. 1906, bl. 238, onder de „liederen die zich in (leys-)vorm en inhoud ten nauwste aan de kerstliederen aansluiten."

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.,* t. a. p.

Tekst. B. *Het prieel der gheest. melodie,* Brugghe 1609, bl. 69, „op de wijse alsoot beghint", hierboven weergegeven; — *Parnassus dat is den Blijen-bergh,*

Antw. 1623, den tweeden druk (privilegie 1619), bl. 138, „op de wijse alsoo't beghint", zelfde tekst; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 187, bl. 417, naar *Het prieel*, 4de uitg., Antw. 1620.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — WILLEMS, t. a. p.

Verder komen lezingen voor: *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven, 1577; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, Antw. z. j., geest. goedk. 1587, Sign. B 3 r°, bl. 13, [bl. 21]; — *Gheestelick Paradiisken*, Antw. 1619, II, bl. 21.

Nog worden door Dr KNUTTEL, bl. 526, nr. 239, vermeld de lezingen te vinden in: *Leysen-boeck der Catholijcken*, Looven 1605, bl. 78, en *Een geestelijk leysenboecxken*, Antw.-Dordrecht, z. j. (verschenen tusschen 1728--1759), bl. 5 v°.

Het 17de-eeuwsch Duitsche kerstlied: „Als ich bei meinen Schafen wacht", met echo (BÖHME, *Altd. Lb.*, nr. 527, bl. 632; — BÄUMKER, *Das Kath. deutsche Kirchenlied*, I, nr. 162, bl. 411; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1949, bl. 654), heeft denzelfden strophenbouw als het bovenstaande lied, en daarbij tot refrein: „Des bin ich froh, // froh, froh, froh! // Benedicamus Domino".

651. Myn hart is heymelic getoeghen.

Myn hart is hey - me - lic ge - toe - - ghen, al om te

die - nen na ver - moe - ghen Ma - rie, der lief - ster vrou - we

myn; ic wil al - tyt hair dien - re syn, oec thar - te

myn zeer daer toe voe - - ghen.

1. Myn hart is heymelic getoeghen,
al om te dienen na vermoeghen
Marie, der liefster vrouwe myn;
ic wil altyt hair dienre syn,
oec tharte myn zeer daer toe voeghen.

2. O wairde vrou, wil mi verbliden
ende oic bewaren tallen tiden;
siet an myn onghevallicheit,
in uwen dienst wil ic bereit
syn altyt sonder enich miden.

3. Mit recht sidi nu seer verhoghet,
wt u so blencket alle doghet,
ghi syt die liefste vrouwe myn;
ic wil altyt u dienre syn,
oec therte myn zeer daer toe voeghen.

3, 5. *Zeer* bijgev., vgl. 1, 5.

Tekst en **melodie.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.* nr. 62, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 301, zonder wijsaanduiding, naar het 15de-eeuwsch thans te Berlijn berustend Hs. nr. 8,190. — De zangwijs aangehaald hiervoren I, bl. XXII, aant. 2.

652. Aenhoort, ick sal beghinnen.

Aen-hoort, ick sal be-ghin-nen om te sin-gen een nieu-we liet; ont-
stelt ben ick van bin - nen en mijn hert lijt swaer ver-driet. Van
duech-den ben ick bloot, van duech-den ben ick bloot; o
scoon-ste bo - ven al - le vrou-wen, troost mi in mijn-der noot.

e (?)

(1)

(1) t.: *f e d c d d c.*

1. Aenhoort, ick sal beghinnen
om te singen een nieuwe liet;
ontstelt ben ick van binnen
en mijn hert lijt swaer verdriet.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o scoonste boven alle vrouwen,
troost mi in mijnder noot.

2. Die werelt heeft mi bedrogen,
deerlijck ben ick verleyt;
wellust heb ick gheploghen
ende solaes met vrolijcheyt.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o hemelsche coninghinne,
troost mi in mijnder noot.

3. Minen tijt heb ick versleten
al in sonden menichfout;
mijns selfs heb ick vergheten,
eylaes, dat mi seer rout.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o moeder ende maghet reyne,
troost mi in mijnder noot.

4. Mocht ick doch troost verwerven,
so waer mijn herte ontlast;
maer ick duchte voer deewich sterven,
want mijn cranckheyt daghelijcx wast.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o edel besloten fonteyne,
troost mi in mijnder noot.

5. Rijck God wilt mijns ontfermen,
ick ligge in sonden swaer;
ende wilt mi doch beschermen,
o Maria, maghet eerbaer.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o moeder der ontfermherticheden,
troost mi in mijnder noot.

6. Wat baet mijn banccketteren
en hoveren nacht en dach,
bragghoren en triumpheren,
dat ick wel beclaghen mach.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o Maria, der sondaren hope,
troost mi in mijnder noot.

7. Ick wil voort aen bedwingen
mijn vleesch tot quaet gheneycht,
ende vruecht met droefheyt mingen,
want die Heere heeft mi ghedreycht.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o troost van alle sondige herten,
troost mi in mijnder noot.

8. Niet meer en wil ic singhen
van deser werelt iolijt,
ick mocht die sommige bringen
in druck ende ydelheyt.
Voert eerbaer regiment,
altijt opt eyndeken denct;
so suldy, als den tijt sal comen,
ghepresen worden excellent.

9. Princesse, hooghe ghepresen
in des hemels firmament,
doer u ben ick ghenesen,
in mijn herte staet ghi gheprent.
Van duechden ben ick bloot; (*2 maal*)
o scoonste boven alle vrouwen,
troost mi in mijnder noot.

4, 1. *doch* bijgev. — 8, 3. *die sommighe*, die some of die sommige = (in 't enkv.) iemand, (in 't meerv.) eenigen. — 8, 5. *regiment*, levenswijs, zeden. Kiliaen heeft *regiment-heer* = magister morum.

Tekst en melodie. *Een dev. en prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 25, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 46, zonder wijsaanduiding; — J. C. M. van Riemsdijk, *Vier en twintig liederen uit de 15de en 16de eeuw*, 1890, nr. 1, bl. 4.

653. Ick weet een suverlike.

1. Ick weet een suverlike,
gheen schoonder niet en leeft,
sy woont in hemelrike,
in weelden dat sy leeft;
wie dat haer liefde heeft
en dienen haer met trouwen,
die schoonste boven alle vrouwen,
die haer dienaren niet en begheeft.

2. Twee vriendelike oochskens draecht si
in alle haers dienaers noot,
daer mede so veriaecht si,
och, allen tegenspoet;
och edel maghet soet,
wilt doch mijnder ontfermen;
als ick sal moeten sterven,
troost mi in alder noot.

3. Ick en conde niet vergheten
haer grote ootmoedicheyt,
ten waer niet wt te spreken
haer suyver reynicheyt,
en ick weet wel hoe si heyt,
die mijn hertken heeft bevangen;
na haer staet al mijn verlangen
tot inder eewicheyt.

4. Wt Davids geslachte geboren,
vander eewicheyt voersien,
wt alle maechdekens vercoren,
wat lof, wat eer mocht ic haer bien;
o Maria, maget puere,
propheten van goeden leven,
die hebben van u ghescreven
so menighe schoon figuere.

5. Och gloeyende Moyses doren,
die brant ende niet en verbrant,
schoon roose sonder doren
al in dat coren gheplant,
weest doch mijn onderstant
ende wilt doch voer mi spreken
als mi mijn herte sal breken;
u dienaer wil ick sijn.

6. O alder schoonste druyve
noyt wijn soe soet men vant,
reyn tacken van olyven,
o duyve, die u ghewan,
die wter arcken quam,
prijs hebt ghi ons verworven;
hi is voer ons ghestorven,
die ons dit leven gan.

7. Schoon bloeyende Aarons roede,
reyn maechdelike greyn,
fonteyne der minnen vloede,
al in des hemels pleyn
rust ghi altijt certeyn;
so wilt toch voer mi spreken
als mi mijn herte sal breken;
u dienaer wil ick sijn.

8. Reyn balsem gaerde gepresen,
ghi riect als nardus soet,
want ghi cont ghenesen
des sondaers wonden groot,
al waren sij totter doot,
als hi die sonden wil laten;
soet boven honich raten,
sijt ghi des sondaers troost.

9. O suyver lelie reyne,
noyt smette in u en quam,
een herte sach u alleyne
seer wilt dat tot u quam;
het is gheworden tam,
het liet sijn iaghers driven,
het woude bi u bliven
wel neghen maenden lanck.

10. O Sara, schoonste vrouwe,
wiens ghelijc men noyt en vant,
ick bid u op rechter trouwe:
als ick moet int vreemde lant,
daer ic ben onbekant,
wilt doch mijn leytster wesen;
soe sal icx al ghenesen
wat mi daer coemt ter hant.

11. O Gedeons vlies bedouwet,
met hemelscen dau bespreet,
o alder claerste vrouwe,
ghi verwint den viant wreet;
verdrijft toch alle mijn leet,
ende wilt se bi u bringhen
alle die dit liedeken singhen;
want God u gaerne verhoort.

5, 6. *doch* bijgev.; *sic, Het hofken.* — 6, 1. *sic*, Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 262; t.: *Een dev. eñ pr. b.* en *Hofken*: *duyve.* De druif is symbool van Maria; ook de duif, die uit de ark van Noach kwam en er den olijftak (symbool van Christus) terugbracht. — 7, 2. *greyn*, vgl. hiervoren bl. 2512. — 10, 1. *Het hofken*: O Maria die, enz. — 11, 1. Richteren, VI, 37; *Het hofken:* O Maria die schoonste kersouwe.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 93, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 119, „dit is die wise van: „Ick had een gestadich minneken", hierboven weergegeven; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 152, zelfde wijsaanduiding.

Melodie. *Een dev. eñ pr. b.*, t. a. p. — Vgl. hiervoren I, nr. 103, bl. 426.

---

654. O roode mont.

1. O roode mont,
ghi maect ghesont
in alder stont
al die ghijs gont;
o soete gront
seer hooch ghepresen,
alsijn si totter doot ghewont,
ghi moechtse saen ghenesen.

2. O bloeme soet,
u groot ootmoet
al thelsche ghebroet
treedt onder die voet,
inder hellen gloet;
lof, vrouwe groot van seghen,
. . . .
bi u sijn wij ontsleghen.

3. O reyne maecht,
die niet en draecht
dat God mishaecht,
maer onversaecht
alle quaet veriaecht,
dies sidy ghepresen;
eer mi God van sonden plaecht,
so wilt mijn hulpster wesen.

4. O beelde reyn,
ghi sijt certeyn
een edel greyn;
Gods liefste reyn
sijt ghi alleyn,
alsoe wij lesen;
och, troost ons in dit swaer gheweyn,
dat wij van druck ghenesen.

5. O dagheraet
daer al aen staet,
ons troost en raet;
lacy, al mijn daet
is snoode en quaet,
o bloeme wtghelesen;
mer ghi sijt des sondaers toeverlaet,
so ghi dat wel hebt bewesen.

6. Die dit eerst sanck
seer snoode en cranck,
in duechden manck
is sinen ganck;
sijn leven lanck
moet hi aldus hier wesen;
o alder schoonste aenscijn blanck,
weest doch mijn troost in desen.

2. 1 vlg. De strophe is onvolledig. — 4, 1. *O* bijgev. — 4, 3. *greyn*, vgl. hiervoren bl. 2512. — 4, 7. t.: *swar*.

Tekst. *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 170, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 203, aant. bl. 339, „op die selve wise" als het Marialied: „O suver vat", nr. 169 derzelfde verzameling. Het lied: „O roode mont", zegt Dr. J. G. R. Acquoy,

Het geest. lied in de Nederl. vóór de Hervorming, bl. 51, aanm. 5, „is blijkbaar niet oud en verraadt zekere rederijkerskunst, maar in de betere beteekenis van het woord. Opmerking verdient, dat het alweder eene geestelijke navolging is van een wereldlijk lied (zie hiervoren I nr. 152, bl. 572: „O waerde mont"), maar eene, die in kunst het voorbeeld nog overtreft."

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 152, bl. 572. De zangwijs werd ons bewaard door het gemelde nr. 169 van *Een dev.*, enz., met aanvangsstrophe:

O suver vat,
o lelien blat,
o dierbaar scat,
ick bid u dat. (*2 maal*)
wilt mi mijn herte verbliden,
als ick heb druck oft liden.

Door herhaling van den vierden versregel bekomt deze strophe zevenregeligen versbouw, terwijl „O roode mont", achtregeligen strophenbouw heeft. Om dit laatste lied „op die selve wise" voor te dragen, moest men dus nog een ander deel van de melodie herhalen. Overigens van nog drie andere liederen: „O weerde mont // u suyver gront;" — „O weerde mont // Maria ghi hebt doerwont"; en „O siele mijn // wilt u verbliden", voorkomende in *Een dev.* enz., onder nrs. 171—3, bl. 203—5, voorgedragen „op die selve wise", zonder te rekenen de herhaling van den vierden versregel, herhaling alleen aangeduid door de melodie, heeft het eerste zevenregeligen, het tweede negenregeligen, en het derde zesregeligen strophenbouw. Het is dus niet altijd uit te maken, hoe verschillende liederen op eene zelfde melodie gezongen werden.

655. Het was een maghet suyver en net.

Het was een ma - ghet suy - ver en net wt Da - vidts stadt ghe-

bo - ren, het staet ghe - schre - ven in - de wet, van Godt was

sy ver - ko - ren; sy was tot al - len ston - den suy - ver van

al - le son - den; sy is voor waer ,, en spie - ghel klaer

voor u, o maegh- den eer - baer.

1. Het was een maghet suyver en net
wt Davidts stadt gheboren,
het staet gheschreven inde wet,
van Godt was sy verkoren;
sy was tot allen stonden
suyver van alle sonden;
sy is voor waer ,, en spieghel klaer
voor u, o maeghden eerbaer.

2. Den vijfentwintichsten van meert,
de maen oudt vijfthien daghen,
den enghel quam met eeren weert
tot haer, naer Godts behaghen;

doen was verwondert seere
de edel maghet teere,
als sy daer sagh ,, het claer ghewagh,
Godts enghel door den dagh.

3. Hy sprack haer aen met groot oodtmoet:
„*ave gratia plena.*"
— „Van waer soo comt my dese groet?"
sprack die maghet Maria.
Hy sprack met klaer vermonden:
„ghy hebt gratie gevonden,
weest niet vervaert ,, noch ook beswaert,
ghy zijt van Godt bewaert.

4. „Ghy sult ontfanghen eenen soon,
die ghy sult Iesum noemen;
hy sal besitten Davidts throon,
eeuwelijck sonder roemen."
Sy sprack: „wilt dit bedieden,
hoe can't in my geschieden?
gheen man en kent ,, oft staet gheprent
in mijn hert ongheschent."

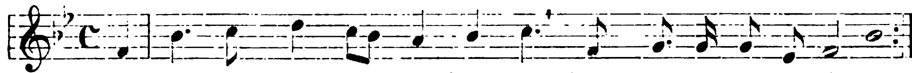
5. „O maghet, en verschrickt u niet,
Godts cracht sal u bewaeren;
Elisabeth, u nichte, siet,
die is boven haer jaeren,
sy heeft nu met verlanghen
nochtans een soon ontfanghen;
ghy sult, certeyn ,, zijn maghet reyn
en Godts moeder alleyn."

6. Als sy dees woorden hadde ghehoort,
sprack sy met ootmoet seere:
„laet my gheschieden naer u woort,
siet de dienstmaeght des Heere."
Terstont quam daer seer krachtigh
de Sone Godts waarachtigh,
in de fonteyn ,, suiver en reyn
veur ons alle ghemeyn.
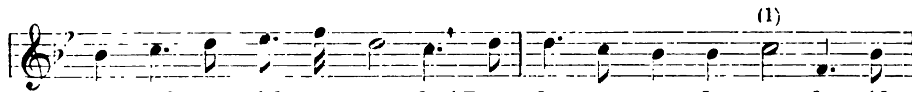
1, 8. *o* bijgev. — 2, 1. t.: *twintigh van.* — 2, 7, *het claer ghewagh* = de duidelijke beweging.

Tekst. *Veelderhande Schrifturelijcke leysenen*, Antw. z. j. (geest. goedk. 1587), Sign. D 3 r°, „op de wijse: Het was een rijck borghers kint, etc.", hierboven weergegeven; — *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623, den tweeden druk (privilegie 1619), bl. 30, „op de wijse: Het wasser een rijck", enz., geteekend A. I. Zie over dit handteeken: V. A. DE LA MONTAGNE, in *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw. I (1903), bl. 160; — *Den gheest. speel-waghen*, Antw. 1671, bl. 228, en *Den blijden wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 211, telkens zelfde wijs, zelfde tekst; — LOOTENS et FEYS, 1879, *Chants populaires flamands*, nr. 1, bl. 1, zelfde tekst buiten eenige lichte varianten, door de uitgevers opgeteekend in 1868, met de melodie, uit den mond eener vrouw ruim negentig jaar oud. — Het Duitsche lied vermeld door L. en F.: „Ein junckfraw schön und ausserwelt", te vinden bij WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, II (1867), nr. 1143, bl. 918, en bij UHLAND, *Volksldr.*, 1844, nr. 321, heeft met het bovenstaande buiten het onderwerp (Maria-boodschap) niets gemeens.

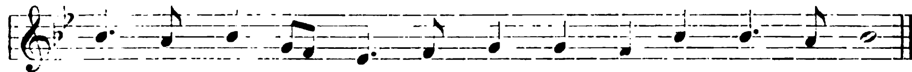
Melodie. LOOTENS et FEYS, t. a. p., hierboven weergegeven; — *Evang. leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 57, met wijsaanduiding: „'t Was een maghet suyver en net", minder goede lezing:



O menschen / wacht u voor 't ge-breck Van vuy-le las-te-rin-gen:
Want ghy u naes - ten geeft een vleck: Maer u self son-der-lin-gen.



(1)
Gy geeft u ziel een won - de / Door de - se snoo - de zon - de: Al-
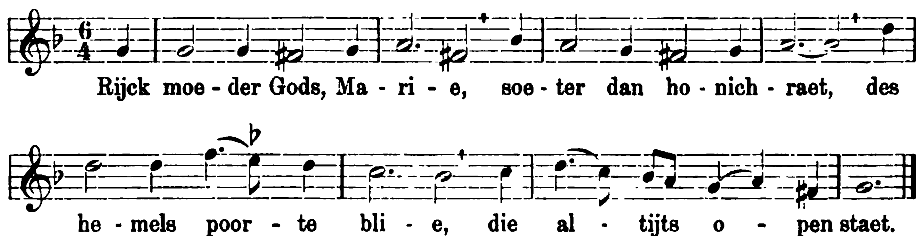


soo wel - eer het Joodts volck seer Ge - las - tert heeft de Heer.

(1) De oorspronkelijke lezing in *f*, heeft hier *f*, drukfout, voor *g*.

L. en F. vonden aangeteekend op een exemplaar van *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 87, bij de wijs: „Het was een fraey rijcks borghers kindt", de stem: „Het [was een] maghet suijver en net: in david stadt", voor het lied: „Vervremt was die ghestorven siel'". Blijkens de Gentsche uitgave van *Den boeck der gheest. sanghen*, 1674, I, bl. 50, werd het laatstgenoemde lied voorgedragen „op de wijse: Het was een fray rijck borghers kint (oft) Het was een maghet suyver en reyn". Deze dubbele wijsaanduiding vindt men ook voor het lied: „Tot naerder eynd' door dit begin", aangegeven op bl. 61 van het tweede deel derzelfde Gentsche uitgave. — Zie hiervoren II, nr. 293, bl. 1046: „Het was een fraey", enz.

656. Rijck moeder Gods, Marie.



1. Rijck moeder Gods, Marie,
soeter dan honich-raet,
des hemels poorte blie,
die altijts open staet,

2. Ghy zijt onse zee-sterre
van dese wereldt wijt,
laet ons, van by en verre,
door u licht zijn bevrijt.

3. Haest u, comt, wilt toch helpen
u volck, dat helt tot val:
t'welck om zijn quaet te stelpen
tot opstaen sorght voor al.

4. Die moeder zijt gheworden,
van uwen Heer' en Godt;
natur', als overtorden,
verwondert haer van 't lot.

5. Die maghet zijt ghebleven,
soo ghy te vooren waert,
wy groet met d' inghel gheven;
ons door melijdt bewaert. (Amen)

4, 3. *overtorden*, van terden = treden.

Tekst. *Het prieel der gheest. mel.*, Brugghe 1609, bl. 24, met opschrift: „Alma redemptoris Mater, etc., op de wijse alsoot beghint", navolging van eene antiphone ter eere van O.L.V., toegeschreven aan Herman Contractus, gest. 1054 (zie J. JULIAN, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 51), tekst hierboven weergegeven; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 259, „op de wijse: Het was een schip gheladen, *oft*: Schoon lief, wilt mijn troost gheven"; zie hiervoren III, nr. 571, bl. 2245, aant. op: „Ic sie die morghensterre // Heer God u claer aenschijn", tekst C; — *Geesteliick paradiisken*, Antw. 1619, IV, 36, „alst beghint;" — THEODOTUS, *Het paradys der geest. en kerck. lof-sanghen* (1621), Antw. 1648, bl. 345, zonder wijsaanduiding. — In *Het prieel der gheest. mel.*, uitg. Antw. 1617, bl. 174, vindt men als wijsaanduiding: „Ons vader Godt ghepresen *oft* Rijck' moeder Godts, Marie", voor het lied „Soo diep in die groen heyden"; zie hiervoren III, nr. 600, bl. 2347.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p., hierboven weergegeven; ook te vinden bij THEODOTUS, t. a. p.; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1172, voor: „Epimache, sterck ridder"; — BÄUMKER, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, II (1883), nr. 32, bl. 102, naar 17de-eeuwsche bronnen (1623—1671).

J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *O. en n. kerstliederen*, Amst. 1852, nr. 5, bl. 10, aant. bl. 298, gemoderniseerd arrangement van de melodie naar Theodotus, voor: „In een zoo duistre nachte", moderniseering van den tekst, met achtregelige strophe, te vinden bij THEODOTUS, t. a. p. bl. 304.

657. Hemelsche coninghinne.

He-mel-sche co - - - - nin-ghin-ne, ver-blijt u nu, ver-blijt u nu, want Je-sus die ick min - - - - ne, die comt tot u, die comt tot u, die comt tot u.

1. Hemelsche coninghinne,
   verblijt u nu,
   want Jesus die ick minne,
   die comt tot u.

2. Die ghy weerdt waert te draghen
   in uwen schoot,
   verryst, naar schrifts ghewaghen,
   rasch van der doot.

3. Bidt Godt voor ons, Marie,
   helpt onsen strijt,
   laet ons verwerven blie
   d'eeuwich iolijt.

Tekst. *Het prieel der gheest. mel.*, Brugghe, 1609, bl. 32, „Regina cœli, op de wijse alsoot beghint", hierboven weergegeven; — *Het Paradiis der gheestvreuchden*, Antw. 1617, bl. 261, zelfde tekst, „op de wijse: Dagheraedt schoon van beghinne"; — *Catholijck sanckboeck*, exemplaar zonder titelblad, uitg. Emmerich

1633 (?), nr. 59, bl. 83, 8 str. zonder wijsaanduiding; — De hymne: Regina cæli lætare, alleluia!, waarvan het bovenstaande lied eene navolging is, wordt door PH. WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1864), nr. 301, bl. 193, en door J. JULIAN, *A dictionary of hymnology*, London 1892, bl. 954, thuis gebracht in de XIV[de] eeuw. — Over Duitsche navolgingen, zie HOFFMANN v. F., *Geschichte des deutschen Kirchenliedes*, 1861, nr. 194, bl. 344; — BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 595, bl. 705; — BÄUMKER, *Das Katholische deutsche Kirchenlied*, II (1883), nr. 11, bl. 83; — ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III (1894), nr. 2047, bl. 747.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p.; — STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 979, voor: „O Heer! bewaerd de veynst'ren".

658. Ik voele dat myn herte leeft.

1. Ik voele dat myn herte leeft
en myn ziel duyzend weelden heeft;
wat is er dat geen vreugde baert,
als Maria ten hemel vaert?

2. De vogels fluyten musikael
op den zank van den nachtegael,
de leeuwerk vliegt naer d'hemelpoort
en zingt met d'Engels op accoort.

3. De lucht is al een galdery
beleyd met schoone specery,
de wolken liggen als een baen
bestrooyt met duyzend rooze-blaën.

4. De Engels vliegen op en neer,
de hemelpoorte door en weer,
zy plukken menig roos en blom,
en roepen vreugdig wellekom.
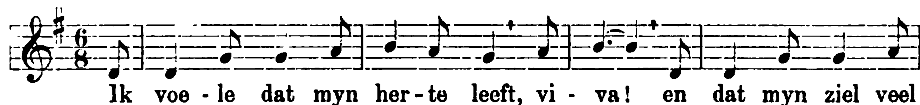
5. Weest wellekomme schoon vriendin,
ons welgekommen Koningin,
gy sterk thresoor van Gods gena,
ons welgekommen Maria.
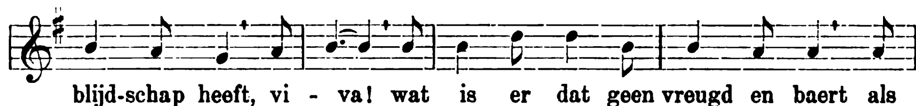
6. De weerde maegd ontfangt haer kroon
op God den Vaders ryke troon,
daer weelde vloeyt die nooyt en end,
daer Jesus haer voor Moeder kent.
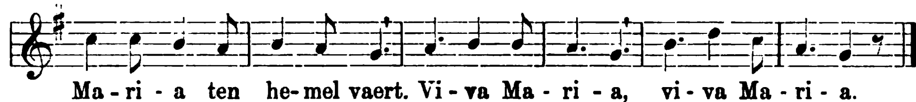
1, 3. t.: *baerd.* — 5, 4. t.: *thesroor.* — 6, 4. t.: *kend.*

Tekst. *Het gheestelyk opeelken van Ardoysche roozebladers*, door Pieter Cauwe, landman van Ardoye in Vlaenderen (Duinkerke 1696), Brugge, J. Beernaerts, z. j.

(18..), bl. 45, „Van de hemelvaert van de alderheyligste Maegd Maria, stemme: La bouffonnerie de Monsieur . (ofte) Le Prince de Condé . (ofte) Sus kindjen sus, en kryt niet meer . (ofte) Laestmael lag ik in fantasy . (ofte) 'T was een herder vroeg opgestaen"; — herdrukt door J. DE CRAENE, in *Rumbeeksche avondstonden*, Roesselare-Gent 1856, bl. 48. — „La bouffonnerie", enz. en „'T was een herder", enz. dienen tot wijsaanduiding voor andere liederen van P. Cauwe: „Ick wensch u lieden al te gaer", herdrukt door LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, bl. 27, en: „Herders, brengt melk en soetigheyd"; zie hiervoren III, nr. 505, bl. 1955. Nog een ander lied van P. Cauwe: „Joseph, Jesus voeder", zagen wij hiervoren III, nr. 522, bl. 2017.— De wijs: „Het was een herder vroegh opghestaen", wordt aangehaald bij H. GUIL. BOLOGNINO, *Den gheest. leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 389, voor: „Wie ist die dit vergift haest vat", met verzending naar bl. 32, waar men eene op anderen strophenbouw berustende melodie vindt; — DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 22, bl. 58, variante; de melodie is afgeleid van het lied: „'k Kwam laestmael door een groene wey" (Van den Koekoek). Ziehier de eerste strophe:







Nog eene andere variante komt voor in: *Rond den heerd*, Brugge XI (1876), bl. 192, „wijze: Viva Theresia!", lezing uit Kortrijk medegedeeld door G[UIDO] G[ESELLE]. Deze wijs is insgelijks die „van den Koekoek", welke inderdaad diende voor een liedje ter eere van Maria-Theresia; zie hiervoren I, bl. 752.

659. Ic sat wel seer bedrovet.

(Van de H. Magdalena)

(1) Tekst, waarschijnlijk ten gevolge van transpositie door sleutelverandering: *a a d g g f d.*

1. Ic sat wel seer bedrovet,
   ic had so crancke moet,
   ic began oec te dencken
   op dat my soe wou die doet;
   ende myn hert dat was verstoert;
   ic keerde my tot Ihesus wonden,
   ende die waren van bloede roet.

2. Ic sach oec meed die diepen
   al inden handen syn;
   ic sach hem seer misverwet
   in synre groter pyn,
   ende syn side was op gedaen;
   ic sach syn moeder droevich
   ende truerich bi hem staen.

3. Ic sach daer Magdalena
   soe droevich mede staen;
   ic seide haer daer myn herte
   om troest van haer ontfaen,
   ende dat ic was ongesont
   van eenre mensche mynnen,
   dair ic was of gewont.

4. O lieve Magdalena,
   nu luket op iu mont
   ende biddet uwen liefsten,
   dat hy my maec gesont;
   ende dat is myn hertiens geer,
   dat ic hem dienen moge
   ende myn hert hi tot hem keer.

5. O suete Magdalena,
myn hert dat maec bereit
mit uwer sueter beden
tot synre lieflicheit,
ende dat ic gevryet moet syn
van alre eertscher mynnen
ende van alre hertzen pyn.

6. Ende dat ic nu moet mynnen,
die my gescapen heeft,
wt alle mynre sinnen,
die my gemynnet heeft
ende is gestorven doet,
om dat hi my soud verlossen
ende vryen van alre noet.

1, 3. *ic begán*, de arsis na den slag ontbreekt. — 1, 4. t.: *soe wode doet.* — 4, 2. *luket op* = doe open. — 6, 3, t.: *wt al.*

Tekst. W. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.* nr. 46, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 243, naar het Hs. van Weenen nr. 7970; — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 279. „Het is het eenige voorbeeld", zegt Dr. Kn., „van het richten van een lied tot een heilige voor een bepaald doel en tevens het eenige lied, waarin alleen en onbetwistbaar aardsche liefde — gansch wat anders dan „minne der creaturen" — als oorzaak der bekommering wordt genoemd." — De heilige Magdalena wordt hier, volgens de leering der Kerk, door een zondaar, wellicht door eene zondares, aangeroepen als voorspreekster bij God.

Melodie. W. Bäumker, t. a. p. Deze melodie is eene minder goed bewaarde lezing van de voortreffelijke zangwijs: „Die alresoetste Jesus", medegedeeld hiervoren III, nr. 575, bl. 2258, lezing A.

Over andere Magdalena-liederen, zie Dr. Knuttel, t. a. p.

660. Laet ons aenroepen mit weerdicheit.

(Van de H. Cecilia)

Laet ons aen-roe-pen mit weer-di-cheit die ghe-ne diet wel ver-
mach, onse hei-li-ghe pa-troon-sche Ce-ci-li-a, si is van ho-gher
macht, ghe-li-ke als een ro-se root die voor den dach op-
gheit. Die haer mit trou-wen wil roe-pen aen, die sul-len van bin-nen
troost ont-faen, haer minne is ons be-reit.

1. Laet ons aenroepen mit weerdicheit
die ghene diet wel vermach,
onse heilighe patroonsche Cecilia,
si is van hogher macht,
ghelike als een rose root
die voor den dach opgheit.
Die haer mit trouwen wil roepen aen,
die sullen van binnen troost ontfaen,
haer minne is ons bereit.

2. Een haren hemde so tooch si aen,
seer scharp al naest haer lijf;
die reden ende die sinlicheit
die hadden enen kijf;
daer over tooch si een gulden cleet,
als die der wereld lusten mint.
De doochden die si heeft ghedaen,
die wil ic u cortelic doen verstaen,
ist dat ghijt wel versint.

3. Si droech al in haer herte van binnen
dat evangelie soet;
van orghelspel ende soeten sanc
so tooch si af haer minne.
Si wert versekert enen man,
die hiete Valeriaen.
Si was seer vurich in haer ghebet,
dat si mocht bliven onbesmet;
die gracie hielt si staen.

4. Des avondes in der enicheit,
als men te rusten ghinc,
sprac si mit vriendeliker talen:
„o soete jonghelinc,
een sake, die u te helen staet,
wil ic u brenghen voort,
die mi seer ter herten leit,
lovet mi nu mit trouwicheit
te segghen niemant voort.

5. „Een enghel Godes heb ic ontfaen
tot enen minre der sielen mijn;
mijn lichaem ende mijn reinicheit
bewaert hi altoos fijn.
Mer ist dat ghi mi aenroeren wilt,
dat mi besmetten mach,
hi sal te hant hier bi mi staen,
sijn wrake en suldi niet ontgaen,
hi is van groter cracht.

6. „Mer wildi horen minen raet
ende volghen Cristus lere,
ende laten u dopen altehant
ende ghelovet aen onsen Here,
hi sal u minnen ghelijc als mi,
ooc suldi hem wel sien,
dat ghi in doochden voort moghet gaen
ende in alre gracien moghet volstaen,
dat suldi wel bet versien."

7. Doe sprac die soete jonghelinc:
„hebdi een ander ghenoot,
so wil ic u mit mijns selves handen
u beiden brenghen ter doot;
mer ist dat ic vernemen mach,
dat hi een enghel si,
so sal ic doen al dinen wille
beide openbaer ende daer toe stille,
weest dan verblijt mit mi."

8. Doe hi dat doopsel had ontfaen,
doe quam die enghel claer
ende gaf hem elc enen rosencrans;
hi sprac int openbaer:
„in onghedeelter reinicheit
suldi altoos volstaen;
o jonghelinc, biddi iet van mi,
dat sal ic verwerven di,
doet mi uwen willen verstaen."

9. Doe sprac die suver jonghelinc:
„minen broeder dien ic min
dat hi mit mi gheloven moet,
dat is al heel mijn sin."
Die enghel sprac: „dat sal gheschien,
hi sal mit u volstaen;
ghi sult te samen storten u bloet
al om dat hoghe hemelsche goet,
die croon suldi ontfaen."

10. Tiburcius in die camer quam,
hi wert mit wonder bevaen,
die hemelsche lucht hem teghensloech,
hi sprac: „doet mi verstaen,
wi heeft u nu in deser tijt
die rosen root ghebracht?"
Doe sprac die edele Valeriaen:
„wildi mit mi ghelove ontfaen,
ghi moghet bekennen haer cracht."

11. Sijn herte dat wert so seer beroert,
hi riep mit neersticheit:
„secht mi gheringhe wat u ghelieft,
ic bin te male bereit."
Doe sprac die suverlike maghet:
„o weerde broeder mijn,
ganc totten ouden man Urbaen
ende wilt van hem dat doopsel ontfaen,
so suldi salich sijn."

12. Cecilia als een lelie schoon
die hoghe staet openbaer,
so licht haer reine suverheit
in alle die werelt claer;
want si den eertschen brudegom
mit soeten woorden verwan,
die gracie Godes hem ombevinc,
dat hi dat kersten ghelove ontfinc
ende wert een hemelsman.

13. Mer doe die richter dat vernam,
dede hise voor hem staen;
hi proefde een ieghelic sijn ghelove,
hi dede hem sijn hooft afslaen.
Doe sprac die suverlike maghet:
„o edele ridders goet,
ghi sult ontfanghen die hoghe croon,
ende Cristus die sal sijn u loon,
weest vast in uwen moet!"

14. Een siedende bat was daer bereit,
daer sette mense in al heit;
het wert veel coelre dan die douwe,
dat was den richter leit.
Daer quam een stocker altehant,
hi dede haer dat hooft afslaen.
Si riep: „here Jesus, ontfanct minen (gheest
al mitten enghelen in u feest,
mijn hert is seer verblijt!"

15. Cecilia, die edele maghet fijn,
heeft haren strijt volbrocht,
si heeft dat scone hemelrijc
mit haren bloede ghecocht.
Bi haren lieven brudegom
in sinen . . . .

5, 1. t.: *ontfanghen*. — 8, 1. t.: *ontfanghen*. — 11, 3. *gheringhe* = snel, aanstonds.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 38, bl. 88, naar het 15de-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185, „Dit is die wise: Nae groenre verwe mijn hert verlanghet // daer ic alleine was // si heeft mijn hertken ombevanghen". — Volgens de legende, stierf Ste Caecilia ten jare 230.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 145, bl. 548, het lied: „Na groene verwe", enz.

661. O Jhesu Heer, verlicht myn sinnen.

(Van de H. Agniet)

O Jhe - su Heer, ver - licht myn sin - - nen, tot u - wer
eer laet my be - ghin - - - - - nen een sue - te, su - ver me - lo-
dy van sint A - gniet, u wt - ver - co - ren, die an - ders niet en wou - de
ho - ren dan slechs van u, haers herts ghe - cry.

1. O Jhesu Heer, verlicht myn sinnen,
tot uwer eer laet my beghinnen
een suete, suver melody
van sint Agniet, u wtvercoren,
die anders niet en woude horen
dan slechs van u, haers herts ghecry.

2. Ghi waert haer sin, al haer begheren,
si droech u myn mit groter eren,
ghestadich was si talre tiit
end suet van seden end guedertieren;
het heeft wel reden in al manieren,
dat si haer nu mit u verbliit.

3. O maecht Agniet, o coninginne,
gegruet so siit mit Ihesus mynne
veel meer dan hondert dusentfout,
die u vercoes seer mynnentlicke
om tsin een roes in hemmelrike,
int lant, dat alle vruechd in hout.

4. Ghi siit daer scoen, seer wonderlike,
die hoechste troen dat is u rike,
die engelen syn u dienres daer,
ghi siit daer vrou seer hoech verheven,
want ghi ghetrow waert in u leven
u brugom Ihesu openbaer.

5. Een iongelinc u seer begeerde,
syn hert verginc, hem docht tverteerde,
want ghi seer waert in syn gedachte,
syn guet was veel, hi u aensochte,
mer wat iuweel dat hi u brochte,
twas al versmayt end niet geacht.

6. Want Ihesus myn had u bevangen,
u hert, iu syn had groet verlangen,
bi hem te wesen ewelic; (achte,
der werrelts vruechd ghy weinich
ghi waert verhuecht in u gedachte
mit Ihesus mynne graceliic.

7. Ghi waert oec eel, van aenschyn scone,
mer scoenre veel, na tscrifts betone,
van guet geloef int hert bereit;
o suver roes, dat licht u dede,
die u vercoes tot sinen vrede
van deser werrelts ydelheit.

8. O ionge hert, o gulden lely,
ghi leet groet smart end swaer martely,
als ghi waert out licht dertien iaer;
ghi waert seer bout, ghi leet wt mynnen,
noch pyn, noch gout en mocht verwynnen
u brugoms myn, dat is doch claer.

9. O lief Agniet, o suver herte,
al u verdriet, u grote smerte
seer wel ghi leet end vromeliic;
hier om ghi siit in dusent vruechden
end seer verbliit van al u duechden,
die ghi ye deedt op eertriic.

10. O reyne maecht, o suver bloem,
mit recht ghi draecht nu vrolic roem
bi Ihesum Christum talre tiit;
ghi hebt ontfaen die hoechsten troen,
noch son noch maen en is so scoen,
nu morgen na, als ghi nu siit.

11. O wys, o scoen, van uwe doechden
der maechden throen heeft groete vroechden
end is verbliit seer mynnentlic;
u croen blenct seer end u sampielen,
ju aenschyn meer; dus syn die zielen
verbliit van u ontsprekelic.

12. Mit recht een lam, dat is u teiken,
want Ihesus vlam had u ontsteken
mit myn, mit guedertierenheit;
o coninghyn, o Ihesus boele,
ic bid u myn, o scoen fyole,
vercriicht my mit oetmoedicheit.

13. Ic hoep, ghy syt alsoe vercoren,
bid ghi hem yt, hi sel u horen,
al dair en is gheen twivel aen;
nu lieve maecht, wilt myns ontfarmen,
ic bid u, draecht voer hem myn karmen
end wilt my trowelic bistaen.

14. O suver bruyt, hoert myn gebeden
end myn geluyt tot allen steden
nae uwe guedertierenheit;
ic heb misdaen al boven maten,
my seer ontgaen, coemt my te baten
in myne arme cranclicheit.

15. Ic bid u seer, o troesterinne,
dat ghi den Heer, wt rechter mynne
seer neerstich bidden wilt voer my,
om tsyn verloest van al myn sonden
end wel getroest myt sinen wonden,
end soe van heen mach varen vry.

16. O suet end wys der creaturen,
int paradiis tot alre uren
ghy draecht nu priis en frisschen moet;
o lief Agniet, helpt my te comen,
wt dit verdriet, onder die bloemen
dair ghi nu machtich siit ende groet.

17. O edel end reyn, ghi drinct mit vruechden
van die fonteyn, daer alle duechden
wt vloyen als wt haer beghin;
dat is die Heer van tewich leven,
die u nu seer daer heeft verheven
end scoen verciert als syn vriendyn.

18. Och suver maecht, mocht ic aenscowen,
hoe ghi nu draecht die croen van gowen,
die iu die coninc heeft gedaen,
int lant bevaen mit gulden bomen,
die sterren, maen, mit haren bloemen,
die ghi wt reinicheit daer draecht,
end oec die son te boven gaen.

19. O duerbair steen, mocht ic daer comen
end oec aensien die crans van bloemen,
die ghi wt reinicheit dair draecht,
ic sow dan bly end vrolic wesen,
want ic waer vry van allen vresen,
daer ic nu mede bin versaecht.

20. Nu, lief Agniet, hoert myn begeren,
ic bid, aensiet mit groter eren,
soe wie dit lietdkyn sinct of leest;
als hi sel gaen voert recht dair boven,
wilt hem bistaen nae syn behoeven,
soe dat in vreden coemt syn geest.

21. Lof si den Heer tot allen tiden,
die ons hier neer wil seer verbliden
mit hem end u, o suver maecht,
end alst geeft tiit van heen te liden,
dat wy verbliit dan mogen riden
int lant, daer niemant is versaecht.
Amen.

2, 6. *haer* bijgev. — 3, 2. t.: *gegruet so siet*. — 3, 5. *om tsin een roes* = om te zijn een roos. — 7, 5—6 = die u koos uit 's werelds ijdelheid tot zijnen vrede (nl. de vrede Gods). — 10, 6. *nu morgen na* (?) — 11, 4. *sampielen, sandalen;* vgl. hiervoren bl. 2277, aant. op nr. 577 G, 11,3. — 14, 6. t.: *cranlicheyt*. — 19, 3. t.: *di*.
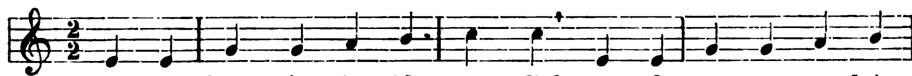
Tekst en **melodie.** BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 28, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 217, naar het 15de-eeuwsch Hs. nr. 7970, van Weenen. — Aangehaald bij DR. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*. Rott. 1906, bl. 299.
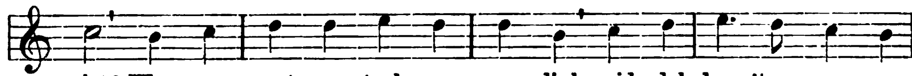
Sinte Agnes (Agneese, Agneete, Agniete, Neese, Neesken, Neete, Neetken, Nieske, Nyetkine, Niete) dertien jaar oud onderging den marteldood te Rome c. 300. Daar op den brandstapel haar lichaam niet verbrandde, werd zij onthoofd. De naam Agnes is paroniem met Gr. *αγνός* = zuiver, en met Lat. *agnus* = lam. Zij wordt verbeeld met een wit lam. Haar naamdag valt den 21sten Januari.

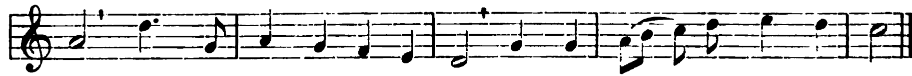
C. G. N. DE VOOYS, *Verspreide Mnl. geestelike gedichten, liederen en rijmspreuken*, in Tijdschr. v. Ndl. taal- en letterk. Leiden, XXIII (1904), bl. 64, doet, naar het Hs. W. 12° 25, bl. 159 v°, van het Stadsarchief te Keulen, den tekst kennen van een lied zonder wijsaanduiding: „Agneta, dat edel kynt, // heeft ihesus cristus seer gemynt."

662. Hoe sie'k 't aensigt dus blymoedigh.

(Van de H. Agniet)







1. Hoe sie'k 't aensigt dus blymoedigh
van de reyne maegd Agniet?
Waer nae gaet sy toch soo spoedigh
middel door't gemeen verdriet?
Stroyd roo roos' en lelij-blaen,
Agnes sal te bruyloft gaen.

2. Bruyloft, die den grootsten koning,
voor een kort besuerde leyd,
in sijn hemel-rijcksche wooningh
sijn vriendinne heeft bereyd.
Stroyd, enz.

3. D' eelste maget was verwesen
om haer bruygoms wil te swaerd;
groot' en kleynen saghmen vresen,
sy alleen gingh onvervaert.
Stroyd, enz.

4. 't Weenden al, wat haer passeren
over straet sagh na 't schavot,
sy alleen gingh triumpheren
over haer getrocken lot.
Stroyd, enz.

5. Noyt en sachmen bruyd soo trachten
na 't verlangde bruylofs-bed,
als het reyne lam wel jachte
na de dood, voor Christus wet.
Stroyd, enz.

6. „Iesu, Heer! 'k en bens niet waerdigh,
och! hoe kom ick aen 't geluck?
Nu, scherp-rechter, maeckt u vaerdigh,
waer toe dient dit langh vertuck?"
Stroyd, enz.

7. Ach, hoe was den beul te moede!
ach, hoe reden hem de leen!
eer hy 't halsje dorst bebloeden,
eer sy 't hoofjen kreeg beneen.
Stroyd, enz.

8. D' armen man bestond te baren
met veel schrickelijck gelaets
om het meysjen te vervaren;
maer, eylacen, 't had geen plaets.
Stroyd, enz.

9. „Sal ick dan mijn sabel schaerden,
sal mijn hand dan sijn soo stout,
op een stroot van sulcken waerde
min dan dertien jaren oud?
Stroyd, enz.

10. „Agnes, hoordt eens hoe de menschen
hier rondom, uyt goeder deugd,
naer uw' echt en leven wenschen?
Spaerdt toch uw' geblomde jeugd."
Stroyd, enz.

11. — „Swijgt: ghy raedt ter quader
dit waer al te onbeleeft, (trouwen,
met dien bruygom wil ick't houwen,
die my eerst verkoren heeft."
Stroyd, enz.

12. „Doet u ampt! waer is den degen
die my, door een korte dood,
al te opgehoopten segen,
storten sal in d'open schoot.
Stroyd, enz.

13. „Doet u ampt en laet verdwijnen
't lichaem, 't welck de oogen sien
kunnen, die'k te mijnder pijnen
haet, en niet en kan verbien."
Stroyd, enz.

14. Hier mee stondtse, badtse, booghse
onder 't swaerd het teere vleysch;
't hoofd viel af, maar opwaerts vloogse
met de siel naer Gods palleys.
Stroyd, enz.

15. Maer nu sy haer strijd volstreden
end' ontfangen heeft de croon,
soo wils' ons door haer gebeden
gunstigh zijn voor Godes throon.
Dat wy oock, door d'eyge baen,
met haer eens te bruyloft gaen.

16. Amen, Agnes, God wilt gheven!
in wiens oogen ghy behaeght
hebt door een reyn-lijdsaem leven.
Bidt voor ons dan, waerde maegt,
dat wy oock, door d'eyge baen,
met u eens te bruyloft gaen.

7, 2. reden = beefden. — 8, 1. *te baren* = te keer gaan, zich aanstellen. — 14, 1. *Hier mēde.*

Tekst. Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 106, „S. Agnes-bruyloft, XXI. Ianuarij. Stem: Als't begint"; tekst hierboven. — Meer dan eene eeuw later vindt men het fraaie lied nog terug in *Oude en nieuwe lofzangen* door J. S[tichter], Amst. 1740. Derde deel (*Oude en nieuwe geest. liedekens*), Amst. z. j., bl. 10, „op de wijse: Philis quam Philander tegen ofte Rosemont die lag gedoken"; daarnaar Le Jeune, *Volkszangen*, 's-Grav. 1828, bl. 144, zonder vermelding van den naam des dichters; — J. A. Alberdingk Thijm, *Gedichten uit de verschillende tijdperken*, Amst. 1852, II, bl. 291, naar *Gulde-iaers f.-d.*; — *Rond den heerd*, Brugge, II (1867), bl. 61, onder den naam van „Anna Bijns, Begijntje".

Melodie. STALPAERT, t. a. p., hierboven weergegeven; — ID. *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 411, zelfde melodie, met wijsaanduiding: „Fillis kwam Philander tegen", voor: „Iesu! laet mijn ziel verharden".

„Philis (Phillis, Phyllis, Fillis) quam", enz., aangeh. als stem: *a*) *Amst. Pegasus*, 1627, bl. 101, met de melodie, voor: „Siet, hoe schoon de rype aaren"; — *b*) D. P. PERS, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 164, voor: „Altydt hoort men van krakeelen".

De tekst: „Rosemont die lag gedoken", komt voor in *Delfschen Helicon*, 1729, bl. 5, stem: „Elida, ô soete diertje". De wijsaanduiding „Rosemont", enz., die zich in vele 17de- en 18de-eeuwsche liederboeken voordoet, is reeds te vinden bij I. H. KRUL, *Pampiere wereld*, Amst. 1644, „Christelyke offerande", bl. 166, voor: „Mach men niet te recht gelijken".

De melodie „Rosemont", enz., komt voor bij D. P. PERS, *De laetste vernieuwde Urania*, Amst. 1656, bl. 158, voor: „Wie sou immermeer gelooven", en *Id.*, Amst. 1669, herdrukt door J. H. SCHELTEMA, *Nederlandsche liederen uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, bl. 191; — variante in: *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, II, bl. 228. voor: „Altijt moet men hooglick achten"; — *Den singende swaan*, Leyden 1728, bl. 74, voor: „Alderoudste stad der steden", met wijsaanduiding: „Adonai, genadigh Heere" (tekst en melodie van dit laatste lied in *Het prieel der gheest. mel.*, Brugge 1609, bl. 3), „ofte: Philis quam Philander tegen, ofte: Rosemond die lag gedoken"; — DRIEDUYM, *d'Enchuyser ybocken*, Enkhuizen, z. j., bl. 29, voor: „Uffvrauw Zoorke main gooidinne". Deze variante van de melodie werd mede herdrukt door J. H. Scheltema, t. a. p.

---

663. O God, lof moet u altijt sijn.

(Van den H. Hieronimus)

O God, lof moet u al - tijt sijn, al bo- ven der en- ghe - len

choer, al mit die lie - ve moe- der dijn en dy - nen hei - li - ghen con- fes-

soer, die daer is waer - lijck groot. O hei - li - ghe Va - der Jhe-

ro - ni - mus, staet ons by in on - ser noot.

1. O God, lof moet u altijt sijn,
al boven der enghelen choer,
al mit die lieve moeder dijn
en dynen heilighen confessoer,
die daer is waerlijck groot.
O heilighe Vader Jheronimus,
staet ons by in onser noot.

2. Hy is een sterre gheleken wel,
die doer den nevel schijnt;
want hi verwan die kelters fel,
die daer seer waren gepijnt
om sijnder leeringhe groot.
O heilighe Vader, enz.

3. Hy heeft verlicht alle kerstenheit
alsmen daer wel op let,
ende die Scriftuer, daert al aen leet,
heeft hi claer over geset
myt swaren arbeyt groot.
O heilighe Vader, enz.

4. Sijn doecht soe had die leeu te bat,
die den doren hadde ghewont,
ende quam ghelopen daer hi sat
op dien selven stont
ende thoenden hem sijnen poet.
O heilighe Vader, enz.

5. Dat hi alsoe heilich was,
dat suldy wael verstaen;
den leeu, dien hi den voet genas,
die was hem onderdaen
myt sijnen arbeyt groot.
O heilighe Vader, enz.

6. Die reynicheyt heeft hi bemynt;
dies hadden die sommyghe nijt,
die in hoer sunden waren verblynt
ende bespotten hem mit spijt;
ter woestijnen dat hi doen vloet.
O heilighe Vader, enz.

7. Sijn heilicheit was daer vermaert
ende sijn penitencie swaer;
van daer toech hi te Bethleem waert,
een cloester stichten hi daer,
daer woende hi tot sijnder doot.
O heilighe Vader, enz.

8. Doen hi was out by hondert jaer,
quam hem een siecheit aen;
hi sprack tot synen broeder claer:
„wilt my ontcleden gaen
ende legt my op die eerde bloot."
O heilighe Vader, enz.

9. Al daer hi op die eerde lach,
eer hi schiet van eertrijck,
ten hemel dat hi op wart sach
ende hi sprack mynnentlijck:
„och wilcoem bitter doot!"
O heilighe Vader, enz.

10. Als hi aensach die broeders sijn
seer weenende, soe sprack hi:
„mijn alder liefste kijnderkijns
en weent doch niet op my,
hebt myn al totter doot."
O heilighe Vader, enz.

11. Laet ons hem dienen tot alre tijt,
en bidden hem oetmoedelijck,
dat hi ons na dit over lijdt
wil brengen in hemelrijck,
daer hi is waerlijck groot.
O heilighe Vader, enz.

Tekst. Hs. 11231-36 (XV[de] eeuw), der K. Brusselsche Bibl., bl. 43, „Van S[te] Jheronimo een schoen liedeken, en gaet op die wijse: Ick weet een vrouken wel bereyt", hierboven weergegeven; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 20, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 41, zelfde tekst, met eenige afwijkingen in de spelling, zelfde wijsaanduiding.

De geschiedenis van den leeuw, dien de H. Hieronimus, in de woestijn, een doorn uit den voet haalde, met dit gevolg, dat de dankbare leeuw hem voortaan als een hond volgde, is, volgens *Rond den heerd*, VII (1872), bl. 196, ontleend aan het leven van den H. Gerasimos. De gelijkenis der twee namen deed in Sint Hieronimus' leven deze leeuwenhistorie inschuiven. De H. Hieronimus stierf in 420.

Seneca en Aulus Gellius vertellen eene dergelijke geschiedenis van Androclus, den Romeinschen slaaf, die, omstreeks den aanvang onzer eeuwtelling, zijn hardvochtigen meester ontvlucht, in een hol een leeuw vindt, dien hij een doorn uit den voet haalt. Later wordt de leeuw in de arena op Androclus losgelaten, doch herkent zijn weldoener en legt zich kwispelstaartend aan zijn voeten, zoodat

Keizer Caligula, door dit schouwspel getroffen, aan Androclus de vrijheid en daarenboven den leeuw schenkt.

I. Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 922, heeft een lied op „Sinte Hieronymus: Wat dat ick doe, waer ick my vinde" — „stemme: Passe mezo d'Hollande" (zie de melodie bl. 115 aldaar), waar de geschiedenis van den leeuw echter niet in voorkomt.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 116, bl. 459.

---

664. Wi willen heden vrolijc sijn.

(Van den H. Franciscus)

1. Wi willen heden vrolijc sijn,
op desen hooghen dach,
met onsen vader Franciscus,
diemen niet volprisen en mach.
Want hi is waerlijck groot;
o heylige vader Franciscus,
staet ons bi in onser noot.

2. Hi dede wt sijn cleederen,
die hi te draghen plach;
hi werpse voer sijns vaders voeten,
de werelt was hem een caf.
Want hi, enz.

3. Franciscus sach op sinen voet
ghelijc dat doet die pauwe,
hi liet sincken sinen hogen moet
ende dede aen die cleeden grauwe.
Want hi, enz.

4. Hi is seer goedertieren
in sinen ommeganck,
sijn hertken bloeyt van binnen
ghelijc een wijngaert ranck.
Want hi, enz.

5. Doen dese heylighe vader
dus vast in duechden ghinck,
wert hi so vierich in Christus minne,
dat hi die vijf wonden ontfinc.
Want hi, enz.

6. Hi is seer goedertieren
van duechden op aertrijck,
van binnen ende ooc van buten
so en is niemant sijns ghelijc.
Want hi, enz.

7. Nu is hy op ghevaren
hier boven int hemelsce lant
al in dat choor der seraphinnen
by Christus rechter hant.
Want hi, enz.

8. Nu laet ons hem bidden
met groter innicheyt,
dat hi ons wil verwerven
die duecht der ootmoedicheyt.
Want hi, enz.
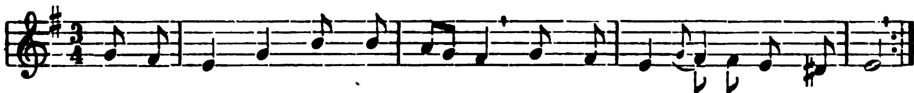
3, 1—2. In Frankrijk luidt het, volgens het volksgeloof: „il est comme le paon, qui crie en voyant ses pieds". — 7, 1—4. Vgl. „Een liedekijn wil ic singhen", str. 15 (hiervoren III, nr. 547 A, bl. 2153), aant. van Dr. J. A. N. KNUTTEL, bl. 284.

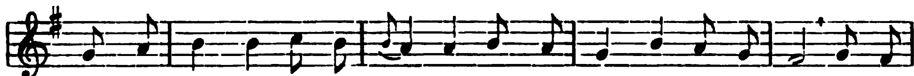
Tekst. *Een devoot en prof. boecxken*, 1539, nr. 21, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 42, „op die selve wise (Ick weet een vrouken welbereyt) een liedeken van S. Franciscus" (1182-1226); — Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 283 vlg., waar nog andere Franciscusliederen worden medegedeeld, en C. LECOUTERE, *Mdnl. geest. liederen*, in Leuvensche bijdragen, Antw.-Leipz., III (1899), nrs. 13—17, bl. 73—80: „Kinder looft den ingel fijn"; — „Ghi sijt daert alle tijt es mey"; — „Franciscus in den beginne sijn sinne"; — „Laet ons eeren ende loven"; — „Nu laet ons sinte Franciscus loven".
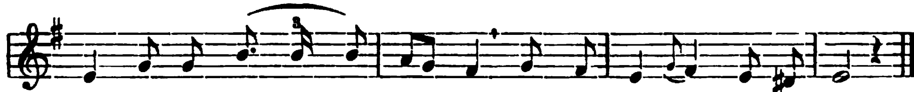
Melodie. Zie het onmiddellijk voorgaande lied.

665. Al die Christen zyn geboren.

(Van de H. Barbara)







1. Al die Christen zyn geboren,
luystert toe hier allegaer,
ik zing u een waer historie
van de heylige Barbara.
Komt, zondaers en zondaressen,
en hoort hier haer leven aen,
van de heylige martelaresse,
wat dat zy heeft onderstaen.

2. Barbara was jong en schoone,
en daer by een eenig kind;
God die gaf haer 's hemels kroone,
omdat zy hem heeft bemind;
haer vader eerde de afgoden,
en was eenen grooten tyran,
maer Origines heeft de geboden
en 't waer geloof haer ingeplant.

3. Als haer vader dit kwam te hooren,
heeft hy straks zonder gena
doen maken eenen hogen toren
voor zyn dochter Barbara,
daer in deed hy twee vensters maken,
waer hy zyn dochter op stak;
maer Barbara tot haer behagen
heeft een derde daer in gemaekt.

4. De venster tot haer behagen
bedied d'heylige Dryvuldigheyd,
die zy in haer hert kwam dragen;
tot haer vaders leed en spyt,
kwam zy in dien toren maken
een gekruysten God in een pilaer,
't welk bedied — ô wonder zaken! —
Jesus op den berg van Calvaer.

5. Als haer vader was t'huys gekomen
en alles kwam wel te verstaen,
is hy naer zyn kind — wat schroomen! —
seffens met 't bloot zweerd gegaen
om haer van 't leven t'ontmaken;
Barbara die vlucht van daer
in een steenrots — ô wonder zaeken! —
die daer opende voor haer.

6. Al vloeken, zweeren en tempeesten,
zogt haer vader nu naer haer,
het scheen dat de helsche geesten
by hem waren altegaer;
schier verwoed, vol zwaer gepeyze,
kwam hy langs de straet gegaen;
een schaepherder kwam hem aenwyzen,
waer dat zy was ingegaen.

7. Toen hy Barbara had gevonden,
dien zoo vreeden moordenaer
gaf haer menig wond op wonden,
en sleepte haer by het hair
door kwaê wegen en door straten;
maer zy riep: „ô Jesus zoet,
Maria, komt my ter baeten
en versterkt toch mijn gemoed."

8. Haren vader — wat grouwzaem werken! —
heeft zyn kind met vreed gemoed
weggesteken in eenen kerker,
waer dees creature zoet
die kwam altyd te volherden,
en zy riep met kloeken moed:
„voor u wil ik geern sterven
ô beminden Jesus zoet."

9. Om haer te benemen 't leven
heeft haer vader — wat ellend'! —
haer in d' handen komen geven
van Martianus president,
die meynde haer met zoetigheden
wel te krygen tot zynen zin;
maer zy verachte al zyn reden,
want zy niemand als God bemind.

10. Den rechter om haer te kwellen
en te verzaeden zyn gemoed,
deed hy Barbara naekt schier stellen
en haer geeselen tot den bloed;
dan heeft hy haer weer verwezen;
in den kerker, riep zy aen:
„Jesus, wilt myn pyn genezen!"
't Welk hy aenstonds heeft gedaen.

11. 's Anderdags kwam men haer brenge
nog eens voor den president,
die stond vol verwonderinge
dat deês maegd was ongeschend;
maer hy kwam nog zeer vergrammen,
hy heeft deze maget zoet
hare zyde, met yzere kammen,
doen open krabben tot den bloed.

12. Men kwam in de wonden steken
brandende toortsen — wat torment! —
maer deês maged, zonder spreken,
die bleef altyd ongeschend;
men kwam haer met hamers slagen
op haer hoofd, en dan bespot;
Barbara kwam dit te verdragen
al ter liefde van haren God.

13. Peyst wat dees maegd heeft geleden
van dien vreede moordenaer,
zy wierd haer borsten afgesneden,
maer God die versterkte haer;
zy riep dikwyls in haer lyden:
„ô beminde Jesus soet,
voor u wil ik geern sterven
en vergieten al myn bloed."

14. Den president, om haer te kwellen,
die heeft deze maget zoet
doen ontkleeden en naekt stellen
en doen geeselen tot den bloed,
en deed haer rond de stad trekken;
zy riep menigmael: „ach God!
wilt myn naektheyd tog bedekken,
dat ik niet en werd bespot."

15. Maer niemand kost met haer gekken;
God zond eenen engel reyn,
met een kleed om haer te dekken,
dat blonk als de zonneschyn;
maer dan waeren d' afgodisten
als raezende van gemoed,
zy zochten dan alle listen
om te dooden deze maget zoet.

16. Haer sententie wierd gelezen,
en men heeft aen haer gezeyd,
dat zy nu onthoofd moest wezen,
en z'ontfing die met dankbaerheyd;
want zy wilde te geern sterven;
zy riep: „grooten God van al,
wilt u dienaers troost verwerven,
die u eeren op dit dal."

17. Jesus kwam haer te verkloeken;
hy beloofde haer alsdan
het geen dat zy zou verzoeken,
dat zou worden toegestaen;
haren vader heeft, zonder beyden,
met een boos en vreed gemoed, (den,
haer hoofd van 't lichaem komen sny-
en daer stroomde dat heylig bloed.

18. Haer vader kwam zich beroemen
over zyne kloekmoedigheyd,
dat hy had het bloed doen stroomen
van zyn dochter — wat vreedheyd! —
maer God kost het niet verdragen:
hy heeft dien vreeden tyran
van den bliksem doen verslagen,
en tot asschen toe verbrand.

19. Daerom, zondaers en zondaeressen,
bid haer altyd met liefde groot,
mids zy is de patroonersse
tegens een subite dood;
laet ons haer veel eer bewyzen,
op dat z' ons in de ellend
uyt deze wereld niet laet reyzen
zonder 't heylig sakrament.

1, 2. t.: *allegader*. — 1, 6. *en* bijgev. — 1, 7. *van d' heylige*. — 2, 3. *die* bijgev. — 2, 7. *Origines*, Origenes de kerkvader, geb. te Alexandrië in 185, gest. te Tyrus in 254. — 3, 1. *te* bijgev. — 5, 2. *te* bijgev. — 5, 6. t.: *maer Barbara vlucht*, enz. — 6, 2. *nu* bijgev. — 6, 5. t.: *schier als*. — 7, 2. *zoo* bijgev. — 7, 5. t.: *en straten*. — 8, 1. t.: *haer*. — 8, 3. t.; *gesteken in*, enz. — 9, 6. *wel* bijgev. — 9, 8. *want* bijgev. — 10, 3. t.: *schier naekt*. — 10, 4. *haer* bijgev. — 11, 7. t.: *haer*. — 12, 2. t.: *torsten*. — 12, 7. *te* bijgev. — 12, 8. *al* bijgev. — 14, 4. *doen* bijgev. — 15, 5. *maer* bijgev. — 16, 3. t.: *dat zy moest onthoofd wezen*. — 16, 4. *en* bijgev. — 17, 5. t.: *haer*. — 17, 8. *en* bijgev. — 18, 2. t.: *zyn*.

Tekst. Van Paemel, Gent, los blad nr. 5, „Liedeken van de heylige maegd en Maertelaresse Barbara, bezondere patrooners in de uer des doods. Stemme: Van den bekeerden zondaer", hierboven weergegeven; — J. Bols, *Honderd oude Vl. ldr.*, Namen 1897, nr. 43, bl. 79, zelfde tekst „gezongen te Kapelle-ten-Bosch (Brabant) met varianten, waarvan enkele door ons werden benuttigd. — Onder nr. 44, bl. 85, deelt J. Bols, t. a. p., eene verkorte Mechelsche lezing mede, bestaande uit zes strophen, aanvangende met de tweede strophe van bovenstaanden tekst: „Barbara was jong en schoone", voorgedragen op de wijs: „Femmes voulez-vous éprouver", ontleend aan *Le secret*, opéra-comique in één bedrijf, tekst van Fr. B. Hoffman, muziek van J. P. Solié, Parijs 1796. — Nog een ander „liedeken van de H. Bar-
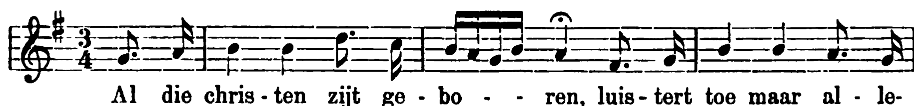
bara", met aanvang: „Komt hier van verre nae", zonder wijsaanduiding, is te vinden onder nr. 7, der losse bladeren gedrukt te Antwerpen bij J. Thys. Zooals J. Bols, t. a. p., doet opmerken, bewijst de slotstrophe: „Confreers en confreeres // laet ons met goed betrouwen", dat dit lied voor een Broederschap van de H. Barbara moet vervaardigd zijn.
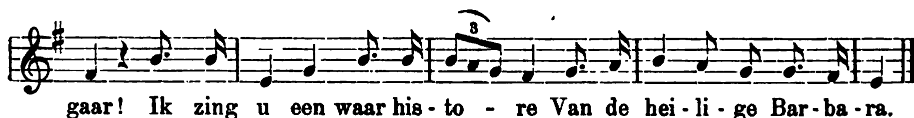
C. G. N. de Vooys, *Verspreide Mnl. geestelike gedichten, liederen en rijmspreuken*, in Tijdschr. voor Ndl. taal- en letterk., Leiden, XXIII (1904). bl. 65, deelt naar het Hs' W. 12° 25, bl. 160 r°, van het Stadsarchief te Keulen, den tekst mede, van een „Sinte berbara liechtken", zonder wijsaanduiding. met aanvang: „Eijn schoen fontein is ons ontsloten // vander barmherticheit Gods wtgevloten"; — C. Lecoutere, *Mdnl. geest. liederen*, in Leuvensche bijdragen, Antw.-Leipz., III (1899), nrs. 22—27, bl. 87—94, deelt zes liederen mede op dit onderwerp: „Barbara die reyne maecht"; — „Kinder, al siwi in dit sneven"; — „O Barbara, ons herte verblijt"; — „Wi vernamen hare doecht"; — Barbara, die clare sonne"; — „Scoender maeght, voer noch na".

Zie nog de liederen voorkomende: *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 16, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 36: „Int herte heb ick vercoren // die alderscoonste maecht", met wijsaanduiding: „Het viel eens hemels douwe". Voor de melodie, zie hiervoren I, nr. 64, bl. 321, en III, nr. 483 B, bl. 1876; — Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 1154: „Drievuldigh is mijn uytverkoren", stem: „Nerea schoonste van u geburen" (melodie bij Stalpaert, *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 52; — Theodotus, *Het Paradys der geest. en kerck. lof-sangen*, Antw. 1648, bl. 106, en Pers, *Bellerophon*, Amst. 1633, bl. 169); — *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden 1728. bl. 482: „Barbara! Goods groot vrindinne"; — Sint Barbara! ik groet u maegd; en „O getrouwe Patronesse", met de daar voorkomende of aangeduide wijzen; — in *O. en n. geest. liedekens* (vervolg op de *O. en n. lof-sangen*), uitgegeven door J. S[tichter], Amst. c. 1740, bl. 79, „Doen Barbara gebooren // uyt adelijke stam" — „stemme: Wilhelmus van Nassouwe".

De H. Barbara stierf den marteldood den 4den December 235.
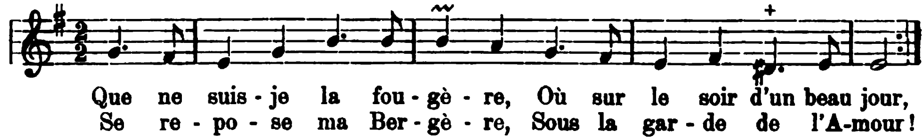
Melodie. J. Bols, t. a. p., deelt de melodie mede aanvangend met het tweede deel, zooals hierna bij Zuccalmaglio, *Deutsche Volkslieder:*
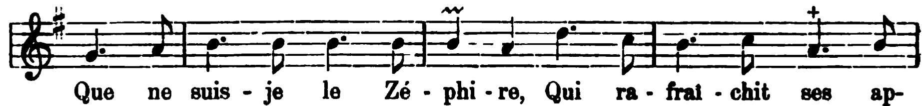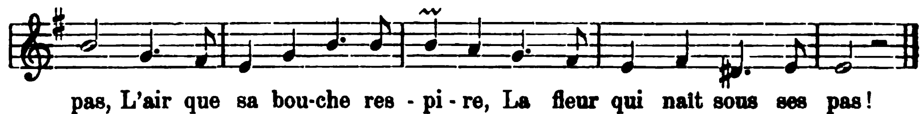




Voor de laatste vier regelen van elke strophe wordt deze melodie herhaald. Deze zangwijs stamt af van de Fransche melodie: „Que ne suis-je la fougère", tekst

van CH. H. RIBOUTTÉ (1708—1740), o. a. te vinden, met de muziek, in MONNET's *Anthologie françoise*, z. p. noch n. van dr., 1765, II, bl. 261:







Verder treft men de melodie aan in: *Recueil de romances*, II, z. j., noch pl., noch naam van drukker, bl. 77, met den tekst van Riboutté; — *Les plaisirs de la société*, Paris 1761, herhaaldelijk en o. a. in het eerste deel onder nr. 55 der muziekbijlagen; — *La clé du caveau*, Paris 1811, nr. 490, zooals hierboven genoteerd met $\frac{3}{4}$-maat.
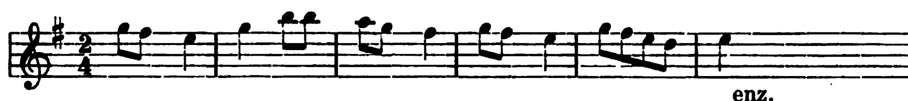
DU MERSAN, *Chansons nationales et populaires de la France*, Paris 1847, bl. 89, geeft den tekst, onder den titel van „Les souhaits" en schrijft de muziek toe aan Giovanni Battista Pergolese (1710—1736). — P. SCUDO, *Critique et littérature musicales*, Paris 1865, bl. 328, Esquisse d'une histoire de la romance, schrijft: „Voici d'abord la charmante idylle: „Que ne suis-je la fougère? dont Riboutté, amateur de poésie, fit les paroles sur un vieil air qu'on a faussement attribué à Pergolèse". — F. A. GEVAERT, *Hist. et théorie de la musique de l'antiquité*, Gand, II (1881), bl. 27, sprekende van de „dipodies ioniques: membres de douze unités", geeft den aanvang der melodie, mede met $\frac{3}{4}$-maat genoteerd, zooals zij voorkomt in *La clé du caveau*, en als behoorende bij eene „chanson française du XVIII[me] siècle".

Volgens J. TIERSOT, *Hist. de la chanson populaire en France*, Paris 1889, bl. 256, bracht J. Fr. Le Sueur (geb. o. 1760, gest. te Parijs in 1837) in het „Kyrie" zijner *Messe de Noël*, „le cantique" (de melodie van het geestelijke lied): „Au sang qu'un Dieu va répandre", door hem genoemd: „Air antique de la première Église d'Orient", geen ander dan de melodie van de welbekende „romance": „Que ne suis-je", enz.

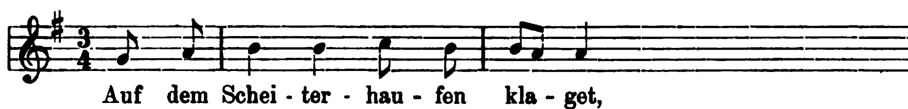
HUARD en BEN TAYOUX, *La chanson française illustrée*, Paris, z. j. [1895], bl. 348, leeren, dat men de melodie „Que ne suis-je la fougère", verward heeft met de zangwijs: „Que ne suis-je la fleur nouvelle", van J. J. Rousseau, en daardoor aan dezen laatste heeft toegeschreven.

Dezelfde schrijvers doen opmerken, dat Riboutté's tekst, volgens de eerste uitgaven, werd voorgedragen „sur l'air: D'une amante abandonnée". Zij zijn mede van meening, dat de thans bekende melodie bij een oud kerstlied behoort. Daarmede is echter niet bewezen, dat diezelfde zangwijs niet oorspronkelijk voor een wereldlijk lied diende. Rousseau's melodie, welke niets gemeen heeft met de bovenstaande zangwijs, is te vinden bl. 278 van een boek in 1781 te Parijs, na zijn dood, verschenen: *Les consolations des misères de ma vie ou recueil de romances.*
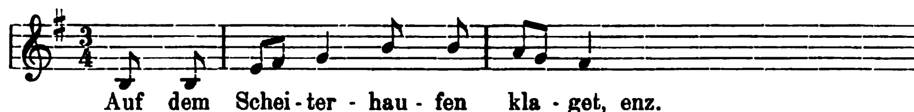
Onder de liederen en dansen uitgevoerd tijdens den stoet van den landbouw te Brussel op 23 Juli 1893, en voorkomende in *Cortège de l'agriculture, vieilles chansons, airs populaires et originaux, harmonisés et orchestrés par* G. Huberti, Brux. z. pl. noch n. v. dr., bl. 3, vindt men als „air de galoubet" (Provençaalsche dans):



In Kretzschmer's *Deutsche Volksldr.*, Berlin 1840, II, vervolgd door A. W. von Zuccalmaglio, nr. 114, bl. 238, doet onze melodie zich voor bij een lied: „Die Rettung (zur Hirlandasage, vom Niederrhein)", aanvangend met het tweede deel:



Böhme, *Volksthümliche Ldr. der Deutschen*, Leipz. 1895, nr. 129, bl. 109, geeft dit lied als „Gedicht von Zuccalmaglio. Text aus Wiesdorf 1830. Mel. von Musikdir. Buhlmann in Crefeld (Notiz von Zuccalmaglio)". — Die Melodie hier, aus Dr. Arnold's Nachlasz (over Dr. Arnold zie hiervoren II, bl. 1530). Deze lezing aanvangend:



waarvan Böhme het verschil met Zuccalmaglio's doet uitschijnen, is eene variante van de Fransche zangwijs, wier oorsprong aan Böhme ontsnapte.
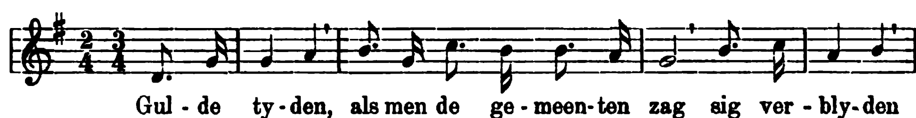
De stem: „Van den bekeerden zondaer" wordt nog aangehaald bij Van Paemel, bl. 12, voor: „Beletina wilt aentrekken" (Afsterven van Maria-Theresia, 1780); — bl. 18, voor: „Komt gy oude en jonge lieden" (Van den Franschen Graeve); — bl. 31, voor: „In de vreede (*sic*) oorlogs tyden" (Jan van Haelst en Fidelia); — bl. 38, voor: „Komt hier oud en jong van jaren" (Martel-dood van Marie Antoinette, 1793); — bl. 43, voor: „Als de rampen zyn ten hoogsten"; — bl. 48, voor: „Alderliefste stervelingen"; — bl. 69, voor: „Liefde die heeft wonder kragten (Romanus en Blondina); — „Que ne suis-je la fougère", wordt aangehaald o. a. in Sédaine's *Diable à quatre*, voor de eerste maal vertoond op het „théatre de la
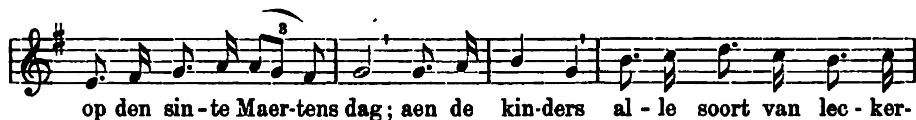
Foire de Saint-Laurent" in 1756 (*Œuvres choisies de* SÉDAINE, Paris 1813, I, bl. 177), voor: „Vous paroissez interdite"; — *Recueil de chansons patriotiques dédiées aux Belges*, z. pl. noch j. [Brussel c. 1790] II, bl. 1, voor: „Rompons le lien funeste" — sur l'air: „Que ne suis-je la fougère *ou* Dans l'isle de Cythère"; — LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, Bruges 1879, nr. 57, bl. 113, voor: „'t Kwam te Rijsel te geschieden" (Het brandmerk), een lied, waaraan, volgens L. en F., HENRY R. ADDISON, die langen tijd te Brugge woonde, waarschijnlijk de stof ontleende van *The brand*, te vinden bl. 69 van: *The diary of a judge*, Brussels, 1838. — De melodie: „Dans l'île de Cythère" = „Dans ma cabane obscure", is te vinden in *La clef du caveau*, 4e édit., Brux. c. 1830, onder nr. 118.
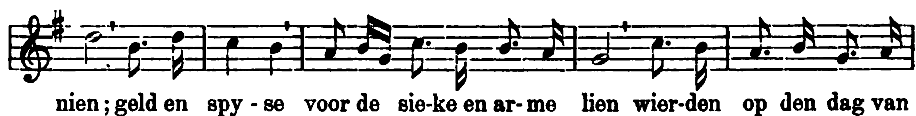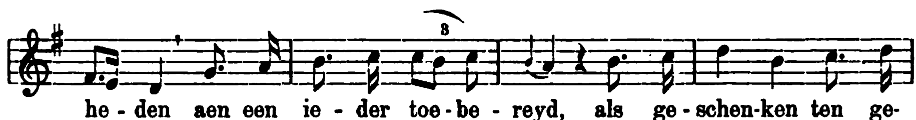
---

666. Gulde tyden, als men de gemeenten zag.
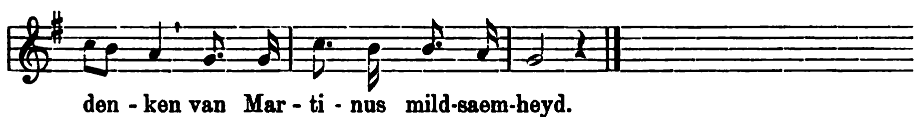
(Van St. Maarten)











1. Gulde tyden, als men de gemeenten zag
sig verblyden op den sinte Maertensdag;
aen de kinders alle soort van leckernien;
geld en spyse voor de sieke en arme lien
wierden op den dag van heden aen een ieder toebereyd,
als geschenken
ten gedenken
van Martinus mildsaemheyd.

2. In de schaeren van den keyser Juliaen,
jong van jaeren komt hy moedig aengegaen,
waer de krygers sig van alles maeken buyt;
onzen ruyter deelt zyn eygen schatten uyt:
by gebrek van geld in handen, zynen mantel kapt in tween,
om daer mede
de naekte leden
van den bedelaer te kleen.

3. In de wetten van den christelyken staet
nog maer leerling, dese mildheyd hy begaet;
maer den Heere dit van stonden aen beloont,
en aen d'engels in een bly gesigte toont:
„desen mantel heeft Martinus op myn schouders neer geleyd,
en by trappen
zal gaen stappen
tot een groote heyligheyd."

4. Haest naer 't doopsel onsen jongen ridder haekt,
en het vormsel hem soldaet van Christus maekt.
Oorloog voeren met een christelyk gemoed
doet hem schromen en gedenken Christus' bloed.
Haestig, met de gunst des keysers, ley hy zynen gordel af,
en met vreugden
sig ter deugden
in den kerkendienst begaf.

5. T'eensaem leven heeft dan zynen geest bekoort
en den bisschop zyn gebeden aengehoort.
Buyten Poytiers kiest hy een verlaeten veld
en syn woonste uyt 't gesigt der menschen steld,
waer veel uytgelesen mannen volgen hem in d'eensaemheydt,
sig begeven
om te leven
naer Martinus wys beleyd.

6. Dog de sorge van den goddelyken raed
in 't verborgen sulke mannen niet en laet.
Ik sien maeken binnen Tours den kandelaer,
waer moet blaeken 't ligt van onsen kluysenaer;
waer den staet en kerkgemeente naer een nieuwen bisschop staen,
en te gaere
zy zig paeren
om Martinus te ontfaen.

7. Ach! wat bisschop kiest de Toursche kerke daer:
kleyn van lichaem, slegt van aensien en gebaer,
maer den Heere voegt daer zynen zegen aen,
. . . .
en met gaven van mirakels komt Martinus voor den dag.
D'afgodisten,
quaede Christen
wycken al voor zyn gesag.

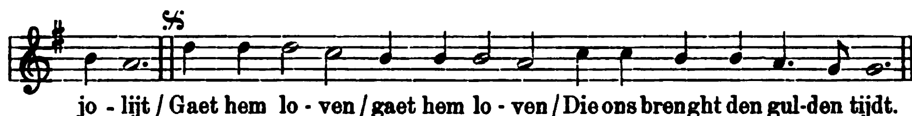
8. En nog heden, door geheel de fransche kerk,
land en steden voelen vrugten van zyn werk;
en den Vlaming met het nederlands gebied
in eerbieding wycken voor den Franschman niet;
g'heel het kerkedom van Iper onder zyn bescherming is,
en, by tyden,
sig verblyden
in Martinus heugenis.

1, 3. Zie hiervoren II, nr. 374, bl. 1336. — 1, 5. t.: *wierd op.* — 3, 5. *neer* bijgev. — 4, 5. t.: *Haest met,* enz. *lag hy,* enz., *ley* = legde. — 5, 5. *waer* bijgev. — 6, 5. *waer* bijgev. — 7, 4. ontbreekt. — 7, 5. *en* bijgev. — 7, 7. t.: *en quaed.* — 8, 4. t.: *wycken aen.* — 8, 5. t.: *het kerkdom van Iper.*

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants pop. des Flamands de France,* 1856, nr. 26, bl. 68, „Liedeken tot eere van Sinte-Maertens". D. C. die, naar wij door hem vernemen, het lied te Belle vond, ontleende het zeer waarschijnlijk aan het Hs. der Zondagsschool, waaruit hij ook het onmiddellijk volgende: „Wee de woeste Nederlanden", (Van den H. Vedastus) overnam. In beide liederen vindt men dezelfde spelling terug afwijkend van d. C.'s gewone schrijfwijze.

De melodie stamt af van de zangwijs te vinden bij H. G. Bolognino, *Den gheestelycken leeuwercker,* Antw. 1645, bl. 61, op die wijse: „Quam Mariam dulcibus ocellis", voor het lied waarvan de aanvangsstrophe volgt:

(1)
Treu-rich Sy-on ee-nich lot des Hee-ren/Gaet u droef-heyt nu in vreught
ver-kee-ren/Want u is een he-melsch kindt ghe-bo-ren / Dat ont-sluy-ten
comt des he-mels do-ren / Wilt u al ver-blij-den /Maeckt te sa-men groot



(1) In de hierna genoemde lezingen: *e fis g a a g.*

Ofschoon eenigszins in metrum met dezen laatsten tekst verschillend, werden de strophen ter eere van St.-Maarten, op de melodie van *Den gheest. leeuwercker* gebracht; vandaar ongetwijfeld de zoo misselijke notatie, die men bij d. C. aantreft.

Hierboven hebben wij getracht tekst en melodie in nader verband te brengen.

Dezelfde melodie, die men bij Bolognino vindt, komt met ₵ 3-maat voor op bl. 48-9 van het Hs. nr. 4858 (c. 1621) der Brusselsche K. Bibliotheek, voor: „Grooten Jesu wat comt u te voren // dat gij in een stal wilt sijn geboren"; en, telkens met dezelfde maataanduiding, bij Pers, *Gesangh der zeeden*, Amst. 1648, bl. 69, en uitg. 1656, bl. 69, „stemme Roalinde" (Rosalinde?) voor: „Ieugd u vreugde", en bij H. Ph. Jennyn, *Gheestelycken waeckenden staf der Iodsche schaep-herders*, Brugghe, 1653, nr. 28, bl. 78 vlg., stemme: „Quam Mariam dulcibus ocellis tuebaris, etc.".

De wijs: „Quam Mariam", enz. wordt aangehaald in *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 96, en *Den gheestelycken speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 101, voor: „Ach, hoe goet is 't God hier aen te hangen". Op bl. 105 van beide verzamelingen vindt men de wijs: „Quam Mariam dulcibus in cælo", voor: „Compt laet ons nu eens den Heere gaen dienen".

St.-Maarten, Bisschop van Tours, Patroon van Utrecht, stierf te Candes op 11 November 397. — Andere liederen op St. Maarten zijn te vinden o. a. bij Stalpaert, *Gulde-iaers feestdagen,* Antw. 1635, bl. 1062, „Martijn van Tours", — „stem: Segt doch mijn licht", met de melodie, die geen andere is dan degene, welke diende voor het lied: „Wanneer ick slaep". zie hiervoren I, nr. 162, bl. 603; — in *Den singende zwaan* (Antw. 1655), Leyden 1728, bl. 432, „O Sint Martijn! O man van grooter waerde", met de melodie aldaar.

667. Wee, de woeste Nederlanden.

(Van den H. Vedastus)

Wee, de woes-te Ne - der - lan-den, wee, de ry - ken daer on - trent
nog ge-stelt in duy - vels ban-den, nog van Chris - ti kerk ver-vremt;
maer Ve - das-tus is verschenen als een fak - kel in den nagt, en het
hei - den-dom ver-dwe-nen, heeft ver-loo - ren sy - ne kragt. Den franschen
vorst naer 't doopsel dorst, en, ver - win - ner in den stryt, door Ve-
das - tus ook ver - won - nen, Chri - sti wae - re wet be - lydt.

1. Wee, de woeste Nederlanden,
wee, de ryken daer ontrent
nog gestelt in duyvels banden,
nog van Christi kerk vervremt;
maer Vedastus is verschenen
als een fakkel in den nagt,
en het heidendom verdwenen,
heeft verlooren syne kragt.
Den franschen vorst
naer 't doopsel dorst,
en, verwinner in den stryt,
door Vedastus ook verwonnen,
Christi waere wet belydt.

2. 't Atregt, in een opperstede,
heeft hy synen stoel gestelt,
en syn leer met wonderheden
was ook dikwils vergeselt;
goden, beelden, helsche geesten
zyn gevloden op zyn woort,
schim gedrogten, wilde beesten
hebben zyne stemm' gehoort;
de blinde lien
het ligt aensien;
kreupel krygen hunnen gank,
en de stomme, die nu spreken,
singen God den Heere dank.

3. Maer 't geluk der ingeseten,
een geluk van meer gewigt,
was het waer geloof te weten
en naer siel te syn verligt,
was nu, vry van alle afgoden
op den regten weg te staen,
om 't aenhooren Gods geboden
en naer 't hemelryk te gaen.
Ook naederhand
heeft Vlaenderlant
sig tot 't christendom bekeert,
en den grooten man Vedastus
wort als leeraer daer geeert.

4. Hondschoot, Reningelst en Belle
steken uyt in dankbaerheyt,
hebben stadt en kerk gestellen
synen naeme toegeseyt;
overheden en gemeente
sien met groot genoegen aen
nu een deel van syn gebeente
op hun pronkautaeren staen.
Den yver groeyt,
de kerke bloeyt,
en door heel het belsch gebiet,
den verheven man Vedastus
vrugten van syn arbeyt siet.

5. En nu ook de sondagschoole
tot het onderwys der jeugt,
is u, Vader, toebevolen,
is in uwen naem verheugt;
hout den helschen beir gebonden
onder uwen bisschops voet,
en bewaert ons van de wonden,
die syn felle bete doet.
Dit dankbaer liet
de schole u biet,
en wy singen vol van vreugt:
wilt met zegen ondersteunen,
die ons stieren tot de deugdt.

1, 2. *de ryken daer ontrent*, de omliggende Staten. — 2, 1. De H. Vedastus, bisschop van Atrecht, overleed in 540. — 4, 1. t.: *Renegels*. Reninghelst (West-Vl.). — 4, 11. *belsch gebiet*, door d. C. gelijkgesteld met *belgisch gebied*, „états belges". — 5, 3. *toebevolen* = opgedragen, toegewijd. — 5, 5. *den helschen beir* = Cerberus, beteekent *duivel*, in mythologisch figuur.

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chants populaires flamands*, 1856, nr. 25, bl. 65, tekst naar een Hs. van de Zondagsschool te Belle, melodie (door d. C. in de 17de eeuw thuisgebracht) opgeteekend uit den mond van eene leerlinge van die school. Het lied werd aldaar op verschillende dagen van het jaar gezongen, voornamelijk op den naamdag (6 Februari) van den H. Vedastus, patroon van een der parochiekerken te Belle.

668. Indien oyt maeght haer droeve klachten.

(Klachten van Dina)

In - dien oyt maeght haer droe - ve klach - ten ver - mocht te

bren - gen aen den dach, ick ben het die ge - hee - le nach - ten,

ick ben een maeght die kla - gen mach.

1. Indien oyt maeght haer droeve klachten
vermocht te brengen aen den dach,
ick ben het die geheele nachten,
ick ben een maeght die klagen mach.

2. Ick was een bloempje vers ontloken,
ick was een roosjen noyt gepluckt,
van vrijen was mijn noyt gesproken,
door liefde was ick noyt verrukt.

3. Ick ginck met dochters van den lande,
ick ginck besien een vreemde stadt;
ey! siet daer bleef mijn eer te pande;
eer 't yemant wist, waer ick gevat.

4. De jonge prins, door min ontsteken,
die quam aen mijn sijn gunste bien;
ick, onbewust in hoofsche treken,
ging met hem om het hof te sien.

5. De maeghden, die ontrent my waren,
die gaf men vast een soete praet;
ach sy, noch in haer domme jaren,
en sien niet wat'er omme gaet.

6. Ick wert in stilheyt wech genomen,
en ick en weet niet waer geruckt,
en eer ick weder mochte komen,
soo was mijn bloemtje, eylaes! gepluckt.

7. Ick was bedroeft in al myn sinnen;
maer hy boodt mijn sijn rechterhand
en swoer: hij sou mijn eeuwigh minnen,
hy sou mijn eeuwigh zijn verpant.

8. Dies, om mijn droefheyt af te weeren,
sond strack sijn vader uyt de stad,
en liet in echte mijn begeeren,
en biet ons eer en groote schat.

9. O broeders, vol onwijse kuren,
die niet als bloet en wraeck en dorst,
gy doet de stad den doodt besueren
en, in de stadt, den jongen vorst.

10. Daer leyt de vader doot geslagen,
daer leyt de sone nevens hem,
daer hoort men duysent vrouwen klagen,
maer boven al mijn droeve stem.

11. Wat ginck u aen, o rouwe gasten,
te komen tot soo wreeden vond
en soo geweldich aen te tasten,
die my alleen vereeren kond?

12. Ick ware nu als koninginne
gekroont in Sichems hooge zael,
ick leefde nu in echte minne;
maer gy verbiet het altemael.

13. Nu moet ick al mijn leven treuren,
gelijck een tortel-duyfjen plach,
geen prins, geen man sal mijn gebeuren;
och, waer het nu mijn lesten dagh!

14. O bloedig zwaert van wreede menschen,
waerom doch hebje mijn gespaert?
Ach, nu en heb ick niet te wenschen
als in de doodt te zijn gepaert!

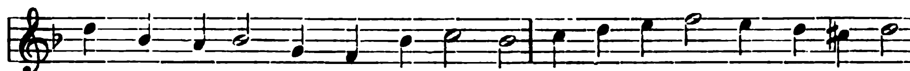
15. Nu vrysters, wilt dees les onthouwen
en weest geleert door minne pijn;
kwa beenen ende goede vrouwen
en moeten niet uythuysigh sijn.

1, 3. t.: *het* ontbreekt. — 2, 4. t.: *noyt verdruct.* — 3, 1. t.: *de dochters.* — 4, 4. t.: *om den hof te besien.* — 5, 2. t.: *gaf mijn.* — 5, 4. t.: *en sie.* — 6, 2. t.: *en ick weet.* — 8, 3. *mijn* = mij. — 13, 1. t.: *mijn leven trecken.* — 15, 3. t.: *en goede.*
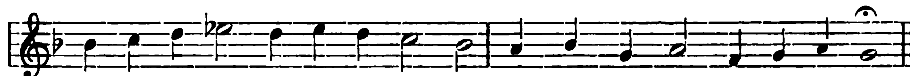
Tekst. *Bybelsche history-liedekens*, Dordrecht 1704, bl. 143, „Klaegh-liedt van Dina, dochter van den eerts-vader Jacob. Stemme: C'est un amant, ouvre la porte", hierboven weergegeven; — *'t Groot Hoorns lb.* (vervolg), Amst. z. j., eerste kwartaal der XVIII^{de} eeuw, bl. 185, *d' Ontschaking van Dina*, zelfde wijsaanduiding; — *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 126. *Minnaars-lied*, zelfde wijsaanduiding; — Willems, *Oude Vl. liederen*, Gent 1848, nr. 174, bl. 391, „Klaeglied", met weglating van str. 8 en 15, en talrijke veranderingen aan den tekst; aant. van Snellaert bl. 393 en 547. — Het verhaal neemt zijn oorsprong in *Genesis* 34.

De *Bybelsche history-liedekens* bevatten, bl. 58, op hetzelfde onderwerp, nog een ander „schriftuurlijck liedt van Dina / de dochter des Patriarch Jacobs / hoe sy van Sichem de soon Hemor beslapen wordt / 't welck door haer gebroeders Symeon en Levi gewroken wordt. Na de stemme: By add'ren en by slangen"; aanvang: „Wie met den wijsen omme-gaet". Dit lied is van K. van Mander, en komt voor in *De gulden harpe*, Haerlem 1627, bl. 624.

Melodie. Gabriel Bataille, *Airs de differents autheurs, mis en tablature de luth*, Paris, Pierre Ballard, II (1614), bl. 11:



C'est un a-mant, ou-vrès la por-te, Il est plein d' a-mour et de foy;



Que fai-tes vous, es-tes vous mor-te! Non, vous ne les-tes que pour moy.

669. Sulamite, keert weder!

Su - la - mi - te, keert we - der! Gedenkt, dat ik om u, uyt lief - de te-
der, ben ge - ko - men hier ne - der. Ghy zijt mijn lief, 'k heb 't u ge-
nueg be - we - zen. Gaet, ghy kunt het wel le - zen; in all' mijn
zin - nen zul - dy ge - schre - ven vin - nen: Su - la - mi - - -
(tr)
te, Su - la - mi - - - - te, Su - la - mi - te mijn min - ne.

1. „Sulamite, keert weder!
Gedenkt, dat ik om u, uyt liefde teder,
ben gekomen hier neder. Ghy zijt mijn lief,
'k heb 't u genueg bewezen. Gaet, ghy kunt het wel lezen;
in all' mijn zinnen zuldy geschreven vinnen:
Sulamite, Sulamite, Sulamite mijn minne."

2. — „Wie ben ik, slijk der aerde,
voor u mijn Heer, zoo goed, zoo groot van waerde,
die mijn wel eertijds baerde met sulken pijn.
In mijn is niet te vinden waerdig voor mijn beminde,
vol van misdaden is lijff en ziel geladen;
mijn beminde, mijn beminde, mijn beminde, genade!"

3. — „Keert weerom; van u sonden
zal ik u wasschen af, in corter stonden,
met het bloed van mijn wonden; keert maer weerom,
keert maer weerom, vrindinne, 'k zal u weerom beminnen
meer als te voren; waerom gaet ghy verloren?
Sulamite, Sulamite, Sulamijt' uytvercoren!"

Tekst. I. STALPAERT, *Extractum catholicum*, Antw. 1631, bl. 552, naar het Hooglied 6,12, „stem: Amarillida bella"; — *Catholijck sanckboeck*, uitg. zonder titelblad, Embrick 1633 (?) bl. 149, zonder wijsaanduiding; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, I, 36, „Aenspraeck Christi tot den sondaer"; — THEODOTUS, *Het paradys der geest. en kerck. lof-sangen*, uitg. 1648, bl. 666. — De eerste strophe van een Duitsch lied, op hetzelfde onderwerp: „Sulamitis lass fahren", naar eene verzameling van 1671, is te vinden bij BÄUMKER, *Das Kath. deutsche Kirchenl.*, II, nr. 269, bl. 264.
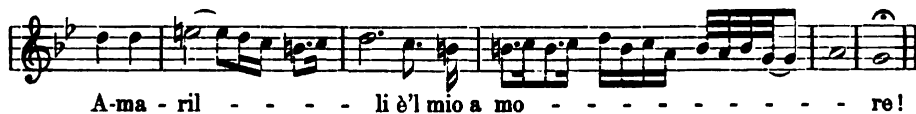
Aangeh. als stem door P. C. HOOFT, in: *Stryd of kamp tusschen kuyschheyd en geylheyd*. Amsterdam, I. A. Calom, 1625. K 4 v°, voor: „Kraft met smeeckende geluyen", L 4 v°, „Seght my Sylvia, seght my", L 5 v°, „Comt wemoedige tranen", en het lied voorkomende in alle uitgaven der Gedichten: „Edel paer, zielzoete lichten"; — P. ADR. POIRTERS, *Ydelheyt des werelts* (1645) 1714, bl. 184, voor: „Myne vrienden, ô vrienden"; — J. H. KRUL, *Pampiere wereld*, 1644, 1ste deel, bl. 165, voor: „Christe Iesu! Gods zone"; 4de deel, bl. 61, 63, 65, voor: „Al mijn zuchjes, en klagten"; — „Alderschoonste goddinne"; — „Rozamonda mijn waerde". Dit laatste vindt men terug in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, vierde deel, Amst. 1731, bl. 120; — *Den singende zwaan* (1655), Leyden 1728, „stem: Sulamite keert weder", ook als: „Sulamite" enz. *ofte* „Amaril mia bella", bl. 139, 141, 163, 410; — *Kers-nacht en de naervolgende dagen*, Antw. z. j., bl. 27, voor: „Trekt nu herders te gader". — J. LUYKEN, *Duitsche lier*, uitg. 's-Grav. 1783, bl. 6, voor: „Wie spant de kroon der schoone". Zie verder Dr. F. A. STOETT, *Gedichten van P. C. Hooft*, Amst. 1899, I, bl. 397.

In *Het geestelyck Iubilee*, van IOANNES VAN SAMBEECK, P. D. S. I., Antw. 1663, bl. 286 en 288, vindt men een lied: „O Sulamite keert weerom" en een ander: „Sulamite komt nader // siet uwen Jesum aen". Dit laatste heeft tot wijsaanduiding: „Amarilly mia bella, *of* Sulamite keert weder", aanvang van Stalpaert's lied.

Melodie. Deze vroeger ten onzent zoo populaire melodie is van GIULIO CACCINI (geb. te Rome o. 1550), en verscheen voor het eerst te Florence, ten jare 1601, in 's mans *Nuove musiche*. Caccini staat aan het hoofd der Italiaansche school die den geleerden meerstemmigen zang, het contrapunt, liet varen voor de eenstemmige melodie, en tusschen tekst en zang, tusschen poëzie en muziek een nauwer verband sloot, dan tot daartoe bij de componisten werd gevonden. Zie over dien Meester: F. A. GEVAERT, naar wien wij de melodie in haar oorspronkelijken vorm weergeven, *Les gloires de l'Italie*, Gand-Liège, 1868, I, Inleiding bl. 13—14, en II, aflev. 2, nr. 39.

De Nederlandsche lezingen van de melodie laten nog al te wenschen over. De melodie komt o. a. voor: *Amst. Pegasus*, 1627, bl. 6, voor: „Amarill, Amarillis"; — STALPAERT, *Extractum catholicum*, t. a. p.; — ID., *Gulde-iaers feest-dagen*, 1635, bl. 416, voor: „Theodora vrindinne"; — THEODOTUS, t. a. p.; — *Den gheest. nachtegael*, t. a. p.; — PERS' *Bellerophon*, uitg. 1657, bl. 217, voor: „Tityrs geest is uyt-gelaten"; — Mr JOAN BLASIUS, *Fidamants kusjes*, Amst. 1663, bl. 60 en 73, voor: „O volmaaxte der maagden", en „Lieven engel, ik offer"; — *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, 149, voor: „Menschen denct op u sterven"; — *Den singende zwaan*, bl. 137, voor: „*Ecce homo*, o vader!" — Ook het Duitsche vermelde lied: „Sulamite lass fahren", berust op Caccini's melodie.

Het slot van de Italiaansche zangwijs:
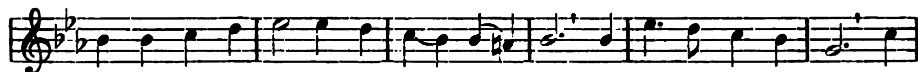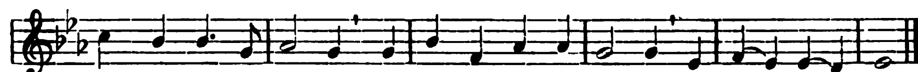


werd echter weggelaten bij de Nederlandsche liederen.

Naar *d'Amsteldamsche minne-zuchjens*, Amst. 1643, I, 128, deelt J. H. SCHELTEMA, *Nederl. ldr. uit vroegeren tijd*, nr. 55, bl. 136, met den door den Italiaanschen componist bewerkten tekst: „Amarilli mia bella", eene Nederlandsche navolging mede: „Amarilli mijn schoone // gelooft ghy dat de liefd'", enz. — J. CATS' fraaie lied: „t'Samenspraeck tusschen den gheestelicken Bruydegom, en desselfs Bruydt te weten den Heere Christus, en sijn kercke", aanvang: „Tortelduyfje, mijn beminde, // die van alle kant gejaeght", is mede op Caccini's melodie geschreven.

670. Ghy mannen ende vrouwen wilt doch gedachtig wesen.







1. Ghy mannen ende vrouwen wilt doch gedachtig wesen,
wat er in Babilonien is geschiet:
al van Susanna schoon, die reyn was uyt gelesen,
hoe dat sy is gecomen int swaer verdriet.

2. Susanna vreesden den Heere en sy was getrouwe,
met Joachim haeren man in liefde vereent;
maer sy werdt belogen van twee oude rabauwen,
so dat men se sou hebben ter doot gesteent.

3. Susanna die ginck dagelyckx in haeren bogaert baden,
op dat sy haer waschen ende reynigen sou;
dat vernaemen twee rechters geseten inden rade,
sy verliefden op Susanna, die schoone vrou.

4. Dese twee oude rechters gingen eens raet versieren,
sy claechden malcanderen haeren noot:
„oft wy Susanna niet en costen schoffieren,
dat wyse mochten oordeelen totter doot.

5. „Eenen valschen eet willen wy daerom sweeren,
connen wy niet volbrengen ons begeerten valsch,
dat wyse met eenen jongelinck hebben sien boeleeren;
soo compt sy van stonden aen om den hals."

6. Sy hielden toen tertijt Godts geboden al soo reene,
soo wie in overspel was bekent,
waerent mans oft vrouwen, men wierpse doot met steene;
maer overspel regneert nu doort gantse lant!

7. Susanna sprack alsdan tot haere maechden koene:
„nu sluyt al de poorten van den bogaert ras."
Si ginck haer waschen en baden in haeren bogaert groene,
gelyck sy alle dagen gewoonelyck was.

8. Dese twee oude boeven die lagen daer verborgen;
wanneer sy aenschouden haer schoon jonge lijf,
soo quamen sy gesprongen en spraecken sonder sorgen:
„heden moet gy wesen tot onsen gerijf."

9. Susanna van verveertheyt en conde nau gespreecken,
sy riep aen Godt den Heere met groot verdriet:
„al soudt gy my van stonden aen het hert afsteecken,
soo en doen ick nochtans uwen wille niet."

10. — „Soo sult gy daerom sterven," riepen die oude heeren,
„wy sullen u beclagen aen Joachim, uwen man,
dat wy u hebben sien met eenen jongelinck boeleeren,
en hebben u genomen met gewelt daer van."

11. — „Soo sal ick dan de doot ontschuldich lyden,
en houden Godts geboden uyt liefde groot;
soo sal ick my hier naermals met den Heere verblyden,
want overspel die erme siele doot."

12. Deze twee oude boeven ghingen daer vermonden
aen Joachim, haeren man, int gerecht verclaert,
hoe dat sy Susanna in overspel hadden bevonden
onder eenen boom in haeren bogaert.

13. Susanna wert gevangen en deerelyck gebonden,
haer vrinden die schreyden al, cleyn en groot;
dese twee valsche rechters tegen haer stonden,
sy swoeren daer Susanna onschuldich ter doot.

14. Susanna wert verwesen met groot geweene,
dus waeren dees twee oude boeven verblijt;
dat mense soude steenen, was haer lieden meenen,
maer Godt den Heere heeft Susanna bevrijt.

15. Susanna ginck ter doot met weenen en kermen,
sy custen haeren man met traenen, bemint:
„vrouken weest verblijt, gy en sult niet sterven,"
spraeck daer Daniel, een cleyne kint.

16. Daniel nam die twee oude, elck besonder;
hij sprack: „onder wat boom saecht gy dese, heer?"
— „t'Was eenen grooten kersenboom daer sy lagen onder;"
den anderen sprack: „Onder eenen peereleer."

17. — „Gy hebt valschelyck belogen Susanna Godt verheven,
daeromme soo sult gij de doot ontfaen;
men sal u selven steenigen en brengen om 't leven,
en Susanna sal men vry laten gaen."

18. Daniel sprack tot die heeren int vertrecken:
„siet dat gy niemant meer ontschuldich oordeelt ter doot,
als dees twee oude rechters, om haer quaet te bedecken,
oft Godt sal u plagen, cleyn en groot."

19. Oorlof, gy vroukens, wildy den Heere behagen,
soo moet gy overspel verlaten tot inder doot,
en oock gy, jonge dochters, wilt u eerlyck dragen,
leeft naer Godts geboden, cleyn en groot.
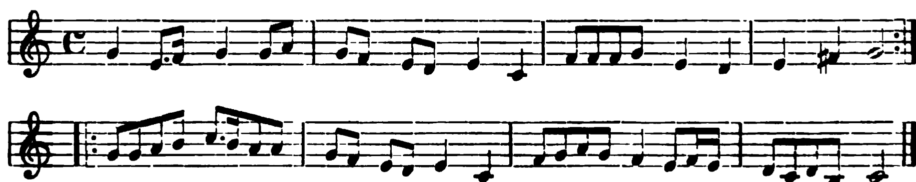
1, 2. *er* bijgev. — 4, 1. *versieren* = verzinnen. — 4, 2. t.: *clachden.* — 4, 3. *en costen schoffieren.* Kiliaen: *schoffieren oft schenden eene maeght.* — 6, 1. t.: *Sy hilden.* — 6, 3. *men wirp doot,* enz. — 7, 1. *alsdan* bijgev. — 7, 2. t.: *des boogaerts.* — 7, 4. *gewoonelyck* = gewoon. — 8, 4. t.: *gerief.* — 10, 3. t.: *boeleren.* — 11, 4. t.: *sile.* — 13, 2. t.: *schryden.* — 16, 2. *heer* bijgev.: *Bybelsche hist. liedekens:* „onder wat boom sachdy de vrouw van veer?" — 19, 1. t.: *wilt den.*

Tekst. *Lb. met emblemata,* Hs. van o. 1635, nr. 19544 der K. Brusselsche Bibliotheek, nr. 56 van het Hs., „liedeken op de wyse: Verjubileert u ghy Venus jonghen", hierboven weergegeven; — *Bybelsche hystorie-liedekens,* Dordrecht 1704, bl. 98, stemme: „Als 't begint", zelfde getal strophen, met eenige varianten. Het verhaal van Susanna neemt zijn oorsprong in Daniel (Apocrief), XIII, 23.

Een ander lied op hetzelfde onderwerp: „Wij vinden claer beschreven", komt voor in *Het tweede liedeboeck*, Amst. 1583; zie hiervoren I, bl. 780. Daarenboven hebben wij in *Een Duytsch musyck boeck*, Loven, 1572, in partituur verschenen als uitgave XXVI der Vereeniging voor N.-N. mzgsch., Amst.-Leipzig, 1903 (over de teksten van dit lb., zie het *Tijdschrift* uitgegeven door dezelfde Vereeniging, III. 1891, bl. 125 vlg.), nrs. 19 en 30, bl. 62 en 104, twee meerstemmige bewerkingen, de eerste door LUD. EPISCOPIUS, de tweede door GERARDUS TURNHOUT, van een lied: „Susanna haer baiende in een fontein". Te oordeelen naar de eenige tot hiertoe bekende strophe van den Nederlandschen tekst, is deze laatste eene navolging van het Fransche lied: „Suzanne, un jour d'amour sollicitée". Het thema van gemelde bewerkingen verschilt nochtans met de melodie van het Fransche lied. Over dit laatste kan men raadplegen: Dr. J. P. N. LAND, *Het luitboek van Thysius*, nr. 119; — WECKERLIN, *Bibliothèque du Conservatoire*, catalogue bibliographique, Paris 1885, bl. 219; — ID., *L'ancienne chanson populaire en France*, Paris 1887, bl. 448; — ID., *Chansons populaires du pays de France*, Paris, I (1903), bl. 237; — J. TIERSOT. *La chanson populaire en France*, Paris 1889, bl. 472. — De wijs: „Suzanne, un jour" komt voor onder de melodieën van het 17de-eeuwsch Brusselsch beiaardboek beschreven door EDM. VAN DER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas*, V (1880), bl. 35; zie mede onze verhandeling: *Het eenstemmig ... lied*, Gent 1896, bl. 291. — *Livre VII des chansons vulgaires*, Amst., Paulus Matthysz., z. j. (zie hiervoren III, bl. 1939), bevat insgelijks een lied: „Susanne een reys verzocht tot wulpsche minne". — Een ander Fransch Susanna-lied: „Approchez vous, âmes fidèles", wordt aangehaald door ALEXIS SOCCARD, *Noëls et cantiques*, Paris 1865, bl. 100.

Melodie. C. J. WITS, *Stichtelijcke tydt-kortinge*, Enchuysen, 1655, bl. 217: „Ghedenckwaerdige gerechtigheyt eeniger Persianen; dienstigh tot opweckinghe der Christenen. Op de stemme van Susanna. Ofte / O! nacht, jeloerse nacht", hierboven weergegeven.

Met het opschrift: „Susanna", vindt men, onder nr. 18 der *O. en n. Hollantse boerenlieties*, 2de uitg., Amst. c. 1700, nog eene andere lezing:



Zie hiervoren I, nr. 165, bl. 615 en III, nr. 510, bl. 1975, en vgl. de lezing van de *O. en n. hollantse boerenlieties*, met de melodie F, hiervoren I, bl. 620.

De wijs van „Susanna *ofte* Esprits qui souspirez", wordt aangehaald bij BREDERO, uitg. Amst. 1890, *De groote bron der minnen* (1622), bl. 435, voor: „Ia, mijn bedroefden geest", en bl. 490, voor: „Ay hooch verheven ziel"; — ID., *Aendachtigh liedt-boeck*, bl. 528, voor: „Wat staet ghy dus en suft?" en bl. 531, voor: „Daer synder nu soo veel". — De wijs: „Esprits qui soupirez", wordt nog bij denzelfden,

t. a. p., aangehaald, bl. 421, voor: „Adieu schoonheden preuts"; bl. 436, ook met de wijsaanduiding: „Indien het clagen can [versachten d'ongenade"], voor: „Och snelle winden"; bl. 449, voor: „De moeyelijcke strijt"; bl. 514, voor: „Als 't oogh van mijn gemoed"; bl. 530, voor: „Hoe star-ooght mijn gesicht?"; bl. 558, voor: „O ghy neus-wyse hoop!"

„Esprits qui soupirez", etc. wordt ook aangehaald voor een twaalftal liederen van HOOFT: „Soo 'ck heb gemint, en min"; — „Ick loos de suchten" — het reeds gemelde: „Indien het clagen can versachten d'ongenade", enz.; zie de volledige uitgave van Dr. F. A. STOETT, Amst. 1899, I, bl. 11, 22, 25, enz. — Het lied: „Indien het clagen", enz. had nog voor wijsaanduiding (zie Dr. Stoett, t. a. p., bl. 337): „Amynte l'amoureux dont la plus riche gloire", wijs die ook diende voor twee liederen van BREDERO, *De groote bron*, uitg. 1890, bl. 372: „Ay schoone dochter blont", en bl. 436, het reeds vermelde: „Och snelle winden". — Op de wyse van Susanna: „Ghy mannen ende vrouwen, wilt doch gedachtig [wesen]", zong men het lied: „Hoort toe altesamen int gemeyne" (1576); zie H. J. VAN LUMMEL, *Nieuw Geuzenlied-boek*, nr. 113, bl. 257.

Het door het *Lb. met emblemata* als wijs voorschreven lied: „Verjubileert u ghy. Venus jonghen", doet zich mede voor onder nr. 43 van deze verzameling, waar het omgekeerd tot wijs voert: „Van Susanna". — „Verjubileert u ghy Venus jonghen" wordt aangegeven als wijs in *Veelderhande liedekens*, te coope tot Amsterdam 1599, bl. 213 v° en 282 r°, voor: „Mijnen gheest die heeft altoos verlanghen", en „Cranckheyt des vleesch / nu wilt u treuren laten", alsmede in: *Refereinen en liedekens van diversche rhetoricienen*, Brussel 1563, bl. 51, voor: „Wilt wt den slape".

Anderen strophenbouw hebben de liederen te vinden in *Het tweede deel der gheestelijcke sanghen*, Ghendt, 1674, bl. 14 en 114: „Op Susannas liedeken (oft) Bedroefde hertekens (oft) Die blijde sielen". Voor de laatste twee liederen zie hiervoren I, nr. 124, bl. 483: „Bedroefde herteken", en II, nr. 429, bl. 1599: „Slaet op den trommele".

Het lied: „Esprits", enz. wordt nog als zangwijs aangetroffen bij Mr. JOAN BLASIUS, *Fidamants kusjes*, enz., Amst. 1663, bl. 110, voor: „Hoewel gy in uw dienst my onderdanig maakte", en bij JAN LUYKEN, *Duitsche lier*, 2de druk, 's-Grav. 1783, bl. 11, waar men leest: „Esprits quefeupires (*sic*), etc. // o nuit jalouse nuit", voor: „Komt weste windtje, dat de bladertjes doet beven", en bl. 53, voor: „O Astor! wilt gy nu voor Leontine vluchten?" — Tekst en melodie, zonder naam van dichter noch componist, komen voor bij GABRIEL BATAILLE, *Airs de differents autheurs*, mis en tablature de luth, Paris, P. Ballard, I (1612), bl. 66, en met enkele varianten in *La pieuse alouette*, Valencienne 1619, I, bl. 121.

Het mede hierboven aangehaalde Fransche lied: „Aminte l'amoureux", is insgelijks te vinden onder Bataille's luitverzameling, IV, 1613, bl. 25, zonder naamaanduiding van dichter noch componist.

---

671. Een goet nieu liet al vant beghin.

(Van den verloren zoon)

A.

1. Een goet nieu liet al vant beghin
dat sal ick gaen verclaren,
van eenen vader des huysgesin
soo ons Lucas gaet openbaren:
twee sonen heeft hij behouwen:
den oudsten diende hem van passe wel;
den ioncxsten was hem seer rebel,
alsoomen mocht aenschouwen.

2. Hij sprack: „o vader, zijt des wel vroet,
wilt mij nu overgheven:
dats alle mijn patrimonie goet
van dat mij is gebleven,
gheeft mij dat sonder claghen."
Dwelck die vader dus heeft ghedaen,
om dat hij soude buyten gaen
ende hem selven wijsselijck dragen.

3. Doen hij dat gelt hadde ontfaen,
alsoomen mocht aenschouwen,
heeft hij dat ghelt terstont verdaen
al met die schoone vrouwen.
Doen hij sijn ghelt was quijte,
trocken sij hem sijn cleederen wt
ende lieten hem loopen als een schavuyt
seer pover van habijte.

4. Daer quam eenen dieren tijt,
dat hij met grooter pijnen
moeste gaen eten — des seker sijt —
dat draf al metten swijnen.
Hij sprack met weenenden ooghen:
„ick wil weder tot mijnen vader gaen,
oft hij mij wilde in ghenade ontfaen,
ootmoedicheyt betooghen."

5. Seer haestelijck daer nae met dien
ghinck hij die reyse aenveerden,
voor sijnen vader sijn sonden belijen
ende viel voor hem ter aerden.
Hij sprack: „o vader ghepresen,
ick heb tegen Godt en u veel misdaen,
wilt mij als een huerlinck ontfaen,
ick en ben niet waert u sone te wesen."

6. Doen die vader dat verstont
ghinck hij zijns soons ontfermen,
hij custen hem daer aen sijnen mont
ende nam hem in beyden sijn aermen;
Hij sprack ten selven tijden:
„mijn sone, die lange verloren was,
is nu gevonden op dit pas;
wilt u met mij verblyden.

7. „Langt mijnen sone dat beste habijt,
mijn vrinden wil ick doen nooden;
haelt sijnen broeder met iolijt,
mijn ghemest calf wil ick doen dooden."
Hij sprack ten selven stonden:
„mijn verloren sone die heb ic gewaçht,
welck was dat menschelijck geslacht
dat Christus heeft gevonden."

8. Den oudsten zoon — hoort mijn vermaen —
ghinck tot sijnen vader gewagen:
„voor my, ick ben u onderdaen,
en hebdi noyt bock geslagen."
Doen sprack die vader gepresen:
„van mijnen goede en hebdi gheen noot,
maer uwen broeder, die was doot,
die is alnu verresen."

9. Al die met sonden sijt belaen
en wilt toch niet wanhopen;
wilt tot Godt den Vader gaen,
sijn gratie staet altijt open,
ende wilt u sonden bekermen,
ende laet u sonden u wesen leet;
want Godt is altijt bereet
om den sondaer te ontfermen.
Amen.

1, 4. LUKAS, XV, 11—32. — 2, 2. *wilt* = wil het, — 8, 4. *noyt* = niet eens.

Hoort al te samen een vermaen.

B.

Hoort al te sa-men een vermaen, wat wy in de Schrif-tu-re vin-de staen,
van ee-nen va-der ge-pre- - - sen, hoe dat hem sy-nen so-ne de-de ge-
quel: want sy-nen va-der was hy al- tyt re - bel, hy en wou hem niet
meer on-der-da-nich we-sen, hy en wou hem niet meer on-der-da-nich we-sen.

1. Hoort al te samen een vermaen,
wat wy in de Schrifture vinde staen,
van eenen vader gepresen,
hoe dat hem synen sone dede gequel;
want synen vader was hy altyt rebel,
hy en wou hem niet meer onderdanich wesen.

2. Den sone sprack al metter spoet:
„nu geeft my al myn patrimony goet,
ick wil rysen uyt den lande;"
dat welck synen vader ook heeft gedaen
en liet synen soon pelgrimagie gaen;
syns moeders deel gaf hy hem in handen.

3. Den vader heeft synen sone te peerde laten gaen,
met gout en silver seer swaer gelaen,
met goude ketenen ringen en cleeren:
„adieu," seyde den soon, „myn vader coen."
„Adieu," sprack den vader, „myn lieven soen,
wilt u toch wyselyck regeren."

4. Den soon is soo blydelyck ryden gegaen;
synen vader lieter soo mennigen traen,
syn herte was vol rouwen;
dat en achten synen soon oock niet een caf,
want hy om syn vader niet veel en gaf;
maer het is hem wel berouwen.

5. Synen soon is gereden den verloren padt,
syns vaders leer hy soo haest vergat,
hy steldent al int wilde:
men droncker den wyn, men spaerdent bier
(tapten die weerdin een, men schreefter vier)
met die vroukens vander ghilde.

6. Soo heeft hy nacht en dach gedomineert,
soolange als syn geldeken heeft gefloreert,
met dansen ende springen
op herpen en op luyten; niemant en heeft daer getreurt;
soo lange als syn geldeken heeft geduert
die vroukens hem soo vrindelyck ontfingen.

7. Dus heeft den verloren soon int wilt gestelt;
hy gaft al ten besten, hy saeyden syn gelt;
syn goude keten ringen ende cleeren
trocken hem de hoeren op syn hemde uyt,
sy sloegen hem buyten als eenen schavuyt;
dat was voor al syn domineren.

8. Doen quam daer een soo grooten dieren tyt;
den verloren soon was gelt en cleeren quyt,
hy claechden menige werven:
„och hadt ick doch myns vaders wil gedaen;
nu moet ick als een huerlinck dienen gaen
oft van honger moet ick sterven."

9. Een huysman te dienen heeft hy geavontuert,
om verckens te voen heeft hy hem verhuert,
om synen nootdruft te crygen;
maer, och lacy, van soo grooten honger noch
soo adt hy met de verckens uyt den troch,
om synen honger te verdryven.

10. Hierom was den huysman seer verstoort,
hy gaf hem soo menich spytich woort,
hy sloech hem uyt de schuren;
den verloren soon claechden soo menigen traen:
„och hoe heb ick gesondicht en seer misdaen,
verckens draf en mach my niet gebeuren."

11. Den verloren soon van honger desperaet,
hy ginck by synen vader om genaedt,
hy bat hem met verlangen:
„om te syn u soon oft kint bequaem,
heb ick, och vader, al te veel misdaen,
wilt my als een huerlinck ontfangen."

12. Synen vader die schreyden van blyschap seer:
„tis al vergeven, en sondicht niet meer,
staet op, myn soon vercoren,
treckt ketenen, ringen, cleeren weder aen,
myn gemest calf sal ick voor u doen slaen,
sonder my gy bleeft heel verloren."

13. Gy jonge gesellen, nempt hier eenen spiegel aen,
hoe den verloren soon soo deerlyck is vergaen,
wilt vader en moeder eeren;
ryst gy uyt den lande, bewaert u gelt en goet,
dat gy niet als den verloren soon en doet;
soo meuchdy vrolyck weder keeren.
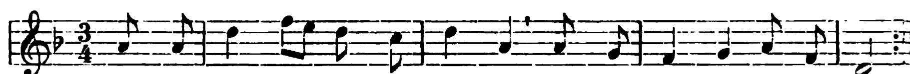
14. Men vint nu menich soon en dochter fyn,
die vader noch moeder niet gehoorsaem syn,
sy reysen uyt den landen;
daer gaen sy oock, gelyck den verloren soon,
haer geldeken met hoeren ende boeven verdoen,
daer naer commen sy tot schanden.

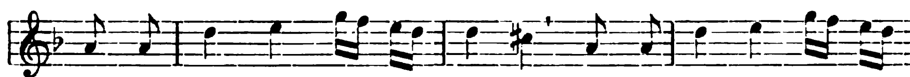
15. Ghy sondige menschen alle gaer,
comt al tot Christus den hemelschen Vaer,
en bid hem met verlangen;
al hebdy gesondicht en swaer misdaen,
wilt al tot Christus om genade gaen,
hy sal u al soo vrindelyck ontfanghen.

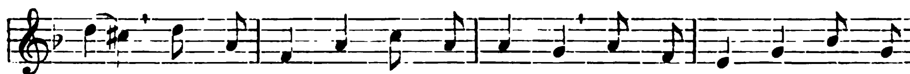
3, 2. t.: *geladen.* — 4, 4. t.: *achenten.* — 5, 1. t.: *pandt.* — 6, 2. *sic, Rond den heerd:* t.: *heeft geduert.* — 7, 5. t.: *scharyt.* — 9, 1. *huysman* = boer. — 9, 2. t.: *te huen.* — 11, 2. t.: *genadt.* — 12, 2. *en*, negatie. — 15, 2. t.: *vader.*

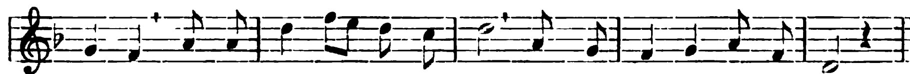
In de heylige Schrifture.

C.









1. In de heylige Schrifture
vind ik een exempel schoon,
waer dat Christus in figuere
spreekt van den verloren zoon.
Dezen zoon was jong van jaren,
hy vroeg al zyn geld en goed
van zyn vader, met bezwaren;
hy en wilt hem niet bedaren,
hy was ryk in overvloed;
ziet eens wat de jongheyd doet.

2. Als den vader had gegeven,
toen is hy te peerd gegaen,
goud en zilver daer beneven,
met zyn beste kleeren aen;
maer den vader uytverkoren,
sprak: „ach zoon van my bemind,
in de echte trouw geboren,
ziet dat gy nooyt gaet verloren;
maer gy uwen God bemind,
die altijd den zondaer vind."

3. Dan ging hy in vremde landen
en vergat zyn vaders raed;
drinken, schinken, veelderhande,
met persoonen slecht van staet.
Dag en nacht zoo ging hy zwieren,
en hy dronk den koelen wyn
met oneerbaer Venus dieren,
slim van zeden en manieren,
die 't bederf der jongheyd zyn,
vol miserie en fenyn.

4. Zy wisten hem zoo te streelen,
tot verdooving van den geest,
om zyn peirels en juweelen,
om zyn geld het aldermeest,
zy wisten hem zoo te lokken,
tot dat was zyn geld verbruyd;
dan zyn kleeren uytgetrokken,
en met klippels en met stokken
sloegen z'hem te deuren uyt;
hy moest vluchten als een guyt.

5. Daer kwam dan met groot verzeeren,
eenen droeven dieren tyd;
zonder geld en zonder kleeren,
hy was al zyn middels kwyt.
Door den honger ging hy eten
met de verkens, in den trog;
maer zy hebben hem gebeten,
en den meester overmeten
die wouw hem doen slagen nog;
want hy hield dit voor bedrog.

6. Met de tranen in de oogen
moest hy daer vertrekken gaen;
niemand had met hem medoogen,
zyn jong hert was zeer belaen.
Naekt en bloot, verkoud van leden,
met veel zuchten, pyn en smert
moest hy 't bosch en veld doortreden;
hy en had geen rust nog vrede;
want den honger, 't scherpe zweerd,
die doorstak zyn jeugdig hert.

7. Dan riep hy met bitter zuchten:
„grooten God wilt my bystaen,
ick wil al myn zonden vluchten,
en tot mynen vader gaen."
Hy kwam zynen vader nader:
„dus ik bid u met oodmoed,"
en hy sprak uyt hertens ader,
„'k heb gezondigt, lieven vader,
dat gy my genade doet!"
En hy viel voor hem te voet.

8. „Laet my uwen dienaer wezen,
minder als den minsten knecht."
Maer den vader uytgelezen
heeft hem aenstonds opgerecht.
Hy ontving hem in zyn ermen,
en hy sprak met blyden toon:
„liefste kind, 'k zal u ontfermen,
staekt uw zuchten en uw kermen;
zyt gy den verloren zoon,
gy zult hebben uwen loon."

9. Dan gaf hy hem schoone kleeren,
eenen gouden ring aen d'hand,
en hy stelde hem in eeren,
daer was alles abondant;
een vet kalf wierd daer geslagen,
en daer volgde een maeltyd schoon,
en den vader met behagen
sprak: „myn kinderen, wilt niet kla-
maer verblyd u in persoon gen,
met dezen verloren zoon."
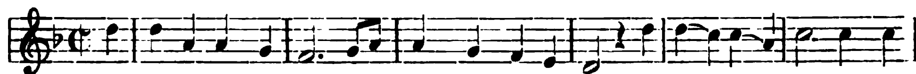
10. Oorlof, broeders uytvercoren,
wy zyn zondaers groot of klein,
willen wy niet gaen verloren,
laet ons keeren in 't gemeyn
tot den Vader der genade,
die zyn ermen open staen.
Als wy ons zouden versmaden,
zal hy onzen wensch verzaden
en in liefde weêr ontfaen
om in 't hemelryk te gaen.

Tekst. A. *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 114, „een nieu liedeken"; zonder wijsaanduiding, hierboven weergegeven; — *Veelderhande Schriftureliјcke leysenen*, Antw., geest. goedk. 1587, Sign. F 3 v°, zelfde tekst, zonder wijsaanduiding; — Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 31—2, en *Regist.* nr. 168, haalt eene lezing aan te vinden in *Veelderhande liedekens gemaeckt wt den o. ende n. Testamente* [Keulen] 1556, waarschijnlijk reeds een herdruk (exempl. te Antwerpen ter Bibl. van Ridder A. van Havre), met stemaanduiding: „Vant schouvagherken"; — *Dit is een suverlijck boecxken*, Amst., Harmen Janszoon Muller, waarschijnlijk gedrukt in 1583, en *Dit is een schoon suverlijck boecxken*, Amst., Corn. Claesz., geest. goedk. Antw. 1570.
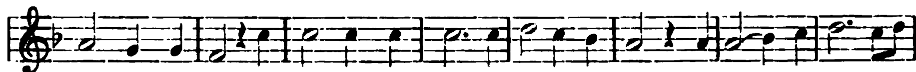
Verder vindt men den tekst in: *Dit is een suyverlijck boecxken*, Amst., Corn. Dircksz., 1648, bl. 93, „een nieu liedeken", zonder wijsaanduiding; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 117, „op de wijse alsoo't beghint"; — *Bybelsche history-liedekens*, Dordrecht 1704, bl. 71; „nae de wijse: alsoo't begint".

Tekst. B. *Lb. met emblemata*, Hs. nr. 19544, van c. 1635, ter K. Brusselsche Bibliotheek, lied nr. 55, „liedeken van den verloren soen, op de wyse van den rycken man", hierboven weergegeven; — DE COUSSEMAKER, *Chants pop. des Flamands de France*, 1856, nr. 59, bl. 211, die het lied mededeelt als zeer verspreid in de arrondissementen Duinkerke en Hazebroek; — *Rond den heerd*, I (1866), bl. 284, „na een oud vlaamsch liedje", medegedeeld door G. G. (GUIDO GEZELLE); moderne spelling.
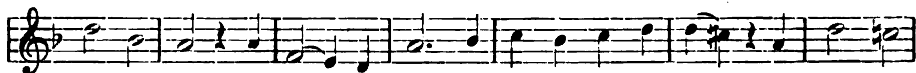
Melodie. DE COUSSEMAKER, t. a. p., hierboven onder den tekst gebracht; — LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 36, bl. 58, voor het lied getiteld: „De spiegel", waarvan de eerste strophe volgt:



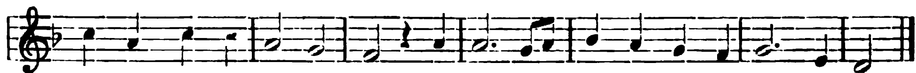
Wat is de we-reld toch als valsch-heid en be drog, vol haat en nijd, en vol



hoo-veerdigheid; ook vol onkuischheid en-de gierig-heid.'k Heb eens in de schrif-



tuur ge-zocht, en daar een schoon ex-em-pel mee-ge-brocht voor men-schen
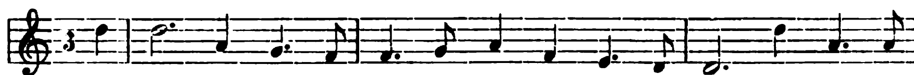


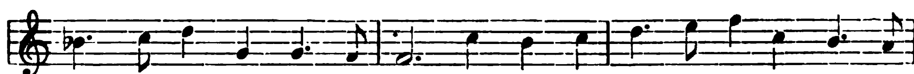
die meer naar de we-reld gaan, als wel naar God, die voor ons heeft vol-daan.

Het lied „Wat is de wereld toch", komt ook voor met stemaanduiding: „Philis myn tweede ziel", onder nr. 6 van de losse bladen van Van Paemel, Gent, eerste helft der XIX^de^ eeuw.

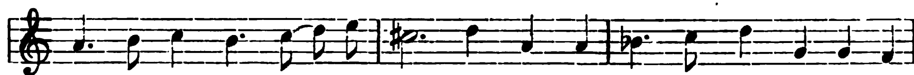
De tekst van het 17de-eeuwsche vroeger zeer populaire lied: „Philis mijn tweede ziel", is o. a. te vinden in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, IV, bl. 9, „stemme: O droevig ongeval", terwijl dit laatste daar insgelijks, bl. 129, te vinden is met aanduiding: „op een aangename voys".

De voorgaande melodie is zonder twijfel ontstaan uit de zangwijs te vinden o. a. in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, bl. 234, met opschrift: „Comtesse, vos beaux yeux" — „O sondaer staet wat stil":











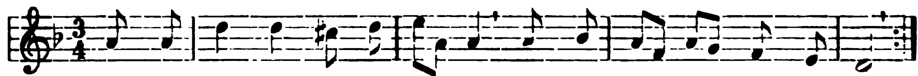
Met enkele varianten en met het opschrift: „La comtesse", is deze zangwijs ook te vinden in een klein 17de-eeuwsch Hs. in ons bezit, voor een lied: „Maria weest gegroet // liefste maget soet", en komt zij nog voor in Carolus Tuinman's *Mengelstoffe van veelerlei gezangen*, Utrecht 1725, bl. 204, met wijsaanduiding: „Courante-Monsieur".

„La comtesse" wordt aangehaald als stem o. a. door W. G. van Focquenbroch, *Alle de werken*, Amst. 1696, II, bl. 217 en 245 voor: „Gy zegt Klimeen", en „Or sus, mon cœur". — In Bellemans' *Citherken van Jesus*, Antw. 1698, vindt men, bl. 96, voor het lied: „O Heer, gy zyt voorwaer", de wijsaanduidingen: „Philis myn tweede ziel. (*oft*) Courante Monsieur", terwijl men, bl. 126, voor het lied: „De priesterlycke stem", als stemopgaven aantreft: „Philis myn tweede ziel, (*oft*) Comtesse vos beaux yeux". Anders dan de voorgaande zangwijzen luidt de in *O. en n. Hollantse boerenlieties*, onder nr. 113, met opschrift: „Courante Monsieur", voorkomende melodie.
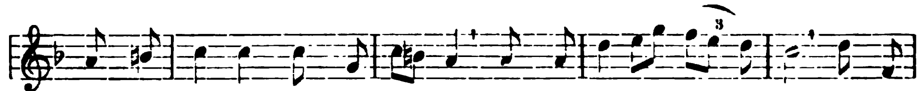
Tekst. C. Van Paemel, los blad, nr. 65, „liedeken van den Verloren Zoon, tot voorbeeld van alle zondaers die hun willen bekeeren, beschreven door den Heyligen Evangelist Lukas. Surgam, et ibo ad Patrem meum. Ik zal opstaen en gaen tot

mynen Vader. Kap. 15, v. 18. Stemme: „Très adorable bergère". — In denzelfden trant klinkt het lied „Van den Verloren Sone", met aanvang: „Ick vind in de Schriftuere // een wonder schoon figuere", en wijsaanduiding: „Als de ziele Christi snelle", te vinden in ELISABETH VAN WAUWE's liederbundel: *Het geestelyck maeghden-tuyltjen*, Antw. 1708, bl. 223. De aangeduide wijs is de aanvang van een lied te vinden in hetzelfde lb., bl. 73, met stemaanduiding: „Waer ick my keer of wende, (ofte) Pottafair (van het Fransch *pot-à-faire*, straatgeroep van den *ketellapper* = een arme drommel) die sou gaen trouwen, (ofte) Mijn ziel gy moet hier strijden".

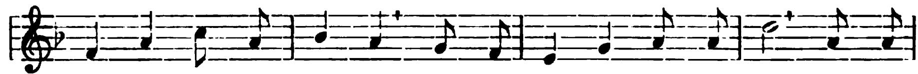
Melodie. LOOTENS et FEYS, t. a. p., nr. 31, bl. 50, met de eerste strophe van den tekst volgens Van Paemel. Met deze melodie is verwant de zangwijs van het Fransche populaire liedje „Manon", te vinden o. a. in *Chants et chansons populaires de la France*, door DUMERSAN ET COLET, Parijs, z. j. (o. 1858), I, z. p. [Sign. 19, 4 v°], waarvan de eerste strophe volgt:



Chan-tons l'hon-neur et la gloi - re D'u - ne fil - le d'un grand cœur,
Et gra - vons dans la mé - moi - re Son cou - ra - ge et sa va - leur;



Dans les qua-tre coins du mon-de, L'on par - le - ra de Ma-non, Des- sus



la terre et sur l'on - de, L'on ré - ci - te - ra son nom, L'on ré-
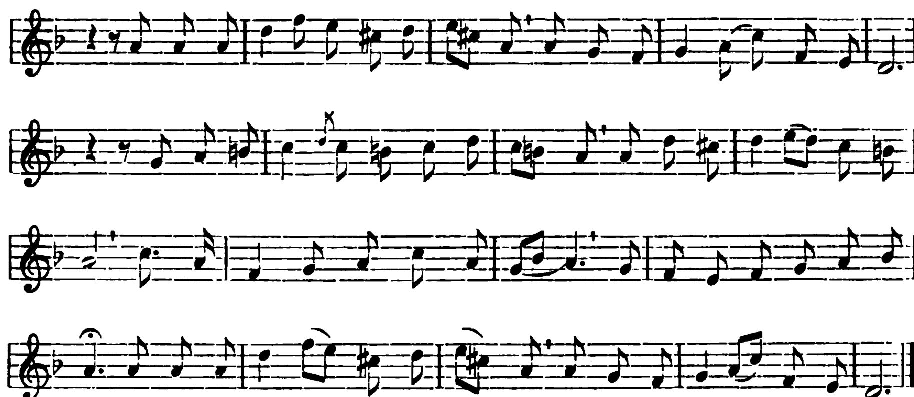


ci - te - ra son nom, L'on ré - ci - te - ra son nom.

Een andere met deze zangwijs aanverwante melodie, waarop wijlen Anatole Loquin te Bordeaux mijne aandacht trok, vindt men in verschillende Baskische liederverzamelingen terug; o. a. bij JULIEN VINSON, *Le Folk-Lore du Pays Basque*, Paris 1883, bl. 144, (t. XV van de verzameling *Les littératures populaires de toutes les nations*), onder nr. 9 der „Chants d'amour" en onder den titel „Plaintes". De aanvang, door den verzamelaar in het Fransch weergegeven, doet zien, dat de tekst niets gemeen heeft met de wijze: „Très adorable bergère".



Lur- ra - ren pe-an sar nin -dai-te- ke, mai - te - a, zu-re a - hal-gez; enz.



„Ein schön Lied vom verlornen Son", met aanvang: „Es war ein mal ein ungeratnes Kind", zonder wijsaanduiding, is te vinden in *Das Ambraser Lb.*, uitgegeven door J. Bergmann, Stuttgart 1845, nr. 128, bl. 146, 24 vierregelige strophen.

Over het lied van den „Verloren zoon" bij de Franschen: „Je suis enfin résolu // d'être en mes mœurs absolu", zie Alexis Soccard, *Noëls et cantiques*, Paris, 1865, bl. 132; — Weckerlin, *Chansons populaires du pays de France*, Paris 1903, I, bl. 202. — Leroux de Lincy, *Recueil de chants historiques français*, Paris 1842, II, bl. 606, haalt naar de verzameling te Parijs, c. 1570 uitgegeven door Christofle de Bourdeaux (zie hiervoren II, bl. 1637—8), eene wijs „l'Enfant prodigue" aan. Wellicht wordt daarmede bedoeld de melodie te vinden in *La pieuse alouette*, Valencienne 1619, bl. 78, getiteld: „Sur l'air commun de l'Enfant prodigue".

672. Des morghens vroe bi tiden.

(Van Maria Magdalena)

A.

1. Des morghens vroe bi tiden,
een luttel voor den dach,
doe quam Maria Magdalena
tot onses Heren graf.

2. Doe si quam tot sinen grave
ende si hem daer niet en vant,
den Heren dien si sochte,
si weende ooc altehant.

3. Ende doe si mitten rouwe
dus seer al was bevaen,
daer vant si enen ackerman
in haren weghe staen.

4. „Wat isset dat ghi soeket,
Maria Magdalene?"
— „Ic soeke minen Heren,
Jesus van Nasarene."

5. Si hoordet aen sinen woorden
ende ooc aen sijnre spraken:
„sidi dit, ghebenedide troost,
die mi van sonden heeft verloost?

6. „Jesus mit uwen brunen oghen,
ghi steelt mi mine sinnen;
ic wilt Marien claghen,
dat ic berovet bin."

7. — „Claechdi dat mijnre moeder,
dat wil ic aen u wreken;
ic wil u also doen minnen,
u herte sal u tebreken."

8. — „Breecti mi mijn herte,
so nemet mi mine siele,
so wil ic mit u wonen,
so en schiede mi nie so lieve."

9. Die wech is also soete
ten hemelrike waert
van lelien ende ooc van rosen:
mi verlanghet nae der vaert.

10. Van lelien ende ooc van rosen
ende ooc van akeleien;
ende daer Heer Jesus wonet,
daer bloeijet al van beiden.

11. Die wijn is opghesteken,
dat vat is opghedaen;
daer lopen vijf rivieren;
wi willen drinken gaen.

12. Die wijn die daer uut vloeijet,
die is van sulker aert,
die doet die droefheit wiken,
die ons die vroude ghebaert.

2, 1. t.: *Doe si tot sinen grave quam.* — 6, 1—4. Vgl. hiervoren III, nr. 576, bl. 2262: „Heer Jesus, uwen brunen cop", str. 5, waarin werkelijk tot Maria wordt

geklaagd. — 10, 2. De akelei was een zinnebeeld van ootmoed en liefde (*Wdb. der Ndl. taal*). Men zag ook in deze bloem een symbool van Christus' wonden (Dr. J. A. N. KNUTTEL, *Het geest. lied*, bl. 182). — 12, 4. *ghebaert*, bijgev. door H. v. F., zie Dr. KNUTTEL, bl. 181.

't Was op eenen Drij Koningen-avend.

B[1].

't Was op ee- nen Drij Ko - nin-gen-a - vend, 't was op ee - nen Drij Ko - nin-gen-

dag, Dat Ma - ri - a Mag-da-le-na op haar ei-ge-ne graf-ke zat, dat Ma-

ri - a Mag - da - le - na op haar ei - ge - ne graf - ke zat.

't Was op eenen Drij Koningen-avend,
't was op eenen Drij Koningen-dag,
dat Maria Magdalena
op haar eigene grafke zat.

Op eenen Driekoningenavond.

B[2].

1. Op eenen Driekoningenavond,
op eenen Driekoningendag,
daar vonden wij Maria Magdalena
al op Heer Jesus graf.

2. „Staget op, Maria Magdalena,
staget op van uw bittre dood;
uw zondekens zijn al vergeven
al waren ze nog zoo groot."

3. Naar de kerke zullen wij treden,
en wat zagen wij daar al aan?
Heer Jesus met zijn vijf bloedige wonden
aan het kruisken genageld staan.

4. En zijn voetjes lagen gebonden
en zijn handjes die lagen op hout;
een scherpe doornen kroontje
op Jesus' hoofd gedouwd.

5. Wij eten van Jesus broodken
en wij schenken van Maria den wijn,
en wij spelen op een vierkante orgel,
ons geloof zal Christus zijn.

d' Heylige Maria Madeleene.

C.

d' Heylige Maria Madeleene
gink ol heur zonden beweenen
to beneen ons Heeres voeten,
en ze kusteze ol zo zoete;
en ze wiessche-ze met heur troanen
en ze droogde-ze met heur hoaren;
z' haelde è potje van de kostelykste zolve,
om ons Heeres voetjes te bezolven:
„goat in vrede, en en zondigt nie mee."
Ze gink in vrede en z'en zondigde nie mee;
ze wilde d' heele weereld verloaten,
ze vonk tJesus in de weg, up de stroate.

2. *ol* = al. — 3. *to beneen* = tot beneden. — 5. *wiessche* = waschte. — 7. *zolve* = zalf. — 9. *nie mee* = niet meer. — 10. t.: *zondigt*. — 12. *vonk* = vond.

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Niederländische geistl. Ldr.*, 1854, nr. 99, bl. 196, „Van Paeschen", naar het XV^de^-eeuwsch Berlijnsch Hs. 8,185; — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 180. De schrijver stelt de vraag, of we hier eene aaneenhechting van twee liederfragmenten voor ons hebben, dan wel of de dichteres (?) geheel uit haar rol gevallen is. Het laatste lijkt hem het waarschijnlijkst. Wat hem vooral treft is: „Magdalena verschijnend als Jezus' zedelijke meerdere en de klagende (ziel), die eigenlijk het dispuut wint."

B^1. Edm. vander Straeten, *Les billets des rois en Flandre*, Gand 1892, bl. 157, door den heer Putman, onderwijzer, aangeteekend in de omstreken van Oudenaarde (1 str.); — **B^2.** *Vlaamsche zanten*, maandschrift, Sint-Nicolaas, IV (1902), bl. 41, mededeeling van A. L. Duprez.

Van dit lied bestaan verschillende lezingen, nauwelijks te herkennen afstammelingen van tekst A, zooals: *'t Daghet*, Hasselt I (1885), bl. 76, uit Zolder; — *Id.*, bl. 78, uit Coursel (Klein-Frankrijk); — *Id.*, bl. 115, uit St. Truiden, 3 str., waarvan de eerste ineenloopt met het lied: „Ik stond op Neerlands bergen (Van de drie ruitertjes)"; — *Id.*, III, VI^de^ jaarg. (1890), bl. 160, uit de omstreken van Tessenderloo; — Pol de Mont, *Volkskunde*, Gent, I (1888), bl. 13, uit Wetteren; — Dr. G. J. Boekenoogen, *Onze rijmen*, Leiden 1893, bl. 58; — J. Bols, *Honderd oude Vlaamsche liederen*, 1897, nr. 25, bl. 44, Drijkoningenlied op Maria Magdalena; — Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, 2de aflev., Gent 1902, bl. 90, 6 str., waarvan de laatste luidt:

Maria brak een broodje,
Heere Jezus die schonk erre den wijn;
en ze speelden op den drijkanten horen, — ja den horen,
en het mostede al voor Jezutje zijn.

. . . .

uiter-end-uit,
Gods passiën en die is uit.

De „drijkanten horen" is in de plaats getreden van het „vierkante orgel" in B², str. 5.

R. Ghesquière, *Kinderspelen met zang*, Eerste deel van Kinderspelen uit Vlaamsch België, verzameld door den Westvlaamschen Onderwijzersbond, uitgave van de K. Vlaamsche Academie, Gent 1905, nrs. 327—9, bl. 221 vlg., drie lezingen: „'t Was op eenen Kerstdagaven" (5 str.); — „'t Was op eenen Driekoningenavend" (5 str., daarbij 2 str. tot een ander geestelijk lied behoorend); — „Al op eenen Driekoningenavond, ja avond" (5 str.).

C. De Coussemaker, *Quelques recherches sur le dialecte flamand de France* (*Annales du comité flamand de France*, tome IV), afdruk. Duinkerke 1859, bl. 15, nr. 3, dialect van Belle. Na den versregel: „Ze vonk tJesus", enz., loopt het stuk ineen met het lied: „'t Wos up a witten dunderdag" (zie hiervoren III, nr. 543, bl. 2134, tekst D).

Een lied „van S. Maria Magdalena", met aanvang: Och heere van hemelrijcke, // recht eest dat wij haer loven", met wijsaanduiding: „Och ligt ghy nu en slaept" (zie de melodie, I, bl. 348, hiervoren), komt voor, bl. 159 van *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, een ander, vermeld hiervoren I, bl. 404, met aanvang: „Och hoort toch al hier naer", in het Hs. gevoegd bij een exemplaar der *Souterliedekens*, 1540, berustend te Leiden.

Vgl. Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2115, bl. 806, onder de heiligenliederen: „Was wolln wir aber singen" („Jesus und die Büsserin"). — Over de Maria Magdalena-liederen bij de Franschen en bij andere volkeren, zie G. Doncieux, *Le romancéro populaire de la France*, Paris 1904, bl. 144 vlg.: „La pénitence de Marie-Madeleine".

Melodie. A. Edm. Vander Straeten, t. a. p. — Van mindere waarde zijn de zangwijzen te vinden in *'t Daghet*, 1885, bl. 76; — bij J. Bols, t. a. p.; — Blyau en Tasseel, t. a. p.; — R. Ghesquière, t. a. p.

673. Alle ding heeft zyn mode.

(De wandelende Jood)

A.

Al - le ding heeft zyn mo - de, maer 't wan- de - len dog niet; den wan - de - len - den Jo - de wan-deld tot zyn ver - driet; 't zyn mo- de voôr waer, 't is ze - ker vast en klaer.

1. Alle ding heeft zyn mode,
maer 't wandelen dog niet;
den wandelenden Jode
wandeld tot zyn verdriet;
't zyn mode voôr waer,
't is zeker vast en klaer.

2. Kortelings in de stede
van Brussel, in Brabant,
een borger zacht van zeden
aenzag dezen pasant;
nooyt had hy voordien
zulk eenen baert gezien.

3. De kleere van die Joode
waeren vremd van fatsoen,
geheel buyten de mode;
dien borger wou bevroen,
dat 't was een vremdeling;
voor hem een voorschoot hing.

4. Dien borger en te saemen
geheel zyn huysgezin
groeten hem naer betaeme,
en riepen hem daer in;
zy zeyden: „zet u wat,
verteld ons dit of dat."

5. Hy zeyde: „ziet, mynheere,
gy doet my groote pyn,
gy doet het om my t' eeren,
maer zitten mag niet zyn;
'k en zitte nergens niet,
't zitten baert my verdriet."

6. — „Komt in de herberg binne,"
zeyde zy tot den man,
„wy zullen iet beginnen
om te vertellen dan:
drinkt met ons een glas bier,
doet ons doch dit plaizier."

DEN JOODE.

7. „Ik zal een wynig letten
en drinken met u lien;
maer 'k en mag my niet zette,
dat en mag niet geschien;
ik ben, gelyk 't betaemt,
van u goedheyd beschaemt."

DEN BORGER.

8. „Terwyl wy zyn gezeten,
zegt ons, bidden wy nu,
wy zyn curieus te weten,
den ouderdom van u;
gy toont wel honderd jaer,
zegt ons of het is waer."

DEN JOODE.

9. „'k Ben meer, wilt my gelove,
als achtien-honderd jaer;
'k en zal u niet verdooven,
de zaek is vast en klaer;
'k was tien jaer just van pas,
als Jesus mensch eerst was."

DEN BORGER.

10. „Vergeeft, bid ik, myn vragen:
zyt gy niet deezen man,
daer 't Schrift komt af gewage;
ik bid u, zegt dit dan,
Isaäc wyd verbryd,
den wandelaer gezeyd?"

DEN JOODE.

11. „Dit komt u wel te voore;
Isaäc Lequedem
is myn naem, wilt hooren,
'k ben van Jerusalem;
ô ja, myn kinders, ziet,
'k ben dien, tot myn verdriet."

KLAGTEN VAN DEN JOODE.

12. „Ben ik niet hard gespeereld,
o mynen God en Heer?
'k doen 't ronde van de werelt
nu voor den vyfden keer;
elk sterft op zynen tyd,
en ik leef nog altyd."

VERTELLING VAN DEN JOODE.

13. „De zee en de rivieren
doorwandel ik als niet;
ik kan alomme zwieren
bergen en heuvels, ziet,
't zy bosch of wildernis,
alles my effen is.

14. „Den oórlog in Europen,
in Asia van gelyk,
alles ben ik doorkropen,
schoon daer lag menig lyk;
'k ben door en door gegaen,
noyt heb ik wond ontfaen.

15. „Ik zag in Ameriken,
met waerheyd, regt gezeyd,
als ook binnen Afriken,
groote moordaedigheyd;
veel vielen voor my dood;
maer ik was buyten nood.

16. „'k En hebbe, wilt my vatten,
nog huys, nog tent, nog geld;
vyf stuyvers zyn myn schatte
altyd gelyk geteld;
al waer ik gaen of staen,
die somme volgt my naer."

DEN BORGER.

17. „Wy hielde als voor droome
't vertellen van uw kwael,
nu moeten wy ons toomen
en zwygen al-te-mael;
wy hooren dit van u
en wy gelooven 't nu.

18. „Gy moet dan pligtig weze
van eenig grouwzaem kwaet,
dat Gods goedheyd gepreze
u stelde in dien staet;
verteld ons d'oorzaek dan,
gij weêrdig oude man."

DEN JOODE.

19. „Myn vreedhyd is myn leven
myn ongeluk en pyn;
waer nu myn kwaed vergeve
ik zou gelukkig zyn;
myn Zaligmaeker, ziet,
leéd voor my groot verdriet.

20. „Op den Calvaer, wilt wete,
droeg Jesus zyn zwaer kruys;
ik zynde daer gezeten,
passeérd hy voor myn huys,
hy zei: „doet my 't plaizier
vriend, dat ik rust alhier."

21. „Ik sprak tot hem, al gekken,
en zonder reden dan,
„wilt ras van hier vertrekken,
gy criminelen man;
voorderd u van myn huys,
want gy maekt my confuys."

22. „Dan sprak den Heer der Heere
al zugtende, voorwaer:
„gij zelfs zult gaen en keere
boven de duyzend jaer,
den jongsten dag vol grouw
zal eynden uwen rouw."

23. „'k Hebbe ter zelver uere
my op den weg gesteld
vol spyt en vol douleuren,
gepraemt door het geweld;
en sedert dien, hoort aen,
heb ik dag en nagt gegaen.

24. „Den tyd die komt my prame,
't gezelschap zy gegroet,
ik dank u al te saemen,
want ik vertrekken moet;
veel pynen komt my aen
als ik wil stille staen."

1, 2. t.: *maar het wandelen.* — 1, 5. misschien te lezen: *'t is zyn*, enz. — 2, 3. t.: *een borger was van zeden.* De Fransche tekst heeft: „Des bourgeois fort dociles // l'accostent en passant. — 3, 6. *hing* bijgev. — 5, 1. t.: *zeid*; *mynheer*. — 5, 3. *het* bijgev. — 9, 3. *u* bijgev. — 12, 1. *gespeereld* = versperd; zie SCHUERMANS, *Idioticon*, op *sperelen*. — 15, 5. t.: *velen.* — 16, 1. *En* bijgev. — 19, 1. *myn leven* = voor heel mijn leven. — 19, 3. t.: *nu my.* — 21, 1. t.: *al gekke.*

God is in al zyn werken.

B.

1. God is in al zyn werken
geweldig wonderbaer,
alzoo wy immer merken
in dit zoo vreemd gevaer
nu kortelings geschied;
luystert naer myn bedied.

2. Nu onlangs door een bode
wierd tydinge gebrogt:
den wandelenden Jode,
die zyn dood lang gezogt
nimmermeer vinden kan,
quam in Gibraltar aen.

3. Hy was op een der schepen
van 't Engelsche gebied;
d'Engelschen zyn doorslepen,
die vraegden het bedied
van zyn arrivement,
't welk hy hun maekt bekent.

4. De Spagnaerts, die hem zaegen
vast op het water gaen,
quamen hem toe te jaegen
veel ballen, wilt verstaen;
s'en hadden noyt voor dien
zoo eenen mensch gezien.

5. De Franschen van gelyken
verschoten menig bal,
dog hy kost niet bezwyken
door al dit ongeval;
d'Engelschen vraegden dan,
wat hy was voor een man?

6. Hy zegde: „lieve vrienden,
gy hebt misschien verstaen,
dat ik ben dien aenzienden,
die quaem tot Brussel aen;
dien man van 't Jods gebroed,
die altyd wandelen moet.

7. „Zeventhienhonderd jaeren,
dry en vyftig daer by,
sweef ik in 's weirelds baeren
van ongemak niet vry;
'k moet veel pyn onderstaen
als ik niet voort mag gaen.

8. „Ik zoeke by de menschen
te toonen wie ik ben,
op dat naer myne wenschen
een ider my beken;
sloegen zy my maer dood,
ik waer uyt mynen nood.

9. „Vruchteloos is myn zoeken,
ik zoeke voor gewis
de aldersnoodste hoeken,
daer 't meest perykel is,
om zoo, door doodsbedwang,
't eyndigen mynen gang.

10. „M'heeft sterk op my geschoten,
geen bal en ded' my leet;
't heeft my genoeg verdroten,
't is ook waer, dat 't my speet,
dat ik in zulk gevaer
moest blyven leven daer."

11. „Hoe zyt gy hier gekomen,"
spraeken de Engelsmans,
„heeft iemand u genomen
van onse schippermans?"
„Neen," zeyd hy, „wilt verstaen,
ik kan op 't water gaen.

12. „Ik zien dat ik moet zweven,
doorloopen d'aerdenbol,
'k ben nogtans moed' van leven;
kost een kanon tot val
my brengen, zoo terstond,
ten waer my geen affront.
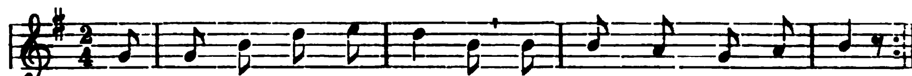
13. „Maer geen kanon of ballen
en zyn genoeg bequaem
om my dood te doen vallen,
dog 't waer my aangenaem;
want door myn lyden groot
ik snacke naer de dood.
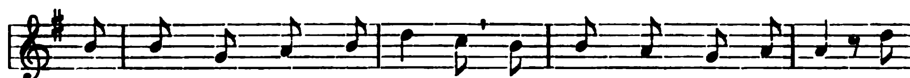
14. „Ik zoud nog voorder spreken,
maer ik ben zeer gepraemt;
ik gaen myn lyf versteken,
en 'k groet u zeer beschaemt,
want 'k lyde groote pyn
zoolang by u te zyn."
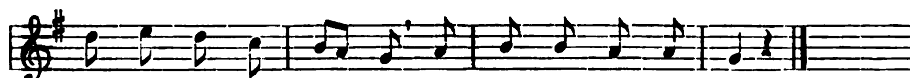
4, 4; 5, 2 en 10, 2. *bal* = kogel.

God heeft zyn wonderwerken.

c.







1. God heeft zyn wonder werken
en hemels hooge kracht
in veelderleye werken
den mensch in 't licht gebragt;
den goeden komt hy loonen
met voorspoed en geluk;
den boozen straf te toonen,
vol droeven hertens druk.

2. Men hoort nog in dees dagen,
met schroomelyk misbaer
en alzoo droevig klagen
den jodschen wandelaer,
die kortelings geleden,
wat groote wonderheyd,
in Duynkerk' kwam getreden
zeer zeldzaem in 't habyt.

3. Elkeen op dezen jode
met haest zyn oogen sloeg
om al de vremde moden
van kleeren die hij droeg;
een burger stond verslagen,
dat zoo een man bejaerd
een voorschoot kwam te dragen,
met langen gryzen baert.

4. Den burger, g'heel verslagen,
riep vrouw en kinders aen,
en zeyde met behagen:
„ziet daer dien gryzaert gaen;
ik kan myn lust niet laten,
ik loop hem agter naer,
en wil met hem wat praten
van eenig vremd gevaer."

5. Hy riep: „gy ouden vader,
vergeeft dat ik u stoor,
myn huysgezin te gader
aenzoekt u tot gehoor;
dus wilt hier binnen treden,
komt ras en toeft niet lang,
want ik wil u op heden
voorzien van spys en drank."

6. Den jode zeyd: „wilt weten,
mynheer, en stoort my niet,
'k en vraeg geen drank, nog eten,
ik ben vol herts verdriet;
daerom wilt excuseeren
dat ik met u niet gaen;
ik moet weer voort marcheeren,
'k en mag niet stille staen."

7. Den burger bleef hem kwellen
om in zyn huys te gaen,
hy dacht uyt zyn vertellen
wat wonders te verstaen;
dien jode die gaet binnen,
hy zeyd': „'k zal weynig tyd
met u 't verhael beginnen
van myn ellendigheyd."

8. Den burger nouw gezeten,
en bleef niet lange stom
en sprak: „'k zou geerne weten
uw hoogen ouderdom;
ik zou durven verklaren,
naer dat ik gissen kan,
gy zyt wel hondert jaren;
spreekt eens, gy ouden man!"

9. Den jode zeyd: „myn vrienden,
als ik u reden speur,
gy praet gelyk den blinden
van eenig vremd couleur;
'k ben achttien honderd jaren
alreede gepasseert,
denkt nu eens, wat gevaren
dat my zyn g'arriveert.

10. „En zyt gy niet indachtig
hoe 't booze jods gespuys
den Gods zoon hoog almagtig
verwezen tot het kruys?
Dan heb ik g'heel vermeten
dat heylig Iesus lam
veel laster na gesmeten
als hy ter slagbank kwam."

11. Den burger zeyd: „kan 't wezen,
zyt gy den zelven held
waer van ik heb gelezen,
en menig schrift van meld?
Nu staen ik schier verslagen
van zoo een man t'aenzien;
ach! wilt, tot myn behagen,
dees wonderheyd bedien."

12. Den jode, op die reden,
verteld hem metter daed
noch vele wonderheden,
zyn afkomst, ende staet;
ook komt hy hier beneven,
met een bedroefde stem,
zyn naem in 't licht te geven:
Isaäc Lequedem.

13. „In mynen naem, wilt hooren,
ik ben van by de stad
Jerusalem geboren,
waer door, helaes, alsdat
ik ben in dees droefheden
gekomen, wat getraen!
zoo gy zult uyt myn reden
bemerken en verstaen.

14. „Als Jesus kwam getreden
met 't heylig hout gelaen,
en neergedrukte leden,
wou hy wat stille staen
en rusten aen myn woone;
waer op ik heb gezeyd,
dat zoo een boos persoone
dient recht van daer geleyd.

15. „Gods dood beverfde oogen
belonkte myn misdaed;
hy sprak: „gy zult gedoogen,
dat gy u rust verlaet;
en zoo lang aerd' en wolken
op hunne plaets zal staen,
zult gy door alle volken
tot 's laesten treurdag gaen.

16. „Van in die zelve stonden
dat God my dit gebied,
heb ik geen rust gevonden,
maer lyden en verdriet:
geen poel of donker golven
of oorelogs tempeest,
geen tiger, beer of wolven
verscheyden my den geest!

17. „Ik heb my dan begeven
in vlammen, vuer en lood,
en nooyt en kreeg myn leven
den minsten tegenstoot;
zelfs door de woeste baren
en diep onstuyme zee
daer ben ik door gevaren,
doch 't leven kreeg geen wee.

18. „Ben ik niet zwaer bespeereld
van mynen God en Heer?
'k doe 't ronde van de wereld
nu voor den vyfden keer;
al ander ziet men sterven,
elk op zyn uer en tyd,
en ik blyf altyd zwerven
in rouw en bitterheyd.

19. „'k En hebb' ook, wilt bevatten,
nog huys, nog goed, nog geld;
vyf stuyvers zyn myn schatten,
altyd gelyk geteld;
kom ik die uyt te geven,
het zy vroeg ofte spa,
alwaer ik gaen of zweven,
die somme volgt my na.

20. „Nogtans moet ik voords reyzen,
ja, dag en nachten gaen
met 't hert vol van gepeyzen,
dat zonder stille staen;
ach! waer myn kwaed vergeven,
naer al myn smert en pyn,
naer den loop van myn leven,
ik zou gelukkig zyn.

21. „Daerom 'k moet al myn dagen
betreuren dit misdaet,
en zyn in onbehagen
zoo lang de wereld staet;
en als den dag van weenen
verschynt, in vuer en rook
vergaet met aerd' en steenen,
vergaet my leven ook.

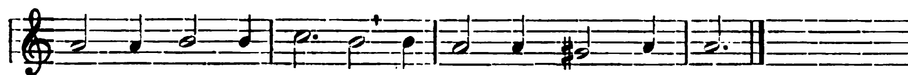
22. „Adieu," sprak dezen jode,
„ik stel my weer ter baen;
zyt staedig op uw hoede,
wilt rechte wegen gaen;
vreest Gods rechtveerdig oordeel,
en strenge zonden straf,
en treed, tot zielens voordeel,
gelukkig in het graf."

2, 2. t.: *het schroomelyk*. — 2, 3. t.: *en al het*. — 3, 8. t.: *met een*. — 8, 2. t.: *lang*. — 8, 3. t.: *ik zou geern*. — 12, 2. t.: *met er*. — 13, 4. t.: *helaes, ik dat*. — 14, 4. t.: *weinig stille*. — 15, 6. t.: *hun*. — 15, 8. t: *tot 't laesten*. — 16, 6. t.: *oorlogs*. — 18, 1. *bepeereld*, vgl. tekst A, str. 12. — 20, 7. t.: *mynen*. — 21, 2. t.: *betreurende*. — 21, 8. *my*, voor mijn. — 22, 5. *sic* D. C.; VAN PAEMEL: *vreest Gods rechtveerdigheyd*. — 22, 7. *sic* D. C.; VAN PAEMEL: *streed*.

Christenen wie gy zyt.

D.

Chris - te - nen, wie gy zyt, lui - stert met neer - stig - heid, geeft
agt en wild op - mer - ken: den Jood - schen wan - de - laer kwam op



1. Christenen, wie gy zyt,
luistert met neerstigheid,
geeft agt en wild opmerken:
den Joodschen wandelaer
kwam op Zondag in de kerke,
in Engeland voorwaer.

2. Hij bad den Heer met spoed
uit een zo diep ootmoed,
gelijk men kon bespeuren,
voor alle menschen, ziet,
dat het haer niet kon gebeuren,
gelijk hem is geschied.

3. Deze man is een Jood,
van lijf en leden groot
en ruig met haer bewassen,
draegt op zijn hoofd geen hoed,
aan 't lijf geen hemd nog dassen,
geen koussen aan de voet.

4. Hij wandeld door het land,
rondom aen alle kant,
met vasten, bidden, waeken;
't leven is hem verdriet,
hy wenscht wel de dood te smaeken
maar zal die vinden niet..

5. Tot straf leeft hy te baet
zo lang de wereld staet;
veel die hem zien byzonder
van de eene stad op de aer,
yder een is verwonderd
over dien wandelaer.

6. Ook in de winter tyd
is deze mans habyt
zeer weinig van beduyen:
over zyn lijf een rok,
gaet door hagel, sneeuw en buyen,
en in zijn hand een stok.

7. Als nu de kerk uitgong,
veel menschen oud en jong
volgden hem na, wilt hooren:
vraegde ook aan hem,
van wat plaets hy was gebooren,
hy sprak: „van Jeruzalem;

8. „Een schoenmaaker, van leer;
mijn naem is Azuweer,
zeer ryk van goed en gaven;
ik was doe vyftig jaer,
doen Christus zyn kruis moest draegen
na den berg van Calvaer.

9. „Jezus, met 't kruis belaen,
bleef voor myn deur stil staen
om te rusten zyn moe leeden;
ik sprak, geheel verstoord,
zonder barmhartigheden,
„wandeld met u kruys voort!

10. „Hier op sprak Jezus zaen:
„ik ben zoo moei van gaen
en gy wilt geen ruste geven;
ik zeg u met beklag,
dat gy zult gaen al uw leeven
tot aen den Jongsten dag."

11. „Ik wierd van stonden aen
gedreeven om te gaen,
't geen tot den Jongsten dagen
zal duuren; van toen af,
dat ik voort ging jagen,
tot myn verdienden straf."

12. Als hy veel stee en land
had doorreist, kwam die kwant
weer tot Jeruzalems drempel;
toen heeft hy zeer geschreid,
als hy zag verwoest Gods tempel,
't geen Christus heeft voorzeid.

13. Als hy dat zoo nu vand,
is hy nae een ander land
weer bedroeft gaen zwerven;
verkondigt openbaer
Gods woord zoo meenig werven
dien Joodsche wandelaer.

14. Hy zei: „ô christen lien,
had gy 't lyden gezien,
zo wel als ik dier tyden,
gy woud voor eenen zond,
doe de Joden hem kastyden,
liever sterven terstond."

15. Als nu dien wandelaer
in Engeland, voorwaer,
in 't veld ging treurig heenen,
den Engel van den Heer
is dien Jood aldaer verscheenen
en zeide: „Azuweer,

16. „Neemt na de stad u keer,
en zegt: „den Heer der Heer
die zal het land kastyden,
zo gy geen afstand doet,
door pest en dieren tyden;
laet u kwaed en doet het goed."

17. Den engel die verdween
voor hem, en vloog weer heen;
doen ging de Jood na Londen,
heeft daer bekend gemaekt
om afstand te doen van zonden,
of dat haar straffe naakt.

18. Leerd hier uit, menschen, nou,
te toonen regt berouw,
met vasten, bidden, waeken;
Christus die met zyn bloed
heeft voor ons de dood gaen smaeken,
en schenkt ons God behoed.

1, 1. t.: *zeid.* — 5, 1. *te baet* = met hulp (als een bedelaar). — 12, 2. t.: *kwamt.* — 13, 1. t.: *zoo en vand.* — 15, 2. t.: *en Engeland.* — 16, 5. t: *voor pest.* — 18, 6. t.: *vehoed;* versta: Chr. heeft... en schenke...

Tekst. A. Los blad nr. 18, Antw. J. Thys, uit het begin der XIX^de^ eeuw: „Liedeken ofte ontmoeting van den wandelenden Jode. Stem alsoo't begint".

De geschiedenis van den „Wandelenden Jode" neemt haren oorsprong in het *Nieuwe Testament:* Matt. XVI, 28 en Joh. XXI, 22 vlg. In de XVII^de^ eeuw meldt Theophylus, aartsbisschop van Bulgarië, dat Johannes nog schijnt te leven, en eerst en te gelijk met Elias, tijdens de komst van den Antichrist, zal sterven. Nog anderen dan Johannes werden door de legende aangezien als niet kunnende sterven, en onder dezen een dienaar des Hoogepriesters Caïphas, met name Joseph, die Jezus een slag in het aangezicht toebracht en die ook wel wordt vereenzelvigd met Malchus, aan wien Petrus een oor afhieuw. Het oudste bericht aangaande dien Joseph, wordt gevonden in *Flores historiarum* van Roger van Wendover, gest. 1237, monnik van de abdij van St. Albaan in Engeland: alle honderd jaar valt Joseph in onmacht en wordt dan weder frisch en gezond; eerst met de komst van Christus zal hij genade vinden.

Met den aanvang der XVII^de^ eeuw of het einde der XVI^de^, toen heel Europa was bevangen met vrees voor de aankomst van den Antichrist en van het naderend Laatste Oordeel, nam de legende eene andere gedaante aan. In 1602, verscheen te Leiden, van een onbekende, „Kurtze Beschreibung und Erzählung von einem Juden mit Namen Ahasverus", volgens dewelke men te Hamburg heeft gezien een schoen-

maker met name Ahasverus, geboren te Jerusalem; aan Jezus op weg naar Golgotha en voorbij zijn huis tredend, heeft hij geweigerd een oogenblik rust te vergunnen, en daarom is hij tot eeuwig wandelen gedoemd. In een naamloos tractaatje: *Afbeeldinghe ende corte beschryvinghe van den dolenden Jood*, Antw. Abrah. Verhoeven, 1620, herdrukt naar het exemplaar der Gentsche bibliotheek door J. de Saint-Genois (*Belg. Mus.*, IX, 1845, bl. 245 vlg.), leest men: „Onlancx int Jaer 1602, is binnen Leyden sekere Historie by maniere van eenen brieff int licht gecomen, oock het selve inhoudende. Int Jaer 1608 heeftmen hem ghesien in Vranck-rijck int quartier van Parijs. Ende int Jaer 1602, seytmen den selven gheweest te hebben binnen Praag, al waer hy van een seer gheleert Edelman E. S. ghesien is. Ende in Hungerijen int Jaer 1613. Maer int Jaer 1604, is hy ghemoet in Campaignien twee Edellieden, ende verscheyden proposten ghehadt van zijne saecken. D'welck ghetuyght ende beschrijft wederom de boven ghenoemde Historie, ende oock een schrift onder zijn Af-beeldinghe ghestelt, Ghedruckt int Jaer 1605, in Parijs. — Insgelijckx den voorleden jaere 1619, is hy ghecomen in dese Nederlanden, ende gesien by verscheyden gheloofweerdighe Persoonen binnen Antwerpen, de welcke met hem gesproken hebben" ...

Over de sage van den Wandelenden Jood en de talrijke studies daarover verschenen, zie Dr. L. Neubaur, *Die Sage vom ewigen Juden untersucht*, 2[de] druk, en Id., *Neue Mitteilungen über die Sage vom ewigen Juden*, beide verschenen te Leipzig, 1893.

Uit een lied met een volksprentje, op verschillende plaatsen in Frankrijk gedrukt, blijkt, dat de „Juif-errant" — dag en uur zijn zorgvuldig aangeteekend — op 24 April 1774, te zes uur 's avonds, te Brussel verscheen. Dit lied voorgedragen „sur un air de chasse" waarvan onze tekst A, buiten de eerste strophe eene navolging is, vangt aan: „Est-il rien sur la terre // qui soit plus surprenant". De Fransche tekst werd herdrukt o. a. door Weckerlin, *Chansons populaires du pays de France*, Paris 1903, I, bl. 225.

Melodie. Weckerlin, t. a. p. deelt, zonder bronaanduiding, twee varianten van de bovenstaande zangwijs mede. Deze laatste vindt men in *Le théatre de la foire*, Paris 1721, I, in een tooneelstuk van le S[age], *La ceinture de Venus*, „Pièce en deux actes, representée à la Foire de Saint Germain 1715", voor een couplet voorkomende bl. 267, met stemopgave: „L'amour me fait, lon-la-la", de muziek onder nr. 76 der bijlagen. Deze melodie bevat andere dan natuurtonen, zoodat zij als „air de chasse" niet kan gediend hebben. In *La clef du caveau*, 4[e] édit. Brux. (c. 1830), nr. 1223, staat zij nog bekend onder de wijsaanduiding: „Quand mon berger me mène". — Volgens eene welwillende mededeeling van wijlen Anatole Loquin te Bordeaux, wordt zij reeds gevonden in de te Parijs, bij Ballard in 1712 gedrukte verzameling: *Les mille et un airs*.

De zangwijs, te vinden in *Wallonia*, Liège, VII (1899), bl. 152, aangeteekend te Amonines (Luxemburg), is eene verloopen lezing van onze melodie.

Tekst. B. Een „Nieu-liedeken van den Wandelende Jode, die gezien is geweest in Gibraltar op de zee, in een Engels schip, in dezen jaere 1780. Op den

voys: Van 't ander liedeken"; hierboven weergegeven; — Pol de Mont, in *Volkskunde*, Gent, VIII (1895—96), bl. 43, naar een vliegend blad z. j. en zonder naam van dichter noch drukker. — Dit lied heeft denzelfden strophenbouw als het voorgaande: „Alle ding heeft zyn mode", en kan op de melodie van dit laatste worden gezongen.

Tekst en **melodie. C.** Nr. 70 van de losse bladen, gedrukt te Gent bij L. van Paemel, met het opschrift: „Liedeken of ontmoeting van den Wandelenden Jode. Stemme: „Maestricht gy schoone stede", hierboven weergegeven; — De Coussemaker, *Chants populaires des flamands de France*, 1856, nr. 63, bl. 237. — Deze tekst staat in verband met A.
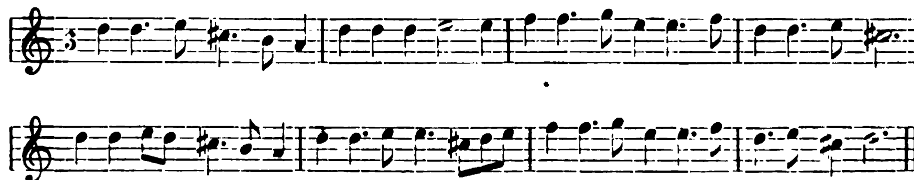
De melodie „gracieuse et facile" door d. C. medegedeeld, is eene minder goede lezing van de melodie: „Maestricht" enz.; zie hiervoren II, nr. 470, bl. 1805.

Tekst. D. *De nieuwe Overtoomsche markt-schipper, enz.* Amst. S. en W. Koene, 1793, bl. 3. „stem: „Van de Spaansche ruyter". — In hetzelfde liederboek vindt men, bl. 60: „Een nieuw lied van den kloekmoedigen ruyter", met zelfden strophenbouw, aanvangend: „Wel vrinden blyft wat staan", en stemopgave: „op een aangenaame wys", terwijl men bij Van Paemel. bl. 62, eene variante van dit laatste lied aantreft, onder den titel: „Oud liedeken van den Spaenschen ruyter. Stemme: folie d'Espagne".

Dezelfde tekst D, ditmaal met stemaanduiding: „Van de Spaansche ruiter", is overigens te vinden aan het slot van *De wonderlijke Historie van den wandelende Jood*, „dewelke sedert het jaar 33, tot deze uren toe gedurig in de wereld is dwalende. Behelzende zijn geslacht, zijn straffe en zijne wonderlijke avonturen die hij dien tijd gezien, gehoord en bijgewoont heeft in alle deelen der wereld, als ook eenige wonderlijke geschiedenissen, dewelke voor zijnen tijd voorgevallen zijn. Uit het Hoogduitsch in onze Nederduitsche taal overgezet." Amst. B. Koene, z. j. Op bl. 37—40 komt bovenstaande tekst D voor, met opschrift: „Een pertinent verhaal van de Joodsche wandelaar, die in Engeland gezien is, en van Christus tyden af tot op dezen dag nog wandeld." Deze tekst werd herdrukt door Dr. L. Neubaur, t. a. p. bl. 98.

Melodie. De 17de-eeuwsche, vroeger zoo verspreide zangwijs „Folie", of „Folies d'Espagne", is in talrijke muziekboeken van allen aard te vinden. Zij komt voor o. a. in:

Den boeck van den voorslagh, Beiaardboek berustend op het stedelijk Gentsch Archief, bewerkt door P. Wyckaert, „La Folie d'Espagne, ghestelt 12 Augusti 1692, fuit grata" (vond bijval); thema:
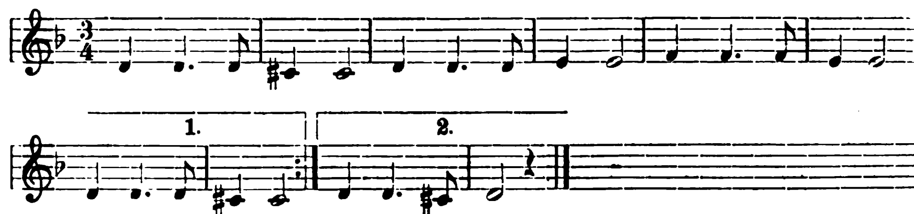


Verder noemen wij:

Tendresses bacchiques, van CHR. BALLARD, Paris 1712, I, bl. 118; — *Le théatre de la foire*, Paris 1721, tom. I, bl. 28, o. a. voor een couplet: „Sur ces couverts, sur cette nappe blanche," voorkomende in *Arlequin Roy de Serendib*, Pièce en trois actes par M. LE S(AGE), représentée à la foire de Saint-Germain 1713, nr. 16 der muziekbijlagen; — *Les plaisirs de la société*, Amst. 1761, III, bl. 11 en 30, voor coupletten: „Dans nos hameaux l'or ne peut nous séduire", en: „Bergers, Seigneurs, tout vient vous rendre hommage", voorkomende in *La surprise agréable*, „Parodie de l'Acte de la Terre, tiré du Ballet des Eléments", ballet-opera van Destouches en Lalande, 1721, waarin Lodewijk XV zelf danste; — *La clef des chansonniers*, van J. B. CHR. BALLARD, II (1717), bl. 30, voor: „Que tes yeux ont d'attraits"; — *La clé du caveau*, Paris 1811, nr. 722, „air des Folies d'Espagne". — In *La clef du caveau*, 4e édit., Brux. c. 1830, wordt de wijs opgegeven, bl. 107, als: „air des Folies d'Espagne *ou* On vit sortir d'une grotte profonde". Deze laatste aanduiding maakt den aanvang uit van een couplet, voorkomende in *La tentation de Saint Antoine*, van SÉDAINE (1719—1797), te vinden o. a. in de *Oeuvres choisies* van dien schrijver, Paris 1813, III, bl. 305.

Zooals wij zagen hiervoren III, nr. 507, bl. 1963—4, stamt de melodie „Gy fellen winter" van de „Folies d'Espagne" af.

Op het woord *Folies*, leest men bij FÉTIS, *La musique mise à la portée de tout le monde*, 3e édit., Paris, 1847, bl. 380: „Air qui se dansait autrefois en Espagne, avec des castagnettes du même nom; cet air est à trois temps, d'un mouvement modéré; il est connu en France, sous le nom de „Folies d'Espagne".

W. TAPPERT, *Wandernde Melodien*, 2e uitg. Berlin, 1890, bl. 85—87, vermeldt Fransche en Duitsche luitboeken van 1670 en 1684—87, waar de „Folies d'Espagne" in voorkomen; verder bewerkingen van deze „Allerwelts Melodie" door Corelli, (1653—1713), door Vivaldi (gest. 1743), door d'Anglebert (Kamermusicus van Lodewijk XV), door J. S. Bach (1685—1750), in de *Bauern-Cantate*, inleiding tot de aria: „Unser treflicher, lieber Kammerherr", en door K.-Ph.-Em. Bach. Tappert leert ons daarenboven, dat deze zangwijze in de meeste gitaar-methodes te vinden is, en wijst nog op andere met onze melodie in verband staande liederen, zooals een „Commersches" volkslied, een *Todtentanz*, door BÖHME, *Geschichte des Tanzes*, II, nr. 305, bl. 186, als eene oude melodie „aus der Mark" uitgegeven, op een Russisch en een Zweedsch volkslied. De echte en rechte „Folie d'Espagne" is, volgens Tappert, de lezing, voorkomende in een Luitboek door Graaf Wolkenstein-Rodenegg in de jaren 1684—87 met eigen hand geschreven:



De luitbewerking, met drie variaties, is te vinden in W. TAPPERT'S, *Sang und Klang aus alter Zeit*, Berlin 1906, bl. 94.

BÖHME, t. a. p., I, bl. 139, steunende op den rhythmus van de melodie, noemt deze „eine alte spanische Sarabande" en voegt er bij: „Sie soll eigentlich ein portugiesischer Tanz sein, der nach der Guitarre und Kastagnetten oder mit den Tambour de Basque (einer flachen, mit Cymbeln versehenen Trommel) getanzt wurde." En in het tweede deel van zijn werk, de muziekbijlagen bevattende, nr. 120, bl. 118, geeft BÖHME de zangwijs, met het opschrift: „Folie d'Espagne" (Sarabande). Anfang des 17. bis 18. Jahrh. sehr beliebt".

GROVE, *A dictionary of music*, I (1879), bl. 539, op het woord *Folia*, leert, dat men deze aanziet als een ouden Spaanschen dans voor één danser alleen, haalt een brief aan van Mad. de Sévigné in datum 24 Juli 1689, waarin deze spreekt van „Ces belles chacones, ces Folies d'Espagne", door den zoon van den Sénéchal de Rennes in de volmaaktheid gedanst, en besluit, dat men alleen van het thema van dien dans weet, dat het werd bewerkt door Corelli, Vivaldi, Hawkins en anderen, allen componisten van het einde der XVII^de^ eeuw.

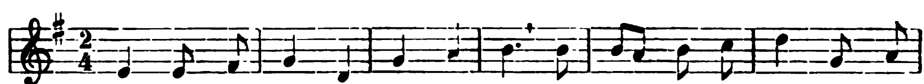
Corelli's bewerking voert tot titel *Follia* en maakt deel uit van zijn laatste werk: *Sonate a violino e violone o cembalo*, opera quinta, later door zijn leerling FR. GEMINIANI (1680—1761) gearrangeerd als „Concerti grossi". — Op Geminiani steunend meent C. THOMSON, in zijne uitgave van *Follia*, Brussel 1903, te mogen verzekeren, dat het thema van Corelli zelf uitgaat, zooveel te meer daar men het reeds in de meeste werken van Corelli voelt aanbreken, om op het slot van de „opera quinta" in diepen ernst majestatisch los te barsten. Doch wanneer men nagaat, dat Corelli's eerste werk eerst in 1683 het licht zag, en het laatste (op. 5) in 1700, en men aan een anderen kant weet, dat de „Folie d'Espagne" reeds voorkomt onder de *Pièces de luth* van JACQUES GALLOT (1670), vermeld door Tappert, dan heeft men ook het ontegensprekelijk bewijs, dat de *Folie* of *Follia* reeds bekend was vóór Corelli's eerste werk verscheen.
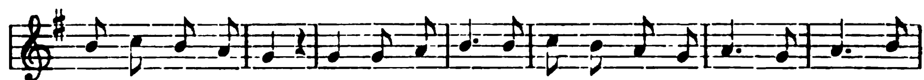
De wijs: „Folies d'Espagne", wordt o. a. aangehaald in een lied: „Geluckig Nieupoort, wilt u nu verblijden" (1708), van DOMIEN DE JONGE, heelmeester te Duinkerke 1654—1727, te vinden in diens *Rijmwerken*, uitgegeven door Dr. K. DE GHELDERE, onder de uitgaven van de K. Vlaamsche Academie, Gent 1905, bl. 89; — ELISABETH VAN WAUWE, *Het geest. maeghden-tuyltjen*, (Antw. 1708), uitg. Antw. 1722, bl. 162, (met twee andere stemopgaven: „Niemant op d'aerde kan ruste genieten", en „'k Minden een met duysent ducaten"), voor: „Ach soeten Jesus ick moet het u vragen"; — JAN DE RUYTER, *Nieuw lb. genaemt den Maegdekrans*, Duynkercke, z. j., geest. goedk. 1712, bl. 117, voor: „Terwijl de wijngaert-ranck begint te bloeyen"; — *Kevelaersche devotie*, Kevelaer, z. j., bl. 61, voor: „Gelijk de maen by nagt komt verligten"; — *Groot Hoorns lb.* (vervolg) Amst. J. Kannewet, z. j., bl. 131 en 309, voor: Wy gaan u voor / o Juffers / rijp van jaaren", en: „Ik moet het u klagen // ik kan 't niet verdragen"; — *Nieuwe geest. liedekens*, Brugghe, W. Ph. Vincent, z. j., geest. goedk. 1740, bl. 32, 72, 105, 108, voor „Gy fellen winter", voormeld; — „O Magdalena, droogt af uwe traenen"; — „De eenigheydt brengt veel soetigheden",

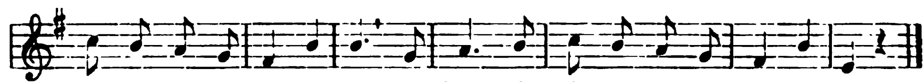
en „Myn ziel maeckt groot den Heer der Heeren"; — *Apollo's nieuwe-jaers-gift*, 's-Grav. 1742, bl. 82 en 119, voor: „Ik groet u soetste lief die ik beminne", en het reeds gemelde: „Ik moet het u klaegen // ik kan 't niet verdraegen"; — *Thirsis minnewit*, Amst. 1752, I, bl. 53 en 148, voor: „Hoe kan de liefde // ymants hert ontrusten", en „Geen pijn is voor een maagd zo zwaar te dragen"; — Los blad, nr. 41 v°, gedrukt by J. THYS, te Antwerpen, voor: „Ach Silvia, mijn overschoon godinne".

674. Al die wilt hooren een nieuw lied.

A.







1. Al die wilt hooren een nieuw lied,
   wat dat er te Gent in 't begynhof is geschied:
   van Dorthea, eene overschoone maegd,
   die Gods vriendinnetje zeer wel behaegt.

2. Het gebeurde op eenen feestdag groot,
   dat al de jonge nonnen moesten uytgaen om brood,
   en Dorthea z'en wiste niet waer gaen,
   z'is regt naer d'edelmeestress' toe gegaen.

3. Ze klopt zoo haest'lyk op de deur;
   die edelmeesteresse zy kwam zelve veur:
   — „'K en weet niemand anders als God en gy."
   — „Komt binnen vriendinnetje en eet met my."

4. Maer als de maeltyd wierd gedaen,
   toen is Dorthea zoo haestelyk opgestaen,
   en ze dankte den Heer met een groot feest;
   toen gaf Dorthea haren blyden geest.

5. De klockjens die luyden van kleen tot groot,
en niemand en wiste van Dortheas dood;
ze liepen van verre, by en naer,
om Gods mirakel te zien voorwaer.

't Is wie wil hooren een nieuw lied.

B.

'tIs wie wil hoo - ren een nieuw lied, wat dat er te
Gent in 't be - gijn - hof is ge - schied: 't is van Mat - the - a, die
zui - ver rei - ne maagd, die haar ge - be - de - tjes aan God op-draagt.

1. 't Is wie wil hooren een nieuw lied,
wat dat er te Gent in 't begijnhof is geschied:
't is van Matthea, die zuiver reine maagd,
die haar gebedetjes aan God opdraagt.

2. 't Was op een vastenavond-dag, wil verstaan,
dat elkeen naar zijn vriendetjes zou gaan;
en Matthea die was er zoo zeere belaan,
om dat zij niet en wist waar gaan.

3. Matthea is opgestaan en deuregegaan,
z'is naar haar crucifikje gegaan:
„ach! Heere," zei zij, „ach! Heere van mij,
daar en is niemand die peist op mij."

4. 't Crucifikje dat voor haar stond,
't sprak met zijnen rooden mond:
„ga naar de edel abdisse, Matthea,
ga, zeg dat ik u zende daar."

5. — „Heere," zei zij, „ach! Heere van mij,
zij en zal mij niet gelooven," sprak zij.
— „Ga zeg, ga zeg, dat zij niet en heeft volbracht
de laatste penitentie die haar opgeleid was."

6. Matthea is opgestaan en deuregegaan,
z'is er naar de edel abdisse toegegaan;
en zij klonk en zij belde daar aan de poort,
de edel abdisse kwam zelve voort.

7. „Abdisse," zei zij, „abdisse van mij,
de Heer Iesus zendt er mij tot u;
hij zegt, hij zegt, dat gij niet en hebt volbracht
de laatste penitentie die u opgeleid was."

8. De abdisse die was zoo zeere vervaard,
zij zei: „Matthea, mijn kind, 't is waar,
daar en weet het niemand als God en ik en gij;
kom in den refter en eet met mij."

9. Maar als de refter was gedaan,
Matthea is opgestaan en deuregegaan;
z'is naar haar crucifikje toegegaan;
en zij loofde den Heere met een zoo volle feest,
toen gaf Matthea daar haren geest.

10. De klokjes luidden al over den noen,
de lieden en wisten niet, wat dat er was te doen;
en 't was Matthea die daar lag dood,
met het crucifikje in haren schoot.

7, 1. Deze constructie is oud; vgl. hiervoren I, nr. 14, bl. 89, str. 10, r. 1. — 9, 3. Te oordeelen naar A, str. 4, en naar de hierna vermelde lezing te vinden bij Blyau en Tasseel, is deze regel overtollig.

Tekst en **melodie. A.** De Coussemaker, *Chants populaires des flamands de France*, nr. 50, bl. 175. „Dorthea", opgeteekend te Belle; — **B.** Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, nr. 32, bl. 52 „Matthea". — De tekst te vinden bij Blyau en Tasseel, *Iepersch oud lb.*, 2[de] aflev. Gent 1902, nr. 36, bl. 104, „Matthea". 9 strophen, sluit zich aan bij B, de melodie bij A en ook bij de zangwijs, voor den aanvang ten minste, van een lied voorkomend bij dezelfde schrijvers, nr. 33, bl. 97, dat overigens denzelfden aanhef heeft: „'t Is wie wilt hooren in een lied" (Maria Egyptina).

PRUDENS VAN DUYSE, *Vaderlandsche poëzy*, Gent 1840, I, 50, t. p. waar door hem de legende van Mattheken, onder den titel van *Het Gentsch Beggyntjen*, wordt behandeld, leert in eene aanteekening, bl. 203, dat het onderwerp ontleend is aan J. DE RYCKEL's *Vita sanctae Begghœ*, Loven 1631 en voegt bij: „Het kruis, waar Mattheken zou onder geknield hebben, staet nog met haar afbeeldsel te zien op een altaer der kerk van 't groot Beggijnhof te Gent". — De legende van Mattheken werd nog in verzen behandeld door F. BLIECK, *Kunst- en letterblad*, Gent, I (1840), bl. 17, en in proza beschreven door J. W. Wolf, *Niederländische Sagen*, 1843, nr. 350, bl. 425, en in *Rond den Heerd*, II, (1867), bl. 221.

675. Jezusken, ge moet naar schole gaan.

A.

„Je - zus - ken, ge moet naar scho-le gaan; naar scho - le gaan, dat is wel
ge-daan; doet uw kou-sen en schoe-nen aan." — „Mijn kou-sen en schoe-nen
die zijn te groot." — „Steekt er in ee - nen bun-del stroot." — „Waar moet ik
dat stroot gaan ha - len?" — „Ach - ter de boer-kens hun - nen wa - gen."
— „De boer-kens die zul - len mij sla - gen." enz.

„Jezuske, ge moet naar schole gaan;
naar schole gaan, dat is wel gedaan;
doet uw kousen en schoenen aan."
— „Mijn kousen en schoenen die zijn te groot."
— „Steekt er in 'nen bundel stroot."
— „Waar moet ik dat stroot gaan halen!"
— „Achter de boerkens hunnen wagen."
— „De boerkens die zullen mij slagen."
. . . .
„Jezuske, zeg u les eens op."
— „Meester ik ken ze beter als gij."
De meester nam zijnen palmen toren
en joeg er Jezuske mee uit de schole.
Jezuske trok zijn pennemes bloot
en stak er al achter zijnen meester mee dood.
De jongens sloegen alle boeken toe
en liepen naar Jezuskes moeder toe.
Jezuskes moeder en was niet thuis,
ze zat al achter in 't zomerhuis,

ze zat daar op een blokske,
en spon voor Jezusken een rokske:
„Jezuske, wat hebde gij nu gedaan,
dat ge uwen meester hebt dood gedaan?"
— „Hij en is niet dood, hij ligt in 't (slaap
op twee fluweele kussens,
waar handen en voeten op rusten,
aan iedere pink een gouwen rink,
aan de kleinste pink eenen harink,
de harink is van binnen rot."
Ze sloegen hem tegen den tuinstok.
De tuinstok die daverde,
de boerkens die klaverden,
dat de katten en de ratten
van den zolder liepen.

5. *stroot*, Vl. = stroo. — 11. *palmen toren;* de zin van *toren* is onduidelijk; de twee woorden hebben betrekking op de schoolplak, die gewoonlijk van hard hout, van palmhout was. De onzachte plak bleef in eere tot in den aanvang der verleden eeuw, zooals overigens blijkt uit het gedicht: *Plak en trommelstok*, te vinden in Prudens van Duyse's *Nazomer*, Gent 1859, bl. 168:

't Is nu omtrent de zestig jaren,
immers van den beginne der eeuw,
dat, ten spijte van wijs geschreeuw,
Meester Plak, die het wist te klaren
met de knapen, stug en stout,
afgedankt wierd, als te-oud.

29. *tuinstok*. Kil: *tuyn-staeck, sudes* = paal.

Zij gaven moeie de kerk en de choor.

B.

Zij gaven moeie de kerk en de choor,
moeie stond voor den pastoor.
Zie ze daar staan, die vuile bruid,
haar goede dagen die zijn uit,
en haar slechte die komen an,
zij moet gaan slapen bij haar man.
't Eerste jaar was kussen en lekken,
't tweede jaar aan den wiegeband trekken,
't derde jaar was kijven en slaan,
't vierde jaar moest mi Ansje naar schole gaan.
Ze gaven mi Ansje suiker en pap,
suiker en pap met lepels.
„Mi Ansje moet gij nog eten?"
— „Neen ik, moeder 'k heb al genoeg."

— „Mi Ansje, ga naar schole."
— „Moeder, 'k en heb geen schoetjes aan."
— „Doe uw vaders palleerzetjes aan."
— „Mijn vaders palleerzetjes zijn al te groot."
— „Steek er een bondetjen hooi in."
— „Waar zou 'k dat bondetjen hooi gaan halen?"
— „Stelen van de boertjes."
— „Moeder, de boertjes zouden mij zoo slaan,
'k en zou niet meer mogen om aardappels en raapjes gaan."
't Eerste wagentje dat er passeerde,
't stool er een bondetjen hooi van,
't stak het in zijn rechten patoeffel.
't Tweede wagentje dat er passeerde,
't stool er een bondetjen hooi van,
't stak het in zijn linken patoeffel.
Mi Ansje kwam in schole:
„Mi Ansje, zeg uw lesse."
— „Meester, ik kenne ze beter als gij."
— „Kent gij ze beter, zeg ze."
De meester pakte zijn palmestok,
Hij sloeg ze mi Ansje op zijn kop.
Mi Ansje trok zijn mesje bloot,
't stak de meester half dood,
half dood, g'heel dood.
De knechtjes kwamen om wittebrood,
en de meisjes om hunne boeken,
zij kwamen juffrouw Marie bezoeken;
„Jufvrouw Marie, de meester is dood!"
— „Wanneer is hij gestorven?"
— „Gister avond, bij de keerse."
— „Gij raast, gij raast, hij ligt en slaapt
met zijn beddetje wel gemaakt,
en twee paar schoone lakens."
In 't bovenste laken was er een gat,
waar meester Andries zijn hoofd deur stak.
In 't tweede laken was er een scheur,
Meester Andries zijn voet stak er deur.

10 en verder. *mi* = me, mijn. — 18. *palleerzetjes*, wellicht voor: paar leerzetjes (mededeeling van Dr. M. Sabbe).

Meester Andries had dat gezien.

C.

Meester Andries had dat gezien,
dat me Jansje langs de plankiertjes liep.
— „Me Jansje kom naar boven en zeg jen les."
— „Meester 'k kennen ze beter als gy."
En de meester nam zen sluffer
en hy gaf me Jansje een klikker,
en hy pakte zen palmenstok
en hy sloeg ze op me Jansje zen kop.
En me Jansje trok ze mesje bloot,
en hy stak de meester half dood.
Half dood is g'heel dood.
Ton liepen de meisjes om een wittebrood
en de knechtjes om hunne boeken.
Ze gingen Juffrouw Marie bezoeken.
— „Juffrouw Marie, de meester is dood,
waar gaan wy hem begraven?"
— „Op Sinte Pieters kave."
— „Waar gaan wy de misse doen?"
— „Op Sinte Pieters preekstoel."
— „Waar gaan wy knielen?"
— „Op Sinte Pieters hielen."
— „Waar gaan wy zitten?"
— „Op Sinte Pieters krikke."
— „En wie gaat er de misse doen?"
— „De paster met zen zyde schoen."
— „Wie gaat er den boek verdragen?"
— „'t Mannetje met zen gelapte krage."
— „Wie gaat er om de centjes gaan?"
— „'t Mannetje met ze vygekaboos."
— „Wie gaat er met de belle klinken?"
— „'t Mannetje met zen glaze patynen."
— „En wie gaat de klokke luiden?"
— „'t Mannetje met zen scheeve muile."
— „En waar gaan we deelen?"
— „Op stikken van aarden pateelen."

2. *me* = **mijn; zie B, 10, enz. — 12.** ***ton*** **= toen. — 17.** ***kave*** **= schoorsteen, hier gebruikt voor 't rijm. — 23.** ***krikke*** **= kruk. — 31.** ***patynen*** **= holsblokken** (SCHUERMANS, *Idioticon*).

Tekst en melodie. A. Het stuk behoort tot de Brusselsche *tellingen*, die tot in het begin der XIX[de] eeuw in gebruik bleven en door middel waarvan de kant- of speldewerksters hunne maliën of spelden berekenden. Het werd mij, met de zangwijs, medegedeeld door den heer L. Stroobant (geb. in 1862), die het van zijne grootmoeder, geboren Maria Smits, had afgeluisterd.

Tekst. B. Lootens et Feys, *Chants populaires flamands*, Brugge 1879, bl. 264, onder de afdeeling: „Pièces narratives", en niet onder de door hen medegedeelde Brugsche tellingen; zoodat er geen bewijs bestaat, dat dit stuk gezongen of liever op muziek gereciteerd werd. Onder de Brugsche tellingen brengen L. en F., o. a.: „Op de konings kave", — „Mi Adel en hir Alewijn", — „Achter rozendaletje zoo staat er een boompje" (zie hiervoren I, bl. 28, 48, 757), en „'t Was op een Zondag na den noen" (zie hiervoren II, bl. 1557).

Tekst. C. Dr. M. Sabbe, in *Volkskunde*, Gent, XIII (1900—01), bl. 189, variante van Brugge, met deze aanteekening: „De dertig eerste en de negen laatste verzen van Lootens en Feys' lezing ontbreken in de onze, daarentegen ontbreekt bij L. en F. ons slot, van vers 14 te beginnen."

Voor verdere Nederlandsche lezingen zie A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en kinderlust*, Gent IV (1904), bl. 201 vlg. — „Een nieuwe lied" (*pot-pourri*), te vinden in *Het nieuwe vermakelyke Thirsis minnewit*, Amst. 1731, bl. 118, lied bestaande uit zeven achtregelige strophen samengesteld uit niet aaneenhangende aanvangsregelen van liederen, sluit met den regel: „Jesje gy moet naar schoole gaan".

Vgl. aanverwante verhalen bij J. M. Firmenich, *Germaniens Völkerstimmen*, I, Berlin, z. j. [c. 1850], bl. 510, „Arnöldche, wo es dinge (dijn = uw) vader" (dialect von Bonn), en III [1854], bl. 163, „Ellermann Bellermann, schönste Stään" (dialect van Rheine). In dit laatste stuk luidt het (regel 21—29):

„Scholiesken kumm hier, segg de Lexe es up!
— „Scholmester Johann wenn ick et men kann."
— „Dann sost du't biäter lehrt hebb'n."
Då neim Scholmester den Palmenstock
und slåg Scholiesken wol up den Kopp.
De annern de leipen de Schol herut,
un leipen nå Frau Moders Hues.
„Oh Moder, oh Moder, wat sall ick Ju seggen,
Se hebbt Scholiesken daud geslagen."

Firmenich voegt bij: „Dieses sonderbare, den verschiedensten Volksliedern und Volksreimen entnommene Gemisch, welches in ähnlicher Weise auch in Münster bekannt ist, trägt in den Endreimen der Verse 26, 27, 28 und 29 die unverkennbaren Anzeichen seines hochdeutschen Ursprungs."

De aanvang van een geestelijk lied, getiteld: „Jesus und Maria in der Schule", volgens Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2039, bl. 742, behoorend tot de litteratuur van: „Die arme Seele vor der Himmelsthür", waarvan tal van Duitsche

lezingen bekend zijn, tekst „aus dem Paderbornschen", 1850, stemt nagenoeg met onzen tekst A overeen:

1. „Ach Schule, Schulmeister, hier bring ich mein Kind,
dat sol ji mi lehren und sallt et nich schlan!"

2. — „Ach, wo kann ich das Kindlein, klein Kindlein nun lehrn,
das kann ja noch nicht selber ein Blättlein umkehrn."

3. Sobald Maria aus der Schol herausgieng,
da schlug der Schulmeister Maria ihr Kind.

5. „Schule, Schulmeister, warum schlan ji mi?
Ick kan ja mine Lehren veel better als ji."

Verder neemt Maria haar kind bij de hand, en gaat naar den hemel toe, waar een arm zielken, dat de tien geboden heeft overtreden, aan de deur staat te weenen. Nu wordt het arm zielken aangespoord tot bidden, opdat het de hemelsche vreugde moge genieten in den hemel, waar de engelen dansen en spelen.

676. Lestmael op eenen somerschen dagh.

A.

Lest-mael op ee-nen so-mer-schen dagh, maer hoort wat ick be-val-lijcks
sagh, van Ie-sus en Sint Ian-ne-ken, die spel-den met een lam-me-ken al in dat
groen ghe-kla-vert landt, met een pap-scho-tel-tjen in hun handt.

B.

Lest-mael op ee-nen so-mer-schen dagh, maer hoort wat ick be-val-lijcks
sagh, van Ie-sus en Sint Ian-ne-ken. die spel-den met een lam-me-ken al in dat
groen ghe-kla-vert landt, met een pap-scho-tel-tjen in hun handt.

C.

Lest-mael op ee-nen so-mer-schen dagh, maer hoort wat ick be-val-lijcks



1. Lestmael op eenen somerschen dagh,
maer hoort wat ick bevallijcks sagh,
van Iesus en sint Ianneken,
die spelden met een lammeken
al in dat groen gheklavert landt,
met een pap-schoteltjen in hun handt.

2. Die witte, vette voetjens die waren bloodt,
hun lippekens als corael soo root;
de soete vette praterkens
die saten by de waterkens;
het sonneken dat scheen daer soo heet,
sy deden malckanderen met melcksken bescheet.

3. D'een troetelde dat lammeken sijn hoot,
en d'ander kittelde het onder synen poot;
het lammeken gingh springhen,
en Ianneken gingh singhen,
en huppelde, en trippelde deur de wey,
en dese crollebollekens die dansten alle bey.

4. En als het danssen was ghedaen,
soo moest het lammeken eten gaen;
en Iesus gaf wat broeyken,
en Iohannes gaf wat hoeyken;
ter wereldt wasser noyt meerder vreught,
als dese twee cousijntjes waren verheught.

5. Ioannes sijn cleyne neefken nam,
en sette hem boven op dat lam:
„schoon manneken ghy moet reyen,
ick sal u t'huys gaen leyen:
want moyërken die sal zijn in pijn,
waer dat wy soo langh gebleven zijn."

6. Sy saten, en reden al over-handt,
en rolden, en tuymelden in het sandt,
en dese twee cleyn jonchskens
die deden sulcke spronghskens,
en al de kinderkens saghen hen aen,
tot dat-se ten lesten zijn t'huys ghegaen.

7. De moeder die maeckte op staende voet
van suycker en melck een pappeken soet;
daer saten de twee babbaertjens,
daer aten de twee slabbaertjens,
en waren soo vrolijck en soo bly,
gheen koninghs banquet en heefter by.

8. Naer tafel soo danckten sy onsen Heer,
en vielen beid' op hunne kniekens neer;
Maria gaf een cruyseken,
daer toe een suycker huyseken,
en songh hen stillekens inden slaep,
en naer het stalleken gingh het schaep.

3, 1. *hoot*, hoofd. -- 4, 3. *wat broeyken*, wat brood. — 4, 4. *wat hoeyken*, wat hooi. — 7, 3. *babbaertjens*, kleine zeeverende kinderen. — 7, 4. *slabbaertjens*, die slorpend eten of drinken. — 8, 4. *suycker huyseken*, tot nog voor eenige jaren verkocht men te Gent „koeken", met suiker bestrooid, die den vorm van een huisgevel hadden.

Tekst. ADRIANUS POIRTERS (Pater), *Ydelheyt des werelts*, 1ste uitg. Antw. 1645, bl. 170. „Liedeken. Van Iesusken ende S. Ianneken, die spelen met het Lammeken"; zonder wijsaanduiding; tekst hierboven weergegeven. Aan het slot van zijn werk spreekt Poirters tot zijne „beminde Philothea": „Ende op dat ick uvve blijdschap een vveynigh somtijts sou onderhouden, soo heb ick ghoedt ghevonden tot uvver eeren, ende vermaeck dit mijn tegenvvoordigh boecksken met sommighe Gheestelijcke Liedekens te sluyten; ick en tvvijffele niet of ghy, ghelijck veel andere Maeghden, by een Lijster in singhen mooght zijn vergheleken. Eer ick nochtans dese Liedekens hier by voeghe, soo wil ick u gheirne bekennen, dat-se altemael uyt mijnen koker niet en komen; ick en vvil niet, ghelijck de kraeye dede, met de schoone pluymen van andere voghels gaen proncken; een goedt deel nochtans houd' ick voor de mijne, sommighe van d'andere hebb' ick soecken vvat te vijlen, sommighe oock te vermeerderen, *somma* hoe se zijn oft niet, sy zijn u, alderliefste Philothea, gheschonken". Hierop volgen acht „liedekens"; — *Den blijden wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 190, zelfde tekst, zonder wijsaanduiding; — *Den gheest. speel-wagen*. Antw. 1671, bl. 196, zonder wijsaanduiding; — *Oude en nieuwe lof-zangen* by een vergadert

door J[AN] S[TICHTER], Amst. by d'Erfg. van de W^e C. Stichter, z. j., II, bl. 97 (het eerste deel van deze verzameling verscheen in 1740), zonder wijsaanduiding; — J. W. WOLF, *Wodana*, Gent 1843, bl. 184, „uit eene oude editie van „*Het masker van de wereldt afgetrocken*", eene omwerking van Poirters' *Ydelheyt des werelts;* — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 134, bl. 321, zonder melding van den naam van den dichter, naar een 18de-eeuwsch „los blaadje", te Antwerpen gedrukt; — J. A. en L. J. ALBERDINGK THIJM, *Oude en nieuwe Kerstliederen*, 1852, nr. 134, bl. 288: „Laatst op een lieven zomerdag", gemoderniseerd.; — DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 40, bl. 115. D. C. noemt het een der meest populaire liederen door hem ontmoet en merkt op dat het gezongen wordt in steden en in dorpen, van de Leie tot aan Duinkerke; — *Rond den heerd*, Brugge II (1867) bl, 364, in moderne spelling, als „oud liedje".

Van dichter G. ANTHEUNIS vindt men in TAALVERBOND, Gent, I (1889) bl. 3, een fraai kindersprookje in verzen, getiteld: *Van Jesuken en Sint Janneken.*

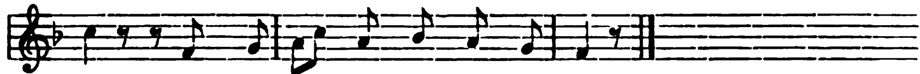
„Jesus en Sint Janneken, die speelden met een lammeken", wordt aangehaald als wijs in: *Nieuw lied-boeck genaemt den Maegdekrans* door J. DE RUYTER (zie hiervoren II, bl. 1158—9), Duynkercke J. O. Laurenz, z. j. (geest. goedk. 1712), bl. 29, voor: „Weireldt, ick segh u goeden nacht"; — *Kers-nacht en de naervolgende dagen*, Antw., P. J. Rymers, z. j., bl. 67, voor: „Tot des menschen troost en rouw".

Melodie A. *Evangelische leeuwerck* door C. D. P. (CHRISTIAN DE PLACKER) Antw. 1682, II, bl. 248, voor: „Kinders, uwe ouders eert", met wijsaanduiding: „Tot der menschen troost en rouw (voormeld). — Lestmael op een somer-dagh"; — **B.** WILLEMS, t. a. p. Snellaert teekent daarbij aan: „De muzyk is door Willems genoteerd, doch zonder vermelding van waer ze is overgenomen"; — **C.** DE COUSSEMAKER, t. a. p.

677. En daar waren twee gezusters.

(De steenen brooden)





1. En daar waren twee gezusters:
   de een was arm, en de andre was rijk.

2. En de arme ging bij de rijke,
   om te vragen een stuk droog brood.

3. En dat wierd er haar geweigerd...
   en de vrouw ging weer naar huis.

4. Als de man kwam thuis uit de kerke,
   en hij meende te snijden van 't brood,

5. Hij en vond niets als harde steenen
   en zijn mesken als bloed zoo rood.

6. „Vrouw, aan wie hebt ge uw broodje geweigerd?" —
   — „Aan mijn armste zuster Alijn."

7. En het broodje lag in haar schootje,
   en de boter al in haar tesch,
   en het mesken al in haar hand.

8. En daarmeê ging zij bij haar zuster,
   en zij klopte al op de deur.

9. „Ga maar aan, gij rijke vrekke,
   ik en heb er uw brood niet van doen.

10. „Alle vijf mijn kinders zijn dood,
van den hongersnood zijn ze dood;
en ze leven met 't hemelsch brood."

11. En de engel kwam uit den hemel
om die arme zielen te ontfermen,
en hij vloog er meê recht naar den troon.

12. En de duivel kwam uit de helle
om die rijke naar ziele te kwellen,
en hij vloog er meê recht naar de hel.

Tekst en melodie. J. Bols, *Honderd oude Vlaamsche ldr.*, 1897, nr. 54, bl. 131 (Van de twee Gezusters), gezongen te Genesius-Rode (Brabant). — Vgl. Blyau en Tasseel, *Ieper sch oud-lb.*, Gent 1902, 2de aflev., nr. 39, bl. 113: „Daar was een bakkersvrouwe".

Volgens de legende gebeurde het feit te Leiden omstreeks het jaar 1316. Zie J. W. Wolf, *Niederländische Sagen*, nr. 363, bl. 436, waar als bronnen worden aangehaald: „*Oude Divisie-Cronycke van Hollant*, Delft, 1585, bl. 126, en *Chronyck van Holland van den Klerk*, bl. 205. Zie mede Pr. van Duyse, *Het klaverblad*, Brussel, 1848, bl. 75: „De twee zusters" en bl. 266 aanteekening.

Het lied is insgelijks in Duitschland bekend; zie Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 209, bl. 619—623: „Es warn einmal zwei Schwestern" (Die unbarmherzige Schwester). Het oudste Duitsche lied, waarin deze stof wordt behandeld, komt voor in: *Hundert Christliche Hausgesänge*, Nürnberg 1560, en plaatst het voorval in „Holland".

678. Daer gingen dry herderkens uyt om te jagen.

Daer gin - gen dry her - der-kens uyt om te ja - gen buy - ten de

poor - te van Berge - op-Zoom: ter-wyl zy daer ston - den, zy heb-ben daer ge-

von - den, zy heb - ben daer ge - von - den een nieuw ge - bo - ren kind, zy

heb - ben daer ge - von - den een nieuw ge - bo - ren kind.

1. Daer gingen dry herderkens uyt om te jagen
buyten de poorte van Berge-op-Zoom;
terwyl zy daer stonden,
zy hebben daer gevonden
een nieuwgeboren kind.

2. Zy hebben het kleyne kind opgenomen;
zy zyn daer meė naer d'herberge gegaen:
„Bazinne van de Viere,
tapt ons eene kanne biere;
wy hebben daer gevonden
een nieuwgeboren kind."

3. De bazin heeft de kanne in haer hand genomen,
zy is daer meê in den kelder gegaen.
't Bier was geschonken,
maer 't was nog niet gedronken,
het biertje was verandert in rooden bloed.

4. De herderkens die in de kanne keken,
zy zeyden: „gy houdt den zot met ons."
— „Wel heeren!" zeyd zy, „heeren,
gy moet alzoo niet zweeren:
't is een teeken van ons grooten God."

5. Zy hebben het kleyne kind aengesproken:
„zyt gy van God, spreekt tegen my;
of zyt gy van den boozen?
Wilt toch by ons niet spooken."
't Kind heeft zyn mondje wyd open gedaen.

6. 't Sprak dry woordekens achter malkander:
„menschen, bekeert u, 't is meer als tyd;
want God die zal ons zenden
de straffe van ellenden:
oorlog, peste en dieren tyd."

7. 's Nachts omtrent den elven of ten twelven,
daer kwamen dry mannen in het lochtgedruys:
den een' met een roede,
den and'ren met zyn zweepe,
den derden met zyn dierbaer kruys.

8. God wilde de straffe in de locht verkonden.
Groote hagelsteenen zynder gevallen,
tusschen regen en sneewe.
De hagels die daer leên,
ze woegen ze in de schale; ieder woeg een vierendeel.

8, 4. *leên* = lagen, van liggen.

Tekst en **melodie.** De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 57, bl. 207, opgeteekend te Belle (Fransch-Vlaanderen), uit den mond der kantwerksters, die dit lied onder het vieren van den Mei of op den dag hunner patrones, Ste Anna, zongen; — Blyau en Tasseel, *Ieperschh oud-lb.*, Gent, 1902, 2de aflev., nr. 40, bl. 117, „Het wonder van Bergen-op-Zoom", variante, 8 str., met aanvang: „Daar gingen drij ruitertjes uit om jagen", met eene verloopen zangwijs.

---

679. Hoort, vrienden, luystert naer dit lied.

(De vier gasten)

EERSTE MELODIE.

(1)

Hoort, vrienden, luys - tert naer dit lied, gy chris - te - ly - ke scha-ren,
wat dat vier gas - ten is ge - schied, die ka - me - ra - den wa - ren;

zy maek - ten t'sa - men ee - nen band om te be - zoe - ken 't Hey-lig

Land, en niet weê - rom te kee - ren, zy za - gen 't graf des Hee - ren.

(1) Tekst, aanvang:

TWEEDE MELODIE.

Hoort, vrienden, luys - tert naer dit lied, gy chris - te - ly - ke scha-ren,
wat dat vier gas - ten is ge-schied, die ka - me-ra - den wa-ren;

zy maek - ten t'sa - men ee - nen band om te be-zoe - ken 't Hey-lig Land,

en niet weêr - om te kee - ren, zy za - gen 't graf des Hee - ren.

1. Hoort, vrienden, luystert naer dit lied,
gy christelijke scharen,
wat dat vier gasten is geschied,
die kameraden waren;
zy maekten t'samen eenen band
om te bezoeken 't Heylig Land
en niet weêrom te keeren,
zy zagen 't graf des Heeren.

2. Hun blydschap die is haest vergaen
in groote tribulatie,
want eenen schrik kwam hun daeraen,
't was duyvelsche tentatie:
twee tigers maekten groot getier;
dees gasten riepen alle vier:
„o God, wat komt ons tegen
op dees bedroefde wegen.

3. „Zou hier iemand vol zonden zijn,
die aen God zou mishagen?
Maria, zuyver maget reyn,
wilt zorge voor ons dragen;
want deze reys is onzen wil."
Maar een van deze vier zweeg stil
en liet veel tranen leken;
toen zeyd hy zyn gebreken.

4. „Laet my alleen op deze baen,"
sprak hy met groot bezwaren,
„'k en heb te biechte niet gegaen
in den tijd van negen jaren;
voorwaer mijn zonden zyn zoo groot;
reyst gy lieden met u dryen voort,
want God die mogt ons plagen
voor myn verleden dagen."

5. Toen spraken deze trie getrouw:
„en wilt niet droevig wezen,
de litanie van Onze Lieve Vrouw
zullen wy voor u lezen,
dat zy aen God vraegt om genaed'
voor u zonden en ons misdaed,
en driemael alle dagen
aen God ons ziel opdragen."

6. Dees tigers zijn verdwenen ras.
Zy trokken voort te samen;
gelyk het hun begeerte was,
tot Jerusalem zy kwamen,
en zagen daer het heylig graf
waer Christus voor Maria lag.
Twee Minder broeders kwamen,
die hun de biechte afnamen.

7. Zy kregen op den staenden voet
het vleesch en bloed des Heeren;
hun groot berouw dat was zeer goed,
dat bleek in 't wederkeeren,
want dezen gast, vol zonden groot,
die bleef te Barcelonen doot,
zeer naekt en bloot van leden.
Een vrouw kwam daar getreden,

8. Die sprak terstond: „vrienden, te saem
wilt dat lichaem begraven, (aen;
maer doet hem eerst een schoon hemd
reyst dan langst bosch en hagen,
en vreest ook voor geen ongeval,
ik weet wie u bewaren zal;
maer wilt alle dagen lezen
gelijk gy deed voor dezen."

9. Zy hebben dan met droef geklag
het dood lichaem begraven;
en korts daer naer, den tienden dag,
zy eenen herder zagen;
hy had drie schaepkens; dezen vrind
hielt nog een vast met een rood lint.
Daer en was niet te weyen
als steenen ende keyen.

10. Zy vraegden dan met goed verstand:
„wat geeft g'uw schaepkens t'eten?
hier en is geen kruyd nog gras in 't
wy zouden 't geerne weten." (land;
Den herder heeft aen hun verklaerd:
„zy zyn door God en my bewaerd;
daer is een uytverkoren,
was negen jaer verloren

11. „En is nu in den rechten stal;
onthoud dit g'heel uw leven,
wie dat er was in uw getal
en op den weg gebleven."
Den man verdween op staenden voet.
Zy reysden voort met droef gemoed,
en waren zeer verslagen.
Straks eenen geest zy zagen.

12. Die sprak: „en zyt toch niet ontsteld,
dat ik my kom vertoonen,
g'hebt my begraven op het veld,
en dat zal God u loonen;
gy deedt my ook dit schoon hemd aen.
En wilt Gods moeder oyt afgaen,
die heeft pardon gekregen
voor heel myn zondig leven.

13. „Ik ben nu in de eeuwigheyd
geraekt door uw gebeden."
Den geest heeft hun adieu gezeyd,
zy toen hun reys voldeden;
zy dankten Gode vroeg en laet
voor 't zien van hunnen kameraad.
Zondaers, wilt hier uyt leeren,
u met berouw bekeeren.

1, 8. Mnl. woordschikking, *si en saghen*, nu *of zij zagen*. — 4, 4. *sic*, De Coussemaker; Van Paemel: *acht jaren*. — 4, 6. t.: *hun dryen*. — 8, 7. lezen = bidden. — 10, 8. *sic*, De Coussemaker; Van Paemel: *was acht jaren lang verloren*. — 12, 6. *en wilt; en* is de ontkenning.

Tekst. Van Paemel, Gent, los blad, nr. 67, „liedeken van de vier gasten, die naer Jerusalem trokken en hoe wonderlyk zy onderwegen gevaren zyn. Stemme: „O Holland schoon of Pater Marcus", tekst hierboven; — Willems, *Oude Vl, ldr.*, nr. 132, bl. 316 op 6 str. gebracht; — Hoffman v. F., *Niederl. Volksldr.*, nr. 200, bl. 353, 6 str. met de melding: „Vlämisch: van Paemel's Liedersamml., und daraus abgekürzt bei Willems"; — De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 60, bl. 216, zonder bronaanduiding; echter zijn tekst en spelling duidelijk ontleend aan Van Paemel; — *Ons volksleven*, Brecht, VIII (1896), bl. 188, met aanvang: „Komt vrienden, luistert," enz., 13 str., medegedeeld door Frans Zand.
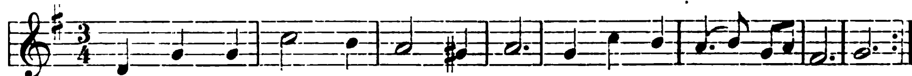
De tekst: „O Holland schoon" komt voor o.a. in: *Thirsis minnewit*, I, Amst. 1752, bl. 19, „stem: ô Rotterdam verheven"; — *De zingende zwaan of vervolg op de Overtoomsche markt-schipper*, Amst. 1759, bl. 90, en *De dubbelen en vermeerderde Goese nachtegaal*, 2de deel, Amst. S. en W. Koene, z. j., bl. 85. Een herdruk van dien tekst, waarbij de laatste twee liederverzamelingen worden genoemd, is te vinden in *De navorscher*, Amst. I (1851), bl. 70, en naar deze laatste bron bij J. H. Scheltema, *Nederl. liederen uit vroeger tijd*, nr. 6, bl. 19. Dit lied wordt aangehaald door J. ter Gouw, *De volksvermaken*, Haarlem 1871, bl. 102 aant., onder de stukken vroeger door „aanzienlijken en geringen gaarne gezongen".
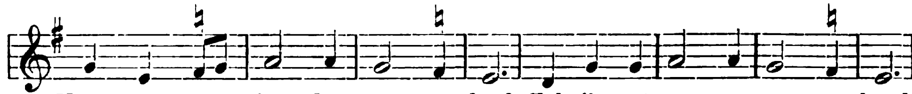
De wijs „van de vier gasten" wordt vermeld bij Van Paemel: blad nr. 11, voor „Laet ons hier op 's werelds dal" (van S. Hubertus); — blad nr. 12, voor: „Christene zielen al gelyk" (van den Dominé van Yzendyke); — blad nr. 67, voor: „Christene zielen hoort dees lied" (Merkweerdig historie-lied). Eindelijk, voor het lied: „Komt Christene menschen wie gy zyt", blad 15, wordt aangegeven als stem: „Pater Marcus of de vier gasten". De tweede door Van Paemel aangeduide stem is vollediger
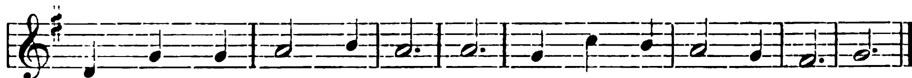
aangewezen onder den naam van „Pater Marcus d'Aviano", voor een lied van c. 1717, voorkomende op een los blad van den tijd, met aanvang: „Gy christenen ziele al ghelijck", waarin gehandeld wordt over prins Eugenius (Karel VI van Savoye). De wijs „Pater Marcus" slaat ongetwijfeld op een lied ter eere van Marcus d'Aviano, van de Capuciener orde, geboren in 1631, zoon van een Italiaanschen edelman die, als geloofszendeling, in Venetië, Duitschland, Frankrijk en België ijverde. Zie over zijn verblijf te Gent in 1681, Frans de Potter, *De Vrijdagsmarkt te Gent*, Gent, 1896, bl. 43—46.

Melodie I. Willems, t. a. p., met valsche scansie op het einde van regels 1, 2 en 8. Snellaert teekent daarbij aan: „door W. verkort en genoteerd, die er onder schreef, dat het veel heeft van zeker gasconsch liedje waarvan ik geen kennis draeg".

II. *De Coussemaker* t. a. p. noemt de hem door mondelinge overlevering medegedeelde zangwijs, als tot de zeer populaire behoorende, „remarquable par certaines inflexions tonales et surtout par son rythme qui lui donne une physionomie tout-à-fait originale". Door „certaines inflexions tonales" wordt de modulatie in de onderquart bedoeld, die zich inderdaad zelden in onze liederen voordoet. — Bij II sluit zich aan de lezing, onder nr. 320, met den aanvangsregel als opschrift, voorkomende in *O. en N. Hollantse boerenlieties*, 2de uitg. Amst. c. 1700, ook herdrukt door Scheltema, t. a. p.:







Een geraamte van de melodie II, „muziek opgenomen door A. van Hoorick", komt voor in *Ons volksleven*, t. a. p.

680. Kyrie — God is ghecomen.

A.

1. Kyrie — God is ghecomen
in aertrijc tonser vromen,
des sullen wi tallen tiden
verbliden — eleison.

2. Kyrie — God is gheboren
van eenre maghet vercoren,
daer wi bi sijn ontbonden
van sonden — eleison.

3. Kyrie — wi sijn ontlopen
den viant inder dopen;
God help ons voert ontganghen
sijn banden — eleison.

4. Christe — medecine
onser pine,
om onse noet
bleef hi doet — eleison.

5. Christe — onse broeder
ende behoeder,
int goede werc
maect ons sterc — eleison.

6. Christe — soen des vader,
ons berader,
begheeft ons niet
int verdriet — eleison.

7. Kyrie — God moet behoeden
in sinen dienst den goeden,
dat hi ons themelsce erve
verwerve — eleison.

8. Kyrie — God moet bekeren
den sondaer ende leren,
dat hi sijn quade leven
moet begheven — eleison.

9. Kyrie — God vader, soen,
heilighe gheest, drie persoen,
een God, laet ons u loven
hier boven — eleison.

B.

Ky - ri - e, God is ghe - co - men in aert - ryc ton - ser vro - men; des

sul - len wi tal - len ti - den ver - bli - den. E - ley - son. Chri - - - -

ste, me - di - ci - ne on - ser pi - ne, om on - ser noot bleef hi

doot. E - ley-son. Ky - ri - e, God moet be-hoe-den in si - nen dienst den

goe - den; dat hi ons the-melsche er - ve ver - wer - ve. E - ley - son.

1. Kyrie, God is ghecomen
in aertryc tonser vromen;
des sullen wi tallen tiden
verbliden. Eleyson.
Christe, medicine
onser pine,
om onser noot
bleef hi doot. Eleyson.
Kyrie, God moet behoeden
in sinen dienst den goeden;
dat hi ons themelsche erve
verwerve. Eleyson.

2. Kyrie, God is gheboren
van eenre maghet vercoren,
dair wi bi syn ontbonden
van sonden. Eleyson.
Christe, onse brueder
ende behueder,
int goeden warck
maect ons starck. Eleyson.
Kyrie, God moet bekeren
den sundaer ende leren,
dat hi syn quade leven
moet begheven. Eleyson.

3. Kyrie, wi syn ontloepen
den viant in der doepen;
God help ons voirt ontganghen
syn banden. Eleyson.
Christe, soen des vader,
ons berader,
begheeft ons niet
int verdriet. Eleyson.
Kyrie, God vader, sone,
heilighe gheest, drie personen,
een God, laet ons loven
hier boven. Eleyson.

3, 9. t.: *soen.*

Tekst. A. Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 9, bl. 27, naar de twee te Berlijn berustende XV[de]-eeuwsche Hss. Germ. 8,190 en 8,185, hierboven weergegeven; — daarna Willems, *Oude Vl. liederen*, 1848, nr. 200, bl. 434; — Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 111, bl. 225, met de wijsaanduiding: „Kyrie magne deus". — **B.** Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 87, Vierteljahrsschrift 1888, bl. 320, naar het Berlijnsch Hs. 8,190.

680. Ky

1. Kyrie — God is ghee
in aertrijc tonser vro
des sullen wi tallen ti
verbliden — eleison.

2. Kyrie — God is gl
van eenre maghet v
daer wi bi sijn ont
van sonden — ele

3. Kyrie — wi sijn
den viant inder d
God help ons vo
sijn banden —
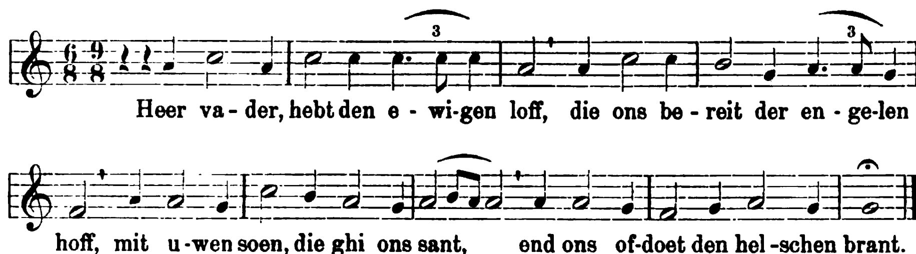
4. Christe — mede
onser
om
bleef

5. Christe — onse
ende





681. Heer vader, hebt den ewigen loff.



1. Heer vader, hebt den ewigen loff,
   die ons bereit der engelen hoff,
   mit uwen soen, die ghi ons sant,
   end ons ofdoet den helschen brant.

2. Maria, vrou, ghi waert alleen
   daer toe vercoren, anders gheen,
   die ons voert bracht Emanuel,
   des was die bode Gabriel.

3. Kerst was geboren in eertriic
   van eenre maget wonderlic,
   hi leet daer menich bitterheit
   om onser alre salicheit.

4. Hi wert besneden nader wet;
   diet al vermocht, hi woud niet bet;
   hi liet hem vluchten uten land
   om vrese van Herodes hand.

5. Als deze maecht gebenediit
   had in geseten haer vol tiit,
   ginc si ten tempel nader wet,
   die Moyses hadde voergeset.

6. Maria, vrou van hemmelriic,
   en quaemt daer herde willichlic,
   ten had u noch gheen noet gedaen,
   mer ghi woud onder die wet staen.

7. Ghi offerdet daer voert uwen soen,
   die Heer is vanden hogen troen,
   twie cleyne tortelduywelkyn;
   des si geloeft u kindekyn.

8. Loff heb dat kynt, die hoge Heer,
   die wy vol loven nymmermeer
   en mogen nae syn weerdicheit;
   geloeft si hi in ewicheit.

9. Maria moeder, maget fyn,
   ghebenediit soe moet ghi syn,
   want mitten soen, die ghi ons bracht,
   ons vaders toern is al gesacht.

10. Maria vrou, doer uwer doecht
    bidt uwen soen, want ghi vermoecht,
    dat hi doer syn barmherticheit
    aensie die cranke menschelicheit.

11. Heer, doer die bede dynre moeder,
soe bidden wy, weest onse behoeder,
soe dat wy inder lester tiit
mit di worden gebenediit.
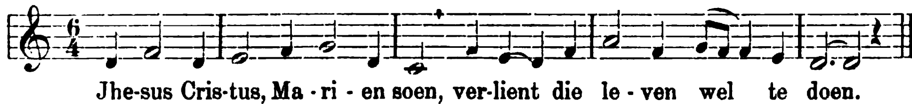
12. Dat dit ghescie, soe willen wi loven
den groten coninc van hier boven
end die maghet, vrou Maria,
end singen ter eren gloria.

13. *Gloria tibi, domine,*
qui natus es de virgine,
cum patre et sancto spiritu,
in sempiterna saecula. Amen.

4, 3. *hi liet hem vluchten* = hij vluchtte vrijwillig. — 5, 2. *had in geseten* = had binnen gezeten, was thuis gebleven. — 5, 4. t.: *had.* — 6, 2. t.: *enquaemt;* de zin is: indien gij niet kwaamt vrijwillig daar. — 7, 1. LUKAS II, 23. — 7, 2. t.: *di heer.* — 7, 3. LUKAS II, 24. — 8, 2. *vol loven ... en mogen* = niet kunnen vollooven.

Tekst en melodie. BÄUMKER, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 11, Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 186, de zangwijs ontleend aan de hymne: „Te lucis ante terminum", zooals deze t. a. p. medegedeeld wordt door Bäumker, naar *Vesperale Romanum*, Leodii 1850. Deze lezing verschilt alleen met de bovenstaande, door dat de kleine versiering *a b a a*, die men daar aantreft voor het woord „sant", door *a bes a a* is vervangen; wat niet te verdedigen is. Zij vangt aan in aeolischen en sluit in iastischen modus (zie hiervoren de Inleiding bl. XX). — *Souterliedekens*, Antw. 1540, op het slot van het boek: „Nu laet o Heere dinen knaep" (Symeons lofsanck) nae die wise: Jesu salvator seculi", variante van de bovenstaande melodie. — De Latijnsche tekst: „Nunc dimittis servum tuum" (Lukas, II, 29—32), met de kerkelijke psalmodie, komt voor in *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 242, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 280. — Vgl. hiervoren III, bl. 2111, de melodie: „Wildi horen singhen eenen soeten sanc".

682. Jhesus Cristus, Marien soen.



1. Jhesus Cristus, Marien soen,
   verlient die leven wel te doen;

2. Die syn versceiden van eertriic
   kust vruechd bi u in hemmelriic,

3. End vree die heilich kerc ghemeen
   end al die kersten onder een,

4. End als ons tiit hier is gedaen,
   die ewich croen van u tonfaen. Amen.

2, 2. = Christus, kust degenen die verscheiden zijn vreugd (of misschien vrede, gelijk str. 3: *osculum pacis*). Het is Chr. die zou kussen. — 4, 1—2. hangt samen met str. 1: Verleent aan degenen die leven wel te doen, en als ons tijd, enz.

Tekst. Bäumker, *Niederl. geistl. Ldr.*, nr. 1. Vierteljahrsschrift, 1888, bl. 170, naar het 15de-eeuwsch Weener Hs. 7970.

Melodie. A. Bäumker, t. a. p.; — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 232, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 267, geeft den aanvang van den zang terug, voor een Latijnsch lied ter eere van den H. Nicolaas; zie hiervoren II, bl. 1365.

683. Criste du biste licht ende dach.

1. Criste du biste licht ende dach,
voor di sich niemant verberghen en mach;
een licht van licht men di verstaet,
een salich licht ghi ons verclaert.

2. Ic bidde di, heilighe here di,
in deser nacht behoede mi;
in di so si die ruste mijn,
laet ons desen nacht in vreden sijn.

3. Verdrijft des swaren slapes vrist,
gheeft ons te ontgaen des viandes list,
dat vleische dat suver ende reine si,
so stae wi sware sorghen vri.

4. Nu slapet oghe sonder leit,
dat herte waket in stedicheit;
bescherme ons Godes rechter hant,
verloost ons van der sonden bant.

5. Beschermer alre kerstenheit,
dijn hulpe sterc si ons bereit;
nu helpet ons Here uut alre noot
door dijn heilighe vijf wonden root.

6. Ghedenke Here der sware tijt
die in den live ghevanghen leit;
der sielen, die du hevest verloost,
der ghevet, lieve Heer, uwen ewighen troost.

7. Des vaders cracht, des sones const,
des heilighen gheestes goede gonst
hebt lof ende eer ende weerdicheit
door dijn onghemeten ewicheit.

3, 1. *vrist* = tijd.

Tekst. HOFFMANN v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 113, bl. 229, zonder wijsaanduiding, naar het 15de-eeuwsche Hs. thans 8,155 der K. Bibl. te Berlijn, hierboven weergegeven. Verder te vinden met aanvang: „Christe ghy zijt dach ende licht", in *Dit is een schoon suyverlijck boecxken,* geest. goedk. Antw. 1570, uitg. Amst. Cornelis Claesz., z. j. bl. 34 r°, en: „Christe ghy zijt", enz. in *Veelderhande Schrift. leysenen,* 't Hantw., z. j., geest. goedk. 1587, sign. G 2 v°, telkens zonder wijsaanduiding; — S. THEODOTUS, *Paradys der geest. ende kerck. lofsanghen,* Antw. 1648, bl. 742, „Christe die daer zijt dagh en licht", „op de selvighe toon".

Deze tekst is eene navolging van de oude hymne: „Christe qui lux es et dies", gedicht naar het voorbeeld der Ambrosiaansche hymnen; afstammend, volgens Wackernagel, uit de VIIde eeuw, volgens Mone uit de VIIIste; zie W. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied* II (1883) nr. 246, bl. 246. — Naar *Dit is een suverlijck boecxken,* Amst. Harmen Janszoon Muller, haalt Dr. F. C. WIEDER, *De Schrift. liedekens,* 's-Grav. 1900, bl. 131, eene lezing aan: „Christe du bist dach ende licht", vertaling uit het Duitsch, waarvan het niet zeker is of zij teruggaat op de 15de-eeuwsche redactie, WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied* II (1867), nr. 564, of op de Hervormde van 1526 (id. III, 1870), nr. 161.

Eene navolging: „Christe die daer zijt den dagh en 't licht", enz. van MANTELIUS (PATER MANTELS), geboren te Hasselt, voorkomende in zijn boek: *Dagh van Devotie* enz., Antw. H. Aertssens, 1633, vindt men herdrukt in *'t Daghet*, Hasselt, I (1885) bl. 60.

Voor Duitsche navolgingen van de XVde tot de XVIde eeuw, en de Duitsche lezingen van de melodie zie: HOFFMANN v. F., *Gesch. des deutschen Kirchenliedes,* 3de uitg. 1861, nr. 153—6, bl. 289 vlg.; — R. VON LILIENCRON, *Hist. Volksldr. der Deutschen,* Nachtrag, 1869, nr. 17, bl. 37; — W. BÄUMKER, t. a. p., — J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder,* I, (1889) nr. 343, bl. 97.

Melodie. De hymne: „Christe qui lux" enz. wordt in de kerk voorgedragen op de melodie van de Ambrosiaansche hymne: „Te lucis ante terminum"; zie hiervoren III, nr. 681, bl. 2629.

---

684. Nu laet ons allen vrolic wesen.

Nu laet ons al - len vro - lic we - sen, wi heb - ben den
He - ren sel - ven ont - faen; dat he - mel - sche broot is ons ghe-
ghe - ven, der min - nen schat is ons ont - daen; laet ons die
spi - se mit min - nen be - ghe - ren, so mo - ghe wi haer troost ont-faen.

1. Nu laet ons allen vrolic wesen,
wi hebben den Heren selven ontfaen;
dat hemelsche broot is ons ghegheven,
der minnen schat is ons ontdaen;
laet ons die spise mit minnen begheren,
so moghe wi haer troost ontfaen.

2. O edele spise, o soete Here,
in u is weelden ende sadicheit;
si wetent so wel die u ghesmaken,
dat ghi die overste soeticheit sijt;
wilt ons versaden mit u selven,
want ghi die overste soeticheit sijt.

3. Verblidende sal hi ons verbliden,
als ons die last wort af ghedaen
ende wi tot den hoghesten sale wert tiden

ende wi tot der hoghester tafelen gaen;
daer sal minnen mit minnen versaden,
dan sal die brulloft worden voldaen.

4. O al dat der sielen mach ghelusten,
dat sal daer sijn volcomenlijc,
ende al tot sijnre lusten rusten
sal hi si ghebruken vriendelijc;
men sal daer ooc singhen mit volre vrouden
ende dat sal duren ewelijc.

5. Men sal daer ooc eendrachtelic singhen,
men sal daer drinken den edelen wijn,
die de suver herten verbliden,
die Here sal selven schenker sijn;
men sal daer singhen mit volre vrouden,
dier vroude en sal gheen einde sijn.

6. Nu laet ons bidden den oversten Heren,
dat hi ons bringhe int soete lant,
daer hem die heilighen altoos loven;
die vroude is der enghelen sanc;
want wi die blischap mit herten begheren,
o Jesus Here, dat is u becant.

Tekst. Hoffmann v. F., *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 117, bl. 234: „dit is die wise van den heilighen sacrament: Pangue lingua gloriosi", hierboven weergegeven; — Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 430. — *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, nr. 180, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 211, zelfde tekst, jongere lezing, zonder de bovenstaande str. 5, met de melodie tot opschrift voerend: „Dit is die wise van Pangue lingua gloriosi corporis myste[rium]". De wijs is die van de hymne toegeschreven aan Thomas van Aquino, die deze in het jaar 1264, op verzoek van Paus Urbanus IV, zou gedicht hebben ter eere van het H. Sacrament.
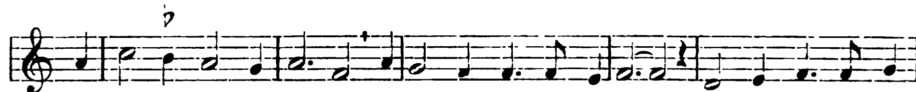
Over de navolgingen bij de Duitschers, zie Bäumker, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 371, bl. 693.

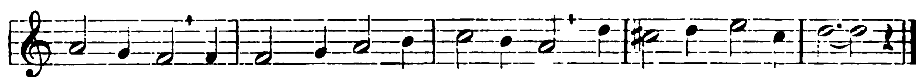
Melodie. *Een dev. eñ prof. boecxken*, t. a. p.
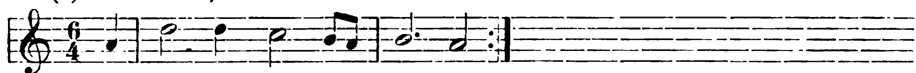
---

685. Pacientie is soo goeden cruyt.







(1) *Extr. cath.*, bl. 519:



1. Pacientie is soo goeden cruyt,
   sij is nu in saisoene,
   want haer cracht en haer virtuyt
   heeft yegelyck nu van doene;
   wilt u te plucken spoene
   dat edel cruydeken goet;
   sluytet binnen int herte dijn,
   en dinckt het sal eens beter zyn;
   sterct in Godt uwen moet.

2. Alle die pacientie behoeft,
   aldus sult ghyse saeyen;
   troost de ghene die zyn bedroeft,
   soo sal u Godt oock paeyen
   en helpen u uiten quaeyen
   als ghij in lyden zyt;

want zoo ghij uwen naesten doet,
dat zuldi vinden tzy quaet oft goet
voor Godt gebenedyt.

3. Wildi pacientie crijgen saen,
hoort toe, ick salt u leeren:
ghij sult die daegelijcx plucken gaen
int bitter lijden ons Heeren;
wilt u herteken daertoe keeren,
met traenen wilt aensien
wat Jesus voor u gheleden heeft;
hij is die de pacientie gheeft
de ghene die tot hem vlien.

4. Al die ompatientich zyn
in dese droeve tyden,
sy doen hen selven dobbel pijn,
want yegelijck moet nu lijden;
ten baet murmureren noch strijden,
hout u in Godt gherust;
liet elck zyn sondich leven staen,
den tyt die soude beteren saen,
den honger soude worden gheblust.

5. Die dit liedeken heeft ghedicht,
veel lydens heeft zy verdraegen
groot en cleyn van alle ghewicht
tot in haer oude daegen;
zy en willes niemant claegen
dan Godt, diet beteren mach;
die beste remedie die zy vint,
es te peysen, ick hebt verdient,
en dienen Godt nacht en dach.

Tekst. *Het prieelken der gheestelyker wellusten*, ghemaeckt bij Iouffrou KATHERINA BOUDEWYNS, „Weduwe wylen M. Nicolaes de Zoete, in zynder tyt Secretaris Ordinaris Ons Heeren de Coninx, in zynder Maiesteyts Raedt gheordineert in Brabant", Bruessel, Rutgher Velpius, z. j., appr. 21 Jan. 1587, bl. 78, een schoon liedeken van Pacientie, opden thoon, „La benoiste Trinite". — Aangeh. door V. A. DE LA MONTAGNE, in *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw. I (1903), bl. 160 en hiervoren II, bl. 935.

Het prieel der gheestl. melodie, Brugghe, 1609, bl. 205, „Vande Patientie", de

vier eerste strophen van den bovenstaanden tekst, echter met varianten, zonder wijsaanduiding doch met de melodie; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 235, zelfde tekst als in *Het prieel*, „op de wijse alsoo't begint"; — *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623, 2de druk, bl. 108, „op de wijse als't beghint", geteekend A. I., vier strophen evenals in *Het prieel*, bl. 935. Over A. I. zie V. A. DE LA MONTAGNE, t. a. p.

Melodie. *Het prieel*, t. a. p. — STALPAERT, *Extractum catholicum*, Loven 1631, bl. 519, „stem: Patienty is zoo goeden kruyd", voor: „Waer toe 't gebed, waer toe de mis".

Twaalfregeligen strophenbouw en andere zangwijs heeft het lied met aanvang: „Pacientie is goed kruid men zeyt", waarvan de tekst te vinden is in *O. en n. geest. liedekens* (vervolg op *O. en n. lof-sangen*) door J. S[TICHTER], Amst. c. 1740, bl. 39, en de melodie bij STALPAERT, t. a. p., bl. 242, voor het lied: „Almagtig Vader! die wel eer". — Vgl. bij denzelfden schrijver, *Gulde-iaers feestdagen*, Antw. 1635, bl. 288, het lied, met twaalfregeligen strophenbouw: „Siet hier een priester Godes groot", terwijl bl. 528, 933 de liederen: „Tis Petrus ende Marcellijn", — „Kleyn steedjen van Artoys, Sercijn!", beide met wijsaanduiding: „Patienty is soo goeden kruyd", negenregeligen strophenbouw hebben en op de melodie van *Het prieel* passen.

Deze laatste stemaanduiding, met zelfden strophenbouw als het lied van Katherina Boudewijns, doet zich voor met andere melodie op bl. 115 van *Den boeck der gheest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631. — „Patientie is goet cruyt men seyt", wordt aangehaald in *De schadt-kiste der philosophen*, Mechelen 1621, bl. 48, 55 en 316, als wijs voor de liederen: „Ghy Mercurialisten reyn", — „Onlanckx ick rustende int gras"; — „Comt Hebo juecht, maeckt blijde"; die alle passen op de melodie bij STALPAERT, *Extr. cath.*, bl. 242.

686. Trueren moet ic nacht ende dach.

A.

1. Trueren moet ic nacht ende dach
ende liden groot verlanghen,
des lidens naem ic gaern verdrach,
dat my heeft ombevanghen;
verdriet coemt my soe menichvout,
trueren heeft mij in sijn ghewout;
ic en macht oeck niet ontganghen.

2. In wat plaetse dat ic bin,
moet ic des lydens wachten;
daer en coemt geen blijscap in minen sin
by daghe ende oeck niet by nachten;
mit vreesen bin ic ombevaen,
dat cost mi also menighen traen;
onser God wiltet my versaechten.

3. In alle deser werelt wijt
en weet ic druck tontvlieghen,
men en vint niet anders in deser tijt
dan valsheit ende bedrieghen;
want die trou is ghebleven doot,
die waerheit is in groeter noot,
si wort ghedruct mit lieghen.
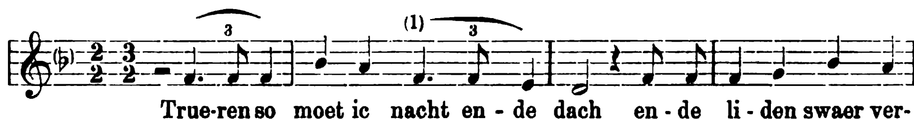
4. Och rijck heer God, hoe wee is my
in deser werelt te wesen,
mocht ic van sorghen wesen vri
soe waer mijn hert ghenesen;
maer, lacen, het is al om niet,
hier en is niet anders dan verdriet
ende altoes anxt ende vreese.

5. Druck liden moet mijn eyghen sijn,
ic en mach oeck niet ontvaren;
Maria, die reyne maghet fijn,
wil my altijt bewaren;
si is mijn troest al op aertrijc,
ic wil haer dienen ghetrouwelijc
al leefde ic oeck dusent jaren.

6. Och rijck heer God, hoe wel lust my
uut deser werelt te scheyden;
o Maria, weest my by
ende wilt mijn siel gheleiden;
al is mijn aventuer dus cranck,
als ick coem inder inghelen sanc
sel droefheit van my sceiden.

2, 2. t.: *lydes.* — 2, 7. t.: *versaectten.*

B.



lan - ghen, om een, die ick niet sien en mach, si hout mijn hert be-

van - ghen ; och, si is moe-der en - de ma-ghet fijn ; och, wou - de sy

(2)

mijn - der ghe - na - dich sijn, so en waer ic niet be - gan - ghen.

(1) t.: *f f f d.* (2) t.: *f f d.*

1. Trueren so moet ic nacht ende dach
ende liden swaer verlanghen,
om een, die ick niet sien en mach,
si hout mijn hert bevanghen;
och, si is moeder ende maget fijn;
och, woude sy mijnder ghenadich sijn,
so en waer ic niet beganghen.

2. Och, in wat lande dat ic bin,
si leyt in mijn ghedachten;
daer en mach gheen ander comen in
bi daghe noch ooc bi nachten;
dat heeft haer claer aenschijn ghedaen;
och, woude sy mi in haer herte ontfaen,
ick liet mijns liden clachte.

3. In alle dese werelt wijt
en weet ick gheen so schoone;
o suyver maghet ghebenedijt,
ghedenct mijns inden throone;
ghi sijt mijn liefste op aertrijc,
ic wil u dienen trouwelijck,
gheeft mi u rijck te loone.

4. Och, rijck God heere, hoe wee is mi,
dat ic van haer moet wesen;
och, waer ic doch van sonden vri,
so waer mijn druck ghenesen;
sy brenghen den menighen in swaer verdriet:
scout die sonden waer ghise siet,
sij sijn so valsch ghepresen.

5. De werlt moet de werlt sijn,
ick wilse laten varen
en bidden Maria, Gods moeder fijn,
dat si mi wil bewaren;
al is mijn broossche nature soe cranck,
ick hope het sal beteren eer yet lanck;
o God, wilt mi ghesparen.

Tekst. A. Hs. van Meerman, nr. 1042, na 1525, thans nr. 2631, 2de serie der K. Brusselsche Bibl., bl. 21 van het Hs., „[n]och op die selve wijse: Troeren moet ic nacht ende dach. Int gheestelijc". — Dezelfde wijs wordt in het Hs. voorgeschreven, bl. 10, voor: „In liden groot heb ic verdriet", met opschrift: „Dit lyedekijn is ghedicht int jaer ons heren dusent CCCC hondert ende XCV ende gaet op die wiese:
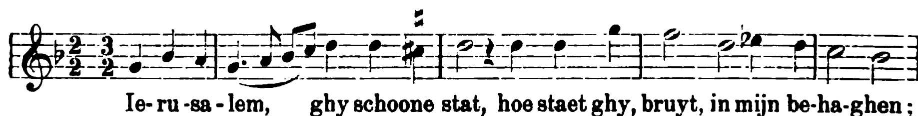
Verlangen (ongetwijfeld de melodie hiervoren I, nr. 93, bl. 397, op zevenregelige strophe gebracht), Troeren moet ic", enz.; — bl. 20, voor: „Druck heeft bevaen dat harte mijn" (zie hiervoren III, nr. 613, bl. 2387).
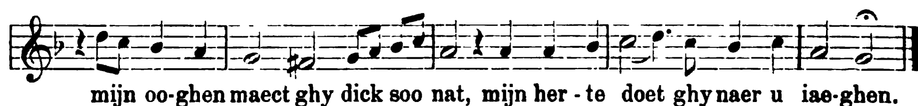
Tekst en **melodie B.** *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 133, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 164, „op die wise alsoot beghint".

Beide lezingen zijn vergeestelijkingen van nr. 147 *Antw. lb.*, 1544; zie hiervoren I, nr. 185, bl. 684; zie mede Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederl. voor de Kerkhervorming*, Rott. 1906, bl. 446, die tekst B nevens nr. 147 *Antw. lb.* brengt. — Voor de melodie, zie hiervoren I, t. a. p., nr. 185, bl. 684.

---

687. Ierusalem, ghy schoone stat.





1. Ierusalem, ghy schoone stat,
   hoe staet ghy, bruyt, in mijn behaghen ;
   mijn ooghen maect ghy dick soo nat,
   mijn herte doet ghy naer u iaeghen.

2. Want boven alle schoonheyt schoon
   zijt ghy van buyten en van binnen,
   soo dat tot uwen lof idoon
   noch menschen zijn noch Seraphinnen.

3. O gulde son, o silver maen,
   o sterr'kens blinckend' als robijnen,
   maer die daer binnen eens mocht gaen,
   duyst sonnen soud' hy vinden schijnen.

4. Schoon vader-lant, schoon vader-lant,
   Godts aller triumphantsten throone,
   in u is rijckdom abondant,
   o salich, die u krijcht ten loone.

5. U mueren zijn van goude fijn,
   bestroeyt met peerlen zijn u straten,
   in u en is gheen sonne schijn,
   want ghy schijnt selver boven maten.

6. Hoe schoon blinct daer den diamant,
hoe soetkens lacchen de saphieren,
oock den karbonckel triumphant
gheeft licht in duysentich manieren.

7. Tapijtsery en isser niet,
dit zijn Hierusalems tapijten;
de motten doense gheen verdriet,
den tijdt en kanse oock niet slijten.

8. Och schoon Sion, mijn liefste lief,
ghy hebt berooft alle mijn sinnen;
maer desen roof doet my gherief,
nu sal ick u alleen beminnen.

9. Dus roept mijn ziel: „o Heer, wanneer,
o wanneer sal ick van hier scheyden?
Naer u soo haeck ick even seer,
al wilt het vleesch my neer-waerts leyden.

10. „Ick ben hier in het tranen dal,
den hooghen Thabor is daer boven;
och laet my met u vrienden al
u majesteyt eens salich loven."

1, 1. *Openbaring,* XXI, 2. — 1, 4. t.: *hert.* — 3, 1. t.: *soon.* — 4, 2. t.: *alle.* — 5, 3. *Openbaring,* XXI, 23. — 6, 2. t.: *lagghen.* — 9, 1. t.: *o Heere.*

Tekst. *Veelderhande Schrift. leysenen,* Antw. z. j., geest. goedk. 1587, sign. A 4 r°, „op de wijse: O salich, heylich Bethlehem"; — *Het prieel der gheest. mel.,* Brugghe 1609, bl. 191, „Van het hemelsche Hierusalem, op de wijse alsoot beghint", hierboven weergegeven. In de uitg. Antw. 1617, bl. 170, zoowel als in *Het Paradiis der gheest. vreuchden,* Antw. 1617, bl. 229 (beide „op de wijse: O salich, heylich Bethleem"), is het lied onderteekend: P. B. — Verder wordt de tekst gevonden: *Catholijck sanckboeck,* Embrick (1620), exempl. z. titelblad 1633 (?), nr. 110, bl. 157, „op de wijse: O salich", enz. — *Het klein prieel der geest. melodyen,* Luyck, z. j. (na 1620), bl. 180, „Van den heemel", zonder wijsaanduiding; — *Parnassus dat is den Blijen-bergh,* Antw. 1623, bl. 155, „Ierusalem, ghy", enz., zelfde wijsaanduiding; — *Dit is een suyverlijck boeckxken,* Amst., Corn. Dircksz. Kool, 1648, bl. 30, op de wijse: „O saligh", enz. — Willems, *Oude Vl. ldr.,* 1848, nr. 209, bl. 451, naar *Het prieel,* 1620. — Dit lied is eene verre navolging van de oude kerkhymne: „Urbs beata Jerusalem" (in dedicatione ecclesiae vel altaris et anniversarii eorumdem). — Eene andere navolging van dezelfde hymne: „Liedeken van het hemelsch Ierusalem, stemme: O dochters van Ierusalem, etc", met aanvang: „Ierusalem, o schoone stadt /

wat tongh sal uwen lof uytspreken", is te vinden aan het slot van: *Liefde-vier in den kers-nacht*, Loven, geest. goedk. 1669.

De Latijnsche hymne: „Urbs beata Ierusalem, dicta pacis visio", in gebruik bij de inwijding van kerk of altaar, dagteekent van de VI^de of VII^de eeuw; zie Wackernagel, *Das deutsche Kirchenlied*, I (1864), nr. 124, bl. 84, en J. Julian, *A dictionary of hymnology*, 1892, bl. 1198. Deze laatste doet mede de Engelsche navolgingen kennen. Voor de Duitsche navolgingen en namelijk den tekst: „Jerusalem du selge Stadt", zie W. Bäumker, *Das Katholische deutsche Kirchenlied*, II (1883), nr. 311, bl. 291—2 en nr. 367, bl. 332.
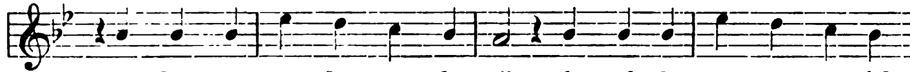
Melodie. *Het prieel*, 1609, t. a. p.; zie hiervoren III, nr. 491, bl. 1902, het lied: „O salich, heylich Bethleem". — Willems, t. a. p., geeft de melodie zeer onnauwkeurig terug. — Bäumker, *Das kath. deutsche Kirchenlied*, II, nr. 176, bl. 196, deelt naar eene Duitsche verzameling van 1631 eene variante mede voor het lied: „O Cöllen du heilige statt". — Anders dan de voorgaande zangwijs, alhoewel voor een deel daaraan ontleend, klinkt de melodie te vinden in *Den boeck der geest. sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 128, „op de wijse: Jerusalem, ghy schoone stadt".
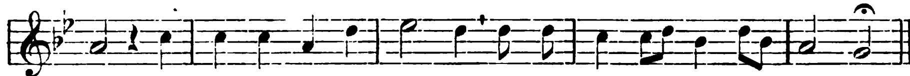
„Hierusalem", enz. wordt aangehaald als wijs in: *Den gheestelycken leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 368 voor: „O Judith, aldersterckste vrouw"; — Adr. Poirters, *Ydelheyd des werelds* (1640), uitg. Antw. 1714, bl. 183, voor: „Komt Jesu soet, komt in mijn hert", en *Het pelgrimken van Kevelaer* door denzelfde (kerk. goedk. 1655), Kevelaer, z. j., bl. 47, voor het lied: „O Kevelaer gy schoone stad". — Het lied: „Heer Ihesu wilt ghi mi bi staen", nr. 176, van *Een dev. eñ prof. boecxken*, Antw. 1539, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 208, heeft vijfregeligen strophenbouw en ook anderen versbouw dan het hier besproken. De wijs: „Hierusalem is so schoonen stadt" door *Een dev.* voor het lied „Heer Ihesu" aangegeven, slaat dienvolgens op een anderen tekst en eene andere melodie dan de hier bovenstaande. — B. van Haeften, *Den lust-hof der christelijcke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 189, bevat een lied: „Wacht u, ghy catholijcken, wel", op de wijs: „Ierusalem ghy schoone stadt"; de daarbijgevoegde melodie is eene variante van degene, die men aantreft in J. Harduyn's *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt, 1620, bl. 30, voor het lied: „Ghelijck een maghet".

— —— —— — ——

688. Nu laet ons alle danckbaer sijn.







A.

1. Nu laet ons alle danckbaer sijn
ons Heer, ons Godt, ons Vader,
die ons van bier, van wijn, van dranck
versaeyt heeft alle gader,
van vleys en ander goede spijs
ghecockt, bereyt seer menich wijs;
wilt hem u hert aencleven,
hij en sal u niet begeven.

2. Die sone Godts gebenedijt
die willen wij mede loven,
die ons van sonden heeft bevrijdt
wanneer wij waren verschoven,
die soo minnelijck ons heeft ontfaen
ende inder noot niet af en wilt gaen;
bemint hem in dit leven,
hij en sal van u niet scheyden.

3. Wij dancken oock Godt den heyligen Gheest
van sijnder visitatie
en hadden hij by ons niet gheweest
ons vreucht waer tribulatie;

hij es een trooster int verdriet,
want sonder hem en sijn wij niet;
wilt hem u herte bereyden,
hij en sal van u niet scheyden.

4. Wij willen die waert oock dancken seer
diet al heeft laeten coken,
hij heeft soo wel bewaert sijn eer
want ons en heeft niet ghebroken;
wij dancken oock dit gheselschap goet
en sijt vrolijck met herten soet;
dat ghijlien sijt ghecomen
wort danckbaerlijck ghenomen.

5. Wij en willen oock vergeten niet
die van hier sijn ghescheyden,
op datse den Heer wt allen verdriet
al in sijn rijck wilt leyden;
want soo wij doen, sal ons gheschien,
wanneer wij uit dit leven vlien;
aldus soo wilt voor desen
eenen pater noster lesen.

6. Wij willen ons wat verblijden nu
tis nu een dach van vreuchden,
van swaricheyt ons maken schuw
soo mogen wij wat verieuchden;
den boghe en mach niet gespannen staen,
hier om altijt laet droefheyt gaen,
tis nu gheenen tijt van schreyen,
wij willen ons wat vermeyen.

4, 4. *ghebroken* = ontbroken. — 5, 6. *uit* bijgev. — 6, 3. t.: *schouw*.

B.

1. Nu laet ons allen danckbaer zijn
ons Heer, ons Godt, ons Vader,
die ons van bier, van broodt, van wijn
versaedt heeft allegader,
van vlees, van visch, van ander spijs,
bereyt so menigerhande wijs;
bemint hem in dit leven,
hy sal u niet begeven.

2. Den sone Gods gebenedijt,
die willen wy mede loven,
die ons van sonden heeft bevrijt
doen wy waren verschoven;
die ons soo minlijck heeft versaet,
inder noot hem niet af en gaet;
op hem set u betrouwen,
ten sal u niet berouwen.

3. Soo dancken wij oock den heyligen geest
van zijnder visitatie,
want had hy by ons niet geweest
ons vreucht was tribulatie;
hy is ons vertrooster int verdriet,
sonder hem vermoghen wy niet;
wilt hem u hart bereyden,
hy sal niet van u scheyden.

4. Soo dancken wy ons lieve bruydt,
dat sy by ons wil blijven,
en drinckt die bekertgen noch eens wt,
den Heer wil al op schrijven;
den booch mach niet ghespannen staen,
ick hoep' het sal ons wel vergaen,
tis nu gheen tijt van schreyen,
wy willen ons gaen vermeyen.

5. Ons vrienden willen wy dancken seer,
diet al hebben doen koken;
sy hebben soo wel bewaert haer eer,
want ons heeft niet ontbroken;
so bidden wy dit gheselschap soet,
vrolijck te wesen met harten goet;
dat wy hier zyn ghecomen,
dat wert in danck ghenomen.

6. Soo willen wy oock vergheten niet
die van hier zyn ghescheyden,
datse den Heer wt alle verdriet,
in zijn rijck wil gheleyden.
Soo als wy doen, sal ons gheschien,
wanneer wy ut dit leven zijn;
daerom soo wilt voor desen
een pater noster lesen.

Tekst A. *Het hofken der geest. liedekens*, Loven 1577, bl. 183, „een gheestelijc liedeken, om op die gratie te singen", hierboven weergegeven; — *Een suyverlick boecxken* begrypende alle de geestelicke liedekens gemaeckt eertyds by de salige Thonis Harmansz van Wervers-hoef, enz. (1ste uitg. c. 1600), uitg. Amst. 1643, achteraan het titelblad, zonder str. 6. — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, nr. 15, bl. 25, „eene andere gratie: op de wijse alsoo't beghint", zonder str. 6. — *Passy, Paasch en Pincxster gezangen* door J[AN] S[TICHTER], Amst. [1740], bl. 92, zonder opschrift, mede zonder str. 6.

Eene lezing: „Nu laet ons allen danckbaer sijn", 6 str., komt nog voor in nr. 17 van het Tilburgsch Hs. beschreven door H. ROES, in *Dietsche warande*, N. R. X (1897), bl. 261 vlg.

Naar A en B geeft HOFFMANN v. F., *Niederländische Volksldr.*, 1856, nr. 177, bl. 314, eene keus bevattende met varianten str. 1—4 van B, str. 4 en 6 van A, met deze aanteekening: „Schon die Ueberschrift, oud gracy lied // zeigt an, dass es ein altes Lied ist. Es wurde wahrscheinlich zu Ende des Hochzeitschmauses gesungen". — De lezing A zal wel de oudste zijn.

B. *Nieu Amstelredams lb.* 1591, bl. 34, „een gracy-lied", zonder wijsaanduiding, opgenomen onder de „Tafel-liedekens", hierboven weergegeven; — *Groot Hoorns lb.*, uitg. Amst. z. j. bl. 51, „Oude gratielied", zonder wijsaanduiding; — herdrukt in moderne spelling door Dr. J. VAN VLOTEN, *Nederlandsch lb.*, 's-Grav. 1850, bl. 13; — *Thirsis minnewit*, Amst. z. j. (c. 1752), III, 113, „Oud gracy liedt". Nergens heeft het lied wijsaanduiding.

Aan het slot van het lied in *Nieu Amst. lb.* leest men:

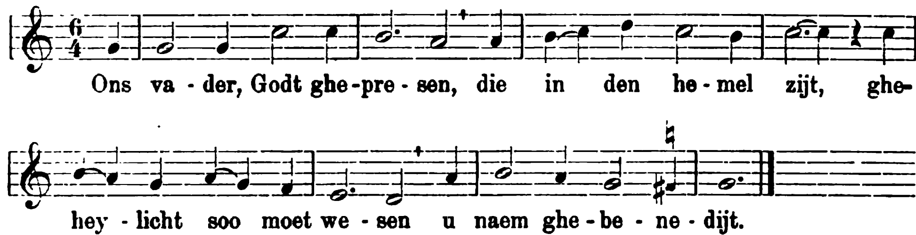
NOTA.

Ghy menschen kint, u wel versint,
eert valt te laet,
dat u Gods hand, ons beste pant,
toch niet en slaet.

Aangeh. als stem in: Wouter Verhees Hs., c. 1609 (beschreven door Dr. G. KALFF, *Tijdschr. voor Nederl. t. en letterk.*, Leiden, 1885, bl. 137—186) bl. 195, voor: „Wye wil hooren een nyeuwe lyedt (Een taeffellyetjen)"; — *Den Bloem-hof van de Nederlantsche Ieught*, Amst. 1613, bl. 14, voor: „Comt vlugghe bode van de min"; — *'t Geestelijk kruydt-hofken*, Alckmaer, 1664, 466 voor: „Wilt hooren een gelijckenis"; — *'t Groot achter-hofken*, Alckmaer, 1664, bl. 105, voor: „Nu vrolijck weest, nu vrolijck weest"; — J. C. MAYVOGEL, *Vermakelycke bruylofs-kroon*, Amst. c. 1699, bl. 112, voor: „Die hem ter zeewaert in begeeft".

Melodie. *Den lust-hof der christelycke leeringhe*, Antw. 1622, bl. 324, voor: „Acht saligheden hebt ghy / Heer".

689. Ons vader, Godt ghepresen.



1. Ons vader, Godt ghepresen,
die in den hemel zijt,
gheheylicht soo moet wesen
u naem ghebenedijt.

2. U rijck van grooter weerden
laet commen metter spoet;
in hemel en op eerden
gheschi' u wille goet.

3. Wilt ons Heer verleenen,
coninck van machten groot,
peys, vred' en oock met eenen
den cost tot s' levens noot.

4. Vergheeft, ons Heer verheven,
al dat wy schuldich staen,
ghelyck wy oock vergeven
die ons hebben misdaen.

5. En laet ons toch niet vallen
oock in tentaci quaet;
maer, Heer, verlost ons allen
van 's vyants boosen raet.

6. „Ick groet u vol van gracy,"
sprack d'enghel Gabriel,
„met u tot alder spacy
is God Emmanuel.

7. „Want onder alle vrouwen
syt ghy ghebenedijt;
gheluckich die aenschouwen
u glori met iolijt.

8. „Ghebenedyt moet wesen
Jesus, ws lichaems dracht;
door hem zijn wy genezen
al uit des vyants macht."

Tekst. *Het prieel der gheest. mel.*, Brugghe 1609, bl. 5: „Een liedeken van den Pater noster ende den Ave Maria", op de wijse: „Soo diep in die groen-heyden"; zie hiervoren III, nr. 600, bl. 2347, tekst hierboven weergegeven; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 7, „op de wijse: Het was een schip gheladen, *oft:* „Schoon lief, wilt my troost gheven", zie hiervoren III, bl. 2245; — THEODOTUS, *Paradys der gheest. en kerck. lof-sanghen* (1621), 1648, bl. 702—704, „op de wijse: Ick heb de groene straten, etc."; zie hiervoren I, nr. 111, bl. 441.

Melodie. Zie hiervoren de verschillende a. p.

— — — — — — —

690. Wilt ontspringhen, lofsanck singhen.

EERSTE MELODIE.

Wilt ont - sprin-ghen, lof - sanck sin - ghen on - sen Heer' ghe - be - ne-

dijt, want hy doet ons groo - te din- ghen; hier af looft hem met io-

lijt, en wilt u van quaet bedwinghen; sijn wel - daet ghe-dach-tich zijt.

TWEEDE MELODIE.

Wilt ont - sprin-ghen, lof- sanck sin - ghen on - sen Heer' ghe - be - ne-

dijt, want hy doet ons groo - te din -ghen; hier af looft hem met io-

lijt, en wilt u van quaet be -dwin-ghen ; sijn wel-daet ghe -dach -tich zijt.

1. Wilt ontspringhen, lofsanck singhen
onsen Heer' ghebenedijt,
want hy doet ons groote dinghen;
hier af looft hem met iolijt,
en wilt u van quaet bedwinghen;
sijn weldaet ghedachtich zijt.

2. Ingheseten, wildy weten
wat den Heer' ons heeft ghedaen?
Door zijn goetheyt onghemeten
gheeft hy ons zijn lichaem saen
voor een spijse om te eten;
wilt hem weerdelick ontfaen.

3. Proeft u sinnen wel van binnen
eer dat ghy ontfanghen sult
desen grooten schadt der minnen,
die hemel end' aerde vult;
eer dat ghy die sult beghinnen,
spreeckt ootmoedelick u schult.

4. Groot en cleyne, maect u reyne
en trect aen u bruylofts cleyt;
comt ter tafel Godts ghemeyne,
aensiet wat daer is bereyt:
Godts lichaem en bloet certeyne,
alsoo hy ons selve seyt.

5. Dese spijse groot van prijse,
liefd' in onse sielen straelt;
wt des hemels paradijse
is hy voor ons neer ghedaelt;
looft hem, met d'engelsche wijse,
van dees spijse onghefaelt.

6. Glorie, lof, hoocheyt, eere,
sy die hooghe triniteyt,
die ons arme menschen teere
dese spijse heeft bereyt;
u loven wy, onsen Heere,
nu en inder eeuwicheyt.

6, 1. *Glorie*, drie syllaben.

Tekst. *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 102, „op de wijse: alsoot beghint", tekst hierboven; — *Ib.*, uitg. Antw. 1617, bl. 97, zelfde wijsaanduiding; — *Het Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, nr. 53, bl. 109, op de wijse: „Komt nu ter stacy iubilacy . sonder aldaer ghemerckte nemen op den 3. ende 4. reghel / die den toon van den 1. ende 2. repeteren"; — *Catholijck sanckboeck* (later verschenen als *Gheest. harmonie*), Embrick (1620), exemplaar zonder titelblad 1633 (?), nr. 75, bl. 105, zonder wijsaanduiding; — THEODOTUS, *Het Paradys der gheest. en kerck. lofsanghen* (1621), uitg. Antw. 1648, bl. 283; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 220, bl. 469, eerste strophe, naar *Het prieel*, enz., uitg. Antw. 1630.

Aangeh. in *Den blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 156, en *Den gheestelycken speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 154, voor: „Seght, ghetrouwe knecht des Heeren".

Melodie I. *Het prieel*, enz., 1609, t. a. p.; — **II.** *Het prieel*, enz., 1617; — THEODOTUS, t. a. p., „op de voorgaende wijse", n. op de wijs van het lied: „Maeckt uw' tonghen // versch ontspronghen", dat, bl. 278, op zijne beurt tot wijsaanduiding heeft: „Pangue lingua, *ofte*: Wilt ontspringhen"; — WILLEMS, t. a. p.

Het prieel, enz. 1609, bl. 136, bevat daarenboven „op de wyse alsoot beghint", eene variatie van II, die men ook aantreft bij STALPAERT, *Extractum catholicum*, 1631, bl. 267, voor: „Heer genade! mijn misdaden"; en ID. *Gulde-iaers feest daeghen*, 1635, bl. 418, „stem: als 't begint" voor: Wilt u wat pijnen; — aangeh. aldaar bl. 1017, voor: „Doet geworden / ons Bernarde!" Uit deze variatie spruit, dat de melodie II reeds vóór 1617 was bekend.

691. Waer toe dogh maeckt u mondeken reyn.

„Waer toe dogh maeckt u mon-de-ken reyn, mijn lief, nu zulc be-drijf? En waer toe dogh u han-de-kens cleyn duy-me-len al-soo stijf op het al-bas-ter van mijn borst? Soud' het wel sijn, peys' ick, van dorst?

1. „Waer toe dogh maeckt u mondeken reyn,
   mijn lief, nu zulc bedrijf?
 En waer toe dogh u handekens cleyn
   duymelen alsoo stijf
   op het albaster van mijn borst?
   Soud' het wel sijn, peys' ick, van dorst?

2. „Maer of't daerom noch waere ghedaen,
   ghy weet wel dat een maeghd,
 hoe rijp, hoe rond, haer boesemkens staen,
   gheen melck of sponn' en draeghd;
   hoe kan ick gheven dan de bust,
   die nooynt en wist van 's weerelts lust?

3. „Nu dan, o liefste mondeken root,
   nu dan, o lipkens soet,
 en doet niet meer alsulck eenen noot,
   want 't is verloren moet;
   't is al om niet dat ghy dogh reckt,
   't is al om niet dat ghy dogh treckt.

4. „Neen, neen, mijn lieveken, neen, comt aen,
   ten is u maer gheproeft;
 neen, mondeken, comt, wilt u versaen,
   ghy weet wat u behoeft;
   ghy weet dogh wel hoe dat al gaet,
   ghy weet hoe 't met u moeder staet.

5. „Ghy weet dat zy is vrouw' ende maeghd;
   ghy weet dat zy alleen
 voor u twee volle boesemkens draeghd;
   ghy weet, dat anders gheen,
   o grooten God van desen al,
   beter u op-coesteren zal".

2, 4. *sponn'*, *sponne*, *spon* = speen, borsttepel. — 2, 5. *bust* = borst. — 4, 2. = het is maar om u op de proef te stellen.

Tekst en melodie. IUSTUS DE HARDUYN, *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt, 1620, bl. 22, „Maria tot haer suygende kindeken", hierboven weergegeven; — *Den gheest. nachtegael*, Antw. 1634, I, 202; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, nr. 192, bl. 423. — Aangeh. door M. VERKEST, *Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven*, 1903, bl. 94, die het stuk noemt een „naïef en gemoedelijk gedicht, waarin Maria zich aanstelt als eene jonge eenvoudige moeder, zonder ondervinding, zelfs niet wetend hoe den Kleine te sussen." — Over I. de Harduyn, zie hiervoren III, nr. 550, bl. 2613—5.

De melodie is ook te vinden: in *Den gheest. nachtegael*, t. a. p.; — bij BOLOGNIKO, *Den gheest. leeuwercker*, Antw. 1645, bl. 101, voor het lied: „Hoe vremt het spel is minnelijck kindt"; in *Evangelische leeuwerck*, Antw. 1682, I, 29, voor het lied: „d' Heer Jesus noch maer oudt twaellef jaer", en bij WILLEMS, t. a. p. — De aanvangsregel: „Waer toe dogh," enz. wordt met eene gansch andere melodie gevonden in *Den boeck der gheesteliicke sanghen* (Bliiden requiem), Antw. 1631, bl. 136, voor: „Liefde en laet gheene traegheydt toe", terwijl in dezelfde verzameling, bl. 72, de zangwijs, met opschrift: „In dulci iubilo", een aanverwanten aanvang heeft (zie hiervoren III, bl. 1851).

FÉTIS, *Histoire générale de la musique*, Paris (1875), bl. 148, haalt bovenstaande zangwijs aan als voorbeeld van een *Vlaamsch* Kerstlied en voegt er bij: „Les chants des Noëls flamands sont tous remarquables par le rhythme qui, dans la plupart, présente un caractère particulier."

De melodie, van Franschen oorsprong, komt reeds voor in *La pieuse alouette*, Valencienne 1619, I, bl. 18, „sur l'air mondain de l'Espagnolle: Je voudroy bien guarir", enz., een lied waarvan wij de eerste strophe laten volgen, naar het Hs. 986[2] van de Gentsche Bibliotheek:

Je voudrois bien guarir le mal que je sens,
mais je ne puis;
ne verrai-je iamais finir tant de pleurs
et tant d'ennuis?
Car la belle qui tient mon cœur,
est toujours plain[e] de rigeur (*sic*).

Ziehier thans de melodie naar de verzameling van 1619:

Be - ny soit sur - tout ce grand Dieu, qui n'ét qu'un En
Que tripl' il soit par tout con - nu d'un cha - cun En
Tri - ni - - - - - té,
U - ni - - - - - té.
Son los, sa gloir' et son hon - neur,
Soit l'u - niq' ob - jet de mon cœur.

692. Een is eene, eenen God alleene.

A.

EERSTE MELODIE.

Een is ee - ne, ee - nen God al - lee - ne, een is God al- leen, en dat ge - loo - ven wy.

TWEEDE MELODIE.

Een is ee - ne, ee - nen God al - lee - ne, op den berg van Sy - na - ï, Hee - re Je - sum Chris - tum dat ge - loo - ven wy.

DERDE MELODIE.

Een is ee - ne, ee - nen God al - lee - ne, Je - sum Chris - tum g'loo - ven wy.

1. Een is eene,
eenen God alleene,
een is God alleen,
en dat gelooven wij.

2. Twee, is twee,
twee testamenten;
eenen God alleene,
een is God alleen,
en dat gelooven wij.

3. Drie is drie,
drie patriarchen;
twee testamenten,
eenen God alleene, enz.

4. Vier is viere,
vier evangelisten;
drie patriarchen, enz.
eenen God alleene, enz.

5. Vyf is vyve,
vyf boeken van Moyses;
vier evangelisten, enz.
eenen God alleene, enz.

6. Zes is zesse,
zes kruiken van Canaä;
vyf boeken van Moyses, enz.
eenen God alleene, enz.

7. Zeven is zeven,
zeven sakramenten;
zes kruiken van Canaä, enz.
eenen God alleene, enz.

8. Acht is achte,
acht zaligheden,
zeven sakramenten, enz.
eenen God alleene, enz.

9. Negen is negen,
negen kooren der engelen;
acht zaligheden, enz.
eenen God alleene, enz.

10. Tien is tiene,
tien geboden Gods;
negen kooren der engelen, enz.
eenen God alleene, enz.

11. Elf is elve,
elf duyst maegdetjes;
tien geboden Gods, enz.
eenen God alleene, euz.

12. Twaelf is twaelve,
twaelf apostelen,
elf duyst maegdetjes,
tien geboden Gods,
negen kooren der engelen,
acht zaligheden,
zeven sakramenten,
zes kruiken van Canaä,
vyf boeken van Moyses,
vier evangelisten,
drie patriarchen,
twee testamenten,
eenen God alleene,
een is God alleen,
en dat gelooven wy.

2, 1. *is twee*, lees: is tweë. — 3, 1. *is drie*, lees: is drië.

Tekst. A. De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 43, bl. 129: „De twaelf getallen". Dit lied, ten tijde van d. C. nog heel Fransch-Vlaanderen door bekend, is eene Nederlandsche lezing — aanverwante liederen bestaan bij de meeste Europeesche volkeren — van een Latijnsch lied: „Dic mihi, quid unus?" Dit laatste zou, volgens Hersart de la Villemarqué, *Barzaz-Breiz, Chants populaires de la Bretagne* (1839), 9e édit. Paris 1903, bl. 1, eene omwerking zijn, in christelijken zin, van een door den verzamelaar opgevangen heidensch stuk: *Ar Rannou* („Les séries ou le Druide et l'enfant") in „dialecte de Cornouaille", eene samenspraak tusschen een Druïde als leermeester optredend en een kind. Als bron van den door hem medegedeelden Latijnschen tekst, wordt door de la V.

aangehaald een „Recueil de cantiques bretons du moyen-âge", opnieuw uitgegeven in 1650 door Tanguy Guéguen, priester, en eene vollediger lezing (door d. C., t. a. p., herdrukt), hem verschaft door den abbé Henry. — „A quoi attribuer la présence de ce chant dans nos contrées", vraagt d. C., die het Bretoensch lied tracht in verband te brengen met het Nederlandsche, „sinon à des circonstances analogues à celles qui sont signalées par M. de la Villemarqué. Il est probable qu'en Flandre, comme en Bretagne, on aura eu à combattre des influences druidiques qui avaient survécu à l'expulsion des Gaulois et après l'invasion des peuples du Nord."

Prof. J. Vercoullie deed me opmerken, dat de *Ar Rannou* hem apocryphe toeschenen en de besluiten, door Hersart de la Villemarqué er uit afgeleid, onjuist.

Immers het is a priori niet mogelijk, meent prof. Vercoullie, dat Oud-Keltische Druïdische formules ons zouden overgeleverd zijn als een modern Bretoensch gedicht. Daarbij de inhoud zelf van dit gedicht is zoo gezocht en zoo gewrongen, dat hij rechtstreeks op een auteur wijst, die alleen van hooren zeggen iets van zijn stof kent (1).

Om historische redenen ook kan het gedicht niet Druïdisch zijn. De Armorische Kelten zijn tusschen de 5de en 7de eeuw uit Engeland gekomen en van Gallisch Keltisch is in Fransch Brittanje niets meer over (cf. WINDISCH in GRÖBER's *Grundriss der Rom. Philol.*, I, 284 en 298). Hun taal is zuiver Engelsch-Keltisch; ook hun oudste historische overleveringen (hoofdmannen, bisschoppen, enz.) zijn Engelsch; de Engelsche Kelten waren reeds Christenen vóór de uitwijking, en eer de uitwijking was voltrokken, waren de bewoners van heel Armorica het ook. Dus kunnen de tegenwoordige barden niet, zooals Hersart d. l. V. (*Barzaz-Breiz*, bl. XIII) aanneemt, de nakomelingen zijn der voorchristelijke barden van Gallië. Maar in Cornwales, evenals in 't land van Wales, bestond eene litteraire overlevering, en zoo gebeurde het al eens dat moderne barden hun moderne onderwerpen in verband trachtten te brengen met hun verleden, b. v. in dit geval er een Druïdisch tintje aan gaven.

Aanverwante teksten: *a*) POL DE MONT, in *Volkskunde*, Gent, I (1888), bl. 13: „Nieuwjaarlied van de X getallen", aangeteekend te Baal bij Aarschot, zonder wijsaanduiding; — J. CORNELISSEN, *Revue des traditions populaires*, Paris, XIII (1898), bl. 503, met Fransche vertaling, insgelijks zonder wijsaanduiding; — *b*) *'t Daghet*, Hasselt III, 5de jaarg. (1889), bl. 21, „Oudejaarsavond-liëken uit Beverloo", met eene variante uit Sint-Antonius-Brecht; — *Rond den heerd*, Brugge I (1866), bl. 367, nagenoeg dezelfde lezing, buiten den aanvang: „Twaalf apostelen // elf duizend maagden" (Sinte Ursula en hare gezellinnen, martelaressen te Keulen in 453); — *c*) *'t Daghet*, Hasselt III, 6de jaarg. (1890), bl. 160, onder de liederen in de streek van Tessenderloo, daags voor nieuwjaarsdag aan de deuren gezongen; — *d*) J. BOLS, *Honderd oude Vl. liederen*, 1897, nr. 49, bl. 103, met de melodie, gezongen in de omstreken van

---

(1) N. QUELLIEN, *Chansons et danses des Bretons*, wijst de Barzaz-Breiz aan als een „recueil si contesté", en J. LOTH, *Chrestomathie bretonne*, zegt dat men ze niet mag beschouwen als een „recueil de chants populaires", en voegt er bij: „Ces chants se partagent en trois catégories: les *chants inventés* ou à peu près (je ne dis pas par M. de la Villemarqué) — les chants démarqués — et les chants arrangés. Parmi les premiers, on peut citer *les séries* en grande partie", etc.

Diest, en varianten van dezelve uit Westerloo, Alsemberg en Hoevenen; — ARN. JOOS, *Waasch idioticon,* 1904, bl. 401, lezing zich bij de laatstgenoemde aansluitend.

Melodie. De drie zangwijzen hierboven zijn medegedeeld naar de Coussemaker, die voor de eerste de plaats niet aanduidt waar zij gezongen werd, de tweede als eene variante uit het kanton van Wormhout geeft, en de derde als eene variante uit het kanton van Burburg.

B.

Een geloove van Christus verheven.
Abram die sprak Jacob (*sic*) mede
op den berg van Sionede,
op den dag van hede.
De Heere God leeft, die alles geeft,
die hemel en aarde geschapen heeft,
die 't drinken voor ons geschonken heeft,
die uit den bitteren kelk gedronken heeft.
Twee steenen tafels van Mozes geschreven.
Drij heilige Patriarchen.
Vier heilige Evangelisten.
Vijf bloedige wonden Christi.
Zes kruikjes gevuld met water en wijn;
de Heer heeft ze veranderd in koelen wijn
als God naar de bruiloft ging,
naar de bruiloft van Canna in Gallilei,
waar Jezus zijn eerste mirakeltje deed.
't Eerste mirakeltje dat God deed,
't was op *Rigoors* kasteeltje,
waar Mozes zijn tien geboden ontving.
Zeven gaven van God den Heiligen Geest,
God verleene ons gratie allermeest.
Acht zaligheden.
Negen chooren der engelen.
Tien geboden des Heeren.
Elf duizend maagden.
Twaalf ons' Heerens apostels.
Dertien kinderen van Israël.
Veertien, de purperrok.
Vijftien mysteriën.
Zestien, 't laatste avondmaal.
Zeventien knechten die 't kruis oprechten.
Achttien duizend soldaten.
Negentien, de teerlingen.

Twintig, de doek van Veronica.
Een-en-twintig . . . . . .
Twee-en-twintig . . . . .
Drij-en-twintig . . . . . .
Vier-en-twintig mannen in 't harnas.
Vijf-en-twintig, 't heilig graf.

Tekst. B. LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, bl. 260, „Les nombres" (Van de getallen) deel uitmakende van de „tellingen", onder het zingen waarvan de kantwerksters hunne maliën telden. De uitgevers treden in eenige bijzonderheden over de wijze waarop dit stuk werd uitgevoerd. Zoowel als voor de overige door hen uitgegeven tellingen, werd hier gebruik gemaakt van de reciteerende formule, welke o. a. diende voor het lied van „Mi Adel en hir Alewijn" (zie I, nr. 7, bl. 48 hiervoren). Juist onder het bespreken van de melodie van het voornoemde Druïdenlied, en na vastgesteld te hebben, dat zonder eenigen twijfel het recitatief de oudste vorm van den zang, ja van de muziek zelve is, wijst OSKAR FLEISSCHER, *Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft*, Leipzig, III (1902), bl. 185 vlg., op den hoogen ouderdom van dergelijke gereciteerde stukken.

Bij L. en F., bl. 261—2, treft men nog twee andere liederen „van de getallen" aan: „Dertien broon in een schapra", en „Een doorntje getrokken uit Jesutjes kroontje". Van het eerste dier stukken bestaat eene aanverwante Engelsche lezing voorkomende bij J. O. HALLIWELL, *The nursery rhymes of England*.

In *De(n) Amsterdammer* van 25 September 1904, deelt N. VAN HICHTUM, onder den titel: „Een héél oud lied", een fragment mede met aanvang: „Een is onze wet", dat zich aansluit bij een door ERK u. BÖHME vermeld „oud-Hebreeuwsch paaschlied, waarin, in plaats van 12, zooals in de meeste andere vormen, *dertien* heilige getallen voorkomen." Het lied waarvan dit fragment deel uitmaakt, werd vroeger op verschillende dorpen „achter Dokkum" gezongen. Dezelfde schrijver doet ook den tekst eener variante van A kennen, hem voorgezongen door een oud vrouwtje uit Alkmaar. — Van een bij de Joden gebruikelijk lied van de heilige *dertien* getallen, ontstaan uit een oud-Hebreeuwsch reeds in de *Haggada* voorkomend Paaschlied, vindt men de Duitsche vertaling bij ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 2132, bl. 829. Duitsche lezingen van „Die zwölf heiligen Zahlen" komen voor bij laatstgenoemde schrijvers, t. a. p., bl. 825 vlg., die van het hier besproken lied mede bronnen aanduiden voor Denemarken, Frankrijk, Italië, Wendenland, Moravië en Nieuw-Griekenland.

Hiervoren II, nr. 314, bl. 1119, zagen wij een wereldlijk lied „van de twaalf getallen", nl. het lied: „'k Nemen uyt het glazeken een", door Dr. G. Kalff als eene parodie van „Een is eene" aangezien.

Volgens Dr. J. BOLTE, *Eine geistliche Auslegung des Kartenspiels*, in Zeitschrift des Vereins für Volkskunde in Berlin, 1901, bl. 376—406, en 1903, bl. 84—88, die, ERK u. BÖHME's aanteekeningen op vele punten verbeterend en volledigend, eene uitgebreide studie wijdt aan: „Die Deutungen der Zahlenreihe 1—12", is de oor-

sprong van den Latijnschen tekst: „Dic mihi quid est unus", die „im mittelalterlichen Gottesdienste Verwendung gefunden zu haben scheint", nog niet uit te maken; echter berust die tekst op de kristelijke symboliek der getallen, die reeds in de V^de^ eeuw bij den Bisschop Eucherius van Lyon wordt gevonden, in zijne geestelijke uitleggingen van bijbelsche woorden en begrippen. — Deze tekst gaf o. a. aanleiding in den aanvang der XVIII^de^ eeuw tot eene parodie, een studentenlied, onder den titel „Horae", met aanvang: „O lector lectorum, dic mihi: quid est unus? Unus est oeconomus, qui regnat super ancillas in culina nostra" (zie Bolte, t. a. p., bl. 395; Erk u. Böhme, t. a. p., bl. 831).

L. A. Bourgault—Ducoudray, *Mélodies populaires de Basse-Bretagne*, Paris 1885, bl. 104, deelt een getallen-lied mede: „Les commandements de Dieu" (de Tien geboden).

Tot de liederen „van de getallen" of „opeenstapelende" liederen, ook bij de Franschen onder den naam van „randonnées" bekend, behooren: *a*) „Christene menschen al (Het geestelyk uer-slag), stemme: Ik drink den nieuwen most" (voor de melodie zie hiervoren II, nr. 313, bl. 1108), te vinden onder nr. 20 van de losse bladen gedrukt o. het eerste kwart der XIX^de^ eeuw te Gent, bij Van Paemel, en onder nr. 6 van de losse bladen omstreeks denzelfden tijd gedrukt te Antwerpen, bij J. Thys. In de tweede strophe leest men:

Slaet de klok een, peyst wel,
eenen hemel, een' hell',
ook eenen God, Schepper van al dat leeft,
een maegd, die den Zoone Gods gebaert heeft,
een aerde, een zee, een dal, enz.

b) „Schoon het natuerlyk kaartspel (Christelyk en stichtbaer liedeken van het kaert-spel, of den uytleg van het natuerlyk Piquetspel door eene[n] Duytschen soldaet), stemme: Moet ik nog lang op schildwaght staen", los blad 34 van Van Paemel, lied waarvan men bij denzelfden, los blad nr. 80, eene tweede bewerking vindt, met aanvang: „Eenen duytschen soldaet g'heel kloek", voorgedragen op dezelfde wijs.

Eene variante van deze tweede bewerking is te vinden met de melodie, bij J. Bols, t. a. p., nr. 50, bl. 109.

Voor den tekst en de melodie: „Moet ik nog lang", zie *Nieuw lb. genaemd Het brabands nachtegaelken*, Gent I. C. van Paemel, z. j., bl. 21, aanvang en stemme: „Hoe moet ik hier op schildwagt staen", en Lootens et Feys, t. a. p., nr. 101, bl. 193; — *c*) „Komt hier lief-hebbers van de kaert", in *Nieuw lb. genaemt den vogel Phenix*, Duynkercke, E. Laurenz, z. j., geest. goedk. 1717, bl. 8, aangehaald door J. Bols, t. a. p., bl. 116. Dit lied beslaat zeventien strophen en is getiteld: „Geestelijck tydt-verdryf, of het Kaerte-spel der Godt-minnende zielen, vol wondere en seer schoone hemelsche meditatien". — „Stemme: O Hollandt schoon, gy leeft in vrê" (zie hiervoren III, nr. 679, bl. 2622: „Hoort, vrienden, luystert naer dit lied"). Het vangt aan:

Komt hier lief-hebbers van de kaert,
komt hier dit kaert-spel speelen;
soo jonck als oudt weest niet vervaert,
laet het u niet vervelen;
maer die wilt mede spelen gaen,
moeten eerst wel den troef verstaen,
en oock met Godt beginnen;
die verliest, die sal winnen.

Voor de bij andere volkeren bestaande lezingen, zie Dr. J. Bolte, t. a. p.

Van Pater Fr. Joseph van de H. Barbara, „Carmelit Discals", bestaat een lijvig boek getiteld: *Het geestelyck kaert-spel met herten-troef, oft het spel der Liefde*, 3de uitg., Antw., z. j., geest. goedk. 1666.

— ——— ——— ——

693. In den hemel is eenen dans.

In den he - mel is ee - nen dans; al - le - lu - i - a! Daer

dan - sen all' de maeg - de - kens. *Be - ne - di - ca - mus Do - mi-*

no, al - le - lu - i - a, al - le - lu - i - a! 't Is voor A - me - li-

a; al - le - lu - i - a! Wy dan - sen naer de maeg - de-kens. *Be - ne - di-*

ca - mus Do - mi - no, al - le - lu - i - a, al - le - lu - i - a!

1. In den hemel is eenen dans;
alleluia!
Daer dansen all' de maegdekens.
Benedicamus Domino,
alleluia, alleluia!

2. 't Is voor Amelia;
alleluia!
Wy dansen naer de maegdekens.
Benedicamus Domino,
alleluia, alleluia!

Tekst en melodie. De Coussemaker, *Chansons populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 35, bl. 100, „Dans der maegdekens". De uitgever hoorde het lied in 1840 te Belle zingen. Wat hij dienaangaande doet kennen, wordt door Dr. G. Kalff, *Het lied in de M. E.*, bl. 523, aldus weergegeven:

„Wanneer een jong meisje gestorven was, werd haar lijk door hare vroegere speelnootjes eerst naar de kerk en vervolgens naar het kerkhof gedragen. Was de plechtigheid afgeloopen en de kist in de groeve neergelaten, dan keerden al de meisjes, met eene hand het lijkkleed vasthoudende, naar de kerk terug, terwijl zij den „Dans der Maechdekens" zongen met eene warmte, met eene opheffing, en op een toon, waarvan men zich bezwaarlijk eene voorstelling kan maken, als men het niet gehoord heeft... Moet men er eene Druïdische of Scandinavische herinnering in zien, of hebben wij hierin een spoor van oude Germaansche gebruiken over? Het schijnt ons moeilijk op deze vragen een beslissend antwoord te geven. Maar dit is zeker, dat de gewoonte om op de kerkhoven te spelen en te dansen, die ten tijde van Karel den Groote reeds zeer verbreid was en waartegen de wereldlijke en de geestelijke overheid meermalen hunne stem verhieven, gedurende het geheele tijdperk der middeneeuwen in zwang bleef. Het Vlaamsche gebruik, dat wij beschreven hebben, was misschien slechts een maatregel van de geestelijkheid; misschien wilde zij de geloovigen afhouden van die afkeurenswaardige spelen en dansen door er een godsdienstig karakter aan te geven."

Böhme, *Gesch. des Tanzes in Deutschland*, 1886, I, bl. 10, wijdt een woord aan het oude gebruik der Germanen, des nachts op de graven der dooden liederen te zingen waarmede zij meenden de booze geesten te verdrijven, en haalt het verbod aan van Leo IV, in den aanvang der IX^de^ eeuw, zich tot de Bisschoppen richtend: „carmina diabolica, quae nocturnis horis super mortuos vulgus facere solet, et cachinnos quos exercet, sub contestatione Dei omni potentis vitate". — Zie mede De Coussemaker, *Histoire de l'harmonie au moyen age*, 1852, bl. 81—82; — Charles Nisard, *Des chansons populaires*, 1867, I, 9, waar wordt aangehaald St. Augustinus, Sermo CCCXI, 5, uitvarend tegen de *cantica nefaria*, die door het volk, al dansende en springende, tot zelfs op het graf der heiligen werden gezongen, en F. A. Gevaert, *La mélopée antique*, 1895, bl. 412: „Textes relatifs à la musique profane depuis le VI[e] siècle jusqu'au XI[e]".

Dr. K. is van meening, dat de gissingen van d. C. waarheid bevatten en haalt tot bewijs verschillende passages van geestelijke liederen aan; zie „Die aldersoetste Iesus" (hiervoren III, bl. 2260), str. 6; — „O ghi die Jesus wijngaert plant" (hiervoren III, bl. 2265 vlg.), A, str. 25; B, str. 9; C, str. 14, en „Die werelt hielt mi in haer ghewout" (hiervoren III, bl. 2421), str. 15.

Hiervoren II, bl. 1394, zagen wij, dat het lied: „Jofvrouw, bewaert uw purperen lint", door Dr. K. als een fragment van den „Dans der maechdekens" wordt beschouwd. — De dans van Jezus met zijne maagden wordt in twee exempelen (verhalen in proza met stichtelijke of moraliseerende strekking) besproken door C. G. N. de Vooys, *Middelnederlandsche legenden en exempelen*, 's-Grav. 1900, bl. 308.
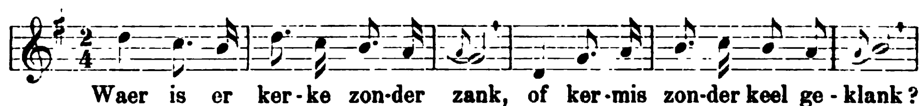
Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geest. lied in de Nederlanden voor de Hervorming*,
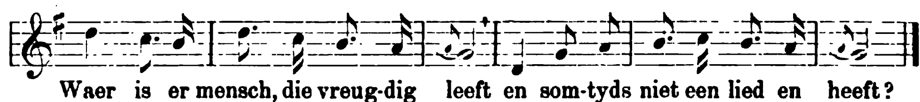
Rott. 1906, bl. 320 vlg., t. p. waar door hem „O ghy, die Ihesus", enz. wordt besproken, wijst er op hoe die „geheel decoratieve hemel, verblindend van licht, een en al goud en edelgesteenten, vervuld van snarenspel, zang en dans", groote overeenkomst heeft met het Nieuwe Jeruzalem der Openbaring.

Het in den tweeden regel als refrein voorkomende „Alleluia", in zijn oorsprong een kerkelijk refrein dat, zoowel als het „Kyrie eleison", spoedig tot het volk overging, versterkt Dr. K. in zijne opvatting. Over deze „roepen", zie hiervoren II, bl. 1483.

———

694. Waer is er kerke zonder zank.





1. Waer is er kerke zonder zank,
of kermis zonder keel geklank?
Waer is er mensch, die vreugdig leeft
en somtyds niet een lied en heeft?

2. Wanneer de vreugd den mensche dwinkt,
men hoort straks dat de keele klinkt;
den zank is teeken van de vreugd,
en is ook moeder van veel deugd.

3. Zingt nu dan eens een geestig lied,
en zorgt van daeg voor morgen niet;
die kleyne zorge maeken groot,
die leven, maar erger als dood.

4. Een treurig mensch is vol verdriet,
een treurig mensch en deugd doch niet;
wat is het dat den treurder doet
als te verteeren vleesch en bloed.

5. Looft God en doet uw werk verblyd,
en met een lied gebenedyd
den Heer, die 't al beschikken moet,
en al naer zynen wille doet.

6. Wel menschen, hebt gy wel gezien,
dat naer uw schikken zal geschiên?
Dus looft den Heer met zank en spel,
zyt vreugdig en doet altyd wel.

3, 1. *nu* bijgev. naar d. C. — 4, 4. *te* bijgev. naar d. C.

Tekst. P. Cauwe, *Het geestelyk opeelken* (Duynkerke 1696), Brugge, z. j., c. 1820, bl. 39, „Geest-verlichtende lied. Stemme: Het was een herder vroeg opgestaan. *(ofte)* Laestmael lag ik in fantazy. *(ofte)* Ik voele dat myn herte leeft" (voor dit laatste lied zie hiervoren III, nr. 658, bl. 2534), tekst hierboven weergegeven; — De Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 38, bl. 111, zonder bronaanduiding, doch overgenomen van P. Cauwe, van wien ook uitgaan de hiervoren III, nr. 505, bl. 1955 en nr. 522, bl. 2017, medegedeelde liederen: „Herders, brengt melk en zoetigheyd", en „Joseph, Jesus voeder".

Melodie. D. C., t. a. p.

---

695. Komt hier menschen wys beraen.

Komt hier men-schen wys be - raen, en wilt in den lust-hof gaen, en wilt

in den lusthof gaen en Car - me-lis berg op- treden; daer staen bloemkens zoet van

ze-den; in Car - me - lis zoe - te dal, daer is het te vin - den al.

1. Komt hier menschen wys beraen,
en wilt in den lusthof gaen
en Carmelis berg optreden;
daer staen bloemkens zoet van zeden;
in Carmelis zoete dal,
daer is het te vinden al.

2. Komt hier, myn beminde bruyt,
daer spruyten veel bloemkens uyt.
Wilt die al te saem vergaeren,
want die aen ons openbaeren;
ziet dat gy die wel vergaert;
plukt vry en geen moeyte en spaert.

3. Plukt de schoonste die daer groeyt;
plukt de beste die daer bloeyt;
plukt de gulden afrikanen;
plukt de leliën wit als zwanen;
plukt genofels goet van geur
en van alderley couleur.

4. Plukt wat van den eglantier;
plukt wat tacxkens van laurier;
plukt, ô ziele, met genugten
van Carmelis zoete vrugten,
die bevryd ons t'allen kant,
zelfs van den helschen vyand.

5. Plukt narcissen, wit van roem;
plukt de gulden zonnebloem;
plukt tulppaenen, akeleyen,
eer dat gy hier komt te scheijen;
ziet dat gy dien schat bewaert,
daerom al geen moeyt en spaert.

6. Elias is de fonteyn
van Carmelis lusthof reyn,
die de bloemkens komt besproeijen
en in liefde te doen groeijen
tot den schepper van de bloem,
Jesus, mynen bruydegom.

7. De fonteyne, die daer sproeyt,
daer uyt melk en honing vloeyt,
uyt Marias borst gezonden,
en uyt Jesus dierbaer wonden:
zoo lang als Carmelis leeft,
zyn sprinkaders altyd geeft.

8. De zonbloemme, die daer staet,
zoo men in den lusthof gaet,
gaet ten hemel op verheven,
zoud 't wel Petrus Thomas wezen,
aertshertog van Gordia
en broeder van Maria?

9. Zoo men in den lusthof gaet,
daer zien ik akeleyen staen.
't Is aen Simon Stok verheven,
die Maria quam te geven
't heylig kleyd en schapulier,
't lost de zielen uyt 't vagevier.

10. Van de bloemkens uyt den hof
krygt den genoffel den lof;
zy is rood in liefde teere
tot Maria en ons Heere.
Corsenus in deugden leeft,
koleur aen genoffels geeft.

11. Zy is wit in zuyverheyd
en blauw in ootmoedigheyd;
zy is rood in liefde teere
tot Maria en ons Heere.
Den genoffel staet geplant
in het hemels vaderlant.

12. Theresia ziet men daer staen
met den vlammenden tulpaen.
Maria kwam die besproeijen
en in liefde te doen groeijen.
Voor haer liefde ende deugd,
zy is nu in 's hemels vreugd.

13. De goudbloemme staet daer by
Magdalena de Pazzi.
Jesus kwam die af te plukken
en van d'aerde zoo te rukken.
Haren wortel is op d'aerd,
zy haer lichaem hier bewaert.

14. Laet ons al de bloemkens zien,
en gaen vliegen met de biën,
en daer uyt zuygen den honing,
om te schenken aen den koning
eenen schoonen honigraet,
die daer in den hemel gaet.

2, 3. t.: *te saeme*. — 7, 3. t.: *is uyt* enz. — 8, 3. t.: *gaet den*.

Str. 1. Op den Carmel of *Dsjebl Mar-Elias*, gebergte in Palestina, werd in 1156 door Berthold van Calabrië, doch naar het gevoelen der monniken door den profeet Elias, de Orde der Carmelieten gesticht. In 1223 werd de Orde als die van Onze-Lieve-Vrouw door paus Honorius III bevestigd. Na de kruistochten door de Saracenen verdreven, hield zij in 1245 te Aylesford in Engeland haar eerste algemeene vergadering en koos Simon Stock tot generaal. — Str. 9. De H. Maria zelve bracht hun het scapulier, dat gedeelte der monnikskleedij, waarvan de eene helft de borst bedekt, de andere over den rug hangt. — Str. 10. Corsenus, l.: Corcini, de naam van een rijk en aanzienlijk Florentijnsch geslacht, waartoe behooren: Andrea Corcini, bisschop van Fiesole (1302 † 1373), heilig verklaard, — Pietro Corcini, bisschop van Florence en cardinaal († 1405), — Amerigo Corcini, de eerste aartsbisschop van Florence (1420), en Lorenzo Corcini (paus Clemens XII), † 1740. — Str. 12. De heilige Theresia in 1515 te Avila in Oud-Castilië geboren, trad aldaar in 1535 in het Carmelieter klooster. Later zocht zij in de door haar verbeterde kloosters der ongeschoeide Carmelieten de Orde in hare oorspronkelijke reinheid te herstellen. Zij overleed in 1582. — Str. 13. De heilige Magdalena van Pazzi, uit een aanzienlijk

Florentijnsch geslacht in 1566 geboren, trad insgelijks in de Orde der Carmelieten. Zij stierf in 1607.

Tekst. VAN PAEMEL, los blad, nr. 32, „Een schoon liedeken van Carmelus-berg. Stemme: gelyk dit begint"; — DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 41, bl. 118, *Carmelis-berg*, hierboven weergegeven.

Melodie. DE COUSSEMAKER, t. a. p. Deze zangwijze herinnert aan het door Händel bewerkte „Air", gevolgd door vijf variatiën, *Suite* voor klavier, verschenen in 1720, bekend onder den naam van „The harmonious blacksmith". o. a. te vinden onder G. F. HÄNDEL's *Werke, Lieferung II, Ausgabe der deutschen Händelgesellschaft*, Leipzig 1859, bl. 36.

Meer dan eens ontleende Händel thema's aan de werken van andere componisten. Vandaar ook, dat de bij uitstek populaire „blacksmith"-melodie werd toegeschreven aan G. CHR. WAGENSEIL (volgens FÉTIS, *Biogr.*, geb. te Weenen in 1688, aldaar gest. in 1779), of aan eenig ander nog minder bekend componist. G. GROVE, *Dictionary of music*, I, 655, op het woord HANDEL, getuigt daarentegen van deze zangwijs: „There was republished at Paris a version of it (air), adapted to words by Clément Marot, which was said to be its original form; but no copy of the air, in any form is extant of an earlier date than the set of „Suites de Pièces" in which it appears; there is, therefore, absolutely nothing to show that it is not the work of Handel."

Latere uitgaven van de melodie zijn te vinden o. a. in *Les plaisirs de la société*, Amst. 1761, IV, bl. 262, zangwijs nr. 166, aangeduid als „air", z. pl. van drukker voor een lied: „Lorsque deux cœurs d'un tendre feu", en in MONET's *Anthologie françoise*, 1765, I, bl. 9 (wellicht de door Grove bedoelde uitgave van Marot's puntdicht): „Plus ne suis ce que j'ay esté"; onder dezen aanvang komt de melodie nog voor in *La clef du caveau*, 4e édit., Brux. nr. 1006. Terecht meent WECKERLIN, *Échos du temps passé*, Paris [1853], I, nr. 12, bl. 24, die, naar Monet, Marot's tekst met de melodie heeft herdrukt, dat deze melodie jonger is dan het in 1537 door Marot vervaardigde puntdicht.

Integendeel zijn de vierstemmige liederen: „Plus ne suis ce que j'ay esté", te vinden in *Sixiesme livre*, Paris, Attaignant, 1539, en in *Huitiesme livre*, gedrukt bij denzelfde, waarschijnlijk in 1540 (EITNER, *Bibliogr.*, 1877, bl. 462 en 645), jonger dan het door Händel gevarieerde lied, en hebben niets gemeens met dit laatste.

Ook in Duitschland is deze zangwijs bekend. Eene variante wordt medegedeeld door J. ZAHN, *Die Mel. der deutschen evang. Kirchenldr.*, IV (1891), bl. 164, nr. 6738, naar Gregor, 1784, voor het lied: „Herz und Herz vereint zusammen", gedicht van Graaf Nik. von Zinzendorf en als reeds voorkomende in „der Handschrift Herrnhaag, nach 1735, zum Lied: „Auf, und in das Herz gegangen". — KOCH, *Geschichte des Kirchenliedes und Kirchengesanges*, 1867—76, V, bl. 612, beweert, dat deze zangwijs van Franschen oorsprong is, van 1558 dagteekent, en in een Engelsch koraalboek overging, nadat ze in 1740 door Händel was benuttigd. Men ziet niet in waarop die bewering berust. Zahn doet overigens opmerken dat Händel's *Suite*, zooals wij zagen, reeds in 1720 het licht zag.

696. O soete bloemtjes van de hoven.

EERSTE MELODIE.

O soe-te bloemtjes van de ho - ven, u zien-de moet ik roe-pen

(1)

uyt: hoe schoon moet zyn den Heer van bo - ven, uyt wien dat al die schoonheyd

spruyt, hoe schoon moet zyn den Heer van boven, uyt wien dat al die schoonheyd spruyt!

De Coussemaker:

(1)

TWEEDE MELODIE.

O soe - te bloem - tjes van de ho - ven, u zien - de

moet ik roe - pen uyt: hoe schoon moet zyn den Heer van

bo - ven, uyt wien dat al die schoon-heyd spruyt, hoe schoon moet

zyn den Heer van bo - ven, uyt wien dat al die schoon-heyd spruyt.

1. O soete bloemtjes van de hoven,
u ziende moet ik roepen uyt:
hoe schoon moet zyn den Heer van boven,
uyt wien dat al die schoonheyd spruyt!

2. De somerbloem, in 's winters dagen,
en vreest geen koude, sneeuw noch wint;
soo moet een vrome ziel haer dragen
als zy haer in bekoring vind.

3. De paeschebloem, mild in het groeijen,
zyn d'eerste giften van de lent;
een kind moet ook in deugden bloeijen
zoo haest het zynen Schepper kent.

4. De lelie pronckt met meer cieraden
als Salomon op zynen troon;
een ziel verciert met Gods genaden
is nog wel duysend mael zoo schoon.

5. De roose, al is zy schoon in weirde,
met regt haer doornens zyn gevreest;
't geluk en al de vreugd van d'eirde
baren veel kwelling aen den geest.

6. Den Africaen, schoon hoog geresen,
in hem word grooten stank gespeurt;
d'hooveirdigheyd wilt vele wesen,
maer stinkt voor God die d'herten keurt.

7. Aurikulaen en gaspilieren
zyn schoon en rieken wonder zoet;
die hun met ware deugd vercieren
stigten hun naesten in het goed.

8. O violette, als ik beseffen
uw schoonheyd leggen plat op d'aerd',
ik leer d'oodmoedigheyd betreffen,
die 't waer geluk en vrede baert.

9. De sonnebloem om glans te ontfangen,
keert haer gestadig naer de son;
dus is tot u, myn ziel verlangen,
o eeuwig ligt, ô vreugdebron!

10. Veel werk betuygt van Christus lyden,
toont ons de passiebloem heel bloot,

op dat wy zouden t'allen tyden
denken op syn bittere dood.

11. Men ziet den aloës maer bloeijen
schier eenen keer in honderd jaer;
die van jonks af in boosheyd groeijen,
ach! hun bekeeringe is zoo raer.

12. De blauwe bloemtjes, schoon van verven,
die schier maer dueren eenen stond,
die leeren, dat ik haest kan sterven,
schoon ik nog frisch ben en gesond.

13. Uwe schoonheyd, o zoete bloemen,
behaegt een ieder mensch die leeft;
maer vele meer is nog te roemen
de schoone lesse die gy geeft.

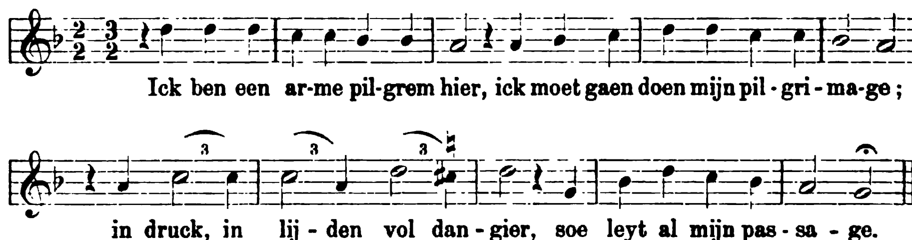
3, 1. *paeschebloeme* = madeliefje. — 6, 1. *Africaen* = tagète étalée *of* petit œillet d'Inde, tagetes patula. — 7, 1. *Aurikulaen* = auricule, primula auricula; *gaspilieren* = œillet barbu *of* bouquet tout fait, dianthus barbatus. — 9, 1. t.: *omglanst 't ontvangen.* — 10, 1. WILLEMS: *Veel werktuigen van.* — 10, 2. *passiebloem* = passiflore, passiflora ceralea. Deze bloemennamen naar E. PAQUE, *De Vlaamsche volksnamen der planten*, Namen 1896. — 13, 3. t.: *veel.*

Tekst. DE COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, 1856, nr. 37, bl. 107, „De bloemtjes", tekst hierboven weergegeven; — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 225, bl. 461, „Bloemenspraek", met deze aanteekening van Snellaert: „Dit lied wordt in de omstreken van Gent gezongen"; — *Rond den heerd*, Brugge, VIII (1873), bl. 63, „stemme: Ah! le cruchon!", zelfde tekst in moderne spelling, met de aanduiding: „oud lied". Vergeleken met de Coussemaker's tekst, volgen de strophen van deze lezing, waarin het tweede en derde vers onder 't zingen herhaald worden, zich op als 1—6, 8, 7, 9—13.

Melodie. I. DE COUSSEMAKER, t. a. p. Deze melodie, alhoewel door d. C. óud genoemd, klimt waarschijnlijk niet veel hooger op dan in de tweede helft der XVIIIde eeuw. De aanvang herinnert aan eene melodie van DALAYRAC: „Vous qui d'amoureuse aventure", uit de opera *Renaud d'Ast* (1787), melodie welke in 1791 tot zangwijs verstrekte aan het republikeinsche lied van ADRIEN SIMON BOYL (gest. 1795): „Veillons au salut de l'Empire" („Empire" in den zin van *vaderland*), lied dat onder het eerste keizerrijk een officieel karakter kreeg (zie WECKERLIN, *La chanson populaire*, Paris 1886, bl. 154 en 166); — **II.** DE COUSSEMAKER, t. a. p. Deze melodie is ontleend aan de Fransche zangwijs: „Avec les jeux dans le village". Zie hiervoren III, nr. 561, bl. 2199, Melodie I: „O Heer, wilt mijn stem verlichten".

De achtregelige zangwijs: „Ah! le cruchon!" of „Que j'enrage d'aimer Nicaise", is te vinden onder nr. 1021 van *La clef du caveau*, 4e édit. Brux. z. j., c. 1830.

697. Ick ben een arme pilgrem hier.



A.

1. Ick ben een arme pilgrem hier,
ick moet gaen doen mijn pilgrimage;
in druck, in lijden vol dangier,
soe leyt al mijn passage.

2. Pilgrems habijt en hooghe schoen
om reysen worden my ghegeven,
om pilgrimagie soo te doen
al naer het eeuwich leven.

3. Versleten heb ik mijn habijt
aen t' nieuw en can ick niet gheraken,
dat is so veel bequamer tijt,
o Heer, wat sal ic maken?

4. Dander zijn voor en ick moet naer,
ick soude gheerne noch wat beyden;
de dood maeckt my den wech soo
dat my verdriet te scheyden. swaer,

5. Met zwaeren aerbeyt en verdriet
ick moet de reyse gaen aenverden;
al mijn gheclach en baet my niet,
och wat sal my ghewerden.

6. De doot die moet mijn leytsman zijn,
sy doet my aen soo groot verseeren;
met haer te reysen doet my pijn,
niemant can weder keeren.

7. Den wech is nauw aen elcken cant,
die ick allene moet passeren;
och, in dat onbekende lant
waer sal ick gaen logeren.

8. Den eersten nacht als ick dan sal
van deser werelt moeten scheyden,
Maria met Gods vrienden al
wille my wel gheleyden.

9. Met t'heylich weerdich Sacrament,
met t'broot des hemels wilt my spijsen,
op dat ick in den lesten ent
in blijschap mach verrijsen.

10. Mocht ic eens soo gheluckig zijn,
dat my Godts engelen gheleyden
deur desen wech, voor Gods aenschijn,
ick sou te liever scheyden.

11. Och Heere Godt, wilt my doch nu
aensien met d'ooghen dijns ghenaden;
al mijn betrouwen staet op u,
en wilt my niet versmaden.

B.

1. „Ick ben een arme pelgrim siet,
ick moet gaen doen mijn pelgrimagie;
in druck, in lyden vol verdriet
soo leyt al mijn passagie."

2. — „Pelgrim, vriendt, hebt goeden moet,
en claget toch niet al soo seere,
den wech die gy nu wandelen moet,
die moet elck mensch passeren."

3. — „Pelgrims habijt en hooge schoen
waren my daer toe aengeven,
om dat ick pelgrinagie soude doen
al na dat eewich leven."

4. — „Hebt gy pelgrims habijt ontfaen,
hooge schoenen om me te reysen,
gy meucht u spoyen om verre te gaen,
gy dorft niet anders peysen."

5. — „Ick heb verloren mijn habijt,
ick en cander niet weer aen geraecken,
dat is den schoonen edelen tijt,
o siel, wat sal ick maecken."

6. — „Hebdy verloren u habijt,
kondy aen geen ander geraecken,
ick rade u, vrint, het is noch tijt,
te bidden en te waecken."

7. — „Mijn geselschap is voor, ick volge naer,
ick sou soo geeren noch wat beyden;
de doot maeckt my den wech soo swaer,
dat my verdriet te scheyden."

8. — „Langer te beyden 't mach niet sijn,
hier en baet suchten noch weenen;
de doot door Godts geboden fijn
dwingt elck mensch van hier te scheyden."

9. — „De doot die moet mijn leytsman sijn,
sijn geselschap vreese ick al soo seere;
met hem te wandelen doet my pijn,
men siet hier niemandt weder keere."

10. — „De doot elck mensch naectelijck vreest,
nochtan en canse niemant ontvlieden;
t'is swaer te scheyden uyt s'werelts foreest,
stelt u hoop op Christus leyden."

11. — „Den wech is nau aen elcken kant,
die ick alleene moet passeren,
als ick sal commen in dander lant,
waer sal ick dan logeren?

12. — „Den laesten nacht als ick gaen sal
van deser weerelt moeten scheyden,
soo blyft my by Heer over al,
Jesus wilt my geleyden."

C.

1. Ik ben een arm pelgrim siet,
ik doe myn pelgrimagie;
maer druck en lyden en verdriet
vind ik op myn passagie.

2. Een pelgrimskleed, en hooge schoen
werd my hiertoe gegeven;
daer meê moet ik myn reize doen
al naer het eeuwich leven.

3. Veel gaen my voor, ik volg hen naer,
ik sou noch geern wat beiden;
de dood maekt my den weg soo swaer,
verdrietich valt my 't scheiden.

4. De wech is naeu aen elken cant,
waer ick deur moet passeren;
ach, als ick come in 't ander lant,
waer sal ick gaen logeren?

5. Geef my op reis toch brood en wyn,
o God, der englen spyzen,
dan zeg ik 't aerdryk zonder pyn,
vaerwel tot myn verryzen.

HACCO.

Hoe! wel gy Christen hond,
wat komt gy dan hier maken?
Ja in myn eygen land,
wat hebt gy hier voor zaken,
dat gy hier dus passeert
zonder tribuyt of tol
te geven nu aen my?
Van gramschap ben ik vol.

PELGRIM.

Ach! genadig heer, laet my voorby passeeren
na de stad van Maestricht, om Sinte Servaes te eeren,
ik doe toch geene schae, ik reys dus door u land,
onder den hemel al rust ik op den zand...

2, 1. t.: *een hooge schoen; schoen,* oud meerv. van *schoe*; nu enkelv. *schoen,* meerv. *schoenen.*

Tekst. A. *Het prieel der gheestelijcke melodie*, Brugghe, 1609, bl. 220, „Vanden pilgrem"; — *Paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 214, „op de wijse alsoo't beghint"; — *Gheesteliick paradiisken der wel-lusticheden* (door GUIL. DE PRATERE S. J.), 6de deel, *Het steen-rotsken*, bl. 42, Antw. 1619; — THEODOTUS, *Het Paradys der geestelijcke en kerckelijke lof-sanghen* (1621), Antw. 1665, bl. 567, „op de wijse: Godt groet u mannen! etc., pag. 199"; — **B.** *Liedekensboek met emblemata*, Hs. nr. 19544, van o. 1635, ter K. Bibliotheek te Brussel, lied nr. 59, op de wijs: „Venus godinne", (zie hiervoren I, bl. 767, eene vijfregelige strophe: „O Venus godinne", enz.) onder den vorm eener tweespraak; misschien wel is de tekst A door inkorting aan B ontleend, want gezongen samenspraken, ook geestelijke, bestonden vanouds.

Dezelfde tekst met vijf strophen vermeerderd, komt voor onder de losse bladen van VAN PAEMEL (Gent), blad 19, „Geestelijken pilgrem of pilgrimagielied. Stemme: van de Miserere", en van J. Thys (Antwerpen), blad nr. 37, zonder wijsaanduiding. Ziehier deze strophen:

13. 't Gebed is eenen leyds-man goet,
Christus en heeft ze noyt verlaeten
al die hem aenbidden met oodmoet,
die mint hy uyt'er maeten.

14. Nu geeft my brood en daernae ook wyn,
geeft my de hemelsche spyzen;
den versten weg die is nu myn,
adieu, tot myn verreyzen.

15. Ontfangt het broot der engelen fyn,
jae, Christus vleesch en bloed vol eere,
want dat moet nu u spyze zyn,
tot dat gy zult weer keeren.

16. Princelyk God, aenziet my nouw
met uw' genadige oogen,
de dood die maekt my zulken grouw,
zy doet alle myn vreugd verdroogen.

17. Oorlof dan pelgrim, goeden vriend,
God den Heer wil u geleyden
en geven gratie by hem verdiend,
als gy van hier zult scheyden.

C. *Het leven van den H. Evermarus*, Tongeren 1887, bl. 29, een werkje dat eene beschrijving van den heilige en van den jaarlijkschen ommegang bevat en nog voorzien is met het Leuvensch „approbatur" van 1627. — Hetzelfde werkje bestaat in het Fransch, onder den titel: *Vie de Saint Evermar*, Tongres, z. j.; — daarnaar:

Baron de Reinsberg-Düringsfeld, *Traditions et légendes de la Belgique*, Brux. 1870, I, bl. 291, hierboven weergegeven; — R. van de Putte, *Oude gebruiken* (Sint Evermar), in *'t Daghet*, Hasselt II (1887—88), bl. 70.

Volgens de legende ging de H. Evermaar, in 671 in Friesland geboren, omstreeks het jaar 700 het graf van den H. Servaas te Maastricht bezoeken. Op dezen tocht werd hij met zijne makkers in het bosch van Rutten door den roover Hacco vermoord. Ter plaatse waar zijne stoffelijke overblijfselen werden gevonden, stichtte men later eene bedevaartkapel. Nog jaarlijks heeft te Rutten, op den eersten Mei, eene bedevaart plaats, een ommegang met spel, waarin de H. Evermaar en zijne gezellen, Hacco en zijne ruiters optreden. Zie verder over de legende eene belangrijke bijdrage van Medard Verkest, *Rutten-Mei*, in Volkskunde, Gent, XIV (1901—02), bl. 54 vlg.

Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 218, bl. 466, geeft de eerste vijf str. van C.

Naar eene aanteekening van Snellaert is Willems' lezing „afgeschreven uit eene liederen-verzameling: Hs. uit de XVII[e] eeuw, behoorende tot de bibliotheek van Van Hulthem, thans in de bibliotheek van Borgonje ingelyfd."

Melodie. *Het prieel*, t. a. p. — Verder, in *Gheest. paradiisken*, t. a. p.; — Theodotus, t. a. p., bl. 199; — Stalpaert, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 191 (variante) voor: „Richardus nam een grauwen rock". — Anders is de melodie „op de wijse: Ick ben een armen pelgrim", te vinden in *Den bliiden requiem*, Antw. 1631, bl. 197.

Aan de welwillendheid van den heer Lebeau, onderwijzer te Rutten, hebben wij de zangwijs te danken, zooals deze nog jaarlijks door de pelgrims, tijdens den ommegang, gezongen wordt:

Ik ben-der ee - nen ar - men pel - grim soet, ic wil gaen

doen een pel - gri - ma - gie, in druk en lij - den vol dan-

gier, noch-tan ik neem cou - ra - gie.

Dat deze melodie in den grond geene andere is dan de zangwijze van 1609, die voorzeker toen niet nieuw was, blijkt vooral uit de cadensen op het slot van elken versregel. Overal vallen die cadensen op denzelfden trap der toonladder; de eerste twee op de bovenseconde, de derde op de bovenquint, de vierde op de tonica. De zang is niet meer zoo eenvoudig als in de vroegere lezing; accidentalen die de tonaliteit storen, en fiorituren zijn er aangewassen. Niettemin is de oude pelgrimszang

na drie eeuwen nog goed te herkennen. Overigens heeft de lezing van 1609 reeds zelve, door bijvoeging van de *cis*, den invloed der moderne tonaliteit ondergaan.

De strophe door tekst C aan *Hacco* in den mond gelegd, wordt niet gezongen, maar wel gedeclameerd. Wat nu de slotstrophe van denzelfden tekst aangaat, ofschoon zij anderen versbouw heeft dan de strophen 1—5, toch wordt zij door *Evermaar* op dezelfde melodie gepast.

Aangehaald als stem bij BREDEROO, *De groote bron der minnen*, Amst. 1622 (uitg. Amst. 1890, bl. 398), voor het lied: „De minne die in mijn hartje leyt", herdrukt door J. H. SCHELTEMA, *Nederlandsche liederen uit vroegeren tijd*, Leiden 1885, bl. 110, met de melodie naar Theodotus, vervolgens in *Nederlandsch volksliederenboek* samengesteld door D. DE LANGE, J. C. M. VAN RIEMSDIJK en Dr. G. KALFF, uitgave van de Maatschappij „Tot nut van 't algemeen", Amst. 1896, nr. 67, bl. 93; — *Het pelgrimken van Kevelaer*... door den Eerw. Pater A. P. (ADRIAEN POIRTERS), Priester der Societeyt Jesu, Kevelaer, z. naam van drukker noch j., geest. goedkeuring 8 Juny 1655, bl. 13, voor: „Komt pellegrims, komt volght my naer", herdrukt o. a. door HOFFMANN v. F., *Niederl. Volksldr.*, 1856, nr. 205, bl. 361; — *'t Geestelijck kruydt-hofken*, Alckmaar, 1664, bl. 18 voor: „Wilt ghy een pelgrims wegh ingaen", en voor meer andere liederen.

De bij Van Paemel aangeduide „Stemme van de Miserere", die niets gemeens heeft met de melodieën hiervoren, is de voor onze oude liederen dikwijls gebruikte melodie van den zesden kerktoon; zie hiervoren III, nr. 545 B, bl. 2144: „Op eenen witten donderdag".

---

698. Adjeu, adjeu, wy scheyden.

A - djeu, a - djeu, wy schey - den, a - djeu, ô Ke - ve - laer;
al trec - ken wy ter hey - den, wy lae - ten 't her-te daer.

A - djeu, ô ma - get soet, die ons be - wae - ren moet, a-

djeu, ô ma - get soet, die ons be - wae-ren moet.

1. Adjeu, adjeu, wy scheyden,
   adjeu, ô Kevelaer;
   al trecken wy ter heyden,
   wy laeten 't herte daer.
   Adjeu, ô maget soet,
   die ons bewaeren moet.

2. Wy sullen ons gesellen,
   als wy zyn weer gekeert,
   tot uwen lof vertellen,
   hoe gy hier wordt ge-eert.
   Adjeu, ô maget soet,
   die ons bewaeren moet.

3. Die aen de Schamber woonen
   en die aen Kempen-lant
   om eer aen u te toonen
   zijn daer gelijcker hant.
   Adjeu, ô maget soet,
   die ons bewaeren moet.

4. Adjeu, adjeu, wy scheyden,
   adjeu dan, Kevelaer;
   adjeu, wy gaen ter heyden,
   maer laeten 't herte daer.
   Adjeu, ô maget soet,
   die ons bewaeren moet.

Tekst. *Het Pelgrimken van Kevelaer* . . . door den Eerw. Pater A. P. (ADRIAAN POIRTERS), Kevelaer, z. j. (geestelijke goedkeuring 1655), bl. 32, met opschrift: *Het Pelgrimken scheydende van Kevelaer beveeldt zich in de bescherminge van de heylige Maget,* „Op de wijse: Wat sal ick gaen beginnen", tekst hierboven weergegeven; — S. THEODOTUS, *Het Paradys der geestelijcke en kerckelijcke lof-sangen,* Antw. 1665, bl. 774, zelfde wijsaanduiding, met bijvoeging dezer strophe, als voorlaatste:

De Maes moet ook belijden,
dat sy siet op de baen
de pelgrims t' allen tijden
soe vlijtigh naer u gaen.
Adieu, o maget soet,
die my bewaren moet.

In *De Kevelaersche devotie*, Kevelaer, z. naam van dr. noch j., bl. 48, vindt men str. 1, 2, 4 van bovenstaande lezing uit *Het pelgrimken*, enz., en als derde strophe:

Die aen de Y-stroom wonen
en die al van Holland,
om eer u aen te tonen,
zijn daer gelijkerhand.
  Adieu, o maget, enz.

Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 217, bl. 464, naar *Geestelijk lusthofken*, Emmerik 1683, bl. 258; zelfde tekst als bij S. Theodotus, buiten deze strophe, bij Willems de vierde:

Wy hebben daer ghelaten
van die sijn boven Rijn,
als ook van die u haten
en die beneden sijn.
  Adieu, enz.

Hoffmann v. F., *Holländische Volksldr.*, 1833, nr. 24, bl. 54, en *Niederländische Volksldr.*, 1856, nr. 206, bl. 362, telkens naar *Een gheestelijck lust-hofken*, Kevelaer 1683, bl. 261.

Kevelaar is een klein vlek in de Pruisische Rijnprovincie, in het district Düsseldorf en in het arrondissement Geldern. Het ontleent zijne vermaardheid aan een wonderdadig Mariabeeld, weshalve duizenden bedevaarders jaarlijks derwaarts trekken (Winkler Prins, *Encyclopædie*). Zooals te lezen staat o. a. in het werkje *Beschrijving van Kevelaer*, enz., Gelder 1792, bl. 14, dagteekent de „opkomst en voortgang der Kevelaersche devotie" van het jaar 1641. — Eene latere beschrijving van denzelfden aard: *De bedevaert te Kevelaer*, door J. H. Krickelberg, pastoor te Kevelaar, uit het Hoogduitsch vertaald, zag het licht te Grave in 1842. — In 1890—91 verscheen te M. Gladbach de eerste jaargang van de „Illustrierte Monatsblätter", getiteld: *Maria-Kevelaer und Muttergottes-Rosen*. — Hoffmann v. F., *Gesammelte Werke*, herausgegeben von Dr. H. Gerstenberg, Berlin, VII (1892), *Mein Leben*, bl. 85, beschrijft den terugkeer van de processie van Kevelaar, dien hij te Keulen zag in 1819, en spreekt over de bedevaarten in het algemeen.

Kevelaar maakte tot in 1559 deel uit van het aartsbisdom Keulen. In dit jaar werden in de naburige Nederlanden de bisdommen heringericht en werd de gansche

landstreek tot dewelke Kevelaar behoorde aan het bisdom Roermond toegekend. Toen Napoleon van Pius VII de oprichting van het bisdom Aken bekwam, werd Kevelaar daarbij gevoegd. Door de pauselijke bulle „De salute animarum" van den 16[den] Juni 1821, verloor Aken zijn bisschopsstoel en maakte Kevelaar met den ganschen Nederrijn van Herdingen af, deel uit van het bisdom Münster in Westfalen, waartoe het nog heden behoort.

Niet alleen door het lied, maar ook door volksprentjes werd O.-L.-V. van Kevelaar gevierd. Op een dergelijk prentje te Turnhout bij Brepols en zoon gedrukt, leest men:

Komt Pelgrims komt met vlijt, wilt deze maget eeren,
Zoo hoort zij uw gebed, eer gy zult weder keeren,
Zy is een voorsprekeres by God voor al te gaer,
Bezoekt dan deze plaats en komt naar Kevelaer.

H. HEINE's (1799—1855) bekend spotgedicht *Die Wallfahrt nach Kevlaar*, werd in 1896 door E. HUMPERDINCK in muziek gebracht.

Melodie. De wijs: „Wat sal ick gaen beghinnen // Maria maghet soet", is de aanvang van een lied geteekend „L. de G. Peyst om d'Ure", met zelfden strophenbouw, insgelijks voorkomende in *Het pelgrimken van Kevelaer*, 1655, bl. 17, en dat, omgekeerd, tot stemaanduiding voert: „Adjeu, adjeu wy scheyden". — In Theodotus' verzameling, bl. 772, heeft het lied „Adjeu" enz. alleen tot opschrift: „Op de wijse alst begint". — In *Den Blijden-wegh tot Bethleem*, Antw. 1645, bl. 170, en in *Den gheestelycken speel-wagen*, Antw. 1671, bl. 166, vindt men voor het lied: „Wat sal ick gaen beginnen // Maria" enz., de stemopgave: „Tousiours toute ma vie etc.", die eene variante van de Wilhelmus-melodie aanduidt (zie hiervoren II, bl. 1640), melodie welke dus insgelijks diende voor het lied: „Adjeu, adjeu wy scheyden". Het lied zal ongeveer geklonken hebben zooals wij het hierboven noteeren. — Naar hetgene ons welwillend medegedeeld werd door den Eerw. Heer H. Roes, doet het lied: „Wat zal ick", enz. zich reeds voor in *Drie vraegh-liedekens*... door H. FREDERICK REYNIERSZ. VAN CRANENBURGH. Met noch eenige andere niewe liedekens door P. FRANCISCUS COSTERUS ... Antw. 1643, sign. C 3 r°, exempl. ter Kon. Bibl. te 's-Gravenhage. Echter is het refrein hier eenigszins verschillend. Volgens laatstgenoemde verzameling werd het lied voorgedragen op de wijs: „Sonatemi un balletto"; de melodie bij VALERIUS, *Neder-landtsche gedenck-clanck*, Haerlem, 1626, bl. 278, voor: „Des hemels licht „ doet ons bericht", en STALPAERT, *Gulde-iaers feest-dagen*, Antw. 1635, bl. 850, voor: „Seraefja, van de maeghden // d'aldersuyverlijckste blom".
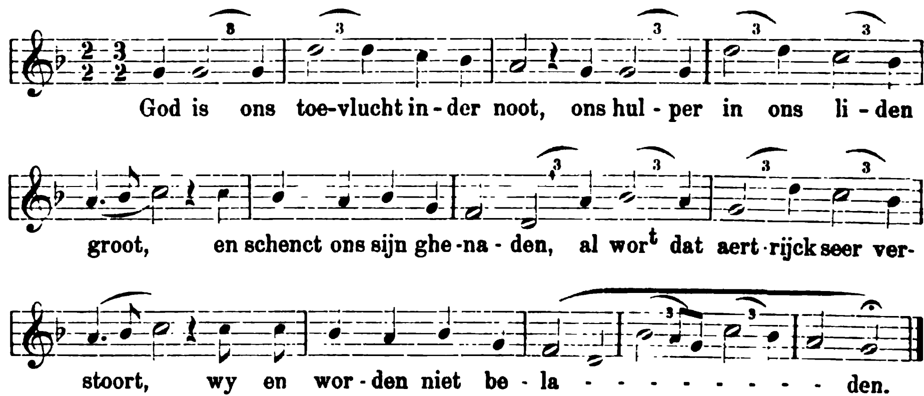
Anderen strophenbouw hebben: „Wat sal ic nu beghinnen / waer sal ic gaen om raet", op de wijs „Hier comen drie licht gheladen / of het gaet op: O mey God danck", „oft op: Wat gaf hi haer te loone", te vinden in *Een dev. eñ prof. boecxken*, 1539, nr. 47, uitg. D. F. SCHEURLEER, bl. 114 (zie hiervoren I, nr. 80, bl. 360, „Hier zyn drie", enz.); — „Wat zal ick gaen beghinnen // ick ben beswaert van binnen", voorkomende in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, tekst bl. 150,

melodie bl. 139; — anderen strophenbouw hebben mede de liederen die zich voordoen in *Den boeck der gheest. sanghen,* (Den blyden requiem) Ghendt 1678. bl. 6, 63. Bl. 133 aldaar vindt men de wijsaanduiding: „Wat sal ick gaen beginnen // Maria maghet soet", voor: „Bloot moet een ziel' van alles wesen."

Van den Eerw. H. Heer Roes vernamen wij insgelijks, dat nog heden varianten van het oude pelgrimslied in Nederland worden gezongen, o. a. in de Nijmeegsche en in de Groningsche processie, doch telkens op eene andere, meer moderne melodie.

---

699. God is ons toevlucht inder noot.



1. God is ons toevlucht inder noot,
ons hulper in ons liden groot,
en schenct ons zijn ghenaden,
al wort dat aertrijck seer verstoort,
wy en worden niet beladen.

2. Al vielen die berghen inder ze,
en werden ghevoert al van haer ste,
al is die zee verbolgen,
nochtans en zijn wy niet vervaert
van die ons hier vervolgen.

3. Die soete stroom, verstaet den sin,
die brengt ons stede blischap in;
God heylicht zijn vercoren
daer toe zijn tabernakel fijn,
want si hem toebehooren.

4. Want Godt die coemt de stadt te baet
vroech smorghens inder dagheraet;
die heydens met haer rijcken
die zijn verstoort; God gaf gheluyt,
dat aertrijck moest beswijcken.

5. God is met ons; hem loeft en danckt
een sulcken God, die ons ontfanct;
coemt, siet zijn groote wercken,
die hi ghedaen heeft op aertrijck;
sijn vrede wilt aenmercken.

6. Den boge end alle wapen fel,
die can hi breken en bernen snel;
verbeydt, en wil aenschouwen:
„ick ben u God; ick sal mijn lof
ter werelt wel behouwen."

7. God, die daer is van grooter cracht,
die blijft bi ons dach ende nacht,
en hi sal ons ontfanghen;
want Jacobs God is hi ghenaemt,
nae hem staet ons verlanghen.

Tekst en **melodie.** *Souterliedekens*, Antw. 1540, Ps. 45, „nae die wise: Het voer een knaepken over Ryn". Zie over de *Souterl.*, de *Inleiding* bl. XIV en aant. I. — WILLEMS, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 226, bl. 474, str. 1, 2, 5, 7; zooals Böhme zegt, is de zangwijs van Ps. 45 bij Willems nauwelijks te herkennen. — Het slot van de melodie moet behoord hebben tot een refrein, dat in den tekst van Ps. 45 niet bewaard werd.

R. VON LILIENCRON, *Die historischen Volksldr. der Deutschen*, Nachtrag, Leipzig, 1869, nr. 105, bl. 91, was de eerste, die de zangwijs van het geestelijk lied: „Kombt her zû mir, spricht Gottes son", c. 1530 door Georg Grüenwald gedicht, in verband bracht met de zangwijs van Ps. 45 en met den „Lindenschmidtton": „Was wöllen wir singen und heben an? das best dass wir gelernet han". Echter had A. KRETZSCHMER, *Deutsche Volksldr.*, Berlin 1840, nr. 10, bl. 12, getracht de wijs van Ps. 45, zonder deze bron aan te duiden, op „Es ist nicht lang, dass es geschah" (Lindenschmidt) te brengen. — Zie mede BÖHME, *Altd. Lb.*, 1877, nr. 376, bl. 461, en ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 246—7, bl. 36 vlg. — Varianten van de geest. melodie bij J. ZAHN, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenldr.*, I (1889), nr. 1708; II (1890), nr. 2496 *a*, *b*, *c*; III (1890), nr. 5837. Zooals we zagen, hiervoren II, bl. 1576, was het oude Duitsche lied van den „Lindenschmidt" zeer waarschijnlijk ten onzent bekend. Immers Dr. G. Kalff vond in *Veelderhande Schriftuerlycke nieuwe liedekens*, enz. vergadert door LENART KLOCK, Utrecht 1593, de wijsaanduiding: „Van den Lindenschmidt".

De melodie van Ps. 45 hoort in de XV^de^ eeuw thuis. De oude vijfregelige strophenbouw waarop de melodie berust, treft men sedert de XV^de^ eeuw in tal van wereldlijke en geestelijke liederen aan; zie Dr. G. KALFF, *Het lied in de M. E.*, bl. 555—6.

---

700. Loeft God den Heer.
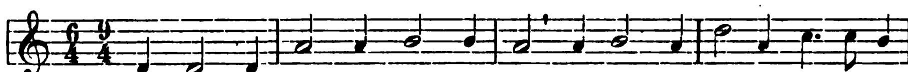
1. Loeft God den Heer,
ghi heydens seer,
groot ende cleyn;
int aertsche pleyn,
ghi alle ghemeyn,
met herten reyn,
loeft hem alleyn.
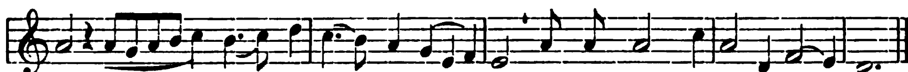
2. Want vast en goet
sijn gracy soet
heeft ons bevaen;
sijn trou vermaen
tot ons ghedaen,
sal niet vergaen,
maer eewich bliven staen.

Tekst en melodie. *Souterliedekens*, Antw. 1540, Ps. 116, „Benedicamus domino alleluya / alleluya / alleluya", hierboven weergegeven; — Willems, *Oude Vl. ldr.*, nr. 225, bl. 473, de melodie gelezen met *c*-sleutel vierde lijn, in plaats van *f*-sleutel derde lijn, met bijvoeging van niet te begrijpen accidentalen. — Over de *Souterliedekens*, zie de *Inleiding*, bl. XIV en aant. I.

De melodie schijnt tot een op den ouden populairen roep: „Benedicamus Domino" (zie hiervoren II, bl. 1483), gebracht danslied te behooren, dat ten minste tot de XVde eeuw opklimt. Vgl. hiervoren III, nr. 693, bl. 2663: „In den hemel is eenen dans".

701. O God, ghy zijt mijn helper fijn.





1. O God, ghy zijt mijn helper fijn,
verlost my van de eeuwighe pijn;
o Heer, wilt my bewaren
voor den draeck met zijne scharen.

2. O God, ghy zijt mijn toeverlaet,
daer alle mijnen sin op staet;
o Heere, wilt my behouwen,
op u staet mijn betrouwen.

3. Mijn verlosser is God alleyn:
maect my van alle sonden reyn,
ende wiltse my doch vergheven
op dat ick mach eeuwelijck leven.

4. Het vleesch doet my so groot gequel,
twederstaet altijt Gods bevel;
o Heere, wilt mijns gedincken,
mijn lichaem wil ick u schincken.

5. Mijn sonden zijn sonder getal,
o Heere, wiltse my vergeven al;
wilt mijn ellende aenschouwen
ende met uwen geest bedouwen.

6. De verleyders quellen my so seer
om my te trecken van Gods leer;
haer en wil ick niet gelooven,
want sy soecken my te verdooven.

7. Mijn vrienden doen my oock vermaen,
dat ick sou mijn gheloof af gaen:
o neen, dat wil ick houwen
totter doot, sonder verflouwen.

8. Doen seyden sy al metter spoet:
„daerom sult ghy inder hellen gloet
dat eeuwige vier beerven,
het Rijcke Gods sult ghy derven."

9. Doen seyde ick haer met coelen moe:
„dit oordeel hoort den Heere toe,
hoe derft ghy dat wtspreken,
het quaet sal hy wel wreken."

10. Doen seyden sy: „ghy snoode beest,
in Audenaerde is noyt gheweest
gheen so quaet gevonden
van sulcke loose gronden."

11. Al versmaet my de werelt quaet,
de Heere is mijn toeverlaet;
ick hope hy sal my stercken
ende crachtich in my wercken.

12. Och broeders ende susters fijn,
laet ons altijt ghedachtich zijn
den Heere der Heyrscharen;
hy sal ons altijt bewaren.

13. Ick bid u al, die hoort dit liet,
en wilt u doch verschricken niet
het cruyce te aenveerden;
God cant ons helpen volheerden.

14. Die dit liedeken heeft ghemaeckt,
by de blinde leyders was sy geraeckt;
sy en brochtense niet ghevanghen,
maer quam van selfs ghegangen.

13, 4. t.: *volheerdich.* — 14, 2. *blinde leyders,* eene gewone uitdrukking in de liederen voor de geestelijken, rechters en dergelijken, in het algemeen voor de „vervolgers" (Dr. WIEDER, t. a. p., bl. 74).

Tekst. *Het tweede lb. van diversche liedekens,* Amst. 1583, bl. 358 r°, „na de wijse: Wel hem, die in Gods vreese staet", hierboven weergegeven. — Aangehaald bij Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens,* 's-Grav. 1900, bl. 74 en *Regist.* nr. 645, met verzending naar *Een nieu lb.* 1562, beschreven bl. 149, waarvan dat van 1583 een herdruk is. — Dit lied komt ook voor, gevoegd bij „Een Testament ghemaeckt by SOETKEN VANDEN HOUTE, het welcke sy binnen Ghendt in Vlaenderen metten doot bevesticht heeft, anno M.D. ende LX. den XXVII Novembris..." eerste uitg. [Amst.] Nic. Biestkens, 1579. Soetken, waarschijnlijk te Oudenaarde geboren, weduwe van Gielis de Meulemeester, die, naar het voornoemde testament, mede den marteldood stierf, woonde te Gent. Zij zou, in deze stad, „ter causen van heresye", uitgevoerd zijn, niet op voormelden datum, maar wel op 14 Augustus 1561, toen zij o. 69 jaar oud was; zie *Bibliotheca belgica,* Gand (1880—90), 1re série, t. XII, H. 148 vlg.

Met het testament van Soetken en het daarbij gevoegde lied, werden meermaals herdrukt het testament van ANNEKEN JANS of ANNEKEN VAN ROTTERDAM en het aan deze toegeschreven lied: „Een groote vreught": *Bibliotheca belgica,* t. a. p. op HOUTE (Soetken vanden), en Dr. S. CRAMER's bewerking van *Het offer des Heeren* (1570), in Bibliotheca reformatoria neerlandica, II, 's-Grav. 1904, bl. 70 vlg. Echter volgens de door Dr. Wieder te Hamburg ontdekte origineele uitgave van Anneken's Testament en lied, verschenen in 1539, door hem beschreven, t. a. p., onder nr. 3, bl. 126, is dit lied niet het algemeen aan haar toegeschreven, door ons hiervoren I, bl. 576 genoemde: „Een groote vreught", maar wel: „Ick hoer die basuine blasen" (Dr. W., bl. 88 en *Regist.* nr. 413). Dit laatste voert tot wijsaanduiding: „Na Oostlandt (of „In Oostlandt", zie hiervoren I, bl. 714) wil ick varen". Het werd herdrukt door PH. WACKERNAGEL, *Lieder der niederl. Reformierten,* 1867, nr. 5, bl. 82, naar *Veelderhande liedekens,* 1569. Volgens eene welwillende mededeeling van Dr. W. is het lied: „Een groote vreught", dat men in de uitgaven van *Het Offer des Heeren* van voor 1570 niet aantreft, ook niet van Anneken Jans, maar van hem die laatstgenoemde verzameling van 1570 uitgaf. Zie nog Dr. W., t. a. p., bl. 106.

Melodie. Het tot wijs aangeduide lied: „Wel hem, die in Gods vreese staet" (Ps. 28) heeft voor schrijver FRANS VAN BOLSWEERT en is te vinden in *Veelderhande liedekens*, 1569, bl. 320. Het werd mede herdrukt door WACKERNAGEL, *Lieder der Niederl. Ref.*, nr. 22, bl. 97, met wijsaanduiding: „Een meysken had een ruyter lief" (zie hiervoren I, nr. 32 B, bl. 183: „Daer had een meisken", enz.), ofschoon de strophenbouw in beide liederen verschilt. Frans van Bolsweert stierf in 1545 te Leeuwarden den marteldood. Zie nog WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, V, nr. 1030, bl. 707, die t. a. p. eene Duitsche navolging geeft, met aanvang: „Wol dem der in Gottes forchtẽ steht // und recht auff seinem wegen geht". — Zelfden aanvang en strophenbouw heeft LUTHER's lied: „Wol dem, der yn Gottes furcht steht // vund der auff seynem wege geht", te vinden o. a. bij WACKERNAGEL, t. a. p., III, nr. 8, bl. 8. Anders is hier de melodie voorkomende in J. WALTHER's *Wittenbergisch geistl. Gesangb.* (1524), in partituur herdrukt door O. KADE, Berlin, 1878, nr. 26, bl. 55. Zie mede ZAHN: *Die Mel. des deutschen evang. Kirchenl.*, I, nr. 298, bl. 82.

De wijs: „Wel hem", enz. wordt o. a. aangeh. in *Veelderh. Schrift. nieuwe liedekens*, Utrecht 1593, bl. 120, voor: „Den tijt is hier, na Schrifts vermaen"; zie nog Dr. WIEDER, t. a. p., *Regist.* nr. 877.

Voor de melodie: „Na (of In) Oostlandt", enz., volgens de *Souterliedekens* 1540, op negenregelige strophe gezongen, evenals „Ick hoer die basuene blasen", zie hiervoren I, nr. 53, bl. 290.

---

702. Comt al van Zuyden en van Oosten.

A.

„Comt al van Zuy-den en van Oos - ten, die met son-den zijn be-

laen; ick sal u wel ver-troos - ten, met mijn vleesch sal ick u ver-saen; ick

ben de fon-tey-ne ver-he-ven, die dorst heeft, die co - me naer; die daer wt

drinckt, sal ee-wich le - - ven," spreect Chris-tus int o-pen-baer.

1. „Comt al van Zuyden en van Oosten,
die met sonden zijn belaen;
ick sal u wel vertroosten,
met mijn vleesch sal ick u versaen;
ick ben de fonteyne verheven,
die dorst heeft, die come naer;
die daer wt drinckt, sal eewich leven,"
spreect Christus int openbaer.

2. „Ick en ben hier niet gecomen,
o mensche, zijt dies wel vroet,
dat ick u soude verdoemen,
maer verlossen al met mijn bloet;
ick begheer in u herte te weunen,
daer moet geen ander in;
alleen moet ghy op my steunen,
oft ghy en comt niet daer ick bin.

3. „Ick ben de wijnstock wtgesproten,"
spreect Christus, „verstaet mijn woort;
blijft vast in my gesloten,
ghy sult brengen goede vruchten voort;
maer laet ghy u verleyden,
dat ghy menschen troost aensiet,
ghy wort van den wijnstock gescheyden,
al u vruchten sullen doogen niet."

4. Hebt lief, mijn wtvercoren,
die u ter werelt doen quaet;
die u boosheyt leggen vooren,
bidt daer voor, 't is Christus raet;
want hij heeft selve gesproken
aen den cruyce met luyder stem:
„och Vader, latet niet zijn gewroken,
ick bidde vergevet hen!

5. „En vreest niet al te samen;
mijn woort voor de werelt belijt,
of ic sal u beschamen
voor mijnen Vader gebenedijt;
aldus en wilt niet vreesen,
maer strijt met herten vro;
laet den knecht gelijck den meester wesen,
het belieft den Vader alsoo.
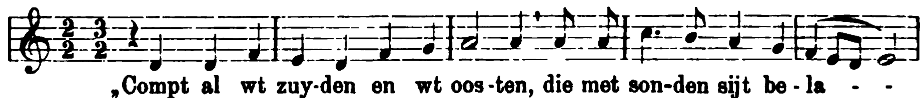
6. „Ick ben een goet herder wt der maten,
ic ga mijn schaepkens veur;
ick begeer mijn leven daer voor te laten,
ick ben de rechter deur;
en laet u niet verleyden
van die daer buyten der deuren passeert:
het zijn dieven en moordenaers beyde,"
spreect Christus, so hy ons leert.
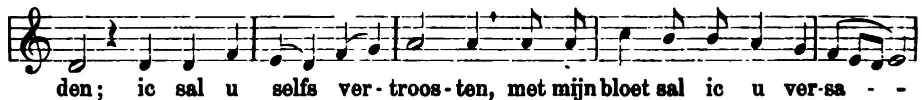
7. Niemant en comt tot den Vader
dan door den Sone Gods alleen;
hy bidt voor ons allegader,
weest doch met Christo te vreen;
wilt vast op hem betrouwen,
hy is de verworpen steen;
doet ghy t' niet, het sal u berouwen
als ghy van hier sult scheen."
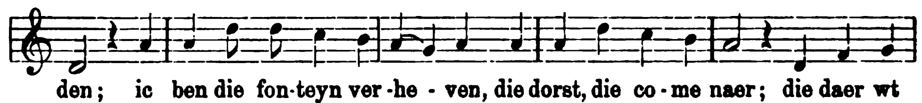
8. Prince Godt, aensiet ons ellenden,
hier in dit aertsche dal,
wilt uwen Geest hier neder senden,
die ons vertroosten sal;
so mogen wy u de eere geven
al inden hemelschen troon
door Christum; hy is ons leven,
wy verwachten van hem de croon.

Compt al wt zuyden en wt oosten.

B.









Tekst. A. *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 43 v°, „na de wijse: De vogelkens in der muyten", hierboven weergegeven. Volgens Dr. F. C. Wieder, *De Schrift. liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nr. 491, is dit lied reeds te vinden in *Veelderhande liedekens*, 1556.

Het komt ook voor, telkens met dezelfde stemopgave, in Katholieke zangbundels, zooals: *Dit is een schoon suyverlijck boecxken* (geest. goedk. Antw. 1570), uitg. Amst. by Cornelis Claesz., z. j., bl. 36 v°; — *Het hofken der geestelycker liedekens*, Loven 1577, bl. 110; — *Veelderhande Schrift. leysenen*, 't Hantw., z. j., geest. goedk. 1587, sign. G—5 r°; — *Het paradiis der gheest. vreuchden*, Antw. 1617, bl. 81. In deze bundels luidt het slot: „dat wy eere moghen bewijsen // Godt en onsen medebroer; // soo moghen wij mede verrijsen // met Godt en zijne lieve Moer".

Melodie. *Souterl.* 1570, Ps. 44; zie hiervoren I, nr. 98, bl. 412: „Die vogelkens in der muten".

Tekst en **melodie. B.** *Een Duytsch musyck-boeck*, Antw. 1572, uitg. XXVI der Vereeniging voor N.-N. mzgsch. 1903, nr. 4, bl. 15, één strophe; de melodie naar de vierstemmige bewerking van Gerardus Turnhout. Bij het meerstemmig lied, waarin de muziek de hoofdrol speelde, werd gewoonlijk slechts de eerste strophe gedrukt. Gerardus Turnhout, geboren o. 1520 te Turnhout, kapelmeester van Philips II, stierf te Madrid in 1580. Wellicht is deze fraaie zang, die, alleen voor den aanvang, aan de oudere zangwijs herinnert, aan dien componist zelf te danken.

703. Mijnen gheest die heeft altoos verlanghen.

1. Mijnen gheest die heeft altoos verlanghen
   om van dit vlees verlost te zijn;
   want my die sonde neemt ghevanghen,
   dies lijdt mijn herte een groote pijn.

2. En hoe dat ick altoos moet strijden,
   dat weten sy wel diet hebben gheproeft;
   ick worde bestormt van alle zijden,
   waer door ick dick ben seer bedroeft.

3. Ick heb wel dick eenen goeden wille,
   maer het voldoen en vinde ick niet;
   daerom moet ick hier af swijghen stille,
   want van my selven en mach ick niet.

4. Maer als ick dan Gods goetheyt aenschouwe,
   so wort mijnen gheest wederom verweckt,
   dat ick zijn woort [weer] vast betrouwe,
   hoe seere my tquaet oock daer af trect.

5. Sijn woort en sal ick nemmermeer laten,
   want het geeft my so stercken moet,
   dat ick met recht dat vleesch moet haten,
   al vallet alle sinnen hart en onsoet.

6. Mocht my Gods goetheyt altijt gheburen,
   so leefde ick vry sonder verdriet;
   verblijden sou ick tot allen uren,
   want sonder hem en can ick niet.

7. Maer die dit liedeken eerstmael stelden,
   sy converteerden in haren sin;
   en veel vianden haer daghelix quelden,
   en God seynt haer altoos zijn gratie in.

5, 3. t.: *tvleesch.* — 5, 4. *vallet* = valt het. — 7, 2. Zinspeling op de *conversio in se ipsum* der mystieken (zich in zichzelf keeren). „Dese gherechte mensce, in sinen inkere mach niet ghehindert werden, want hi keert hem in ghebrukelike ende werkelike": Ruusbroec, 6,166 (VERDAM, met nog vele andere voorb. uit R., ook voor 't werkw. *inkeren*). Zie Dr. F. C. WIEDER, bl. 74, waar de meening wordt uitgedrukt, dat er continuïteit bestaat tusschen de devoten der XV^{de} eeuw en de Doopsgezinden der XVI^{de}: „De toestand van martelaar zijn, om het geloof gevangen zitten, was in de plaats gekomen van het monnik of non zijn, van het *geestelijke* leven."

Tekst. *Veelderhande gheestelicke liedekens* [Emden], 1558, (beschreven door Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 139, nr. XXXIX), Sign. T v°, „na de wijse: Veriubileert", hierboven weergegeven; — *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 213 v°, zelfde tekst, „nae de wijse: Verjubileert, ghy Venus jonghen". — „Dit lied is van eene vrouw, die dikwijls tegen de zonde moet strijden, maar die door Gods goedheid weder opgericht wordt" (Dr. F. C. W.). — Het is dezelfde strijd tusschen „tvleesch" en den geest (vgl. hiervoren nr. 701, bl. 2687, str. 4), dien men in de 15de-eeuwsche geestelijke liederen ontmoet. Zoo leest men in HOFFMANN v. F.'s *Niederl. geistl. Ldr.*, 1854, nr. 56, bl. 125, str. 3:

O schalc natuur (tvleesch), ghi wort mi suur
altijt in mi te temmen;

en nr. 63, bl. 137, str. 2 en 7:

Natuurken, du moetste di liden
dijns herten onghevoech.

Hier bi so mach men merken,
hoe menich edel hertken staet [stout (?)],
dat sijn natuur moet crenken
ende smedet daer op dat gout.

Melodie. In het *Lb. met emblemata*, van c. 1635, Hs. nr. 19544 der K. Brusselsche Bibliotheek, komt, onder nr. 43, een lied voor met aanvangsstrophe:

Verjubileert *u*, ghy Venus jonghen,
in desen lustelycken tijt,
een vrolijck liedeken wordt u gezongen,
omdat gy Venus kinderen zijt.

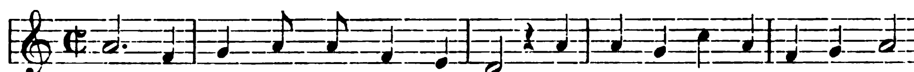
Dit lied voert aldaar tot wijsaanduiding: „op de stem van Susanna", stem die slaat op het lied: „Ghy mannen ende vrouwen"; zie hiervoren III, nr. 670, bl. 2571. — „Ghy mannen", enz., werd voorgedragen op de Fransche melodie: „O
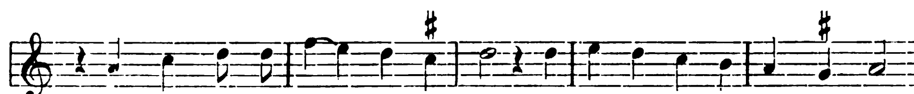
nuict, jalouse nuict", welke ook diende voor het lied van „Mijn here van Mallegem": zie hiervoren I, bl. 73 vlg., 617 vlg., en III, bl. 1975.

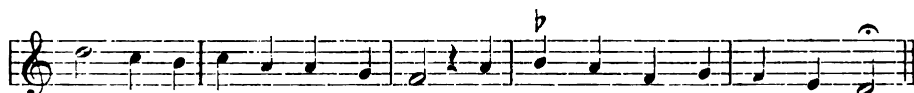
De wijs: „Verjubileert *u* ghy Venus jonghers", wordt aangehaald in *Refereynen ende liedekens* van Diversche Rhetoricienen... ghelesen en ghesongben binnen Bruessele (26 Juni 1562), Bruessele, Michiel van Hamont, 1563, bl. 51, voor: „Wilt wt den slape", terwijl „Verjubileert ghy Venus jonghen" nog wordt aangehaald in *Veelderhande liedekens*, 1599, bl. 282 r°, voor: „O cranckheyt des vleesch, nu wilt u treuren laten".

---

704. Hemels Vader ontfermt doch my.







1. Hemels Vader ontfermt doch my;
ick ken dat ick een sondaer sy,
ick hebbe gedwaelt en gesneeft,
na uwen wille niet geleeft;
dies ghy my vaderlyck castijt
en toocht dat ghi ghenadich sijt.

2. Ick danck u, Vader, meenichfout,
dat ghi my voor u kint noch hout,
twelck ick mercke aen dijn castien,
dat al u kinders moet gheschien;
anders liepen sy heel verdwaelt,
als een die vanden wege faelt.

3. U castyden is mi seer goet;
ick wilt ontfangen met ootmoet,
want ghy geesselt doch alle kint
het welcke ghi dwalende vindt,
als ghijt wederom wilt ontfaen
en niet laten verlooren ghaen.

4. Alst in castien zijn schult bekendt
end hem wederom tot u went,
na uwen vaderlycken aert
en hout ghi hem voor gheen bastaert,
maer ontfangt hem voor dijn kint soet;
een bruylofts cleet ghi hem aendoet.

5. In u huys ghi hem weder leyt,
een maeltijt hebt ghy toe bereyt,
daer ghi hem door u soons weldaet
sijn hongerige siel versaet,
die, als een onbevlecket lam,
de doot hier voor ons sterven quam.

6. Eenen offer heeft hy ghedaen,
die eewelyck sal blyven staen,
op dat daer duer worde gespijst
die oprechte boete bewijst,
met wille om te doene voort
al dat ghebiet dijn heylich woordt.

7. Op dat ic so worde gesint,
sterct my door uwen soon bemint,
en geeft my, Vader, uwen geest,
op dat ick worde onbevreest;
dat hi oock spreke, duer mijn mont,
wat u behaecht tot alder stont.

8. Tot prijs ws soons gebenedijt
ende tot mijns naesten profijt,
tot beschaemtheyt, o Vader God,
die met u woordt bedryven spot,
dat hy daer duer oock si gesticht
die wandelt in dijn clare licht.

9. Vader, ghi hebt al myne schult
vergeven, opdat si vervult
dat uwen mont ghesproken heeft;
dies mijn herte niet meer en beeft:
uwen geest versekert mijn sin,
dat ick, Vader, u soone bin.

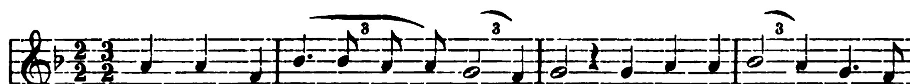
10. Acht ghi my voor u soon bequaem,
so ben ick oock u erfgenaem
duer Christum, die mi heeft ghecocht
end in u ghenade gebrocht,
duer sijn doot ende dierbaer bloet,
waer duer hi my troost gheeft en moet.
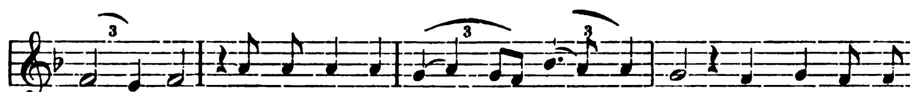
11. O goetheyt Gods ongrondelyck,
o liefde onvermondelyck,
wie sal Gods barmherticheyt
volprysen inder eewicheyt,
die hy ons wt ghenaden schenct;
wel hem diet wel te recht bedenct.
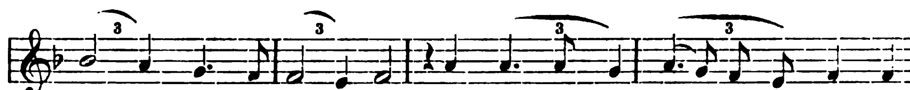
Tekst. *Veelderhande liedekens*, 1558 (1559?) (beschreven door Dr. F. C. Wieder, *De Schrifluurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 142—4, nr. XLVI) II, bl. 90 v°, „na de wyse: Vader ons in hemelrijck". — Dit lied, waarin de vervaardiger zich vergelijkt bij den Verloren zoon, munt uit door de vrome blijdschap van den dichter, dat hij Gods kind en erfgenaam is (Dr. W.).

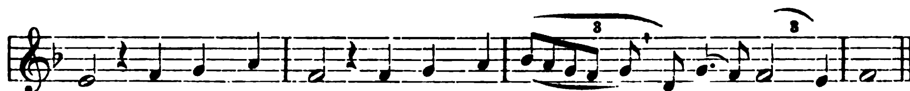
Melodie. Twee liederen hebben den als wijs voorgeschreven aanvang en worden aangehaald door Dr. W., t. a. p., *Regist.* nr. 811: „Vader ons in hemelrijck // daer is geen vader u gelijck", en nr. 812, „Vader ons in hemelrijck // dat roept de werelt al ghelijck". Het eerste komt voor o. a. in *Veelderhande liedekens*, Amst. 1599, bl. 329 v°, het tweede, in *Het tweede liedeboeck*, Amst. 1583, bl. 120 r°. Beide hebben tot stemopgave: „na de wijse: alst begint", hebben denzelfden strophenbouw als het bovenstaande lied, en zullen wel navolgingen zijn van Luther's: „Vater unser im Himmelreich // der du uns alle heissest gleich". De melodie van dezen tekst is o. a. te vinden bij Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, III, nr. 1984, bl. 692, naar de oudst bekende bron: Wolff Köphl's *Gesangbuch*, Strassburg 1537. Luther schreef voor dezen tekst eene zangwijs, die hij zelf verwierp. Men weet niet, of de bovenstaande melodie ook van hem uitgaat. — J. Zahn, *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, II (1890), nr. 2561, bl. 141, zelfde melodie, naar Schumann's *Gesangb.*, Leipzig, 1539. Wij geven de zangwijs met de door E. u. B., ook door J. Z. bijgevoegde kruisen, die wellicht op eene meerstemmige bewerking wijzen, zooals de latere van J. S. Bach (1685—1750), in de *Joannes-Passion*. Deze zangwijs is nog in gebruik bij de Nederlandsche Hervormde Kerk voor het door Dathenus aan Luther ontleende „Gebed des Heeren". Dathenus' navolging: „Onse Vader in hemelrijck", is thans vervangen door den meer dichterlijken tekst: „O allerhoogste Majesteit", van de psalmberijming van 1773.

705. Hoe blaeckt mijn herteken, o lieflijc vier.









1. Hoe blaeckt mijn herteken, o lieflijc vier;
   sal ick dit derven lange dragen?
   Ick en can noch mach noyt sulc dangier,
   daer sijn gepasseert geheel drye iaren.
   Mijn oogen diet sagen, wat mijns geschiet:
   voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

2. Sijn godlijck woort diet al geneest,
   ongevalscht als nardus oft conserven,
   gaf my confoort; maer tis geweest.
   Och, Jesus lief, sal ick u nu derven,
   so moet ick sterven; hoort wat bediet:
   voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

3. Wie soude lyden dit dootwondich grief,
daer elck ure is duysent iaren;
segt my rasch, vrient, hebt ghy my lief?
Aylacen, waer is hy bevaren?
Segt, sonder sparen, dit niet en besiet:
voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

4. Wie sal u kussen, mijn mondeken root,
mijn handekens reyn om salven poogen,
oft lustich baden inder tranen vloet,
met gulden hayr zijn voeten droogen;
ick en cans gedoogen, tis al om niet:
voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

5. Ick en wiste noyt wat liefde was,
dan nu ickt derve en niet mach gebruycken;
die liefde is my recht als ick las:
veel waters en mochte niet in volle cruycken.
Wat sal ick beluycken? Wee die my dus riet!
Voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

6. Nu, Jesus lief, mijns hertsen vruecht,
laet my ghenade van u verwerven;
ick bid u, troost my doer u duecht,
oft laet die doot mijn herte doer kerven,
oft ick moet sterven, mijn qualen siet:
voor een cleyn vruecht so menich verdriet.

1, 2. vlg. De zin is: Ik kan het niet langer uithouden, het duurt al drie jaar; en dat heb ik met mijne oogen moeten zien. — 4, 1—2. Zinspeling op wat Magdalena gedaan heeft; cf. Luc. VII, 38, en Joh. XII, 3.

Tekst. *Veelderhande liedekens*, 1556 (beschreven door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 135, nr. XXXI), sign. Lij r°, „na die wyse: Dat ick om een schoon beeldeken soet". — „Wel een van de allermooiste Hervormde liederen", schrijft Dr. W., t. a. p., bl. 50, „en het zuiverste voorbeeld van een angstige liefdeklacht, naar het schijnt door iemand gemaakt, die reeds drie jaren gevangen zat om het geloof en die zijn wanhoop met zijn vurig verlangen vermengt in een smartelijken kreet van liefde tot Jezus..."

Het refrein: „Voor een cleyn vruecht", enz. is ontleend aan het wereldlijk lied, hier tot wijsaanduiding aangegeven (zie I, nr. 97, bl. 410 hiervoren), dat tot dit Schriftuurlijk lied heeft aanleiding gegeven. De navolging staat echter ver boven het model.

Melodie. Zie hiervoren, t. a. p.

706. Hoe wonderlick sijn de wercken Gods.

1. Hoe wonderlick zijn de wercken Gods,
onbegrypelick zijn zijn weghen:
hy leyt ter hellen en weder wt,
hy can slaen en ghenesen.

2. Seer onbekent is den vernuft
der goddelicker saken;
maer inden Heere set u gherust,
hy weet so wel te maken.

3. Aenroept den Heere in uwen noot,
in hem wilt u begheven;
hy is alleen die daer slaet doot
en weder brenghet dleven.

4. Int oordeel en zijt niet ghereet,
int doemen en wilt niet raken;
want dat de Heere ghebroken heeft,
dat can hy weder maken.

5. Seer dom so is des menschen sin,
heel ydel is zijn hantieren;
maer laet den Heere u sorghe zin,
hy salt so wel regieren.

6. Betrout den Heere al datter leeft,
neemt hope tot eender erven;
want so seer als hy gheslaghen heeft,
so can hy weder salven.

7. Ghelooft dat daer gheschreven is,
verstaghet tuwer leere:
dat by den mensche onmoghelick is,
is moghelick by den Heere.
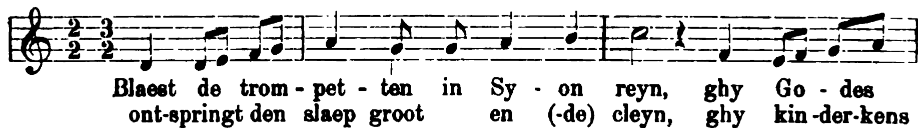
8. Het was een vrouken van wesen slecht,
die Heere was haer verbeyden;
alleen aen hem houdt sy haer recht,
daer en wiltse oock niet af scheyden.
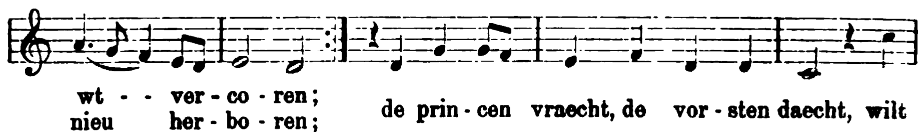
2, 2. t.: *godlicker*. — 5, 3. zin = zijn.
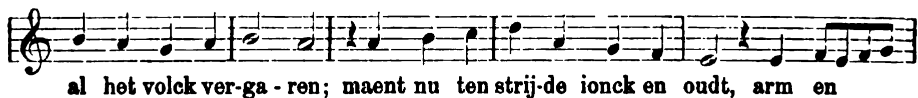
Tekst. *Veelderhande gheestelicke liedekens*, 1558 (beschreven door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 139, nr. XXXIX), sign. M iv r°, „na de wijse: Een ridder en een meysken ionck"; hierboven weergegeven; — *Veelderh. liedekens*, Amst. 1599, bl. 125 v°, zelfde wijsaanduiding. „Dit lied drukt op schoone wijze het onbezorgd vertrouwen in God uit, zonder dat het verstand er zich rekenschap van geeft" (Dr. F. C. W.). Zie mede *De Schrift. liedekens*, *Regist.*, nr. 324 en bl. 62.
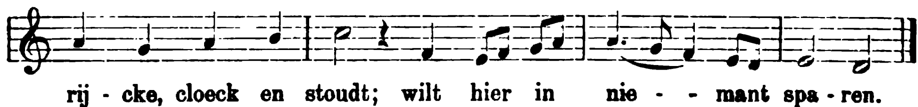
Melodie. Zie het lied: „Een ridder ende een meysken ionck", I, nr. 25, bl. 156, hiervoren.

707. Blaest de trompetten in Syon reyn.









1. Blaest de trompetten in Syon reyn,
ghy Godes wtvercoren,
ontspringt den slaep groot ende cleyn,
ghy kinderkens nieu herboren;
de princen vraecht,
de vorsten daecht,
wilt al het volck vergaren;
maent nu ten strijde ionck en oudt,
arm en rijcke, cloeck en stoudt;
wilt hier in niemant sparen.

2. Steect op een teecken in Syons stadt,
laet de banieren waeyen,
verheft de vervallen standaerden pladt,
doetse op de hoochten laeyen,
op dat elck knecht
in zijn ghevecht
ghemoet sou moghen werden;
weest neerstich en cloeck in dijn labeur,
segt, dat sy ghehoopt, tot sconincx faveur,
tsamen naer Syon terden.

3. Vertrect wt Babel, o volcken al,
coemt Syon helpen bouwen;
o kinders, verlaet dien ouden wal,
wilt Syons berch aenschouwen;
coemt wel gherust
met cloecken lust,
men salder wel betalen:
haer coninck is rijcke en wel ghestelt,
haer huysen die zijn vol goet en ghelt,
niet een en salder falen.

4. Coemt herwaerts, o kinderkens vigoreus,
en vreest voor gheen gheruchten;
den coninck is Christus victorieus,
die nu zijn cracht laet luchten;
coemt al ghelijck,
coemt, siet zijn rijck,
noyt schoonder stadt op eerde:
sy is ghebout hooch inde lucht,
sy vreest tempeest noch oock gherucht,
sy is van hoogher weerde.

5. De stadt is gheboudt van louter goudt,
ghelijck den glaze schoone;
haer verciersel lustich die haer aen-
haer maecksel seer ydoone; schoudt,
haer peerlen fijn,
die daer in zijn,
sijn van fijnen corale; (groot,
haer straten die raeyen van claerheyt
haer gheboutte gaet boven den goude
en boven den cristale. root

6. Haer claerheyt blinct als reyn cristael,
seer lustich om taensiene,
haer mueren die zijn seer triumphael,
weerdich om te bediene;
daer vloeyt certeyn
slevens fonteyn
seer schoon aen allen zijden;
haer poorten die staen altijt ontdaen,
door welcke de wtvercoornen gaen
die Christum recht belijden.

7. Hoort, ghy die Syon noyt hebt ghesien,
wilt tsamen opwaert trecken;
daer sal sulcke een triumphe gheschien
als noyt in gheender plecken;
daer sal de bruyt
voort comen wt,
verchiert met reynder cleeren,
en sal den coninck in zijn ghemoet
comen met al haer maechdekens soet,
om hem daer te vereeren.

8. Daer sullen sy met grooter cracht
Babels ghewelt verstooren;
haer dienaers die sullen dach en nacht
de bazuynen laten hooren;
hier om vergaert
en wort ghepaert;
coemt, wilt ons dienstich wesen,
rust u ten strijde naer sconincx bevel;
al die gheheyscht zijn, die comen snel
naer Syons stadt ghepresen.

9. Grijpt spiesse en sweert, tis meer dan
den coninck is te lande; tijt,
bereyt de gheschutten tot desen strijt,
en vreest noch druck noch schande;
doet, op dit pas,
de schutters ras
schieten met een corage; (werck,
beclimt haer mueren, beloopt haer
belegt haer poorten, weest manlick
slecht haer als een boscage. sterck,

10. Sy moet vervallen, den dach is by,
haer eynde is ghecomen;
so sy ghedaen heeft Gods kinders vry,
so salmen haer verdomen;
elck ionne haer scha,
sonder ghena,
tis so sconincx begheeren: (aen brant,
cloecksinnich als kinders, steect haer
maect van haer cirage een ledich lant,
wilt haer tot niet verteeren.

11. Prince, ghy Godes kinderen, hoort,
die hier toe zijt gheropen: (woort,
weest cloeck ten strijde, neerstich int
coemt vry, de stadt staet open;
in Christo wast,
in God vervast,
van dwoort wilt altijt spreken,
op dat ghy Babel moecht wederstaen
en also een eynde van haer ontfaen;
want trecht is so ghestreken.

Vreest den Heere.

1, 3. t.: *en cleyn.* — 5, 1 vlg. Vgl. hiervoren III, nr. 687, bl. 2642: „Hierusalem ghy schoone stat". — 6, 4. *om te bediene* = om krijgsdienst op te verrichten, te verdedigen; vgl. *Wdb. der Ndl. taal*, II, kol. 1186.

Tekst. *Veelderhande gheestelicke liedekens*, 1558 (beschreven door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 139, nr. XXXIX), sign. C vi r°, „op de wijse: Mijns herten sin is der ioncheyt vol". Dr. W. bl. 60, noemt het: „een stout stuk allegorie, waar Zion de stad is die door het vijandige Babel belegerd wordt. Allen worden opgeroepen naar Zion te trekken om Babel te bestrijden, en, na Babel van Zions muren teruggedreven te hebben, Babels stad zelf aan te vallen en hare muren met den grond gelijk te maken. Deze voorstelling", zegt de schrijver, „zou ons doen denken aan de Wederdoopers, maar toch te onrechte, want de dichter is een Sacramentist, die omstreeks 1550 zijn liederen maakte". Zie nog Dr. W., *Regist.* nr. 83, en bl. 7, 24, 77.

Melodie. De aangeduide wijs: „Mijns herten sin", enz. bleef ons onbekend. Het lied heeft denzelfden strophenbouw als: „Een goet nyeu liet heb ick gedicht" (zie hiervoren I, nr. 99, bl. 415) en kan dus op de fraaie, opgewekte, uitnemend passende melodie van Ps. 17, *Souterliedekens*, 1540, gebracht worden.

708. Nu heffen wy een nieuw liet aen.

Nu hef - fen wy een nieuw liet aen, van den An - te - christ
wil - len wijt be - staen; God wil hem o - - pen-ba - ren en - de met den
gheest zijns monts ver - slaen, dat wil ick u ver - cla - ren.

1. Nu heffen wy een nieuw liet aen,
van den Antechrist willen wijt bestaen;
God wil hem openbaren
ende met den gheest zijns monts verslaen,
dat wil ick u verclaren.

2. Opt rechte Duyts is synen naem,
die altijt sal teghen Christum staen
met leeren ende met wercken;
dit heeft die Paus so langhe ghedaen,
dat machmen nu wel mercken.

3. Christus ghinck preken alle daghen,
hy en reet op rossen noch op waghen;
die Paus heeft so heylighe voeten,
die aerde is hem niet weerdich te draghen,
alle keysers zijn voeten kussen moeten.

4. Christus die leefde in groot verdriet,
also veel eyghens en hadde hy niet
daer hy zijn hooft op rusten mochte;
Sint Peter hy selfs visschen hiet,
als hy de zijnspenninck brochte.

5. Hier teghen is de Paus so rijck,
ter weerelt vintmen niet zijns gelijck
van steden ende van sloten;
die heeft hy ghekreghen met practijck;
dat heeft God nu eens verdroten.

6. Nu siet aen Christus, die Gods soon,
hy heeft ghedraghen een doorne kroon;
men mocht niet by hem gheraken,
want op den berch is hy ghevloen
als men hem koninck wilde maken.

7. Hem selven heeft die Paus ghestelt
boven alle koninghen met ghewelt;
hy draecht dry croonen van goude,
veel kersten bloets stort hy int velt;
dit moetmen voor heylicheyt houden.

8. Sijn leer ghelt meer dan Gods gebot,
met Christus woort houdt hy zijn spot,
sijn doen is niet dan lieghen;
sijn iongeren gaen gheschoren ghelijck eenen sot,
om den armen te bedrieghen.

9. Christus die heeft den doot ghesmaeckt;
hier wt heeft de Paus een kraem ghemaeckt
en aflaets brieven gheschreven,
op datter niemant aen en raeckt.
hy moeter veel ghelts om gheven.

10. Van die misse maeckt hy een offerant
daer ons salicheyt aen hangt,
is dat niet seer ghelogben,
die men noch alleen door Christum ontfanct;
dus heeft hy ons bedroghen.

11. Christus waer noch vermaledijt,
hadden hem die missen niet bevrijdt;
als sy haer canon lesen,
so bidden sy God den vader altijt
synen soon ghenadich te wesen.

12. Hier wt heeft hy gemaect dat vaghevier;
daerin maect hy de sielen puer,
als men hem ghelt wil toe dregen;
dus heeft hy de heele werelt schier
met valscheyt in gekreghen.

13. Ja, Christum heeft hy nu vast gheleyt
in yseren sloten, so men seyt;
als men hem ghelt geeft met hoopen,
moet Christus altijt zijn bereyt
de sielen te laten loopen.

14. Hy seyt: „God heeft ghemaect die oore biecht,"
daer hy doch valschelick aen liecht:
hy heeftse self ghevonden;
want hy die menschen daer door bedriecht,
en om dat ghelt vergheeft haer sonden.

15. Sijn boosheyt heeft hy hier door gewrocht,
en menighe vrouwe ter schanden gebrocht,
want sy klaghen haer gebreken:
„och dochter, ick heb my also bedocht,
ick moet u alleen wat spreken."

16. Deze sonden acht de Paus so slecht,
daerom verbiet hy zijn geschoren decht;
dit is de mensche der sonden,
daer Sint Pauwels af heeft ghesecht;
dat wort nu wel bevonden.

17. Dit is den rechten Ante kerst,
die sweet en bloet den armen wt perst
met bannen en met iaghen;
nu is hy ghevallen dat hy berst,
God en wil hem niet langher verdraghen.

18. Ick bid u, Vader ghebenedijt,
dat ghy hem doch ghenadich zijt
en wilt hem gracie gheven,
op dat hy zijn sonden eens belijt,
en eeuwich met u mach leven.

19. Die dit liedeken wt liet gaen,
met lijden was zijn herte bevaen;
bidt voor hem al ghelijcke,
dat hy op Gods woordt mach blijven staen,
en daer af niet en wijcke.

2, 1. Dr. v. Vl. en J. H. v. L.: „Een oprecht guyt is sijnen naem", eene verbasterde lezing. — 12, 1. *hy* = de Paus. — 16, 1. *slecht* = onbeduidend, gering. — 16, 2. *decht* = d' echt, het huwelijk. — 16, 3. *dit is de meeste* (?).

Tekst. *Veelderhande gheestelicke liedekens*, 1558 (zie Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, bl. 139 nr. XXXIX), Sign. T vii[5], „na de wijse: Trect aen mijn vrome lantsknecht". — „Dit lied is er een, in den trant van Luther over den Paus. Met het oog op de wijsaangift en het laatste couplet, houd ik het voor oorspronkelijk Nederlandsch; men zou anders geneigd zijn er de hand van een onmiddellijk navolger van Luther in te zien" (Dr. F. C. W.). Zie mede *De Schrift. liedekens, Regist.* nr. 584, en bl. 80. — Dr. J. van Vloten, *Nederlandsche geschiedzangen*, 1852, II, bl. 31, zonder wijsaanduiding, en H. J. van Lummel, *Nieuw Geuzenlied-boek*, bl. 96, „op de wyse: Te Mey als alle de voghelkens singen", deelen eene variante van bovenstaanden tekst mede.

Melodie. Dit lied is gedicht in de oude vijfregelige Lindenschmidstrophe, waarvan de melodie ons is bijgebleven in Ps. 45 *Souterliedekens;* zie hiervoren III, nr. 699, bl. 2684: „God is ons toevlucht in den noot". Denzelfden strophenbouw vindt men in het lied: „Wie was die ghene die die looverkens brac" (Van den storm van Munster), zie hiervoren II, nr. 424, bl. 1583, waarin het derde vers van de eerste strophe: „Het wil hem openbaren", nagenoeg het derde vers van de eerste strophe van bovenstaanden tekst teruggeeft. Misschien hebben wij aldus in Ps. 83, *Souterliedekens*, die diende voor het lied: „Wie was die ghene", enz., ook de zangwijs aangeduid door de *Veelderh. geest. liedekens* van 1558, te meer daar deze ook bij een landsknechtenlied behoort.

Voor de wijs: „Te Mey", enz., zie hiervoren II, nr. 287, bl. 1024, eerste melodie.

---

709. Het blijct nu alle dagen.

Het blijct nu al - le da - gen, dat de we - relt is heel ver-

keert; want men can niet ver - dra - gen die God hier singt oft eert, alst

blijct aen de ghe - van - gen, die leg - gen al op de poort en

na haer God ver - lan - gen; die sijn daer niet ge - hoort.

1. Het blijct nu alle dagen,
dat de werelt is heel verkeert;
want men can niet verdragen
die God hier singt oft eert,
alst blijct aen de ghevangen,
die leggen al op de poort
en na haer God verlangen;
die sijn daer niet gehoort.

2. Esaias heeft recht doen leeren
van deser nacye fijn,
die tgoet int quaet verkeeren,
en het goet quaet hetende sijn;
het licht heet duysternisse,
en de duysternisse heet licht.
Gods gracy moet ghy missen,
wort ghy niet anders gesticht.

3. Dat wy daer nu toe lagen
om dieft of moordery,
men soud ons wel verdragen
en seggen: nu singt toch vry;
men soud oock niet verbieden
om voor de poort te staen.
alsmen nu siet geschieden;
men moet ons niet spreken aen.

4. Hoort menschen allegader,
hoe sijt ghy dus verblint?
Hebt ghy God tot een Vader?
U eens toch wel besint;
als ghy hebt op gehangen
een haen oft anders yet,
om die te winnen met sangen,
daer loopt elck heen met vliet.

5. U straten ende stegen
die wort dat cont gedaen;
merct. of het is te degen
dat ghy alsulcs voorstaen;
daermen boosheyt hantieren,
dat laet ghy ongestraft,
sulc drincken en hoerieren
als daer geschiet met craft.

6. Ghy moechtet doch niet seggen,
met de waerheyt dit aenhoort,
als wat ghy ons opleggen,
dat wy doen tegen Gods woort;
ons singen ende roepen
is toch altijt van God;
op hem ist dat wy hoepen:
dus worden wy bespot.

7. Het is seer te beclagen,
dat ghy dus sijt verdwaelt,
en na God niet en vragen
oft wat de schriftuer verhaelt;
dat ghy niet weet te scheyden
Christum van Belial,
en laten u verleyden
van Babels priesters al.

8. Sijt ghy de Christen gemeente
daer voor ghy u gheeft wt?
Vleesch, been van sijn gebeente,
als gy roept overluyt?
Geen vlecke nochte rempel
wort daer gevonden in,
sulck een is Godes tempel,
daer wil hy woonachtich sijn.

9. Meent ghy dat Christus wil woonen
onder alsulcken gebroet?
Ghi muecht u niet verschonen
daermen sulcke gruwelen doet;
recht tegenst Christus leeren
hout ghy u insettingen al,
ghi soect ons te verkeeren
met u luegens sonder getal.

10. Ghy gaet hem dagelycs bespotten
met eenen dooren cleet;
u goden eten de motten,
denct eens oft hijt niet weet;
want ghi anders leeren oft leven
als Christus heeft gedaen,
ghy soect u selfs te verheven,
en Christus moet achter staen.

11. O God, wilt haer verlichten
met uwen heyligen geest,
in uwe waerheyt stichten
die minste met de meest;
och willet haer vergeven,
sy weten niet wat sy doen;
wi biddent al sonder sneven
door uwen beminden soen.

12. Och broeders, wilt ons gedencken
altijt in u gebet,
dat si ons niet en crencken
die staen na ons belet;
wy groeten u met sangen,
wy gevangen int gemeyn;
wy hebben seer groot verlangen
om te sijn in shemels pleyn.

5, 4. t.: *alsuls*; — *voorstaen*, 2[de] pers. meerv.; cf. 6, 3. *opleggen* en 10, 5. *leeren* en *leven*. — 10, 1—4. Er was in den uiterlijken eeredienst iets, wat den Hervormden zeer veel aanstoot gaf: de dienst der beelden (Dr. WIEDER, t. hierna a. p., bl. 82—3).

Tekst. *Veelderhande liedekens*, 1559 (?) (beschreven door Dr. F. C. WIEDER, *De Schrift. liedekens*, 's-Grav. 1900, nr. XLVI, bl. 142) II, bl. 7 r°, „na de wyse: Waect op, ghy Christen alle, waect op met grooten [vlijt]". — „Dit lied van

gevangenen, ongetwijfeld door hen aan de broeders gezonden, heeft om hetgeen gezegd wordt over den aard van hun opsluiting en over het prijs zingen om een „haan", ook historische beteekenis" (Dr. F. C. W.). Zie nog *De Schrift. liedekens, Regist.* nr. 302, en bl. 82—3.

Vgl. het fraaie lied: „Met bangicheden groot" (*De gevangen Rederykers te Lier*), uit het laatste vierde der XVI^de^ eeuw, uitgegeven door Willems, *Oude Vl. ldr.*, 1848, nr. 38, bl. 85, naar het Hs. van Barth. Boeckx, nr. 14275 der K. Brusselsche Bibl. In de vierde strophe worden dezelfde klachten gehoord, die men in de derde strophe van bovenstaanden tekst verneemt:

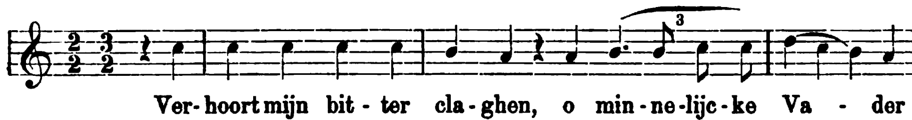
Men hout alsoo geen wacht
op moorders ofte dieven,
als men doet, dach en nacht,
op ons, naer tspaens believen, enz.
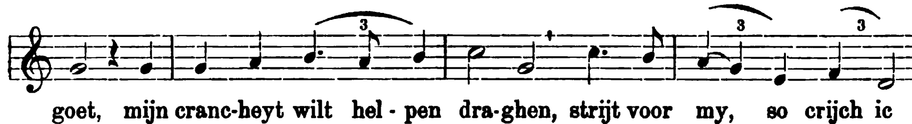
Over B. Boeckx, zie hiervoren I, bl. 553 en 766, en II, bl. 1742.
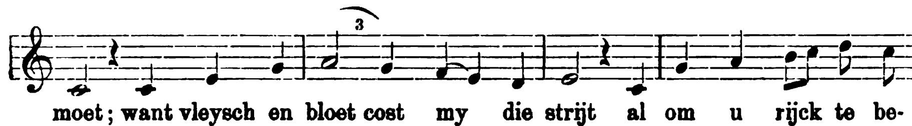
Melodie. Zie hiervoren II, nr. 432 bl. 1615, het lied: „Als men schreef duysent vijfhondert" (Dood van Egmont en Hoorn). — De bovenstaande zangwijs ons medegedeeld door Dr. F. C. Wieder, naar het door hem beschreven werk: *De C.L. Psalmen Davids*, enz., Hamborg 1652 (*De Schriftuurlijke liedekens*, bl. 175, nr. CXXXIV), stemt overeen met de Duitsche variante herdrukt door Erk u. Böhme, *Deutscher Liederhort*, II, nr. 187, bl. 97, naar Eler, *Cantica sacra*, 1588.
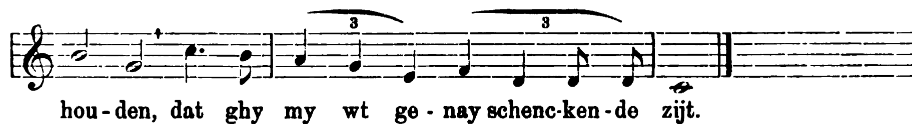
———

710. Verhoort mijn bitter claghen.









1. Verhoort mijn bitter claghen,
o minnelijcke Vader goet,
mijn crancheyt wilt helpen draghen,
strijt voor my, so crijch ic moet;
want vleysch en bloet cost my die strijt
al om u rijck te behouden,
dat ghy my wt genay schenckende zijt.

2. De werelt met haer regenten,
raetsheeren en vorsten me,
hebben geslagen haer tenten
om mijn siel brengen in groot onvre;
mer God, die heeft my by gestaen,
verhoort mijn weenen en kermen,
en hy is my niet afgegaen.

3. Te recht heeft Christus gesproocken:
„trijck der hemelen lijdt gewelt;"
ick hoor die weirelt tvier opstoocken,
dagelijcx coemtse strijden int velt
om moorden en branden, mijns maken een ent;
och sy slaet met plompe sweerden,
sy raect haer selven, want sy is blent.

4. Dan coemtse tot my keren
met smeeckende woorden aen:
„ghy muecht Christum niet tenteren
en blijven op u selven staen."
Ick soud wel afgaen met de mont,
en spreecken so sy willen hooren,
en behouden God in sherten grondt.

5. De doot blijft niet verborgen:
o die toocht my so bitteren dranck;
sy coemt noch strijden alle morgen
en sy maect mijn vleysche so cranck,
denckende: och ic moeter aen,
ic en cans niet ontlopen; (staen.
den geest hout mi in bedwanc vast

6. De Satan, boos van gronde,
coemt ooc al grimmende int spel,
seer subtijl met losen vonde,
verandert hem als slichs engel
om myn siel brengen in groot onvree;
maer die Heer laet my beproeven
gelijck hy Job zijnen knecht dee.

7. Dan comt hy my tenteren
met mijn wijf en kinderkens soet;
somtijts werpt hy my ter neren
by na geheel onder de voet,
dat my weer oprechten moet de Heer
en wapent mi met tharnas van
weerden,
daer den Satan moet afnemen keer.

8. Maer als hijt wert geware
dat ick seer vroom was gestelt,
van veer ginc hy hem openbaren:
seer haest sloech hi zijn scansen int velt
en scoot zijn geschut met grooter
cracht;
maer mijn vleesch, in mijnen slape,
heeft hy gequelt al in der nacht.

9. Des nachts, al voor den dage,
was den geest so deerlijc ontstelt;
den geest quamt noch eens wagen,
mijn harnas wasser doen afgevelt;
als een verrader speelt hy sijn spel.
Och met tranen moest icket beclagen,
helpt my, o Heere, wt desen gequel.

10. De hel quam my doen noch storen,
dat vreselijck gruwelijck dal,
de putier danste my noch eens voren
en quam my aen met veel schriften al:
„wat sit ghy hier siende in sterren
en maen?
Staet ghi int boec des levens
gescreven?
hoe ghy leeft, worter wel wt gedaen."

11. Doot, duyvel ende helle,
o vreeselijcke wereltsche strijt,
hoe coemdy mijn siele quellen
om int eewich verdriet brengen subijt,
daermen nemmermeer sal wesen bly,
dan huylen ende bitter clagen;
och, datmen niet geboren en sy!

12. Och, genadige Heer verheven,
helpt my doch wt desen gequel,
sonder u moet ict velt opgeven,
Satan levert my duysent spel;
int midden der booser vyanden ic stae;
och leyt ghy my in slape,
helpt my doch, Heer, oft ick vergae.

13. De Heer, door zijn genaden,
seer haest quam hy my ter baen,
en verdreef alle die quaden
welcke tegen my wouden staen;
om strijden heb ic nu wel een leer:
waer ick door de enge poorte,
o mijn leven geerde ic niet meer.

14. Ick danck u, God en Heere,
van uwer genadicheyt,
dat ghy my proeft tallen keere
hier op deser werelt breyt:
want self hebt ghijt al voorgetreen;
helpt doch u volc wtet benauwen,
die werelt roert haer in alle steen.

15. Oorlof aen broeders gemeene
en susters, en vergeet dit niet:
laet u van vreese niet vercleenen,
dats een geschut dat Sathan schiet;
aenroept den Heer in al u lijen;
och al schijnt hy somtijts in slape,
hy verlaet de zijn tot geenen tijen.

1, 5. t.: *di strijt.* — 1, 6. *al* bijgev. — 6, 4. *slichs engel* = engel des lichts, Satan, woordspelling met Lucifer, 2 *ad Corinthios,* 11, 14. — 10, 3. *putier* = *ganeo* (KILIAAN).

Tekst. *Veelderhande liedekens,* 1569, bl. 220 r°, (beschreven door Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens,* 's-Grav. 1900, bl. 157, nr. LXXVII), „na de wijse: Van den Keyser Maximiliaen", *ofte:* „Hoort ghy menschen opter aerden". — Dit lied behelst de aanvechtingen van een gevangene tegen zijne standvastigheid: zijne vrees voor het lijden, zijne liefde voor vrouw en kind en de overweging, dat, als God hem uitverkoren heeft, hij doen kan wat hij wil. Wij hooren altijd van de standvastigheid der martelaren: het is van belang te weten, ten koste van welken strijd zij die standvastigheid hebben veroverd (Dr. F. C. W.).

Melodie. Zie het lied: „Met luste willen wi singhen", II, nr. 415, bl. 1549, hiervoren.

711. Broeders en weest niet verbolghen.

[Ghy] broe - ders en weest niet ver - bol - ghen, die nu ghe - roe - pen

sijt om Chris - tus na te vol - ghen; ver - blijt u in de - ser

tijt en wilt u cruy - ce blij - de - lijck ont - faen om den

Hee - re nae te tre - den; hy is selfs voor ghe - gaen.

1. Broeders, en weest niet verbolghen,
die nu gheroepen sijt
om Christus na te volghen;
verblijt u in deser tijt
en wilt u cruyce blijdelijck ontfaen
om den Heere nae te treden;
hy is selfs voor ghegaen.

2. Het is nu inden tijden,
die schriftuere bewijset claer,
wie Christum wilt belijden,
hem volcht een cruyce naer,
gelijck aen Isebrant is gheschiet:
hy stond vast op den Heere,
die weerelt en vermocht hem niet.

3. Isebrant mocht hy wel heeten.
want het was sinen rechten naem;
waerom, dat suldy weeten:
Godt den Heere was hy bequaem,
is cout was hy in afgoderij;
maer hij brande in Gods liefde,
die wercken ghetuychden dat vrij.

4. Hadde hy die weerelt ghedient,
soo hadde hem die weerelt gheloont;
hy was die armer lieden vrient,
dies is hy by God ghecroont;
hy spijsdese lichamelijck, soot behoort,
en trooste altoos den crancken
al met dat godlijck woort.

5. Den Paus en dede hy gheen profijt
met preken, dus wast hem verboden;
vanden schriftgeleerden wirt hij benijt,
sy sochten raet om hem te dooden;
als Paulus heeft in veel brieven
geschreven
ende die ghemeynte haer salicheyt
daer door te kennen ghegheven.

6. Die gheschoren hebben vercreghen
mandamenten, voor haer ghelt,
wten hove van skeysers weghen,
en bedreven groot ghewelt;
sy hielen raet met grooten hoopen,
hoe zijt onnoosel schaepken
sijn vel af souden stroopen.

7. Den sestienden dach in Meerte
so wert Isebrant ghevaen;
na der schrift gheleerden begheerte,
moeste hy ten steen waert gaen,
waerdoor die ghemeynte seer was
beruert;
des anderen daechs, by nachte,
wert hy na Vilvoorden ghevuert.

8. Van Antwerpen werdt noch een ge-
al op dat selve casteel; bracht
hy was ghevaen inder nacht,
het cruyce was hem oock ten deel;
by name soo hiet hy Christiaen.
Christum is hy by ghebleven,
inder noot niet af ghegaen.

9. Van Loeven quamen schriftgheleerden
daer dees twee ghevanghen saten,
en wilden wel dat si haer keerden
om Gods woorden af te laten;
maer si zijn daer vastelijck by ghe-
alsoo ghy noch sult hooren, bleven,
want het coste haer beyde tleven.

10. In Julio den seventhiensten dach
wert haer vonnisse af ghelesen;
binnen Vilvoorden, soomen sach,
werden si ter brande verwesen;
als si dit hoorden bey ghelijcke,
vielen si op haer knien,
danckten God van hemelrijcke.

11. Na dat si tvonnis hadden ontfaen,
hebben si thien daghen gheleeft;
wat die schriftgheleerden hebben
ghedaen,
haer werck ghetuyghenis gheeft;
Isebrants hantschrift hebben si be-
dat si daer mede deden, gheert;
wert noch hier na vercleert.

12. Dus waren si te Brussel ghebracht,
elck op eenen waghen;
soo si met haer hebben gewracht,
mochten si wel beclaghen:
den onnooselen daer een vier bereyt
en haer, ghelijck slachschapen,
alle bey ter doot gheleyt.

13. Sy en mochten spreken niet een woort;
soo werden si ter doot ghestout.
seer deerlijck zijn si versmoort,
verdruct al onder thout,
verbrant tot polver in heelen gloet;
ons Heere wilt haer vergeven
die sulcke iustitie doet.

14. Wat si metten hantteecken bedreven,
dat moecht ghy nu verstaen:
daer voor hebben si gheschreven,
dat hijt al was of ghegaen:
sy beloghen hem seere, ten was
soo niet;
hadden si dwoort willen versaken,
sy en waren niet gestorven, siet.

15. Dit hebben si doen wtlesen
in Hollant, in Brabant me;
ten wert haer niet seer gepresen
die sulcken werck oyt ghedee;
dit hadden die schriftgeleerden
bevolen,
ghelijc si den wachters deden seggen,
dat Cristus was gestolen.

16. Int jaer van vier en dertich
is dit te Bruessel gheschiet;
bidt, voor die daer zijn cleynhertich,
datse God en wil verlaten niet,
maer zijn gratie geven telcken
termijn;
dat si volstandich moeten blijven,
die noch niet ghestorven en sijn.

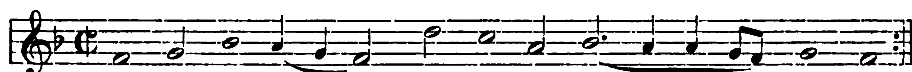
3, 5. *is cout* = ijskoud. — 9, 2. t.: *twee ghevaen.* — 11, 6. *wat si.* (?)
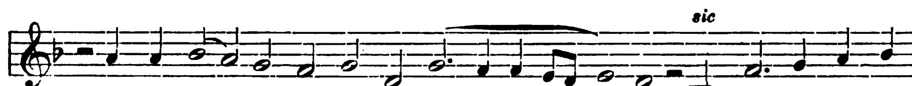
Tekst. *Veelderhande liedekens*, 1556, (beschreven door Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 135, nr. XXXI), sign. C vii v°, „nae die wijse: Van liefde coemt groot lijden". Dit lied behoort tot de „Offerliederen", waarover Dr. W., t. a. p., bl. 92 vlg., daar men o. a. leest: „In „Broeders en weest niet verbolghen" (1534) wordt verteld, dat de „Schriftgeleerden" het handschrift van een der gevonnisten verlangden; en toen hebben zij, zegt de dichter, daarboven geplaatst een herroeping en die verspreid onder het volk: evenzoo lieten de Schriftgeleerden door de wachters zeggen, dat Christus was gestolen. In aanmerking genomen, dat die herroeping afgelezen was „In Hollant, in Brabant me", had de dichter den schijn tegen zich met zijn verklaring en daarom denkt hij aan een dergelijk bedrog bij Christus' opstanding." Zie nog *De Schrift. liedekens, Regist.* nr. 105 en bl. 103, 110, 112, 114.
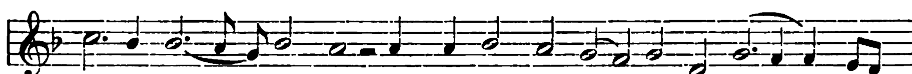
Melodie. Zie I, nr. 44 B, bl. 244 hiervoren.

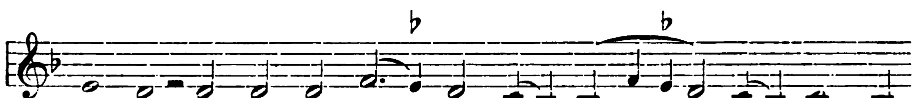
Een ander offerlied: „Alsmen schreeft duyst vijfhondert // en daer toe noch vijftich iaer, na de wijse: Vant liet van die Coninc van Denemerck. O rat van avonturen" (zie II, nr. 421, bl. 1569 hiervoren), vindt men herdrukt bij Wackernagel, *Lieder der niederl. Reform.*, 1867, nr. 55, bl. 126, naar *Veelderhande liedekens*, 1569, bl. 46. Het wordt besproken door Dr. F. C. Wieder, t. a. p., bl. 99, die het „een model van een offerlied" noemt.
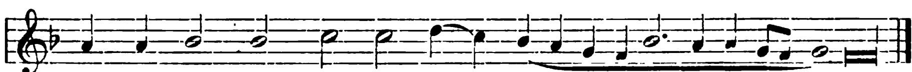
712. Wt den Oosten schijnt ons den dageraet.











1. Wt den Oosten schijnt ons den dageraet,
so die morgensterre vercondighen ghaet;
siet, die sonne staet claer int schynen:
die maen, dat oude schijnlicht vergaet,
daer den wilden dieren dat leven by staet;
die wolven moeten van 't licht verdwynen,
die de schaepkens willen verslynen.

2. Der wl den nachtegael veel laghen leydt,
sijn tonghe is tot den lof Godts bereydt,
hy singht boven alle voghelen claer;
die nachtegael kloeck, hoort dat bescheydt,
als die wysen, dat schoone licht verbeydt;
vermaert is hy boven alle voghelen schaer,
onder den doornen woont hy voorwaer.

3. Wat toeft ghy, o wachter, blaest uwen hoorn,
soo mach der sayer gaen saeyen sijn koorn;
t'is meer dan tijt dat die volcken ontwaecken,
spant in den esel, roept van den toorn,
plant die lelie, hout af den doorn,
treckt die lammeren al wt der leuwen kaecken;
hoort toe, ghy herders, wilt dit nu smaecken.

4. Drijft aen die beesten int blacke velt,
mit bloemen unde bladeren seer lustich ghestelt,
soo moghen die koeyen melck gheven;
siet hoe die bie al vanden honich swelt,
manghelt u broot voor vleysch sonder gelt,
ghy rijcken, deylt u goet uit sonder sneven,
so moghen die armen blydelijck leven.

5. Ghy princen des volcks, bewaerders van 't lant,
mit bussen unde bogen, teghen den malen viant;
u sweerden wet seer fijn van stalen,
ghy krijchsluyden, ten oorden met grooten verstant,
te dooden den viant die daer sticht moort unde brant;
stercken haer handt mit schoonder talen,
unde konnen 't mit tonghen al behalen.

5, 3—4. *u sweerden wet ten oorden* = wet uwe zwaarden tot punten. — 5, 6—7. *stercken;* lees *si stercken.* De zin is: in plaats van de overwinning te behalen met hun zwaard, willen zij die bekomen met hunne tong.

Tekst en melodie. D[avid] J[orisz]. *Een geestelijk liedt-boecxken.*, z. j. noch n. van den drukker, bl. 74*b*. Over dit lb., verschenen op het laatst der XVI[de] eeuw, zie Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, bl. 165. Dit lied met den naam van Michaël Ianssen, is gedagteekend 1532. — „Het is misschien uit den kring van D. J. of waarschijnlijk van een der eerste Sacramentisten. Het merkwaardige van dit lied, behalve den inhoud, is de stijl. Het schijnt geschreven in een nieuwen stijl,

die nog worstelt om tot regelmaat te komen en die daardoor iets primitiefs heeft. Daardoor treedt de gedachte zelf meer naakt te voorschijn (Dr. F. C. WIEDER). Zie mede *De Schriftuurlijke liedekens*, bl. 60, waar het lied wordt aangehaald onder de weinige liederen, waarin over de Hervorming in haar geheel wordt gehandeld; waar deze wordt voorgesteld als de aanbrekende dag. Wij geven de melodie in de oorspronkelijke notatie terug en trachten de woorden op hunne plaats onder de noten te brengen.

---

713. Myn ooren hebben van boven ghehoort.

Myn oo - ren heb - ben van bo - ven ghe -hoort, mijn oo - ghen
die on - noo - sel -heyt (ver -staet dat woort) in die scha -pen

heb - ben van ver - ren int wout
Chris - - ti snel - lijck be -schout,
die al hup - plen - de ko - - -

sic

men slecht, enc - kel op - recht; son - der schalckheyt sy sim - pel sijn

als duyf-kens, son - der rim - pel fijn, o - ne schaemt of ee - nich ghe-
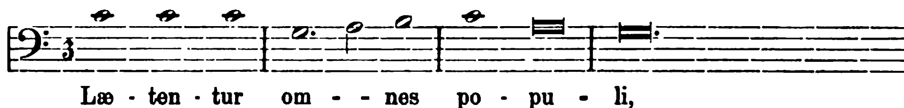
veyns - den gheest, als A - dam unde E - va eerst wa - ren, leest.

Myn ooren hebben van boven ghehoort,
mijn ooghen hebben van verren int wout
die onnooselheyt (verstaet dat woort)
in die schapen Christi snellijck beschout,
die al hupplende komen slecht,
enckel oprecht;
sonder schalckheyt sy simpel sijn
als duyfkens, sonder rimpel fijn,
one schaemt of eenich gheveynsden gheest,
als Adam unde Eva eerst waren, leest.
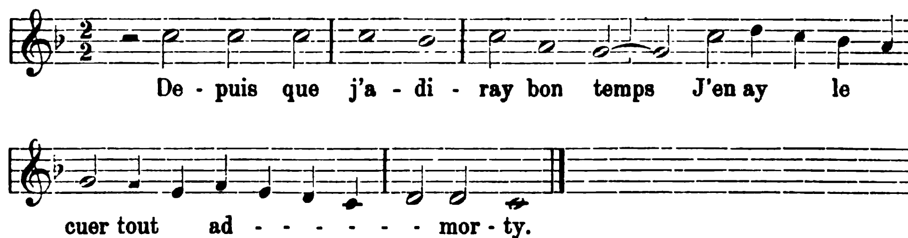
Tekst. D[avid] J[orisz], *Een geestelijck liedt-boecxken:*, z. p. noch n. van drukker, bl. 71*a*, „op die wyse: Een vasten Burch is onser Godt / etc. *of:* Die Heere is Coninck in Israel, etc.". Onderaan leest men: „In Decemb. anno 1536. Finis". Zie bij Dr. F. C. Wieder, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, bl. 166, nr. CIII, de beschrijving van deze uitgave en, bl. 165, nr. CII, die van een voorgaanden druk, beide dagteekenend uit het laatst der XVI[de] eeuw. — „Dit lied is een curiosum, door den dichter gemaakt in een visioen, en als zoodanig waarschijnlijk wel eenig in de lied-litteratuur" ... „kam ihm" (d. i. aan David Joris') zoo leest men in *David Joris sonderbare Lebens-beschreibung aus einem Manuscripto*, te vinden bij G. Arnold, *Unpartheyische Kirchen- und Ketzer-Historien*, Schaffh. 1740, bl. 1323, „ein gesicht liedsweise vor, welches er mit geschwinder hand schnell hinten einander schrieb, auf die melodie: Ein feste Burg ist unser Gott, also lautende: Meine ohren haben... als Adam und Eva erst waren. Lest." — Vgl. F. Nippold, *David Joris von Delft* in: *Zeitschr. f. d. hist. Theol.*, I (1863), bl. 70 (Dr. F. C. Wieder).

Melodie. David Jorisz, t. a. p., bl. 58*b*, voor zijn hierboven als stem opgegeven lied: „Die Heer is coninck", enz. .

De zangwijs van Luther's lied wordt voor de eerste maal gevonden met de vierstemmige bewerking van Johann Walther (1496—1570) in een Hs. van 1530, zoo niet van 1529. Kol. 8 van zijne inleiding tot de partituur-uitgaaf van Walther's *Wittembergisch geistlich Gesangbuch von 1524* (VII. Band der Publikation... der Gesellschaft für Musikforschung, Berlin 1878), wijst Otto Kade op een passage van den Bassus, van een daar voorkomend Latijnsch lied:



en gaat van daar uit om Walther als den componist van „Ein feste Burg" aan te zien. Anderen blijven de zangwijs aan Luther toeschrijven (zie onze verhandeling: *De melodie van het Nederl. lied*, 's-Grav. 1902, bl. 153 vlg.), waar wij, naar G. Paris en A. Gevaert, *Chansons du XV[e] siècle*, Paris 1905, nr. 14, een aanverwanten 15[de]-eeuwschen vorm vermelden:



In de studie gewijd door Prof. Dr. Friedrich Zelle aan: *Ein feste Burg ist unser Gott* (Wissenschaftliche Beilage zum Jahresbericht der zehnten Realschule,

Höheren Bürgerschule, zu Berlin) Berlin 1895, vindt men een dertiental lezingen van de melodie.

Zooals de rustteekens en de syncopen het bewijzen, is de bovenstaande lezing aan eene meerstemmige bewerking ontleend.

De beide liederen door D. J. op de melodie van Luther's lied gedicht, verschillen, wat het metrum betreft, met elkander en ook met Luther's tekst.

Ook in FRUYTIERS' *Ecclesiasticus*, Antw. 1565, bl. 135, doet zich van de Duitsche melodie eene lezing voor met het opschrift: „Een vasten burch is etc.", voor het lied: „Ick sie dat een godvruchtich man". In zijne uitgave van Fruytiers' werk, Amst. 1898, teekent D. F. SCHEURLEER, bl. L, aan: „Een vertaling (van het Lutherkoraal) komt voor in het *Nederrijnsche* boekje van 1545, te Boskoop gevonden."

Van Luther's lied leverde Laurens Reael mede eene vertaling die, met het jaartal 1585, tot opschrift draagt: „Een nieu liedeken. Op de voyse als het begindt". Deze vertaling met aanvang: „Een vasten burch es onsse Godt, // een goedt gheweer en waepen" (5 str.) komt voor in *Archief voor Nederl. Kerkgeschiedenis*, VI (1897) bl. 381.

---

714. Een nieuwe liet, vaet dit bediet.

(1560)

1. Een nieuwe liet, vaet dit bediet,
tAntwerpen geschiet al inden jare
van tsestich, siet, en verwondert u niet;
een broeder met vliet,
met grooter schare
van diefleyers, hoort, ghebracht al voort
van de Steenpoort
inde vierschare.

2. Willem hiet hy; och hy was so bly,
een cleermaker vry binnen stede.
Als hy nu by de heeren, tfy,
quam ende sy
hem vraechden mede
oft hy was herdoopt: „ons dit ontknoopt,
waer ghy op hoopt?"
Die scout dede die rede.

3. Hy sprack tot haer: „waerom vraecht ghy maer
na mynen doop claer ende niet na mijn leven,
op dat elck voorwaer en ghy allegaer
een oordeel daer
nae mochte gheven?
Want ic ben een roof, vraecht nae mijn geloof,
op dat dees werlt doof
daer na doe sonder sneven."

4. Die scout, sonder deer, die vraechde seer
oft hy herdoopt weer, als hy eens had beleden.
— „Wat is u begeer? Ghy begeert niet meer
dan een woort, o Heer,
om my te vertreden."
Hy sprac als een goet knecht: „oordeelt toch recht
en overlecht."
Aldus gingen zijn reden.

5. De schout int gemeen, hert als een steen,
was niet te vreen, vraecht wederom met lagen.
Willem sprac: „hoort reen; ghy hebt voorheen
my gevraecht alleen;
mach ick oock u niet vragen?"
De schout sprac: „ontbeyt; geeft eerst bescheyt
al van u feyt,
als dan sal ickt ghewagen."

6. „Ick wilde wel", sprack Willem snel,
met goed opstel, „dat ghy eens dachte
op den dach seer fel, die branden sel
gelijck een oven rebel;
u toch daer voor wilt wachten,
als de godloose snoo verbranden sal als stroo,
al doet hijt noo;
dus wilt daer toch op achten."

7. Willem sprac sonder vaer: „in Marco claer,
in zijn sesthiende, daer moecht ghijt lesen:
al wie ghelooft voorwaer en wort ghedoopt eenpaar
die sal hier naer
salich wesen."
— „Men vraecht, hoordt mijn," sprack die schout seer fijn
op dat termijn,
„u niet na desen."

8. Willem sprack voort aen als hy had gedaen:
„de kinder onbequaem en connen niet ghelooven;"
noch sprack hy saen, oock onbelaen:
„wilt dit verstaen,
nochtans voor de dooven
op mijn gheloove reyn, verstaet dit pleyn,
ben ick gedoopt alleyn;
hierom ben ick verschoven."

9. De heeren onvroet al metter spoet
maecten hen op de voet en ghingen binnen vlieden.
Met goeden moet sprack hy seer soet:
„ghy borgers doet boet."
De schout ginckt hem verbieden.
Willem sprack: „heer schout, my laet spreken onverstout;
niet lange, ick hout,
sal moegen spreecken van u lieden."

10. Terstont, verstaet, die heeren quaet
met haren raet quamen, wilt hooren.
Willem sprac: „vaet, mijn heren, het doet u baet;
en wijst niet na tplaccaet
wilt ghy niet zijn verloren,
denct doch op den dach die niemant voorby mach,
als ghy sult roepen: ach,
oft ghy moet zijn herboren."

11. Sy hebben terstont, al gelijc int ront,
hem met eenen mont verwesen.
O Heer, doet cont haeren quaden vont,
dat sy werden gesont
en die Scriftuer lesen;
maect dat haer hert, hard als een bert,
toch soeter wert;
dat bid ick u mit desen.

12. Smorgens, vroech tijt, op de marct wijt,
met cleyn jolijt, sy hem brachten;
aen den staeck sonder strijdt, worgen met nijt,
sonder langer respijt,
gingen sy hem versmachten.
Och Godt, o Heer, siet doch eens neer
nae u leden teer,
want sy haer seer verachten.

13. Prince ient, mijn liedt bekent
is nu ten ent ghesongen;
ick wasser present en hem ontrent,
als hy was ghesent
voor den ouden ende jongen,
daer hy beleet, zijn gheloof gereet
voor d'overheet.
God moeten loven alle tongen.

1, 5. t.: *schaer*. — 3, 6. *roof* = slachtoffer van rooverij, van geweld (Dr. Cramer). — 3, 8. *sneven* = dwalen of aarzelen (Id.). — 4, 1. *sonder deer*, zonder zich daaraan te storen. — 5, 6. *ontbeyt* = wacht wat (Id.). — 7, 1. Markus, XVI, 16. — 9, 7. *ick hout* = ik houd het er voor. — 10, 4. *en wijst*, enz. = spreekt geen vonnis volgens 't plakkaat (Dr. Cramer).

Tekst. *Een liedtboecxken tracterende van den Offer des Heeren*, enz., 1566, bl. 29, „nae die wyse: Rosina hoe ist met u gestelt"; — Willems, *Oude Vl. ldr.*,

1848, nr. 30, bl. 65, „Herdooperslied. Willem de Kleermaker", naar de voornoemde verzameling, ingekort en op negen twaalfregelige strophen gebracht met talrijke veranderingen aan tekst, metrum en spelling. — Zie Dr. F. C. WIEDER, *De Schriftuurlijke liedekens*, 's-Grav. 1900, *Regist.* nr. 183, en bl. 108, 117. Dit lied is in hoofdzaak een uitvoerig verslag van het verhoor. Uit str. 13 blijkt, dat de dichter ooggetuige was; — Dr. S. CRAMER en Dr. F. PIJPER, *Bibliotheca Reformatoria Neerlandica*, Geschriften uit den tijd der Hervorming in de Nederlanden, II, *Het Offer des Heeren* (de oudste verzameling Doopsgezinde martelaarsbrieven en offerliederen) bewerkt door Dr. S. CRAMER, 's-Grav. 1904, bl. 544, die vaststelt, dat het lied reeds in het *Niëu liederboeck* van 1562 voorkomt, en daarbij aanteekent: „Willem Cleermaker komt in de Antwerpsche boeken van de Hooger Vierschaar en de rekeningen van den Markgraaf voor als „Willem Enckus, cleermaker, geboren van Berck in 't Sticht van Colen, in de Heresie van de Herdoopers noch persisterende, op 5 Oct. 1560 opten Steen metten watere ter justicien gebracht"; *Antwerpsch Archievenblad*, IX, bl. 114, 121".

Aangeh. bij Dr. RUDOLF WOLKAN, *Die Lieder der Wiedertäufer*, Berlin 1903, bl. 62, 71.

Melodie. Zie hiervoren I, nr. 155, bl. 579, „Rosina, waer was dijn ghestalt". Daar de strophenbouw van dit laatste lied veel met den strophenbouw van „Een nieuwe liet" verschilt, moet de melodie van Ps. 35 *Souterl.*, ten einde op dit laatste gebracht te worden, ook veranderingen hebben ondergaan.

BIJVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Dl. Bl.

I. XXVI. r. 7—8 v. o. **lees: Evenals uit de metriek der taal het metrum van het vers voortspruit, ontstaat, enz.**

„ 1. „Heer Halewijn", enz. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze vol alde snypsnaren*, 1882, bl. 118, met de Nederlandsche lezingen verwante tekst: „Jan Alberts stond op en hij song er een liet" (15 vierregelige strophen); — Vgl. SVEND GRUNDTVIG, *Danmarks gamle folkewiser*, Kjöbenhavn, VI (1883), nr. 183, bl. I vlg.; bl. 8, Nederlandsche lezingen daar aangehaald; — *'t Daghet*, Hasselt, XII (1896), bl. 120, „Zeg van Hieranewijn", uit Hasselt; — *Biekorf*, XII, bl. 137—141, lezing uit Moorslede; — AM. JOOS, *Waasch Idioticon*, 1892, bl. 70 vlg., op het woord Alewijn: „Het vermaard lied van *Heer Alewijns boschken* is vroeger in het land van Waas zeker veel gezongen. Ik heb bevonden dat het nog van oude menschen gekend is te Sint-Niklaas, te Sinaai, te Sint-Pauwels en te Kruibeke. Ik geef de twee teksten die hier gekend zijn." Volgen de twee lezingen, met aanvang: „Heer Alewijn zong een liedekijn" (42 drieregelige strophen) en: „De booze ridder Alewijn" (68 tweeregelige strophen); — *Volkskunde*, Gent, XIII (1900—01), bl. 186, Dr. M. SABBE, variante van den tekst medegedeeld door LOOTENS en FEYS (zie hiervoren I, bl. 6); — BLYAU en TASSEEL, *Ieperschh oud-lb.*, Gent, 2de aflev., 1902, bl. 130: „Mooi Amberecht schreef een brievetje fijn" (87 strophen); — *Vlaamsche zanten*, Sint-Nikolaas (Waas), IV, 1902, bl. 51, 63 tweeregelige strophen, medegedeeld door „Vrouw Weyn"; aanvang: „Heer Alewijn was een ridder kloek en schoon // in een donker bosch had hij zijn loon"; — *Volkskunde*, Gent, XVIII (1906), bl. 38, A. DE COCK, Oproep tot het inzenden van nog bestaande lezingen; — *Id.*, bl. 61, variante uit Mater bij Oudenaarde: „Hallewijn zong een liedeke fijn" (Van Hallewyns rijk hof), mededeeling van LAMBRECHT LAMBRECHTS, die de meening aanhaalt van Dr. Otto Driesen te Berlijn, volgens wien het Judith-verhaal zich bij oude Europeesche sagen is komen voegen; — *'t Daghet*, Hasselt, XXIIste jaarg. (1906), bl. 178, en bl. 181, *Het Halewijnlied*, door J. V. D. B., die, met Aug. Gittée, in Halewijn eene herinnering aan Wuodan ziet; — *Wallonia*, Liège, VIII (1900), bl. 82:

Dl. Bl.

„Venez la belle, nous irons promener". Renard, die hier in de plaats van Halewijn optreedt, noodigt een meisje uit om met hem in het bosch te gaan wandelen. Daar dreigt hij haar te verdrinken:

Pendant que Renard défit son manteau,
la belle le poussa dans l'eau.

Dit lied sluit zich aan bij het hiervoren aangehaalde van *Renaud et ses quatorze femmes*, met aanvang: „Renault avec son grand rabat // veut allez voir la fille du roi", en bij de Fransche liederen, waarin het meisje hare eer weet te redden. Zie over deze liederen Dr. JAKOB ULRICH, *Französische Volksldr.*, Leipzig 1899, nrs. 4—8, bl. 10 vlg. en de aant. bl. 162.

I. 16. „Daar reed een ridder", enz. aangeh. door SVEND GRUNDTVIG, *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, IV (1883), bl. 21.

„ 44. „Daar ging een jager uit jagen". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 2de aflev., 1902, nr. 46, bl. 142: „Daar zou der eenen jager uit het jagen gaan" (telling).

„ 48. „Mi Adel en hir Alewijn". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperech oud-lb.*, Gent, 2de aflev. 1902, nr. 43, bl. 123: „Bruid Ader en Heer Halewijn".

„ 56. „Hoort toe, gy arm en ryk". De *Verslagen en mededeelingen* der K. Vlaamsche Akademie, Gent 1906, bl. 152, vermelden eene lezing gehouden door Dr. W. DE VREESE over „Eene derde redactie van het lied van den hertog van Bruunswyck".

„ 85. „Daar was een oolijken schachelaar". Volledige Nederlandsche tekst herdrukt door AXEL OLRIK, vervolg op SVEND GRUNDTVIG, *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, V1 (1877—1890), nr. 258, bl. 40, die acht Deensche, daarbij Zweedsche, Duitsche en Engelsche lezingen mededeelt. — Zie ook ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 184, bl. 564: „Es war einmal ein Kipper schlau". — Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperşch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 8, bl. 28: „Daar zouder een heer uit schachelen gaan".

„ 89. „Het wasser een coninc seer rijc van goet". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 13, bl. 38: „Daar reed er eenen kapitein twers door den bosch".

„ 97. „De Keizer van Zweden". „Vgl. GRUNDTVIG, *Gamlę danske folkeviser* (*sic*), nr. 378", aangeh. door Dr. BOLTE, *Zeitschr. für Volkskunde*, Berlin, 1902, bl. 371; zie mede BLYAU en TASSEEL, *Ieperech oud-lb.*, Gent 1ste aflev. 1900, nr. 11, bl. 83: „Den Keizer van Zweden heeft brieven geschreven".

„ 100. reg. 4, 1846. l.: 1896.

„ 107. „Der was e keer e kind", tekst herdrukt bij BLYAU en TASSEEL, *Ieperach oud-lb.*, Gent 1ste aflev. 1900, nr. I, bl. I.

Dl. Bl.

I. 131 vlg. „Ick stont op hooghe berghen". Vgl. Marius A. Brandts Buys, *Liedjes van en voor Neêrlands volk*, Leiden 1875 [sign. *d* 5 v°]: „Toen ik op hooge bergen stond", met opschrift: „Een lied uit de XV^de^ eeuw, gelijk men het tegenwoordig hoort zingen". Zie mede Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 17, bl. 51: „Ik klom er op hooge steinen // en ik keek"; 2de aflev. 1902, nr. 49, bl. 152: „Daar was e stoute jonge ruitere", en nr. 50, bl. 153: „En ik klom op hooge steinen".

„ 141. „Er zat een vrouw maged op haar kasteel". Vgl. Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 6, bl. 23: „Daar zouder een maged vroeg op gaan staan".

„ 146. „Dat alle berghen". Vgl. Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent 1ste aflev. 1900, nr. 7, bl. 26: „Als al de boomen bergen waren", en zie: Grundtvig, *Gamle danske folkeviser* (*sic*), nr. 306, aangeh. door Dr. J. Bolte, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 371.

„ 164. „Het soude een fier Margrietelijn". Vgl. Blyau eu Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent 1900, nr. 9, bl. 29: „Des avonds in het klaar manesching".

„ 167. 2de notenbalk, laatste noot, in plaats van *c* 𝅗𝅥, lees: *c* ♩.

„ 170. „Het waren twee koningskinderen goed". Vgl. de Brugsche lezing, medegedeeld door Dr. M. Sabbe, in *Volkskunde*, Gent, XIII (1900—01), bl. 191, „Daar waren drie gezusters" (Isabelletje). Regels 78 en 82: „Ga jen vader tegen in *een heere bereid*", — „En ze goeng (ging) haer vader tegen *in een heere bereid*", zou Dr. Sabbe, naar hij ons welwillend mededeelde, thans verklaren door: „Ga uw vader te gemoet *in eerbaarheid*", enz. — Misschien kan men ook lezen: „in een heere *gekleid*", voor *gekleed*.

„ 185. „Daar zou 'er een magetje". Vgl. Svend Grundtvig, *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, IV (1883), nr. 254, bl. 565 vlg, die, bl. 577, den volledigen Nederlandschen tekst mededeelt; zie mede Blyau en Tasseel, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 20, bl. 59: „Daar zouder een landsmaagdetje vroeg op gaan staan", en de lezing „opgeteekend te Hoesselt", te vinden in *'t Daghet*, Hasselt XX (1904), bl. 154: „Er was een mooi maagdeken vroeg opgestaan // om met haar zoete lief uit wandelen te gaan" (9 str.).

„ 193. „De velden stonden groen". Aangeh. bij Axel Olrik, vervolg op Svend Grundtvig's *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, V² (1890), nr. 303, bl. 201.

„ 198. „In eenen boomgaert quam ic ghegaen". Vgl. Axel Olrik, vervolg op Svend Grundtvig's *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, V² (1890), nr. 305, bl. 216 vlg., waar bl. 219, de Nederlandsche tekst herdrukt is.

„ 207. „Ic weet noch enen acker breit". — „Vgl. zum Stoffe: Montanus, *Schwankbücher*, 1899, S. XXIX" (Dr. J. Bolte, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 371).

Dl. Bl.

I. 212 vlg. „Een boerman", enz. — „Vgl. Erk u. Böhme, No. 127. FREY, *Gartengesellschaft*, 1896, zu No. 76; — MONTANUS, *Schwankbücher*, S. 627" (Dr. J. BOLTE, in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 371).

„ 226. „Ach, Tjanne", enz. — „Vgl. noch WACKERNAGEL, *Kl. Schriften*, 2, 400; — VARNHAGEN, *Longfellow*, 1884, S. 131; — WIENER, *Yiddisch literature*, 1899, S. 264; — NIGRA, *Canti pop. del Piemonte*, No. 39; — ERK u. BÖHME, No. 202*b* ist kein deutsches Volkslied, sondern Chamissos Übersetzung einer litauischen Waisenklage" (Dr. J. BOLTE in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 371). Zie mede BLYAU en TASSEEL, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 2de aflev., 1902, nr. 38, bl. 110: „En ik klommere op hooge steinen", waar het lied van „Tjanne" aanvangt met de eerste twee strophen van eene variante van „Ic stont op hooghe berghen" (De drie ruitertjes); zie hiervoren I, nr. 21, bl. 131.
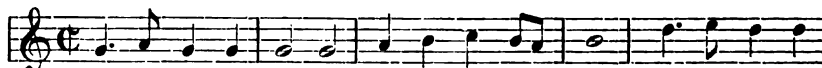
„ 232. „Tusschen twee berch hooghe". Zie nog BLYAU en TASSEEL, *Iepersch oud-lb.*, Gent, 1ste aflev. 1900, nr. 3, bl. 11, „Tusschen vier hooge muren".

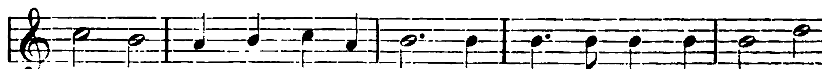
„ 256. „Daer was een edel Paltzgravin". — „Genovefa vgl. die *Monographien* von SEUFFERT (1877) und GOLZ (1897)"; zie Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 372.
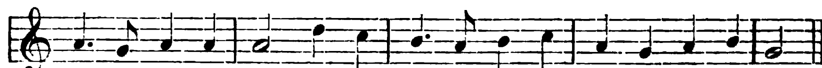
„ 261 vlg. „Aenhoord zonder vermeyden" (Griselle). — „Vgl. KÖHLER, *Kl. Schriften*, 2, 501" (Dr. J. BOLTE in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1902, bl. 372).

„ 281. PAESIELLO's *Molinara* (1788), als „Die schöne Müllerin", overgebracht o. 1791 in het Duitsch, gaf aanleiding tot het lied: „Mich fliehen alle Freuden", navolging van: „Nel cor non più mi sento", te vinden, met de melodie bij G. W. FINCK, *Musikalischer Hausschatz*, nr. 904, bl. 612, en in andere verzamelingen vermeld bij HOFFMANN v. F., *Unsere volksthümlichen Lieder*, 4de uitg. bezorgd door K. H. PRAHL, Leipzig 1900, nr. 871, bl. 184.

„ 313. Mr. A. PÉLS, *Minne-liederen én méngelzangen*, Amst. 1684, bl. 68, „toon: Trompét Marin", heeft deze melodie:







Dl. Bl.

I. 315. „Schoon maegd", enz. „O maeght ick heb u nu soo langen tydt gevreyt", wordt aangehaald als stem in *Nieuw lb. genaemt den Vogel Phenix*... door eenen Eerw. Pater Capucyn... den lesten ende vernieuwsten druk... vermeerdert door Jac. de Ruyter, Duynkercke, E. Laurenz., z. j., geest. goedk. 1717, bl. 110, voor: „Weest gegroet Maria, gy suyver maeght // die boven al de schoonste kroone draeght".

„ 331. „Comt voort, comt voort sonder verdrach", Ps. 123 *Souterl.*, 1540; volgens de uitgave van Clemens non p. heeft het slot van den 2[den] regel, str. I, op het woord: „verborghen", de minder fraaie lezing: *c b a*.

„ 360. „Hier zyn drie lichte geladen", behoort niet tot de liederen gezongen tijdens de *intrede* van Kamers deelnemende aan een landjuweel, maar wel tijdens eene *Mei-intrede*, eene der minder prachtige „inkomsten", die, buiten eenigen prijskamp, in de maand Mei plaats grepen. Zie Prudens van Duyse, *De Rederijkkamers in Nederland*, Gent, I (1900), bl. 86.

„ 392. „Het vloogh een swarten raven". Het lied: „En daar was een zwarte rave" (Van de drij landsheeren), Blyau en Tasseel, *Ieperch oud-lb.*, 2[de] aflev., Gent 1902, nr. 45, bl. 140, is eene Nederlandsche lezing van den bij Erk u. Böhme, *Deutscher Liederh.*, I, nr. 45, bl. 160 voorkomenden tekst.

„ 395. „Hoe mach een man zijns levens lusten". Volgens het *Antw. lb.* is de aanvangsregel: „*Och*, hoe mach hem zijns leven lusten".

„ 445. „Mijn oogkens weenen". Zie nog over den tekst „Mein Aeuglein weinen", voorkomende in *Berg-Lieder Büchlein* 1700/1710 (niet 1740 zooals algemeen geacht wordt), nr. 162, p. 196, A. Kopp in *Euphorion*, X (1903), bl. 257.

„ 483. „Bedroefde herteken, wat moet ghy lijden", komt voor in *Parnassus dat is den Blijen-bergh*, Antw. 1623 (2[de] druk); zie V. A. de la Montagne, in *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw. I (1903), bl. 160.

„ 518. „Flambeau, qui redorés le monde", III. Vgl. I. de Harduyn, *Goddelicke lof-sanghen*, Ghendt 1620, bl. 83, de melodie: „O wercken Gods! die t'allen tijen".

„ 537. „Mijn hert altijt heeft verlanghen", regel 2, v. b., l.: 1480—1530.

„ 539. *Id.* regel 2 v. o., l.: tot op haar twaalfde jaar.

„ 543. „Ghequetst ben ic", komt voor in het XV[de]-eeuwsch Hs. van Doornik, vermeld door Mone, *Anzeiger für Kunde der Vorzeit*, V (1836), bl. 351, en Id., *Uebersicht*, 1838, bl. 200, nr. 280, ook beschreven, doch zonder vermelding van de Nederlandsche teksten, door A. de la Grange, *Annales de la Societé d'archéologie de Bruxelles*, Brux. VIII (1894), bl. 124 vlg., en, naar eene welwillende mededeeling van Mej. C. Cath. van de Graft te Utrecht, in het Hs. nr. 124 van de Bibl. van Kamerijk.

Dl. Bl.

I. 566. „Ick weet een vrouken amoreus", variante van de eerste strophe in G. FORSTER's *Frische teutsche Liedlein*, tekst, naar de uitgaven van 1539 en later, herdrukt door M. ELIZABETH MARRIAGE, Halle a. d. S. 1903, bl. 90, nr. 26.

„ 574. „Gheen meerder vruecht". Dr. J. BOLTE, *Das Lb. der Anna von Köln* (15de-16de eeuw), in *Zeitschr. für deutsche Philologie*, XXI (1889), bl. 129 vlg., vermeldt, nr. 35, een Nederduitsch geestelijk lied: „Geyn besser vreuden up erden niet en is // dan der van hertzen zo vreden is". Van dit lied komt eene Duitsche lezing voor bij WACKERNAGEL, *Das deutsche Kirchenlied*, III (1870), nr. 1029, bl. 876. Zie nog aldaar nr. 1028, bl. 875.

„ 608. r. 32, l.: volmaeckter.

„ 636 vlg. „Ik zag Cecilia komen". In *Recueil von allerhand Collectaneis und Historien*, Das XIII. und XIV. Hundert. 1720, bl. 86, nr. 124 (de uitgever van deze naamlooze verzameling was een zekere v. Stoeterogge te Lüneburg), leest men: „Cecilia houdt veel van Castanien om dat de vyf eerste letters daer van op haeren appeteyt ten uyterston wel passen in den tydt van abstinentie. Sy hoôpt eenen fraeyen man te krygen, te weten naer Paeschen, als de dagen lanck genoegh zyn om de minne konst t'exerceeren, als wanneer haere vryers haer sullen op wachten op dese wyse:

Ick sagh Cecilia komen
met bloemkens in haer handt,
sy heeft myn hert genomen,
door waere liefde-brandt.

(Mededeeling van Dr. J. Bolte te Berlijn).

„ 690 vlg. „Ick seg adieu". Variante van de eerste strophe: „Ick seg adieu // wy twee wy moeten scheiden", enz. in G. FORSTER's *Frische teutsche Liedlein*, teksten, naar de uitgaven van 1539 en later, herdrukt door M. ELIZABETH MARRIAGE, Halle a. d. S., 1903, bl. 91, nr. 27.

„ 694. *Id.* r. 5 v. o.: Eene citherbewerking: „Ick segge adieu" uit het tabulatuurboek van Sebastiaen Vreedman of Vredeman, *Nova longeque elegantissima cithara ludenda carmina* ... Lovanii 1568, Phalese, wordt medegedeeld door W. TAPPERT, *Sang und Klang aus alter Zeit*, Berlin [1906], bl. 37.

„ 706. „Een vriendelic beelt". Vgl. A. KOPP, *Die Lieder der Heidelberger Handschrift*, Palatina 343 (Band V, nr. 117, van de door de Berlijnsche Akademie uitgegeven *Deutsche Texte des Mittelalters*, Berlin 1905, Weidmann), aangehaald door Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin 1905, bl. 464.

„ 711. „Daar is een vrouw maget vroeg opgestaan". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperach oud-lb.*, Gent 1900, nr. 20, bl. 59: „Daar zouder een landsmaagdetje vroeg op gaan staan".

„ 719. r. 6 v. o., l.: van het 16de-eeuwsche.

Dl. Bl.

I. 749. „De koekoek in den mei". Over het 16de-eeuwsch door H. v. F. aangehaalde lied: „Einsmals in einem tiefen Thal", zie Dr. J. BOLTE, in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XIII (1903), bl. 221, waar men o. a. leest: „Die Grundlage dazu aber gab, was bisher nicht erkannt ward, direkt oder indirekt ein lateinischer Schwank des schwäbischen Humanisten Heinrich Bebel (Facetiæ 3, No. 81 = Opuscula nova. Argentorati, Schürer 1514, Bl. Vv 5a), der vielleicht auf Grund antiker Sprichwörter wie: „Asinus ad lyram'", „In aures asini canere" oder der Verse Freidanks: „Der esel und diu nahtegal singent ungelichen schal; die nahtegal dicke müet, swâ ein esel od ohse lüet... Des gouches sanc ist niergen wert", entstanden ist." Volgt de Latijnsche tekst onder den titel: „De asino imperitorumque iudicio".

„ 784. „Het reden twee liefkens". Vgl. AXEL OLRIK, vervolg op SVEND GRUNDTVIG's *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn V^1 (1877—1890), nr. 271, bl. 234 vlg.

„ 792. „Daer was lestmael een ruyterken". Aangehaald door SVEND GRUNDTVIG, *Danmarks gamle folkeviser*, Kjöbenhavn, IV (1883), nr. 229, bl. 351. — Vgl. de lezing „opgeteekend te Hoesselt", te vinden in *'t Daghet*, Hasselt XX (1904), bl. 158: „Daer waren eens drij gezellen gekomen bij mij" (12 vierregelige str.).

„ 795. „Een ruytertjen jongh van jaren". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperschoud-lb.*, Gent 1900, 1ste aflev., nr. 19, bl. 57: „Een stout ruitertje, jong van jaren", fragment.

„ 799. „Wie wil horen singhen?" Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperschoud-lb.*, Gent, 1ste aflev., 1900, nr. 26, bl. 78: „Daar was er een kapiteinsdochtere".

„ 802. „Wel Anne Marieken". Variante uit Groningen:

„Annie Marie,
waar gaat gij naar toe?"
— „Ik ga naar Leiden toe,
ik ga naar de studenten toe!"
Annie, Annie, hopsasa!
Annie Marie!

(Mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905).

„ 845. „Daar kwam 'er een meisje van Schevening aan". De lezing B, met eenige varianten, is nog te Scheveningen bekend (Mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905).

„ 860. „Daar zou er een jager uit jagen gaan". De lezing B met enkele varianten is nog te Scheveningen „bij vele oudjes" bekend (Mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905).

Dl. Bl.

I 878 vlg. „Ik zat te spinnen". De lezing van Mr. H. A. Spandaw: „'k Zat voor mijn deur", enz. met eene variante van Harder's melodie, komt voor bij J. B. KWAST, *Gezelschapsliederen*, 4[de] druk, Rotterdam, z. j. I, bl. 36.

„ 894. „A, a, a, valete studia". — „Auch bei uns existieren seit dem 18. Jahrhundert verwandte fünfstrophige Vokallieder aus Studentenkreisen: „A a a, vivat Germania" (KOPP, *Deutsches Volks- und Studentenlied*, 1899, S. 120), „A a a, procul rhetorica" (*Münchner Cod. germ.* 5290, fasc. 3, Heft D, 10), „A a a, prô ista studia" (ebd. Heft J); aus dem 19. Jahrh. ein deutsches Winterlied: „A a a, der Winter der ist da" (BÖHME, *Volkstümliche Lieder* Nr. 637); „A a a, Theresel, sprich doch ja" (HOLTEI, *Die Berliner in Wien*. Theater 2, 289, 1867); ein von A bis Z reichendes Hirtenlied in einem Weihnachtsspiel (*Mitth. des schles. Ges. f. Volksk.*, 7, 5, 1900): „A a a, was seh ich jetzt da" (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 464—5).

In eene 18[de]-eeuwsche handschriftelijke kleine liederverzameling in ons bezit, voortkomende uit het Klein Begijnhof te Gent, vindt men, naast het Latijnsche: „A, a, a, valete studia", en het hierboven I, bl. 896 aangehaalde: „A, a, a, singt nu alleluia!", een zesstrophig liedje: „A, a, a, musisiens volgt my na // en zingt met Cecilia // gaudiamus jubila // a, a, a, viva Cecilia".

II. 906 vlg. „Dats wildi vander waerheyt horen singen". — „Über die Legende vom verleumdeten Jacobspilger". Vgl. CHILD, *English ballads*, nr. 22. KÖHLER, *Kl. Schriften*, 2, 558. 3, 223. 639 (Dr. J. BOLTE, *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).

„ 925. „Ik hoorde dees dagen". Bij N[ICOLAES] O[MAZUR], *Labyrinthus Cupidinis, Dat is den dool-hof der liefde*, Antw., Jacob Mesens, 1663, exempl. in de K. Bibl. te 's-Gravenhage, bl. 25, vindt men den tweestrophigen „Clach-Sangh, stemme: Se mille tormenti, etc.", medegedeeld door V. A. DELA MONTAGNE, *Tijdschr. voor boek- en bibliotheekwezen*, Antw.-Gent, I (1903), bl. 237:

Ick hoorden dees daghen
een maeghdeken claghen:
„wat moet ick, wat moet ick verdraghen?
Door 't minnen, dat sinnen
met vleyen quamp winnen,
dat pijnt my, dat pijnt my van binnen.

„Voor desen ick lachten;
nu eynd ick myn nachten
in tranen, in tranen en clachten;
ghenuchten en cluchten
van my nu ontvluchten,
verhandert, verhandert in suchten."

Dl. Bl.

Dela Montagne teekent daarbij aan, dat de dichter „hier vrij natuurlijk den toon onzer oudere volksliederen treft", doch verwerpt ook het gevoelen niet, dat de twee strophen eene navolging kunnen zijn van een ten tijde van N. O. reeds populair stukje, dat later in *Thirsis Minnewit* werd opgenomen.

II. 936. „Mijn vader gaf my enen man". Het refrein: „meshouwet, soe es den name mijn!" wordt als wijs opgegeven in *Het hofken der geest. liedekens,* Loven 1577, bl. 169, voor: „Och wilt aenmercken, ghy weeldige herten", een lied dat, ofschoon niet gansch denzelfden strophenbouw hebbende, toch op de melodie van Ps. 58 *Souterliedekens* kon worden voorgedragen. Dit laatste lied doet zich reeds voor in *Een dev. eñ prof. boecxken,* 1539, nr. 71, uitg. D. F. Scheurleer, bl. 96, doch met andere melodie, en zonder wijsaanduiding.

„ 969. „Vrouw, je moet naar huis". Friesche variante (mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905):

1. „Vrouw, je mot er naar huis toe gaan,
je man die is ziek!"
— „Is ie ziek, dan blijft ie ziek,
dan krijgt-ie nooit meer rimmetiek.
Nog een dansje,
een — twee — drie!"

2. „Vrouw, je mot er naar huis toe gaan,
je man die ligt op sterven!"
— „Ligt ie op sterven?
Dan valt er te erven.
Nog een", enz.

3. „Vrouw, je mot er naar huis toe gaan,
je man die is dood!"
— „Is ie dood, dan blijft ie dood,
dan krijgt-ie nooit meer k . . . . nood.
Nog een", enz.

4. „Vrouw, je mot er naar huis toe gaan,
je man die wordt begraven!"
— „Wordt-ie begraven,
door zwarte raven?
Nog een dansje,
een — twee — drie!"

„ 988. „Ic rede eenmael". Vgl. in *Archiv für das Studium der neueren Sprachen,* CXI (1903), bl. 24: Arth. Kopp, *Die Osnabrückische Liederhs. vom Jahre 1575:* „Ich reitt ein maell zu Buschwert ahn" en de daar aangehaalde bronnen. *Euphorion,* 9,295 (Dr. J. Bolte, *Zeitschr. des Vereins fur Volkskunde,* Berlin 1905, bl. 465).

Dl. Bl.

II. 1009 vlg. „Ik voer al over Rijn". Zie R. WOLKAN in *Euphorion*, VI (1899), bl. 656, naar eene Duitsche liederverzameling gedrukt tusschen 1558 en 1582, tienstrophigen tekst: „Ich fuhr mich über Rhein // auff einem Lilgen blate, blate // zu der hertz allerliebsten mein", en ARTH. KOPP, in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XIV (1904), bl. 61 vlg.: „Das Fuchsrittlied und seine Verzweigungen".

„ 1010. „Ik voer al over zee". Een liedje op dezelfde wijs werd vroeger in Friesland o. a. bij 't pandverbeuren gezongen. — In 't Noorden van Friesland zong men:

't Oud wief, dat zat bij 't vuur,
't oud wief, dat zat bij 't vuur;
ze kookte haar potje met jopenbier,
jopen, jopen, jopenbier,
want de wijn was haer te duur.

De vrouw zou maken 't bed — didelded,
de vrouw zou maken 't bed;
wat vond zij onder 't dekentje,
dekentje, dekentje, dekentje?
Een frissche jonge zoon.

(Mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905).

„ 1014 vlg. „Daar zat nen uil en spon". Variante in Twentsch dialect: „Doar zat en oele op 't span", medegedeeld door L. R. Fikkert te Baarn, in *Driemaandelijksche bladen*, uitgegeven door de Vereeniging tot onderzoek van taal- en volksleven in het Oosten van Nederland, Utrecht, IV (1905), bl. 20 (Mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen, 1905).

„ 1017. „Daer was ä wuf die spon". Zie de varianten in *Volkskunde*, Gent, XVII (1905), bl. 63 vlg.

„ 1022. Daar was laatst een meisje loos". Vgl. MARIUS A. BRANDTS BUYS, *Liedjes van en voor Neêrlands volk*, Leiden 1875, sign. *d* 7 v°, 5 str., aan wien de melodie door de uitgevers van het *Nederlandsch volksliederenboek*, Amst. 1896, nr. 107, bl. 145, ontleend is. M. A. B. B. deelt nog twee andere zangwijzen mede.

„ 1024. „Te mey, als al de vogelen singen". Tweede melodie, tweede maat, l.: *g a a a* ♮; slot, l.: *c* | *d e f g a f* | *g f* ‖

„ 1040. „Het voer een lantsknecht spaceren". Vgl. in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 264, R. Fr. KAINDL, *Deutsche Ldr. aus Rosch (Bukowina)*: „Es wollt ein Leinweber wandern gehn", en de aangeduide bronnen.

„ 1042 vlg. „Het was een proper knechtken reyn". — Zu dem häufig und in vielfachen Abwandlungen behandelten Motiv von dem Buhler in der Truhe und deren Verkauf, vgl. R. KÖHLER, I, 237 (Bürle); VAL. SCHUMANN, *Nachtbüchlein*,

Dl. Bl.

Nr. 20 und 47; WICKRAM, *Werke*, 3, 392 (Rollw. 111); BOLTE, *Singspiele der engl. Komödianten*, S. 20; MONTANUS, *Schwankbücher*, S. 624, Nr. 95 (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).

II. 1076. „Ghi sotten ende sottinnekens". Str. 6, *blaser*. Vroeger meestal pocher, zwetser, opsnijder; ook eene soort van Texelsche boot (*Wdb. der Nederl. taal*, op het woord: *blazer*).

„ 1119 vlg. „'k Nemen uyt het glazeken een". Vgl. Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin XI (1901), bl. 405, aant. 3, en XIII (1903), bl. 87.

„ 1122 vlg. „'s Maendags". Over de „Schlemmerwoche", zie in *Archiv für das Studium der neueren Sprachen* (Braunschweig, Westermann), XCVIII (1897), Dr. J. BOLTE, *Die Wochentage in der Poesie*, bl. 89 en 286.

„ 1136 vlg. „Isser iemant". Onder den titel „The new Sa-Hoo", vindt men een variatie op het Fransche thema, door Giles Farnaby, voorkomende in *The Fitzwilliam virginal book* (c. 1550—1620), London—Leipzig 1899, II, nr. 148, bl. 161, waarop de heer Ch. van den Borren te Brussel, mijn aandacht vestigde.

„ 1149 „Soet, soet Robbertjen". „Eine weitere deutsche Aufzeichnung fand ich in Hs. R. 442 der Breslauer Stadtbibliothek, Bl. 251 a; vgl. auch WALDBERG, *Neue Heidelberger Jahrbücher*, 3 (1893), 297" (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).

„ 1155. „Weduw' vrouwkens al te maele". — „Zum Schüler von Paris-Paradies vgl. WICKRAM, *Werke* 3, 391, wozu ich nächstens noch einen Nachtrag zu veröffentlichen denke" (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465), en Id. op GEORG WICKRAM's, *Werke*, Bd. 8 (Tübingen 1906), bl. 315, „Ein lateinisches gedicht vom schüler aus dem paradies", voor het eerst in 1509 te Leiden gedrukt, doch door Dr. Bolte met recht in de XV[de] eeuw thuis gebracht. Zie nog: WALLONIA, Liège, IV (1906), bl. 105, het lied aangeteekend te Bièvre (lez-Gedinne): „Un garçon fort bon tailleur // dans Paris d'une vive ardeur" (Jean-Martin), herdrukt door ERN. CLOSSON, *Chansons populaires des provinces belges*, Bruxelles [1905], nr. 148, bl. 162. Zie verder Dr. G. J. BOEKENOOGEN, *Nederlandsche sprookjes en vertelsels*, in Volkskunde, Gent-Deventer, XV (1903), bl. 187, „Van den man die uit den hemel gevallen was", en de daar aangehaalde Nederlandsche en Duitsche bronnen.

„ 1164. „Komt hier al by". *De jonge pellekaan*, Amst. B. Koene, z. j. bevat, bl. 3, een lied: „Op het vinkje van Pierlala, op een fraaie wys", met aanvang: „Als Pierlala met min doorwond"; verder bl. 22 en 40, „stem van Pierlala", de liederen: „Ik heb laatstmaal eens overdacht" („Hoe dat men in de waareld aan geld geraakt") en „Goede avond! lieve bolle meid" (Vryagie tusschen een jongman en een mosselmeisjen).

„ 1168. „Savonds in een klaer maene schijn". Hobelbank (Lichtputzschere), vgl. BÖHME, *Kinderlied*, S. 666; C. SCHUMANN, *Lübecker Spiel- und Rätselbuch*,

Dl. Bl.

1905, S. 114—119 (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).

II. 1173. „Kort en lang". Volgens eene welwillende mededeeling van Mevr. S. Troelstra te Scheveningen (1905), zong men nog vóór eenige jaren in Friesland, in „gebroken Duitsch", eene variante van „Kort en lang", die echter eene variante van de Duitsche „Hobelbank" is:

1. „Ist das nicht eine Hobelbank?"
(KOOR). — „Ja, das ist eine Hobelbank,
O, du schöne Hobelbank.

2. „Ist das nicht ein Kritzumklank (muziekspeeltuig)?"
(KOOR). — „Ja," enz.

3. „Ist das nicht ein Apfelgesnitzel?"
(KOOR). — „Ja," enz.

4. „Ist das nicht ein alter Fritze?"
(KOOR). — „Ja."
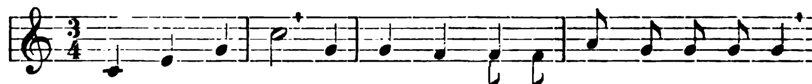
De voorzanger teekent achtereenvolgens, op den muur, met krijt, eene schaafbank, enz.

„ 1177. „Jan, mynen man". Vgl. ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort* III, nr. 1753, bl. 537 (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465), en ibid. nr. 1754.

„ 1188. „Altijd is Kortjakje ziek". WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 5, geven de eerste vier regelen.

„ 1216. „Snyd den boer zyn hair af". Vgl. *Leipziger Commers-buch*[15], 1869, S. 182: „Reisst dem Kater den Schwanz aus" (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).

„ 1217. „Als de boer een paer kloefkens heeft". Vgl. „Nu trekt den boer een paar klompjes aan", 6 str. in *Nederlandsch Volkslb.*, uitgave van de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen. Amst. 1896, nr. 113, bl. 152, en deze lezing uit Zutfen, ons welwillend medegedeeld door M. A. Brandts Buys Jr. te Warnsveld:
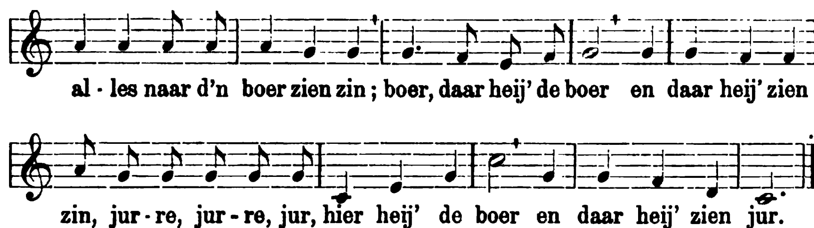


Hier heij' de boer en daar heij' zien jur - re, jur - re, jur,
Had noe de boer 'n paar klamkes, 't was ge - nog, ge - nog, ge - nog,



hier heij' de boer en daer heij' zien jur.
had noe de boer 'n paar klamkes, 't was ge-nog.
Klamkes met stroo daer-in,
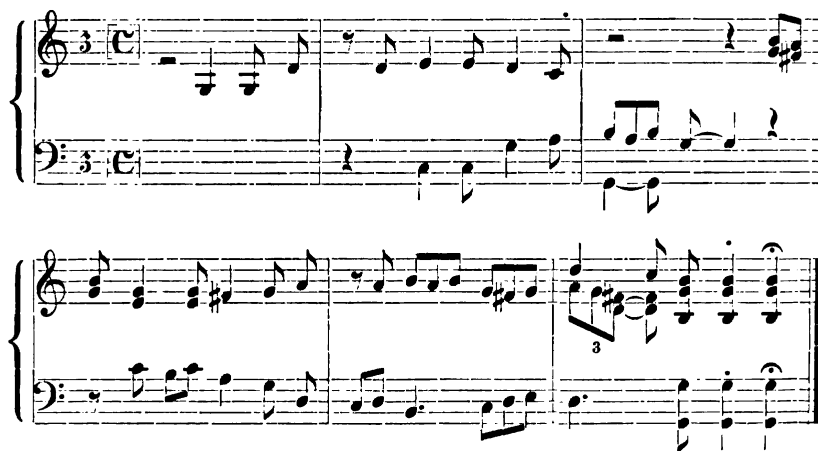
Dl. Bl.



In str. 2 worden de „klamkes" vervangen door „kuiskes met bendjes deran"; in str. 3 heeft men „bruuksken met kneupjes deran"; in str. 4: „vesjen met kraagjen deran"; in str. 5: „jasken met slipjes deran", en in str. 6: „petje met klepken deran".

II. 1222. „Een kalemanden rok". De melodie van 't carillon van Duinkerke komt voor als: „Der alte preussische Zapfenstreich", in het *Marschalbum* van Pauer (Volksausgabe, Breitkopf u. Härtel, nr. 372) met het jaar 1720, bl. 70. — In een Hs. met melodieën, in bezit van den heer J. W. Enschedé te Amsterdam, geteekend: Nicolaas Wimmel [te Amsterdam], anno 1779, vindt men de melodie als „Mars", zonder meer (mededeeling van den heer J. W. Enschedé). Zie nog over „Le carillon de Dunkerque", Desrousseaux, *Mœurs populaires de la Flandre française*, Lille, 1889, II, bl. 207 vlg. — De zangwijs te vinden onder nr. 739 van *La clé du caveau*, Paris 1811, is dezelfde als degene, die wij hiervoren geven onder B.

„ 1241. „Al die daer zeidt". Het Gentsch 17de-eeuwsch beiaardboek van Pater Wijckaert, berustend op het Stedelijk Archief, bevat, met het opschrift: „Moerke set" (vgl. den aanvang van str. 2, tekst A), eene gesyncopeerde variante van de zangwijs, die diende om het kwartier vóór het uur aan te kondigen:



Dl. Bl.
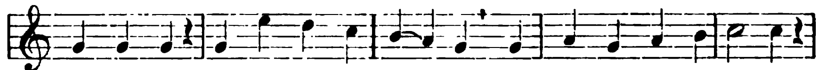
II. 1257. „Compt al ter kermis". Brengt men 3, 2 in verband met het Fransch refrein aangehaald II, bl. 1281, dan beteekenen de regelen 3—4: die daar liggen op de kosten van degenen bij wie zij, zonder een cent, ter kermis komen.

„ 1304 vlg. „Hedde niet gehoord van den zeuven". Zie in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 282, eene uitgebreide studie van Ed. Hermann, *Der Siebensprung*.

„ 1323. „Geeft wat". Vastenavondlied, zooals het nu nog in Tiel (Gelderland) wordt gezongen (mededeeling van M. A. Brandts Buys Jr. te Warnsveld):



Rob-be-dob-be-dop, en mijn geld is op, en ik weet geen raad, en ik



wordt sol-daat. Bo-ven in den he - mel, daar staat een pot met ze-mel,



ie - de - re ze - mel kost een duit, daar hangt sche - le Han - nes uit.

Voor het woord „zemel", vgl. hiervoren II, bl. 1347; voor het: „Robbedobbedop", bl. 1442. Zie nog in *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XIII (1903), bl. 226. Otto Schell, *Über den Gebrauch des „Rummelpotts"*, en vgl. hiervoren II, bl. 1408 vlg., de melodie: „Daar ging een patertje".

„ 1325. „'k Heb zoolang", enz. Vgl. Waling Dijkstra en T. G. van der Meulen, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 17.

„ 1329. „Hier komt onze viere Pinksterblom". Uit eene aanteekening van mijn vader, in mijn bezit en dagteekenende van omstreeks het midden der verledene eeuw, blijkt, dat het kind, knechtje of meisje, dat te Veurne (West-Vlaanderen) den avond voor Pinksteren het laatst in de school kwam, Pinksternbruid, in 't Veurnsch dialect: Schiengschebruud (Sinxenbruid) werd geheeten. Men maakte het een bloemenkroontje, bood het een met twee linten versierd zeteltje aan, waarop men 't kind droeg, terwijl de overige kinderen met bloemen volgden en zongen:

Schiengsche bruud,
gi leegart (luiaard) uut!
Had-je maer eerder op-ëstaen,
j' hadde veel eerder naer schole ëgaen.
J' het (hebt) de krone estolen
te Veuren in de schole.

Dl. Bl.

II. 1336 vlg. „Sinte Mertens vogeltje". Vgl. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 47.

„ 1353 vlg. „Sinte Niclaes". Vgl. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 19 vlg.

„ 1365. „Nicolaï solemnia". Variante van de melodie in *Het prieel der gheest. melodie*, Brugghe 1609, bl. 300. — Vgl. BÄUMKER, *Das katholische deutsche Kirchenlied*, I (1886), nr. 289, bl. 568; — ID., II (1883), nr. 140, bl. 179, andere melodie met eene navolging van het Latijnsche lied. — Zie mede hiervoren III, nr. 682, bl. 2631.

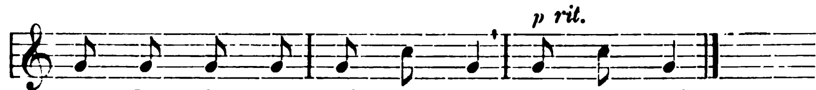
„ 1371, B. „Daer was laetstmael een jongman", en 1372, D, „Tsoren was een rijk man". Vgl. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 15.

„ 1381. „Nu wil ik eens". Lezing uit Zutphen (mededeeling van M. A. Brandts Buys Jr. te Warnsveld):









't Velde is een landgoed te Warnsveld (M. A. B. B. Jr.). — Vgl. den aanvang van: „A Paris est une dame", hierna II, bl. 1521.

„ 1390. „Onder de groene linde". Vgl. BLYAU en TASSEEL, *Ieperscn oud-lb.*, Gent, 1902, 2[de] aflev., nr. 29, bl. 88.

„ 1447. „Langs een groen heidetje". Eene variante van de melodie B is te vinden in *La clé du caveau*, Paris 1811, nr. 573, voor: „Triste raison, j'abjure ton empire, *ou* le connais-tu, ma chère Éléonore (zie de tafel bl. 46). — „Triste raison, j'abjure ton empire, // ton seul amour me peut rendre heureux" (5 vierregelige str.), komt voor in een 18[de]-eeuwsch Hs. in ons

Dl. Bl.

bezit; „Le connois-tu, ma chère Eléonore // ce tendre enfant qui te suit en tout lieu" (3 vierregelige str.), komt voor in een ander 18de-eeuwsch Hs. mede in ons bezit.

II. 1449 vlg. „'k En etwat in my koffertje". Vgl. Dr. J. VAN VLOTEN en M. A. BRANDTS BUYS, *Nederl. baker- en kinderrijmen*, Leiden [1894], bl. 136, nr. 5: „Ik kwam eens in mijn aliko".

„ 1464. „Droben auf." Ook vermeld onder de „Zählgeschichten", door Dr. KARL BÜCHER, *Arbeit und Rhythmus*, 2de uitg. Leipzig, 1899, bl. 91.

„ 1465. „In Holland staat een huis". Vgl. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 79.

„ 1480. „On doit soixante mille francs". Op deze melodie werd ook voorgedragen het lied: „Van alle landen die er zijn", gedicht door H. TOLLENS Cz., naar den Duitschen tekst van G. PH. SCHMIDT VON LÜBECK (1766—1849). Tollens' lied is o. a. te vinden bij MARIUS A. BRANDTS BUYS, *Liedjes van en voor Neêrlands volk*, Leiden 1875, sign. *b* 4 r°.

„ 1487. „Daar komt al een klein nonneken af". Vgl. WALING DIJKSTRA en T. G. VAN DER MEULEN, *In doaze fol alde snypsnaren*, 1882, bl. 72.

„ 1495 vlg. „Wie zit er in mijn torre?" Zie nog A. DE COCK in *Volkskunde*, Gent, XV (1903), bl. 1 vlg.: „Het spel van de Koningsdochter".

„ 1502. r. 8 v. o., lees: „Ick heb in", enz.

„ 1504. „Isabelle, mijn dochterken". — „Grossmutter Schlangenköchin; vgl. ERK u. BÖHME, *Deutscher Liederhort*, I, nr. 190c, bl. 583, en GRUNDTVIG-OLRIK, *Danmarks gamle folkeviser* 6, 146, nr. 341 (Dr. J. BOLTE, *Zeitschr. des Vereins für Volkskunde*, Berlin, XV (1905), bl. 465).
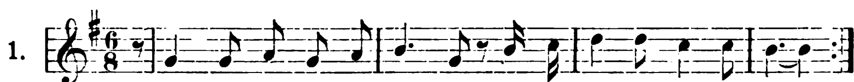
„ 1520—21. „Ziet de arme peerdebeesten". Vgl. LOOTENS et FEYS, *Chants populaires flamands*, 1879, nr. 110, bl. 204, „Meisje, met uw witte beenen" (Marie-Katrien), het refrein: „'t Is van den don merliton", en de melodie.
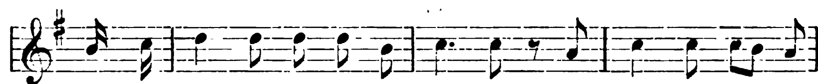
„ 1592. „Ick hope, dat den tijt noch comen sal". Zie nog Dr. VAN VLOTEN, *Nederl. geschiedz.*, I, bl. 287—9, de Latijnsche liederen: „Hactenus sancti docuere patres" en „Quos habeant proavos clara brevitate docebo // Heretici...", waar „Vive le Geuse" voorkomt bij het refrein.
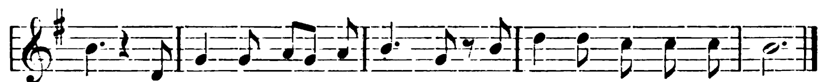
„ 1645. „Pour aller à la chasse". Sedert onheugelijke tijden wordt St. Huibrecht vereerd in de parochiekerk te Borgloon (Limburg), evenals in het naburige Hern-St. Huibrecht, waar, volgens de legende, het hert aan St. Huibrecht op de jacht verscheen. Deze bijzonderheden, zoowel als het lied dat volgt, aanvangend met de twee door Hoffmann v. F. opgegeven regelen, zijn wij verschuldigd aan de welwillendheid van den Eerw. Heer Mart. Coune, kapelaan te Borgloon.
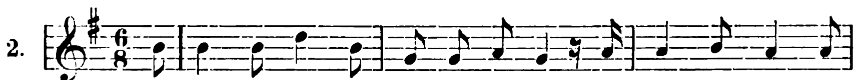
Dl. Bl.
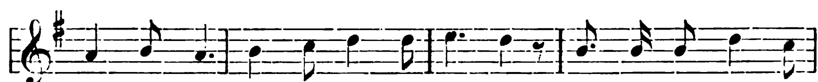
Te Borgloon bestaat sedert 1706 een broederschap van St. Huibrecht, die in 1806 hare honderdste verjaring vierde. Jaarlijks wordt aldaar op St. Huibrechtsdag eene plechtige mis gezongen met assistentie, d. i. met drie priesters. Deze dragen de gewaden der confrerie. De gewaden voeren tot opschrift: „Confr.[aternitas] St. Huberti 1721", en zijn versierd met jachthoorns en herten, waaronder een hert met een kruis tusschen de hoornen, ter herinnering aan het hert dat verscheen aan St. Huibrecht (Bisschop van Maastricht en Luik, 727). De confraters, een twaalftal leeken, zijn aanwezig bij de mis. Op hunne borst prijkt eene medaille met jachthoorn. Zij wonen ook drie achtereenvolgende dagen een lof bij, met zang en orgel. Op die dagen nemen zij hun ontbijt, middag- en avondmaal in de dekenij. Den derden dag worden de rekeningen vereffend en ieder confrater betaalt zijn aandeel. Op dien dag wordt, bij het middagmaal, als derde gerecht een haas opgediend. Vooraleer er van gegeten wordt, brengt men het oud-Register of Rekeningboek te voorschijn, waarin het „jachtlied" geschreven staat, dat de aanwezigen zingen en naderhand bij het avondeten herhalen. Het draagt tot opschrift: „1742, Liedeken van onse confrairie, welck moet gesongen worden snoents en savons aen taefel sittende":

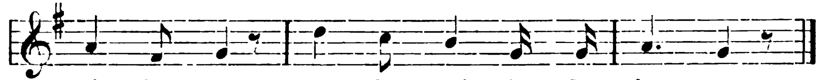
1.






2.



Dl. Bl.

3\.

A - mis, nos chiens sont en dé - faut;
ap - pel - le Mi - reau, ap - pel - le Bru - feau,

crain- te que le liè - vre s'é - chap- pe! Il n'y a rien de

si char - mant que le bruit de la chas - se.

Op de melodie van de derde strophe, zong men de vierde:

Le lièvre est mort, il est couché;
amis, buvons à sa santé!
Et qu'un chacun le fasse!
Il n'y a rien de si charmant
que le bruit de la chasse.

II. 1772. r. 1, l.: nr. 463, bl. 1776—7.

III. 2025. „Alleluya". Variante van de melodie, zooals deze nog te Ootmarsum (Overijsel) gezongen wordt (mededeeling van Dr. G. H. Weustinck te Amsterdam):

Al - le - lu - ja den blij - den toon, Al - le - lu-

ja Wordt nu ge - zon-gen zoet en schoon, Al - le - lu - ja. Al-

le - lu - ja, Al - le - lu - ja, Al - le - lu - ja.

„ 2235. „Heffe op dijn cruce". C. G. N. de Vooys, *Verspreide Mnl. geestelike gedichten, liederen en rijmspreuken,* in Tijdschr. v. Ndl. taal- en letterk., Leiden, XXIII (1904), bl. 69, geeft, naar *Cod. germ.*, 103, fol. 187 v°, te München, Hofbibl., den tekst eener variante: „Hef op mijn cruus, gheminde bruyt", 15 str.

Dl. Bl.

III. 2235. „Heffe op dijn cruce", Str. 18. T. a. p., bl. 59, deelt dezelfde deze vier regels mede, te vinden aan het slot van het Hs. 20105, der K. Brusselsche Bibliotheek:

> Liden is mijn naeste cleet;
> eenen mantel van commer es mij ghereet;
> hij is gevoedert met verdriet,
> ach lasen, ick en cans ve[r]sliten nyet.

Aldus wordt str. 18 regelmatig.

„ 2262—3. „Heer Jesus, uwen brunen cop". Vgl. het lied: „Die coutste nacht die oit gewaert", uitgegeven door C. G. N. de Vooys, t. a. p., bl. 63, naar Ms. W 12° 25, bl. 157, van het Stadsarchief te Keulen.

„ 2458. Laatste regel v. o. l.: ma liesse.

Ter wille der volledigheid duiden wij hieronder de door ons behandelde liederen aan, die reeds waren afgedrukt toen het werk van Dr. J. A. N. Knuttel, *Het geestelijk lied*, enz., 's-Grav. 1906, verscheen, en die eveneens door dezen besproken of aangehaald worden.

Het oude Ndl. lied. Dl.	Bl.		Het geest. lied. Bl.
I.	119.	„Het daghet"	453
„	287.	„Rijck God, hoe mach"	458
„	360.	„Hier zijn drie lichte"	445
III.	1841.	„Tis een dach", tekst D	476
„	1848.	„In dulci iubilo"	487
„	1852.	„Laet ons mit hartzen"	90, 131, 137
„	1860.	„Ons is gheboren een kindekijn"	100, 147
„	1868.	„Ons is gheboren een wtvercoren"	133
„	1870.	„O suver maecht"	91, 102, 483
„	1876.	„Het viel een hemels dauwe", tekst B	442, 510
„	1880.	„Het comet een schip gheladen"	497
„	1882.	„Een alre lieffelicken een"	329
„	1888.	„Waer is die dochter"	144, 479
„	1896.	„Had ick vloghelen"	144
„	1996.	„Mit desen niewen jare"	136, 472, 487, 510
„	2023.	„Een kint gheboren in Bethlehem"	101, 483

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

FL. VAN DUYSE

REGISTERS

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1908

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

HET OUDE NEDERLANDSCHE LIED

WERELDLIJKE EN GEESTELIJKE LIEDEREN

UIT VROEGEREN TIJD

TEKSTEN EN MELODIEËN

VERZAMELD EN TOEGELICHT DOOR

FL. VAN DUYSE

REGISTERS

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1908

INHOUD VAN HET VIERDE DEEL.

NAAM- EN ZAAKREGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

S.

T.

U.

V.

W.

Y.

Z.

WIJSAANDUIDINGEN.

A.

B.

C.

AANVANGSREGELS.

A.

[1]) Tekst van J. de Ruyter, *Het aengenaem lysterken*, Brugghe, z. j., bl. 71; exempl. Bibl. D. F. Scheurleer, 's-Gravenhage.

B.

C.

---

[1]) Zie nog Dr. G. Kalff, *Gesch. der Ndl. letterk.*, Groningen 1907, II, bl. 200 en 220, aant. 42.

D.

[1]) Zie nog Dr. G. Kalff, Gesch. der Ned. letterk., Groningen, II, (1907), bl. 184.

E.

F.

G.

H.

[1]) Zie nog G. Doncieux, *Le romancéro populaire de la France*, Paris, 1904, bl. 351 vlg., en Pol de Mont, *De Vlaamsche Gids*, III (1907) bl. 823. Nooh eene lezing van „Here Halewine".

---

[1]) Zie nog G. Doncieux, *Le romancéro populaire de la France*, Paris 1904, bl. 280.

I.

J.

K.

L.

M.

[1]) Tekst van J. DE RUYTER, *Het aengenaem lysterken*, Brugghe, z. j., bl. 69; exempl. Bibl. — D. F. Scheurleer, 's-Gravenhage.

N.

O.

[1]) I, bl. 499, regel 8 v. o., l.: de melodie welke wij, bl. 100 hierboven, mededeelen met den wereldlijken tekst: „Het was een kint".

[1]) Zie nog G. Doncieux, *Le romancéro populaire de la France*, Paris, 1904, bl. 43.

P.

Q.

R.

S.

T.

T.

T.

T.

U.

V.

W.

---
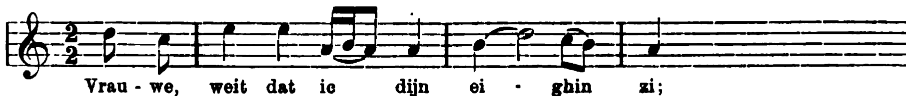
[1]) Aanvang der melodie te lezen met dubbelen voorslag:



